༄༅། །སྔགས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།།

གཉེར་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་གིས་བརྩམས།

ནམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་།

༢༠༠༣

འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་།

༄༅། །སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།།

གཉིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་གིས་བརྩམས།

༢༠༠༣

Typesetting & cover design: Gyamtso, AMI, Dharamshala.

Published by the Director, Namgyal Institute of Tibetology, Gangtok, Sikkim - 737101

Printed at Kwality printers, 31 National Highway, Gangtok, Sikkim, India

དཀར་ཆག

ཆེ་བརྗོད།	4
སྔོན་དུ་གླེང་བའི་མཚམས་སྦྱོར་གྱི་གཏམ་པུ་ཤེལ་རྩེ་སིལ་མ།	7
གླེང་བརྗོད།	57
མཆོད་བརྗོད།	67
ཡུལ་གྱི་ངོ་སྤྲོད།	69
ལྷོ་རིགས་སྐོར་རྒྱས་པར་བཤད་པ།	83
ཆོས་རྒྱལ་དང་པོ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ།	112
ཆོས་རྒྱལ་གཉིས་པ་བསྟན་སྲུང་རྣམ་རྒྱལ།	120
ཆོས་རྒྱལ་གསུམ་པ་ཕྱག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ།	125
ཆོས་རྒྱལ་བཞི་པ་འགྱུར་མེད་རྣམ་རྒྱལ།	139
ཆོས་རྒྱལ་ལྔ་པ་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས།	147
ཆོས་རྒྱལ་དྲུག་པ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ།	162
ཆོས་རྒྱལ་བདུན་པ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ།	180
ཆོས་རྒྱལ་བརྒྱད་པ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ།	214
ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ།	223
ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་པ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ།	273
ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་གཅིག་པ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ།	281
ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་གཉིས་པ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ།	320
མཇུག་གི་དོན་ལ།	393
ཁྲུངས་གང་ལས་བཙལ་བའི་དཔེ་ཐོ།	398

ཆེ་བརྗོད།

༄༅། །ཧྲོག་ཙར་ཆོས་དབང་ཨཙྭ་མཆོག་གིས་མཛད་པའི་སྦྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ཤིག་གསར་དུ་ཐོན་ཡོད་པར་ངོས་རང་ཧ་ཅང་དགའ་པོ་བྱུང་། དེའི་ནང་ཡུལ་འདིར་སྟོན་གུ་རུ་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱིས་བཀའ་དྲིན་བྱིན་རླབས་མཛད་ཚུལ་དང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ་ཇི་ལྟར་དབུ་བརྙེས་ཚུལ་སྐོར་སྙིང་བསྡུས་ཤིག་གསལ་ཡོད།

ལྷག་པར་དུ་འང་དེའི་ནང་ཡུལ་འདིའི་གངས་རི་ཆེ་ཆུང་། མཚོ་ཆེན། གཙང་ཆུ། བགྲོད་ལམ་ཆེ་ཆུང་རིགས་ཆགས་ཚུལ་མིང་དང་བཅས་པ། དེ་དག་གལ་གནད་ཆེ་ཚུལ་སྐོར་གསལ་པོ་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་ཡོད་པ་ནི་གལ་འགངས་ཆེན་པོ་ཡིན་པ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་གནས་ཆེན་ཁག་གི་ས་བབས་གནས་སྟངས་སྐོར་རྣམས་ནི། ཡུལ་དང་ཡུལ་མིའི་རིག་གཞུང་འཕེལ་རིམ་གྱི་གཞི་རྩའི་གནས་སྟངས་དངོས་འབྲེལ་ཞིག་རེད།

དེབ་འདིའི་ནང་ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་གསུམ་ཙམ་ནས་འགོ་ཚུགས་ཏེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ བར་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ཐ་མའི་བར་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་དག་ཁ་གསལ་འཁོད་ཡོད་པ་ནི། ཧི་མ་ལ་ཡའི་རི་རྒྱུད་ཀྱི་མཁས་དབང་སྐྱེ་དང་ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་གཞོན་སྐྱེས་རྣམས་ལ་ངོ་སྤྲོད་ཆེན་པོ་སྐྱེས་ཐོས་པའི་གཞི་བརྟན་ལྟ་བུ་ཞིག་འབྱུང་ངེས། དེབ་འདིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རིག་གཞུང་ལ་ཞབས་འདེགས་ཀྱི་གྲུབ་འབྲས་ཆེན་པོ་བཞག་ཡོད་པ་ལྟར། རྗེས་སུ་འང་། ཡུལ་འདིའི་རིག་གཞུང་རྒྱལ་རབས་དག་ལ་སྨན་པའི་ཡིག་ཆ་གཞིར་བཟུང་གི་བྱས་རྗེས་དུ་མ་འབྱུང་བའི་རེ་འདུན་བཅས་སོ།།

ཤི་ རམ་ རོག།

༡༣།༡༡།༢༠༠༣

भी. रामा राव
V. RAMA RAO

सत्यमेव जयते

राज्यपाल, सिक्किम
GOVERNOR OF SIKKIM

राज भवन,
गान्तोक-७३७१०३
(सिक्किम)
RAJ BHAVAN.
GANGTOK-737103
(SIKKIM)
No: SKM/GOV/2003.
Dated: 12th November, 2003.

FOREWARD

I am happy to note that Dr.Chowang Acharya wrote a book " A Temporal and Spiritual History of Sikkim". It outlines the introduction of Buddhism in Sikkim and the role of Guru Padmasambhava.

It is particularly interesting that he has highlighted the names and significance of mountains, hills, rivers and passes. Sikkim's sacred geography is indeed the fundamental aspect of its people's cultural history.

This historical work, which covers the period from the 13th century to the last Chogyal in 1975 will be of great interest to the present generation of Sikkim and to the scholars with an interest in the Himalayan region. It represents an important contribution to Sikkimese Studies which will hopefully be followed by similar efforts to document the history and culture of Sikkim.

V. Rama Rao

(V.RAMA RAO)

སྔོན་དུ་གླེང་བའི་མཚམས་སྦྱོར་གྱི་གཏམ་
པུ་ཤེལ་རྩེ་སིལ་མ།

ཕྱོགས་བཅུ་དུས་གསུམ་གྱི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཡོན་ཏན་འཕྲིན་ལས་ཐམས་ཅད་གཅིག་ཏུ་བསྡུས་པའི་ངོ་བོར་གྱུར་པ་གངས་ཅན་སྒྲུབ་བརྒྱུད་བསྟན་པའི་མངའ་བདག་དཔལ་ཏྭརྒྱལ་བ་ཀརྨ་པ་ཆེན་པོའི་ཞབས་ཀྱི་པདྨོ་ལ་སྒོ་གསུམ་གུས་པ་ཆེན་པོས་ཕྱག་འཚལ་ཞིང་སྐྱབས་སུ་མཆིའོ། ཚེ་རབས་ཀུན་ཏུ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོས་རྗེས་སུ་བཟུང་ཞིང་བྱིན་གྱིས་རློབས་པར་མཛད་དུ་གསོལ། དེ་ཡང་དུས་གསུམ་རྒྱལ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ངོ་བོ་རིག་འཛིན་ཆེན་པོ་པདྨ་ཐོད་ཕྲེང་རྩལ་ལམ། ཨོ་རྒྱན་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་པདྨ་སཾ་བྷ་ཝས་དུས་རབས་བརྒྱད་པའི་ནང་སྔོན་ལྡན་གྱི་སློབ་ཚོགས་ལ་ཟབ་པ་དང་རྒྱ་ཆེ་བའི་ཆོས་ཚུལ་རྒྱ་མཚོ་ལྟ་བུ་བསྩལ། མ་འོངས་སྙིགས་མའི་བསྟན་འགྲོའི་གསོས་དང་། དམ་ཆོས་ལ་སེལ་སླད་མི་འཇུག་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ནོར་དེན་གྱི་གཏེར་ཁ་བགྲང་ལས་འདས་པ་སྦས། བོད་ཀྱི་ས་ཁོལ་བུ་ལག་མཐིལ་ཙམ་ཡང་མ་ལུས་པ་རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་ཤིང་སྒྲུབ་གནས་མཛད་ནས་འབྲེལ་ཚད་དོན་ལྡན་ཆེན་པོར་བྱིན་གྱིས་བརླབས། སྤྲུལ་པ་ཡང་སྤྲུལ་རྣམ་མང་རིམ་དང་ཅིག་ཆར་བྱོན་ནས་སྙིགས་དུས་ཀྱི་ཀུན་པ་སེལ་ཞིང་། གནས་གཏེར་གྱི་སྒོ་འབྱེད་པར་ལུང་བསྟན།

དེ་ཡང་མཁའ་སྤྱོད་སྤྲུལ་པའི་ཕོ་བྲང་དཔལ་གྱི་འབྲས་མོ་ལྗོངས་འདིར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་ལའང་། དང་པོ་འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱིས་བོད་ཁ་བ་ཅན་གྱི་ཡུལ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་དུས་ན། གནས་དབེན་ཞིང་བཟང་བ་ཐམས་ཅད་ཕྱི་མའི་དོན་དུ་སྦས་ཤིང་གབ། ཆོས་ཀྱི་སྒྲུབ་གནས་སུ་བྱིན་གྱིས་བརླབས། ལས་ཅན་གྱི་དོན་དུ་གབ་པ་དགྲོལ། ལོག་པ་ཅན་ལ་སྒོ་སྲུང་བཞག་ནས། བར་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་གནས་

བྱིན་གྱིས་བརླབས་སོ།། དེའི་ཚེ་གནས་ཀྱི་སྙིང་པོར་བཞུགས་པ་འཕགས་པའི་བཀའ་ལུང་མཛད།[1] དེའི་རྗེས་མི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་གསུམ་ན་དཔལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་མཛོད་ལྔ་སྟག་རྩེའི་སྟེང་དུ། ལྷའི་དབང་པོ་བརྒྱ་བྱིན་བྱོན་ནས་གནས་ཀྱི་སྒོ་དབྱེ་གསལ་བྱེད་ལྷའི་ལུང་བསྟན་མཛད།[2] དེའི་རྗེས་སུ་འཕགས་པའི་སྤྲུལ་པ་མི་ལྔ་བྱོན། གནས་ཀྱི་མིང་བཏགས་གབ་པ་རྟིས་ལུང་མཛད།[3] དེ་ནས་མི་ལོ་སྟོང་ཕྲག་གསུམ་དང་བརྒྱ་ཕྲག་གསུམ། ལོ་བཞི་ནས་ཨུ་རྒྱན་གྱི་རྒྱལ་པོ་པདྨ་འབྱུང་གནས་བྱོན། འབྲས་མོ་གཤོངས་གནས་ཀྱི་བར་ཆད་སྲུང་ཞིང་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར་གྱི་ལུང་མཛད།[4] དེའི་ཚེ་སྤྲུལ་པའི་རྒྱལ་པོ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་བྱོན་ནས་གནས་ཀྱི་བྱིན་དབབ། རྒྱལ་པོས་གསང་བའི་གབ་ལུང་མཛད།[5] དེ་ནས་བུད་མེད་ཁྱད་དུ་འཕགས་པ། རྡོ་རྗེ་རིགས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ་མ་ཡེ་ཤེས་མཚོ་རྒྱལ་དང་། ལས་ཅན་གྱི་མ་ཤེས་བཟའ་སྒྲོན་མེ་ཐུང་ནས་མཁའ་འགྲོ་ཐིག་ལེའི་ལུང་མཛད།[6] ཆོས་ཀྱི་བློན་པོ་བརྒྱུད་ཀྱིས་འདྲེན་པ་གནས་ཀྱི་ལུང་མཛད།[7] དེའི་ཚེ་བར་ཐང་རིན་ཆེན་གཤོངས་སུ། གནས་ཆེན་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་སྒོ་དབྱེ་བའི་ཐབས། ལུང་བདུན། གཅེས་པའི་གདམས་པ་དྲུག གསང་བའི་མཛོད་གསུམ། གབ་པའི་སྙིང་གི་ལྡེ་མིག་དང་བཅས་པ་དཀར་ཆག་ཡི་གེར་བཏབ་ནས། བྱང་

---

1 རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུའི་གཏེར་མ་བྱང་གཏེར་གསང་བ་རྨད་བྱུང་གི་ཆ་ལག་ཏུ་གཏོགས་པ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར་དག་གོ༔ གཤམ་གསལ་རྩེ་པོ་ཏ་ལའི་དཔེ་ཁོངས་བཞུགས་པ་དེའི་ཤོག་ལྡེབ་དབུ་མེད་བྲིས་མ་ *༡བ༡-༡བ༨* བར་ནས་གསལ། འདི་རྗེས་བསྡུས་མིང་ "སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར་" ཞེས་འགོད་རྒྱུ།

2 སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར། ཤོག་ལྡེབ་ *༡བ༧ - ༣བ༣*

3 སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར། ཤོག་ལྡེབ་ *༣བ༣ - ༨བ༨*

4 སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར། ཤོག་ལྡེབ་ *༨བ༨ - ༧བ༨*

5 སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར། ཤོག་ལྡེབ་ *༧བ༨ - ༩བ༦*

6 སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར། ཤོག་ལྡེབ་ *༩བ༦ - ༡༠བ༤*

7 སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར། ཤོག་ལྡེབ་ *༡༠བ༦ - ༡༣ན༧*

སྒྲོ་ལ་བྱོན་ཏེ་མན་ངག[8] ཐམས་ཅད་ཀུ་རུ་ཨུ་རྒྱན་གྱི་གླིང་དུ་གཞེགས་པའི་དུས་སུ། བྱང་ཟང་ཟང་གི་བྲག་ལ་སྦས་པའོ།།[9] །ཞེས་དང་།

---

8 བསྐྱངས་ཡིག་བཀྱལ་བ་འདིར་དཔྱད།

9 སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར། ཤོག་ལྡེབ་ ༡༢༣༧ - ༡༢༣༨

ཡང་སོག་བཟློག་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་ (1552 སྐུ་འཁྲུངས་) གྱིས་ ༡༦༠༦ ལོར་མཛད་པའི། སློབ་དཔོན་སངས་རྒྱས་གཉིས་པ་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་རྣམ་པར་ཐར་པ་ཡིད་ཀྱི་མུན་སེལ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། འདི་རྗེས་བསྐྱུས་མིང་ "པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་རྣམ་པར་ཐར་པ་ཡིད་ཀྱི་མུན་སེལ་" ཞེས་འགོད་རྒྱུ། National Library Bhutan, Thimphu, Bhutan. ༡༩༨༥ ཤོག་གྲངས་ ༢༤༣ - ༢༤༤ ནང་།

"དེ་ནས་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་བོད་དུ་བྱོན་ནས་ལོ་ཉེར་བདུན་ལོན་པ་ཆུ་མོ་ལུག་གི་ལོ་ལ་བསམ་ཡས་མཆིམས་ཕུར་རྗེ་འབངས་རྣམས་ཚོགས་པ་ལ། སྟོན་ཨོ་རྒྱན་གྱིས་རྒྱལ་ཁམས་བཏུལ་བའི་སྐབས་དེར་གཉེད་མས་ཅན་དན་གྱི་མེ་དཔུང་དབུས་སུ་བསྡིགས་པའི་ཚེ། སློབ་དཔོན་ཉིད་པདྨ་བཛྲ་རྩལ་ཞེས་བྱ་བ་དྲང་སྲོང་ཁྲོས་པའི་ཧེ་རུ་ཀ་རུ་སྐུ་བཞེངས་ཏེ་ཡུམ་མན་ད་ར་དང་འཁྲིལ་སྦྱོར་དུ་བསྣན་ནས་རྒྱལ་པོ་ཨིནྡྲ་བྷུ་ཏི་འཁོར་དང་བཅས་པ་བཏུལ་བའི་ཚེ། བདེ་བ་ཅན་གྱི་ཞིང་ཁམས་སུ་ཆོས་སྐུ་སྣང་བ་མཐའ་ཡས་ཀྱིས་འདུས་པའི་འཁོར་ལ་བཀའ་བསྩལ་བའི་གསང་སྔགས་ཀྱི་རྒྱུད་སྡེ་རྩ་རྒྱུད་བད་སྦྱོང་བརྩེགས་པ། སྐུ་རྒྱུད་ཤེལ་གྱི་རི་བོ། གསུང་རྒྱུད། ཐུགས་རྒྱུད། ཡོན་ཏན་གྱི་རྒྱུད། ཕྲིན་ལས་ཀྱི་རྒྱུད་དང་དྲུག་གསུངས་ཏེ། དེའི་ཚེ་རྒྱུད་དྲུག་པོ་དེ་དག་ཀྱང་དུས་མཚུངས་སུ། ཨོ་རྒྱན་བཀོད་པའི་ཞིང་དུ་པདྨ་བཛྲ་གྱིས་གསུངས་སོ།། དེ་བཞིན་དུ་པདྨ་བཛྲ་རྩལ་ཉིད་ལས་སྤྲུལ་པའི་ལྷ་ཚོགས་ནི། ཤར་རི་བོ་ཏ་ལར་བུདྡྷ་ཐོད་ཕྲེང་རྩལ། ལྷོ་ཕྱོགས་གྲུང་མཁར་བརྩེགས་པའི་དུར་ཁྲོད་དུ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ། ནུབ་ཕྱོགས་སོ་ས་གླིང་གི་དུར་ཁྲོད་དུ་ཧ་མགྲིན་དང་། བྱང་ཕྱོགས་མ་ག་དྷ་ར་དཔའ་བོ་རིག་འཛིན་ཐོད་པ་རྩལ། ཤར་ལྷོ་བསིལ་བ་ཚལ་གྱི་དུར་ཁྲོད་དུ་གུ་རུ་དྲག་པོ་མེ་ལྕེའི་ཕྲེང་བ་ཅན་དང་། ལྷོ་ནུབ་དགའ་བ་ཚལ་གྱི་དུར་ཁྲོད་དུ་སངས་རྒྱས་ཐོད་པ་དང་། ནུབ་བྱང་རབ་ཏུ་རྒྱ་བའི་དུར་ཁྲོད་དུ་དབང་ཆེན་ཧ་མགྲིན་དང་། བྱང་ཤར་ལྷུང་ལོ་ཅན་དུ་ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ། རང་རང་གི་རིག་དང་ཡུམ་དང་གཙོ་འཁོར་དུ་བཅས་པའི་སྤྲུལ་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོ་དགུ་རུ་མངོན་པར་འདུ་མཛད་སྟེ། གོང་དུ་བཤད་པའི་རྒྱུད་སྡེ་དྲུག་གི་སྒོ་ནས་འཁོར་གྲུབ་པ་དང་། དྲང་སྲོང་དང་། རིག་འཛིན་དང་མི་རིགས་བཞི་ལ་སོགས་པ་གྲངས་མེད་དཔག་ཏུ་མེད་པ་དག་དང་། ཁྱད་པར་གྱི་གདུལ་བྱ་མཁའ་འགྲོ་མ་དང་། དཔའ་བོ་དང་། གནོད་སྦྱིན་དང་། འབྱུང་པོ་བྱེ་བ་ཕྲག

ལྷག་པར་དུ་ "སྤྲུལ་པའི་རྒྱལ་པོ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན་སྐུ་འཁྲུངས་ནས་མི་ལོ་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག་ནས༔ ཨུ་རྒྱན་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་པདྨ་འབྱུང་གནས་སྤྱན་དྲངས༔ བྲག་དམར་དབུས་ཀྱི་བསམ་ཡས་བཞེངས༔ བོད་ཡུལ་ཆོས་ཀྱི་གང་བར་བྱས༔ རྒྱལ་པོས་དགུང་ལོ་སུམ་ཅུ་རྩ་བརྒྱད་ (ཕྱི་ལོ་ 779/780) བཞེས་པ་དང་༔ སྦས་པའི་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་སུ་བྱོན་ཏེ༔ ལྷ་སྲིན་ཐམས་ཅད་དམ་ལ་བཏགས༔ ཕྱི་མའི་དོན་དུ་བྱང་བུ་དྲུག་དང་༔ ལུང་བསྟན་སུམ་ཅུ་མཛད་དོ༔ སྙིགས་མའི་སེམས་ཅན་བསོད་ནམས་ཞན་པས༔ དགེ་བ་མི་སྒྲུབ་སྡིག་ལ་སྤྱོད༔ ལུང་བསྟན་ཐོབ་པའི་གང་ཟག་ལ༔ བདུད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་[10] འབྱུང་༔ དེ་ཚེ་དཔལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་འདིར༔ ངའི་བསྟན་པ་འབྱུང་བས༔ དེའི་དོན་ལ་གཅེས་པའི་མན་ངག༔ ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་སྣང་བ་བཤིག་པས༔ ཡང་དག་པའི་དོན་མཐོང་བ༔ ལྷ་སྲིན་གྱི་རྫུ་འཕྲུལ་འཕྲོག་པས་དོན་གྲུབ་པ༔ བདུད་ཀྱི་དཔུང་བཤིག་པས་ལོག་པའི་དགྲ་ཐུལ་བ་འདི༔ མ་འོངས་པའི་དོན་དུ་བཞག་པར་བྱའོ༔"[11] ཞེས་གསལ།

དེ་ལྟར་ན་བོད་ཤིང་སྙོ་ཅན་དང་རེ་སྙོ་ཅན་གྱི་བདག་པོ་སྟེ། དབུས་གཙང་ཁྲི་སྐོར་བཅུ་གསུམ་གྱི་ཡུལ་འཁོག་རོང་གསུམ་ལ་དབང་ལུང་བསྒྱུར་བའི་སྐྱེ་གདོང་གོང་མ་དང་པོ་ཏཱའི་སི་

བརྒྱ་ལ་སོགས་པ་མི་མ་ཡིན་གྱི་གདུལ་བྱ་བགྲངས་བ་ལས་འདས་པའི་དོན་རྒྱ་ཆེར་མཛད་པའི་ཆོས་བླ་མ་དགོངས་པ་འདུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་དེའི་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་ཏེ། སྨིན་བྱེད་ཀྱི་དབང་བསྐུར། གྲོལ་བྱེད་ཀྱི་གདམས་པ་བསྟན་ཏེ། རྒྱུད་དཀྱུགས་པ་སྡེབས། ལུང་གཏུས་པ་བསྒྲངས། མན་ངག་གབ་པ་མངོན་དུ་བསྟན་ཏོ།། ཆོས་སྐོར་རྣམས་ཁོང་ཡུལ་གྱི་བྲག་སྤྲུ་རི་ཕུག་མོ་ཆེར་གཏེར་དུ་སྦས། སྦས་སྣ་རྟག་བཙན་པོས་གཏེར་དེ་འདོན་པར་ལུང་བསྟན། འདིས་ནི་བསྟན་པ་མ་སྟོང་བར་དུ་འགྲོ་དོན་རྒྱ་ཆེན་པོ་འབྱུང་བར་གསུངས་ཤིང་། བོད་ཀྱི་བསྟན་པ་སྟོངས་ནས། འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་ཡང་འགྲོ་བ་མང་པོ་འདིའི་སྙོ་ནས་སྨིན་གྲོལ་ལ་འགོད་དོ།། ཞེས་སོགས་རྒྱ་ཆེར་བཤད།" ཅེས་གསལ།

10 བསྐྱངས་ཡིག་བཀྲལ་བ་འདིར་དཔྱད།

11 སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར། ཤོག་ལྡེབ་ ༨༥༨ - ༨༦༡

ཏུ་བྱང་ཆུབ་རྒྱལ་མཚན་ (1302-1363) གྱི་བཀའ་ཆེམས་མཐོང་བ་དོན་ལྡན་ལས། སྤྱན་སྔ་ "ཁྲ་དཔོན་གཉིས་ཀྱི་རིང་ལ་བོད་དུ། ཧོར་ཁྲིམས་བྱུང་འདུག ཧོར་དོར་ཏ་ནག་པོས་དམག་དཔོན་བྱས་ནས། བྱང་རྭ་སྒྲེང་དུ་དགེ་འདུན་ལྔ་བརྒྱའི་དབུ་ཕོག བོད་ཐམས་ཅད་ས་འདར་ཧོ་འདར་ལ་སོང་། དེ་ཉིད་དཔོན་པོ་དོར་ཏས་ར་སོག་འཛམ་མོར་བབས། སྤྱན་སྔ་རིན་པོ་ཆེ་ (གྲགས་པ་འབྱུང་གནས་) ལ་དུན་ཐང་ལ་བྱོན་དུས་དཔོན་པོ་དོར་ཏས། དགོན་ (སྒོམ་) པ་ཤཱཀ་རིན་བཟང་ནས་གསོད་གྲབས་བྱས་པ་ལ། སྒྲོལ་མ་ལ་གསོལ་བ་བཏབ་པས་ནམ་མཁའ་ནས་རྡོའི་ཆར་བབས་པས་དཔོན་པོ་དོར་ཏའི་གསུང་གིས། དོ་ (ནོ་) ཡོན་ཁྱོད་བཟང་པོ་ཞིག་འདུག་གསུངས་ནས། སྤྱན་སྔ་རིན་པོ་ཆེ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ཞབས་སྤྱི་བོས་བླངས། དགོན་ (སྒོམ་) པའི་སྤྱོག་ཕུལ། བོད་ཞིང་སྒོ་བཅུག་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དུད་རྩིས་དེར་ཕུལ། བབ་བླངས། ངོ་བལྟ་བྱས། ཤར་ཕྱོགས་ཀོང་པོའི་ཡུལ་ཡར་བཅད་ནས། ལྷོ་བྲག་ཤར་ནུབ། བསྣལ། ལོ་རོ། བྱར་པོ། མོན་དཔལ་གྲོ། ལྷོ་མོན། བལ་པོའི་མཚམས་ཚུར་བཅད་ཀྱི་མཁར་བཙན་པོ་རྣམས་བསྒྲིལ། ཁྲིམས་འཛུགས་སུ་བཅུག་ནས། རྒྱལ་ཁྲིམས་ཆོས་ཁྲིམས་ནམ་ལངས་པ་ལ་ཉི་མ་ཤར་བ་ལྟ་བུ། བོད་སྐད་རིགས་གཅིག་པའི་ཁྲུལ་འདིར་བྱུང་འདུག"[12] ཅེས་གསུངས་པ་ལྟར་ཕྱི་ལོ་ ༡༢༤༠ ལོར་དོར་ཏ་ཆིས་ཧོར་དམག་གིས་མིག་གིས་མཐོང་ཚད་བསད་ན། རྭ་བ་ཡོད་ཚད་ཀྱིས་གོ་ངེས་ཟེར་ནས་གདུག་རྩུབ་དྲག་པོ་བྱེད་པའི་དུས་ཚོས། གངས་ཅན་པ་རྣམས་ལ་སྐྱིགས་ལྔའི་རང་མདངས་ཤར། ཧོར་སོག་ཀླ་ཀློས་མཐའ་དམག་དབུས་སུ་ལྷགས་སྐབས་ལས་སྐལ་ལྡན་པའི་སྐྱེས་བུ་རྣམས་ཨོ་རྒྱན་

---

12 ལྷ་རིགས་རླངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་བཞུགས། *A detailed account of the Rlangs lineage of Phag-mo-gru-pa rulers of Tibet.* Incorporating versions of the "Rlangs po ti bse ru" and the "Si tu'i bka' chems" of Si-tu Byang-chub-rgyal-mtshan, Reproduced from a copy of an original manuscript in the Library of Tsepon W. D. Shakabpa by T. Tsepal Taikhang, New Delhi, 1974, pp. 230:1-231:3 འདི་རྗེས་བསྡུས་མིང་ "ལྷ་རིགས་རླངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་བཞུགས་" ཞེས་འགོད་རྒྱུ།

སྦས་ལུང་དམ་སྦས་ཡུལ་ཞེས་བོད་ཀྱི་ལྷོ་ཕྱོགས་ཡོངས་དང་། ལྷག་པར་དུ་ལྷོའི་ནང་ནས་རོང་དང་ལྗོངས། གསོངས་དག་ལ་སྦས་ཡུལ་འཚོལ་བའི་དུས་བབ་ཧྲགས་སུ་གོ་བར་སེམས།[13]

རིང་པོར་མ་ཐོག་པར་གུ་རུ་པདྨའི་རྒྱལ་ཚབ་རིག་པ་འཛིན་པ་གཏེར་སྟོན་ནམ་མཁའི་སྐར་ཚོགས་ལྟར་བྱོན་པའི་ནང་ནས་མཚན་ཉི་ཟླ་ལྟར་ཡོངས་སུ་གྲགས་པའི་ཁྲིད་ན་མཆོག་གི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམ་གསུམ། གཏེར་སྟོན་རྒྱལ་པོ་ལྔ། གླིང་པ་བཅུ་གཅིག གཏེར་ཆེན་བརྒྱ་རྩ། གཏེར་ཕྲན་སྟོང་རྩ་སོགས་རིམ་པར་བྱོན་པའི་ནང་ཚན། མཆོག་གི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམ་གསུམ་གྱི་ཡ་གྲལ། ཨོ་རྒྱན་པདྨའི་ཐུགས་སྤྲུལ་ཞང་སྣ་ནམ་པ་ཆེན་པོ་རྡོ་རྗེ་བདུད་འཇོམས་ཀྱི་སྐུ་སྤྲུལ་རིག་འཛིན་ཆེན་པོ་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན་ནམ། དངོས་གྲུབ་རྒྱལ་མཚན་ (1337-1408) མཆོག་གིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༣༧༢ ལོར་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་བྱང་སྒོ་བརྒྱུད་དེ་ཕེབས་ནས་གནས་སྒོ་ཕྱེ་བར་མཛད།[14]

---

13 པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་རྣམ་པར་ཐར་པ་ཡིད་ཀྱི་མུན་སེལ། ཤོག་གྲངས་ ༢༡༢ - ༢༡༣ནང་།

"སྐབས་འདིར་སློབ་དཔོན་གྱིས། གཏེར་སྟོན་ཚད་མ་ལ་ཞལ་གདམས་སོ།། གཏེར་རྫས་བཏག་ཚུལ། བསྒྲུབ་གནས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་ལ་སོགས་པ་གསུངས། མ་འོངས་ལུང་བསྟན་མང་པོ་གནང་། དུས་ཀྱི་ཐ་མ་ལ་བོད་ལ་འབྲོས་ས་དགོས། མ་བྲོས་ན་ཧོར་དམག་གིས་བོད་དམྱལ་ཐག་གཅོད་གསུངས། འབྲས་མོ་གཤོངས་ལ་སོགས་པའི་སྦས་ཡུལ་རྣམས་སུ། མངའ་བདག་རྗེ་འབངས་རྣམས་སློབ་དཔོན་ཉིད་ཀྱི་རྫུ་འཕྲུལ་ལ་བརྟེན་ནས་བྱོན་ཏེ། ཡོན་མཆོད་བཀའ་བགྲོས་ནས་གཏེར་ཁ་མང་པོ་སྦས། སྦས་ཡུལ་རྣམས་སུ་འགྲོ་བའི་ལམ་ཡིག་མང་པོ་བྲིས་ཏེ་གཏེར་སྟོན་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་གཏེར་ཁའི་ཁྲིད་དུ་སྦས།" ཞེས་གསལ།

14 རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་སྐོར་དངོས་སློབ་སུཏྲ་ བྷ་དྲའམ་སེ་སྟོན་ཉི་མ་བཟང་པོས་མཛད་པ། སྤྲུལ་སྐུ་རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན་གྱི་རྣམ་ཐར་གསལ་བྱེད་ཉི་མའི་འོད་ཟེར་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས། Paro, Bhutan, 1985. ཤོག་གྲངས་ ༧༣-༨༥ བར་གཟིགས་མཛོད།

ཕྱོགས་མཚུངས་རིག་འཛིན་ཆེན་པོ་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུའི་གསུང་སྦས་ཡུལ་སྤྱིའི་ཐེམ་བྱང་ལ་ཤོག་ལྡེབ་ ༡༡ སྦས་ཡུལ་བདུན་གྱི་ཁ་བྱང་ལུང་བསྟན་གྱི་བཤམ་ཡིག་ལ་ཤོག་ལྡེབ་ ༢ ཡུལ་མཆོག་ཏུ་འགྱུར་བའི་དཀར་ཆག་ལ་ ༡༢ སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྡེ་མིག་འཕྲུལ་གྱི་དགུ་སྐོར་ལ་ ༡༢ ཡོད་སྐོར། རྩེ་པོ་ཏ་ལའི་དཔེ་མཛོད་ཁང་གི་འགན་འཁུར་རྩོམ་སྒྲིག་པ་དོམ་པོ་ཐུབ་བསྟན་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་ཕྱོགས་བསྒྲིགས།

དུས་རབས་བཅུ་བཞི་པ་འདི་ནས་བཟུང་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་སུ་སྐུ་དངོས་ཀྱིས་ཞབས་ཀྱིས་མ་བཅག་ཀྱང་གནས་ཡིག་དང་ལམ་ཡིག་ཀྱང་གང་འཚམས་གསར་དུ་རྙེད་པའི་ཁོངས་ནས་སྦྱིར་སྦས་ཡུལ་བསྐྱོད་རྒྱུའི་དུས་རྟགས། སའི་མེ་བཙའ་གསོ་ཐབས། སྦས་ཡུལ་ཆེ་ཆུང་དང་། གནས་ཆེ་ཆུང་རྣམས་སུ་བགྲོད་ཐབས་ཀྱི་ཁ་བྱང་། ལམ་ཡིག ཞལ་གདམས་བསླབ་བྱ་སོགས་དང་། མཐར་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཞེས་པའི་ཕྱིའི་སྣོད་བཅུད་རྣམ་གཞག་གམ་བཀོད་པ་ཇི་ལྟར་ཡོད་སྐོར་འདི་ལྟར་གསལ་ལོ།།

དེ་ཡང་གཏེར་སྟོན་ཡར་རྗེ་ཨོ་རྒྱན་གླིང་པའི་ (1323-1360) གཏེར་མ་བཀའ་ཐང་ཤེལ་བྲག་གམ་པདྨ་བཀའ་ཐང་ལས།

"སྐྱབ་གནས་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཁྱད་འཕགས་ནི༔ མཁའ་འགྲོ་མ་བསྐྱབས་རང་བཞིན་འདུ་བའི་གནས༔ སྐུ་ཡི་དབེན་གནས་སྒྲུབས་ཀྱི་ཡང་རྫོང་ཡིན༔ གསུང་གི་དབེན་གནས་བསམ་ཡས་མཆིམས་ཕུ་སྟེ༔* ཐུགས་ཀྱི་དབེན་གནས་ལྷོ་བྲག་མཁར་ཆུ་ཡིན༔ ཡོན་ཏན་དབེན་གནས་ཡར་ཀླུངས་ཤེལ་གྱི་བྲག༔ འཕྲིན་ལས་དབེན་གནས་མོན་ཁ་སེངྒེ་རྫོང་༔ ཁྱད་པར་ཡར་ཀླུངས་ཤེལ་བྲག་མཆིམས་ཕུ་གཉིས༔ རྒྱ་གར་དུར་ཁྲོད་བསིལ་བའི་ཚལ་དང་མཚུངས༔ ལུང་ལྔ་གླིང་གཅིག་ལྗོངས་གསུམ་གངས་ཀྱི་ཤུ༔ དེ་ཡང་དབུས་ན་ཤངས་ཀྱི་ཟམ་བུ་ལུང་༔ ཤར་ཕྱོགས་ཀོང་པོའི་ཡུལ་ན་ལྗོན་པ་ལུང་༔ ལྷོ་ཡི་ཕྱོགས་ན་མོན་གྱི་སྤྲིབ་བཙན་ལུང་༔ ནུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ན་འགོས་ཀྱི་ཕག་རི་ལུང་༔ བྱང་གི་ཕྱོགས་ན་སྐྱིད་ཀྱི་གོ་མ་ལུང་༔ ཤར་ལྷོ་མཚམས་ན་སྦས་ཡུལ་པདྨ་གླིང་༔ ལྷོ་ནུབ་མཚམས་ན་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས༔ ནུབ་བྱང་མཚམས་ན་སྦས་ཡུལ་མཁན་པ་ལྗོངས༔ བྱང་ཤར་མཚམས་ན་སྦས་

རྙིང་མའི་གསུང་འབུམ་དཀར་ཆག ལྷ་སར་པར་བསྐྲུན་བགྱིས་པ། ༡༩༩༥ ཤོག་གྲངས། ༣༥༩ ནང་གསལ། སྦས་ཡུལ་སྤྱིའི་སྐོར་གཞུམ་གསལ་དཔྱད་རྩོམ་འདིར་གཟིགས་འཚལ། Martin Brauen-Dolma, 'Millenarianism in Tibetan Religion', Barbara Nimri Aziz and Matthew Kapstein (Editors) *Soundings in Tibetan Civilization*, Manohar Publications, New Delhi 1985, pp. 245-256.

ཡུལ་ལུང་གསུམ་ལྗོངས༔ ཐང་ལྷ་ཏི་སེ་མང་མཁར་བུ་ལེ་གནས༔ སྨར་སྒྲོ་པོ་མ་མཁའ་རི་རྡོ་རྗེ་གནས༔ རྗོ་མོ་ཁ་རག་གང་བཟང་རྩེ་དྲུམ་གནས༔ ལ་ཕྱི་ཚེ་རིང་སྨ་ནམ་ཏེ་སྒྲོ་གནས༔ འོ་དེ་གུང་རྒྱལ་ཤམ་པོ་གསལ་རྗེ་གནས༔ ཏ་འོ་གནས་བཟང་ཙྪ་རི་ང་ལའི་གནས༔ ང་ཡིས་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་པའི་གནས་ཆེན་དུ༔ ཁྱད་པར་འཕགས་པའི་སྒྲུབ་གནས་དེ་དག་ཀུན༔”[15] ཞེས་དང་།

[15] ཨུ་རྒྱན་གུ་རུ་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་སྐྱེས་རབས་རྣམ་པར་ཐར་པ་རྒྱས་པར་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། ཆུ་འབྲུག (1352) ཟླ་བ་བཞི་པའི་ཚེས་བརྒྱད་གཟའ་ཟླ་བ་དང་སྐར་མ་དབོ་འཛོམ་པའི་ཉིན་ཡར་ཀླུང་ཤེལ་གྱི་བྲག་རྫོང་པདྨ་བརྩེགས་པའི་ངོས་པདྨ་ཤེལ་ཕུག་གི་སྒོ་སྲུང་ཁྲབ་འཇུག་ཆེན་པོའི་ཐུགས་ཀ་ནས་གུ་རུ་ཨུ་རྒྱན་གླིང་པས། ལས་ལྡན་གྱི་གྲོགས་གཞུ་ཀུན་ར་བ་ཏོར་བ་སློམ་ཤཱཀ་དང་བཅས་གཏེར་ནས་སྤྱན་དྲངས་པའོ། ལེའུ་ ༡༠༨ ཀྱི་བདག་ཉིད་ཅན། མེ་འབྲུག (1676) དགའ་ལྡན་ཕུན་ཚོགས་གླིང་པར་མའི་ཤོག་ལྡེབ་ ༡༨༩ན༢ ནས་གསལ།

ཕྱོགས་མཚུངས་རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུའི་གཏེར་མ། སྦས་ཡུལ་སྐྱིད་མོ་ལུང་གི་སྙིང་བྱང་དང་ལམ་ཡིག གོང་གསལ་རྩེ་པོ་ཏ་ལའི་དཔེ་ཁོངས་བཞུགས་པ་དེའི་དབུ་མེད་བྲིས་མ་ཤོག་ལྡེབ་ ༢བ༤ - ༣ན༥ ལས། “རྒྱལ་པོ་ཁྱེད་རང་དང་སྒྲུབ་པ་རེ་ཙམ་བྱེད་པ་ཤིན་ཏུ་གནད་ཆེ༔ བསྒྲུབ་པ་བྱེད་པའི་གནས་ནི༔ ངས་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ཡོད་པས༔ ཁྱད་པར་དུ་མཁའ་འགྲོ་བསྒྲུབ་པའི་གནས་ནི༔ སྐུའི་དབེན་གནས་སྒྲགས་ཀྱི་ཡང་རྫོང་ཡིན༔ གསུང་གི་དབེན་གནས་བསམ་ཡས་འཆིང་བུ་ཡིན༔ ཐུགས་ཀྱི་དབེན་གནས་ལྷོ་བྲག་མཁར་ཆུ་ཡིན༔ ཡོན་ཏན་དབེན་གནས་ནི་ཡར་ལུང་ཤེལ་ཕུག་ཡིན༔ འཕྲིན་ལས་དབེན་གནས་མོན་ཁ་སེང་རྫོང་ཡིན༔ ཁྱད་པར་འཕགས་པ་ཡར་ལུང་ཤེལ་ཕུག་ཡིན༔ རྒྱ་གར་དུར་ཁྲོད་བསིལ་བ་ཚལ་དང་མཉམ༔ གཞན་ཡང་ལུང་ལྔ་གླིང་བཞི་གསྲོངས་གསུམ༔ གནས་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག་རྣམས་ཡོད་དེ༔ འདི་རྣམས་སྒྲུབ་པའི་གནས་ཀྱི་ཐེམས་ཡིག་ཡིན་ནོ༔ དེ་ལ་ལུང་ལྔ་ནི༔ གཙང་ན་དཔལ་གྱི་ཟ་ཕུ་ལུང༔ ཤར་ན་ཀོང་གི་ལྗོན་ཤིང་ལུང༔ ལྷོ་ན་མོན་གྱི་སྲིད་བཙན་ལུང༔ ནུབ་ན་མགོན་གྱི་ཕག་རི་ལུང༔ བྱང་ན་སྦས་ཡུལ་སྐྱིད་མོ་ལུང༔ ཤར་ལྷོ་འཚམས་ན་པདྨ་གླིང༔ གསྲོངས་གསུམ་ནི༔ ལྷོ་ནུབ་འཚམས་ན་འབྲས་མོ་གསྲོངས༔ ལྷོ་ན་ཁམ་པ་གསྲོངས༔ བྱང་ལ་ལུང་གསུམ་གསྲོངས༔ གནས་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག་ནི༔ ཐང་ལ་གནས༔ ཏི་ཟེ་གནས༔ མོན་ཁར་གནས༔ བུ་ལེ་གནས༔ འོད་དེ་གུང་རྒྱལ་གནས༔ ཤམ་པོ་

གངས༔ ཁ་རི་གངས༔ ཏར་སྒོ་གངས༔ ཕོ་མ་གངས༔ དཔལ་འབར་གངས༔ ཇོ་མོ་ཁ་རག་གངས༔ རྡོ་རྗེ་གངས༔ གང་བ་བཟང་པོའི་གངས༔ རྩེ་འདུ་གངས༔ ལ་ཕྱིས་གངས༔ ཚེ་རིང་གངས༔ སྤྱིས་ཀྱི་གངས༔ བསལ་རྩེ་གངས༔ ཏ་པོ་གངས༔ རྩ་རི་གངས༔ ང་ལ་གངས༔ དགྲ་ལྷ་གངས༔ དེ་རྣམས་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་པའི་གནས་ཡིན༔ དེ་རྣམས་ལ་སྒྲུབ་པ་བྱེད་པའི་རྣལ་འབྱོར་པོ་མོ་རྣམས་དང་༔ པདྨ་བདག་ལ་གསོལ་བ་བཏབ་ཅིང་༔ སྒྲུབ་པ་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱིས༔ རྒྱལ་རྒྱུད་བུ་བཞིན་སྐྱོང་བ་གལ་ཆེ༔ གནས་དེ་རྣམས་སུ་རྒྱལ་པོ་ཁྲིད་རྣམས་ལ་ཕན་པའི་གཏེར་ཁ་རེ་གཉེར་བཏད་ཡོད་པས༔ འདི་རྣམས་སྐྱོང་བ་གལ་ཆེའོ་ཞེས་གསུངས་སོ༔" ཞེས་གསལ་ལོ།།

ཨོཾ་རྒྱན་གུ་རུ་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་སྐྱེས་རབས་རྣམ་པར་ཐར་པ་རྒྱས་པར་བཀོད་པ་པདྨ་བཀའི་ཐང་ཡིག་ཅེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། ལེའུ་ ༡༡༧ གྱི་བདག་ཉིད་ཅན། པུ་རི་ཕུག་མོ་ཆེ་ཤེལ་གྱི་བྲག་ཕུག་ནས་གུ་རུ་སངས་རྒྱས་གླིང་པས་གཏེར་ནས་བཏོན་པའོ།། ལྷོ་འབྲུག་སྤུངས་ཐང་བདེ་བ་ཆེན་པོའི་པར་སྐྲིང་ལ་གཞི་བཞག་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ནང་ལྷ་ལྡན་དུ་བོད་གཞུང་ཞབས་འཕར་ཁང་གི་དོ་དམ་པས་པར་གསར་བཀྲོ་སྐབས་རྟོགས་ལྡན་ལྷག་བསམ་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་པར་བྱང་སྨོན་ཚིག་ཅན། Published by Dujom Rinpoche, Kalimpong, 1970, pp. 594-595 ལས།

"དེ་ནས་ཡང་སློབ་དཔོན་གྱིས་རྒྱལ་པོ་ལ་སྒྲུབ་གནས་ཀྱི་ཁྱད་བཀའ་སྩལ་པ༔ མཁའ་འགྲོ་མ་སྒྲུབ་རང་བཞིན་འདུ་བའི་གནས༔ སྐུ་ཡི་དབེན་གནས་སྒྲགས་ཀྱི་ཡང་རྫོང་ཡིན༔ གསུང་གི་དབེན་གནས་བསམ་ཡས་མཆིམས་ཕུ་སྟེ༔ ཐུགས་ཀྱི་དབེན་གནས་ལྷོ་བྲག་མཁར་ཆུ་ཡིན༔ ཡོན་ཏན་དབེན་གནས་ཡར་ཀླུངས་ཤེལ་བྲག་ཕུག༔ ཕྲིན་ལས་དབེན་གནས་མོན་ཁ་སེངྒེ་རྫོང་༔ ཁྱད་པར་ཡང་ཀླུངས་ཤེལ་བྲག་མཆིམས་ཕུ་གཉིས༔ རྒྱ་གར་དུར་ཁྲོད་བསིལ་བའི་ཚལ་དང་མཉམ༔ ལུང་ལྔ་གླིང་གཅིག་ལྗོངས་གསུམ་གནས་ཉི་ཤུ༔ དབུས་ན་ཤངས་ཀྱི་ཟབ་བུ་ལུང་༔ ཤར་ན་ཀོང་གི་ལྗོན་པ་ལུང་༔ ལྷོ་ན་མོན་གྱི་སྲིབ་བཙན་ལུང་༔ ནུབ་ན་འགོས་ཀྱི་ཕ་རི་ལུང་༔ བྱང་ན་སྙེད་ཀྱི་གྲོ་མ་ལུང་༔ ཤར་ལྷོ་མཚམས་ན་པདྨ་གླིང་༔ ལྷོ་ནུབ་མཚམས་ན་འབྲས་མོ་ལྗོངས༔ ནུབ་བྱང་མཚམས་ན་འཁན་པ་ལྗོངས༔ བྱང་ཤར་མཚམས་ན་ལུང་གསུམ་ལྗོངས༔ ཐར་ལྷ་གངས༔ ཏེ་སེ་གངས༔ མ་མཁར་གངས༔ བུ་ལེ་གངས༔ འོ་དེ་གུང་རྒྱལ་གངས༔ ཤམ་པོ་གངས༔

མཁའ་རི་གནས༔ ལྷ་རྗོད་གནས༔ ཕོ་མོ་གནས༔ རྡོ་རྗེ་གནས༔ ཇོ་མོ་ཁ་རག་གནས༔ ཏའོ་གནས་བཟང་གནས༔ རྩེ་འདུད་གནས༔ ལ་ཕྱི་གནས༔ ཚེ་རིང་གནས༔ ཏི་སྒྲོ་གནས༔ གསལ་རྗེ་གནས༔ ལྷ་རི་གནས༔ ཙཱ་རི་གནས༔ ང་ལ་གནས༔ ང་ཡིས་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་པའི་གནས་ཆེན་དུ༔ ཁྱད་པར་འཕགས་པའི་སྒྲུབ་གནས་དེ་ཀུན་ཡིན༔” ཞེས་དང་།

ཨོ་རྒྱན་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་སྐྱེས་རབས་ལོ་ཙཱའི་འགྱུར་བྱུང་རྣམ་ཐར་རྒྱས་པ། ཞེས་རྡོ་རྗེ་གླིང་པའི་གཏེར་མ་ལས། *Texts of the Rdo-Rje-Gling-Pa Tradition from Bhutan*, Published by Kunzang Tobgyel, Druk Sherig Press, Thimphu, 1984, Vol., 1, p. 323 “སྒྲུབ་གནས་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཁྱད་འཕགས་པ༔ མཁའ་འགྲོ་མ་སྒྲུབས་རང་བཞིན་འདུ་བའི་གནས༔ སྐུའི་དབེན་གནས་སྒྲགས་ཀྱི་ཡང་རྫོང་ཡིན༔ གསུང་གི་དབེན་གནས་བསམ་ཡས་འཆིང་ཕུ་ཡིན༔ ཐུགས་ཀྱི་དབེན་གནས་ལྷོ་བྲག་མཁར་ཆུ་ཡིན༔ ཡོན་ཏན་དབེན་གནས་ཡར་ལུངས་ཤེལ་བྲག་ཕུག༔ འཕྲིན་ལས་སྟག་ཚང་སེངྒེ་རྫོང་གསུམ་ཡིན༔ ཁྱད་པར་ཡར་ལུངས་འཆིང་དང་སྟག་ཚང་འཆིང༔ རྒྱ་གར་དུར་ཁྲོད་བསིལ་བའི་ཚལ་དང་མཚུངས༔ ལུང་ལྷ་གླིང་གཅིག་ལྗོངས་གསུམ་གནས་ཉི་ཤུ༔ དབུས་ན་ཤངས་ཀྱི་ཟབ་ཕུ་ལུང༔ ཤར་ན་ཀོང་གི་ལྗོན་པ་ལུང༔ ལྷོ་ན་མོན་གྱི་སྲིབ་བཙན་ལུང༔ ནུབ་ན་འགོས་ཀྱི་ཕ་རི་ལུང༔ བྱང་ན་སྐྱིད་ཀྱི་གྲོ་མ་ལུང༔ ཤར་ལྷོ་འཚམས་ན་པདྨ་གླིང༔ ལྷོ་ནུབ་འཚམས་ན་འབྲས་མོ་ལྗོངས༔ ནུབ་བྱང་འཚམས་ན་འཁན་པ་ལྗོངས༔ བྱང་ཤར་འཚམས་ན་ལུང་གསུམ་ལྗོངས༔ ཐར་ལྷ་གནས༔ ཏེ་སོ་གནས༔ ཇ་མཁར་གནས༔ བུ་ལི་གནས༔ ལྷ་རྗོད་གནས༔ ཕོ་མ་གནས༔ མཁའ་རི་གནས༔ རྡོ་རྗེ་གནས༔ ཇོ་མོ་ཁ་རག་གནས༔ ཀྱི་མཐིང་གནས༔ གང་པ་བཟང་པོ་རྩེའི་གནས༔ ལ་ཕྱི་གནས༔ གནམ་རྣམ་གནས༔ ཏི་སྒྲོ་གནས༔ འོད་དེ་གུང་རྒྱལ་གནས༔ ཤམ་པོ་གནས༔ གསལ་རྗེ་གནས༔ ཏའོ་གནས༔ ཙ་རི་གནས༔ ང་ལ་གནས་སོ༔ ངའི་ཞབས་ཀྱིས་ལུང་པའི་གནས་ཆེན་དུ༔ ཁྱད་པར་འཕགས་པའི་སྒྲུབ་གནས་དེ་ཀུན་གྱི༔” ཞེས་དང་།

ཨུ་རྒྱན་སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི༔ འཁྲུངས་རབས་ཆེན་མོ་ཞེས་བྱ་བ་སངས་རྒྱས་བསྟན་པའི་བྱུང་ཁུངས་མུན་སེལ་སྒྲོན་མེ་ལས་རྣམ་ཐར་དོན་གསལ་མེ་ལོང་བཞུགས་སོ༔ རིག་འཛིན་ཆེན་པོ་པདྨ་གླིང་པས་ཆུ་མོ་བྱ་ (1513) ལོ་བྱི་བའི་ཟླ་བའི་ཚེས་བཅོ་ལྔ་ལ་མི་འགྱུར་ལྷུན་གྲུབ་དཔལ་བསམ་ཡས་དབུ་རྩེ་

གཏེར་སྟོན་སངས་རྒྱས་གླིང་པའི་ (1340-1396) བླ་མ་དགོངས་པ་འདུས་པ་ལས༔ མ་འོངས་ལུང་བསྟན་གསང་བའི་དཀར་ཆག་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ༔ ཞེས་པ་ལས། "ལྔ་བརྒྱ་དུས་ཀྱི་ཐ་མ་ལ་བབས་པའི་ཚེ༔ མི་རྣམས་རང་རང་གི་སྤྱོད་པ་ངན་པ་སྣ་ཚོགས་བྱེད་ཅིང༔ དུས་ངན་པར་སོང་ངོ་ཞེས་སྐད་ངན་འབྱིན་པར་འགྱུར་ཏེ༔ དུས་ངན་གྱི་ལན་རྩ་རང་ལ་ཐུག་པས་སྙིང་རེ་རྗེ་བྱ་ཐབས་མེད་དོ༔ འདུན་མ་སྤྱི་རྒྱུའི་ཀླབས་ཆུས་སྲིད་ལེགས་པའི་སྐྱོང་ན་བདེ་ཞིང་སྐྱིད་ལ་ཆོས་དང་མཐུན་ཏེ༔ སྤྱི་ཚུས་བྱེད་པ་རྣམས་ལ་མི་ཉན་པར་རྒྱ་གད་དང་སླ་

རིགས་གསུམ་གྱི་འོག་ཁང་བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོའི་ཐུགས་ཁ་ནས་གསང་གཏེར་སྙན་རྡངས་པའོ༎ ལེའུ་ ༡༠༧ བདག་ཉིད་ཅན། *The Life of the Mahaguru Padmasambhava from the Revelations of Padma-gling-pa,* འདི་རྗེས་བསྒྱུས་མིང་ "པད་གླིང་བཀའ་ཐང་" ཞེས་འགོད་རྒྱུ། Reproduced from a rare manuscript from the Library of Burmiok Athing, Published by Gonpo Tseten (Khyentse Labrang), Palace Monastery, Gangtok, Sikkim, 1977, Volume 2, pp. 307-309 ལས།

"སྒྲུབ་གནས་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཁྲིད་འཕགས་པ༔ མཁའ་འགྲོ་མ་གྲུབ་རང་བཞིན་འདུ་བའི་གནས༔ སྐུ་ཡི་དབེན་གནས་སྒྲགས་ཀྱི་ཡང་རྫོང་དང༔ གསུང་གི་དབེན་གནས་བསམ་ཡས་མཆིམས་ཕུ་དང༔ ཐུགས་ཀྱི་དབེན་གནས་ལྷོ་བྲག་མཁར་ཆུ་དང༔ ཡོན་ཏན་དབེན་གནས་ཡར་ཀླུངས་ཤེལ་བྲག་ཕུག༔ འཕྲིན་ལས་དབེན་གནས་མོན་ཁ་སེངྒེ་རྫོང༔ ཁྱད་པར་ཡར་ཀླུངས་ཤེལ་བྲག་མཆིམས་ཕུ་གཉིས༔ རྒྱ་གར་དུར་ཁྲོད་བསིལ་བ་ཚལ་དང་མཚུངས༔ ལུང་ལྔ་གླིང་གཅིག་ལྗོངས་གསུམ་གངས་ཉི་ཤུ༔ དེ་དག་དབུས་ན་ཤངས་ཀྱི་ཟབ་བུ་ལུང༔ ཤར་ན་ཀོང་གི་ལྗོན་པ་ལུང༔ ལྷོ་ན་མོན་གྱི་སྲིབ་བཙན་ལུང༔ ནུབ་ན་འགོས་ཀྱི་ཕག་རི་ལུང༔ བྱང་ན་སྐྱིད་ཀྱི་གྲོ་མ་ལུང༔ ཤར་ལྷོ་མཚམས་ན་པདྨ་གླིང༔ ལྷོ་ནུབ་མཚམས་ན་འབྲས་མོ་གཤོངས༔ ནུབ་བྱང་མཚམས་ན་མཁན་པ་ལྗོངས༔ བྱང་ཤར་མཚམས་ན་ལུང་གསུམ་ལྗོངས༔ ཏེ་སེ་གངས༔ ཐང་ལྷ་གངས༔ མང་མཁར་གངས༔ བུ་ལེ་གངས༔ ལྷ་རྒོར་གངས༔ ཕོ་མ་གངས༔ མཁའ་རི་གངས༔ རྡོ་རྗེ་གངས༔ ཁ་རག་གངས༔ གང་བཟང་གངས༔ རྩེ་བླུམ་གངས༔ ལ་ཕྱི་གངས༔ སྣ་ནམ་གངས༔ ཏི་སྒྲོ་གངས༔ འོ་དེ་གངས༔ ཤམ་པོ་གངས༔ གསལ་རྗེ་གངས༔ ཏ་བོ་གངས༔ ཙ་རི་གངས༔ ང་ལ་གངས༔ ཇོ་མོ་གངས༔ ང་ཡི་ཞབས་ཀྱི་བཅག་པའི་གནས་ཆེན་དུ༔ རྗེས་འཇུག་ཀུན་གྱི་སྒྲུབ་གནས་དེ་ཀུན་ཡིན༔" ཞེས་གཏེར་སྟོན་ཚང་མས་དགོངས་པ་གཅིག་དང་མཁྱེན་དབྱངས་གཅིག་གྱུར་གྱིས་བཞེད་དོ༎

མཚུ་བྱེད་ཅིང་༔ འཕྲུལ་གྱི་ཟམ་ནོར་ལ་བལྟས་ནས༔ ཡུན་གྱི་ཚུལ་སྲིད་རླུང་ལ་བསྐུར་བར་བྱེད་དེ༔ དེས་འདུན་ཚུལ་ཀྱི་རྟུས་མགོ་ནས༔ བདེ་སྐྱིད་སྒྱུ་གྱ་སད་ལ་བསྐུར་བ་ཡིན༔ དུས་ངན་སྙིགས་མའི་སེམས་ཅན་ལས་ངན་གྱི་མནར་བ་རྣམས་དུས་རྟགས་ངན་པ་ཅི་ཤར་ཡང་སྨྲས་པའི་སྨྲི་ཚིག་ལ་ཉན་པར་མི་འགྱུར་བས༔ ཆོས་བྱེད་སྒྲུབ་པ་པོ་རྣམས་དང་༔ སྐལ་ལྡན་ཕོ་མོ་རྣམས༔ དུས་རྟགས་ངན་པ་ཤར་བའི་ཚེ༔ སྦས་པའི་ཡུལ་ཆེན་དང་༔ ཡུལ་ཕྲན་དང་༔ རོང་ཁ་བཞི་དང་༔ ལུང་ཕྲན་དང་༔ རི་སུལ་དང་༔ གངས་བྲག་དང་༔ ནགས་འདབས་ལ་སོགས་དབེན་ཞིང་༔ འཚེ་དོགས་མེད་པའི་ས་ཕྱོགས་སུ་བྲོས་ལ་བསྒྲུབ༔ ཚུལ་བཞིན་སྤྱོད་ཅིག༔ ཡུལ་ཁྲིད་ཕལ་པ་བས་སྟོང་འགྱུར་གྱི་བོགས་ཆེ་བའི་གནས་ཙ་རི་དང་༔ མཁར་ཆུ་དང་༔ སྟག་ཚང་དང་༔ བྲག་དཀར་ཏིལ་སྒྲོ་དང་༔ ཟབ་བུ་ལུང་དང་༔ རྨ་སྐྱུང་ལུང་ལ་སོགས་པ་རྣམས་སུ་སོང་ལ་རྩེ་གཅིག་གིས་བསྒྲུབ་པ་ཉམས་སུ་ལོངས་ཤིག༔ ཚེ་གཅིག་ལུས་གཅིག་གིས་སངས་རྒྱས་པར་འགྱུར་རོ༔ མཚོ་རྒྱལ་དེ་ལྟར་གནས་སྐབས་ཀྱི་ཟིན་ཏིག་ཞེས་པར་གྱིས་ལ་ཟིན་རིས་སུ་བྲིས་ཤིང་༔ མ་འོངས་དོན་སླད་དུ་གཏེར་དུ་སྦས་ཤིག༔ གནས་སྐབས་ཕྲན་བུའི་ཟིན་ཏིག་ནི་བརྗོད་ཀྱིས་མི་ལང་སྟེ༔ ཡི་གེའི་མཐའ་ལས་འདས་སོ༔ དུ་རུ་ཀ་རིགས་ལྡའི་བཟློག་ཐབས་གཞན་མ་གྲུབ་ཀྱང་༔ ཡུལ་གྱི་མི་ཆེན་འབྱོར་ལྡན་གཙོ་བོ་ལ་སོགས་པ་དད་པ་ཅན་ཚོགས་ནས༔ ཡུལ་ཕྱོགས་ཀྱི་ས་བཀྲ་བཟང་སར་མཆོད་རྟེན་ཚད་ལྡན་བཞེངས་པའི་ནང་དུ༔ མཚོན་ཆའི་ཁྲལ་བསྡུས་ཏེ༔ ཚོན་སྐུད་ལྔའི་དྲ་བས་བཅིངས་ལ་རྩེ་མོ་མཐུར་དུ་བསྟན་ཏེ་གཞུག༔ འོག་ཏུ་འབྱུང་བོ་འདྲེ་ངན་མཐའ་མིའི་མནན་པ་བྱ༔ དེ་ལ་བྱིན་རླབས་དང་ལྡན་པའི་རྣལ་འབྱོར་པས་རབ་གནས་བྱ་ཞིང་༔ སྐབས་སུ་མཆོད་གསོལ་བགྱིས་པས༔ མཚོན་གྱི་བསྐལ་པ་ཉམས་ནས་ཡུལ་ཕྱོགས་སུ་འཁྲུག་རྩོད་མི་འབྱུང་ཞིང་༔ མཐའ་མིས་ཡུལ་འཚུག་ཁེགས་པར་འགྱུར་རོ༔ ཡང་སྨན་མང་པོ་བསྡུས་ཏེ་བདུད་རྩི་སྨན་གྱི་བསྒྲུབ་པ་བྱ་ཞིང་༔ སྨན་གྱི་གོང་བུ་མཆོད་རྟེན་དུ་བཞུགས་སུ་གསོལ་ནས༔ རབ་ཏུ་གནས་པ་དང་ལྡན་པས་ནད་ཀྱིས་འཚེ་བ་མི་འབྱུང་བར་

འགྱུར་རོ༔ ཡང་འབྲུ་སྣ་མང་པོ་བསྡུས་ཏེ༔ མཆོད་རྟེན་དུ་བཞུགས་པ་ལ་སོགས་སྔར་ལྟར་བྱས་
པས་ཀྱང་མུ་གེ་ལས་གྲོལ་བར་འགྱུར་རོ༔ ཡང་འབྱུང་བའི་ལྷ་མོ་རྣམས་བཞེངས་པའི་ནང་དུ་
འབྱུང་བ་སོ་སོའི་འཁོར་ལོ་དང་ས་བོན༔ རིན་ཆེན་སྨན་འབྲུ་དང་དར་སྣ་ཡང་བཞུག་ཅིང་༔ རི་
འཕན་བཟང་དཔྱད་ལེགས་པའི་རྩེར་གཏེར་དུ་སྦས་ནས༔ བཀྲ་ཤིས་མངའ་གསོལ་རབ་ཏུ་
གནས་པར་བྱས་པས་ཀྱང་༔ འབྱུང་བའི་གཡོས་ངན་པ་ཞི་ནས༔ འབྱུང་བ་ཐམས་ཅད་རངས་
བཟུང་ནས༔ ཡུལ་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་བདེ་ལེགས་ཡོན་ཏན་གོང་དུ་འཕེལ་བར་འགྱུར་རོ༔
གཞན་ཡང་ཡུལ་ཕྱོགས་སུ་ཆོས་དང་མཐུན་པའི་བཅའ་ཁྲིམས་གང་ཚུགས་ཚུགས་བཅས་
པས༔ དེ་དག་གང་དུ་བྱས་པའི་ཡུལ་ཕྱོགས་རྣམས་དགོས་སྐྱིད་རང་སར་འབྱུང་བའོ༔ ཞེས་
གསུངས་ནས༔ གནས་སྐབས་ཟིན་ཏིག་གི་ལུང་བྱང་ཞལ་ཏ་ཕྱི་ཚོམ་བསླབ་བྱ་བཀའ་ཡི་ནན་
ཐག་དང་བཅས་པ་མཛད་དོ༔ ས་མ་ཡཱ༔ སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་པདྨ་འབྱུང་གནས་ལ༔ མངའ་
བདག་ཡབ་ཡུམ་སྲས་འཁོར་བློན་འབངས་དང་བཅས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་མགྲིན་གཅིག་ཏུ་
གསོལ་བ༔ ཀྱེ་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་ལགས༔ ཡང་མ་འོངས་པའི་དུས་ལྔ་བརྒྱ་ཐ་མ་ལ་བབས་
པའི་ཚེ༔ བཟང་པོའི་བཀའ་སྲོལ་རྣམས་ནུབ་ཅིང་༔ ངན་པའི་བཀའ་སྲོལ་དར་བ་ལ་བརྟེན་
ནས༔ ཡུལ་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་དུ་བཀྲ་མི་ཤིས་པ་དང་༔ ཡུལ་འཁྲུག་ཆེན་པོ་འབྱུང་
ཞིང་༔ ཀླ་ཀློ་མཐར་བྱེད་པ་སོགས་པ༔ རྒྱ་སོག་ཧོར་བོད་ཐམས་ཅད་འཁྲུག་པར་འགྱུར་བས༔
དེའི་དུས་སུ་ཡུལ་ཆེ་ཆུང་སྦས་པ་རྣམས་དང་༔ གནས་ཆེ་ཆུང་ལ་སོགས་པར་བྲིས་ལ་རྩེ་
གཅིག་གི་བསྒྲུབ་པ་བྱིས༔ ཚེ་གཅིག་གིས་སངས་རྒྱས་ཐོབ་པར་འགྱུར༔ ཞེས་པའི་བཀའ་
ནན་གསུངས་ལགས་ན༔ སྦས་པའི་ཡུལ་ཁྱད་པར་ཅན་ཆེ་ཆུང་རྣམས་དང་༔ གནས་ཆེ་ཆུང་
ཁྱད་པར་ཅན་རྣམས་སུ་བསྒྲོད་པར་བྱེད་པའི་ཐབས་སྐུལ་དུ་གསོལ༔ ཅེས་ཞུས་པས༔
གསུངས་པ༔ ཀྱེ་དད་པ་དང་ལྡན་པའི་རྗེ་འབངས་ཡབ་ཡུམ་སྲས་འཁོར་ཐམས་ཅད་ཉོན་
ཅིག༔ དེ་ལྟར་གནས་ཁྱད་པར་ཅན་རྣམས་བསྒྲོད་པར་བྱེད་པའི་ཐབས་ཁྱད་པར་ཅན་དུ་བརྗོད་

པར་བགྱིད་དོ༔ ཞེས་གསུངས་ནས༔ མ་འོངས་པའི་སེམས་ཅན་སྨྲོ་བ་བསྐྱེད་པ་ལ་དགོངས་
ནས་ཁ་བྱང་༔ དེ་དག་ཏུ་བསྒྲོད་པ་ལ་དགོངས་ནས་ལམ་ཡིག༔ དེ་དག་ཏུ་གནས་ཤིང་རྩེ་
གཅིག་ཏུ་སྒྲུབ་པ་བྱེད་པ་རྣམས་ལ་དགོངས་ནས་ཞལ་གདམས་བསླབ་བྱ༔ དེའི་དུས་ཀྱི་ཆ་
རྐྱེན་ཡོ་བྱད་ལ་དགོངས་ནས་གང་ལ་གང་དགོས་ཀྱི་གཏེར་ཁ་སྦས་པ༔ སོ་སོར་བཀའ་ཡི་ནན་
ཐག་དང་བཅས་པ་གནང་བ་ལས༔ སྨྲོ་བ་བསྐྱེད་པའི་ཁ་བྱང་རྣམས་སྔ་ཐོག་ཏུ་དགོངས་ནས་
གཏེར་ཁ་དང་པོར་བསྟུལ་ཞིང་༔ འདིར་ལམ་ཡིག་བསླབ་བྱ་ཞལ་གདམས་གཏེར་བྱང་ལྡེ་མིག་
རྣམས་བཀའ་སྩལ་པའི་ཐོག་མར་སྦས་པའི་ཡུལ་ཆེན་པོ༔ བལ་ ུ་པ་རིན་ཆེན་འབྲས་མོ་
གཤོངས་ཀྱི་ལམ་ཡིག་ལ་སོགས་པ་གསུང་པ་ནི༔ འདི་ལྟར་ཁ་བ་ཅན་གྱི་རྒྱལ་ཁམས་སུ་
ཕྱོགས་བཞི་ན་སྦས་པའི་གནས་ཡུལ་ཆེན་པོ་བཞི༔ མཚམས་བཞིར་ཡུལ་ཕྲན་བཞི་ལ་སོགས་
པ་ཡོད་དེ༔ ཤར་ཕྱོགས་སུ་ཙཱ་རི་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ ལྷོར་བར་ཡུལ་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ ནུབ་ཏུ་ལ་
ཕྱི་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ བྱང་དུ་གནོད་སྦྱིན་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ མཚམས་བཞིར་ཡུལ་ཕྲན་བཞི་ནི༔
ཤར་ལྷོ་རྒྱལ་གྱི་མཁན་པ་ལུང་༔ ལྷོ་ནུབ་ཏུ་དཔལ་གྱི་གྲ་ཕུ་ལུང་༔ ནུབ་བྱང་དུ་དཔལ་གྱི་འཇག་
མ་ལུང་༔ བྱང་ཤར་དུ་སྐྱིད་ཀྱི་གྲོ་མ་ལུང་༔ གཞན་ཡང་སྤྲེར་ཕུག་གནས་གྱི་ར་བ༔ གསལ་རྫ་
གནས་ཀྱི་ར་བ༔ གཡུ་ལུང་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ འབྲོང་རྫ་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ བལ་ཡུལ་གནས་ཀྱི་
ར་བ༔ ཇོ་མོ་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ སྐྱེའོ་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ རྫ་ཡུལ་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ སྣ་ནམ་གནས་
ཀྱི་ར་བ༔ ཞེལ་བཟང་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ རོང་བཙན་གནས་ཀྱི་ར་བ༔ ཤར་སྒྲམ་པོ་གནས་ཀྱི་ར་
བ༔ ལྷོ་རོང་གནས་ཀྱི་ར་བ་ལ་སོགས་པའི་གནས་ཡུལ་རྣམས་དང་༔ བྱང་གི་སེ་མོ་དོ༔ ཤར་
གྱི་ཨ་ཀོང་ལུང་༔ ལྷོའི་འབབ་ཆགས་ཤིང་ར༔ ནུབ་ཀྱི་སྤྲང་སྣན་ལུང་དང་༔ གཞན་ཡང་སྟོད་ཀྱི་
རྩིབ་རི་ཇོང་༔ བར་གྱི་ཁ་རག་ཇོང་༔ སྨད་ཀྱི་ཀྱེ་རི་ཇོང་༔ མོན་གྱི་ཁ་རི་ཇོང་༔ ཀོང་པོའི་བུ་ཆུ་
ཇོང་༔ སྤོ་བོའི་བྲ་གད་ཇོང་༔ ཆམ་གྱི་ན་བུན་ཇོང་༔ ཉེ་རིངས་སེངྒེའི་ཇོང་༔ གཡའ་རི་བྲག་
དམར་ཇོང་༔ ཀ་རིང་སྲིན་པོ་ཇོང་༔ ལྷ་རི་གཡུང་དྲུང་ཇོང་༔ ལྷུན་ཡུལ་རྡོ་རྗེ་ཇོང་ལ་སོགས་པའི་

རྫོང་ཆེ་ཆུང་རྣམས་དང༔ གཞན་ཡང་དར་དི་དང༔ རྫའི་ཟྲིམ་དང༔ ལུང་པའི་སྲུལ་དང༔ ལུང་ཕུག་ལ་སོགས་པའི་གྲོས་ལུང་གབ་གནས་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་མང་པོ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་ཡོད་ཅིང༔ དེ་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་ཡངས་ལ་ཁྲོད་ཆེ་ཞིང་བཙན་པ༔ བཀྲ་ཤིས་བྱིན་ཆགས༔ སྦས་ཡུལ་རིན་ཆེན་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཞེས་བྱ་བ༔ དབྱིབས་གྲུ་བཞི་དང་ལྡན་པ༔ བསམ་ཡས་ནས་གཞལ་བའི་ལྷོ་ནུབ༔ སྐྱི་འཐིང་གངས་ཀྱི་ལྷོ་ནུབ་ལ་ཅུང་ཟད་ཉེ་བ༔ ཤར་གྱི་མ་ཁང་ཆུ་ལ་གཏད་པ༔ ལྷོ་ཛྲཱར་སི་ཏི་གངས་ཀྱི་རི་ལ་གཏད་པ༔ ནུབ་ཟར་གྱི་སྤྲང་སྐྱན་ལ་གཏད་པ༔ བྱང་ཏེ་ང་ཏེ་ཆུང་ལ་གཏད་པ་སྟེ༔ དེ་ལྟར་ཕྱོགས་ཀྱི་སྒོ་ཆེ་བ་བཞི་དང༔ བར་གྱི་སྒོ་བཞི་ནི༔ ཤར་སྤྱུ་ལེགས་འདེབས་ཚོགས་ལ་གཏད་པ༔ ལྷོ་འབབ་མ་བྱང་དིང་ལ་གཏད་པ༔ ནུབ་དགེ་ལ་སྨན་བཟང་ལ་གཏད་པ༔ བྱང་སྟོང་དཔོན་ལུག་ནག་ལ་གཏད་པའོ༔ ནང་ཕྱོགས་མི་འགྱུར་བའི་སྒོ་བཞི་ནི༔ ཤར་ཕོ་ལྷ་འབྲང་རྫེ་ལ་གཏད་པ༔ ལྷོ་རང་རྫེ་བྲག་རྩེ་ལ་གཏད་པ༔ ནུབ་གཡའ་མར་སྟག་རི་ལ་གཏད་པ༔ བྱང་མཛོད་ལྷ་སྟག་རྩེ་ལ་གཏད་པའོ༔ ལུང་པའི་བྱང་ཤར་མཛོད་ལྷ་སྟག་རྩེ་ལ་གཏད་པ༔ མདའ་ལྷོ་སྨད་ལྷོ་ནུབ་འབབ་ཚང་ལ་གཏད་པ༔ མདའ་རྐང་པ་འདྲ་སྟེ་གཅན་གཟན་མང་ཞིང་འཕྲང་འགགས་དམ་པ༔ ཕུ་སླ་ང་འདྲ་སྟེ་བདེ་ཞིང་ཡངས་ལ་ཆུ་ཞིང་དང་ལྡན་པ༔ ཕུའི་རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔའམ་ལག་སོར་བཀྲམ་པ་འདྲ་བ༔ མདའ་རི་ཐམས་ཅད་མོན་པ་ནག་པོ་ཁྲིས་པ་འདྲ་བ༔ ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་རི་ཐམས་ཅད་དར་འཕན་ཕྱར་བ་འདྲ་བ༔ ལྷོ་ཡི་རི་ཐམས་ཅད་རྩོམ་ནག་བསླང་བ་འདྲ་བ༔ ནུབ་ཀྱི་རི་ཐམས་ཅད་གླང་ཆེན་ཉལ་བ་འདྲ་བ༔ བྱང་ཕྱོགས་ཀྱི་རི་ཐམས་ཅད་ལག་སོར་བཀྲམ་པ་འདྲ་བ༔ རི་ཡི་ཟྲེ་ཕལ་ཆེར་གངས་ལ་བྱས་པས༔ དར་དཀར་གྱི་ཡོལ་བ་བཀྲུངས་བ་འདྲ་བ༔ དེ་འོག་ཕལ་ཆེར་ནགས་ལ་བྱས་པས༔ རྒྱ་ནགས་ལ་སྟག་འཁྱིང་བ་འདྲ་བ༔ དེ་འོག་ཕལ་ཆེར་གཡའ་ལ་བྱས་པས༔ གཟིག་ཕྱུག་རྩེད་མོ་བརྩེ་བ་འདྲ་བ༔ དེ་འོག་ཕལ་ཆེར་སྤང་ལ་བྱས་པས༔ གསེར་གྱི་ཁྲུང་གཤོག་བཀྲུངས་པ་འདྲ་བ༔ དེ་འོག་ཕལ་ཆེར་ཙནྡན་ནགས་ལ་བྱས་པས༔ དོམ་ནག་གི་པགས་པ་བཏིང་བ་འདྲ་

བ༔ དེ་འོག་ཕལ་ཆེར་སྲུང་ནགས་འདྲེས་མར་ཡོད་པས༔ གཟི་མཚོང་འདྲེས་མའི་ཕྲེང་བ་འདྲ་བ་ཡོད་པ༔ རི་རྣམས་མདངས་ལྡན་ཆགས་པས་རྒྱལ་པོ་གདན་ལ་བཞུགས་པ་འདྲ་བ༔ རི་སྣ་གཟིག་ཤུག་འཁྲུག་པ་འདྲ་བ༔ ཕུ་ཡི་ཆུ་རལ་གྲི་འདྲ་བར་འབབ་པ༔ ཀླུང་དུ་ཆུ་ལྕགས་སྒྲོག་ལྟར་འཁྱིལ་བ༔ ས་ཡི་མཐིལ་གསེར་གྱི་གཞོང་པ་འདྲ་བ༔ ཕུ་རུ་རྒྱ་ཤུག་དང་སུར་དཀར་སྐྱེ་བ༔ མདའ་ན་ཙོང་དང་སྒ་ཚེར་སྐྱེ་བ༔ བར་ན་ལོ་ཏོག་སྣ་ཚོགས་སྐྱེ་བ༔ མེ་ཏོག་ཁ་དོག་སྣ་ཚོགས་འཆར་བས༔ ཕོ་བྲང་པདྨ་ཅན་དང་འདྲ་བ༔ བདུད་རིགས་བཞི་པོ་ཕམ་པར་མཛད་པས༔ རྡོ་རྗེ་གདན་དང་མཉམ་པ༔ བྱམས་སྙིང་རྗེ་རྒྱུད་ལ་སྐྱེ་བས༔ ཕོ་བྲང་རི་བོ་ཏ་ལ་དང་མཉམ་པ༔ དེར་སླེབས་པས་ཤེས་རབ་འཕེལ་བས་ཕོ་བྲང་རི་བོ་རྩེ་ལྔ་དང་མཉམ་པ༔ དེར་བསྒྲུབས་ན་མཐུ་སྟོབས་ཆེ་བས་ཕོ་བྲང་ལྕང་ལོ་ཅན་དང་མཉམ་པ༔ དེ་ན་མཁའ་འགྲོ་དངོས་སུ་འདུ་བས༔ ནུབ་ཕྱོགས་ཨོ་རྒྱན་དང་མཉམ་པ༔ གཏེར་དང་ལོངས་སྤྱོད་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའི༔ རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་ཁང་བཟང་དང་འདྲ་བ༔ དེར་སླེབས་པས་སྡུག་བསྔལ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བའི་བདེ་བ་ཅན་དང་འདྲའོ༔ ལུང་པ་ཐམས་ཅད་ཕྱིའི་རྣམ་གཞག་དེ་ལྟ་བུར་གནས་སོ༔ དེ་ཡང་མོན་བོད་གཉིས་ཀྱི་བར་ན་ཡོད་པས༔ བར་ཡུལ་ཞེས་ཟེར་བ༔ སྦས་པའི་ཡུལ་ཡིན་པས༔ སྦས་ཡུལ་ཞེས་གྲགས༔ འདོད་དགུའི་ལོ་འབྲས་གང་ཡང་སྐྱེ་བས་འབྲས་མོ༔ ཡངས་ཤོང་ཆེ་བས་གཤོངས༔ དེ་ལྟར་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཞེས་གྲགས་པ༔"[16] ཞེས་དང་།

16 བླ་མ་དགོངས་པ་འདུས་པ་ལས༔ མ་འོངས་ལུང་བསྟན་གསང་བའི་དཀར་ཆག་བཀོད་པ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ༔ བླ་མ་དགོངས་འདུས་ཀྱི་ཆོས་སྐོར་བཞུགས་སོ།། པོད་ཆ་པ། *Bla ma Dgongs 'Dus, A Cycle of Precious Teachings and Practices of the Nyingmapa Tradition,* Rediscovered from its Place of Concealment by Gter-Chen Sangs-Rgyas-Gling-Pa, Reproduced from Dudjom Rimpoche's set of xylographic prints by Sonam Topgay [Renoch] Kazi, Gangtok, 1972, Volume 6, pp. 481-490. མ་ཕྱི་པར་མ་གསལ་པོ་མེད་པར་བཀབ་ཤོག་རྒྱབ་ནས་དཔེ་བཤུས་བགྱིས་སྐབས་ཡིག་ནོར་ཕྲན་བུ་མེད་དམ་སྙམ།

ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་རཏྣ་གླིང་པས་ (1403-1478) ཀྱང་། "ཡུལ་ནོར་རང་བྱུང་རྫས་གཏེར་གྱི་རིགས་རྣམས་སྨྲས་པ་དང་བསྟན་པ་མདོ་ཙམ་བཤད་ན། དང་པོ་ཡུལ་རྣམས་ནི་མ་འོངས་དོན་དུ་ཨོ་རྒྱན་ཆེན་པོས་སྨྲས་ཏེ། འབྲས་མོ་གཤོངས་དང་། མཁན་པ་ལྗོངས་ལ་སོགས་པ་སྨྲས་ཡུལ་ཆེན་པོ་བཞི་དང་། རོང་མོ་སྙེང་དང་། གྲོ་བོ་ལུང་ལ་སོགས་པ་ཡུལ་ཕྲན་བཞི་དང་། ཁྲམ་བུ་གངས་ར་དང་། མཚིམས་ཀྱི་གནང་ལུང་ལ་སོགས་སྨྲས་པའི་ཡུལ་བཞི་རྣམས་སོ།། ཡང་ཕྱིན་པས་དངོས་གྲུབ་ཐོབ་ཅིང་བྱིན་རླབས་འབྱུང་བའི་གནས། ཙཱ་རི་ཙཱ་གོང་། རྒྱ་ལ་དོང་ཁ། སྟག་ཚང་། ཤེལ་ཕུག་ལ་སོགས་རྣམས་ནི་ཡུལ་སྨྲས་པའོ།། དེ་རྣམས་འདོན་དུས་ནི་ཧོར་གྱིས་བོད་འཇོམས་དུས་སུ་ལས་ཅན་གྱིས་འབྱེད་ཅིང་། གནས་ཆེན་དང་ཡུལ་ཕྲན་འགའ་ནི་ད་ལྟ་ཐོན་པར་ཡང་དངོས་ཀྱི་གསལ་ལོ།།"17 ཞེས་དང་།

ཕྱོགས་མཚུངས་གཏེར་སྟོན་རྒྱལ་པོ་བཞི་པ་རིག་འཛིན་ཆེན་པོ་བུམ་ཐང་གཏེར་སྟོན་པདྨ་གླིང་པས་ (1450-1521) ཟབ་གཏེར་གྱི་ཐོག་མའམ་དང་པོ་དགུང་ལོ་ཉེར་བདུན་ (1447) པ་ལ་བུམ་ཐང་ཕྱུལ་གྱི་མདའ་སྟོང་ཆུ་རྒྱ་མདུད་འཁྱིལ་བའི་ས་སེནྡྷ་སྣ་རིང་བྲག་གམ་མེ་འབར་མཚོར་གྲགས་པའི་གཏེར་གནས་ནས་སྤྱན་དྲངས་པའི་ཟབ་གཏེར་ཀུན་ཏུ་བཟང་མོ་ཀློང་གསལ་གསང་བ་སྙིང་བཅུད་ཀྱི་རྒྱུད་ལ་བརྟེན་ནས་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོས་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བསྡེབས་པའི་ཀློང་གསལ་གྱི་སྐོར་ལས། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་ལེའུ་བཅུ་དགུའི་བདག་ཉིད་ཅན་ལས། "པདྨ་གསལ་གྱིས་ཞུས་པ༔ ཀྱེ་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་པདྨ་འབྱུང་༔ སྤྲུལ་པའི་སྐུ་མཆོག་འགྲོ་བའི་དོན་མཛད་པ༔ ལྷ་བཙུ་ཁ་རལ་ཡང་མཐའ་ཆེ་ཡི་དུས༔ འགྲོ་བ་རྣམས་ལ་བདེ་སྐྱིད་འཕོ་འགྱུར་བྱུང་བ་ཡང་༔ མཐའ་དམག་བོད་དུ་གཡོས་ཤིང་དཀྲུགས་པའི་དུས༔

17 ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་རཏྣ་གླིང་པའམ་རིན་ཆེན་དཔལ་བཟང་པོས་མཛད་པའི་གུ་རུ་རཏྣ་གླིང་པའི་གཏེར་འབྱུང་ཆེན་མོ་གསལ་བའི་སྒྲོན་མེ་བཞུགས་སོ།། ཆོས་རྒྱལ་རཏྣ་གླིང་པའི་གཏེར་ཆོས་པོད་ཁ་པ། *Collected Rediscovered Teachings of Ratna-Gling-Pa*, Published by Taklung Tsetrul Pema Wangyal, Orgyen Kunsang Chokhorling, Darjeeling, 1977, Volume 2, pp. 64-65.

སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱིས་སྤྱོད་པ་གང་དུ་འཚོལ༔ ཆོས་བྱེད་རྣམས་ཀྱིས་སྒྲུབ་པ་གང་དུ་བྱེད༔ ཅེས་ཞུས་པ༔ ཨོ་རྒྱན་གྱིས་གསུངས་པ༔ ཀྱེ་ཡབ་ཡུམ་སྲས་རྣམས་བདག་ལ་ཉོན༔ འགྲོ་བ་རྣམས་ལ་བདེ་སྐྱིད་འབྱུང་བའི་གནས༔ ཁ་བ་ཅན་གྱི་ས་ཕྱོགས་རྒྱལ་ཁམས་འདིར༔ ལུང་པ་དགའ་ཞིང་བཙན་པས་ཐམས་ཅད་ལ༔ སྦས་པའི་ཡུལ་བྱེད་ང་ཡིས་སྟོན་ལམ་འདེབས༔”[18] ཞེས་དང་ཡང་། “མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ཕྲན་བཞི་ནི༔ བྱང་ཤར་མཚམས་ཀྱི་གྲོ་མ་ལུང་༔ ཤར་ལྷོར་རྒྱ་ཡི་ཁམས་པ་ལུང་༔ ལྷོ་ནུབ་གླེའི་བོན་པོ་ལུང་༔ ནུབ་བྱང་དཔལ་གྱི་ལྷག་མ་ལུང་༔ དེ་ནི་མཚམས་ཀྱི་ཡུལ་ཕྲན་བཞི་ཡིན་ནོ༔ ཡུལ་འདྲ་བཞི་ནི་འདི་ལྟར་རོ༔ སྟོད་ཀྱི་རྩིབས་རི་རྫོང་༔ བར་གྱི་ཁ་རག་རྫོང་༔ སྨད་ཀྱི་སྤྲོ་བོ་རྫོང་༔ མོན་གྱི་ཁ་རག་གི་རྫོང་༔ འདི་ནི་སྦས་ཀྱི་རྫོང་ཆེན་བཞི་ཡིན་ནོ༔ ཡུལ་ཆུང་བཞི་ནི༔ བྱང་གི་སེ་མོ་དོ༔ ཟར་གྱི་སྤྲང་མ་ལུང་༔ ཨེའི་བ་ཡུལ་གངས༔ ཤངས་ཀྱི་ཟབ་བུ་ལུང་དང་བཞི་ཡིན་ནོ༔ གཞན་ཡང་རི་སྣ་རྫ་རྫོང་དང་༔ ལུང་ཕུག་ལ་སོགས་གནས་ཆེན་ནི༔ བསམ་གྱི་མི་ཁྱབ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས་ཡོད༔ དེ་རྣམས་ཀུན་ལས་ཁྱད་འཕགས་པ༔ སྦས་ཡུལ་བཞི་ནི་འདི་ལྟར་རོ༔ འབྲས་མོ་གཤོངས་དང་གྲོ་མ་ལུང་༔ མཁན་པ་ལུང་དང་རོང་མོ་སྟེང་༔ ཁམས་བུ་ལུང་དང་པདྨ་གླིང་༔ དེ་ལྟར་སྦས་ཡུལ་མང་དུ་སྦས༔ སྦས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་ནི༔ འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་བཤད༔”[19] ཅེས་གསལ།

---

18 རིག་འཛིན་པདྨ་གླིང་པ་ཡི་ཟབ་གཏེར་ཆོས་མཛོད་རིན་པོ་ཆེ། *The Recovered Teachings of the Great Pema Lingpa*, Reproduced from the original manuscripts preserved at Sgang steng Dgon-pa of Bhutan at the order of H. M. the Royal Grandmother under the inspiration of Dudjom Rimpoche, Published / Created by Kunsang Tobgay, Thimphu, 1975, Volume 5, pp. 400-401. འདི་རྗེས་བསྒྱུར་མིང་ "རིག་འཛིན་པདྨ་གླིང་པ་ཡི་ཟབ་གཏེར་ཆོས་མཛོད་རིན་པོ་ཆེ་" ཞེས་འགོད་རྒྱུ།

19 རིག་འཛིན་པདྨ་གླིང་པ་ཡི་ཟབ་གཏེར་ཆོས་མཛོད་རིན་པོ་ཆེ། pp. 404-405.

Texts of the Rdo rje glingpa Tradition from Bhutan, Kunsang Topgyel, Thimphu, 1984,

Volume 21. ནང་། སྔགས་འཆང་བ་རྡོ་རྗེ་གླིང་པས་ཟབ་གཏེར་རྣམས་དང་མཇལ་བའི་གཏེར་བྱུང་རྣམ་ཐར་གཏེར་རབས་རྒྱ་མཚོ་བཞུགས་སོ།། ཞེས་པའི་ཤོག་གྲངས་ ༦༨-༦༩ ནང་། "ཟུར་པོ་ཟངས་ཀྱི་མཚོ་བྲག་ནས་གདན་དྲངས་ཚུལ་ནི། ས་ཕོ་སྤྲེལ་ (1368) ལོའི་ཚེས་བཅུ་ལ་མཚམས་ལ་བསྡད་ཡོད་པའི་ཉམས་སྣང་ལ། ཁྲིམ་མིག་གིས་ཁྲིག་གིས་གང་འདུག །ཨ་མཆུ་སྟམ་བྲེད་ནས་ཡོད་ཙམ་ན། གཟའ་བདུད་ཡིན་པར་འདུག །ཟངས་ཀྱི་མཚོ་བྲག་ན་གདམས་པ་ཟབ་མོ་ཡོད་པས་མཚམས་ཕྱེ་ཟེར་བ་སྨ་པ་ལ་གཏོར་མ་གཅིག་བྱིན། དེ་ནས་བླ་མ་ཀུན་ཡོན་པས་བསྐུལ་བཏ་ནན་ཆེར་མཛད་ནས། ཟླ་བ་བཅུ་གཉིས་པའི་ཉི་ཤུ་གཉིས་ཀྱི་ཉིན་པར་གནམ་ལྕགས་ཀྱི་ཁ་བྱང་ཁྱེར་ནས། མཚོ་གཉིས་ཀྱི་བར། བྲག་བྱ་ཁྱུང་འདྲ་བའི་དཀྱིལ་དུ་མི་བདུན་ཙུ་ཙམ་ཚོགས་པའི་དབུས་སུ་འདོམ་དོ་ཙམ་གྱི་བྲག་གཤགས་ནས་མ་རྙེད་པའི་ཚེ། བུད་མེད་གཅིག་ལ་གཏེར་བདག་དངོས་སུ་བབས་ནས། དེ་ནས་ལྷོ་རུ་ཁ་ལྟོས་ལ་ས་བརྐོས་ཟེར། དེ་ཀ་བཞིན་བརྐོས་པས། བྲག་ཕུག་མི་གཅིག་ཤོང་ཙམ་ཅིག་ལ་བསེའི་སྒྲོམ་བུ་ཁྲུ་གང་མཐོ་སྐོར་མ་གཅིག 'གཟའ་བདུད་ཀྱི་སྐུ་ཁྲུ་གང་མ་ཁྲི་ཆུ་ལ་བྱས་པ་གཅིག་གི་ནང་ན། པོ་ཏི་གཅིག་དང་། ཤོག་དྲིལ་གྱིས་བཀང་བ་གཅིག་བྱུང་། ཐམས་ཅད་ལ་ཡིད་ཆེས་པར་བསྟན་ནས་དེར་ཞག་ཏུ་ཉལ། ནང་མོ་ཁ་ཕྱེ་བའི་ནང་ནས་བྱོན་པ་ལ། རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་སྙིང་ཐིག་ལ། ལོ་རྒྱུས་རྒྱུད་ལེའུ་བཅུ་གཉིས་པ། སྤྲོས་བཅས། སྤྲོས་མེད། གསང་དབང་། ཚོག་དབང་རིན་པོ་ཆེ། ཁྲིད་ཀྱི་སྔོན་འགྲོ། དངོས་གཞི། རྗེས་ཧྲགས་ཚད། བར་དོ་བཏགས་གྲོལ། སྒྲུབ་ཐབས། ལས་བྱང་། འཇོམ་ཡིག བཀའ་སྲུང་དང་བཅས་པས་མ་བུ་ཚང་བ། ཡང་གསང་དོན་ཁྲིད་ཆོས་ཚང་བ་དང་། འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་ལམ་ཡིག་ཆེན་མོ་རྣམས་བྱོན་པ་སྤྲེལ། ངན་སྔགས་ཀྱི་སྐོར་ཤོག་དྲིལ་བདུན་ཙུ། གཟའ་བདུད་ཀྱི་སྐུ་དང་བཅས་པ། བྲག་རིན་ཆེན་སྤུངས་པ་དང་འདྲ་བ་སྤྲོས་ཤོག །ཕྱིས་གཏེར་སྟོན་གཅིག་དབང་བར་བྱས་འདུག་པས་སྦས་སོ།། དེ་ལ་གཏེར་སྒྲུབ་ཟླ་གསུམ་བྱས་ནས། བླ་མ་ཀུན་ཡོན་པས་གཙོ་བྱས་སུམ་ཅུ་ཙམ་ལ་ཁྲིད་བསྐྱངས་ཤིང་། མེ་ཏོག་གི་ཆར་འབབ་པ་ལ་སོགས་ཀྱི་ལྟས་ཀུང་བྱུང་། ད་ལྟའང་འགྲོ་དོན་གཞན་ཕན་རྒྱ་ཆེ་བར་ཡོད་པའོ།། ཟངས་མཚོའི་གཏེར་དང་མཇལ་ཚུལ་གྱི་ལེའུ་སྟེ། བཅུ་གསུམ་པའོ།" ཞེས་དང་།

ཛི་ལྷར་སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱིས་ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་ (742-797) གྱིས་གཙོས་རྗེ་འབངས་གྲུབ་ཐོབ་ཉེར་ལྔ་ཚང་མར་གུ་རུས་ཛི་ལྷར་ལུང་བསྟན་པའི་སྒྲུབ་གནས་སོ་སོར་ལོ་གསུམ་སྒྲུབ་པ་ཉམས་ལེན་རྩེ་གཅིག་ལ་གཞོལ། གྲུབ་པའི་རྟགས་འཐོན། དེ་ནས་སློབ་དཔོན་པདྨ་བྱུང་གནས་ཀྱི༔ སྦ་གྲོ་སྟག་ཚང་སེང་གེ་བསམ་གྲུབ་ཏུ༔ ཕུར་པ་ཨོ་ཁྲམ་དཀྱིལ་འཁོར་ཞལ་ཕྱེ་ནས༔ ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་དང་༔ ཀུ་མ་ར་དང་མཁར་ཆེན་མཚོ་རྒྱལ་དང་༔ ཤུད་བུ་དཔལ་སེང་ཤཱཀྱ་པྲ་བྷ་ཨ༔ རྡོ་རྗེ་བདུད་འཇོམས་སྣ་ནམ་ཡེ་ཤེས་སྡེ༔ བླ་རོ་ཙ་ན་རྣམས་ལ་དབང་བསྐུར༔ དེ་ནས་ཡོན་མཆོད་རྣམས་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་ གནས་བཤད་ཟུར་ན་ཡོད་ སུ་ཟླ་བ་གསུམ་སྒྲུབ་པ་མཛད་ནས་སླར་བསམ་ཡས་སུ་ཕེབས་སོ༔[20] ཞེས་གསལ།

མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༢ ནས་བཟུང་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིས་རིམ་གྱིས་སྦས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་འབྲས་མོ་གཤོངས་གནས་སྒོ་ཕྱོགས་བཞི་ནས་ཆ་ཚང་ཕྱེ་གྲུབ་པའོ།།

ཡང་ཤོག་གྲངས་ ༧༩-༧༨ ནང་། "ཆུ་བོ་རི་ནས་གདན་དྲངས་ཚུལ་ནི། བྱི་ལོ་ (1372) ཟླ་བ་བཅུ་གཅིག་པའི་ཆོས་དགུའི་ཉིན་པར། ཆུ་བོ་རིའི་རྩེར་སྒྲོ་སངས་ལ་ཕྱིན་པས་རྟ་པ་དམར་པོ་གཅིག་བྱུང་ནས།" ཞེས་དང་། ཡང་། "ལྷོ་མོན་ལྷ་རིའི་གངས་མགུལ། མཚོ་མོ་མེ་ལོང་ཅན་ནས་ཟླ་བ་དེ་ཀའི་ཉི་ཤུ་དགུའི་དགོང་མོ། ཐྲག་གྲུ་བཞི་གཅིག་འདུག་པ་གཤགས་པས། གངས་རུད་ཆེན་པོ་ཝུར་རུ་རུ་བྱུང་། འོག་ཏུ་གཏེར་འགྲོ་ལ་ཁད་པ་ལ་དམིགས་པ་གཅིག་བྱས་པས་མ་གནོད་ཙམ་བྱུང་། བརྒྱ་འབུལ་བ་བྱེད་ནས་བྲོས་སོང་ལ་ཅས་དྲིལ་བའི་བེ་བུམ་གཅིག་ན། ཨུ་རྒྱན་གྱི་ཟབ་ཆོས་གཞུང་འགྲེལ་གཉིས་འདུག་པའི་ནང་ནས། འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་ལམ་ཡིག་དང་། ཕ་བོང་དཀར་ལེབ་ཀྱི་ཡང་བྱང་བྱུང་། དེའི་ནུབ་ཚོ་འཕྲུལ་ཆེ་བར་བྱུང་ནས། ལྷ་རི་མགུལ་སྨན་དང་ཞུས་ལེན་བྱུང་བ་ཟུར་ན་བྲིས་ཡོད། གཞུང་འགྲེལ་གཉིས་པོ་གསང་སྔགས་ལམ་རིམ་དང་ཆ་མཐུན་པར་འདུག །ཇོ་མོ་ལྷ་རི་དང་མཇལ་བའི་ལེའུ་སྟེ། བཅུ་བདུན་བཅོ་བརྒྱད་པའོ།།" ཞེས་གསལ་ཀྱང་གཏེར་སྟོན་རྒྱལ་པོ་གསུམ་པ་རྡོ་རྗེ་གླིང་པའི་གཏེར་མ་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་ལམ་ཡིག་ཆེན་མོ་དང་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་ལམ་ཡིག་གཉིས་ཀར་ད་བར་མཇལ་བའི་སྐལ་པ་མ་བྱུང་།

20 པད་གླིང་བཀའ་ཐང་། ཤོག་གྲངས་ ༣༢༡-༣༢༧

༄རྒྱལ་བ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ལྔ་པ་ཆེན་པོ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་རང་རྣམ་ནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༦༡༧ ལོའི་བོད་ཟླ་དྲུག་པའི་ནང་། "ཀོང་པོ་རྫོགས་ཆེན་པ་ཀུན་བཟང་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་འབྲས་གཤོངས་གནས་སྒོ་ཕྱེ་ནས་ལྷ་རི་རིན་ཅན་སྤྱངས་པར་དག་སྣང་གི་ཟབ་ཆོས་མང་དུ་བྱུང་བ་བོད་འབངས་བདེ་ཐབས་ཀྱི་རིམ་གྲོ་མཛད་པར་བྱོན་ཏེ་གུང་ཐང་དུ་རྗེ་བླ་མར་ཆོས་བཀའ་རྣམས་རྫོགས་པར་ཕུལ། དཔོན་སློབ་ལྷན་དུ་རིག་འཛིན་སྲོག་སྒྲུབ་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་ཞིག་ཀྱང་མཛད། འབྲས་སྤྱངས་སུ་ངོས་བྱོན་གྱིས་ཡུན་དུ་གནས་པའི་རྟེན་འབྲེལ་བསྒྲིགས་ཤིང་འཇའ་ཞལ་ཡ་མཚན་ཅན་སོགས་འབྲས་གཤོངས་ཀྱི་ས་སྣ་རྡོ་ཤིང་དུ་མ་བྱིན། ཕར་རིག་འཛིན་ཆེན་པོའི་གཏེར་གསར་གྱི་ཚེ་སྒྲུབ་བདུད་རྩི་འཁྱིལ་པའི་གསང་ཡིག་གི་ལུང་ཕུལ། མཁའ་འགྲོ་སྡེ་ལྔ་ལ་བརྟེན་པའི་བརྟན་བཞུགས་ཤིག་འདུག་པ་དེ་མཁའ་འགྲོས་དག་སྣང་དུ་གསུངས་ཚུལ་བྱུང་ཡང་གཏེར་མ་མིན་པའི་ངེས་པ་མི་སྣང་གང་ལྟར་གྲྭ་ཚང་དུ་བཙུགས།"[21] ཞེས་གསལ།

བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་ཀྱི་སྦས་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་འབྲས་མོ་གཤོངས་སམ། མཁའ་སྤྱོད་སྤྲུལ་པའི་ཕོ་བྲང་དཔལ་གྱི་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་མཐིལ་དང་ཕྱོགས་མཚམས་ཀུན་

---

21 ཟ་ཧོར་གྱི་བན་དེ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་འདི་སྣང་འཁྲུལ་བའི་རོལ་རྩེད་རྟོགས་བརྗོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཀོད་པ་དུ་ཀཱུ་ལའི་གོས་བཟང་ལས་གླེགས་བམ་དང་པོ་བཞུགས། ༄གོང་ས་ལྔ་པ་ཆེན་པོའི་གསུང་འབུམ། བོད་ཅ་པ། *The Collected Works of Vth Dalai Lama*, Published by Sikkim Research Institute of Tibetology, Gangtok, 1992, Volume 5. ཤོག་ལྡེབ་ ༡༧༨ན༣

དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་མཇུག་དང་བཅུ་དགུ་པའི་འགོར་བྱོན་ནམ་སྣམ་པའི་རྣལ་འབྱོར་མ་མཁའ་སྤྱོད་བདེ་ལྡན་དབང་མོའི་མཛད་པའི་དཔལ་ལྡན་ལྷ་མོའི་གླུ་དོན་གསལ་བའི་མེ་ལོང་ཤོ་མིག་གྲངས་ལྡན་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། New Delhi, April 1979, pp. 91. ཤོ་མིག་ལྔ་པར། "ཁྲིམས་སྲུང་བའི་མོ་ལ་འདི་བཏབ་ན། །སྨོན་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་དེས། །འབྲས་ལྗོངས་སུ་བྱོན་པས་གཏེར་སྒོ་རྙེད། །རང་གཞན་ཀུན་བདེ་ལ་བཀོད་པ་ལྟར། ཁྲིམས་དེར་སྲོས་བདེ་སྐྱིད་དང་གིས་འབྱུང་། །ས་བདག་གི་སྙིང་གཏེར་སྲས་ན་ལེགས།" ཞེས་གསལ།

ཏུ་ཡུལ་ལྷ་གཞི་བདག་ཇི་ལྟར་བཞུགས་པའི་ཚུལ་ལ་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཕུན་ཚོགས་རིག་འཛིན་ (1592-1656) གྱི་སྐུ་ཚ་ལྷའི་བཙུན་པ་རིན་ཆེན་མགོན་ (པོ་?) མཁྱེན་རབ་དབང་ཕྱུག་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན་དཔལ་བཟང་པོའི་མཛད་པའི་v རྒྱལ་བ་གླིང་ཆེན་པའི་ཕུད་རབས་རྒྱས་པ་འདོད་བཅོལ་རེ་སྐོང་ཞེས་པའི་ཁ་སྐོང་འབྲས་ལྗོངས་ཡུལ་ལྷའི་ཕུད་གསོལ་ནང་། "གཞན་ཡང་དུས་གསུམ་སངས་རྒྱས་ཆེན་པོས་ཚད་མེད་པའི་ཡོན་ཏན་དུ་མའི་སྒོ་ནས་ཆེ་ཆེར་བསྔགས་པར་མཛད་པའི་སྦས་པའི་ཡུལ་ལྗོངས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཙོ་བོ་མཁའ་སྤྱོད་དཔལ་ལྡན་འབྲས་མོ་གཤོངས་འདི་ཉིད་ཀྱི་དབུས་གྱུར་བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་དང་། ཤར་ལྷོ་ནུབ་བྱང་མཚམས་བཞི་སོགས་གནས་མཆོ་བྲག་ཕུག་ཤིང་སྡོང་སོགས་ལ་འཁོད་པའི་ལྷའི་ཕོ་བྲང་དྲུག་སྟོང་ཀུན་ལ་བཞུགས་པའི་རང་བྱུང་ལྷ་སྐུ་ཁྲི་དང་དྲུག་སྟོང་སངས་རྒྱས་ཆོས་དང་དགེ་འདུན་བླ་མ་ཡི་དམ་དཔའ་བོ་མཁའ་འགྲོ་དམ་ཅན་རྒྱ་མཚོའི་ཚོགས་བཅས་ཐམས་ཅད་དང་། བསམ་འཕེལ་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་རིན་པོ་ཆེ་བདུན་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ལ་འབུལ་ལོ།།

སྦས་ཡུལ་ཆེན་པོ་འདིའི་ལུང་ཚན་གསུམ་དེ་དག་ལས་གྲེས་པའི་ལུང་ཕྲན་བརྒྱ་ཉེར་ལྔ་དང་། ཕུ་རི་ལག་སོར་བཀྲམ་པ། ཤར་རི་དར་ཡོལ་བརྒྱངས་པ། ལྷོ་རི་ཧོམ་ནག་བསླང་འདྲ། ནུབ་རི་སོན་པ་ཁྲིས་པ་འདྲ་བའི་རི་རྣམས་དང་། ལུང་མཐིལ་གསེར་གཞོང་ལྷ་བུ་ལ་སོགས་པའི་གནས་གཡའ་སྤང་ནགས་ལ་སོགས་པའི་རི་བོའི་གདགས་སྲིབ། ཐང་སྐྱེ་ཚལ། ས་ཧོ་རི་བྲག འབབ་ཆུ་ཆེ་ཕྲན། མཚོ་ཆེན་བརྒྱ་ཕྲག་གཅིག་དང་བཞི། ངོ་མཚར་བའི་ལྗོན་ཤིང་ཐམས་ཅད་དང་། ཨོ་རྒྱན་བདེ་ཆེན་ཕུག་སོགས་མཆོག་ཐོབ་པའི་བྲག་ཕུག་བཅུ་གཅིག ཐུན་མོང་ཐོབ་པའི་བྲག་ཕུག་བཅུ་དྲུག མཐའ་བརྒྱུད་རང་བྱུང་ཀ་ནི་ཀ་སོགས་ཐམས་ཅད་ལ་གནས་པའི་ལྷ་ཀླུ་གཟའ་བཙན་གནོད་སྦྱིན་མ་མོ་སྨན་བདུད་ས་བདག་གཉན་གཤིན་ཇོ་གྱུལ་བུམ་དྲི་ཟ་སོགས་ཕྱི་ནང་གསང་བའི་སྣང་སྲིད་ཀྱི་ལྷ་སྲིན་ཐམས་ཅད་ལ་འབུལ་ལོ།།

ཁྱད་པར་སྲས་ཡུལ་ཆེན་པོ་འདིའི་ཞུའི་གཞི་བདག་མཛོད་ལྔ་སྟག་རྩེའི་གནོད་སྦྱིན་དྲག་པོ་རྩལ་ཡབ་ཡུམ་སྲས་འཁོར་བཅས་པ། བར་གྱི་གཞི་བདག་ལྷ་བཙན་བདུན་འཁོར་དང་བཅས་པ། མདའ་ཡི་གཞི་བདག་བདུད་བཙན་འཁོར་དང་བཅས་པ། ལུང་པ་སྤྱིའི་གཞི་བདག་རྒྱལ་ཆེན་སྐུ་ལྔ་བློན་འཁོར་དང་བཅས་པ། ཐང་ལྷ་དགེ་བསྙེན་རྡོ་རྗེ་ལེགས། གནོད་སྦྱིན་གངས་བཟང་། རེ་མ་ཏི། བོད་ཁམས་སྐྱོང་བའི་བསྟན་མ་བཅུ་གཉིས་རྣམས་འཁོར་དང་བཅས་པ། གཞན་ཡང་འཛིག་རྟེན་ལྷ་འདྲེ་མང་པོར་བཅས་པ་ཐམས་ཅད་ལ་འབུལ་ལོ།།

སྲས་ཡུལ་ཆེན་པོ་འདི་ཉིད་དུ་བཞུགས་པའི་ཟབ་ཅིང་རྒྱ་ཆེ་བའི་ཆོས་ནོར་དམ་རྫས་ཀྱི་གཏེར་ལ་སོགས་པའི་གཏེར་གྱི་སྲུང་མར་གཉེར་གཏད་པའི་རྡོ་རྗེ་གཙོ་ཞུག་གི་བཙན་རྒོད། གྲོ་ལུང་སྨན་བམ་སྤུན་བདུན། གངས་ཞུག་བྲག་བཙན་འབྲུག་ཐོག་རྩལ། རྡོ་རྗེ་གཡུ་སྒྲོན་མ། གཡུ་སྐྱེས་ཅན་གྱི་མཁའ་འགྲོ། རྡོ་རྗེ་གསང་བའི་སྒྲུབ་སྡེ་མོ། ཕྱི་བཤོས་མི་རྒོད་སྲིན་པོ་གདོང་། ནོར་གྱི་གཏེར་བདག་གནོད་སྦྱིན་བདུན། བྲག་ནག་ཁ་གདོང་མོ་དངོས་གྲུབ་ཀྱི་བདག་པོ་ཐམས་ཅད་དང་། མཁའ་འགྲོ་མ་སངས་ཀླུ་བཙན་དམ་ལ་བཏགས་པའི་ལྷ་སྲིན་སོགས་ཐམས་ཅད་ལ་འབུལ་ལོ།།

གྲོ་མ་ཁང་ཆུང་། སྤྲུ་ལ་འདེབས་ཚོག མཐོ་ལ་འབྲོང་རྩེ་སོགས་ཤར་སྒོ་ཕྱི་ནང་བར་གསུམ་སྐྱོངས་བ། དགེ་བསྙེན་རྡོ་རྗེ་ལེགས་པ། བདུད་བཙན་མཚོ་སྨན། མ་ཧྲིན་གཡུ་ཡི་གོ་ཅོག བུ་སྲིན་གཡུ་ཡི་དཔལ་ཞུར་ལ་སོགས་པ་སྲས་ཡུལ་ཆེན་པོའི་ཤར་ཕྱོགས་སྐྱོངས་བ་འཁོར་དང་བཅས་པ་ཐམས་ཅད་ལ་འབུལ་ལོ།།

རྒྱ་གར་སིདྡྷི་སྦྲང་མ་སྦྲང་ཚང་། རོང་རྗེ་བྲག་རྩེ་ལ་སོགས་ལྷོ་སྒོ་ཕྱི་ནང་བར་གསུམ་སྐྱོང་བ། མགོན་པོ་ལྷམ་དྲལ། མོན་པ་མིང་སྲིང་བདུན། བྲམ་ཟེ་སྤུན་བདུན། སྲེ་བརྒྱད་བདུད་བཙན། བྲག་སྲིན་མོ་བྲག་བཙན་ལ་སོགས་སྲས་ཡུལ་ཆེན་པོའི་ལྷོ་ཕྱོགས་སྐྱོང་བ་ཐམས་ཅད་ལ་འབུལ་ལོ།།

ཟར་གྱི་སྤྲང་སྨན། དགེ་ལ་སྨན་བཟང་། གཡའ་མ་སྟག་རི་མ་ལ་སོགས་པ། ནུབ་ཕྱོགས་ཕྱི་ནང་བར་གསུམ་སྐྱོང་བ། ཐང་ལྷ་ལ་སོགས་གནོད་སྦྱིན་བདུན། རེ་ཏི་མཆེད་ལྔ། རྡོ་མོ་ཁྲི་བཙུན། མ་སངས་སྐུ་ལྔ་མིང་སྲིང་། ལྷ་མ་སྲིན་བྱེ་བ། འབྲོ་བཟའ་མཆེད་བདུན་ལ་སོགས་པ་སྦྲས་ཡུལ་ཆེན་པོའི་ནུབ་ཕྱོགས་སྐྱོང་བ་ཐམས་ཅད་ལ་འབུལ་ལོ།།

བྲེ་ང་བྲེ་ཆུང་སྲོང་དཔོན་ལུག་ནག མཛོད་ལྔ་སྟག་རྩེ་ལ་སོགས། བྱང་སྒོ་ཕྱི་ནང་བར་གསུམ་སྐྱོང་བ། གནོད་སྦྱིན་དྲག་པོ་ལྷུམ་དྲལ་ཡབ་ཡུམ་འཁོར་དང་བཅས། གྱད་བཞི། དྲེགས་པའི་གིང་བཞི་དང་། ཕྲ་མན་གཟའ་བདུད་ལྷུམ་དྲལ། ཚྭ་མཚོའི་མཚོ་སྨན་སྤྱན་བདུན་སོགས་སྦྲས་ཡུལ་ཆེན་པོའི་བྱང་ཕྱོགས་སྐྱོང་བ་ཐམས་ཅད་ལ་འབུལ་ལོ།།

དེ་ལྟར་མཆོད་པའི་མཐུས་སྦྲས་པའི་ཡུལ་ལྗོངས་ཆེན་པོ་འདི་ཉིད་དུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ་དང་དེར་འཛིན་བཤད་སྒྲུབ་དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ་རྣམས་དར་བ་དང་། སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་བདེ་སྐྱིད་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པར་འགྱུར་བ།”[22] ཞེས་གསལ།

ད་དུང་དུས་རབས་རིམ་པར་ཡིག་ཆ་ཅི་རིགས་ནང་སྦྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཞེས་པ་འགྲེལ་བརྗོད་དམ་ངོ་སྤྲོད་བྱེད་སྟངས་ལ་གཟིགས་ན་དང་པོ།

འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་དྲུག་པ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་འབྲས་ལྗོན་བྲག་དཀར་རམ་གཡང་ཐང་པ་མི་མུས་རྒྱུད་བཅས་ལ་ལུགས་གཉིས་ཀྱི་གདན་ས་ཆེན་པོ་ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེ་ནས་མེ་འབྲུག (1796) དབོ་ཟླའི་ཡར་ཚེས་དགེ་བར་བསྩལ་བའི་ཕྱེ་བམ་རྡོ་རྗེའི་གོ་ཁྲབ་ལས།

22 འབྲས་ལྗོངས་གནས་ཀྱི་ལྡེ་བ་བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་ནས་ཡིན་ཞིང་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་ལས་བྱ་བསླབ་པ་ཤན་ཐོས་མཁས་དབང་སྐུ་ཞབས་རིག་འཛིན་དངོས་གྲུབ་མདོ་ཁམས་པ་ལགས་སར་བཞུགས་པའི་དཔེ་རྙིང་ལྡེབ་མགོ་མ་དབུ་མེད་བྲིས་མའི་ཤོག་ལྡེབ་ ༨༣༡ ནས་གསལ། གོང་གསལ་དང་ནང་དོན་གཅིག་མཚུངས་འབྲས་ལྗོངས་ཡུལ་ལྷའི་སྐོར་ཞིག་ཕྱག་དཔེ་བྲིས་མ་དེ་གའི་ཤོག་ལྡེབ་ ༡༦༣༢ ནས་རིམ་པར་གསལ།

"སྐྱོད་མངའ་རིས་བསྐོར་གསུམ། སྨད་མདོ་ཁམས་སྒང་དྲུག བར་དབུས་གཙང་རུ་བཞིའི་ཆར་གདོགས་པའི་སྦས་ཡུལ་དཔལ་གྱི་འབྲས་ལྗོངས་ཞེས་བྱ་བ་འདི་ཉིད། ཡུལ་ཆེན་ཉི་ཤུ་རྩ་བཞི་དང་། གནས་སུམ་བཅུ་སོ་གཉིས་ནང་ནས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པའི་ཞིང་ཁམས་བདུན་དང་མཉམ་ཞེས་མ་ཧཱ་གུ་རུས་ལན་བརྒྱུར་བསྔགས་པ་བཻཌཱུརྻ་སྔོན་པོའི་མདངས་ལྟར་འཁྱིལ་པ་འབྲས་བུའི་བཅུད་ཀྱི་ཡོངས་སུ་མཛེས་ཤིང་ལྷུན་ཆགས་པ་འདི་ཉིད་དུ། སྤྱི་མེས་ཐོག་མ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་ཉིད་ཡུལ་ལྗོངས་སྐྱོང་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོར་མངའ་གསོལ་བ་ནས་བཟུང་། ལུགས་གཉིས་དགེ་བཅུའི་ཁྲིམས་ཀྱི་སྣང་བས་མི་དགེ་ཀླ་ཀློའི་སྤྱོད་མུན་མཐའ་དག་བཅོམ་ཞིང་རྫོགས་ལྡན་གསར་པའི་དགའ་སྟོན་གྱི་འཚོ་"[23] ཞེས་དང་།

---

23 Dieter Schuh und L. S. Dagyab, *Urkunden, Erlasse und Sendschreiben aus dem Besitz sikkimesischer Adelshauser und des Klosters Phodang*, Monumenta Tibetica Historica Abteilung III Band 3, Vgh Wissenschaftsverlag-St. Augustin, 1978, pp. 24-25. འདི་རྗེས་བསྒྱུར་མིང་ "*Urkunden, Erlasse und Sendschreiben aus dem Besitz sikkimesischer Adelshauser und des Klosters Phodang*," ཞེས་འགོད་རྒྱུ།

འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་དྲུག་པ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་བསྐུལ་བའི་ཤེ་བམ་ཆེ་མོ་འདིའི་ལོ་ཚིགས་ལ་དཔྱད་བསྡུར་དགོས་འདུག་སྙམ། གང་ལགས་ཞེ་ན། འབྲས་བཙུན་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ཡིག་བྲང་མ་དཔེ་ཤོག་གྲངས་ ༨༠:༣༧ ནང་ "ཆོས་རྒྱལ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་ནས་ཆུ་ཁྱི་ལོར་སློན་བྲག་དཀར་བར་བཀའ་གཏན་ཞིག་གནང་འདུག་པའི་ནང་གསལ། ཞེས་གོང་འཁོད་མེ་འབྲུག་གི་ཤེ་བམ་དང་ནང་དོན་བརྗོད་བྱ་གཅིག་གྱུར་རེད་འདུག ཆུ་ཁྱི་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༢ དང་ ༡༨༠༢ གཉིས་ལ་འཁེལ། ལོ་ཚིགས་འདི་གཉིས་ཀར་བཀའ་གཏན་ནང་གསལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཚང་མ་ཡང་ན་སྔ་དྲགས་པ་དང་ཡང་ན་ཕྱིས་དྲགས་པའི་སྐྱོན་འདུག གཅིག་བྱས་ན་ལོ་ནོར་རམ། གལ་ཏེ་ཆུ་བྱི་ཡིན་ན་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༩༢ འཁེལ། ཡང་གོང་གསལ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ཤོག་གྲངས་ ༨༢:༡༤ ནང་ཆོས་རྒྱལ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ ༡༧༩༣ ལོར་དགོངས་པ་རྫོགས་པར་གསལ་བ་ལྟར་ན་མི་འགྲིག ༡༧༩༦ ལ་ཤེ་བམ་བསྐུལ་སྟངས་མི་ཤེས་པ་ལྟ་བུ་འདུག དགོངས་པ་རྫོགས་པའི་ལོ་ཁམས་ནོར་རམ་དཔྱད་པར་མཛོད་ལགས།

འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་ (1860-1914) དང་སྐུ་མཆེད་ལྷ་སྲས་འཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་ཟུང་གི་བཙུན་མོར་ལྷ་ལྡན་ནས་གཟིམ་ཤག་ལྷ་སྡིང་སྲས་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༢ ལོར་ཁབ་ཏུ་བཞེས་སྐབས་ཀྱི་གཉེན་ཡིག་གི་འགོ་བརྗོད་དུ་ "རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་ནས་དཔག་ཚད་བརྒྱ་ཕྲག་གིས་གཞལ་བའི་བྱང་ཕྱོགས་འཕགས་ཆེན་ཐུགས་རྗེའི་གཏེར་གྱི་གདུལ་ཞིང་བོད་ཡུལ་ཆོལ་ཁ་གསུམ་གྱི་ས་ཚིགས་སུ་རྣམ་པར་ཕྱེ་བ་ལས་དབུས་གཙང་ཆོས་ཀྱི་ཆོལ་ཁ་དང་འདབས་འབྲེལ་བའི་ལྷོ་རོང་འབྲས་མོ་སྨིན་པའི་འདུན་ས་སྤྲས་གནས་དཀར་མོ་ལྗོངས་"24 ཞེས་དང་།

ཡང་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་གཉིས་ནས་ ༡༩༠༨ ལོར་རྩོམ་སྒྲིག་མཛད་པའི་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་གསལ་བར་བཀོད་པ་དྭངས་ཤེལ་མེ་ལོང་ནང་། "ཨོ་རྒྱན་གྱི་སློབ་དཔོན་པདྨ་སཾ་བྷ་ཝས་གཏེར་ཆེན་དང་གཏེར་ཕྲན་དུ་མ་ནས་ལན་བརྒྱར་བསྔགས་བརྗོད་མཛད་པའི་མཁའ་སྤྱོད་སྤྲུལ་པའི་ཕོ་བྲང་དཔལ་གྱི་འབྲས་མོ་ལྗོངས་"25 ཞེས་དང་། ཡང་དེ་ཉིད་ལས། "སྦས་ཡུལ་མང་པོ་ཞིག་ཕྱི་རབས་ཀྱི་འགྲོ་བའི་དོན་དུ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་དང་། དུས་གསུམ་ཀུན་མཁྱེན་པདྨ་འབྱུང་གནས་སོགས། རྒྱལ་བ་སྲས་དང་བཅས་པས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས། དེ་དག་སོ་སོའི་ཁ་བྱང་། ལམ་ཡིག་བསླབ་བྱ། གཏེར་བྱང་བཅས་གཏེར་དུ་སྦས་པར་མཛད་པ་ལས། དེ་དག་ཀུན་གྱི་ནང་ནས་ཆེས་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་སྦས་ཡུལ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་གཤོངས་འདི་ཉིད་"26 ཅེས་དང་།

---

24 Sarat Chandra Das, *An Introduction to the Grammar of the Tibetan Language*, Motilal Banarsidass Delhi, 1972 (First Published 1915), p. 2.

25 སྣང་ཏོག་ཕོ་བྲང་མ་དཔེ། དབུ་མེད་འཁྱུག་བྲིས། ཤོག་གྲངས་ ༣༔༣

26 སྣང་ཏོག་ཕོ་བྲང་མ་དཔེ། དབུ་མེད་འཁྱུག་བྲིས། ཤོག་གྲངས་ ༣༔༡༩

༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་རབས་བཅོ་ལྔ་པ་ཆེན་པོ་མཁའ་ཁྱབ་རྡོ་རྗེའི་མཛད་འཕྲིན་གྱི་ཆ་ཤས་རིན་ཆེན་གཏེར་མཛོད་ཆེན་མོ་མཚུར་ཕུར་པར་ཤིང་གསར་བཞེངས་ཞུ་སྐབས་འབའ་ཉག་རྗེ་དྲུང་སྐུ་གོང་མ་ཀརྨ་དཔལ་ལྡན་ཆོས་རྒྱལ་ (1871-1942) མཆོག་གི་ ༡༩༠༩ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་ཁྱུལ་དུ་སློང་ཡིག་འགོ་བཙོད་ནང་།

"ཆུ་གཏེར་བཞིའི་སྣ་རགས་འཆང་བའི་འཛམ་བུའི་ཁྱོན་སྤྱི་དང་། བྱེ་བྲག་ལྗུང་ལྔ་ལྗོངས་གསུམ་གྱི་ཡ་གྱལ་མཁའ་སྤྱོད་དཔལ་གྱི་འབྲས་མོའི་ལྗོངས་འདིའི་བརྟན་གཡོའི་དགེ་མཚན་སྤེལ་བའི་བྱེད་པོར་དུས་གསུམ་ཀུན་མཁྱེན་པདྨ་ཀ་རའི་རྡོ་རྗེའི་ལུང་གིས་དབང་བསྐུར་བའི་ཆོས་སྐྱོང་བའི་རྒྱལ་པོ་རིན་པོ་ཆེ་དཔལ་ལྡན་ས་ཡི་ཚངས་པ་མཆོག་དང་། ས་སྐྱོང་རྡོ་རྗེའི་བཙུན་མོ། རིགས་སྲས་ལྷའི་སྨྱུ་གུ་མཆེད་ལྕམ་དྲལ། མདུན་ན་འདོན་བཀའི་བློན་ཆེན་ཚོགས་དང་། གཞན་ཡང་རྡོ་རྗེ་གླིང་། ཨོ་ལམ། ཀ་ལོན་སྤུང་། གྲོ་མོ་སྟོད་སྨད། ལ་ཆེ་ཆུང་ཚུན་གྱི་བླ་མ་དང་དགོན་སྡེ། བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ་མཆོད་པའི་སྦྱིན་བདག་དང་གསུམ་དགེ་བའི་ནོར་ལྡན་རྣམས་དང་། ཁྱིམ་བདག་ཕོ་མོ་ཐམས་ཅད་ལ་གསོལ་ཞིང་བློ་བ།"[27] ཞེས་དང་།

ལྕགས་སྟག (1950) ཡབ་གཞིས་གཡུ་ཐོག་པའི་ལྷ་སྲས་ (རིག་འཛིན་ཚེ་བརྟན་) མཆོག་གི་ཐུགས་མདུན་ཤེས་རབ་མར་འབྲས་ལྗོངས་ས་སྐྱོང་ཆེན་པོའི་སྲས་མོ་ (པདྨ་ཆོས་སྐྱིད་) བསུ་བཞེས་མཛད་པའི་གཉེན་ཡིག་འདྲ་གཉིས་རྡོ་རྗེའི་མདུད་རྒྱ་ཡབ་གཞིས་གཡུ་ཐོག་ནས་ཐུགས་ཉར་མཛད་རྒྱུ། ཞེས་པའི་ནང་། "འཕགས་མཆོག་སྤྱན་སྟོང་མངའ་བའི་གདུལ་ཞིང་གངས་ལྗོངས་གནས་ཆེན་ཉེར་བཞིའི་ཡ་གྱལ་སྦས་ཡུལ་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོའི་ལྗོངས་"[28] ཞེས་གསལ་ལོ།།

---

27 *Urkunden, Erlasse und Sendschreiben aus dem Besitz sikkimesischer Adelshauser und des Klosters Phodang*, pp. 288-291.

28 སྐད་རྡོག་ (ཡབ་གཞིས་གཡུ་ཐོག་སྲས་མོ་) བསོད་ནམས་སྒྲོལ་དཀར་བཀྲ་ཤིས་ཕྱག་ཏུ་འདུ་བཞུས་བཞུགས་པ་ལས་དྲངས།

གཉིས་པ་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་རྩོམ་པ་པོ་གཏེར་སྲིད་ཀྱིས་དགོན་བྱང་བསམ་གཏན་ཆོས་ཕྱུག་གི་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་ལགས་ནི་དང་པོ་འཁྲུངས་ཡུལ་ས་བབས་ཀྱི་ཆ་ནས་རྒྱལ་རབས་འདི་ལྟར་འབྲི་བར་འོས་པའི་ཚུལ་དང་། གཉིས་པ་སྦས་ཡུལ་འདིར་མི་ཚེ་བསྐྱལ་པའི་ཆ་ནས་འབྲི་འོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་དུ་བསམ།

དེ་ཡང་དང་པོ་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་དང་སྲིད་པ་ཆགས་ནས་བཟུང་སྟོད་བཙུད་ས་འབྲེལ། ཟློག་གི་རྣ་ཟ་ཚུ་འཕྲུང་། མི་སྡེའི་ཆོས་སྲིད་འབྲེལ་འདྲིས་ཆེ་ཤོས་གྲོ་མོ་དང་། གཏེར་སྐྱེས་ཁྲལ། གམ་པ་རྫོང་འོག་མདོ་བསྒྱུ། ལྷོ་འབྲུག་གི་ཏ་པ་རྣམས་ཡིན། ད་ལན་རྒྱལ་རབས་རྩོམ་མཁན་མཁན་པོ་མཆོག་ནི་ཇི་ལྟར་རྡོ་རྗེ་ཉི་མའི་གནས་ཡིག་གསང་བའི་དཀར་ཆག་ནང་། "ཕྱི་ལྟར་ན་གླང་ཕུ་རྩེ་ལྔ཈ ནང་ལྟར་ན་བསམ་ཡས་དཔལ་ལྷུག་རྒྱལ་ཆེན་སྐུ་ལྔ཈ གསང་བ་ལྟར་ན་གངས་ཅན་མཛོད་ལྔ཈"[29] ཞེས་གསལ་བའི་གླང་ཕུ་རྩེ་ལྔས་སྲུང་གྲོགས་ཕྱིན་ལས་གཡེལ་མེད་སྐྱོང་བའི་ཡུལ་གངས་ཅན་བོད་ཀྱི་ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་བལ་བོད་འབྲས་གསུམ་གྱི་ས་འབྲེལ་གཏེར་སྐྱེས་རྫོང་ཁོངས་སུ་འཁྲུངས། དེ་ཡང་གཏེར་སྐྱེས་ཁྲལ་འདི་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་གནས་ཀྱི་ནུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་སྒོ་དང་། ནུབ་ཀྱི་བར་སྒོ། ནུབ་ཀྱི་ནང་སྒོ་དང་བར་འཁྲུམས་བཅས་འཁེལ། ལོ་རྒྱུས་ནང་ཀཿཐོག་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། ཀཿཐོག་རྣམ་གྲོལ་ཡེ་ཤེས་བཟང་པོ། བཀའ་བརྒྱུད་ཆོས་རྒྱལ་མཚན་པ། གཏེར་སྐྱེས་ལྷུགས་ཕུག་གྲུབ་མཆོག་འོད་ཟེར་གླིང་གི་ལྷུགས་ཕུག་སྐུ་ཕྲེང་དང་པོ་རས་རྐྱང་པའམ་རྣལ་འབྱོར་སངས་རྒྱས་རྒྱལ་མཚན། རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིའི་གྲས་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཕུན་ཚོགས་རིག་འཛིན། སྤྲུལ་སྐུ་བསོད་ནམས་དཔལ་བཟང་། རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིའི་གྲས་ཀཿཐོག་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ། རས་ཆེན་ཀུན་དགའ་བློ་གྲོས། དབོན་རམས་པ་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་མཚན། བྲག་དཀར་ཆོས་རྗེ་མཁས་གྲུབ་བློ་གྲོས་རིན་ཆེན། རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིའི་གྲས་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་

29 མཆོད་རྟེན་ཉི་མའི་པར་མ་མགོ་འཆམ། དཔེ་སྦུང་ཤོག་ལྷེབ་ ༨༣༤

མེད། ལྷ་བཙུན་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པ་རིག་འཛིན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ། གྲུབ་དབང་ཨོ་རྒྱན་བསྟན་དར་སོགས་དམ་པ་གོང་མ་མང་པོས་ཟུབ་སྒྲོ་འཇུག་མ་ལུད་དང་། བར་སྒྲོ་དགེ་ལ་སྐལ་བཟང་བརྒྱུད་སྤྲུལ་ཡུལ་གནས་སྒྲོ་ཕྱེ་བ་དང་གནས་མཐིལ་མེ་བཙའ་གསོས་ཚུལ་སོ་སོའི་རྣམ་ཐར་ནང་ཡོད། དེས་ཀྱང་མ་ཚད་གོང་གསལ་མངའ་བདག་རིན་ཆེན་མགོན་གྱིས་མཛད་པའི་འབྲས་ལྗོངས་ཡུལ་ལྷའི་ཕུད་གསོལ་ནང་ལའང་། "ཟར་གྱི་སྤྲང་སྐལ་ནི། དགེ་ལ་སྐལ་བཟང་། གཡའ་མ་སྟག་རི་མ་ལ་སོགས་པ། ཟུབ་ཕྱོགས་ཕྱི་ནང་བར་གསུམ་སྐྱོང་བ།" ཞེས་པའང་གཏིང་སྐྱེས་རྫོང་ཁོངས་ཡིན། དེ་ལྟར་ན་རྩོམ་པ་པོ་ནི་སྣང་དུག་ཡ་གྲུལ་རབ་སྟོང་མཚར་སྣང་རིང་མོའི་མི་ཉག་གམ། སྣ་དང་བྱང་ངོས་ཏལ་ཤན་གྱི་མི་ཉག་གཉིས་ནས་མིན་པར་སྲིད་པ་ཆགས་ནས་བཟུང་སྤྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སྦས་གནས་ཀྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆེན་པོའི་ནང་ཚུད་པར་བརྟེན་ས་བབས་འབྲེལ་འདྲིས་ཀྱི་ཆ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ལོ་རྒྱུས་འབྲི་བར་འོས་འགན་འདུག་སྙམ།

གཉིས་ནས་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་མཆོག་སྤྱ་མོའི་འབྲས་ཁོངས་དབང་འདུས་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༧ ནས་བཟུང་བཙན་བྱོལ་བོད་གཞུང་སློབ་གྲྭར་བསྐྱོད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་འཛིན་རིམ་བརྒྱད་པའི་རྒྱུགས་སྤྲོད་རྗེས་མི་ལོ་དགུའི་རིང་དེ་ ༡༩༥༩-༡༩༦༨ བར་གནས་མཆོག་ཝ་ར་ཎ་སིའི་དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་དུ་ཨཙཪྻའི་རྒྱུགས་སྤྲོད་ལེགས་པར་ཐོན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༣ ནས་བཟུང་གཏིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཆོག་སྤྲུལ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་པ་ཨོ་རྒྱན་འཇིགས་མེད་འཕྲིན་ལས་ཀུན་ཁྱབ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༧ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་སྐབས[30] རིན་པོ་ཆེ་དང་ཕྱག་མཛོད་གླིང་ཚང་མཐའ་གྲོལ་རྡོ་རྗེ་ཟླུང་མཇལ་སར་ལོ་ལྟར་གང་སེང་ནམ་ཡོད་ལ་སྣང་ཏོག་ཏུ་བཅར་སྐབས་ནས་བཟུང་འབྲས་གཞུང་སྤྱི་འགྱུར་བཤད་གྲྭ་ཐུབ་བསྟན་མདོ་སྔགས་ཆོས་གླིང་དུ་མཁན་ཆེན་ཟླ་ཟེར་རིན་པོ་ཆེ་དང་། མཁན་ཆེན་

30 གླིང་ཚང་མཐའ་གྲོལ་རྡོ་རྗེས་མཛད་པའི་མཚུངས་མེད་དཔལ་མགོན་བླ་མ་དམ་པ་གཏེར་སྐྱེ་དགོན་བྱང་མཆོག་སྤྲུལ་འཁྲུངས་རབས་བཅུའི་རྣམ་པར་ཐར་པ་མདོ་ཙམ་བརྗོད་པ་བཞུགས་སོ་ཞེས་པར་གཟིགས་འཚལ།

ཐུབ་བསྟན་བརྩོན་འགྲུས་ཕུན་ཚོགས་རིན་པོ་ཆེ་ (1920-1978) རྣམ་གཉིས་སར་བྱུར་སློབ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་སློབ་གཉེར་མུ་མཐུད་གནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༨-༡༩༨༦ བར་སྐབས་ཏོག་ཏུ་འབྲས་གཞུང་ཤེས་རིག་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོ་ (Senior Secondary Schools, Deorali, Sombaria, Samdong) ཁག་ནང་བོད་དགེའི་ལས་འཁུར་ཞུས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༧ ལོར་གོང་གསལ་སྔ་འགྱུར་བཤད་གྲྭའི་སློབ་དཔོན་དུ་བསྐོ་བཞག་བྱུང་ནས་བཟུང་ད་ལྟའང་ཞབས་ཞུ་སྒྲུབ་མུས་ཡིན་ན་མི་ལོ་ ༣༠ ཡུན་ལ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་མི་ཚེ་བསྐྱལ་བ་ཞིག་རེད་འདུག དེས་ན་དོན་མེད་མིས་ཆ་མེད་ལུང་པའི་འབྲེལ་མེད་ལོ་རྒྱུས་འབྲི་བ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་སྔོན་ལས་དང་། ཡུལ་དུས་འཚོ་བ་གང་ཐད་ནས་འབྲེལ་ཆགས་ཞིག་ནས་བྲིས་གནང་འདུག་སྙམ་ལགས།

རྒྱལ་རབས་འདི་ལྟར་འབྲི་དགོས་སྐོར་མ་བཙལ་བའི་དང་བླངས། མ་བསྐོས་པའི་བྱ་བཞག་སྟེ་སྐྱུལ་མ་ཞུ་མཁན་མེད་པར་རང་དགར་རྒྱུགས་ཤ་ལང་ནས་བྲིས་པའམ། ཡང་ན་རྟ་གསར་རྒྱུགས་འདོད། ཕོ་གསར་གཏམ་འདོད་ཀྱིས་རང་སྣང་གང་དྲན་རང་གིས་ཞུ་མི་ཐེག་པར་མིའི་རྫོག་གི་དང་ཚུལ་གྱིས་བྲིས་པའམ། ཡང་ན་ལས་མེད་དབྱིད་ཉི་རིང་མོ་འཕྱལ་ཐབས་སུ་བྲིས་པ་གང་ཡང་མིན་པར། དེ་ནི་གཙོ་བོ་འབྲས་ལྗོངས་ཤར་ཕྱོགས་སྨས་ཕུག་གི་ཉེ་འདབས་བསངས་སོར་སྐྱ་འཁྲུངས་པའི་གཏེར་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཆོག་སྤྲུལ་རིན་པོ་ཆེ་དང་གང་གི་ཕྱག་མཛོད་བྱུང་ནས་འདི་ལྟར་འབྲི་བར་ཡང་ཡང་བསྐུལ་བའི་ངོར་དང་། ཡང་སྔོས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བསླབ་པ་སློབ་གཉེར་དང་འཚོ་བ་ཉམས་སྐྱོང་ཡུལ་དང་ཡུལ་མིའི་ལྷན་དུ་རྒྱུན་རིང་མཉམ་གཤིབས་ཀྱིས་རྐྱེན་ལས་བྱུང་ནས་བྲིས་པ་ཞིག་རེད་འདུག རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་འདི་ཡང་དེ་སྔ་ཧི་བཞུགས་མང་ཆེ་བ་ཞིག་ཕྱི་མིས་བལྟ་སྟངས་ནས་བྲིས་པ་མང་སྐབས་དེ་ལྟར་མིན་པ་འབྲས་ལྗོངས་ནང་མིས་བལྟ་སྟངས་ཕྱོགས་འཛིན་དཔྱད་གཞིའི་ཚུལ་དུ་བྲིས་ཤིང་། དེ་ཡང་ལུགས་གཉིས་ལས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་གསར་དུ་བསྒྱུར་རྩོམ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་གནང་བ་ཞིག་རེད་འདུག་ལགས།

གསུམ་པ་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་འབྲི་བ་ལ། དགོས་པ་ཆེན་པོ་ཡོད་དེ། རླངས་ཀྱི་པོ་ཏི་བསེ་རུ་ལས། "སྐྱེས་པའི་མི་ལ་གྲགས་པའི་གཏམ་དགོས། །བྱས་པའི་ཆོས་ལ་གྲུབ་པའི་མཐའ་དགོས། །ཆེ་བའི་མི་ལ་མགོ་བའི་རྟགས་དགོས། བསྐྱབས་པའི་མཐུ་ལ་གྲུབ་པའི་རྟགས་དགོས། འཐབ་པའི་མི་ལ་དཔའ་བའི་རྟགས་དགོས།"[31] ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་སྔོན་བྱོན་འབྲས་མོ་ལྗོངས་པའི་རྒྱལ་བློན་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱ་ཆེ་བའི་བཞག་པ་དང་རླབས་ཆེ་ཞིང་བྱས་པ་ཆེ་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཨ་སྔོན་དགུང་ལས་རྒྱ་ཆེ་བ། ནམ་མཁའི་སྐར་ཚོགས་ལས་གྲངས་མང་བ། རི་རྒྱལ་ལྷུན་པོ་ལས་སྟུམ་མཐོ་བ། ས་གཞིའི་རྡོ་ཐོག་ལས་དཔྱུངས་མཐུག་པ། གཙང་ཆབ་ཆུ་རྒྱུན་ལས་སྣ་རིང་བ། རྒྱ་མཚོ་ཕྱུག་མོ་ལས་གཏིང་ཟབ་པའི་བཙན་ཕྱུག་འཕན་དར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཇི་ལྟ་ཇི་སྙེད་ཡོད་ཀྱང་ཡིག་གཞིའི་ཐོག་རྒྱུས་ཐོས་ད་བར་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་བཙུན་མོ་ལྷ་སྒྲིང་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་སོགས་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ལོར་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་བགྱིས་པ། མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་གསལ་བར་བཀོད་པ་དྭངས་ཤེལ་མེ་ལོང་[32] ཞེས་བྱ་བ་ཙམ་ལས་མིག་ལམ་དུ་མ་གྱུར།

---

31 ལྷ་རིགས་རླངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་བཞུགས། ཤོག་གྲངས། ༤༨༔༢

32 འབྲས་བློན་ཝ་མི་རྗེ་འབའ་ཉག་ཨ་ཐིང་གདན་ས་པ་བཀྲ་ཤིས་དགྲ་འདུལ་ (1902-1989) མཆོག་གིས་གཅེས་གསོགས་མཛད་པའི་སྣང་ཏོག་ Cherry Bank སྐུ་སྒེར་གཟིམ་ཆུང་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནང་བཞུགས་སུ་གསོལ་བའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་དང་འབྲེལ་བའི་དཔེ་ཚོགས་ནི་གཤམ་གསལ་ལྟར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༦-༡༩༧༩ བར་མཇལ་རྒྱུ་བྱུང་ལགས།

༡ མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་གསལ་བར་བཀོད་པ་དྭངས་ཤེལ་མེ་ལོང་ཞེས་པ་དབུ་མེད་བྲིས་མ་རྒྱ་དེབ་རེ་ཊིས་ཏར་ལྷ་བྲིའི་ཆེ་ཆུང་ཅན་ལྷོ་འབྲུག་གི་ཤོག་བུའི་རྒྱབ་ལྡན་ཞིག་ཡོད། རྒྱལ་རབས་འདིའི་མ་དཔེ་དེ་མའི་བདག་པོ་ནི་ར་ཡེ་ཟླ་དུར་གཡང་སྣང་པ་ཨོ་རྒྱན་རྒྱ་མཚོའི་རེད་འདུག་ལ། མ་དཔེ་འདི་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ལོ་བྲང་དང་ཀ་སྦུག་ར་ནི་ཆོས་ཉིད་དབང་མོ་རྡོ་རྗེ་ (1897-1994) བཅས་ནས་བུ་དཔེ་བཤུས་གནང་མཛད་སྐོར་ཝ་མི་རྗེ་འབའ་ཉག་ཨ་ཐིང་མཆོག་གི་ཞལ་ལས་དངོས་སུ་ཐོས།

བྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་།

---

༢ མི་ཉག་ཨ་ཏོ་སྟོང་སྤུན་གསུམ་གྱི་བྱུང་ཁུངས་ལོ་རྒྱུས། དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྡེབ་ ༦༧

༣ མི་ཉག་ཨ་ཏོ་སྟོང་གི་རིགས་རྒྱུད་འཁྲུངས་རབས། མཚུག་མ་ཚང་བའི་དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྡེབ་ ༤

༤ མི་ཉག་ཨ་ཏོ་སྟོང་གི་བྱུང་ཁུངས། མཚུག་མ་ཚང་བའི་དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྡེབ་ ༡༠

༥ མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཕུན་ཚོགས་རིག་འཛིན་གྱི་གདུང་རྟེན་དཀར་ཆག གདུང་སྒྲས་ཕུན་ཚོགས་ཚེ་རིང་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་མཛད་དམ། དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྡེབ་ ༧

༦ དགོངས་འདུས་ལུང་བསྟན་བཀའ་རྒྱ་ལས་ཟུར་ཕྱུང་འབྲས་ལྗོངས་ལམ་ཡིག དབུ་ཆེན་བྲིས་མ། ཤོག་ལྡེབ་ ༢༩

༧ ར་ཡེ་ཟླ་དུར་གཡང་སྣང་པ་ཨོ་རྒྱན་རྒྱ་མཚོས་ (1851-d.c. 1915) རབ་བྱུང་ ༡༥ ཤིང་ལུག་ ༡༨༩༥ ལོར་རྩིས་འགོ་སྤྲོས་པའི། བསྟན་རྩིས་འདས་ལོ་མཁོ་འཚམས། ཞེས་དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྡེབ་ ༡༤

༨ འབྲས་ལྗོངས་དགོན་གནས་ཁག་གི་ཆགས་རབས་ཡིག་ཆ་འདྲ་བཤུས་དགེ། ཞེས་པ་དབུ་མེད་འཁྲུག་བྲིས་རྒྱ་དེབ་ཀི་ཧབ་ཀྱི་གཟུགས་སུ་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་ ༡༡ པ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གི་བཀའ་བསྒོད་བཞིན་དགོན་གནས་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༢ ལོར་བསྡུ་རྩོམ་མཛད་པའི་ཡིག་ཆའོ།།

༩ འབྲས་རྒྱལ་མཆོག་སྤྲུལ་སྐུ་གོང་མ་རྒྱལ་ཡོག་བ་ཙུ་པ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་ཆེན་མོ་མཆོག་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་སྐབས་ (1914) དཔལ་ལྡན་མཁས་དབང་གཡང་བློན་བྲག་དཀར་ནམ་མཁའ་རྒྱ་མཚོ་ (1870 ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་སམ་) དམ་པ་མཆོག་ནས་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་མཛད་ཅིང་རྒྱལ་བློན་རྣམས་ཀྱི་མདུན་སར་རྒྱལ་རབས་དང་ཞིས་བརྗོད་གསུང་སྙིང་གནང་བའི་འདྲ་བཤུས། འགོ་འཚམ་དབུ་མེད་བྲིས་མ། རྗེས་སོར་ཁྲུ་ནུ་མཐར་ཕྱིན་ཟླ་ཕུས་སྤར་ལ་བཀོད་འདུག *Letter Writers,* དེབ་ཐེར་འདོད་འཇོའི་གཏེར་མཛོད། G. Tharchin, Tibet Mirror Press, Kalimpong, 1956, pp. 241-248 བར་ནས་གཟིགས་མཛོད།

༡༠ འོད་གསལ་རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་ལས། ཁྲག་འཐུང་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱིས་གསུངས་པའི་རྣམ་ཐར།

དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྷེབ་ ༡༤

༡༡ ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་གཏད་མེད་ཀོང་པོ་སྨྲོན་པའི་ལྷ་སྒོམ་སྦྱོད་པའི་རྣམ་ཐར་ངེས་དོན་བདུད་རྩིའི་རོལ་མཚོ། དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྷེབ་ ༦༢

༡༢ ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་མཁའ་སྤྱོད་སྤྲུལ་པའི་ཕོ་བྲང་འབྲས་མོ་གཤོངས་སུ་ཏར་གསང་སྒྲུབ་མའི་རོལ་རྩེད་ཀྱི་ཉུལ་བའི་ལམ་ཡིག་རབ་གསལ་ཉིན་བྱེད་འབར་བའི་འོད་སྣང་། དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྷེབ་ ༡༢༩ ཤོག་ལྷེབ་ཀྱི་དབར་དོ་མཚར་ཅན་གྱི་བར་བཙུག་རི་མོ་ཁག་ཅིག་ཡོད།

༡༣ ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱིས་མཛད་པའི་སྐུ་འབུམ་མཐོང་བ་རང་གྲོལ་གྱི་དཀར་ཆག་མདོར་བསྡུས་དོན་གསལ་མེ་ལོང་། དབུ་མེད་འཁྱུག་བྲིས། ཤོག་ལྷེབ་ ༥

༡༤ རྡོ་རྗེ་ཉི་མའི་གནས་ཡིག ཤོག་ལྷེབ་ ༡༤

༡༥ རྫོགས་ཆེན་རིག་འཛིན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོའི་བཀའ་འབུམ་ (རྣམ་ཐར་) མཐོང་གྲོལ་ཆེན་མོ། དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྷེབ་ ༤༢༢ Rdzogs Chen Rig 'Dzin 'Jigs Med Dpa' Bo'i Bka' 'Bum Mthong Grol Chen Mo, *The autobiography of Lha-btsun Sprul-sku 'Jigs-med-dpa'-bo of Sikkim*, Reproduced from a rare manuscript from the Library of Burmiok Athing, Published by Dzongsar Khyentse Labrang, Palace Monastery, Gangtok, Sikkim, 1983.

༡༦ ཀཿཐོག་པ་རྣམ་གྲོལ་བཟང་པོའི་གསན་ཡིག དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྷེབ་ ༡༡༨

༡༧ ཀཿཐོག་རྣམ་གྲོལ་ཡེ་ཤེས་བཟང་པོས་མཛད་པའི་ཤར་ཀཿཐོག་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་གྱི་རྣམ་པར་ཐར་པ་བཞུགས་སོ།། དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྷེབ་ ༢༠

༡༨ ཀཿཐོག་རྣམ་གྲོལ་ཡེ་ཤེས་བཟང་པོས་མཛད་པའི་ཤར་ཀཿཐོག་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་དཔལ་བཟང་པོའི་རྣམ་པར་ཐར་པ་དྲི་མེད་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུའི་ཕྲེང་བ། དབུ་ཤོག་གཉིས་མ་ཚང་བའི་དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྷེབ་ ༩༧

༡༩ བླ་མ་རིན་པོ་ཆེ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་པའི་རྣམ་པར་ཐར་པའི་བསྟོད་པ་ཚངས་དབྱངས་ལྷའི་གཏེར། དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྷེབ་ ༤ གོང་གསལ་ཡང་ ༡༧-༡༩ བར་གྱི་རྣམ་ཐར་གསུམ་ཀར་གཤམ་གསལ་ *Shar Kah Thog Pa Bsod Nams Rgyal Mtshan Dpal Bzang Po'i Rnam Par Thar Pa Dri Med Yid Bzhin Nor Bu'i Phreng Ba,* The autobiography of the Rnying-ma-pa master, Kah-thog-pa Bsod-nams-rgyal-mtshan, Completed by his disciple Rnam-grol-ye-shes-bzang-po, Reproduced from rare manuscripts from the Library of Burmiok Athing, Published by the Dzongsar Jamyang Khyentse Labrang, Palace Monastery, Gangtok, Sikkim, 1979. ཞེས་པའི་ནང་མཉམ་བསྒྲིགས་པར་བསྐྲུན་གནང་འདུག

20 *Sikkim: A Concise Chronicle,* Published by the Publicity Department, Govt. of Sikkim and Printed by Sree Saraswaty Press Ltd. Calcutta-9. n.d.

21 *Sikkim: A Concise Chronicle,* Published by the Publicity Department, Govt. of Sikkim and Printed at the Sikkim Govt. Press, Gangtok. n.d.

22 *Sikkim: Facts and Figures,* Gangtok, March 20, 1963, Published by The Royal Wedding Committee and Printed by The Sikkim Darbar Press.

23 *Sikkim: The Land and its People,* Published by Publicity Department Govt. of Sikkim and Printed at the Sikkim Govt. Press, Gangtok. n.d.

24 *Sikkim Coronation,* Published by the Coronation Souvenir Book Committee, Gangtok, Sikkim, 1965.

༢༥ གཏེར་སྟོན་རྡོ་རྗེ་བདེ་ཆེན་གླིང་པས་ས་འབྲུག་ལོའི་ཧོར་ཟླ་བཞི་པའི་ཚེས་གཉིས་ཉིན་རྫོགས་པར་ཕབ་པ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་འོག་མིན་རྣམ་དག་པདྨ་དྲྭ་བ་ཅན་གྱི་གནས་ཡིག་ལུང་བསྟན་གསོལ་འདེབས་སྨོན་ལམ་གཏེར་སྲུང་གསོལ་མཆོད་བཅས་བཞུགས། སྣང་ཏོག་དབེན་བཅས་

དགོན་པའི་པར་མ་ལྡེབ་སྤུང་ཤོག་ལྡེབ་ ༡༨

༢༦ ལྷ་བཙུན་འབྱུང་མེད་འཇིགས་བྲལ་བསྟན་འཛིན་དཔའ་བོས་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་མཛད་པའི་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་ཕན་ཡོན་དང་བཅས་པ་ངོ་མཚར་གཏེར་མཛོད་ཅེས་པ་དཔེ་སྤུང་འབྲས་ལྗོངས་ཕོ་བྲང་པར་མ་ལྡེབ་སྤུང་ཤོག་ལྡེབ་ ༦༨

ཡང་ Namgyal Institute of Tibetology, Accession no. 0239. ཅན་ལ་ཁ་ཤོག་ཏུ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་དང་རྒྱལ་རབས་མདོར་བསྡུས་བཞུགས་སོ།། ཞེས་འགོ་འཚོམ་དབུ་མེད་འཁྲུག་བྲིས་ཅན་དེའི་ཤོག་གྲངས་ ༢༣-༥༤༡ སྡེང་ཕྱོགས་ལྷ་ནས་བབས་ཏེ་ནང་མཚན་རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་བརྒྱུད་ནས་འོངས་ཏེ་ཁམས་ཕྱོགས་མི་ཉག་ཨོའོ་སྡོང་དྲུག་སྤུན་གསུམ་གྱི་བྱུང་ཁུངས་ལོ་རྒྱུས་བཞུགས་སོ།། འདི་ནི་དེ་གའི་ཤོག་ལྡེབ་ ༥༣༦ ནས། "མེ་བྱ་ (1657) ལོ་དུས་འཁོར་བའི་སྟོན་འབྲིང་ཁྲུམ་སྟོད་ཉ་བ་བུ་མོའི་ཁྲིམ་ལ་སྤྱོད་པ། ཧོར་ཟླ་བརྒྱད་པ་གཟའ་སྐར་ཚེས་གྲངས་འཕྲོད་སྦྱོར་བཀྲ་ཤིས་པའི་ཉི་མ་ལ་སོགས་བཀྲ་ཤིས་དཔལ་འབྱོར་གཞིས་ཁར་བདག་མིང་ཀརྨ་ཚང་བསམ་སྐལ་བཟང་བློ་ལྡན་དུ་གྲགས་པས་མཐོང་བསྒྲིགས་ཡང་དག་ཏུ་བྲིས་པས་དགེ་ལེགས་སུ་གྱུར་ཅིག" ཅེས་གསལ།

ཤོག་ལྡེབ་ ༥༤༢-༡༠༤༩ "བླ་མ་ཆེ་མཚན་གསུམ་འབྲས་ལྗོངས་སྦས་གནས་ཕེབས་ཚུལ་ལ།" ཞེས་པ་འདི་ནི་སུས་མཛད་མ་གསལ་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་དགུ་པ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་ (1819 ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་) བར་གསལ། དོ་ལུང་རིག་འཛིན་མཆོག་སྒྲུབ་གླིང་གི་དཔོན་སློབ་སྐལ་བཟང་ཆོས་དབྱིངས་ཀྱིས་མཛད་དམ། ཤོག་ལྡེབ་ ༡༠༤༩-༢༡༣༩ "ཀྱེ་མ་གུ་རུ་རིན་པོ་ཆེ། ང་བོ་ཀ་དག་ཀུན་བཟང་ཡབ་ཡུམ།" སོགས་ལས་ཞལ་བྱང་མ་གསལ་ཀྱང་གཞམ་དུ་ཡོང་བསྡད་ཤོག་ལྡེབ་ ༢༥ ནས་རིམ་པར་གསལ་བའི། སྦས་ཡུལ་ཆེན་པོར་རྫོགས་པ་ཆེན་པོ་རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོའི་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་རིག་འཛིན་མཆོག་སྒྲུབ་ཀྱི་དཀར་ཆག་མདོར་བསྡུས་བཞུགས་སོ།། ཞེས་པ་དང་གཅིག་མཚུངས་རེད་འདུག་སྙམ། གལ་ཏེ་གཅིག་གྱུར་ཡིན་དུ་ཆུག་ན་འདི་ནི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཕུ་ལྷོ་བོད་གཡའ་སྤང་མཚམས་སུ་དོ་ལུང་སྒྲིད་མོ་ཚལ་གྱི་གནས་ཡིག་ཆགས་རབས་རེད་འདུག་ལགས། རྟོམ་པ་པོ་ཡང་དུས་རབས་ ༡༨ ཀྱི་མཇུག་ཙམ་དུ་བྱོན་པའི་དོ་ལུང་རིག་འཛིན་མཆོག་སྒྲུབ་གླིང་གི་དཔོན་སློབ་སྐལ་བཟང་ཆོས་དབྱིངས་སམ་ཀུན་བཟང་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱིས་མཛད་འདུག

ཞོག་ལྷེབ་ ༢༧ན༤-༣༩བ༥ སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་དཀར་ཆག་གསལ་བའི་མེ་ལོང་བདུད་རྩིའི་འོད་འཕྲོ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། མཛད་བྱང་ལ། རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན་གྱིས་གཏེར་ནས་སྤྱན་དྲངས་པའོ་ཞེས་གསལ། གནས་ཡིག་འདིའི་ནང་ལྷ་བཙུན་འབྱུང་མེད་འཇིགས་བྲལ་བསྟན་འཛིན་དཔལ་བོས་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་མཛད་པ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་ཕན་ཡོན་དང་བཅས་པ་ངོ་མཚར་གཏེར་མཛོད་ཅེས་པའི་ནང་མ་གསལ་བའི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཕྱུག་ཆེན་སྐོར་ངོ་མཚར་ཁྱད་ཐོན་གནས་བཤད་ཁག་གཅིག་འདུག་སྙམ་པ་ད་དུང་ཐུགས་རྒྱུས་ཅན་གྱིས་དཔྱད་བསྡུར་མཛད་དགོས་འདུག་གོ་ཅེས་ཞོར་འཕྲོས་སུ་གསོལ་ལོ།།

ཞོག་ལྷེབ་ ༣༤ན༡-༩༣བ༢ སྦས་ཡུལ་ཆེན་པོར་རྫོགས་པ་ཆེན་པོ་རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོའི་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་རིག་འཛིན་མཆོག་སྒྲུབ་ཀྱི་དཀར་ཆག་མདོར་བསྡུས་བཞུགས་སོ།། དུས་རབས་ ༡༨ ཀྱི་མཇུག་ཙམ་དུ་བྱོན་པའི་ངོ་ལུང་རིག་འཛིན་མཆོག་སྒྲུབ་གླིང་གི་དཔོན་སློབ་སྐལ་བཟང་ཆོས་དབྱིངས་སམ་ཀུན་བཟང་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱིས་མཛད།

ཞོག་ལྷེབ་ ༩༣བ༢-༩༤ན༡ གནས་བསྟོད་སྨོན་ལམ། མཛད་པ་པོ་མ་གསལ། དེ་ནང་ "ཀུན་བཟང་འཇིགས་མེད་བཞད་པའི་དོན་ཀུན་སྒྲུབ། །བསྐལ་བརྒྱར་འཚོ་གཞེས་གཞན་ཡང་བསྟན་འཛིན་ཚོགས། །གནམ་བསྐོས་ཁྲི་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་ཉིད།" ཅེས་གསལ་བར་གཞིགས་ན་དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་སྟོད་ཆའམ་དཀྱིལ་དུ་མཛད་དམ་སྙམ།

ཞོག་ལྷེབ་ ༩༤ན༡ ནང་། "ཆུ་བྱི་ཟླ་ཚེས་ལ་དཔེ་བཤུས་པའོ།། རང་ལོ་ ༦༨" ཅེས་གསལ། གུས་ནས་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་མཁས་དབང་སྐུ་ཞབས་རིག་འཛིན་དངོས་གྲུབ་མདོ་ཁམས་པ་ལགས་སུ་བཀའ་འདྲི་ཞུ་སྐབས་ཁོང་ནས་གསུང་གསལ་གོང་གསལ་རྒྱལ་རབས་དེ་བཞིན་སྒང་ཏོག་བུ་མོའི་སློབ་གྲྭའི་དགེ་རྒན་ཟུར་པ་ཞིང་གཤེགས་དཀར་རྩིས་པ་གུང་རྡོ་རྗེའི་སར་ནས་གདན་ཡོན་ཞུས་པ་དང་། གུང་རྡོ་རྗེས་རྒྱལ་རབས་འདི་ཝམི་རྗེ་འབབ་ཉག་གཟིམ་ཤག་ནས་བཤུས་པ་ཡིན་ཅེས་གསུང་འདུག དེས་ན་གུང་རྡོ་རྗེ་དགུང་ལོ་ ༦༨ ཆུ་བྱི་སྟེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༥༧༢ ལོར་ཞལ་བཤུས་བགྱིས་པ་ཐག་ཆོད། དེ་ལྟར་ཡིན་ན་གོང་གསལ་འབབ་གཉག་གཟིམ་ཤག་གི་དཔེ་ཁྲོངས་ནས་ "མི་ཉག་ཨ་འོ་སྡོང་སྤྱན་གསུམ་གྱི་བྱུང་ཁུངས་ལོ་

རྒྱུས། དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྡེབ་ ༦༥” ཞེས་པ་དེ་ནས་དཔེ་བཤུས་བྱས་སམ་ད་དུང་རྟེས་སོར་ཞིབ་འཇུག་མཛད་དུ་གསོལ་ལགས།

ར་ཡེ་བ་དུར་འབར་ཉག་ཨ་ཞིང་བཀྲ་ཤིས་དགྲ་འདུལ་གདན་ས་པས་བརྩམས་པ། མཁའ་སྤྱོད་དཔལ་གྱི་འབྲས་མོ་ལྗོངས་འདིར་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ་ཇི་ལྟར་དབུ་བརྙེས་པའི་ལོ་རྒྱུས་མདོར་བསྡུས། འབྲས་ལྗོངས་བྱ་མ་ཏྲ། ལོ་ ༢ ཨང་། ༥ ༡༩༦༦ ཟླ་བ་ ༤-༦ ཤོག་གྲངས་ ༡༤-༡༩ བར་གསལ།

འབའ་ཉག་གདན་ས་པ་བཀྲ་ཤིས་དགྲ་འདུལ་གདན་ས་པས་བརྩམས་པ། འབྲས་ལྗོངས་བསམ་གྲུབ་ཁང་གསར་བའི་བླ་མ་ཨོ་རྒྱན་ཀུན་བཟང་བསྟན་འཛིན་རྡོ་རྗེ་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གི་མཛད་རྣམ་སྙིང་བསྡུས། རྒྱན་གྱི་བསྟན་བཅོས་མེ་ལོང་གི་འགྲེལ་ཆེན་དབྱངས་ཅན་དགག་གི་རོལ་མཚོའི་སྙིང་པོ་བསྡུས་པ་བློ་གསར་བྱང་བ་རོལ་པའི་དགའ་ཚལ་ཞེས་བྱ་བ་ལས་ལེའུ་དང་པོ་བཞུགས་སོ།། Published by Namgyal Institute of Tibetology, Gangtok, Sikkim, 1968 སྔོན་བརྗོད་ཞེས་པའི་ཤོག་གྲངས་ III-V བར་གསལ།

ལྷོ་པའི་སྐད་དམ་གཅིག་ཡིན་ཟེར་བའི་ནང་། “འབྲས་ལྗོངས་ཚགས་རབས།” *Denjong Charap*, Bhutia Rapid Reader For Class IX and X of Central Board of Secondary Education Delhi, 1983.

Rgyal Rabs Gsal ba'i Me Long, The history of the Royal Lha Dynasty of Tibet by Sa-skya-pa Bla-ma Dam-pa Bsod-nams-rgyal-mtshan (1312-1375), With an account of the *Mnga'-bdag-pa lineage and its descendants in Sikkim,* Reproduced from a damaged manuscript from Gnam-rtse Monastery in Sikkim, Published by Sherab Gyaltsen Lama et. el., Mandi, 1985 ཞབས་ཤོག་འབུམ་ཟོས་ཤིང་མ་ཚང་བ་དཔེ་རྒྱུན་ཤིན་ཏུ་དཀོན་པའི་རྒྱལ་རབས་འདིའི་ཤོག་གྲངས་ ༤༠༨-༤༩༠ བར་འབྲས་ལྗོངས་དང་འབྲེལ་ཡོད་དག་ཡིན།

མཁན་པོ་ལྷ་ཚེ་རིང་། ཟབ་གཏེར་གྱི་ཕྱོགས་དང་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་གཏེར་འབྱིན་བརྒྱུད་འཛིན་དང་བཅས་པས་བསྟན་པ་སྤེལ་ཚུལ་ཉུང་གསལ་དུ་བཀོད་པ་བློ་གསལ་རེ་སྐོང་། *Biblotheca Sikkim Himalayica,* Series II, Guru Duechen Number Symposium Volume, Sikkim Research Institute of Tibetology, Gangtok, 1997, pp. 16-28.

སྤྱིར་འཇིག་རྟེན་ཕོ་རྒོད་ཀྱི་ལུགས་ལ། མི་དེ་སྐྱེས་རིང་ལ། ལས་དེ་བྱས་ཟེར་བའི་བཞག་པ་དང་མཛངས་པའི་ལས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ལ་མཚོན་ན་དགྲ་བཏུལ་ལུགས། གནང་བླངས་ལུགས། ས་བཟུང་ལུགས། ཆོས་བྱས་ལུགས། གྲུབ་པ་ཐོབ་ལུགས། དགོན་སྡེ་བཞེངས་ལུགས། རྟེན་གསུམ་མཆོད་ཆ་བཞེངས་ལུགས་སོགས་གཏམ་གྱི་གྲགས་པ་ཐོབ་པ་བྱེད་དགོས་སོགས་ཡིན་ལ། དེ་ལྟ་བུའི་བཞག་པ་མེད་ན་ཤི་ཡང་དབུགས་མི་ཆད་པའི་ཚོད་དུ་བྱེད།

ཡུལ་ལུང་ག་གེ་མོ་གཅིག་ཀླ་ཀློ་ཡིན་དང་མིན་གྱི་ཁྱད་པར་ནི་ཕན་བདེ་ཀུན་གྱི་གཞི་རྩ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་ཡོད་མིན་ལ་རག་ལས། སྦས་ཡུལ་ཡོངས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ནི་ཆོས་ལྡན་གྱི་རྒྱལ་ཁབ་ཞིག་སློས་མེད་ཡིན་པ་རྒྱལ་རབས་དང་སྲིད་ཀྱི་རྒྱལ་ཐབས་ལས་མངོན་རྗེན་དུ་གསལ།

ཡང་མི་སྡེའི་སྤྱི་ཚོགས་ཞིག་ཀློ་པ་ཡིན་དང་མིན་པའི་ཁྱད་པར་ནི་གནའ་རབས་རྗེས་ཤུལ་རིག་གཞུང་དང་ལོ་རྒྱུས་ལྡན་མིན་ལ་ཐུག དེ་ལྟ་ན་ཧླངས་ཆེན་དཔལ་གྱི་སེནྡྷེའི་ཞལ་ནས། "ལར་སྐྱེས་པའི་མིས་རང་གི་སྐྱེ་རྒྱུད་མ་ཤེས་ན། ནགས་ཁྲོད་ཀྱི་སྤྲེའུ་འདྲ། མི་རང་གི་ཚོ་འབྲང་མ་ཤེས་ན་གཡུ་འབྲུག་ཟོལ་མ་འདྲ། ཡབ་མེས་ཀྱི་ཆེ་དགེ་ཡིག་ཚང་མ་ཤེས་ན། མོན་སྦྲུག་ཡལ་བོར་དང་འདྲ།"[33] ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་སྔོན་བྱོན་ཕ་མེས་བཟང་པོའི་རྗེས་ཤུལ་ཕྲུག་རིས་བཞག་པ་བཟང་པོའི་ཡིག་རིས་ཡོད་པ་དང་། མི་རབས་བརྒྱུད་བཅས་ནས་མི་བརྗེད་པ་དང་

རིག་འཛིན་དངོས་གྲུབ་མདོ་ཁམས་པ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ནི། *Bulletin of Tibetology*, Sikkim Research Institute of Tibetology, Gangtok, 1998, No.1, pp. 1-11.

རིག་འཛིན་དངོས་གྲུབ་མདོ་ཁམས་པ། རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན་གྱི་མཛད་རྣམ་མདོར་བསྡུས་ནི། *Bulletin of Tibetology*, Namgyal Institute of Tibetology, Gangtok, 1999, No. 2, pp. 1-13.

རིག་འཛིན་དངོས་གྲུབ་མདོ་ཁམས་པ། རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིའི་རྣམ་ཐར་མདོར་བསྡུས། *Bulletin of Tibetology*, Namgyal Institute of Tibetology, Gangtok, 2000, No. 1-3, pp. 58-94.

33 ལྷ་རིགས་ཧླངས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་བཞུགས། ཤོག་ལྷེབ་ ༡༤༈༢

ཕྱི་རབས་པའི་མིག་དཔེ་ཡར་འགྲན་ཡོང་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་གཞི་འཛོག་རྒྱུ་བཅས་ནི་ཤིན་ཏུ་ནས་འོས་ཤིང་འཚམས་ལ་ཡ་རབས་དྲ་མའི་སྤྱོད་ཚུལ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་པས། བྱ་བའམ་སྤྱོད་ཚུལ་འདི་འདྲར་ལར་ཞེན་ཕོ་རྡུས་མེད་ན་མིའུ་རིན་ཆེན་ཀེ་རེར་ལངས་པ་ལ་སྨྲལ་ཚིག་མ་ཚང་བའམ། ལུས་པོར་ཟུངས་ཁྲག་དྲོན་མོ་རྒྱུ་བའི་ཚབ་ཏུ་རམ་ཏྲེ་རའི་ (Tomato) ཁུ་བ་རྒྱུ་བ་དང་ཅིས་མི་མཚུངས།

དཔལ་ཡོན་ཅན་གྱི་མི་སྡེའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་སེམས་ཅན་བྱོལ་སོང་དུད་འགྲོའི་ཚོགས་གཉིས་མི་འདྲ་བའི་ཁྱད་ནི། བ་མོ་ལ་བེའུ་སྐྱེས། དེ་ནས་བེའུ་ཤི་བར་ཡིག་ཚང་ལོ་རྒྱུས་ཅི་ལ་དགོས། མི་ཡུལ་གྲྭ་མ་སྣང་འདིར་སྲིད་པ་བཟུང་ནས་འདི་ཕྱི་ཀུན་ཏུ་ཕན་པའི་ཡ་རབས་ཀྱི་ལུགས་ལ། ཕ་ཁྲུ་བོའི་གཏམ་བརྒྱུད། བུ་ཚ་བོའི་བཞག་པ་ཟེར་དུ་ལྡུ་དང་མ་འོངས་པའི་དོན་དུ་ཆེ་དགེ་ཡིག་ཚང་མི་འཛོག་པའི་ལྷོ་ཆེ་ཁོ་ན་འབུད་ཙམ་ནི་འབུ་གྲོག་མས་ཀྱང་འགྲིགས་ལམ་དང་ལྡན་པའི་ཐོག་ནས་ཁྲུངས་འཁྱོལ་གྱི་ཡོད། འཇམ་མགོན་ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏའི་གསུང་ལས། "།ཕན་དང་མི་ཕན་མི་དཔྱོད་ཅིང་། །བློ་དང་ཐོས་པ་མི་སྒྲུབ་པ། །ལྟོས་འགྲངས་འབའ་ཞིག་དོན་གཉེར་བ། །སྤྱུ་མེད་པ་ཡི་ཕག་པ་ཡིན།"[34] ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར་འགྱུར་ངེས་པས་དེས་ན་སྔོན་བྱོན་འདས་པའི་མཛད་པ་ཕུག་རིས་ཅན་གྱི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་བློན་དང་ལྷ་སྡེ་མི་སྡེའི་དཔའ་བོ་རྣམས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་གཞིར་འཛོག་པ་དང་། ད་ལྟ་འཚོ་གཞིས་རྣམས་ལ་བྱས་པ་དྲིན་གཟོའི་བྱ་དགའ་དང་གཟེངས་བསྟོད་མེད་ན་ལས་བྱ་བ་ཅི་ལའང་བཟང་ངན་གྱི་དབྱེ་བ་མེད་པ་བྱོལ་སོང་གི་འདུ་ཤེས་དང་འདྲ། བཟང་པོའི་ངོ་གསོ་མ་བསྟོད་ན་ངན་པའི་གཉའ་རྒོད་རེངས་ནས་དུས་ངན་ཤར་བའི་རྟགས་སུ་ཅིས་མི་འགོ།

34 ས་སྐྱའི་མཁན་ཆེན་སངས་རྒྱས་བསྟན་འཛིན་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གིས་མཛད་པའི་ས་སྐྱ་ལེགས་བཤད་ཀྱི་འགྲེལ་པ། ལེགས་བཤད་འདོད་དགུ་འབྱུང་བའི་གཏེར་མཛོད་ཅེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། The Tibet Mirror Press, Kalimpong, 1974, p. 72.

།ལས་བཟང་པོའི་བྱུས་རྫེས་ལ་བཀུར་སྟི་སྲི་ཞུ་མེད་ན་ལ་ཡོགས་འཁོར་བ་དང་། མདོ་མེད་པའི་མི་ལ་ལོས་རྩིས་ཚོག།

ལྷག་པར་དུ་སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་སྤྱི་སྒྲོས་ཀྱི་ཕ་མཚུན་དགྲ་བླ་རྣམས་ཀྱིས་མི་མངོན་དབྱིངས་ནས་གཟིགས་བཞིན་པ་དང་། མེས་པོ་གོང་མ་ཚོས་ཤི་དུར་ཁྲུང་ནས་གཟིགས་བསྡད་ངེས་པས་ངེས་ན་ད་ལན་གཏིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་མཆོག་ནས་སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་པ་འདི་བརྩམས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་མ་འོངས་པའི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མི་རབས་ཀང་དམར་རྫེས་ཡོང་རྣམས་ནས་འཁང་ར་དམོད་བོར་དང་ཁྲེལ་བའི་རྒྱུ་རྟུ་མི་འགྲོ་བའི་སྐད་ལར་ཕན་སླེབས་ཆེའོ་སྙམ།

རྒྱལ་རབས་འདི་གསར་དུ་བསྒྲུར་རྩོམ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་བགྱིས་སྐབས་བོད་ཡིག་ནང་དཔེ་དེབ་ ༢༡ དང་དབྱིན་ཡིག་དཔེ་དེབ་དང་དུས་དེབ་ཆེ་ཆུང་བསྡོམས་ ༢༡ གི་དཔེ་ཁུངས་ལུང་འདྲེན་མཛད་པ་དང་། དེ་ཡང་དཔེ་ཁུངས་ལུང་འདྲེན་ཚང་མ་སྔོན་བྱོན་མཁས་དབང་ཚང་མར་བྱུས་པ་དྲིན་གཟོའི་ཚུལ་དུ་ལུང་འདྲེན་ཤོག་ལྷེབ་དང་བཅས་པར་བཀོད་པ་ལས་རྟོགས་བཟོ་འོལ་ཚོད་དང་། སྒྲོ་བསྐུར། བྲུ་ཚོམ་གཡམ་རྒྱུག མི་ཆོས་བླ་མའི་རྫུན་ཚིག་སོགས་སྤང་ཞིང་། གཞན་གྱིས་བརྩམས་ཆོས་རང་གི་ཡིན་མདོག་ངོ་སོ་འཕྲིར་ནས་དཔེ་རྩོམ་ཆོམ་ཀུན་ལྷ་བྱུས་ལུགས་ངན་འཛབ་ཀུན་མཛད་མི་འདུག་པ་ནི་ཡ་རབས་དམ་པའི་ལུགས་སུ་འདུག

ལོ་རྒྱུས་བཤད་གཞི་གང་ཡིན་ལ་རང་གི་བསམ་ཚུལ་དང་ཕྱོགས་བསྡོམས་གང་ཡིན། རྒྱབ་བརྟེན་ཁུངས་ལུང་གི་དཔེ་ཚོགས་ཇི་ཡིན་མ་འདྲེས་པར་སོ་སོར་གསལ་བཀོད་གནང་བ་འདི་མ་འོངས་པར་མིག་དཔེ་ལྷ་འོས་སུ་མཐོང་།

མཁན་པོ་ཆོས་དབང་མཆོག་གིས་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་དང་པོ་ནས་དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་འགོ་སྟོད་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ བར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་འབྱུང་

རིམ་མང་ཆེ་བ་མཁས་དབང་ཀ་ཛི་ཟླ་བ་བསམ་གྲུབ་ (1868-1922) ལགས་ཀྱིས་དབྱིན་བསྒྱུར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ *History of Sikkim*, Compiled by Their Highness the Maharaja Sir Thutob Namgyal, K. C. I. E., and Maharani Yeshay Dolma of Sikkim in 1908, Translated into English by Kazi Dousamdup (Dawa Samdup).[35] ཞེས་པ་དང་། ལིང་མོ་ཡར་པ་རྡོ་རྗེ་དགྲ་འདུལ་ (1912-?) མཆོག་གིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ཀྱི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་རྙིང་པར་ཞལ་སྐོང་མཛད་པའི་དབྱིན་ཡིག་ནང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་གསར་པ་ Yapa Dorji Dahdul Sangpodar [Zhang po dar] (Former Chief Secretary of Government of Sikkim), *Sikkim-The Hidden Land of Rice*, Lingmo House, Gangtok, 1979. དེ་སྔ་དཔར་དུ་མ་འཁོད་པ་གཉིས་ལ་གཞི་བཅོལ་ནས་བསྒྱུར་རྩོམ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་མཛད་འདུག་སྙམ།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨-༡༩༥༧ བར་འབྲས་ལྗོངས་ནང་ལོ་རྒྱུས་འཕོ་འགྱུར་ཇི་སྙེད་ཀྱི་ཁྲུངས་ནི་དཔེ་ཁྲུངས་ལུང་འདྲེན་བྱེད་ཡུལ་གཞམ་གསལ་བོ་འགོད་མཛད་པའི་དབྱིན་ཡིག་དཔེ་དེབ་དང་། དུས་དེབ་ཅི་རིགས་ནས་བསྒྱུར་རྩོམ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་བགྱིས་པར་མངོན་ཅིང་། ལོ་རྒྱུས་དེ་དག་བོད་ཡིག་ཐོག་འཁོད་པའང་ཐེངས་དང་པོ་མིན་ནམ་ཡང་མངོན།

རྒྱལ་རབས་འདྲི་སྟངས་ཡང་དཔྱད་བསྟུར་གཏན་འབེབས་བགྱིས་པ་སོགས་མིན་པའི་གལ་ཆེའི་འབྱུང་རབས་ལོ་ཟླའི་དུས་ཚིགས་ངེས་པ་ཅི་མཆིས་རིམ་པ་སྟར་ཆགས་ནག་པོ་འགྲོ་ཤེས་སུ་བཀོད་པ་ཞིག་འདུག་ལགས།

---

35 India Office Library and Records, The British Library, London, MSS Eur E 78. ནང་འདུ་བཤུས་གཅིག་དང་། ཕྱོགས་མཚུངས་སྣང་ཧྟོག་༥མི་ཧྲེ་འབའ་ཉག་གཟིམ་ཤག་ Cherry Bank དང་། འབའ་ཉག་རིན་པོ་ཆེ་བཀྲ་ཤིས་གདན་ས་པ་མཆོག ལི་འབིན་ཡར་པ་བཀྲ་ཤིས་སྟོབས་ལྡན་མཆོག གྲེན་ཇོང་ཡར་པ་ཚེ་རིང་དབང་ཕྱུག་མཆོག སྲས་མོ་བསྟན་འཛིན་ཆོས་སྐྱིད་བཀྲ་ཤིས་སོགས་ཐུགས་སྣང་ཅན་གྱི་འབྲས་ལྗོངས་པའི་གཟིམ་ཤག་མང་པོར་ཡོད་པར་སྣང་།

བོད་འབྲུག་བལ་འབྲས་བཞི་ལ་ལྷུང་ལྟར་གྲགས་པའི་སྲས་ཡུལ་ཡོངས་ཀྱི་གཙུག་རྒྱན་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་གདུང་རྒྱུད་ནི། ཇི་ལྟར་མི་རྒྱུད་ལྷ་ལས་ཆད། ཆུ་རྒྱུད་གདངས་ལས་ཆད་ཅེས་པ་ལྟར་གདུང་རབས་རིམ་པར་བྱོན་པ་ལས་དུས་རབས་ ༡༣ པའི་ནང་སྨ་མི་ཉག་གམ་མི་ཉག་རྒྱལ་རྒོད་[36] ཀྱི་སྐུ་རྒྱུད་བྱུད་འབུམ་བསགས་ནི་སྲས་ཡུལ་ཡོངས་སུ་སྤོབས་ཀྱི་མངའ་དབང་བསྒྱུར་བར་ཐོག་མའི་རྟེན་འབྲེལ་འགྲིགས། དེ་རྗེས་དུས་རབས་ ༡༥ པའི་ནང་ལུགས་བརྒྱའི་མདུན་ས་འདི་ཉིད་ཀྱི་ཁྲི་རབས་གསེར་རིའི་འཕྲེང་བ་ཐོག་མར་བཟུང་མཁན་ནི་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་དང་པོ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་ (1604 སྐུ་འཁྲུངས་) ནས་བཟུང་དུས་རབས་ ༡༧ སྲོད་ཆ་བར་སྐལ་པ་ཡར་དར་གྱི་སྐབས་བཤད་པ་དང་། དེའི་ནང་ནས་གཏམ་བློ་འཕྲུལ་གསུམ། དཔའ་རྩལ་སྤོབས་གསུམ། མཁས་མཛངས་བཟང་གསུམ་སོགས་ཀྱི་བྱ་བ་རེ་རེ་ལའང་གྲགས་པ་འབུར་གྱིས་ཐོན་ཞིང་། དེ་ཐམས་ཅད་བསྟན་སྲིད་འདི་ལ་སྙིར་དོན་རྒྱབ་ཏུ་བཞག །སྤྱི་དོན་དང་དུ་ལེན་མཁན་ཤ་སྟག་བྱུང་བའི་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གདུང་རབས་རིམ་པའི་མཛད་རྣམ་རགས་བསྡུས་དང་། ཕྱོགས་མཚུངས་དགྲ་དཔའ་རྒོད་ཀྱི་ཡང་རྩེ། བློ་དྲན་འཕྲུལ་གྱི་བང་མཛོད་ཅན་གྱི་བློན་པོའི་མི་རབས་རྣམས་ཀྱི་བྱུང་བ་བཅས་གསལ་བར་བཀོད་འདུག

36 མི་ཉག་རྒྱལ་རྒོད་སྐོར་བསྡུས་པ་ཞིག་གཟིགས་འདོད་ན། ཚལ་པ་ཀུན་དགའ་རྡོ་རྗེས་མཛད་པ། དེབ་ཐེར་དམར་པོ། *The Red Annals*, (Tibetan text) Part one (Forward in English by Palden Dhondup Namgyal), Namgyal Institute of Tibetology, Gangtok, Printed at the Sikkim Durbar Press, Gangtok. Sikkim, 1961. ཤོག་གྲངས་ ༡༢བ༦ ནས་རིམ་པར་གསལ། རྒྱལ་རབས་འཕྲུལ་གྱི་ལྡེ་མིག་གམ་དེབ་ཐེར་དམར་པོའི་དེབ་གསར་མ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། *The Red Annals*, (recensio nova from an incomplete manuscript in the library of Rai Bahadur T. D. Densapa, Gangtok, Sikkim), Reproduced by Prof. Dr. Lokesh Chandra, International Academy of Indian Culture, New Delhi, 1968, pp. 17-18.

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༠ ནས་བཟུང་རིམ་བཞིན་སྦས་ཡུལ་འདིར་བསྐལ་ངན་དུས་འགྱུར་གྱི་ཁྲག་སྙིང་དུ་སླེབས་པས་རྒྱལ་ཁབ་དབྱིངས་ལ་སྤྱི་གཟར་སྣ་ཚོགས་བྱུང་སྐབས་འཕྲལ་རྐྱེན་གཞན་དབང་དུ་བསྒྱུར་བའི་ངོ་སྲུང་མཐུན་འཇུག་མ་གནང་ཐབས་མེད་དུ་གྱུར་པའི་གནས་ལུགས་ཡོང་རྐྱེན་ཁག་དང་། ལྷག་པར་དུ་སེམས་ཅན་སྤྱི་མཐུན་གྱི་བསོད་ནམས་ཉམས། རྒྱལ་པོའི་དཔལ་དང་གཟི་བརྗིད་མངའ་ཐང་རྒུད། རྒྱལ་བློན་སེར་སྐྱ་ཚང་མ་བློ་སྣེ་མང་ཞིང་དྭན་འཕྲུལ་རུ་འཛིང་རྒོད་དུ་ཕྱིན། རྒྱལ་བློན་དམ་ཚིག་གི་གསེར་ཐག་གཡའ་ཡིས་འགོས། མཐའ་མི་གླ་གློའི་བྱ་སྤྱོད་ལ་དོ་དབྱིངས་མིག་དཔེར་འདྲེན། སའི་མེ་བཙའ་ཉམས། གནས་དང་རྟེན་གྱི་ཞབས་ཏོག་ཆུང་། དགོན་པའི་ལོ་ཟླ་དུས་མཆོད་ཀྱི་རྒྱུན་ཉམས། རི་ཀླུང་གངས་བྲག་གཡའ་སྤང་མཚོ་དང་མཚེའུ་ནགས་ཚལ་གང་སར་ལམ་འཕྲང་བཏོན་ནས་ས་དཔྱད་བཟང་རྒྱུ་ཉམས་པ་སོགས་མདོར་ན་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་བསྐོས་ཐང་དེ། འགོས་ཀན་ཁྲི་བཟང་ཡབ་ལྷག་གི་མཛངས་ཡིག་ལས། "གནའ་དུས་བཟང་པོ་ནི་ནུབ། ད་དུས་ངན་པ་ནི་ཤར། སྔ་མའི་མཁས་པ་ནི་འདས། ད་མའི་བླུན་པོ་ནི་སྐྱེས། དཔའ་བོ་སྟག་གི་རི་མོ་ནི་ཡལ། མོ་བཙུན་ངོ་ཚའི་གཡང་ལུགས་ནི་བུད། ཡ་རབས་ཀྱི་ཚུལ་ནི་མི་བཟུང་། མ་རབས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ནི་སྤྱོད། ཕུགས་ཀྱི་ཁེ་ནི་མི་བརྩི། ཁྲལ་གྱི་རྩིས་གཏོང་ནི་བྱེད། ལེགས་པའི་སྒྲོལ་ནི་མི་འཛིན། ཉེས་པའི་དཔེ་ལ་འཇུག མི་མཁས་པའི་རྗེས་སུ་མི་འབྲང་། ཁྲམ་པའི་རྗེས་སུ་འཇུག བཟང་པོའི་ལུགས་མི་བྱེད། ངན་པའི་བྱ་བ་བྱེད་པའི་མི་མང་པོ་བྱུང་།"[37] ནས་གསུངས་པ་བཞིན་དུས་ངན་སྙིགས་མའི་རང་རྟགས་བརྟེན་པར་སྟོན་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༢ ནས་བཟུང་ཕྱོགས་རིས་འཐེན་འཁྱེར། མི་བབས་འགྲོ་བསྡད། གནས་དུས་ཚོད

37 The Toyo Bunko (The Oriental Library) Tokyo, Japan. བཞུགས་པའི་བོད་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་བློན་ཆེན་དྲུག་གིས་ཕྱི་རབས་ཀྱི་གང་ཟག་རྣམས་ལ་ཕན་ཕྱིར་ལུགས་གཉིས་ལ་དམ་པའི་བསླབ་བྱ་བསྟན་བཅོས་ཉི་མའི་འོད་ཟེར། དབུ་མེད་བྲིས་མ། ཤོག་ལྷེབ་ ༡༥༧ ནས་རིམ་གྱིས་གསལ།

རྗེས། ད་དུང་ཁག་ཅིག་གིས་ཆར་སྣེ་ལྷུང་འཁྲིད་དང་ཤོག་སྣུག་ལྷུང་ཚང་གིས་ངང་ཚུལ་ཕྱི་མ་ནང་གི་ལས་དོན་བྱུས་སྟབས་དུས་འགྱུར་ཀྱི་རྐྱེན་ལས་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་འཕྲིན་ལས་གཞན་དབང་དུ་གྱུར་པའི་སེམས་ཁོང་དུ་ཚུད་པའི་གནས་ཚུལ་རྣམས་ཀྱང་ཞིབ་ཚགས་གསལ་བར་བཀོད་གནང་འདུག

རྒྱལ་རབས་འདིའི་རྩོམ་ལུགས་ཀྱང་། ཇི་སྐད་དུ་ཨ་གྲོ་སྒྲ་རམས་པས། "སྔོན་གྱི་ཡིག་རྙིང་པ་རྣམས་སུ། གཏམ་གྱི་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་གང་དགོས་ལ། ལས་རྒྱུ་འབྲས་ལ་ཕུགས་གཏད། དམ་པའི་ཆོས་ལ་དབང་པོ་བཞག་པ་གཏམ་གྱི་སྙིང་པོ་ཡིན།"[38] ཞེས་གསུངས་པ་གཞིར་བཟུང་དང་།

ད་དུང་ཨ་གྲོ་སྒྲ་རམས་པས། "ཁ་བརྩམས་པ་ནི་མཆོག་ཡིན་པ་ཡི་བུ། །རྩོམ་ན་གྲགས་སྙམ་རི་བོང་ཅལ་སྒྲོག་གི། །རྗེས་སུ་མི་རྒྱུག་གཟུ་བོར་དཔྱོད་པའི་བློས། །འཚམས་པར་བཤད་པ་ཨ་བུ་རང་གི་ལུགས།"[39] ཞེས་གསུངས་པའི་ལུགས་ལྟར་མཛད་འདུག

ལྷ་ཆོས་ལྷ་ཅི་མི་ཆོས་དང་འབྲེལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་འབྱུང་བ་ཙམ་འབྲི་བ་ལའང་ཁུངས་གང་བཙན། ཡིད་གང་ཆེས། ངེས་ཤེས་གང་འདྲོངས་དགོས་ངེས། རྒྱུད་ཀྱི་རྡོ་རྗེའི་ཚིག་རྐང་ལྟ་བུ་མིན་ནའང་ད་དུང་སྔོན་བྱུང་ལོ་རྒྱུས་རྒྱལ་རབས་ཅི་དག་རང་སོར་མ་བཞག་པར་རང་འདོད་

---

38 ཨ་གྲོ་སྒྲ་རམས་པ་འགྱུར་མེད་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༢ ལོར་མཛད་པའི་རྒྱལ་རིགས་ཤིང་སྐྱ་ལ་ཆེན་པོ་ལྷ་བུ་ལྷ་ཐོག་དཔོན་གྱི་གདུང་རབས་དེབ་ཐེར་ལེགས་པར་བཤད་པ་ཆོས་སྲིད་སྒྲོ་བརྒྱ་འབྱེད་པའི་ལྡེའུ་མིག་ཅེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།། *Lha Thog Rgyal Rabs, A History of the Lords of the Lha-Thog Principality of Khams* by A-Gro Sgra-Rams-pa 'Gyur-Med Rnam-Rgyal, Edited from the original manuscript preserved in the library of Burmiok Athing, by the 8th Khamtrul Don-brgyud nyi-ma, Published by the Sungrab Nyamso Gyunpel Parkhang, Tibetan Craft Community Tashijong, Palampur H. P., 1971, p. 40. འདི་རྗེས་བསྡུས་མིང་ "ལྷ་ཐོག་དཔོན་གྱི་གདུང་རབས་" ཞེས་འགོད་རྒྱུ།

39 ལྷ་ཐོག་དཔོན་གྱི་གདུང་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༤༠

ཕྱོགས་འཛིན་ཆགས་སྡང་གིས་དབང་དུ་གཏང་ནས་འཕྲི་བསྣན། བཅོས་བསླད། ལྷུང་མེད་གཏམ་འཆལ། བབ་ཅོལ་དུ་སྨྲ་བ་སོགས་གཏན་ནས་མི་རིགས།

མཐར་ལོ་རྒྱུས་འབྲི་བར་ཞིབ་གལ་ཆེ་ཚུལ་ཀུན་མཁྱེན་འཇིགས་མེད་གླིང་པ་ཞེས་སམ་རྫོགས་ཆེན་པ་རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ་མཁྱེན་བརྩེའི་འོད་ཟེར་ (1729-1798) ཞབས་ཀྱི་གསུང་སྤྲུལ་ཀུན་མཁྱེན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་རྫ་དཔལ་དགེ་སྐྱ་ཕྲེང་གསུམ་པ་དཔལ་སྤྲུལ་ཨོ་རྒྱན་འཇིགས་མེད་ཆོས་ཀྱི་དབང་པོའི་ (1808-1887) གསུངས་ཆོས་འབྱུང་འབེལ་གཏམ་ཉུང་ངུ་ལས། "ལྷ་ཆོས་ལ་ཞེས་གལ་ཆེ། མི་ཆོས་ལ་གོམས་གལ་ཆེ། ལོ་རྒྱུས་ལ་ཞིབ་གལ་ཆེ། ཚིག་ངན་ལ་ནོན་གལ་ཆེ། བཞད་གད་ལ་འཛམ་གལ་ཆེ་བས། ཐོས་པའི་མཐའ་རྒྱ་མ་བཅད་ན། ཆོས་བཤད་ཁོལ་བུས་ས་མི་ཆོད་སྐྱེ་སླར་ལ་དྲིས་ན་ཡང་ལན་མི་འབྱུང་། གོམས་པའི་གཏམ་གཞུང་མི་ཞེས་ན་ཨུ་ཚུགས་ཚིག་གིས་དོན་མི་འགྲུབ་སྟེ། བཤད་རྒྱ་ཆེ་ཡང་ནམ་ཕུགས་ཕམ་ངེས་པས་ཞིབ་ཆ་མེད་ན་ཕྱོགས་མཐོང་ཙམ་གྱིས་དག་ཆ་མི་ཐོན་སྟེ། ཞིབ་དུ་བཤད་ན་ཕུགས་སྟུག ནོན་ཆ་དོན་གྱི་ཕྱིད་མེད་ན་རྣམ་འགྱུར་རྩུབ་མོས་ཕ་རོལ་མི་ཐུབ་སྟེ། ཕ་ཁ་དགྲ་འབོད་མི་ཡིས་འཕྱོ། འཛམ་ལ་མཚར་བའི་ཉམས་མེད་ན། གཞན་མཚང་ཟློས་པ་བཞད་གད་མིན་ཏེ། རྩོད་མོ་བྱུས་པ་རྩོད་པར་འགྱུར་བ་ཡོད་པས་གཞིས་བཟང་པོ་རང་ལ་ཡོད་པ་དང་། ཞེས་གོམས་ཆ་ཡུན་དུ་སོང་བ་ཞིག་དང་གཉིས་ཀ་དགོས་པ་ཡིན།"[40] ཞེས་གསུང་པ་ལྟར་མ་འོངས་པར་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་འབྲི་བར་ཡོན་ཏན་དང་མཚན་ཉིད་དེ་ལྟར་ཚང་དགོས་པ་མཁྱེན་ལྡན་ཚང་མས་ཐུགས་སྣང་དང་དགོངས་པར་འཇགས་པར་འཚལ་ལོ་ཞེས་ཞུ་བ་ལགས།

---

40 *The Collected Works of Dpal-Sprul O-rgyan-'Jigs-med-Chos-Kyi-Dbang-po*, Reproduced from Dudjom Rimpoche's xylograph collection by Sonam T. [Renock] Kazi, Gangtok, Ngagyur Nyingmay Sungrab, 1970, Volume 38, pp. 285-286.

ད་ལམ་གཉིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་མཆོག་གིས་མཛད་པའི་སྦྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་པ་འདི་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༢ ཕྱི་ཟླ་ ༦ པའི་ཟླ་མཇུག་ནང་པར་རྩ་ཀམ་པུའུ་ཙར་ནང་འཇུག་ཆེད་འདི་གར་བསྩལ་བ་མ་ཟད། རྒྱལ་རབས་དེ་བཞིན་དངོས་སུ་པར་བསྐྲུན་ཞུ་སྐབས་གུས་ཚུང་ལ་བོང་བ་གསེར་གཟིགས་ཀྱིས་ཁྱོད་ནས་སྔོན་གླེང་ཞིག་ཅི་ནས་ཀྱང་འབྲི་དགོས་ཞེས་འབྲས་ལྗོངས་སྔང་ཏོག་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་སྤྱི་ཁྱབ་དབུ་འདོམས་གཟི་མིག་བླ་མ་རས་ཆེན་གྱི་སྐུ་ཕྲེང་གསུམ་པ་འབའ་ཉག་མཆོག་སྤྲུལ་ཀརྨ་བཤད་སྒྲུབ་བསྟན་འཛིན་དཔལ་བཟང་པོའམ།[41] ཡོངས་གྲགས་འཕྲུལ་གྱི་མཚན་དུ་བཀྲ་ཤིས[42] གདན་ས་པ་ཞུ་བ་ནས་འབྲུག་ཤོག་བྲེ་ཁ་མང་པོ་དང་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཡོ་དམར་མེ་ཏོག་གཡང་འཛིན་གྱི་ཤོག་ཆག་དུ་མའི་གནང་སྐྱེས་དང་བཅས་ཡང་ཡང་བསྐུལ་བ་གནང་ཀྱང་གུས་པ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༩ ཕྱི་ཟླ་ ༢ པ་ནས་བཟུང་སྦྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་དང་ཞལ་བྲལ་ནས་ད་བར་མི་ལོ་ ༢༢ རིང་འབྲེལ་བ་རྩ་ཆད་དུ་གྱུར་འདུག ལོ་ངོ་དེ་ཙམ་གྱི་གོང་དུ་༧མི་རྗེ་འབའ་ཉག་ཨ་ཐིང་མཆོག་གི་སྐུ་སྒེར་དཔེ་མཛོད་ཁང་དང་། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། དཔལ་རུམ་བཏེག་ཆོས་སྒར་བཤད་སྒྲུབ་ཆོས་འཁོར་གླིང་གི་དཔེ་མཛོད། སྡེ་དགེ་དཔལ་སྤུངས་དབོན་ཀུན་སྐྱ་ཕྲེང་བཞི་པ་ཀརྨ་བདེ་ཆེན་ངེས་དོན་མདོ་སྔགས་བསྟན་འཛིན་ (1926-1987) རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་སྒེར་དཔེ་མཛོད་སོགས་ནས་བཀླགས་པ་དང་། མཐོང་བའི་ཡིག་སྣའི་ཟིན་བྲིས་ཙམ་ཅིག་ཁག་མི་ལ་ཁ་སྐབས་བཟོ་བལྟ་མེད་ཕྱིར་

---

41 མཚན་འདི་ནི་བཀའ་བརྒྱུད་བསྟན་པའི་མངའ་བདག་༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་རབས་བཅུ་དྲུག་པ་རིག་པའི་རྡོ་རྗེ་ (1924-1981) མཆོག་ནས་བསྩལ།

42 མཚན་འདི་ནི་ས་སྐྱ་བདག་ཁྲི་བཞི་ཐུ་ཐམ་པ་ཕུན་ཚོགས་ཕོ་བྲང་གི་ཁྲི་ཆེན་ངག་དབང་མཐུ་སྟོབས་དབང་ཕྱུག་དྲག་ཤུལ་ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོ་དཔལ་བཟང་པོས་ (1900-1950) བསྩལ།

བདག་པོ་མ་ཐེབས་པར་ལམ་འཕྲུལ་རྙེད་སོན་དཀའ་ལ། ཐོས་པའི་གདམ་རྒྱུད་ན་འཛགས་ཁག་ཀྱང་བརྗེད་ངེས་ཀྱི་རྐུན་པོས་ཁྱེར་བ་བཅས་ལ་བརྟེན་ཕན་ངེས་ཞིག་འབྲི་བར་རྗོ་མི་ཐོགས་ཀྱང་བཀའ་ངོ་ལྡོག་མེད་ཙམ་དུ་དེ་སྔ་བཞུགས་སྐར་དྷ་རམ་ས་ལའི་བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་གི་རིག་གཞུང་ཉམས་ཞིབ་པ་དང་བོད་ཡིག་པར་བསྐྲུན་སྡེ་ཚན་གྱི་དོ་དམ་པ་གཅིག་ལྷོགས་ཟུར་པ། དེང་བཞུགས་སྐར་ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་གི་འགན་འཛིན་འབྲོག་འཐོམ་རྗེ་སྲས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་དུ་འབོད་པས་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༢ ཕྱི་ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༢༦ ཉིན་ར་ཐོན་ལུག་ཐོན་གྱིས་ཚུལ་དུ་རེ་ཞིག་མཇུག་རྫོགས་པར་བྲིས་ཀྱང་རང་བློས་མ་དཔོག་པའི་འགལ་འདུའི་ཕུང་པོ་ཅི་རིགས་ཡོད་ངེས་ལགས་ན་སྙིང་རྗེའི་ཡུལ་དུ་དགོངས་ནས་བཀའ་བཀྱོན་ཕྱག་འཇུག་མེད་པའི་ཐོག་ནས་དགེ་འདོན་སྐྱོན་བསྒྲུང་བཀའ་སློབ་གནང་སྐྱོང་ཡོང་བ་ཞེས་སྙིང་ཐག་པ་ནས་གསོལ་བ་འདེབས་པ་ལགས་སོ། །འདི་ལས་འབྱུང་བའི་རྣམ་དཀར་གྱི་ཕུང་པོའི་ཆ་ཤས་གང་མཆིས་པ་དེ་དག་དུས་གསུམ་གྱི་རྒྱལ་བ་སྲས་དང་བཅས་པའི་རླབས་ཆེན་དགེ་ཚོགས་སྨོན་ལམ་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་སྔོངས་ཏེ་འཁོར་གསུམ་མི་དམིགས་པའི་དབྱིངས་ནས་རྟེན་འབྱུང་བསླུ་མེད་ཀྱི་མཐུ་ལས་འཛིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་འདིར་ནག་པོའི་རྩ་ལག་སྡེ་དང་བཅས་པ་དམིགས་མེད་དུ་གྱུར་ཞིང་། སྐྱེ་འགྲོ་མ་ལུས་པ་བཙོ་བསྲེག་དམྱལ་བའི་སྡུག་བསྔལ་སོགས་ངན་འགྲོའི་དུཿཁའི་རྒྱ་ལས་གྲོལ་ཏེ་འཕགས་མཆོག་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་གོ་འཕང་རིན་པོ་ཆེ་མྱུར་དུ་འཐོབ་པའི་རྒྱུར་གྱུར་ཅིག།

བསྐྱར་དུ་སྣན་སྒྲོན་ཞུ་རྒྱུ།

སྔོན་གླེང་ཐན་ཐུན་འདི་བྲིས་ནས་པར་རྩ་རྟུས་འགོད་སོགས་ཆ་ཚང་བཅོས་བསྒྲིགས་ཚར་རྗེས་སྐྱང་ཧོག་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༢ ཕྱི་ཟླ་ ༦ ཟླ་

མཛུག་ནང་འབྲས་གཞུང་སྔ་འགྱུར་བཤད་གྲྭ་ཐུབ་བསྟན་མདོ་སྔགས་ཆོས་གླིང་གི་མཁན་པོ་ལྷ་ཚེ་རིང་མཆོག་ནས་གསར་རྩོམ་བགྱིས་པའི་མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གཙུག་ནོར་སྤྲུལ་པའི་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་བརྒྱུད་འཛིན་དང་བཅས་པའི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ་བློ་གསར་གཞོན་ནུའི་དགའ་སྟོན་ཞེས་པ། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༢ དགུན་ཁར་པར་བསྐྲུན་བགྱིས་སམ། ལེའུ་དྲུག་དང་ནང་གསེས་དོན་ཚན་ ༧༧ ཅན། ཤོག་གྲངས་ ༢༦༣ བཞུགས་པའི་ཕྱག་དེབ་སྔོན་མེད་ལེགས་བཤད་ཀྱིས་གཏམས་པ་དཔྱད་གཞིའི་ནང་དོན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཞིག་གཏོང་གནང་འདུག་ཀྱང་སྔོན་གླིང་འདིར་དེ་ནས་ལེགས་བཤད་གསར་པའི་གཏམ་ཇི་མཆིས་ད་ལན་བེད་སྤྱོད་ཞུ་རྒྱུས་དུས་ཁོམ་མ་གྱུར་བར་ཤིན་ཏུ་གནོང་ངོ་། སྔོན་གླིང་འདིའི་གོང་དུ་དེ་སྔ་འབྲས་ལྗོངས་པས་ཡིག་འཛུག་མཛད་པའི་ལོ་རྒྱུས་རྒྱལ་རབས་ཆེར་མེད་སྐོར་སྨིང་ཚིག་བྲིས་མ་ཐག་པ་ལ། ཇི་ལྟར་བོ་དོང་པཎ་ཆེན་གྱིས། ཁྱེད་ཀྱི་མ་མཐོང་ཞེས་བྱ་མང་། བོད་བུས་མ་བགྲོད་ལམ་འཕྲང་མང་། གསུངས་པ་ཅིས་མི་བདེན།།

– ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་བཅུ་གཉིས་པ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་ (1923-1982) གྱིས་བཀོད་མངགས་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་བཙུན་མོ་ལྷ་སྤྱིང་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་སོགས་ཀྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ལོར་མཛད་པའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་[43] འབྲས་ལྗོན་འབབ་ཉག་གཟིམ་ཤག་ཏུ་བཞུགས་པ་དེར་མ་དཔེར་བཅོལ་ནས་དཔལ་རྡུམ་བཏེག་ཆོས་སྒྲར་བཤད་སྒྲུབ་

43 ཕོ་བྲང་གི་མ་དཔེ་ངོ་མ་མཛོད་གོས་སེར་པོའི་རྒྱབ་ལྡན། ལྟེབ་མགོ་མ། དབུ་ཅན་བྲིས་མ་ཞིག་ཡོད་ཀྱང་བར་སྐབས་ཤིག་ནས་ཕོ་བྲང་ནས་གར་སོང་མེད་པར་བོར་བརླག་ཤོར་འདུག ད་ལྟ་ཡོད་པ་དེ་འབབ་ཉག་གཟིམ་ཤག་གི་མ་ཕྱི་ནས་གསར་དུ་ཞལ་བཤུས་བགྱིས་པ་ཞིག་རེད་ཅེས་འབྲས་ལྗོངས་ལྷ་ཡུམ་དམ་པ་ཀུན་བཟང་བདེ་ཆེན་ (1905-1987) མཆོག་ (ལྷ་ལྡན་སྡེ་དཔོན་མདོ་མཁར་གྱི་སྲས་མོ། ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་བཅུ་གཅིག་པ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་བཙུན་མོར་ས་རྟ་ ༡༩༡༨ ལོར་ཕེབས་) བཞུགས་སྐར་ཇ་རམ་ས་ལར་ཕེབས་སྐབས་ཁོང་པའི་ཞལ་ལས་ ༡༩༨༢།༡༢།༧ ཉིན་དངོས་སུ་ཐོས་པ་ཡིན་ལགས།

ཆོས་འཁོར་གླིང་གི་༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་རབས་བཅུ་དྲུག་པའི་སྐུ་སྒེར་དྲུང་ཡིག (དེང་མཚུར་སྣར་ཞྭ་ནག་ཕྱུག་མཛོད་ཆེན་མོ་) བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་ལགས་དང་ཆོས་ཁྲིམས་ཟུར་པ་ཟླ་མ་སྐྱབས་ཟུང་ནས་ ༡༨༦༡ ལོར་འབྲུག་ནང་བཤུས་ཤིང་ཡབ་གཞིས་བསམ་གྲུབ་ཕོ་བྲང་གི་བསམ་ཕོ་རིན་པོ་ཆེ་འཇིགས་མེད་དབང་ཆེན་མཆོག་ནས་ཞུ་དག་བགྱིས་པའི་ཕོ་བྲང་བུ་དཔེ་ འབྲུག་བྲིས་ཡིག་ཕྲེང་ ༣༢ ཡོད་པའི་ཤོག་གྲངས་ ༡༣༤ དེར་གཞི་བཞག་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ས་ཀཊ་མན་ཊར་ཨ་མདོ་སྒོ་མང་ཀམ་པེའུ་ཏར་པར་ཁང་ནས་པར་རྩ་བཙུག་པ། ཕྱག་དེབ་ཀྱི་མིང་ལ་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས།" ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་རྒྱལ་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་གཉིས་ནས་རྩོམ་སྒྲིག་མཛད། Copyright © Chief Trustee, The Tsuklakhang Trust, Tsuklakhang, Gangtok, Sikkim, First published: 2003 ཞེས་པ་རྒྱབ་ཤ་མཐུག་པོ་ལི་ཏང་མདོག་ཅན་ཤོག་གྲངས་ ༣༨༡ ཡོད་པ་ཞིག་དཔར་འདེབས་བགྱིས་འདུག དེ་འདྲའི་ཕྱག་དེབ་གཅིག་སྣང་ཧོག་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་དབུ་འདོམས་འབའ་ཉག་རིན་པོ་ཆེ་བཀྲ་ཤིས་གདན་ས་པ་མཆོག་ནས་གསུང་པར་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༣ ཕྱི་ཟླ་ ༨ པའི་ཚེས་ ༦-༡༢ བར་དབྱིན་ཡུལ་ཨོཀྶ་ཕོརྡ་གཙུག་ལག་མཐོ་རིམ་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོར་རྒྱལ་སྤྱིའི་བོད་རིག་པའི་ཞིབ་འཇུག་ཚོགས་པའི་བགྲོ་གླེང་ཚོགས་ཆེན་ཐེངས་བཅུ་པར་བཅར་སྐབས་གསོལ་རས་གནང་བྱུང་། ཞིབ་སྐབས་ཞུ་དག་རྟ་ང་མེད་ཅིང་མཐའ་ན་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་མཚན་བྱང་། མཁའ་སྤྱོད་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་གསལ་བར་བཀོད་པ་དྭངས་ཤེལ་མེ་ལོང་། ཞེས་པའང་ཆད་འདུག མ་ཕྱི་ངོ་མའི་ནང་མེད་པའི་གསར་བཟོས་དཀར་ཆག་ཤོག་ལྷེ་ ༡ དང་རྒྱལ་རབས་དཀྱུས་ནང་ཆོས་རྒྱལ་སོ་སོའི་མཚན་སོགས་ལེའུ་འམ་ས་བཅད་སོ་སོའི་འགོ་བརྗོད་གསར་བསྣན་གནང་འདུག དེ་དག་ནི་མ་དཔེ་ངོ་མའི་ནང་མེད་པ་ཞིག་རེད། གཞན་པར་སྐྲུན་བྱེད་པོས་གླེང་བརྗོད་དམ་ངོ་སྤྲོད་སོགས་གང་ཡང་མི་འདུག། །།

Dedicated to
H. E. Tingkye Gonjang Rinpoche
and in memory of his
Chagzod L. Thadol Dorjee
who has been inspiration for
the accomplishment of this work.

གླེང་བརྗོད།

ཡུལ་དང་མི་རིགས་ཤིག་ཡིན་ཕྱིན་ཆད་ཡུལ་དེའི་ནང་། རིག་གཞུང་། གོམས་གཤིས། སྐད་ཡིག་དག་ལས་ཤེས་འཚོར་འབྱུང་རྒྱུ་ཡིན་པ་དང་། དེ་དག་ཀྱང་དུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་ལ་བརྟེན་ནས། སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ལ་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་ཡོང་གི་ཡོད་པ་ནི་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་ཞིག་ཡིན། དུས་འགྱུར་དང་འབྲེལ་བའི་མི་རིགས་ཤིག་གི་གོམས་གཤིས། རིག་གཞུང་། དུས་རབས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡང་དག་པ་རྣམས་ནི། ཡུལ་དེ་དང་། མི་རིགས་དེའི་གཅེས་ནོར་དམ་པ་ཡིན་པས་གཅེས་པའི་སྲོག་དང་སྙིང་ལྟ་བུར་བདག་ཉར་བྱ་རྒྱུ་ནི། ཡུལ་མི་རེ་རེར་འཁྲི་བའི་ལས་འགན་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན། འདི་ནི་འགྲོ་བ་མི་རིགས་སམ་ཡུལ་སྤྱི་ལ་མཚོན་པའི་ལམ་ལུགས་ཤིག་ཡིན་པ་ནི་སྨོས་ཅི་དགོས།

འདིར་ཡང་། འཇིག་རྟེན་འདི་དང་འགྲོ་བ་མིའི་ནང་ཚན་དུ་གྱུར་པ་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་མི་རིགས་དང་། གོམས་གཤིས། རིག་གཞུང་འཕེལ་རྒྱས་ཀྱི་བྱུང་བ་རྣམས་ཅུང་ཟད་གོ་རིམ་ལྡན་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྣམ་པར་དབྱེད་གཞིའི་ཚུལ་དུ་འབྲི་བ་ལས། འཁྲུལ་མེད་ཡོངས་སུ་ཚང་བ་ཞིག་རང་ཉིད་ལྟ་བུས་མཁས་རློམ་གྱི་བགྱི་བ་འདི་ལྟ་བུ་འོས་པའི་ཡུལ་ཅང་མ་མཆིས་ཀྱང་སྔ་རབས་པཎ་ཆེན་བི་མ་ལ་དང་ཀུན་མཁྱེན་ཀློང་ཆེན་ཟླུང་དུ་འཇུག་པའི་རྣམ་སྤྲུལ་ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོ་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་དང་། འཕགས་མཆོག་འཇིག་རྟེན་དབང་ཕྱུག་མི་ཡི་གཟུགས་སུ་བྱོན་པ་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཕུན་ཚོགས་རིག་འཛིན་དང་། ཀཿཐོག་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ། བསྟན་པའི་སྒྲོན་བདག་ཆེན་པོ་འོད་གསལ་ལྷ་ཡི་གདུང་ལས་མཆེད་པ་ཆོས་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་ཏེ་སྤྲུལ་པའི་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིས་སྲོལ་གཏོད་ཅིང་། ཆོས་རྒྱལ་རིམ་བྱོན་རྣམས་ཀྱིས་སྲོལ་བཟང་ལེགས་པར་བཙུགས་པ་རྣམས་ཉུབ་ལ་ཉེ་བ་དང་བརླགས་པར་འཕངས་པའི་གཅེས་ནོར་འདི་རྣམས་མི་ཉམས་སྲུང་སྐྱོབ་དང་

འབྲེལ་མ་འོངས་བརྒྱུད་འཛིན་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་མཁྱེན་རྟོགས་སླ་བའི་ཕྱིར། ངལ་བ་ཁྱད་དུ་བསད་དེ་གནའ་བོའི་བྱུང་རབས་རྣམས་གོ་རིམ་ལྡན་པའི་ལོ་རྒྱུས་དང་ཤེས་རིག་གི་འབྱུང་ཁུངས་དང་བཅས་པ་གསལ་བར་བཀོད་པའི་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ཤིག་འབྲི་བ་ལ་སྤྲོ་བས་འཇུག་པར་རློམ།

ཡིན་ནའང་ཡུལ་འདིའི་ཆགས་རབས་དང་། མི་རིགས་མཆེད་ཚུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས། ཆོས་རྒྱལ་ན་རིམ་སྐབས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་ཇི་བྱུང་གི་དགོས་ངེས་ཀྱི་དཔྱད་གཞིའི་ཡིག་ཆ་ཁག་གཅིག་ཕྱི་རོལ་གྱི་རྒྱུ་རྐྱེན་སྣ་ཚོགས་ལ་བརྟེན་ནས་ལག་ཏུ་སོན་དཀའ་ནའང་ཆོས་ཕྱོགས་ཐད་ཀྱི་ཡིག་ཆ་རིགས་དུས་གསུམ་རྒྱལ་བའི་སྤྱི་གཟུགས་གུ་རུ་པདྨས་མ་འོངས་གདུལ་བྱའི་དོན་དུ་ཆོས་ནོར་དམ་ཛས་དཔག་ཡས་ཕྱོགས་ཀུན་ཏུ་གཏེར་དུ་སྦས་པའི་བཀའ་དྲིན་ཉག་གཅིག་ལ་བརྟེན་ནས། ལུང་བསྟན་གཞིར་བཟུང་ཐོག བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་བཞི་པ་ (14th Century) ཙམ་ནས་གུ་རུའི་ཟབ་གཏེར་རྣམས་གཏེར་ནས་བཞེས་པ། དཔེར་ན་ལྷ་སྲས་མུ་རུབ་བཙན་པོའམ་དམ་འཛིན་རོལ་པ་ཡེ་ཤེས་རྩལ་གྱི་རྣམ་འཕྲུལ་གཏེར་སྟོན་སངས་རྒྱས་གླིང་པའི་བླ་མ་དགོངས་འདུས་དང་། "འདིས་ནི་བསྟན་པ་མ་སྟོང་བར་དུ་འགྲོ་དོན་རྒྱ་ཆེན་པོ་འབྱུང་བར་གསུངས་ཤིང་། བོད་ཀྱི་བསྟན་པ་སྟོང་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཡང་འགྲོ་བ་མང་པོ་འདིའི་སྒོ་ནས་སྨིན་གྲོལ་ལ་འགོད་དོ།"[1] ཞེས་སོགས་རྒྱ་ཆེར་གསུངས། དེ་བཞིན་གཏེར་སྟོན་ཨོ་རྒྱན་རྡོ་རྗེ་གླིང་པ། གཏེར་སྟོན་རཏྣ་གླིང་པ། རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན་ལ་སོགས་པའི་གཏེར་ཁ་དུ་མ་ལས། འབྲས་ལྗོངས་གནས་ཡིག་དང་། ལམ་ཡིག་སོགས་གསལ་བར་བཀོད་ཡོད་པ་ལས་ཤེས་ཐུབ། ལྷག་པར་ལྷ་བཙུན་གསུམ་པ་འཛིགས་མེད་དཔའ་བོའི། "ཡུལ་འདིའི་གནས་ཡིག་ཕན་ཡོན་དང་བཅས་པ་ངོ་མཚར་གཏེར་མཛོད་"

1 སོག་ཟློག་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན། སངས་རྒྱས་གཉིས་པ་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་ཡིད་ཀྱི་མུན་སེལ་ཞེས་བྱ་བའི་ཤོག་གྲངས་ ༡༤༤།༡༤༧ ནང་རྒྱས་པར་གསལ་ཡོད།

ཞེས་བྱ་བ་ཡང་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད་པ་དག་ལས་མངོན་སུམ་མཁྱེན་རྟོགས་འབྱུང་ངེས་པའོ།།

ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་བདུན་པ་ཙམ་ནས་བོད་གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་སྐུ་དུས་སུ་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་ཆོས་ཀྱི་དབུ་བརྙེས་སྲོལ་གཏོད། ལྷག་པར་བརྒྱ་ཕྲག་བརྒྱད་པའི་ནང་ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་དང་གུ་རུ་པདྨ་སཾ་བྷ་དང་མཁན་ཆེན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རྣམས་ཀྱི་སྐུ་དུས་སུ་དཔལ་བསམ་ཡས་མི་འགྱུར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཕྱུག་བཏབ་སྟེ་ལོ་པཎ་བཀའ་དྲིན་ཅན་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་དུ་བཞུགས་པའི་མདོ་སྔགས་ཆོས་ཚུལ་རྒྱ་མཚོ་ཕལ་ཆེར་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་ཏེ་གདན་ལ་ཕབ་པ་སོགས་བཀའ་དྲིན་གཞལ་བར་དཀའ་ཞིང་མདོ་རྒྱུད་ཀྱི་བསྟན་པ་ཕྱོགས་བརྒྱར་དར་བར་མཛད། སྐབས་དེར་བོད་ནས་རིག་འཛིན་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་གུ་རུ་པདྨ་འབྱུང་གནས་དང་ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་། མཁའ་འགྲོ་ཡེ་ཤེས་མཚོ་རྒྱལ་ལ་སོགས་རྗེ་འབངས་བཅོ་ལྔ་དང་བཅས་པ་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་སྟོབས་ཀྱིས་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཡི་ལྟེ་བར་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་ཏེ་ཡོན་མཆོད་བཀའ་བགྲོས་ནས་གཏེར་ཁ་མང་དུ་སྦས[2] གཏེར་སྟོན་པདྨ་གླིང་པའི་གཏེར་ལུང་ལས། དེ་ནས་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་སུ་ཕྱིན༔ བདག་འདྲ་ཨོ་རྒྱན་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱིས༔ རྒྱལ་པོ་རྗེ་འབངས་བཅོ་ལྔས་སྣ་དྲངས་ནས༔ སྦས་ཡུལ་རིན་ཆེན་གཤོང་དུ་ཕོ་བྲང་བཏབ༔[3] ཞེས་གསུངས། གནས་མཆོག་ཁྱད་པར་ཅན་དུ་བྱིན་གྱིས་བརླབས། མ་འོངས་གདུལ་བྱའི་དཔལ་མགོན་དུ་གཟིགས་ཏེ་ཆོས་ནོར་དམ་རྫས་གཏེར་ཁ་དུ་མ་སྦས། མ་འོངས་ལུང་བསྟན་ཡང་དུ་མ་གནང་། གུ་རུ་བཀའ་དྲིན་ཅན་འདི་ནི། སྨན་ལྗོངས་ཙན་དན་བཀོད་པའི་ལྗོངས་སམ། མོན་འབྲུག་གི་ཡུལ་ལྗོངས་སུའང་སྐུ་ཕྱི་ལན་གསུམ་དུ་བྱོན་པ་གཏེར་ལུང་དུ་མ་

2 སོག་ཟློག་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་སངས་རྒྱས་གཉིས་པ་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་ཡིད་ཀྱི་མུན་སེལ་ཞེས་བྱ་བའི་ཤོག་ལྡེབ་ ༢༧༨ ནང་དུ་གསལ།

3 གཏེར་སྟོན་པདྨ་གླིང་པའི་བཀའ་འབུམ། སྔང་ཏོག་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་དུ་བཞུགས་པ། པོད་ཙ་པ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་ཤོག་ངོས་ ༨༠༤-༦ ནང་གསལ་ཡོད།

ལས་གསལ་ཡོད་པ་ལྟར། ལན་གཉིས་པར་བོད་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་གིས་གདན་འདྲེན་ཞུས་པ་ལྟར་བལ་ཡུལ་བརྒྱུད་དེ་བོད་དུ་ཐེབས་ཞོར་མང་ཡུལ་ནས་མོན་འབྲུག་གི་ཡུལ་དུ་ལྷ་སྲིན་འདྲེ་བདུད། ཀླུ་གཉན་མ་རུངས་པ་མཐའ་དག་དངོས་དང་རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་བཏུལ། བོད་དུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་བཙུགས། སྐབས་དེར་སྣན་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདིར་ཡང་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས། བཀའ་བརྒྱད་བདེ་གཤེགས་འདུས་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཞལ་ཕྱེས་ཏེ་ཟབ་མོའི་ཆོས་ཀྱིས་རྒྱལ་འབངས་མ་ལུས་སྨིན་གྲོལ་གྱི་ས་ལ་བཀོད། ལན་གསུམ་པར་ཡུལ་དེར་ཆོས་ནོར་དམ་རྫས་སོགས་ཟབ་གཏེར་དུ་མ་སྦས། ལྷག་པར་སྤྲ་གྲོ་སྟག་ཚང་དུ་གུ་རུ་རྡོ་རྗེ་གྲོ་ལོད་ཀྱི་སྐུར་བཞེངས་ཤིང་མོན་མོ་བཀྲ་ཤིས་ཁྱིའུ་འདྲེན་ཆིབས་སྟག་ཏུ་སྤྲུལ་ནས་མཁའ་འགྲོ་ཡེ་ཤེས་མཚོ་རྒྱལ་དང་། དཔལ་གྱི་སེངྒེ་ལ་རྡོ་རྗེ་ཕུར་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྒོ་ནས་དབང་བསྐུར་བ་སོགས་བཀའ་དྲིན་བསམ་ལས་འདས་པ་ནི་ཐང་ཡིག་ལ་སོགས་པའི་གཏེར་ཁ་དུ་མ་ལས་གསལ་ཡོད།[4]

མདོར་ན། བལ་ཡུལ་དང་མོན་འབྲུག་གི་ཡུལ་ལྗོངས། དེ་བཞིན་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་དག་ནི་བརྒྱ་ཕྲག་བདུན་པ་བརྒྱད་པ་ནས་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་དང་། ཆོས་རྒྱལ་མེས་དབོན་རྣམ་གསུམ་གྱི་སྐུ་དུས་ནས་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་གི་སྒོ་ནས་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཏུ་གནས་ཡོད་པ་ནི་སུས་ཀྱང་བསྣོན་འདོར་དུ་མེད་པའི་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་ཞིག་ཡིན།

ཡིན་ནའང་བོད་དུ་རྒྱལ་པོ་གླང་དར་མས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་བསྣུབས་པ་ནས། ཡུལ་འདིར་ཡང་བལ་བོད་དོས་ནས་འབྲེལ་བ་མ་བྱུང་བ་ལྟ་བུ་བརྒྱ་ཕྲག་གསུམ་བཞི་ཙམ་རིང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་སོགས་དར་ཡོད་མིན་གྱི་གསལ་ཁ་ཕལ་ཆེར་མཐོང་རྒྱུ་མེད་པ་

4 འབྲུག་པ་སངས་རྒྱས་རྡོ་རྗེས། དཔལ་རི་ཞིང་བཀོད་པདྨ་ཕན་བདེ་གླིང་གསར་བཞེངས་ཀྱི་གཏམ་སྙན་དྲིག་གསར་པའི་འཕྲི་ཤིང་ཞེས་བྱ་བ། ཐིམ་ཕུ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༧ ཤོག་ལྡེབ་ ༡༡༠ - ༡༡༡ ནང་གསལ།

འདྲ་པོ་རེད། དེ་ནས་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་བཞི་པའི་འགོ་ཙམ་ནས་གུ་རུའི་ཐུགས་སྤྲུལ་གཏེར་སྟོན་རྒྱལ་པོ་རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན་དང་། དེ་རྗེས་རིག་འཛིན་ལེགས་ལྡན་འབྱེད་ལ་སོགས་པས་དངོས་སུ་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས། གནས་སྒོ་ཕྱེས། རིམ་པས་ཡུལ་འདིའི་མངའ་བདག་གི་གདུང་བརྒྱུད་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་ནས་མི་ཉག་རྒྱལ་པོའི་གདུང་བརྒྱུད་ཡིན་པ་གྲུད་འབུམ་བསགས་ཡུལ་འདིར་ཕེབས་པ་ནས་བཟུང་། དུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་ལ་བརྟེན་བོད་ནས་མཆེད་པའི་ནང་ཆོས་དེ་སྤྱི་ཚོགས་ནང་དར་འགོ་ཚུགས།

དེ་རྗེས་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་བདུན་ཙམ་ནས་ལུང་ཟིན་གྱི་སྐྱེས་བུ་སྤྲུལ་པའི་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་གསུམ་དུ་འབོད་པའི་བོད་ཀྱི་བླ་མ་རྣམས་ཀྱི་རིམ་པས་ཡུལ་འདིའི་གནས་སྒོ་ཕྱེས། ཕྱི་ལོ་༡༩༥༢ ལོར་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་དང་པོའང་མངའ་གསོལ་གྱིས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་འཛིན་ཐོག་མར་དབུ་ཚུགས་པ་དང་། བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་སུའང་རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་ཆུ་རྟ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༢ ལོར་ཏླ་ལའི་བླ་མ་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པས་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་སྐུ་དབང་ཡོངས་རྫོགས་བཞེས་ཏེ། བོད་གཞུང་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་དབུ་བརྙེས་པ་གཉིས་ལོ་དུས་མཉམ་པ་བྱུང་འདུག[༥]

དུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་ལ་གཞིགས་ཏེ། ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་རིམ་བྱོན་གྱི་སྐབས་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་ཐེབས། སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ་ཉི་མ་ཤར་བ་ལྟར་ཤར་ལྷོ་ནུབ་བྱང་ཀུན་ཏུ་དར་བ་སོགས་ཀྱི་ཚུལ་ནི། གུ་རུའི་ལུང་བསྟན་རྣམས་དང་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིའི་གསུང་རྣམ་ལས་མཁྱེན་རྟོགས་འབྱུང་ངེས།

ཆོས་རྒྱལ་ན་རིམ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་འགྱུར་འགྲོས་ཇི་བྱུང་སྐོར་ལོ་རྒྱུས་ཁུངས་དག་རིགས་ཆེས་ཤིན་ཏུ་ཐོབ་དཀའ་བ་དང་། ལྷག་པར་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཐོག་ཕྱི་ཡི་རྒྱུན་སྣ་ཚོགས་ལ་བརྟེན་ནས་ལག་ཐོག་ཏུ་རྙེད་རྒྱུ་ནི་ཉིན་མོའི་སྐར་མ་ཙམ་ལགས། རྒྱུ་

---

[༥] བོད་རྒྱ་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ། མི་རིགས་དཔེ་བསྐྲུན་ཁང་སྣང་ཆ་ཤོག་ལྷེབ་ ༣༢༩༩ ནང་གསལ་ཡོད།

མཚན་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་བཙུན་མོ་བོད་ལྷ་ལྷན་ནས་ཡིན་པ་ལྷ་སྡིང་གཟིམ་ཤག་གི་སྲས་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་ནི། མཁྱེན་རྒྱ་ཆེ་ཞིང་གཟིགས་འགྱུར་རིང་པོས་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་རབས་ཞིག་བོད་ཡིག་ནང་རྩོམ་འབྲི་མཛད་ཡོད་པ་དེ་དག་ཀ་ཛི་ཆླ་བ་བསམ་གྲུབ་ཀྱིས་དབྱིན་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བ་གང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ལོར་པར་བསྐྲུན་ཀྱང་བྱུས། ཡིན་ནའང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཐོག་ཡོད་པའི་རྒྱལ་རབས་དེ་མཐོ་རིམ་མི་སྣ་མཁྱེན་རྒྱ་ཅན་འགའ་ཡི་ལག་ཏུ་སྣང་མེད་དུ་ལུས་པའམ། སྤྱི་ཚོགས་ནང་སློབ་གཉེར་གྱི་འདུན་པ་དང་དོ་སྣང་མེད་པ་ཡིན་ནའང་འདྲ། ཡང་ན་ཤེས་ཡོན་ཅན་གྱི་མི་སྣ་ཆེ་ཁག་གིས་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ཤེས་ཡོན་ཁྱབ་སྤེལ་ཡར་རྒྱས་གཏོང་འཆར་གྱི་རྒྱལ་གཅེས་ལྷག་བསམ་མེད་པ་ཡིན་ནའང་འདྲ། གང་ལྟར་ཡང་། རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཤེས་མཁན་གོ་རྟོགས་ཉམས་མྱོང་ཡོད་མཁན་ཇེ་ཉུང་ཇེ་ཉུང་དུ་སོང་སྟེ། སྔར་བྱུང་གནའ་བོའི་ལོ་རྒྱུས་ཡང་དག་པ་རྣམས་རྫི་ལམ་ཙམ་དུ་གྱུར་ནས་ཐོས་རྒྱུ་མེད་པའི་སྐབས་ཤིག་ངེས་པར་དུ་འབྱུང་སྲིད་པ་ལ་ངེས་པ་མེད་པས་ཉག་ཕྲའི་གནས་སྐབས་འདི་ལ་ཐུགས་སྣང་དགོས་རྒྱུ་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ་བར་མངོན།

དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་བཅོ་བརྒྱད་པ་ཙམ་ནས་ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྲུ་ཁག་ནས་བཙན་འཛུལ་དང་ས་ཆར་གང་འདོད་དབང་ཤེད་ཀྱིས་འཕྲོག་བཅོམ་བྱས་པ་དང་། ལྷག་པར་དབྱིན་ཇི་མི་རིགས་དང་འབྲེལ་བ་བྱུང་བ་ནས་བཟུང་། ཡུལ་འདི་དང་ཡུལ་མིའི་སྐོར། རིག་གཞུང་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་གནས་སྟངས། ཆབ་སྲིད་ཀྱི་འགྱུར་འགྲོས་བྱུང་ཚུལ་སྐོར་དཔྱད་རྩོམ་བྱེད་མཁན་དུ་མ་བྱུང་འདུག་ཀྱང་། དེ་དག་ཕལ་ཆེར་ཕྱི་ཡི་མི་རིགས་ཤ་སྟག་ཡིན། ཁོང་ཚོས་ཕལ་ཆེར་ཕྱི་མི་ཞིག་གིས་མཐོང་ཐོགས་གཞིར་བཟུང་ཐོག་དབྱིན་སྐད་དུ་བརྩམས་པ་ཤ་སྟག་ཡིན་པ་ལས། འབྲས་ལྗོངས་རང་གི་ཡུལ་མི་མཁས་པ་ཞིག་གིས་བརྩམས་པ་ལ་ཆོས་རྒྱལ་དང་པོའི་སྐུ་ཆེའི་སྐད་ཙམ་ལ། བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིང་ཀྱི་བྱུང་ཕྱོགས་ཀྱི་ཆར་ལ་གསོ་བཀྲ་

ཤེས་དཔལ་འབྱོར་རྫོང་ཞེས་པར་འབྲས་ལྗོངས་མཁས་དབང་སྐལ་བཟང་བློ་ལྡན་དུ་འབོད་པས་བརྩམས་པའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་མདོར་བསྡུས་[6] ཤིག་དང་བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མས་བརྩམས་པ་དེ་གཉིས་ཙམ་མ་གཏོགས་ཕལ་ཆེར་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་ཁྲུངས་ལྡན་ལོ་རྒྱུས་ཕྱི་རྐྱེན་དུ་མ་ལ་བརྟེན་ནས་མཇལ་རྒྱུ་མེད་པ་འདྲ་པོ་རེད།

དེ་ལྟར་ན་ངས་ད་རེས་འདིར་གོ་རིམ་ལྡན་པའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་དཔྱད་གཞིའི་ཚུལ་དུ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཐོག་བརྩམས་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་འགའ་ཤས་ཡོད། དང་པོར་རང་ཉིད་གང་དུ་སྐྱེས་པའི་བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་དང་དེའི་ལྷ་སྐལ་འཕགས་མཆོག་ཕྱུག་ན་པདྨའི་ཐུགས་རྗེ་ཉག་གཅིག་ལས་རྫོར་གླིང་བོད་ཀྱི་གདན་སློབ་ཁང་དུ་ལོ་ངོ་བརྒྱད་དང་དེ་རྗེས་གནས་མཆོག་ཝ་ཎ་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་དུ་ལོ་ངོ་དགུའི་རིང་ལུས་སེམས་གཉིས་ཀ་འཚར་ལོང་བཀྱིས་པའི་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་གྱི་ཚུལ་དུ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཐོག་འབྲི་བ་ལ་སྤྲོ་བས་འཇུག་པ་ཡིན།

གཉིས་པར་རང་ཉིད་སློབ་ཐོན་ཟིན་རྗེས་ཕྱི་ལོ་༡༩༥༨ ལོ་ནས་ད་བར་འབྲས་གཞུང་དགོན་གནས་ལས་ཁུངས་དང་ཤེས་རིག་ལས་ཁང་གི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་ཡུལ་འདིའི་ནང་པའི་རིག་གཞུང་གི་བསྟི་གནས་ཁང་ཞིག་ཏུ་ནང་དོན་རིག་པའི་སྐོར་སློབ་ཁྲིད་བྱ་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་སྐལ་བ་དང་ལྷག་པར་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་ལྷན་ཡུན་རིང་གཤིབས་པ་སོགས་སྒོ་དུ་མ་ལ་དམིགས་ཏེ་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་ནམ་ཞབས་འདེགས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་གོ་རིམ་ལྡན་ལ་ཆ་ཚང་བ་ཞིག་བརྩམས་ཁྲལ་ཞུས་པ་ཡིན།

ཐ་མ་དེར། ད་བར་ཕྱི་རྒྱལ་མི་རིགས་ཚོས་ཡུལ་འདིའི་སྐོར་བརྩམས་པ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་ཕྱི་མི་ཚོས་ལྟ་ཚུལ་ཇི་ལྟར་མཐོང་བ་བཞིན་ཡིན་པ་ཤུགས་ཆེ་བ་ཡོད་ལ། འདིར་ངོས་

6 བསྐལ་བཟང་བློ་ལྡན་གྱི་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་མདོར་བསྡུས་" བྲིས་མ་ཞིག་སྔར་ཏོག་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནང་ཡོད།

ནས་བློ་གཟུ་བོར་གནས་ཏེ་བརྟམས་ཁྲལ་བྱས་ཡོད་ཀྱང་ཡུལ་འདི་དང་ཡུལ་མི་ཚོའི་ལྷ་སྤྱངས་ཇི་ལྟར་ཡོད་མིན་ལ་ཕྲན་བུ་ཕྱོགས་པའི་སྒོ་ནས་བྲིས་ཡོད་ན། ཕྱིས་ཀྱི་མཁས་པ་ཚོར་མ་འོངས་པར་ཕྱོགས་སུ་མ་ལྷུང་བ་ཞིག་དགོས་ན་འདི་དང་ཕྱི་མི་ཚོས་བརྩམས་པ་རྣམས་གཉིས་ཀར་བརྟག་ཞིབ་དགོས་གལ་ཆེ་བའི་དཔྱད་གཞིའི་ཚུལ་དུ་འབྲི་ཁྲལ་བྱས་པ་ཡིན། གཞན་ཡང་སྔས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་དང་བོད་གཙང་གཏིང་སྐྱེས་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཕྱིའི་ཆགས་བཀོད་ནས་སྤེལ་ཡོད་པ་ཙམ་མ་ཟད། ཆོས་རྒྱལ་གཉིས་པའི་བཙུན་མོ་གཏིང་སྐྱེས་རྫོང་གི་སྡེར་པ་ཞིག་གི་སྲས་མོ་ཡིན་པ་ལ་སོགས་ཆོས་རྒྱལ་རིམ་བྱོན་སྐབས་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཏུ་གྱུར་ཡོད། ལྷག་པར་བདག་གི་བླ་མ་བཀའ་དྲིན་མཚུངས་མེད་གཏིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་རིན་པོ་ཆེའི་ཡང་སྲིད་འཁྲུལ་བྲལ་ཁསྐྱབས་རྗེ་བདུད་འཇོམས་རིན་པོ་ཆེས་ངོས་འཛིན་གནང་དོན་བཞིན། ཡུལ་འདིའི་ཤར་ཕྱོགས་སྲས་ཕུག་ཏེ་འདབས་སུ་ཡབ་གནམ་གཙང་སྐོར་པ་དང་། ཡུམ་ཞང་དར་པའི་རིགས་རྒྱུད་རྣམ་དག་ལས་སྐུ་འཁྲུངས་ཡོད་པ་སོགས་དགོས་པ་རྒྱུ་མཚན་དུ་མར་དམིགས་ཏེ་དེབ་འདི་འབྲི་བ་ལ་དགོས་པ་མེད་པ་མིན་སྙམ།

སྤྱིར་སྤྱངས་རྒྱལ་ཁབ་ཅིག་དང་གནའ་བོའི་གོམས་གཤིས། སྐད་ཡིག ཡུལ་མི་ཇི་འདྲ་ཞིག་ཡོད་མིན། ཡུལ་དེའི་མིང་དང་། ལ་དང་གངས་རིའི་མིང་། མཚོ་དང་གཙང་ཆུའི་མིང་། རྒྱལ་ས་དང་ས་ཆའི་མིང་། ཐང་དང་ཁང་ཁྱིམ་ལ་སོགས་པའི་མིང་གི་སྒོ་ནས་ཤེས་ཐུབ་པ་ནི། དྭ་བའི་རྟགས་ལས་མེ་ཡོད་པར་རྗེས་སུ་དཔོག་ནུས་པ་ལྟ་བུ་ཡིན། དེ་བས་ན་འབད་རྩོལ་ཆེན་པོས་བསྡུ་འཚོལ་དང་ཞིབ་གཤེར་གྱིས། ཕྱི་མི་ཚོས་སྐད་ཡིག་གཞན་ནང་ཡུལ་འདིའི་སྐོར་བྲིས་ཡོད་པའི་ནང་། མིང་གི་དག་ཆ་ནོར་བ་དང་། སྒྲ་མ་དག་པ། གོ་རིམ་འཁྲུགས་པ་དང་། ལོག་བཤད་རིགས་བྱས་ཡོད་པ་རྣམས་ལ་བསྒྱུར་བཅོས་དང་། ཁྲིམ་མཚོས་རྒྱལ་ཁབ་ཕན་ཚུན་ཚོང་འབྲེལ་དང་ས་མཚམས་དང་འབྲེལ་བའི་གྲོས་མཐུན་ཆིངས་ཡིག་རིགས་ཆ་ཚང་ལ་ཞིབ་དཔྱད་ནན་པོས་

འགྲེལ་བརྗོད་མདོར་བསྡུས་ལས། ཆིངས་ཡིག་གི་དོན་ཚན་ཡོངས་རྫོགས་འདིར་བཀོད་མེད་ནའང་། མཚན་ལ་གཟིགས་ན་མཁྱེན་ཐུབ་འགྱུར་ངེས།

ལྷག་པར་ཕྱི་ལོའི་ལོ་ཚིགས་གང་ཐུབ་ཅི་ཐུབ་ཀྱིས་འདིར་བཀོད་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་དང་འབྲེལ་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་རྩོམ་འབྲི་གསལ་བཀོད་བྱས་ཁྱུལ་ལགས་ན་འདི་སློག་པ་པོ་རྣམས་ཀྱི་དགོངས་པ་ཚོམ་ཐུབ་པ་ལྟ་ཞོག་རང་ཉིད་འདོད་པ་ཁེངས་པ་ཙམ་ཡང་བྱུང་མ་སོང་སྙམ། ཡིན་ནའང་རང་ཉིད་སོ་སྐྱེའི་རང་གཤིས་ལས་མ་འདས་སྟབས་ཆ་ཤས་མ་ཚང་བ་དང་ནོངས་པའི་རིགས་ངེས་པར་དུ་ཡོང་སྲིད་པས། དེ་ནི་བདག་གིས་ནོར་བས་ཆོས་སྐྱོན་ཡངས་པ་ཀུན་གྱི་མདུན་དུ་བཟོད་གསོལ་ཞུ་རྒྱུ།

སྐབས་འདིར་དམིགས་བསལ་གལ་ཆེན་ཞིག་ལ། འབྲས་གཞུང་དྲུང་ཆེ་ལི་འབིན་ཡབ་པ་བཀྲ་ཤིས་སྟོབས་ལྡན་མཆོག་གིས་སྟོན་ཚུད་ནས་དོ་སྣང་ཆེན་པོས། པར་བསྐྲུན་གནང་རྒྱུའི་རོགས་རམ་ཞལ་བཞེས་ཡང་ཡང་གནང་བ་དང་། ཕྱིས་སུ་དལྷའི་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་དབུ་འཛིན་འབའ་ཉག་རིན་པོ་ཆེ་བཀྲ་ཤིས་གདན་ས་པ་མཆོག་གཉིས་དབར་བཀའ་མོལ་ཞིབ་ཕྲའི་རྗེས། པར་བསྐྲུན་བྱ་རྒྱུའི་བདག་རྐྱེན་ཆ་ཚང་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་ཐུགས་འགན་བཞེས་པར། སྙིང་ཐག་པ་ནས་ཁོང་རྣམ་གཉིས་ལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞེས་ཞུ་རྒྱུ།

ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་འདིའི་སྲིད་སྐྱོང་ Governor ཤྲི་ ར་མ་ རའོ་མཆོག་གིས་ཆེ་བརྗོད་ཀྱི་ཡི་གེ་བསྩལ་རྒྱུའི་བཀའ་དྲིན་བསྐྱངས་པར། སྙིང་དབུས་ནས་བཀའ་དྲིན་བླ་མེད་དུ་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ།

འབྲས་གཞུང་དགོན་གནས་ཟྷུང་འབྲེལ་དྲུང་ཆེ་མཁས་དབང་གཏིང་སྐྱེས་ཚེ་དབང་རྟ་མགྲིན་ལགས་ཀྱིས་སྐུ་ངལ་འཛེམས་མེད་ཐོག་ལེགས་བཅོས་ཞུ་དག་གནང་བ་དང་། དགེ་མཚན་ཕན་ནྲབས་ཆེ་བའི་དགོངས་འཆར་ཡང་ཡང་གནང་བར་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུ་རྒྱུ་དང་། ལྷག་

པར་བཞུགས་སྐར་ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་གི་འགན་འཛིན་སྐུ་ཞབས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་ལགས་ཀྱིས་བཀའ་སློབ་དགོངས་འཆར་དང་། ཐོག་མའི་ཀམ་པིའུ་ཀྲར་ནང་འཇུག་རྒྱུ། དེབ་འདིར་སྤྱོད་གླེང་གི་ཡི་གེ་བསྒྲུལ་བ་སོགས་རོགས་རམ་གནང་བར་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞེས་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།

རྒྱལ་རབས་འདི་ཉིད་པར་བསྐྲུན་གྲ་སྒྲིག་བྱེད་སྐབས་ཨ་མྱེས་རྨ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་གི་ལས་བྱ་དབྱངས་ཅན་སྒྲོལ་མ་ལགས་དང་། ནོར་འཛོམས་ཚེ་རིང་ལགས་གཉིས་ནས་པར་རྩ་ཀམ་པྱུ་ཊར་ནང་བཅུག་གནང་བ་དང་། ཕྱོགས་མཚུངས་པར་གཞི་རྩིས་འགོད་ལས་བྱེད་རྒྱ་མཚོ་ལགས་བཅས་ནས་མཐུན་འགྱུར་གནང་བར་ཐུགས་རྗེ་ཞུ་རྒྱུ་ལགས།

ལྷག་དོན་དུ་སྔས་ཡུལ་འདི་ཡི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ཞིག་འདི་ལྟར་བཀོད་ཀྱང་རང་ཉིད་སོ་སྐྱེའི་རང་གཤིས་ལ་ངེས་པ་རྙེད་པའི་གདེངས་ཚོད་མ་མཆིས་ཚེ། ཆོས་སྲིད་ཀྱི་འཕེལ་སྒྲིབ་ལ་སོགས་ཐམས་ཅད་ཇི་བཞིན་ཐོག་ཏུ་ཁེལ་བ་དཀའ་ཞིང་། བརྗོད་བྱ་རྣམས་ཀྱང་ཚོལ་ལེ་བ་ཞིག་ལས་མ་བྱུང་ནའང་། འོན་ཀྱང་རྣམ་དཀར་གཞན་ཕན་ཁོ་ནར་བསམ་པ་མ་གཏོགས་ཕྲག་དོག་ཕྱོགས་ལྷུང་སོགས་ཀྱི་དྲི་མ་མེད་ཅིང་། གང་ཟག་མཆོག་དམན་ཀུན་གྱིས་གོ་སླ་བའི་ཕྱིར་སྐད་དགངས་སོགས་ཚིག་གིས་མཛེས་ཆ་མ་བྱས་པར་ཕལ་སྐད་ལྟར་དོན་རྗེན་ཁོ་ནར་བྱས། མདོར་ན་རྣམ་དཀར་གྱི་དགེ་བའི་རྩ་བ་འདིས་ཡུལ་འདིའི་གོམས་གཤིས་སྲོལ་བཟང་ཕྱོགས་ཀུན་ཏུ་དར་ཞིང་རྒྱས་ལ་སྐྱེ་འགྲོ་ཀུན་ལ་ཕན་བདེའི་ཆ་རྐྱེན་དུ་འགྱུར་བའི་སློན་འདུན་དང་བཅས་གཙང་གཏིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་རིན་པོ་ཆེའི་གདན་སའི་གྲྭལ་མཐར་འཛིན་པ་སློམས་ལས་པ་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་གིས་སུག་ལས་སུ་བགྱིས་པ་དགེ་ལེགས་སུ་འཕེལ་བར་གྱུར་ཅིག། སརྦ་ཛགད་ཀལྱཱ་ཎཾ་བྷ་བ་ཏུ།

མཆོད་བརྗོད།

ཨོཾ་སྭསྟི། གང་གི་སྙིང་རྗེས་རིགས་ཅན་གསུམ་གྱི་གདུལ་བྱ་མ་ལུས་པ།།
བྱང་ཆུབ་གསུམ་གྱི་ལམ་དུ་དཀྲི་ཞིང་མཁྱེན་གཉིས་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས།།
ཀུན་སློངས་སྲིད་པའི་དྭ་བ་རྣམ་པར་གཅོད་ཅིང་ཡོངས་ཟད་པ།།
ཀུན་མཁྱེན་ཡེ་ཤེས་ཉི་མའི་གཉེན་ལ་རྟག་ཏུ་གུས་པས་འདུད།།

འགྱུར་མེད་བདེ་ཆེན་རྟག་པ་དམ་པ་མཚན་དཔེས་བརྒྱན་པའི་སྐུ།།
གཞོམ་མེད་རྡོ་རྗེ་ནཱ་དའི་དྲུག་ཅུའི་དབྱངས་ཀྱིས་སྙན་པའི་གསུང་།།
གཉིས་མེད་ཟབ་གསལ་སྙིང་པོའི་མཁྱེན་གཉིས་ཡེ་ཤེས་བླ་མའི་ཐུགས།།
ཁྱབ་བདག་བླ་མ་པདྨས་འགྲོ་འདི་དམ་པའི་ལམ་དུ་སྐྱོངས།།

འོད་གསལ་གདོད་ནས་རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཀ་དག་གཞོན་ནུ་བུམ་སྐུའི་དབྱིངས།།
འོད་གསལ་ལྷུན་གྲུབ་རིག་པའི་ཐིག་ལེར་མི་ཕྱེད་གྲུབ་པའི་རོལ་རྩེད་ཀྱིས།།
འོད་གསལ་སྙིང་པོའི་ཤིང་རྟ་གཅིག་གྱུར་བད་འབྱུང་དགའ་རབ་བླ་མ་བཞིན།།
འོད་གསལ་སྣང་བཞིའི་རྩེ་མོར་དབང་བསྒྱུར་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོར་འདུད།།

མཁྱེན་བརྩེ་ནུས་པའི་ཡོན་ཏན་སངས་རྒྱས་ཀུན་དང་མཉམ་ན་ཡང་།།
དབང་ལུང་མན་ངག་སྨིན་མཁས་བཀའ་དྲིན་རྒྱལ་བ་ཀུན་ལས་ལྷག།
ཟབ་དོན་ཞལ་ལུང་བདུད་རྩིས་བདག་སོགས་རྟག་ཏུ་བསྐྱེད་བསྲིངས་པས།།
ཕྱག་རྫོགས་ཤིང་རྟའི་སྲོལ་འབྱེད་རྩ་བརྒྱུད་དཔལ་ལྡན་བླ་མར་འདུད།།

རྩ་གསུམ་རྗེན་དང་དཀོན་མཆོག་རིན་ཆེན་རྣམ་གསུམ་དང་།།
གནས་གསུམ་དཔའ་བོ་དམ་ཅན་རྒྱ་མཚོའི་ཚོགས་དང་བཅས།།
བཀའ་གཏེར་ཞིང་བདག་ཕན་བདེའི་སྣང་བ་འོད་པོ་ཆེས།།
བཀྲ་ཤིས་དཔལ་གྱིས་ས་གསུམ་ཁྱབ་པའི་གྲོགས་མཛོད་ཅིག། ||

ཅེས་མཆོད་པར་བརྗོད་པའི་དགེ་ལེགས་ཤིས་བརྗོད་ཀྱི་ངག་ཉུང་ངུས་མདུན་བསུས་ཏེ། སྤྱིར་ཡུལ་ཀུན་གྱི་རྒྱལ་པོ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཆགས་རབས་ལོ་རྒྱུས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་རིམ་པ་བཀོད་པར་བྱེད་པ་ལ་བཞི་སྟེ་ཡུལ་གྱི་ངོ་སྤྲོད། ཡུལ་མི་ལྷོ་རིགས་ཚོའི་ཐོག་མའི་འབྱུང་ཁུངས་རྒྱས་པར་བཤད་པ། ཆོས་རྒྱལ་རིམ་བྱོན་རྣམས་ཀྱི་མཛད་རྣམ་དང་མཇུག་བསྡུ་བའོ།།

ཡུལ་གྱི་ངོ་སྤྲོད།

ཐོག་མར་ཡུལ་གྱི་ངོ་སྤྲོད་མདོར་བསྡུས་སུ་བཀོད་ན། དེ་ལ་དཔལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་འདི་རྒྱུད་ལུང་མན་ངག་བཀའ་གཏེར་མཐའ་ཡས་པ་ནས་ལུང་བསྟན་ཞིང་། ཁྱད་པར་སློབ་དཔོན་པདྨ་དཔག་ཏུ་མེད་པའི་བསྔགས་པ་བརྗོད་ཅིང་། བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་གནས་མཆོག་ཁྱད་པར་ཅན་ཞིག་ཡིན་ཏེ། ལུང་ལས། "ཁྱད་པར་གནས་ཆེན་ཀུན་གྱི་མཆོག་གྱུར་པ། །འཕགས་པའི་ཞིང་ཁམས་དཔལ་གྱི་འབྲས་མོ་ལྗོངས། །དུས་ངན་མཐའ་མ་སྙིགས་དུས་དགོས་པའི་ཕྱིར། །དང་པོར་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས། །དེ་ནས་སྒྲོལ་མ་ཁྲོ་གཉེར་ཅན་དང་ནི། །ལྷ་དབང་བརྒྱ་སྦྱིན་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་དང་། །སྤྲུལ་པའི་མི་བདུན་མཁའ་འགྲོས་བྱིན་ཕབ་མཛད། །མཐའ་མ་པདྨ་བདག་དང་ཧཱུྃ་ཧཱུྃ་ཧཱུྃ་ཧཱུྃ་ཧཱུྃ་ཧཱུྃ་ཧཱུྃ་ཧཱུྃ་ཧཱུྃ

ཐོག་མར་ཡུལ་གྱི་ངོ་སྤྲོད་མདོར་བསྡུས་སུ་བཀོད་ན། དེ་ལ་དཔལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་འདི་རྒྱུད་ལུང་མན་ངག་བཀའ་གཏེར་མཐའ་ཡས་པ་ནས་ལུང་བསྟན་ཞིང་། ཁྱད་པར་སློབ་དཔོན་པདྨ་དཔག་ཏུ་མེད་པའི་བསྔགས་པ་བརྗོད་ཅིང་། བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའི་གནས་མཆོག་ཁྱད་པར་ཅན་ཞིག་ཡིན་ཏེ། ལུང་ལས། "ཁྱད་པར་གནས་ཆེན་ཀུན་གྱི་མཆོག་གྱུར་པ། །འཕགས་པའི་ཞིང་ཁམས་དཔལ་གྱི་འབྲས་མོ་ལྗོངས། །དུས་ངན་མཐའ་མ་སྙིགས་དུས་དགོས་པའི་ཕྱིར། །དང་པོར་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས། །དེ་ནས་སྒྲོལ་མ་ཁྲོ་གཉེར་ཅན་དང་ནི། །ལྷ་དབང་བརྒྱ་སྦྱིན་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་དང་། །སྤྲུལ་པའི་མི་བདུན་མཁའ་འགྲོས་བྱིན་ཕབ་མཛད། །མཐའ་མ་པདྨ་བདག་དང་རྡོ་རྗེ་སེང་དང་། །ཆོས་སྐྱོང་རྒྱལ་པོ་སྤྲུལ་པའི་མི་བདུན་དང་། །ཆོས་བློན་བརྒྱད་དང་ཡི་དམ་ཆོས་སྐྱོང་སྲུངས། །དཔའ་བོ་མཁའ་འགྲོས་ལྡན་ཅིག་བྱང་སེམས་ཅན། །མ་ལུས་ཚོགས་ནས་གནས་འདིར་བྱིན་གྱིས་བརླབས།"[7] ཞེས་དང་། རིག་འཛིན་འཇིགས་མེད་གླིང་པས། ཨོཾ་རྒྱན་རྒྱ་གར་བལ་ཡུལ་ཁ་ཆེའི་གླིང་༔ ལ་ཞའི་ཡུལ་དང་བྲུ་ཤ་ཟངས་གླིང་ཡུལ༔ གསེར་གླིང་ཛ་ཡབ་ལཀྐའི་གླིང་ཕྲན་དང་༔ རྒྱ་ནག་ལྗོངས་ཡུལ་གེ་སར་དམག་གི་གླིང་༔ ཙྭ་རི་ཏྲ་དང་ལྷོ་མོན་འབྲས་མོ་གཤོངས༔ མངའ་རིས་སྐོར་གསུམ་དབུས་གཙང་རུ་བཞི་དང་༔ མདོ་ཁམས་སྒང་དྲུག་སྦས་གནས་གཉན་པོའི་ཡུལ༔ ལྗོངས་ལྔ་གླིང་དྲུག་གསེར་རི་ལྷུན་པོའི་སྒོ༔[8] ཞེས་ལྗོངས་ལྔའི་ཡ་གྱལ་དུ་སྦས་གནས་ཁྱད་

---

7 ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱི་གསུང་། ངོ་བོ་ལུང་དགོན་པར་བཞུགས་པ་ "སྐུ་གསུམ་མཐོང་བ་རང་གྲོལ་གྱི་དཀར་ཆག་མདོར་བསྡུས་དོན་གསལ་མེ་ལོང་།" ཞེས་པའི་ཤོག་གྲངས་ ༡༩ པར་གསལ་ཡོད།

8 རིག་འཛིན་འཇིགས་མེད་གླིང་པའི་སྙིང་ཐིག་རྩ་པོད་ལས། སྔོན་བཤགས་དོ་ཧེ་ཐོལ་གླུའི་ཤོག་ལྡེབ་ ༦ རྒྱབ་ངོས་སུ་གསལ་ཡོད།

པར་ཅན་དུ་ལུང་གིས་བསྟགས་པ་དང་། པད་གླིང་ཐང་ཡིག་ལས། "འདི་ནས་ལྷོ་ནུབ་དཔལ་གྱི་འབྲས་མོ་ལྗོངས༔ སྦས་ཡུལ་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་ཀྱི་མཆོག་གྱུར་པ༔ འོག་མིན་བདེ་བ་ཅན་དང་དབྱེར་མེད་པ༔ ཡོད་གསུངས་ཡོན་མཆོད་རྗེ་འབངས་ཉེར་ལྔ་བཅས༔ རྫུ་འཕྲུལ་སྐད་ཅིག་བཀྲ་ཤིས་ལྡིངས་ལ་བྱོན༔ ཞག་པོ་བཅུ་གསུམ་རིམ་བཞིན་བདེ་ཆེན་ཕུག༔ ལྷ་རི་དཔལ་ཕུག་མཁའ་འགྲོ་གསང་ཕུག་སོགས༔ གནས་རྣམས་སྒྲོ་ཕྱེ་རིམ་བཞིན་བྱིན་རླབས་ནས༔ མཛོད་ལྔ་སྟག་རྩེ་ཧཱུྃ་རི་མཆོ་སྨན་བཅས༔ གནས་སྲུང་གཉེར་བཅོལ་གཏེར་ཁ་མང་ཞིག་གཏད༔ གནས་ཆེན་འདི་ལ་མ་རུང་བརྩམས་བྱེད་པའི༔ བསྟན་དགྲ་ཚར་གཅོད་དཀར་ཕྱོགས་བུ་བཞིན་སྐྱོངས༔ རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན་མཚུངས་སྦས་ཡུལ་འདིའི༔ ཕོ་སྐྱེས་དཔའ་བོ་མོ་སྐྱེས་དཔའ་མོའི་རིགས༔ རྩི་ཤིང་རི་བྲག་ལྷ་དང་ལྷ་མོའི་ཚུལ༔ ཆུ་རྣམས་བདུད་རྩི་ཤིང་ཏོག་ཚེ་རིལ་དངོས༔ མ་བཏབ་ལོ་ཐོག་མ་བསྔོས་སངས་རྒྱས་སྒྲུབ༔ ཕུ་རྣམས་གངས་རི་མདའ་རྣམས་ནགས་ཚལ་ན༔"[9] ཞེས་སོགས་དང་། "ཕྱི་ནང་འདོད་ཡོན་སྤྲིན་ལྟར་འཐིབས་པའི་གནས༔ འདི་འདྲའི་གནས་མཆོག་གཞན་ལས་ཁྱད་པར་འཕགས༔"[10] ཞེས་སོགས་གསུངས།

བརྒྱ་ཕྲག་བརྒྱད་པའི་ནང་རིག་འཛིན་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་པདྨ་འབྱུང་གནས་རྗེ་འབངས་དང་བཅས་བོད་ཡུལ་གནས་ཀྱི་ལྟེ་བ་བསམ་ཡས་ནས་སྐད་ཅིག་ཡུད་ཙམ་ཞིག་ལ་རྫུ་འཕྲུལ་ཐོགས་པ་མེད་པར་འབྲས་ལྗོངས་བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་ལྡིངས་སུ་ཕེབས། ཕྱོགས་ཀུན་ཏུ་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས། ཕྱི་རབས་རྣམས་ཀྱི་ཕྱིར་གཏེར་སྦས་པ་སོགས་སྦས་ཡུལ་ཁྱད་འཕགས་ཞིག་ཏུ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པར་མཛད། གཏེར་སྟོན་སངས་རྒྱས་གླིང་པའི་གཏེར་བྱོན་བླ་མ་དགོངས་པ་འདུས་པ་ལས། "དེ་ཡང་མོན་བོད་གཉིས་ཀྱི་བར་ན་ཡོད་པས༔ བར་ཡུལ་

---

9 གཏེར་སྟོན་པདྨ་གླིང་པའི་ཐང་ཡིག་ནང་གསལ།

10 གཏེར་སྟོན་པདྨ་གླིང་པའི་ཐང་ཡིག་ནང་གསལ།

ཞེས་ཟེར་ལ༔ སྲས་པའི་ཡུལ་ཡིན་པས༔ སྲས་ཡུལ་ཞེས་གྲགས༔ འདོད་དགུའི་ལོ་འབྲས་གང་ཡང་སྐྱེ་བས་འབྲས་མོ༔ ཡངས་ཤོང་ཆེ་བས་གཤོངས༔ དེ་ལྟར། སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཞེས་གྲགས་པ༔”[11] ཞེས་གསུངས་པ་དང་། སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་འབོད་པ་འདི་ཉིད། ཇི་སྐད་དུ། “དེ་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་ཡངས་ལ་ཁྲོད་ཆེ་ཞིང་བཙན་པ༔ བཀྲ་ཤིས་བྱིན་ཆགས༔ སྲས་ཡུལ་རིན་ཆེན་འབྲས་མོ་གཤོངས་ཞེས་བྱ་བ༔ དབྱིབས་གྲུ་བཞི་དང་ལྡན་པ༔ བསམ་ཡས་ནས་གཞལ་བའི་ལྷོ་ནུབ༔ སྐྱི་མཐིང་གངས་ཀྱི་ལྷོ་ནུབ་ལ་ཙུང་ཟད་ཉེ་བ༔ ཤར་གྲོ་མ་ཁང་ཚུང་ལ་གཏད་པ༔ ལྷོ་རྒྱུར་སི་ཏི་གངས་ཀྱི་རི་ལ་གཏད་པ༔ ནུབ་ཟར་གྱི་སྤྲང་སླན་ལ་གཏད་པ༔ བྱང་ཏྲེ་ལང་ཏྲེ་ཚུང་ལ་གཏད་པ༔ དེ་ལྟར་ཕྱོགས་ཀྱི་སྒོ་ཆེ་བ་བཞི་དང་༔”[12] ཞེས་སོགས་ཆགས་ཚུལ་སྐོར་རྒྱས་པར་གསུངས། ཕན་ཡོན་ཡང་ཆེ་སྟེ། ལུང་བསྟན་བཀའ་རྒྱ་ལས། “ཀྱེ་འདུས་པ་རྣམས་གསན་མཛོད་ཅིག༔ གནས་དེ་ནི་བླ་མ་ཡི་དམ་ཞི་ཁྲོ༔ དཔའ་བོ་དང་དཔའ་མོའི་ཕོ་བྲང་ཡིན་པས༔ ལུང་པ་དང་༔ གངས་དང་༔ མཚོ་དང་༔ བྲག་ཕུག་དང་༔ ཤིང་སྡོང་པོ་རྣམས་ལ༔ ལྷའི་ཕོ་བྲང་དུ་གནས་ཤིང་༔ སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ཁམས་དངོས་སུ་ཡོད་པས༔ འབྲས་མོ་གཤོངས་སུ་ཕྱིན་པ་དང་༔ དེར་སྡོད་པ་རྣམས་ནི་སློས་ཅི་འཚལ་ཏེ༔ འབྲས་མོ་གཤོངས། ཞེས་རྣ་བས་ཐོས་པ་རྣམས་ཀྱང་༔ སྐྱེ་བ་དཔག་ཏུ་མེད་པ་ནས་བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་དཔག་ཏུ་མེད་པ་བསགས་པའོ།”[13] ཞེས་གསུངས། ཡིན་ནའང་ཐ་ན་དུས་ད་ལྟའི་བར་འཛམ་གླིང་གཞན་དང་འབྲེལ་མེད་ཟུར་བསྡོད་བྱེད་པ་ཞིག་ཡིན།

---

11 གཏེར་སྟོན་སངས་རྒྱས་གླིང་པ་ “བླ་མ་དགོངས་འདུས། པོད་ཆ་པ། ལུང་བསྟན་བཀའ་རྒྱ་མའི་” ཤོག་གྲངས་ ༤༠༨-༤ ནང་གསལ་ཡོད།

12 ལྷ་བཙུན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་ “འབྲས་ལྗོངས་གནས་ཡིག་ངོ་མཚར་གཏེར་མཛོད་” ཤོག་ངོས་ ༦ འབྲས་ལྗོངས་ཕོ་བྲང་གི་པར་མ་ཞིག་ཡིན་པའི་ནང་གསལ་ཡོད།

13 གཏེར་སྟོན་སངས་རྒྱས་གླིང་པ་ “བླ་མ་དགོངས་འདུས་ པོད་ཆ་ ལུང་བསྟན་བཀའ་རྒྱ་མའི་” ཤོག་ངོས་ ༤༣༨ ནང་གསལ་ཡོད།

དེང་དུས་སྲིད་དོན་གྱི་ཆགས་བཀོད་ལ་མཚོན་ན་ཁྲིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་དུ་མ་དང་འབྲེལ་ཡོད། ནུབ་ཕྱོགས་སུ་བལ་ཡུལ་དང་ཤར་ཕྱོགས་སུ་འབྲུག་ཡུལ་དང་། ཆུམ་འབི་ (གྲོ་མོ་) དང་། བྱང་ཕྱོགས་ན་རྒྱ་མི་གུང་ཁྲན་གྱིས་བཙན་གནོན་བྱས་པའི་བོད་བསིལ་ལྡན་གྱི་ཡུལ་ལྗོངས་དང་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་འཛམ་གླིང་ནང་དམངས་གཙོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཆེ་ཤོས་རྒྱ་གར་འཕགས་ཡུལ་དང་བཅས་ཆགས་ཡོད།

དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་སྨད་ཆར་སྔས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདིའི་ས་ཚད་ཀྱི་རྒྱ་ཁྱོན་ནི། མེ་ལེའི་ཚད་གྲུ་བཞི་ཅན་ ༢༨༧༨ ཙམ་ཡོད།[14] དེ་ཡང་བྱང་ནས་ལྷོ་བར་དཀྱུས་ཀྱི་ས་ཚད་རྒྱ་ཁྱོན་ལ་མེ་ལེ་བདུན་ཅུ་ཙམ་དང་། ཞེང་ལ་མེ་ལེ་བཞི་བཅུ་ཙམ་ཡོད། དེང་དུས་བོད་ཡུལ་གངས་ཅན་ལྗོངས། རྒྱ་མི་གུང་ཁྲན་གྱིས་དབང་ཡོད་འཛིན་སྐྱོང་བྱས་པའི་འབྲས་བུར། སྲིད་དོན་གྱི་ངོས་ནས་བལྟས་ན། ཡུལ་འདིའི་ཆགས་བཀོད་གནས་སྟངས་ཤིན་ཏུ་གནད་འགག་ཆེན་པོ་དང་དམ་བསྒྲགས་བྱེད་དགོས་པ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

སྲིད་དོན་གྱི་འགྱུར་འགྲོས་ལ་གཞིགས་ན། ས་མཚམས་གནད་ཆེ་ས་ཞིག་དང་། ཡུལ་འདི་ནི་རྒྱ་མི་གུང་ཁྲན་གྱིས་དྲག་ལས་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏོང་རྒྱུའི་སྨད་དང་། སླ་སློའི་དཔུང་དམག་རྒྱ་གར་གྱི་ས་མཚམས་ནང་རྒོལ་མཚོང་བྱ་སླ་བའི་ས་གནས་གལ་ཆེན་ཉེན་ཁ་ཆེ་བ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། སྲུང་སྐྱོབ་བྱ་འོས་པ་དང་། ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་བལྟས་ན། མངའ་སྡེ་ཆུང་ཆུང་འདི་ཞི་བའི་བགྲོད་ལམ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ལྷག་པར་རྒྱ་གར་འཕགས་ཡུལ་དང་བོད་ཆོས་ལྡན་ཞིང་ཁམས་གཉིས་དབར། ནང་པའི་མཁས་དབང་དུ་མ་བཀའ་བསྟན་བསྣམས་ཕེབས་སའི་བགྲོད་ལམ་རྩ་ཆེན་ཞིག་ཀྱང་ཡིན། ཡིན་ནའང་ད་ཆ་ཡུལ་ལྗོངས་འདིར་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་འཕེབས་ཡོད་པར་བརྟེན། ས་མཚམས་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་ཆེད་དུ། རྒྱ་གར་གྱི་དྲག་ལས་དམག་ལམ་གྱི་གཞི་རྩ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། མདོར་ན་ཡུལ་འདིའི་ས་མཚམས་སུ། རྒྱ་ནག་དང་། རྒྱ་གར

14 H. H. Risley, *The Gazetteer of Sikkim* 1894 pp. 1-2.

གཉིས་ཀྱི་སྐོར་སྐྱུང་དམག་མི་རྣམས་དལ་སྤྱོད་བྱ་རྒྱུའི་དུས་སྐབས་གཏན་ནས་མེད་པ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

གནས་སྟངས་འགྱུར་བ་ཕྱིན་ཡོད་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར་རྒྱ་བོད་གཉིས་དང་འབྲས་ལྗོངས་བཅས་ཡུལ་གསུམ་གྱི་དབར། ཆོས་དང་ཤེས་རིག་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཕྱོགས་ལ། གནའ་བོའི་དུས་ནས་མཛའ་མཐུན་མཉམ་གཤིབས་ཀྱི་ངང་གནས་ཏེ་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན།

གང་ལྟར་རྒྱ་མི་གུང་ཁྲན་གྱི་དྲག་ཤུགས་ཀྱིས་བོད་ནང་འགྲོ་བ་མིའི་བསམ་བརྗོད་ལས་འདས་པའི་བཙན་གནོན་གདུག་རྩུབ་ངན་པའི་རྣམ་འགྱུར་ཇེ་ཆེ་ཇེ་ཆེར་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། བོད་མི་རྣམས་རང་ཡུལ་འདོར་ཏེ་ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྲུ་ཁག་ཏུ་བྲོས་བྱོལ་དུ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པའི་སྐབས་འདིར་ཡུལ་འདིའི་ནང་དུའང་བོད་མི་སྐྱབས་བཅོལ་བ་དུ་མ་འབྱོར་བ་སོགས་རྣམ་ཀུན་རྒྱ་མིར་འཇིགས་དངངས་བྱ་དགོས་པའི་དུས་རབས་གསར་པ་ཞིག་ཤར་ཡོད།

ལོ་ངོ་བཅུ་ཕྲག་འགའ་ཡི་སྔོན་ནས་ཡུལ་འདིའི་ས་མཚམས་སྲུང་སྐྱོབ་འགན་ཁུར། རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་གནང་བཞིན་ཡོད་ཅིང་ཡུལ་ལྗོངས་ཆུང་ཆུང་འདི་ཡི་རིག་གཞུང་། གོམས་གཤིས། ཆས་གོས་སོགས་མི་ཉམས་གོང་འཕེལ་དང་རྒྱལ་ཁབ་ཐ་དད་པ་ཞིག་གི་ངོ་བོར་གནས་ཐུབ་པའི་རེ་བ་ཡོད་ཁར། ཁྲིམ་མཆོས་རྒྱལ་ཁབ་རྒྱ་གར་དང་མཛའ་མཐུན་གྱིས། ཡུལ་འདིར་གཟིགས་སྐྱོང་དང་རོགས་རམ་གནང་བཞིན་ཡོད་པ་ནི་འཛམ་གླིང་ཀུན་གྱིས་མཐོང་སྣང་དུ་གྱུར་ཡོད།

དེང་སྐབས་ཀྱི་འབྲས་ལྗོངས་འདི་ཡི་ཆགས་བཀོད། རྒྱ་ཁྲོན་ཆུང་ཆུང་དུ་གནས་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ནི། རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་ཕྱོགས་བཞིའི་ཁྲིམ་མཆོས་རྒྱལ་ཁབ་རྣམས་ཀྱིས་བཙན་འཛུལ་དང་། དབང་ཤུགས་སྤྲེལ་མཐུད་ཀྱིས་རྐྱག་ཟིང་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བ་ཞིག་སྟེ། ས་གནས་དུ་མ་ཞིག་ཡུལ་འདི་ནས་གྱེས་དབྱེར་ཤོར་རིགས་བྱུང་སྐབས། འཛམ་གླིང་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་པ་

རྣམས་བརྙེད་གཡེང་དོ་སྣང་མེད་ཚུལ་གྱི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། ད་ལྟ་ཡུལ་ལྗོངས་ཆུང་ཆུང་འདི་ལས་འཛམ་གླིང་ས་ཁྲར་འཁོད་ཐུབ་མེད།

མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་དང་པོ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་དབང་འཛིན་གནང་བའི་ཡུལ་གྱི་རྒྱ་ཁྱོན་ས་ཚད་ནི། འོག་ཏུ་ཆོས་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐབས་སུ་འཁོད་ཡོད།

གང་ལ་བལྟས་ནའང་ཡུལ་ལྗོངས་འདི་ནི་བསིལ་ལྡན་གངས་རིས་བརྒྱན་ཅིང་། ས་མཐོ་ལ་ནགས་ཚལ་གྱིས་ཕྱུག་པའི་རང་བཞིན་དུ་ཆགས་ཡོད། བསྐོད་བསྐྱུགས་བྱ་འོས་པའི་ས་ཞིང་འདེབས་ལས་བྱ་ཡུལ་ཕྲན་བུ་མཐོང་རྒྱུ་དཀའ་ནའང་ཆུ་བོ་བཀྲ་ཤིས་ཐྲག་དང་རན་གིཏ། གཙང་པོའི་ཉེ་འདབས་རྣམས་སུ་ས་ཞིང་འདེབས་ལས་བྱ་འོས་པ་འཁོད་སྐོམ་འགའ་ཡོད་ཙང་། ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཧ་ཅང་གལ་གནད་ཆེ་བའི་ས་གཞིར་ངོས་ལེན་མ་བྱས་པ་འདུ་པོ་རེད། གང་ལྟར་ས་གཞི་འཁོད་སྐོམ་དེ་རིགས་གཅིག་ནི། འབྲས་ལྗོངས་ནུབ་ཕྱོགས་ཁུལ། ད་རམ་དིན་ (Daramdin) ཞེས་པ་རི་དང་ཐང་འབྲེལ་མཚམས་སུ་ཆགས་ཡོད་པ་དེ་ཡིན།

ས་ཆ་དེ་ཧ་ཅང་རྒྱ་ཆེ་བ་ཙམ་མ་ཡིན་པར། མོན་རིགས་ (Lepcha) རྣམས་དང་གནའ་བོའི་ལོ་རྒྱུས། སྒྲུང་གཏམ་སོགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་འབྲེལ་བ་ཧ་ཅང་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་དཔེར་ན། གནའ་བོའི་སྒྲུང་ཞིག་ནང་མོན་པ་ཆོས་གནམ་སྔོན་པོར་རེག་རྒྱུ་ཡོད་པར་འཁྲུལ་ནས། འདི་ལྟར་སྔོན་དུས་ཚོད་བསྐལ་བ་བཟང་བའི་སྐབས་སུ་མོན་པ་རྣམས་ཀྱི་འཚོ་བའི་རྟེན་ནི་རྫ་མ་བཟོ་རྒྱུ་དེ་ཡིན་པས། ཉིན་གཅིག་ཡུལ་མི་ཚོས་རྫ་མའི་སྐས་འཛེགས་རིང་པོ་གནམ་རེག་ཅེས་པ་ཞིག་བཟོ་རྒྱུ་དང་། དབྱུག་པ་རྩེ་གུག་ཅན་ཞིག་གི་རོགས་ལ་བརྟེན་ཏེ་གནམ་སྟེང་འགྲོ་འཆར་བཀོད། ཡུལ་མི་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱིས་རྫ་མ་འདུ་སྒྲོང་བྱས། གཅིག་ལག་གཅིག་བརྒྱུད། རིམ་བཞིན་གཅིག་སྟེང་གཅིག་ཏུ་བརྩིགས་ཏེ་མྱུར་བར་ཇེ་མཐོ་ཇེ་མཐོར་གྱུར། རྫ་མའི་སྐས་འཛེགས་ལྟ་བུ་ཞིག་ཧ་ཅང་མཐོ་བར་སླེབས་ཀྱང་ས་སྟེང་དུ་ཡོད་མཁན་མོན་པ་

ཆོས་རྗེ་མ་རྒྱུན་ཆད་མེད་པར་བཏང་བས་གཡས་གཡོན་ས་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་མཐོང་ཐུབ་པའི་བརྗིགས་འཕང་དགུང་ལ་རེག་པ་ལྟར་གྱུར། རྩེ་མོར་ཡོད་པའི་མོན་པ་དེས། ད་ནི་ནམ་མཁའ་ཆེས་ཧ་ཅང་ཉེ་བར་མཐོང་སྟེ། དབྱུག་པ་རྩེ་གུག་དེས་བསྣབས་ཐུབ་སྙམ་པའི་རེ་བས། དེ་མ་ཐག་སྐད་ཤུགས་ཆེན་པོས་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་མི་མང་ཚོར། "དབྱུག་པ་རྩེ་གུག་ཅན་ཡར་གཏོང་ཤོག" ཅེས་སྐད་འབོད་བྱས་ཀྱང་། ཧ་ཅང་མཐོ་ལ་ཐག་རིང་བའི་རྐྱེན་གྱིས། འོག་ཏུ་ས་སྟེང་དུ་ཡོད་པའི་མོན་རིགས་ཚོས། གོ་ནོར་ལ་རྩིག་པའི་རྨང་གཞི་ནས་བཤིགས། ཞེས་གོ་ནོར་ཐེབས་མ་ཐག འོག་ནས་བརྩིགས་པ་གཏོར་བཤིགས་བཏང་བས། སྐད་ཅིག་ཉིད་ལ། རྗེ་མའི་ཕུང་པོ་ཆེན་པོ་དེ་དག་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་དུ་འཐོར་བས། ཐ་ན་ད་ལྟ་བར་དུའང་ཡ་མཚན་རྟགས་མཚན་ཞིག་ལ། རྡ་རམ་རྡིན། ས་ཁུལ་གཡས་གཡོན་གང་སར། རྗེ་མའི་ཆག་རུག་མང་པོ་སྙེད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།[15] འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གཡས་གཡོན་རྣམས་སུ་རི་བརྒྱུད་རྫམ་བརྫིད་ཤིན་ཏུ་ཆེ་ལ། མཛེས་ཞིང་ཡིད་དུ་འོང་བ་རྣམས་ཡོད་པ་དང་། མཚོ་མོ་བྱིན་རླབས་ཅན་དུ་མ་ཆགས་ཡོད། བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་ཀྱི་ས་མཚམས་སུ་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་ངོས་སུ་གཙོ་ལ་རི་བརྒྱུད་ཀྱིས་བསྐོར་ཡོད་པས་དེ་དག་ན་ཕན་ཚུན་འགྲོ་བསྐྱོད་བདེ་བའི་བགྲོད་ལམ་སྣན་གྲགས་ཅན་དུ་མ་ཡོད་དེ། མཐོ་ཚད་ཕི་ཀྲི་ ༡༤,༤༡༣ ཡོད་པའི་ནཱ་ཐོས་ལ་དང་། ཕི་ཀྲི་ ༡༣,༢༤༨ ཡོད་པའི་རྫེ་ལེབ་ལ་བྱང་ངོས་སུ་གོང་ར་ལ་དང་བམ་མཚོ་ལ། སེ་སེ་ལ་བཅས་ཆགས་ཡོད། ནུབ་ངོས་སུ་སིཀྐི་ལི་ལའི་རི་རྒྱུད་ནི་འབྲས་ལྗོངས་དང་བལ་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཆགས་ཡོད། ཕི་ཀྲི་ ༡༠,༣༢༠ ཡོད་པའི་ཆ་བར་བྱང་། ཞེས་པའི་བགྲོད་ལམ་ཞིག་ཀྱང་ཆགས་ཡོད།

---

15 Dorjee Dadul, Ex Chief Secretary, *The History of Sikkim unpublished handwritten copy*, pp. 2-3 K. P Tamsang *The unknown and untold reality about the Lepchas* (1983 First Edition) Kalimpong, pp. 81-83.

མདོར་ན་རི་རྒྱུད་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ནང་ནས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་ནི་གངས་ཅན་མཛོད་ལྔའི་རི་རྒྱུད་འདི་ཡིན་ཏེ། གངས་ཅན་མཛོད་ལྔ་ནི་རི་རྒྱུད་འདིའི་དབུས་སུ་གཟི་བརྗིད་ཆེན་པོས་ལྷང་ངེ་ལྷིང་ངེར་བཞུགས་ཡོད། མཐོ་ཚད་ཀྲུང་ཕི་ཀྱི་ ༢༨,༡༧༠ ཡོད་པ་འཛམ་གླིང་ནང་

གངས་རི་མཐོ་ཤོས་ཨང་གསུམ་པ་ཞེས་ཡོངས་སུ་གྲགས་པའང་ཡུལ་འདིའི་ནང་ཡོད། གངས་ཅན་མཛོད་ལྔ་ནི་ཡུལ་འདིར་གནས་སྲུང་གཞི་བདག་གི་ཚུལ་དུ་གུ་རུ་པདྨས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་ཞིག་སྟེ། ཡུལ་མི་ཆོས་གུས་བརྩི་ཆེན་པོས། ལོ་ལྟར་མཛོད་ལྔ་སྟག་རྩེ་དང་འབྲེལ་བའི་དུས་སྟོན་བོད་ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༡༥ ནམ་ཡིན་ལ་སྒང་ཏོག་ཕོ་བྲང་གཙུག་ལག་ཁང་གི་མདུན་དུ་དཔང་ལྷ་གསོལ་ཞེས་སྐུ་འཆམས་འཁྲབ་སྟོན་གྱིས་གཟེངས་བསྟོད་བྱེད་སྲུས་ཡིན། མཛོད་ལྔ་ཞེས་པ་ནི། གུ་རུ་པདྨས་མ་འོངས་པའི་གདུལ་བྱ་ཚོར་དམིགས་ཏེ་གཏེར་རིགས་མི་འདྲ་བ་ལྔ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ་ཞིག་ཡིན། དེ་རྣམས་ནི། ཚ་ཡི་མཛོད། གསེར་དངུལ་ལ་སོགས་རིན་ཆེན་ལྔའི་མཛོད། ཆོས་ནོར་གྱི་མཛོད། གོ་མཚོན་གྱི་མཛོད། འབྲུ་སྨན་སོགས་ཀྱི་མཛོད་བཅས་ལྔ་ཡི་རང་བཞིན་ཅན་དུ་གནས་ཡོད་པས་ན་གངས་ཅན་མཛོད་ལྔ་ཞེས་མཚན་བཏགས་པ་ཡིན།[16] མཛོད་ལྔ་སྟག་རྩེ་ནི། རྣམ་ཐོས་སྲས་གདུང་དམར་ཅན་དུ་འདོད་པའམ། ཡང་ན་དེའི་རྣམ་སྤྲུལ་དུ་ཁས་ལེན་པའང་ཡོད། གང་ལྟར་སྲས་ཡུལ་འདིའི་སྲུང་མའམ་གཞི་བདག་གཙོ་བོར་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྲོལ་ཡོད། ཡིག་རིགས་རྙིང་པ་འགའ་ཡི་ནང་། གངས་ཅན་མཆེད་ལྔ་ཞེས་ཕྱི་ལྟར་ན་གླང་ཕྱུ་རྩེ་ལྔ་ནང་ལྟར་ན་བསམ་ཡས་དཔལ་ལྡིག་རྒྱལ་ཆེན་སྐུ་ལྔ། གསང་བ་ལྟར་ན་གངས་ཅན་མཛོད་ལྔ་ཞེས་རི་བོ་རྩེ་ལྔ་མཚོན་ཕྱིར་བཤད།[17] ཕྱུ་ཡི་གཞི་བདག་མཛོད་

16 རིག་འཛིན་ཀོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན། སྦས་ཡུལ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་དཀར་ཆག་བྱིན་རླབས་ཅན། རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དུ་ལག་བྲིས་མ་ཞིག་གི་ཤོག་གྲངས་ ༢༩ པར་གསལ་ཡོད།

17 འབྲས་ལྗོངས་གནས་གསོལ། ལྷོ་ལི་པར་སྐྲུན་ (1999) ཤོག་གྲངས་ ༥༣-༥༧ ནང་གསལ་ཡོད། རིག་འཛིན་ཀོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན། ཇོ་རྗེ་ཉི་མའི་གནས་ཡིག་གསང་བའི་དཀར་ཆག། ཤོག་གྲངས་ ༤༡༦ ནང་གསལ་འདུག

ལྷ་སྨྲུན་ལྷ་ཞེས་གནོད་སྦྱིན་གྱི་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པར་ཡང་འདོད། འདི་རྣམས་རང་གི་བཞོན་པ་སེངྒེ། གླང་ཆེན། རྟ་མཆོག འབྲུག་དང་ཁྱུང་གི་སྟེང་དུ་བཞོན་པ། རིམ་པས་རང་གི་ཁྲབ་རྨོག་དུང་དང་། གསེར། ལྕུགས། ཟངས། རྡོ་རྗེ་ཕ་ལམ་སོགས་ལས་བཟོས་པ་གྱོན་པ། ཚང་མས་མདུང་དར་དང་སྤྲོམ་བུ་ཞུག་མཚན་དུ་བསྣམས་པ་རི་རྩེ་མོ་ལྔར་རང་གི་རྟགས་མཚན་དུ་མཛོད་ལྔ་གནས་ཡོད་པར་འདོད།

དེའི་འཁོར་གྱི་གཙོ་བོ་ཡབ་བདུད་ཅེས་པ་ཆོས་སྐྱོང་མ་ཧཱ་ཀཱ་ལ་དང་མཚུངས་པའམ། ཡང་ན། མགོན་པོའི་རྣམ་སྤྲུལ་དུ་འདོད་པ་རྣམས་ཀྱི་གསོལ་མཆོད་དང་འབྲེལ་ལོ་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་ཕོ་བྲང་གཙུག་ལག་ཁང་གི་མདུན་དུ་གར་འཆམས་ཁྲབ་སྟོལ་ཡོད། བར་སྐབས་ཤིག་ནས་བཟུང་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་མཆམས་འཛོག་བྱུས་ཡོད་པ་རེད།

འབྲས་ལྗོངས་ནི། བངྒ་ལའི་མཐའ་ཡི་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ་དང་ཉེ་ལ། ལྷག་པར་ཡུལ་གྱི་ཆགས་དབྱིབས་གངས་ཅན་གྱི་རི་རྒྱུད་དང་ཡང་ཉེ་ཚུལ་སོགས་ཀྱི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན། ཆར་རླུང་རྒྱུགས་ལམ་རྒྱུགས་ཤུལ་གནད་འགག་ཆེན་པོ་ཞིག་ཆགས་ཡོད་པས་ལོ་རེའི་ཆར་ཚད་ཀྱང་སོར་ཚད་ (Inch) ལྔ་བཅུ་ནས། ཉིས་བརྒྱའི་བར་དང་། ས་གནས་ཁ་ཤས་སུ། ཉིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་ཙམ་བབས་བཞིན་ཡོད་པ་གནམ་གཤིས་བརྟག་ཞིབ་པ་རྣམས་ཀྱིས་དེ་ལྟར་གསལ་བཀོད་བྱུས་ཡོད།

ཡུལ་འདིའི་ནང་གཙང་ཆུ་དུ་མ་ཡོད་པ་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་ཆུ་བོ་བཀྲ་ཤིས་བྲག (Tista River) ཡན་ལག་དང་བཅས་པ་རྣམས་གལ་ཆེ་ལ་སྙན་གྲགས་ཆེ་ཤོས་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། འདི་ཡི་འབྱུང་ཁུངས་ནི་བྱང་འབྲས་ལྗོངས་ཁུལ་རི་མཐོན་པོ་དག་གི་དཀྱིལ་ན་མཚོ་ལྷ་མོ་ཞེས་འབྲས་བོད་ས་མཚམས་སུ་ཡོད་པའི་མཚོ་ནས་དེ་བྱུང་བ་ཡིན་ལ། དེའང་ཐོག་མར་བཀྲ་ཤིས་བྲག་གངས་རྒྱུད་ (Tista Khangse Glacier) ཞེས་པ་ལས་བབས་པ་ཡིན་པས་གཙང་ཆུའི་མིང་ལའང་། བཀྲ་ཤིས་བྲག་གཙང་ཆུ་ཞེས། གངས་རིའི་མིང་ཚུར་ཐོགས་པ་

ཞིག་ཡིན་པར་མངོན། གང་ལྟར་རྒྱ་བོ་འདི་ཉིད་ཡུལ་འདིའི་དབུས་ནས་བརྒྱུད་དེ་ཡུལ་གྱི་རྒྱ་ཕྲན་ཐམས་ཅད་དང་ལྷག་པར་སྣན་གྲུགས་ཅན་རྒྱ་བོ་རན་གིཏ་ཞེས་པ་དང་མཉམ་དུ་བསྲིལ་ནས་རིམ་པས་རྒྱ་གར་འཕགས་ཡུལ་གྱི་ས་ཁུལ་བརྒྱུད་བརྒྱ་ལ་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོའི་ངོགས་སུ་འགྲོ་བར་བྱེད།

འབྲས་ལྗོངས་ནི་ཕྱི་ནང་གི་མི་རིགས་དུ་མའི་ཡིད་དབང་འཕྲོག་པར་འོས་པའི་རྩི་ཤིང་མེ་ཏོག་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བརྒྱན་ཅིང་། ཆོན་བཀྲག་ལྡན་པའི་སྲོག་ཆགས་འདབ་བ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་ཕྱུག་པ། ག་རུའི་སྤྲས་གནས་ཁྲད་ནོར་ཞིག་ཡིན་སྟེ་དམའ་རྒྱ་མཚོའི་མཐའ་མཚམས་ནས་མཐོ་སྲིད་པའི་གངས་རིས་བསྐོར་བའི་ས་ཁྲོན་འདིར། ཟས་སྤོ་ཚལ། སྨན་དང་ཤིང་འབྲས་སོགས་བསམ་བརྗོད་ལས་འདས་པའི་ལོངས་སྤྱོད་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པས་གཏམས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་འཛིགས་རྟེན་གྱི་མི་སུ་ཡིན་རུང་ཡིད་དབང་མེད་དུ་འཕྲོག་ནུས་པའི་རང་བཞིན་ཅན་དུ་གནས་ཡོད།

ས་ཆད་མཐོ་དམན་ལ་མ་ལྟོས་པར་ཡུལ་གྱི་ཕྱོགས་ཚང་མ་རང་བཞིན་གྱི་ཆགས་དབྱིབས་མཛེས་པ། དྲི་ལྡན་མེ་ཏོག་གི་ལྡུང་བུ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བརྒྱན་པ། མེ་ཏོག་རིགས་འདྲ་མིན་བདུན་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་ཐོ་འཁོད་འོས་པ་དངོས་སུ་སྟོན་རྒྱུ་ཡོད། མཐོ་ཚད་ཕི་ཀྲི་ ༨༠༠༠ ནས་ ༡༨༠༠༠ སྔང་ལའང་ཤིང་སྣ་བ་ལུའི་རིགས་དྲི་ལྡན་རྣམས་དང་། སྟག་མའི་མེ་ཏོག (Rhododendron) དམར་སེར་སྔོ་དཀར་གཟི་མདངས་ལྡན་པ་དུ་མས་གང་བ། མདོར་ན་ཁན་པ་སྔོ་སྨན་སོགས་མེ་ཏོག་དང་ཤིང་སྣའི་རིགས་འདྲ་མིན་སྟོང་ཕྲག་བཞི་ལྷག་ཙམ་དངོས་སུ་ཡུལ་འདིའི་ནང་སྟོན་རྒྱུ་དང་མཐོང་རྒྱུ་མཆིས་ན། སྤྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་སའི་རྒྱ་ཁྱོན་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་པའི་ལུང་པ་གཞན་རྣམས་སུ། དྲི་ལྡན་མེ་ཏོག ཤིང་སྣས་ཕྱུག་པ་འདི་འདྲ་མཐོང་ཐབ་ཡོང་རྒྱུ་ནི་ཆེས་ཤིན་ཏུ་དཀའ་བས། སྤྲོབས་པའི་རང་གཤིས་ངོམས་སུ་ཚོག་པ་ཞིག་ཡོད་དོ།།

ཡུལ་ལྗོངས་འདི་ནི་རྩི་ཤིང་མེ་ཏོག་གིས་ཕྱུག་པ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་འཛིགས་རུང་གཅན་གཟན་རིགས་སྣ་ཚོགས་ཀྱང་འཁྲུམས་པ། ས་ཚད་མཐོ་དམན་གང་སར། སྲམ་དང་། (Otter) རི་ཕག རི་ཞིམ། སྟག གངས་གཟིག དོམ་ནག གླ་བ་སོགས་དང་། ལྷག་པར་བྱ་བྱིའུའི་རིགས་སྣ་ཚོགས། བྱ་རིགས་དྲུག་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་ཡོད། དཔེར་ན་བྱ་རིགས་ཤིན་ཏུ་སྣན་གྲགས་ཅན། རི་བྱ་ (Peasants) དང་ཤང་ཤང་ཏེའུ་དང་། ལྷ་བྱ་གོང་མོ། རི་བྱ་མཛེས་པོ་ཚོན་རིས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་གང་བ། བྱ་སྐྱུར་པོ་དང་། ངང་སེར་སོགས་ངང་པའི་ཚོགས་དང་། ལྷག་པར་བྱ་རིགས་ཀྱི་ནང་ནས་ཆེ་ཤོས་སྨུ་ནལ་ (Moonal) ཞེས་པ་སོགས་ཡིད་འོང་བ་དུ་མ་ཡོད་པ་རྣམས་ནི་ཡུལ་འདིའི་ངོམས་སུ་ཚོག་པའི་ཁྱད་ནོར་རྩ་ཆེན་ཁག་རེད།[18]

མ་ཟད་ཕྱེ་མ་ལེབ་ (Butterflies) ཀྱི་རིགས་ཚོན་རིས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བརྒྱན་ཏེ་མཛེས་ཞིང་ཡིད་དུ་འོང་བའི་དབྱིབས་བཀོད་ལྟ་ན་སྟུག་པའང་འཕུར་ལྡིངས་ཀྱི་རྩེད་འཛོས་རོལ་བཞིན་ཡོད། རིགས་འདྲ་མིན་དྲུག་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་ཡོད་པ་ཉམས་ཞིབ་མཁན་དུ་མས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་ཡོད་པ་ནི་འདི་ལྟ་བུའི་རིགས་མང་ཡུལ་གང་དུ་ཡང་མཐོང་རྒྱུ་མེད་ཅེས་གླེང་།

ཆུ་ནང་གི་ཉ་རིགས་ལ་མཚོན་ནའང་། སྣལ་མོན། ཞེས་པའི་ཉ་དངར་སྐྱིག་མདོག་ཅན་གྱིན་དུ་རྒྱུགས་མཁན་སྐྱད་ཆེན་པོ་དེ་དང་། མདོག་དཀར་ཅན་གྱི་ཉ་ཆུང་ཆུང་དག་དང་། གཞན་ཡང་ཉ་དཀྲུས་མའི་རིགས་རྒྱུགས་ཆུ། རི་མཚོ་གང་སར་འཕོལ་པོར་གནས་ཡོད། དེ་ལྟར་རྩི་ཤིང་ནག་ཚལ། མེ་ཏོག་འབྲས་བུའི་རིགས་སྣན་གྲགས་ཅན་དུ་མ་དང་སེམས་ཅན། བྱ་བྱིའུ། རི་དྭགས་ཤ་བ། གནའ་བ་ལ་སོགས་སྣ་ཚོགས་རང་བཞིན་གྱིས་ཕྱུག་པས་ཡུལ་ལྗོངས་ངོ་མཚར་ཅན་ཞིག་ལགས། མཆན་ འདི་དག་ཚང་མ་ Sikkim Gazetteer ནང་གསལ་ཡོད།

ཡིན་ནའང་གདུག་རྩུབ་རང་འདོད་ཅན་འགས་རང་ཡུལ་གྱི་ཁྱད་ནོར་རྣམས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱ་རྒྱུའི་མཐོ་བསམ་ཡལ་བར་བོར་ཏེ། དམར་བསད། གཏོར་བཤིགས་ཀྱི་ལས་ལ་འབད་བཞིན་

---

18 L. A. Waddell, *Among the Himalayas,* First edition 1899, reprinted 1978, Kathmandu, pp. 113, 114.

ཡོད་པ་ནི་རང་བཞིན་མ་དྭངས་བའི་རྣམ་པ་ཡིན་ལ། འདི་དག་སྲུང་སྐྱོབ་དང་ཉར་ཚགས་བྱ་རྒྱུ་ནི་ཡུལ་མི་ཚང་མའི་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

གོང་གསལ་ལྟར་ཡུལ་གྱི་རྒྱ་ཁྱོན་ལས། བཞི་ཆ་གཅིག་ཕལ་ཆེར་ནགས་ཚལ་སྟུག་པོས་ཁྱབ་ཡོད། བེད་སྤྱོད་འོས་པའི་ཤིང་རིགས། ལྷུང་མ། བེ་ཤིང་། (Algeli) སྣག་མ། སེང་ལྡེང་ཤིང་ངམ་སེང་ཀྱ། (Kimbhu) བྱང་ཆུབ་ཤིང་། ཪྫམ་ཤིང་ངམ། ཀྱུ་ནི། ལྕུགས་སྤུད་མཁྲིགས་ཤིང་། སྟར་ཁ་ཤིང་། ཙནྡན། བདུག་ཤིང་། ཀོ་སླས། (Katoosh) སྤོས་དཀར། (Teak) པན་གྲུས། (Ravi Cham) སི་རིས་ནི་མཁྲིགས་ལ་ལྤྱིད་ཅན་གྱི་ཤིང་སོགས་སྣ་ཚོགས་སྐྱེས་ཡོད། དེ་སྔ་ནགས་ཚལ་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་བྱང་བརྒྱུད་ཀྱི་མཁྲིགས་ཤིང་རིགས་དུ་མ་བཅད་གཏུབས་ཀྱིས་ཆུ་བོའི་གཞུང་ནས་བཏང་རྟུང་ཚོང་འགྲུལ་ལམ་ལྗོངས་དུ་མ་སོང་བར། ཡུལ་གྱི་གནམ་གཤིས་ལ་འགྱུར་བ་དང་མི་བརྟན་པའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར། ད་ཆ་སླར་ཡང་ཤིང་འགྲུལ་བསྐྱ་ལེན་གྱི་ཉམས་ཞིབ་དཔྱད་ཁང་ནས། ཆུ་བོའི་གཞུང་བརྒྱུད་ནས་བཏང་བའི་ཤིང་རྣམས། ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱ་རྟབ་ཀྱིས་ཚོང་འགྲུལ་བྱེད་སླ་བ་དང་། འགྲོ་གྲོན་ཆུང་ལ་ཁེ་ཕན་ཇེ་ཆེའི་སྒོ་ནས་ཕྱིར་ཚོང་ཡང་བྱེད་བཞིན་ཡོད་འདུག

འོ་ན་ནགས་ཚལ་གྱི་ཤིང་རྣམས་བཅད་གཏུབས་ཀྱིས་རྩ་མེད་གཏོང་དགོས་སམ་ཞེ་ན། དེ་ནི་རྩ་བ་ནས་མིན་ཏེ། སྔང་མེད་དྲག་གནོན་གྱིས་བཅད་གཏུབས་ལས་ལ་བཙོན་པ་དང་། ལུགས་མཐུན་མིན་པའི་ལམ་ཆེན་གཏོར་བཤིགས། ལྷག་པར་རང་གཞན་དུ་མའི་སྲོག་ལ་ཉེན་ཁ་ཆེ་བའི་རིགས་གཏན་ནས་བྱེད་མི་རུང་བའི་ཕྱིར། དེ་དག་ལ་འཛེམས་ཟོན་དང་བཀག་འདོམས་ནན་ཏན་བྱེད་དགོས།

ཡུལ་འདིར་ས་གཏེར་རིགས་གཙོ་བོ་ཟངས། ཞ་ཉེ། ཏི་ཚའི་རིགས་རྣམས་འབྱུང་བཞིན་ཡོད། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་ཁྲུལ་ "ས་གཏེར་འདོན་ཁང་ཚོང་ལས་སྒྲིག་འཛུགས་" ཞེས་པ་དེར། འབྲས་གཞུང་དང་རྒྱ་གར་གཞུང་མཉམ་འབྲེལ་གྱི་ཐོག་ནས་ས་གཏེར་འདོན་ལས་བྱེད་

བཞིན་ཡོད་ནའང་། གཏེར་རྫོང་རིགས་རྣམས་ད་ཅང་རྙོག་ཟིང་ཆེ་བས། ཐོན་བསྐྱེད་ཡིད་སྨོན་འོས་པ་ཡོང་གི་མེད་པར་མངོན།

ཡིན་ནའང་ "ཊིག་ཆུ་ས་གཏེར་འདོན་ཚོགས་ཁང་" ནང་ཟངས་དང་གསེར་ལ་སོགས་ཐོན་བསྐྱེད་གང་ལེགས་འབྱུང་བཞིན་པས། འབྲེལ་ཡོད་དབུ་འཛིན་རྣམས་ཀྱིས་མ་འོངས་པར་ཕྱིར་འཚོང་བྱ་རྒྱུའི་འཆར་བཀོད་ཟིན་པ་ལྟར། ལམ་ལྗོང་ལྡན་པ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད། གཞན་ཡང་ས་གཏེར་གྱི་དངོས་པོ་བདག་ཟུས། བཟོ་རྒྱུའི་རྡོ་རིགས་དང་། ཞྭ་ཉེ་ནག་པོའི་རིགས་དང་། རྡོ་སོལ་ནག་པོའི་རིགས་གཏེར་གྱི་ཁུངས་ཡག་པོ་ཡོད་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

འབྲས་ལྗོངས་ནི་ས་ཞིང་འདེབས་ལས་བྱ་སའི་གཞི་བརྟན་ལེགས་པོ་ཞིག་དང་འདིར་གནས་ཡུལ་མི་གྲངས་འབོར་བརྒྱ་ཆ་གོ་ལྔ་ཙམ་གྱི་འཚོ་བའི་རྟེན་ནི་ས་ཞིང་འདེབས་ལས་བྱ་རྒྱུར་རག་ལས་ཡོད། ས་གཞི་རང་བབ་བཟང་པོ་གནམ་གཤིས་འགྱུར་བ་སྣ་ཚོགས་དང་། ཆར་ཆུ་དུས་འབབས་སོགས་ལ་བརྟེན་འབྲུ་རིགས་སྣ་ཚོགས་སྐྱེ་བའི་མཐུན་རྐྱེན་འཛོམས་པོ་ཡོད། འབྲུ་རིགས་ཞིང་འབྲས་ཐོན་བསྐྱེད་གཙོ་བོ་ནི། ཨ་ཤོམ་ (ཀན་ཙོང་) འབྲས། ཚ་ལུ་མ་དང་། ཀ་ཀོ་ལ་ཆེ་ཆུང་གཉིས་ཀ ཀུ་ཤུ། ལི་བཅས་ཡིན། གཞན་ཡང་མོན་འབྲུ། གྲོ། ནས་འབྲུ་སོགས་ཀྱང་སྐྱེས་ཡོང་། འབྲས་འབྲུ་རིགས་རྣམས་ཟས་འབྲུ་གལ་ཆེན་དུ་རྩིས་རུང་། ཨ་ཤོམ་ནི་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱི་ཟས་འབྲུ་གཙོ་ཆེ་ཤོས་དེ་ཡིན། ཨ་ལེ་ཅིའམ་སུག་སྨལ་དང་ཚ་ལུ་མ་དང་ལི་རྣམས་ནི་དངུལ་ཐོག་ཏུ་འབབ་ཐུབ་རྒྱུའི་ཐོན་བསྐྱེད་གཙོ་ཆེ་ཤོས་དེ་ཡིན། འདི་རྣམས་ཕོན་ཆེན་པོས་ལོ་ལྟར་ཕྱིར་བཙོང་ཐུབ་ནའང་། སྐབས་འགར་ཨ་ལེ་ཅི་ལ་ནད་ཤོར་བ་དང་སད་སེར་སོགས་ཀྱིས་ཞིང་པ་ཚོར་གནོད་ཚབས་ཆེན་པོ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད།

ད་ལས་དགོས་པ་ཞིག་ལ་ལུང་པ་ཆུང་ཆུང་འབྲས་ལྗོངས་ནི་འཛམ་གླིང་ནང་ཀ་ཀོ་ལ་སྤྲོམ་པའི་ཐོན་སྐྱེད་མང་ཤོས་ཡིན་པའི་ཁར། སིག་ཀིམ་མན་ཇ་རན་ཞེས་པའི་ཚ་ལུ་མ་དེ་

འཛམ་གླིང་ཚ་ལུ་མའི་རིགས་ཡག་ཤོས་དེ་ཡིན་པ་དང་། ཧེ་མི་ཀྲི་ཞེས་པའི་ཧེ་མི་ཛ་ཞིང་གི་རྒྱ་ཛ་དེ་ད་ཆ་འཛམ་གླིང་ནང་སྤུས་ཚད་ཡག་ཤོས་སུ་བརྩི་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

གཞན་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་རྣམས་ཀྱི་སྐུ་དུས་ནས་ཡོད་པའི་རོང་ཕྱུག་ཏུ་ཨ་རག་གཙག་ཁང་བཟོ་ལས་ཁང་དང་། ཤིང་གཏམས་ནང་ཤིང་ཏོག་སྦྱང་སྦྱོང་བཟོ་ལས་ཁང་། ཤོག་བུ་བཟོ་གྲྭ་སོགས་བཟོ་གྲྭ་ཆེ་བའི་རིགས་དང་། དེ་བཞིན་བཟོ་གྲྭ་ཆུང་བ་ཁག་ལས། མ་ཧི་ཀྲར་ནང་ཡོད་ཀོ་ལྤགས་མཉེད་སའི་བཟོ་ལས་ཁང་། བལ་ལས་བཟོ་གྲྭ་ཆུང་ཆུང་། ལྕུགས་གཟེར་བཟོ་གྲྭ་ཙག་གྲྭའི་ (སྦུ་ཟྲེ་) བཟོ་ལས་ཁང་བཅས་རང་ཕྱུག་ཏུ་ཡོད་པ་རྣམས་དང་། ལྷག་པར་དེང་དུས་ཀྱི་ཚན་རིག་ཡར་རྒྱས་ལ་གཞིགས་པའི་ཆུ་ཤུགས་གློག་ཁང་དང་། ཆུ་ཚོད་བཟོ་གྲྭ། རྡོ་རིགས་འདྲ་མིན་བཟོ་ལས་ཁང་ལ་སོགས་ད་མ་གསར་བསྐྲུན་བྱས་དང་བྱེད་མུས་ཡིན།

ལྷོ་རིགས་སྐོར་རྒྱས་པར་བཤད་པ།

ལྷོ་རིགས་རྣམས་ཀྱི་གནའ་བོའི་འབྱུང་ཁུངས་རྒྱས་པར་བཤད་པ་ལ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གོང་མ་རྣམས་ཀྱི་སྐུ་དུས་སུ་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་མཁྱེན་རྣབས་ཆེ་བས། ཆོས་རྒྱལ་ཐོག་མ་དེའི་གདུང་རབས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་གསལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཁུངས་བཙུན་ཞིག་ཡོད་ངེས་ཀྱང་། ཡུལ་འདིར་གོར་འབྲུག་གི་འཚེ་བས། བསྟན་པ་འཕེལ་སྤྲིབ་ཆེ་སྐབས་འཐོར་རྐྱེན་དུ་སོང་ཚུལ་གྲིས་ཞིབ་ཆ་མི་སྣང་ཡང་། ཡོངས་གྲགས་སུ་བོད་ཁམས་མི་ཉག་རྒྱལ་བརྒྱུད་ལས་མཆེད་པ་ནི་རྩོད་མེད་ཡིན།

གླང་དར་བཀྲོངས་རྗེས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་སྲིད་སིལ་བུར་འཐོར་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གདུང་བརྒྱུད་ང་མ་འོད་སྲུང་དང་དེའི་སྲས་དཔལ་འཁོར་བཙན་གྱི་སྐུ་བརྒྱུད་སྟོད་དུ་བྲོས་ནས་མངའ་ཡུལ་སྐྱུ་རངས་དང་། ལ་སྟོད་མངའ་རིས་གུ་གེ་བཅས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་མཛད། དེའི་སྲས་བརྒྱུད་འགའ་ཤས་སམ་མིའུ་གདུང་དྲུག་གི་ཡ་གྱལ་ལྷོང་གི་རིགས་ལས་མཆེད་པའི་མེས་པོ་སྨྲེར་རྒྱལ་རྣམས་ཁམས་ཕྱོགས་སུ་ཕེབས།[19] མདོ་ཁམས་སྨད་དྲུག་ལས། ཟལ་མོ་སྒང་དུ་གནས་བཅས། ཟལ་མོ་སྒང་གི་ཕུ་ངོས་ལ་མི་ཉག་རི་མིང་ཟེར། མདའ་ངོས་ལ་ཚ་མོ་རོང་ཟེར། མདོར་ན་མེས་པོ་སྨྲེར་རྒྱལ་གྱི་གདུང་མང་ཆེ་བ་མི་ཉག་རི་མང་ལ་ཆགས། ལྷག་པར་གཤན་རབས་རྣམས་དང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་རང་གི་ཁྲིམས་ཡིག་དབུ་ལྷེབས་སུ། བོད་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གདུང་ལས་མཆེད་པར་སྨྲ་བ་ནི་ཙུང་ཞིག་འབྲེལ་ཆགས་ཏེ། དུས་གསུམ་ཀུན་མཁྱེན་གྱུ་རུ་པདྨས་ལྗོངས་འདིའི་གནས་གཞི་འཛིན་པའི་རྒྱལ་པོ་ནི། ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་གི་གདུང་གིས་འཛིན་པར

---

19 ཤར་པ་སངས་རྒྱས་བསྟན་འཛིན་ “ཤར་པའི་མེས་རབས་” བལ་ཡུལ་ཀ་ཐ་མན་གྲུ་ ༡༩༧༠ ཤོག་ངོས་ ༡༧༠ པར་གསལ་འདུག བཀྲ་ཤིས་རབ་རྒྱས། མར་ཡུལ་ལ་དྭགས་ཀྱི་སྔོན་རབས་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་། གླེ་ལ་དྭགས་ ༡༩༨༦ ཤོག་ལྷེབ་ ༧༦།༧༧།༧༥ ནང་གསལ།

ལུང་གིས་བསྟུགས་པ་ནི། རྒྱལ་པོ་བཀའ་ཡི་ཐང་ཡིག་ལས། ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་ལྷ་ཡི་མེ་ཏོག་ཡིན༔ དེའི་རྒྱལ་བརྒྱུད་སྲས་གསུམ་སྐུ་འཁྲུངས་པ༔ མུ་ནེ་བཙན་པོ་མུ་རུབ་བཙན་པོ་དང་༔ ཆོས་རྒྱལ་འཛིང་ཡོན་སད་ན་ལེགས་དང་གསུམ༔ མུ་རུབ་བཙན་པོ་མདོ་ཁམས་བྱང་དུ་གཤེགས༔[20] ཅེས་གསུངས་པ་ལྟར། ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་གི་གདུང་བརྒྱུད་ལས་མཆེད་ཅེས་སྨྲ་བའང་རིགས་པར་མངོན།

ཡང་བཤད་སྲོལ་གཞན་ཞིག་ལྟར་ན། ཡུལ་འདིའི་ཐན་རབས་ཕལ་ཆེར་གྱི་ངག་རྒྱུན་དུ། རྒྱ་གར་ཆོས་རྒྱལ་ཨིནདྲ་བྷུ་ཏིའི་གདུང་ལས་མཆེད་པའི་ཁམས་མི་ཉག་རྒྱལ་བརྒྱུད་ལས་ཡིན་པར་བཤད། ཨིནྡྲ་བྷུ་ཏི་ཆེ་འབྲིང་ཆུང་གསུམ་ཡོད་པ་ལས། ཆེ་བ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྐུ་དུས་དང་འབྲིང་བ་སྟོན་པ་ཉིད་ཀྱིས། བདེ་མཆོག་སྡོམ་འབྱུང་གི་རྒྱུད་ཕྱི་མ་ལས། ང་ནི་འདི་ནས་མི་སྣང་ནས། ལོ་གྲངས་བརྒྱ་དང་བཅུ་གཉིས་ན། ལྷ་གནས་གསུམ་དུ་གྲགས་པ་ཡིན། བསྟན་པའི་སྙིང་པོ་དམ་པ་ཞིག འཛམ་གླིང་ཤར་གྱི་ཕྱོགས་མཚམས་ཀྱི། རྒྱལ་པོ་ཛཿཞེས་བྱ་བ་ལ། བསོད་ནམས་ཆེན་པོའི་མཐུས་སྣང་བས། གསང་བའི་བདག་པོས་སྣང་བར་འགྱུར།[21] ཞེས་ལུང་བསྟན་པའི་ཟ་ཧོར་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཛཿནི་ཨིནྡྲ་བྷུ་ཏི་བར་པ་ཡིན་པར་འདོད་ལ་དེའི་སྲས་ཤཱཀྱ་པུ་ཏྲི། ནཱ་ག་བི་ཏི། གུ་ཧྱ་པུ་ཏྲི་བཅས་སྲས་གསུམ་ཡོད་པའི་བགྲེས་པ་ཤཱཀྱ་པུ་ཏྲི་ཞེས་པ་ཨིནྡྲ་བྷུ་ཏི་ཆུང་བ་ཡིན་པར་འདོད་ཅིང་། དེའི་རྒྱལ་བརྒྱུད་མི་ཉག་ཏུ་མཆེད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱང་སུམ་པ་མཁན་པོའི་ཆོས་འབྱུང་ཤཱཀྱ་པུ་ཏྲི་ནས་གདུང་རབས་གསུམ་ན་ཧམྶ་པཱ་ལ་ཞེས་པ་ཟླ་བ་ལ་ནས་རྒྱ་ནག་ཏུ་བྱོན་ཏེ། ནག་གྲུ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཟྷེ་ཧ་ཧོར་གྱི་སྒྲོམ་གྲྭར་བཞུགས་པ་ལས་བརྒྱུད་པའི་ཧམྶ་པཱ་ལ་ཕྱི་མ་ཞིག་མཁན་སློབ་ཆོས་གསུམ་གྱི་སྐུ་དུས་མི་ཉག་ནས་ཁྲིད་དེ་བསམ་ཡས་སུ་འབྱོར་བའི་སྐོར་ལོ་རྒྱུས་ནང་གསལ་ཡོད།

20 "རྒྱལ་པོ་བཀའ་ཐང་" (བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ་) ཤེས་རིག་པར་ཁང་ ༡༩༩༨ ཤོག་ངོས་ ༡༤༥ པར་གསལ་འདུག

21 སྐྱབས་རྗེ་བདུད་འཇོམས་རིན་པོ་ཆེ། "རྙིང་མའི་ཆོས་འབྱུང་ལྷ་དབང་གཡུལ་རྒྱལ་" ༡༩༦༨ ཀ་སྤུངས་མ་ཧི་པར་ཁང་། ཤོག་ངོས་ ༨༠ པར་གསལ་འདུག

དོན་དུ། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་ཐོག་མའི་སྐུ་བརྒྱུད་སྟེང་ཕྱོགས་ལྷ་ཡུལ་ནས་མཆེད་དེ་རྒྱ་གར་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཛཿཞེས་ཨིནྡྲ་བྷུ་ཏིའི་སྐུ་བརྒྱུད་ལས་ཁམས་མི་ཉག་ཕྱོགས་སུ་མཆེད་པའི་ཁུངས་ཁ་གསལ་ཡོད། གདུང་རེས་རྒྱལ་རབས་ཉེར་ལྔའི་བར་མི་ཉག་གི་རྒྱལ་སྲིད་འཛིན། གུ་རུའི་ལུང་བསྟན་ཞིག་ནང་མི་ཉག་རྒྱལ་པོ་སྐུ་བརྒྱུད་ཀྱི་གདུལ་བྱ་བོད་ཁ་བ་ཅན་གྱི་ལྷོ་ཕྱོགས་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཞེས་པ་ཡོད་པས་དེར་སོང་ཞིག་ཅེས་གསུངས་པའི་ལུང་བསྟན་དུས་ལ་བབས་ཏེ་ཁམས་མི་ཉག་རྒྱལ་ཐོག་ཉེར་ལྔ་པ་བོད་ལྷ་ལྡན་དུ་ཇོ་ཤཱཀ་རྣམ་གཉིས་མཇལ་བ་ལ་སོགས་ཁམས་མི་ཉག་གི་རྒྱལ་བརྒྱུད་ཉེར་ལྔ་པ། ལུང་བསྟན་དུས་སུ་སྨིན་པའི་རྟགས་མཚན་དང་བཅས་རང་ཡུལ་ཡོངས་སུ་དོར་ནས་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་ན་བཞུགས་པའི་གུ་རུའི་གནས་ཆེན་ཐམས་ཅད་དང་། བསྟན་འཛིན་གྱི་སྐྱེས་བུ་ཡོད་དོ་ཅོག་གི་ཞབས་ལ་གཏུགས་ཕྱིར་གནས་བསྐོར་དུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས། མཐར་ས་སྐྱར་ཕེབས་ནས་ས་སྐྱའི་བསྟན་བདག་དང་ཞལ་མཇལ་མཛད།

ས་སྐྱར་བཞུགས་རིང་མི་ཉག་རྒྱལ་ཐོག་ཉེར་ལྔ་པའི་སྲས་ཀུན་ཤེས་དེ་ཐོག་མ་ཉིད་ནས་དཔའ་བོའི་རང་རྟགས་ཐམས་ཅད་དང་ལྡན་ཞིང་སྙིང་སྟོབས་ཆེ་བ་ཡོད་པ་གད་ཕྱི་ལོ་༡༢༦༨ ལོར་དཔོན་ཆེན་ཤཱཀྱ་བཟང་པོས་ས་སྐྱའི་གཙུག་ལག་ཁང་གསར་བཞེངས་མཛད་སྐབས་ཕྱོགས་བཞིའི་ཀ་བ་ཆེན་པོ་བཞི་མི་འབུམ་ཙམ་གྱིས་བསླངས་མི་ཐུབ་པ། སྲས་འདིས་ལག་གཅིག་གིས་བསྒྲེགས་པ་སོགས་གྲུབ་རྟགས་ངོ་མཚར་ཅན་བློ་ཡུལ་ལས་འདས་པའི་ཤུགས་ཚད་ངོམས་བཞིན་པར་ཀུན་གྱིས "གྱད་འབུམ་བསགས" ཞེས་མི་འབུམ་གཅིག་གི་སྟོབས་ཤུགས་དང་མཉམ་པའོ། ཞེས་མཚན་མངའ་གསོལ་དང་འབྲེལ་གཟེངས་བསྟོད་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན།

དེ་སྐབས་རེ་ཞིག་ས་སྐྱར་བཞུགས་ཏེ་ས་སྐྱའི་རྗེ་བཙུན་གུ་རུ་ཞེས་པ་བཙུན་མོར་བཞེས། དེ་ནས་ས་སྐྱ་ནས་ཕྱིར་ཕེབས་ཏེ་གམ་པ་རྫོང་གི་བྱང་ངོས་སུ། པདྨ་མིང་ཅན་ས་ཆར་ཞབས་

སོར་འཁོད། དེར་དགོན་པ་ཞིག་ཕྱག་བཏབ། གང་གི་སྤྱན་གཉེར་པ་དགོན་པ་དེའི་མཁན་པོ་བསྐོ་བཞག་མཛད། དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ་བཙུགས། དེ་ནས་རིམ་པས་ཡར་རླུང་དང་རྒྱལ་རྩེའི་དཀྱིལ་ན་འཚོང་འགྲུལ་བྱེད་ཡུལ་ཕག་རིར་ཞབས་འཁོད་ཐུབ་པ་བྱུང་། ཕག་རིར་བསམ་གྲུབ་ལྷ་ཁང་ཞེས་པའི་དགོན་པ་ཞིག་གསར་བཞེངས་མཛད། ཡབ་འདས་གྲོངས་ཟིན་པ་དང་། སྤྱན་མཆེད་གཞན་གསུམ་ཡ་བྲལ་ཏེ་ལྷོ་འབྲུག་ཡུལ་ཏ་ཞེས་པའི་ཕྱོགས་སུ་ཕེབས་སོ།།

མདོར་ན་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ལྷོ་རིགས་སྡེ་ཚན་ཆེ་བ་བརྒྱད་ཡོད་པར་འབེབས་མཚན་བརྒྱད་དུ་གྲགས་པ་རྣམས་ཀྱང་བུ་སྤྱན་འདི་རྣམས་ལས་བརྒྱུད་པ་དང་། ཡར་ལུང་དང་ཚུམ་འབི་བརྒྱུད་དེ་རིམ་པར་འདིར་འགྱུར་བར་བཤད་དོ།།

གྱད་འབུམ་བསགས་མཆོག་ཕག་རི་ནས་བརྒྱུད་ཐུགས་འདོད་ལྟར་ཚུམ་འབིར་ཞབས་སོར་ཐོག་མར་འཁོད། གྲོ་མོར་བཞུགས་སྐབས་འབྲུག་ཡུལ་ལ་སྟན་པར་གྲགས་པའི་གྱད་པ་སྟོབས་ཆེན་ངག་དབང་དཔལ་འབར་ཞེས་པ་དེས་གང་དང་གྱད་རྩལ་འགྲན་བསྡུར་ཐེངས་གཉིས་ཙམ་གནང་དགོས་བྱུང་། གྱད་འབུམ་བསགས་ཀྱི་ཐུགས་འདོད་མེད་བཞིན་དུ་དཔལ་འབར་གྱིས་གྱད་རྩལ་འགྲན་རྒྱུའི་ཨུ་ཚུགས་ལན་མང་བྱས་པར་བརྟེན་ཐོག་མར། ཡུངས་དཀར་གྱི་སྙེ་མ་གསུམ་རེ་ལག་ནང་དུ་བཙིར་ནས་སྣུམ་འདོན་རྒྱུ་ཡིན་པས། ངག་དབང་དཔལ་འབར་གྱིས་ཆེས་སླ་བའི་སྒོ་ནས་ཡུངས་དཀར་བཙིར་ནས་སྐད་ཅིག་ཉིད་དུ་རྡུལ་དུ་བཏང་རུང་། སྣུམ་ཐིག་པ་ཙམ་ཡང་བཏོན་མ་ཐུབ། ཡིན་ནའང་གྱད་འབུམ་བསགས་ཀྱིས་མངོན་སུམ་དེ་ཉིད་དུ་བཙིར་ནས་སྣུམ་འདོན་ཐུབ་པ་བྱུང་བས་ཐམས་ཅད་ཡ་མཚན་གྱི་གནས་སུ་གྱུར། ཐེངས་གཉིས་པ་དེར། འབྲུག་པ་ངག་དབང་དཔལ་འབར་དང་། གྱད་འབུམ་བསགས་རྣམ་གཉིས་དབར། གཅིག་ལག་གཅིག་གིས་སྦྲར་བཟུང་གིས་འཐེན་རེས་ཀྱིས་ལག་ཚིགས་འབུད་རྒྱུ་སུ་སྔ་བལྟ་རྒྱུ་ཡིན་ན། ཐོག་མར་འབྲུག་པ་དཔལ་འབར་གྱིས་གྱད་འབུམ་བསགས་ཀྱི་ཕྱག་གཡས་སྦྲར་གཟུང་བྱས་ཏེ་འཐེན་སྐབས། གྱད་འབུམ་བསགས་ཀྱི་

ཕྱུག་ལ་སྐྱོན་མེད་པར་ཚུར་འཛིན་ཐུབ་པ་བྱུང་། དེ་རྗེས་གྱུད་འབུམ་བསགས་ཀྱིས་དཔལ་འབར་གྱི་ལག་པ་སྟར་གཟུང་གིས་ཤུགས་ཆེར་འཛིན་ཡོད་སྐབས། དཔལ་འབར་ཁོང་ཁྲིམས་རང་གི་ལག་པ་ཆེས་ཤུགས་ཆེན་པོས་འཛིན་པའི་ཉེར་ལེན་གྱིས། ལག་ངར་ཡོངས་རྫོགས་ཆད་ཐོར། གྱུད་འབུམ་བསགས་ཀྱི་ཕྱུག་ནང་དུ་དཔལ་འབར་གྱི་ལག་ངར་ལྷག་ཡོད་པ་སོགས་ངོ་མཚར་དང་བཅས་འབྲུག་པ་དཔལ་འབར་ཕམ་པོའོ།།

འབྲུག་གི་གྱུད་པ་དག་དབང་དཔལ་འབར་ཕམ་ཐོར་གྱིས་ཁ་སྐྱེངས་པ་ལ་བརྟེན་ནས། གྱུད་འབུམ་བསགས་ནང་མི་འཁོར་དང་བཅས་པ་ལ་ཐོ་བརྩམ་ཕྱིར་འདྲེ་བདུད་མ་སངས་ཞེས་པ་ཞིག་ཆེད་དུ་མངགས། གྱུད་འབུམ་བསགས་ཀྱིས་འདྲེ་བདུད་དེར་ཐུགས་བརྩེ་ཆེན་པོས་གསེར་སྐྱེམས་གསོལ་མཆོད་ཀྱི་སྒོ་ནས་དབང་དུ་འདུས་ཏེ། འདྲེས་ནོངས་འགྱོད་ཀྱིས་བཤགས་པ་དང་། མ་འོངས་པར་གྱུད་འབུམ་བརྒྱུད་པ་དང་བཅས་པས་སྐྱེམས་སྐལ་ངེས་པར་དུ་དགོས་ཚུལ་ཞུས་པ་ལྟར། སྐྱེམས་གསར་སྐལ་བ་གསོལ་མཆོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཞག་པ་ཚང་མས་མངོན་སུམ་མཐོང་ཚོས་སོ། ཆང་གི་ཉིང་ཁུ་ཐམས་ཅད་འཛིབ་ཟིན་ཏེ། ལྷག་མ་སྟང་རོ་ཁོང་སྟོངས་ལས་ལུས་མེད་པ་ཡ་མཚན་དངོས་བྱུང་འདི་ཉིད། ཐ་ན་ད་ལྟའི་བར་གསོལ་མཆོད་འབུལ་སྲོལ་ཡོད་པ་དང་། གྱུད་འབུམ་བསགས་བརྒྱུད་པ་དང་བཅས་པས་དུས་ད་ལྟའི་བར་ "མ་སངས་ཁྲུང་བདུད་" ཅེས་པའི་བསྐང་གསོ་གལ་ཆེན་ཞིག་ལོ་ལྟར་གསོལ་མཆོད་འབུལ་སྲོལ་མི་ཉམས་པ་ཡོད།

དེ་ལྟར་ཆུམ་འབིར་ལོ་ངོ་གསུམ་ལྷག་ཙམ་བཞུགས་ཀྱང་སྲས་མེད་པར་ཐུགས་ཚབས་ཆེན་པོ་མཛད། སྲས་ཡུལ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་མོན་རིགས་ཙན་རབས་བླ་མའམ་ཕྱུགས་པ་ནས་ལྷན། ཐེ་ཀོང་ཏེག་ཞུ་བ་ཞིག་བཞུགས་ཡོད་པ་མཁྱེན་རྟོགས་བྱུང་།[22] ཕྱུགས་པ་ནས་ལྷན་དེ་ག་རུའི་རྣམ་སྤྲུལ་ཡིན་པ་དང་གདུང་བརྒྱུད་ཀྱི་མཆོག་སྩོལ་ནུས་པའི་རྟོགས་ལྡན་ཞིག་ཡིན།

---

22 *The Gazetteer of Sikkim*, 1894, p. 9.

མ་འོངས་པར་གདུང་བརྒྱུད་འཛིན་མཁན་འབྱུང་མིན་ལྷ་བླ་མ་མཆེད་ལྟུམ་ཆོས་སྐྱོང་རྣམས་ལ་
བརྟག་འབྲས་སུ་མ་འོངས་ལུང་བསྟན་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་འབྱུང་ངེས། དེར་བརྟེན་གྱད་འབུམ་
བསགས་འཁོར་གཡོག་བཅུ་ཕྲག་གཅིག་དང་དྲུག་བཅས་གསེར་དངུལ་སོགས་འབུལ་
མཆོད་གྱི་ནོམ་པ་བསྣམས་ཏེ་གཙོ་ལ་ (Chola Pass) བགྲོད་ལམ་བརྒྱུད་འབྲས་ལྗོངས་སུ་
ག་འབི་ལོང་ཙོག་ཅེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་འབྱོར་མ་ཐག སྐུ་བགྲེས་སོང་ཆོས་པ་འདྲ་བ་ཞིག་
ཞིང་རྨོ་བཞིན་ཡོད་པ་གཟིགས། ཁོང་ལ་ཐེ་ཀོང་ཧྲེགས་བཞུགས་ས་གང་དུ་ཡོད་མིན་འདྲི་
བརྩད་གནང་། ཤད་པོས་མཛུབ་མོས་ཁོང་རང་བཞུགས་སའི་རྩྭ་ཁང་གི་བསྐོར་ལམ་དེ་བསྟན་
ཏེ། རྩྭ་ཁང་དེར་བཞུགས་ཡོད་ཚུལ་བརྡ་བསྟན། གྱད་འབུམ་བསགས་འཁོར་བཅས་ཐག་རིང་
བསྐོར་ལམ་ནས་ཕེབས་སྐབས། ཤད་པོ་རང་ཉིད་མགྱོགས་ལམ་ནས་སྔར་བར་རྩྭ་ཁང་ནང་དུ་
ཕེབས། སྤ་ཕྲུག་གི་དབུ་ཞྭ་རྩེ་སྒྲོ་ཅན་ཞིག་བཞེས། སེམས་ཅན་འཛིགས་རུང་གི་སོ་དང་། སྤྱེར་
མོ་དང་། མགྲོན་བུ། ཀ་ཕྱིས་ལ་སོགས་བསྒྲེས་པའི་ཕྲེང་བ་རིང་པོ་ཞིག་མགུལ་དུ་བཏགས། ཁྲི་
སྟེང་དུ་དཀྱིལ་ཀྲུང་དང་བཅས་མཉམ་བཞག་གི་ཚུལ་དུ་བཞུགས་སྣང་མཛད། སྐབས་དེར་
གྱད་འབུམ་བསགས་འཁོར་བཅས་རྩྭ་ཁང་དེར་ཕེབས། ཉིན་ཏུ་ཡ་མཚན་ཞིག་ལ་སྔོན་དུ་
མཇལ་བའི་ཤད་པོ་དེ་རང་ཐེ་ཀོང་ཧྲེག་འཁྲུལ་མེད་ཡིན་པ་མཁྱེན་སྐབས། བཟོད་གསོལ་དང་
བཤགས་པ་ཚད་མེད་ཞུས། ཐུགས་པ་ཡབ་ཡུམ་གཉིས་ཀྱིས་རྟེན་འབྲེལ་མཆོད་ཕྱིར། གསོལ་
ཇ་བཞེས་འབྲས་ཤ་མར་གྱིས་ཕྱུག་པའི་གསོལ་ཚིགས་ལེགས་པར་བཏེགས་འབུལ་མཛད།
དེ་རྗེས་གྱད་འབུམ་བསགས་ཀྱིས་གསེར་དངུལ་ལ་སོགས་པའི་འབུལ་ཚན་རྣམས་ཐེ་ཀོང་
ཧྲེག་ཡབ་ཡུམ་གཉིས་ཀྱི་སྐུ་མདུན་དུ་དགོས་པ་དང་མཚུངས་པར་ཕུལ། གདུང་བརྒྱུད་འཛིན་
མཁན་བུའི་མཆོག་གམ་སྲིད་ཀྱི་དངོས་གྲུབ་སྩོལ་བའི་གསོལ་བ་བཏབ་པ་བཞིན་ཐུགས་པ་
ནུས་ལྡན་གྱིས་དེ་བཞིན་སྐལ་བ་དང་ལྡན་པར་གྱིས་སྨོ།   སླར་ཚུམ་འབིའི་ཕྱོགས་སུ་ཕྱིར་
ཕེབས་མཛད་དོ།།

གུ་རུའི་རྣམ་སྤྲུལ་ཟེང་གོང་དེག་ཞུ་བ་དང་། བོད་ནས་ཕེབས་པའི་གྲུབ་འབུམ་བསགས་རྣམ་གཉིས་ཐོག་མར་ཞལ་འཛོམས་གནང་ས་ག་འཕི་ལོང་ཅོག་ཏུ་གྲགས་པ་འདི་ནི། སྔང་ཏོག་ནས་ཀི་ལོ་མི་ཀྲར་བཅོ་བརྒྱད་ཙམ་གྱི་སར། ཕན་བཟང་ས་ཁྲུལ་དང་ཉེ་འདབས་ལམ་ཟུར་ཞིག་ཏུ་རི་སྐང་འབུར་ཅན་ཞིག་གི་སྟེང་དུ་ཆགས་ཡོད། ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སུ་གྲགས་པའི་ལྷོ་པ་དང་མོན་པའི་མི་དཔོན་རྣམས་ཞལ་འཛོམས་ཀྱིས་ཕན་ཚུན་འབྲེལ་ལམ་ཤིན་ཏུ་ཉེ་བའི་དམ་བཅའ་འཛོག་སའི་གཞི་བརྟན་དུ་གྱུར་ཡོད། ས་ཆ་འདི་ནི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་གནས་ཚ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་ཙིས་ཏེ་འབྲས་གཞུང་དགོན་གནས་ལས་ཁྲུངས་ཀྱི་ཟད་ཀའི་གཟིགས་སྐྱོང་འོག་ཏུ་བཞག་ཡོད།

གྲུབ་འབུམ་བསགས་མཆོག་གྲོ་མོར་ཞབས་སོར་འཁོད་པ་དང་། ཡ་མཚན་དངོས་བྱུང་ཞིག་ལ་ཁོང་གི་བཙུན་མོ་སྒྲུམ་དང་ལྡན་པའི་རྟགས་མཚན་མངོན་པར་གསལ་བ་བྱུང་། རིམ་པས་ལོ་ཤས་ནང་སྲས་གསུམ་འཁྲུངས། ཡབ་ཀྱི་དགོངས་པར་དངོས་གྲུབ་འདི་ནི་སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྷ་སྲུང་གཞི་བདག་རྣམས་ཀྱི་ཐུགས་རྗེ་བཀའ་དྲིན་ཡིན་པས་རྗེས་དྲན་གྱི་ཚུལ་དུ་ལེགས་གསོའི་དགའ་སྟོན་ཞིག་གི་ཆེད་དུ་འབངས་མི་སེར་དུ་མ་དང་བཅས་གཙོ་ལ་བགྲོད་ལམ་བརྒྱུད་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས། ལ་ཞིག་གི་ཉེ་འདབས་ལ་རྒྱབ་བྲག་ཕུག་ཞིག་ཏུ་ཕྱག་ཕེབས་ཏེ་བཞུགས། འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་བཞིན་པའི་གནས་ཚུལ་དེ། ཟེ་གོང་དེག་གིས་མངོན་པར་མཁྱེན་ཏེ།[23] ཤིང་འབྲས་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་ཕུད་བསྣམས་ཏེ། རྟེན་འབྲེལ་གྱི་བསུ་བ་ཟབ་རྒྱས་ཞུ་ཕྱིར་བྲག་ཕུག་དེར་ཕན་ཚུན་གུས་པ་ཆེན་པོས་དགའ་སྤྲོ་བག་ཕེབས་དང་ཞལ་འཛོམས་མཛད། ཚང་མ་ལྷན་འཛོམས་སར་ལྷ་ཀླུ་གཞི་བདག་རྣམས་ཀྱི་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་གྱི་ཆེད་དུ་བསངས་གསོལ་གཟི་བརྗིད་ནམ་མཁའི་དབྱིངས་སུ་ཁྱབ་པ་ཞིག་མཛད། གྲུབ་

23 བསྐལ་བཟང་བློ་ལྡན་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་མདོར་བསྡུས་" ཤྲིས་མ་དཔེ་གཟུགས་ཅན་ཤོག་ངོས་ ༤ པར་གསལ་འདུག

འབུམ་བསགས་ཀྱི་སྤྲས་གསུམ་པོའང་མཆོད་འབུལ་གཟབ་རྒྱས་གནང་སའི་བྲག་ཆེན་དེའི་ཉེ་འགྲམ་ལྟན་འཛོམས་སུ་ཡོད་སྐབས། དུས་དེ་ནས་བཟུང་སྤྲས་གསུམ་ལ། བྲག་བཙན་དར་སྲུན་གསུམ་ཞེས་ཡོངས་སུ་གྲགས་པའོ། དེ་ལྟར་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་མི་རིགས་རྣམས་མཐུན་ལམ་མཛའ་འབྲེལ་གཅིག་སྒྲིལ་འགྱུར་ལྡོག་མི་འགྲོ་བར་རྟག་བརྟན་དུ་གནས་པའི་སྨོན་འདུན་དམ་བཅའ་ཟབ་རྒྱས་མཛད་པའོ། དམ་བཅའི་མཛད་སྟོན་དེར་དབུ་འཁྲིད་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་གཙོས་འཁོར་འབངས་ཡོངས་རྫོགས་མཉམ་བཞུགས་ཀྱིས་སེམས་ཅན་གྱི་ཀོ་ལྤགས་རྗེན་པར་ནང་ཁྲོལ་ཏེ་སོ་སོའི་ལུས་པོར་བཏགས། སྣོད་ཆེན་ཞིག་ནང་ཁྲག་དམར་པོས་བསྐངས། དེར་ཡོད་མི་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་སོ་སོའི་རྐང་པ་ཁྲག་དམར་པོའི་ནང་སྦྱང་། ཁྲག་དམར་གྱི་ཐིག་ལེ་ཕན་ཚུན་བྱུག་རེས་སོགས་སྣ་ཚོགས་བྱས། གང་ལྟར་ཡང་སྲུན་མཆེད་བཞིན་མཛའ་མཐུན་གྱི་དམ་བཅའ་ཁས་ལེན་བྱས་པའི་ལུགས་སྲོལ་གསར་གཏོད་བྱས་པ་དང་། མཐའ་བསྡོམས་སུ་ཐེ་ཀོང་ཏེག་གང་གིས་མ་འོངས་པར་མི་རིགས་གཉིས་དབར་མཐུན་ལམ་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཁས་ལེན་དམ་བཅའ་མཛད་པ་འདིར་བརྩི་སྲུང་ཞུ་མཁན་རྣམས། ལྷ་ བླ་མ་གཞི་བདག་ཆོས་སྲུང་སྲིབ་དང་བྱིན་རླབས་འཇུག་སླ་བ་དང་། ཁྲག་འབྲེལ་གྱི་དམ་བཅའ་འདི་དང་འགལ་བ་ལ་འཕྲོ་སྨོད་དང་བཀྲ་མི་ཤིས་པའི་བཀའ་ཆད་འབྱུང་བའི་སྨོན་ལམ་ཟབ་མོས་རྒྱས་བཏབ། མཛད་སྟོན་འདི་ནི་དཔང་ལྷ་གསོལ་ཞེས་བོད་ཟླ་ ༧ ཚེས་ ༡༤ ནམ་ཡིན་ལ་དུས་ད་ལྟའི་བར་དུ་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་ནང་སྲུང་འཛིན་གཟབ་རྒྱས་ཞུ་སྲོལ་ཡོད་པ་འདི་ཡིན།

དེ་ལྟར་གྱུད་འབུམ་གྱི་སྤྲས་གསུམ་པོའང་གཞན་དང་མཐུན་པར་ཆར་ལོང་བྱུས། སྤྲས་གསུམ་ལང་ཚོ་དར་ལ་བབས་པ་ན་ཡབ་ཀྱིས་སྨྱུལ་ཞིབ་བརྟག་པ་ཞིག་མཛད་དགོས་དགོངས་ཏེ། སྤྲས་གསུམ་སོ་སོར་མ་འོངས་པར་སོ་སོའི་འཛིན་སྟངས་ལ་གཞིགས་པའི་འདུན་ལམ་འཆར་གཞི་ཇི་ལྟར་ཡོད་ཚུལ་འདྲི་བརྩད་ཞིག་གནང་སྐབས། སྤྲས་ཆུན་ཐོས་དེས་གནོང་འགྱོད་དང་ཐེ་ཚོམ་གང་ཡང་མེད་པར་ཤེས་ཡོན་མེད་པའི་མི་སེར་ཉམས་ཐག་རིགས་

མགོ་བསྐོར་བསླུ་ཁྲིད་ཀྱི་སྒོ་ནས་འཚོང་འབྲེལ་བྱ་འདོད་ཡོད་ཚུལ་ཞུས་པ་དང་། སྤྲུས་འབྲིང་བས། ས་ཞིང་ཐོན་བསྐྱེད་དང་འབྲས་བཟང་ལ་སྐྱབས་བཅོལ་ཏེ་འདོད་དོན་སྒྲུབ་རྒྱུ་ཡིན་ཚུལ་དང་། སྤྲུས་ཐ་ཆུང་གིས། ཁོང་གི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི། ཡུལ་འདིར་མི་མང་ལ་སྨན་པའི་དབྱ་ཁྲིད་ཀྱི་དཔོན་བཟང་པོ་ཞིག་ཉུང་སྐྱོན་མེད་པ་ཞིག་བྱུང་ན་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་འབྱུང་ངེས་ཚུལ་བཤད་པ་ལྟར། ཡབ་ཀྱིས་སོ་སོའི་བསམ་ཚུལ་ལ་གཞིགས་ཏེ། བུ་ཆུང་ཤོས་ལ། "སྐྱེ་བོ་རབ" བསླུ་ཁྲིད་ཅན་ཞེས་དང་། སྤྲུས་འབྲིང་བ་ལ། "གླང་རྨོ་རབ" ཡང་ན་ཐོང་གཤོལ་འཛིན་མཁན་ཞེས་དང་། ཐ་ཆུང་ལ་ "མི་དཔོན་རབ" ཡང་ན་མིའི་དབྱ་ཁྲིད་ཅེས་མཚན་བཏགས་ཚུལ་ཡང་སོ་སོའི་ལྟ་སྤྱོད་དང་མཐུན་པར་ལུང་བསྟན་མཛད་པའོ།།

དེ་ནས་སྤྲུས་ཐ་ཆུང་མི་དཔོན་རབ་ཀྱིས་བཙུན་མོ་ཞིག་བཞེས། དེར་སྤྲུས་ཤིག་འཁྲུངས་ལ་ཉེ་བ་ན། ཡབ་ཡུམ་མཇལ་བཅར་དུ་བསྐྱོད་སྐབས། བཙུན་མོའི་ཕ་མ་གཉིས་ཀྱི་སྐུ་མདུན་དུ་སྤྲུས་ཤིག་འཁྲུངས་པས། རང་གི་ཞང་པོའི་ཁྱིམ་དུ་སྐྱེ་བལྟམས་པས་ "ཞང་པོ་དར" ཞེས་དོན་ནི། ཞང་པོའི་བསོད་ནམས་དབང་ཐང་ཐམས་ཅད་དར་བར་བྱེད་པོ་ཞེས་མཚན་བཏགས། སྐུ་གཤེགས་ར་ཡི་འབབ་རྡུར་ལིང་མོ་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན་དང་དེའི་བརྒྱུད་པ་དང་བཅས་པ་རྣམས་ཀྱང་འབུམ་བསགས་ཀྱི་སྤྲུས་ཐ་ཆུང་མི་དཔོན་རབ་ཀྱི་སྤྲུས་ཆུན་ཤོས་དེའི་བརྒྱུད་པ་ངོ་མ་ཡིན་སྟབས། དེ་དག་གི་རིགས་རུས་ལ་ཞང་པོ་དར་རམ། ཞང་དར་པ་ཞེས་ད་ལྟའི་བར་ཡོངས་སུ་གྲགས་པར་འགྱུར་རོ།།

སྤྲུས་གཉིས་པ་དེ། བོད་ཟླ་བདུན་པའི་ཚེས་བཅུར་སྐུ་འཁྲུངས་པས་ན། "ཚེས་བཅུ་དར" ཞེས་མཚན་བཏགས་དོན་ནི། ཚེས་བཅུར་སྐྱེས་པ་བཀྲ་ཤིས་དར་རྒྱས་སུ་གྱུར་ཅིག་ཅེས་དང་།

སྤྲུས་གསུམ་པ་ནི། རེས་བཟའ་ཉི་མར་འཁྲུངས་པས་ན། "ཉི་མ་རྒྱལ་པོ" ཞེས། འོད་ཟེར་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཉི་མ་ཡིན་པས་ཉི་མ་རྒྱལ་པོ་ཞེས་མཚན་བཏགས།

སྤྲུས་བཞི་པ་ནི། དུས་གསུམ་སངས་རྒྱས་གུ་རུ་སྣང་སྲིད་ཟིལ་གནོན་གྱི་སྐུ་རྟེན་ཞིག

བཞེངས་གྲུབ་ཟིན་ཏེ་བཀྲ་ཤིས་རབ་གནས་ཀྱི་ཆོ་ག་ཟབ་རྒྱས་གྲུབ་མཚམས་སུ་སྒྲུ་འབྲུངས་པས་ན། "ཀུ་རུ་བཀྲ་ཤིས་" ཞེས་མཚན་གསོལ་བ་ཡིན། ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་བརྒྱུད་པ་དང་བཅས་པ་རྣམས། གྱད་འབུམ་བསགས་ཀྱི་སྲས་ཐ་ཆུང་མི་དཔོན་རབ་ཀྱི་སྲས་ཆུང་ཤོས་ཀུ་རུ་བཀྲ་ཤིས་ནས་བརྒྱུད་པ་ཞིག་ཡིན། དེ་དག་གི་རིགས་རུས་ལའང་ཀུ་རུ་བཀྲ་ཤིས། ཞེས་སྣན་པར་གྲགས་པའམ་འདི་ལྟར་ལགས།

མདོར་ན་གོང་དུ། མི་དཔོན་རབ་ཀྱི་སྲས་བཞི་པོ་འདིར། "སྟོང་འདུས་རུ་བཞི་" ཞེས་གྲགས་སོ། འདི་རྣམས་རིམ་པས་ཆུམ་འབི་བརྒྱུད་དེ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་གནས་སྤོས་བྱས་ཏེ་སྐད་ཏོག་ཏུ་གཏན་སྡོད་མཛད་པ་དང་། དེའི་ཉེ་འདབས་སུ་གཞིས་སྡོད་ཁྱིམ་སྡེ་རྣམས་ཀྱང་འབེབས་མཚན་བརྒྱད་དུ་གྲགས་པའི་རིགས་རྒྱུད་དག་ཡིན། འགའ་ཤས་འབྲུག་ཡུལ་ཕྱོགས་ནས་བྱུང་བར་གྲགས་སོ།།

སྲས་ཐ་ཆུང་ཀུ་རུ་བཀྲ་ཤིས་ནི་དཔའ་མཛངས་ལྡན་ལ། སྙན་གྲགས་ཆེ་ཞིང་། ཕ་གཞིས་དབང་འཛིན་ཐུབ་པའི་སྤྱོད་ཚུལ་རང་གཤིས་སུ་ཚང་ཞིང་། ལྷོ་མོན་གྱི་འབངས་མི་སེར་དུ་མ་དང་ལྷན་མཐུན་ལམ་དམ་ཟབ་དང་། བརྒྱ་ཕྲག་མང་པོ་རང་གི་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུ་ཐུབ་པའི་འཛིན་སྐྱོང་དང་མཛད་བྱུས་ཐབས་མཁས་དང་ལྡན་པ་ཞིག་ཡོད། ཀུ་རུ་བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་ཇོ་བོ་ནག་པོ། ཇོ་བོ་ཨ་ཕག ཀུ་རུ་བསྟན་འཛིན། དེའི་སྲས་སུ་ཕུན་ཚོགས་ཞེས་བྱ་བ་བྱུང་།[24] འདི་ནི་ལུང་གིས་ཟིན་པའི་སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་སྤྱི་ལ་དབང་བའི་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་མོ་དེའོ།།

24 *Sikkim Gazetteer* དང་བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་གྱི་རྒྱལ་རབས་ལ་སོགས་ཡིག་ཆ་མང་ཆེ་བའི་ནང་། ཀུ་རུ་བསྟན་འཛིན་གྱི་སྲས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་འཁྲུངས་པ་གསལ་ཡོད། ཡིན་ནའང་། བསྐལ་བཟང་བློ་ལྡན་གྱི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་བྲིས་མ་ཞིག་ནང་། ཀུ་རུ་བསྟན་འཛིན་གྱི་སྲས་ཇོ་བོ་ཨ་ཕག དེའི་སྲས་ཆོས་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་ཞེས་བཀོད་འདུག་པ་འདི་ནང་གོང་ལྟར་འགོད་ཡོད་པས་དཔྱད་པར་འཚལ།

གྲུད་འབུམ་བསགས་ཀྱི་སྲུས་ཆན་པ་སྐྱ་བོ་རབ་དང་འབྲིང་བ་གླང་རྫོ་རབ་གཉིས་ཀྱང་སྣང་ཏོག་ཏུ་གཞིས་སྡོད་མཛད་རུང་། སྐྱ་བོ་རབ་ནང་མི་དང་བཅས་པ་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་མ་ངེས་པར་གནས་ངེས་མེད་དུ་ཕེབས་པར་སོང་གཤིས། "ཡུལ་འཁོན་པ" ཞེས་གྲགས། གླང་མོ་རབ་གདུང་བརྒྱུད་རྣམས་ལ་ད་ལྟ་ "གླིང་གསར་པ" ཞེས་ཀྱང་གྲགས་སོ།།

དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སུ་གྲགས་པའི་མཁས་གྲུབ་གཉིས་ལྡན་གྱི་སྤྲུལ་པའི་སྐྱེས་མཆོག་དམ་པ་གསུམ། བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་ནས་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་བགྲོད་ལམ་ཐ་དད་ནས་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་སྟེ་ས་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་ཞལ་འཛོམས་ཀྱང་བྱུང་ཡོད། དེའང་སློབ་ཨོ་རྒྱན་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་ལུང་བསྟན་ལས། སྤྲུལ་པའི་གཏེར་སྟོན་གསུམ་པོ་འདིས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་རྒྱལ་བའི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ་སྤྱི་དང་ལྷག་པར་ངེས་གསང་སྔགས་ཀྱི་བསྟན་པ་དར་ཞིང་རྒྱས་པར་སྤེལ་བར་མཛད་པར་འགྱུར་རོ། ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར། སྐྱེས་མཆོག་གསུམ་ནི། ཀཿཐོག་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་དང་། མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ། ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་དང་བཅས་པ་རྣམས་སོ།།

གང་ལྟར་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་སུ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ་ཉི་མ་ཤར་བ་ལྟར་དར་ཁྱབ་མཛད་མཁན་མཁས་གྲུབ་གཉིས་ལྡན་གྱི་སྐྱེས་བུ་གྲངས་ལས་འདས་པ་བྱུང་ཡོད་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། ཏི་མ་ལ་ཡའི་རི་བརྒྱུད་དང་བཅས་དབུས་ཨེ་ཤ་ཡའི་གླིང་ཕྲན་ཕལ་ཆེར་ནང་དམ་ཆོས་དར་ཁྱབ་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་ལྟར། བོད་ཁམས་ཕྱོགས་སུ་སྔ་འགྱུར་རྙིང་མའི་དགོན་པ། མཁས་གྲུབ་བྱེ་བའི་འབྱུང་གནས། ཀཿཐོག་རྡོ་རྗེ་གདན་ཞེས་མཚན་སྙན་ཡོངས་སུ་གྲགས་པའི་བསྟན་བདག ཀཿཐོག་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ། གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་རིང་ལུགས་འཛིན་པ། མཁས་དང་གྲུབ་པའི་ཁྱུ་མཆོག རྫོགས་ཆེན་གྱི་རིང་ལུགས་སྤེལ་བ་ལ་སྤྱོབས་པ་མཆོག་ཏུ་མངའ་བ། དེ་ཉིད་ཀྱང་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ཞིང་འདིར་གུ་རུའི་

ལུང་བསྟན་བཞིན་ནུབ་སྒོ་བརྒྱད། སིང་ག་ལི་ལ་ཞེས་པའི་བགྲོད་ལམ་བརྒལ་ནས་ཡུག་སམ་ནོར་བུ་སྒང་དུ་ཕྱག་ཕེབས། རཏྣའི་གཏེར་ལུང་ལས། ང་ཡི་སྤྲུལ་པ་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་ལས༔ གཅིག་ནི་སྦས་ཚུལ་གཞན་གྱི་མ་རིག་པར༔ གནས་ཀྱི་སྒོ་ལམ་ཅུང་ཟད་རྙེད་པར་འགྱུར༔ ཞེས་གསུངས་པའི་ལུང་བསྟན་དུས་ལ་བབས་པས། འབྲས་ལྗོངས་སུ་རྗེ་འདི་ཉིད་ཀྱིས་སྔ་ཐོས་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་པ་ལྷ་བཙུན་གྱི་བཀའ་འབུམ་ལས་གསལ་ཡོད།

དེ་ནས་བོད་ཀྱི་མངའ་བདག་ཆོས་རྒྱལ་ཁྲི་སྲོང་ཇེའི་གདུང་འཕྲུལ་མེད་ལས་བྱོན་པ་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཕུན་ཚོགས་རིག་འཛིན་མཆོག་དགུང་གྲངས་ཉེར་གཅིག་ཏུ་སོན་སྐབས། དབུས་གཙང་ཕྱོགས་སུ་སྔ་འགྱུར་རྙིང་མའི་དགོན་སྡེ་ཕལ་ཆེར་མཆོད་མཇལ་དང་། བསྟན་འཛིན་གྱི་སྐྱེས་ཆེན་དུ་མའི་ཞབས་ལ་གཏུགས་ཏེ། མདོ་བརྒྱད་མན་ངག་དང་ཆོ་ག་ཕྱག་ལེན་ལ་སོགས་སྦྱངས་པ་མཐར་ཕྱིན་མཛད་དེ། རྩ་རླུང་ལ་སོགས་རྫོགས་ཆེན་གྱི་ཉམས་ལེན་མཐར་ཕྱིན་པའམ་རང་བྱུན་ཚུད་པ་སོགས། གྲུབ་པའི་གོ་འཕང་མཐོན་པོར་སླེགས། མཐར་གུ་རུའི་ལུང་བསྟན་གཞིར་བཟུང་ཐོག སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ལྷོ་སྒོ་རྡོ་རྗེ་གླིང་ནས་རྣམ་རྩེ་བརྒྱད་རིམ་པས་ཡུག་སམ་ནོར་བུ་སྒང་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༢ ལོར་ཞབས་སོར་ལེགས་པར་འཁོད། དེའང་རཏྣ་གླིང་པའི་གཏེར་བྱུང་ལས། ང་ཡི་སྤྲུལ་པ་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་ལས༔ གཅིག་ནི་རྣལ་འབྱོར་རལ་པའི་ཚུལ་གྱིས་བྱོན༔ ལམ་བར་སོ་ནམ་བྱེད་ཅིང་བསྟན་པ་སྤེལ༔ ཅེས་དང་། གནས་དེར་ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན་གདུང་བརྒྱུད་འབྱུང་༔ ཞེས་གསུངས་པ་ལས་ཤེས།

དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོར་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་རྩལ་ཡང་ཡུལ་འདིར་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས། ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོ་འདི་པཎ་ཆེན་བི་མ་ལ་དང་ཀུན་མཁྱེན་ཀློང་ཆེན་ཟུང་དུ་འཇུག་པའི་ཐུགས་རྗེའི་རང་གཟུགས་སུ་ཛཱ་རི་དང་ཉེ་བར་བྱུར་ཡུལ་ཞེས་པའི་གྲོང་གསེབ་ཞིག་ཏུ་རབ་བྱུང་བཅུ་པའི་མེ་མོ་བྱ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༧ ལོར་བཙད་པོའི་རིགས་ལས་སྐྱ

འཁྲུངས། སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་འབྲི་ཀློག་སོགས་ཚོགས་མེད་དུ་མཁྱེན། ངོ་མཚར་བའི་མཚན་རྟགས་དུ་མ་མངའ། སྤྲུལ་སྐུ་ཨོ་རྒྱན་དཔལ་འབྱོར་ལས་རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་མཚན་ཀུན་བཟང་རྣམ་རྒྱལ་དུ་གསོལ། བཀའ་གཏེར་གདམས་ངག་མཐའ་དག་ལ་རང་བྱིན་ཚུད་དེ་གྲུབ་པའི་ཁྱུ་མཆོག་ཆེན་པོར་གྱུར། རིག་འཛིན་འཇའ་ཚོན་སྙིང་པོ་དང་། གཏེར་ཆེན་བདུད་འདུལ་རྡོ་རྗེ་སོགས་ཀྱིས་བཀས་བསྐུལ་ཏེ་བོད་ཁམས་སྤྱིའི་བདེ་ཐབས་སུ་གུ་རུའི་ལུང་བསྟན་དང་རྟ་ཞྭ་གླིང་པའི་གཏེར་བྱང་ལས། གཅིག་གི་དགེ་སྦྱོང་འགྲོ་བ་འདུལ་ཚུལ་དུ༔ སྣ་ཚོགས་ཐབས་ཀྱིས་འགྲོ་ལ་ཕན་འདོགས་ཤིང་༔ སྟོབས་ཆེན་ཚུལ་གྱིས་འགྲོ་མང་གནས་འདིར་འཁྲིད༔ ཅེས་རྡོ་རྗེའི་ལུང་རྣམས་དུས་ལ་བབས་པས་དགུང་གྲངས་ལྔ་བཅུར་སོན་པ་མེ་ཁྲི་ལོར།[25] ལྷོ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་དམ་ཆོས་དང་། ལྷག་པར་རྫོགས་པ་ཆེན་པོའི་ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བའི་དོན་དུ། བྱང་སྒོ་ནས་རི་བོ་གཟར་པོ་ཞིག་བརྒྱུད་དེ་རྫོང་རི་བརྒྱུད། ཡུག་སམ་ནོར་བུ་སྒང་དུ་ཞབས་ཀྱིས་ཐོག་མར་བཅགས་པ་དང་སྐྱེས་མཆོག་རྣལ་འབྱོར་པ་གཞན་གཉིས་པོ་དང་། མཆེད་གསུམ་པོ་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༦ ལོར་ཞལ་འཛོམས་པའི་སྐལ་བ་དང་ལྡན་པར་བྱས་སོ།།

མདོར་ན་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སུ་གྲགས་པའི་ཡུག་སམ་ཞེས་པའི་ས་ཆའི་སྐད་དོད་ནི། སྔོན་པའི་རིགས་རྣམས་ཀྱིས་ "བླ་མ་ཆེན་པོ་གསུམ་" ཞེས་འབོད་པ་དེ་རིམ་པས་ས་ཆའི་མིང་དུ་བཏགས་པར་མངོན་ནོ། དེ་ལྟར་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་གསུམ་པོའི་མཐུ་ནུས་གྲུབ་རྟགས་ཁྱད་འཕགས་དུ་མའི་སྒོ་ནས་ཡུལ་འདིར་ཞབས་སོར་འཁོད་དེ་ཞལ་འཛོམས་བྱུང་བ་རྟེན་འབྲེལ་བཟང་བ་ལགས།

25 བདུད་འཇོམས་རིན་པོ་ཆེ་ "རྙིང་མའི་ཆོས་འབྱུང་ལྷ་དབང་གཡུལ་རྒྱལ།" ཤོག་གྲངས་ ༢༥༢ དཔེ་གཟུགས་ཅན་ ༡༥༩༨ ནང་ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོ་མེ་ཁྲི་ལོར། འབྲས་ལྗོངས་ལྷ་རི་འོད་གསལ་སྙིང་པོར་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་ནས་གནས་སྒོ་ཕྱེ་གསུངས་པ་ལྟར། ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༦ ཡིན་པར་ངེས་དགོས་སྙམ།

ཀུ་རུའི་གཏེར་ལུང་ལས། ང་ཡི་སྤྲུལ་པ་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་ནི༔ གཅིག་ནི་དགེ་སྦྱོང་ཐབས་ཀྱིས་འགྲོ་ལ་ཕན་འདོགས་ཤིང༔ སྟོབས་ཆེན་ཚུལ་གྱིས་འགྲོ་མང་གནས་དེར་འཁྲིད༔ (ལྷ་བཙུན་) གཅིག་ནི་སྦས་ཚུལ་གཞན་གྱིས་མ་རིག་པར༔ གནས་ཀྱི་སྒོ་ལམ་ཅུང་ཟད་རྙེད་པར་གྱུར༔ (ཀ༔ཐོག་) གཅིག་ནི་རྣལ་འབྱོར་རལ་པའི་ཚུལ་གྱིས་བྱོན༔ ལམ་བར་སོ་ནམ་བྱེད་ཅིང་བསྟན་པ་སྤེལ༔ (མངའ་བདག་པ་) ཤར་ནས་ཕུན་ཚོགས་མིང་ཅན་འབྱུང༔[26] (ཆོས་རྒྱལ་) ཞེས་སོགས་དང་། ཡང་གཏེར་ལུང་ལས། "མ་འོངས་པའི་ཚེ་སྙིགས་མ་ལྔ་བདོ་བའི་ཚེ༔ ངའི་སྤྲུལ་པ་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་འབྱུང་ཞིང༔ གཅིག་ནི་རི་དྭགས་ལིང་པའི་ཚུལ་དུ་འབྱུང་ནས༔ གསང་ལམ་སྐྲུ་ཐབས་སུ་འབྱེད་པར་འབྱུང་བར་འགྱུར་རོ༔ གཅིག་ནི་རྣལ་འབྱོར་སྨྱོན་པའི་ཚུལ་དུ་འབྱུང་ནས༔ སེནྡྷེའི་མཚོངས་སྟབས་ཀྱིས་འབྱེད་པར་འགྱུར་རོ༔ གཅིག་ནི་དགེ་སྦྱོང་འགྲོ་འདུལ་གྱི་ཚུལ་དུ་འབྱུང་ནས༔ གླིང་ཆེན་སྟོབས་ལྡན་ཚུལ་དུ་འབྱེད་པར་འགྱུར་རོ༔ གཅིག་ནི་སྤྲུལ་པ་རལ་པའི་ཚུལ་སྔགས་འཆང་དུ་འབྱུང་བས༔ འབུ་སྲིན་ནུར་འགྲོས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་འབྱེད་ཅིང༔ སྐལ་ལྡན་སྐྱེས་བུ་རྣམས་ཀུང་རིམ་པས་སྒྲོད་པར་འགྱུར་རོ༔"[27] ཞེས་དང་། དེ་བཞིན་གཏེར་སྟོན་རཏྣ་གླིང་པའི་གཏེར་བྱང་ལས་ཀྱང་། འདི་ལྟར། "སྤྲུལ་པའི་སྐྱེས་ཆེན་བཞིའམ༔ རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་པོ་གང་རུང་ཞིག་གིས༔ རི་དྭགས་རྒྱལ་པོ་སེནྡྷེ་ལྟར་དཔའ་མཛངས་སྙིང་སྟོབས་ཆེ་ཞིང་བློ་ཁོག་ཡངས་པ༔ དེས་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་རྣམས་སྐྱོང་མཁས་པ༔ རྒྱལ་སྲིད་ཆོས་

---

26 འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་ "འབྲས་ལྗོངས་གནས་ཡིག་ངོ་མཚར་གཏེར་མཛོད་" པོ་བྲང་པར་ཤིང་ལས་པར་བསྐྲུན་པའི་ཤོག་གྲངས་ ༤༤ རྒྱབ་ཏུ་གསལ་འདུག

27 གཏེར་སྟོན་སངས་རྒྱས་གླིང་པ་ "བླ་མ་དགོངས་འདུས་" པོད་ཆ (Vol. 6) ཤོག་གྲངས་ ༤༧༠ པར་གསལ་འདུག ཡང་ན། འཇིགས་མེད་དཔའ་བོའི་གནས་ཡིག་ངོ་མཚར་གཏེར་མཛོད་ཀྱི་ཤོག་གྲངས་ ༤༤ ལ་གསལ་འདུག

བཞིན་བསྒྲུངས་པ་སོགས་ཡུལ་འདིའི་དབུ་འཕང་དགུང་ལ་རེག་པར་བྱེད༔”[28] ཅེས་དང་། འབྱུང་འགྱུར་རྒྱལ་པོ་ངོས་འཛིན་བྱ་སྣང་ས་སོགས་ཀྱང་གསལ་འཁོད་ཡོད་པ་དཔེར་ན། “ང་ཡི་སྤྲུལ་པ་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་ལས༔ གཅིག་ནི་རི་དྭགས་རྒྱལ་པོ་སེང་གེ་བཞིན༔ སྙིང་སྟོབས་དྲག་པོས་གནས་འདི་འཛིན་པར་བྱེད༔ ཅེས་དང་། སྒང་གི་ཕྱོགས་ནས་ཕུན་ཚོགས་མིང་ཅན་འབྱུང་༔”[29] ཞེས་སོགས་གསལ་ཡོད་པའོ།།

མདོར་ན་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཡུལ་འདིའི་ས་ཡི་ལྟེ་བ་ཡུག་སམ་དུ་ཞབས་སོར་འཁོད་རྗེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༢ ལོར་སློམ་ཆེན་ནམ་རྟོགས་ལྡན་སྐལ་བཟང་དོན་གྲུབ་མིང་ཅན་ཞིག་དང་། པ་སངས་མིང་ཅན་བཅས་གཉིས་ཀྱིས་འགོ་འཁྲིད་དེ་འཁོར་གཡོག་དུ་མ་དང་ལྷན་དུ། འབྲས་ལྗོངས་ཤར་ཕྱོགས་སུ་ཆེད་དུ་མངགས། ལུང་བསྟན་གཞིར་བཟུང་དང་རྟགས་དང་མཚན་མ་སོགས་བརྟགས་པའི་སྒོ་ནས་སྐྱེས་བུ་ཕུན་ཚོགས་གང་བཙལ་བར་ཕེབས་ཡོད། དཀའ་སྤྱུག་ཇི་བྱུང་ལ་གདོང་ལེན་གནང་བཞིན་མཐར་སྒང་མེད་ཀྱི་དང་དུ་སྒང་ཏོག་གི་ས་ཁུལ་དུ་འབྱོར་མ་ཐག ཀྱེན་དབང་གིས་སྐྱེས་བུ་ཞིག་བ་ལས་འོ་མ་འཛོ་བ་དང་ཞལ་ཐུག ཤིན་ཏུ་རྟེན་འབྲེལ་ལེགས་པའི་རྟགས་མཚན་གྱིས། མི་དེས་ཁོང་ཚང་མ་ནང་དུ་གདན་ཞུས། འོ་མ་དང་གསོལ་བ་ཞབས་ཏོག་ལེགས་པར་ཕུལ་བ་དང་། འདིར་ཕེབས་དགོས་དོན་རྣམས་གསལ་བཤད་མཛད། དཔྱད་ཞིབ་དུ་མས། ཤར་ཕྱོགས་སྒང་ཞེས་པའི་ས་ཆ་དང་། རྟགས་མཚན་རྣམས་ཚང་མ་ལུང་བསྟན་ལྟར་ངོ་འཕྲོད་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད། འཁྲུལ་མེད་ཡིན་པར་ཡིད་ཆེས་སྙེད་པ་དང་སྐྱེས་བུ་དེའི་མིང་ལའང་ཕུན་ཚོགས་ཡིན་པས། ཡུག་སམ་དུ་མངའ་བདག་པ་ཆེན་པོས་གདན་ཞུས་གནང་བར་སྐྱེས་བུ་དེས་ཀྱང་རྟེན་འབྲེལ་འགྲིགས་ཏེ། ཡུལ་འདི་དང་ཡུལ་མི་ཚོའི་བདེ་

28 བཙུན་མོ་ཡེ་སྒྲོལ། “འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་” ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་ངོས་ ༡༣ ནང་གསལ།

29 རྡོ་ལུང་རིག་འཛིན་མཆོག་སྤྲུལ་གླིང་གི་དཀར་ཆག རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དུ་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་ངོས་ ༣༤ རྒྱབ་ཏུ་གསལ་འདུག

ཐབས་ལ་དམིགས་ནས་ཞལ་བཞེས་གནང་བ་དང་ཆབས་ཅིག རྟོགས་ལྡན་བསྐལ་བཟང་དོན་གྲུབ་འཁོར་གཡོག་དང་བཅས་པའི་ལྷན་དུ་ཡུག་སམ་ལ་ཕེབས་རྒྱུའི་གྲ་སྒྲིག་མཛད།

ཁོང་དཔོན་གཡོག་འཁོར་བཅས་སྐད་ཧྲོག་ནས་ཆས་ཏེ་ལམ་ཞོར་ཁག་ཏུ་མོན་པ་ཚོའི་ས་ཁྲུལ་བརྒྱུད་ནས་ཕེབས་དགོས་སྐབས། མོན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཕུན་ཚོགས་དཔོན་གཡོག་དང་བཅས་པ་ཕེབས་པ་མཐོང་བ་དང་ཤིན་ཏུ་བློ་ཕམ་གྱིས "ཨ་ལོང་། ཀ་ཡུང་ས། རུམ་སྡེགས། ནེམ་པོའ།" ཞེས་སྐད་འབོད་བྱས་པའི་དོན་ནི། "ང་ཚོའི་ལྷ་མཆོག་ཕྱི་ལོགས་སུ་ཕེབས་ཀྱི་འདུག" ཅེས་བཤད་པའི་རྒྱུ་མཚན་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས་མོན་རིགས་རྣམས་དེ་སྐབས་གཡོ་སྒྱུ་དང་བྲལ་བ་ཉམས་ཆུང་ཡིན་པ་གདོན་མི་ཟ། ལྷ་ནི་རྒྱལ་པོའམ་དཔོན་པོ་ལ་གོ་སྐྱེས་བུ་ཕུན་ཚོགས་ནི་ཁོ་རང་ཚོའི་འགོ་འཁྲིད་བྱམས་སེམས་ལྡན་པ་ཞིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་འདུག དེ་ནས་བཟུང་ས་ཕྱོགས་དེར "རུམ་སྡེག" ཅེས་ཡུལ་གྱི་མིང་དུ་ཆགས་པ་ཞིག་ཡིན། འདི་སྐད་ཧྲོག་ནས་ས་ཚད་རིང་ཐུང་གི་ལོ་མི་ཀྲར་བཅུ་ཕྲག་གཉིས་ཙམ་གྱི་ས་ཆར་གནས་ཡོད།

དེ་རྗེས་རིམ་པར་ཁོང་དཔོན་གཡོག་འཁོར་བཅས་ས་ཁྲུལ་ཞིག་ཏུ་ཡུལ་མི་འབངས་དུ་མས་བསང་གསོལ་གྱི་དུ་བའི་སྤྲིན་ཚོགས་ནམ་མཁའ་གང་བ་བཞིན་གདང་བཞིན་ཕེབས་བསུ་ཞུ་བ་གཟིགས། ས་ཁྲུལ་དེའི་མིང་ལ་ཐ་ན་དུས་ད་ལྟའི་བར་དུ་ཡང "བསངས" ཞེས་འབོད་བཞིན་པའང་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་དེ་ལྟར་ལགས།

སླར་ཡང་ཡུལ་ལྗོངས་ཆུང་དུ་ཞིག་ཏུ་ཡུལ་མི་མང་པོས་བསུ་བ་གཟབ་རྒྱས་ཞུ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། འབུལ་མཆོད་དུ་གསོལ་མར་མང་པོ་ཕུལ་ཡོད། འབུལ་མཆོད་དུ་མ་བྱུང་བ་རྣམས་བསྟམས་ཐུབ་མིན་ལ་བརྟེན་གསོལ་མར་ཐམས་ཅད་སྒོ་ལྷགས་ན་གཏམས་ནས་བཞག་སྡེ་བཅོལ། རྒྱུ་མཚན་དེ་ལ་བརྟེན་ཡུལ་འདིའི་མིང་ལ "མར་གཏམས" ཞེས་དེང་དུས་བར་འབོད་བཞིན་པའམ་དེ་ལྟར་ལགས།

དེ་རྗེས་ཚོགས་ཁག་དེ་རྣམས་ཏ་དྲེལ་ཆུང་ཆུང་སྟེང་བཞོན་ནས་སྐབས་རེ་སྨུ་ཐྲིས་འབར་བྱེད་མེ་མདའ་ཁ་རིང་འགའ་བསྣམས་ཡོད་པ། ནམ་མཁའ་སྟོང་པར་ཚག་སྒྲ་དང་བཅས་མེ་འཕེན་དེ་དགའ་བའི་ཉམས་འགྱུར་དུ་མའི་སྒོ་ནས་ཕེབས་བཞིན་ས་ཁུལ་ཞིག་ཏུ་སླེབས། ས་ཁུལ་དེར་གནས་མོན་རིགས་རྣམས་ཧ་ཅང་ཉམས་ཆུང་ལ། ཏ་དྲེལ་མེ་མདའ་སོགས་ཀྱང་དེ་སྔ་མཐོང་མྱོང་མེད་པས། མི་ཚོགས་དེ་རྣམས་ཕག་རྒོད་ཆེན་པོའི་སྟེང་བཞོན་འདུག་ཅེས་དང་། ཁ་ཤས་ཀྱིས་དབྱུག་པ་རིང་པོ་ལས་སྐད་སྒྲ་དང་མེ་འཕེན་བཞིན་འདུག་ཅེས་སོགས་ཕན་ཚུན་བསམ་ཚུལ་བརྗེ་ལེན་ཀྱང་བྱས་སྐད། ས་ཁུལ་དེར་ཁང་པ་ཕལ་ཆེར་ཤིང་ཁང་དང་སྟེང་དུ་འབྲས་ཞིང་བརྔས་ཟིན་པའི་རྩྭ་སྐམ་པོའི་རིགས་བཀབ་ཡོད་པ་དང་། ཡུལ་མི་ཚོས་རྩྭ་སྐམ་པོ་དེ་ལ་ "གཡང་" ཞེས་འབོད་སྲོལ་ཡོད་པས། རིམ་པས་ས་ཁུལ་དེར་ "གཡང་སྣང་" ཞེས་མིང་ཆགས། ཁང་པའི་སྣང་ལ་གཡང་བཀབ་ཡོད་པས་གཡང་སྣང་ཞེས་བཏགས་པར་མངོན།

དེ་ལྟར་ཕུན་ཚོགས་དཔོན་གཡོག་དང་། བསྐལ་བཟང་དོན་འགྲུབ་འཁོར་བཅས་དཀའ་ཚེགས་དུ་མས་ཡུག་སམ་ནོར་བུ་སྒང་དུ་བདེ་འཁྱོར་བྱུང་བ་དང་མདའ་བདག་ཕུན་ཚོགས་རིག་འཛིན་སྐུ་འཁོར་དང་ཞལ་མཇལ་ཐོག་མ་དེ་མཛད་དེ་ཧྲེན་འབྲེལ་ལེགས་པར་འགྲིགས།

སྤྱིར་བཏང་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་བསྟན་རྩིས་མང་ཆེ་བའི་ནང་། བོད་རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་ཆུ་རྟ། ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༢ ལོར་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་ཐོག་མ་དེ་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་མཛད་ལུགས་བཤད་པ་ནི། བོད་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་གདུང་བརྒྱུད་ངོ་མ་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོས་རྟེན་འབྲེལ་མཚོན་ཕྱིར་ཐོག་མའི་རྒྱལ་པོར་མངའ་དབང་རིན་ཆེན་འབར་བའི་སྒོ་ནས་དབང་བསྐུར་མཛད་པ་ལ་གོ་དགོས། སྐབས་དེར་སྦས་ཡུལ་བསྟན་པའི་བདག་པོ་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཡུལ་འདིར་ཞབས་སོར་འཁོད་ཐུབ་མེད། ཡིན་ནའང་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༦ ལོར་ལྷ་བཙུན་ཀུན་བཟང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཡི་ཐིག་ལེ་ཡུག་སམ་ནོར་བུ་སྒང་དུ་ཞབས་སོར་

ལེགས་པར་བཀོད་དེ། ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཐོག་དྲངས། བླ་མ་གཞན་རྣམ་གཉིས་སྐུ་འཁོར་དང་བཅས་ལྷན་འཛོམས་ཞལ་མཇལ་མཛད་པའི་བསྐལ་བཟང་ཐོག་མ་དེ་ཡིན།

དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ་གུ་རུ་པདྨའི་ལུང་བསྟན་དུས་སུ་སྨིན་ཏེ་རྣལ་འབྱོར་གྱི་བླ་མ་ཆེན་པོ་གསུམ་དབུ་བཞུགས་ཐོག ཡུལ་འདིའི་ཡུལ་ལྷ་གཞི་བདག་གི་གསོལ་མཆོད་དང་འབྲེལ། བོད་རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་མེ་ཁྱི་ཟླ་བ་བཅུ་པ། ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༦ ལོར་གནས་ཀྱི་ལྡེ་བ་ཡུག་སམ་ནོར་བུ་སྒང་གི་ཆར་འདོད་ཡོན་མི་ཟད་པའི་ཚོགས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རྒྱས་པར་བཤམས། རྒྱལ་སྲིད་སྣ་བདུན། བཀྲ་ཤིས་རྫས་རྟགས་སོགས་ཀྱིས་མངའ་དབང་བསྐུར་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོར་དབང་བསྐུར་ཏེ། གསེར་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་ལན་གཉིས་པ་དེ་ཟབ་རྒྱས་ཞུས་པའི་སྐོར་ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོའི་རྣམ་ཐར་ནང་གསལ་ཡོད་པས་དོན་ལ་གནས་པར་བྱའོ།།

མདོར་ན་རྣལ་འབྱོར་གྱི་བླ་མ་ཆེན་པོ་གསུམ་པོས་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོར། མ་འོངས་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་མཛད་ཕྱོགས་དང་འབྲེལ་བའི་ཐབས་མཁས་ཀྱི་གདམས་པ་དུ་མ་དང་བཅས་ཆོས་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་ཞེས་གཟེངས་བསྟོད་ཆེན་པོས་མཚན་མངའ་གསོལ་མཛད་པ་ནས་བཟུང་རྣམ་རྒྱལ་རྒྱལ་བརྒྱུད་འགོ་ཚུགས་པའོ།།

ཐོག་མར་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་དགོངས་པ་གཅིག་མཐུན་གྱིས། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནས་ས་ཕུད་རྡོ་ཕུད་སོགས་ས་རྡོ་སྣ་ཚོགས་འདུ་སྒྲོང་མཛད་དེ། མཆོད་རྟེན་ཆེན་པོ་བཀྲ་ཤིས་འོད་འབར་ལ་སོགས་རྟེན་གསུམ་བྱིན་ཆེན་རིམ་པར་བཞེངས་ཏེ་བྱིན་གྱིས་བརླབས། དུས་ད་ལྟའི་བར་དུའང་མཆོད་རྟེན་ཆེན་པོ་ཞིག་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད་པ་ནི་ཀུན་ལ་ཡོངས་གྲགས་ཡིན། དེ་ལྟར་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་ཁོ་ནའི་བཀའ་དྲིན་ལ་བརྟེན་ནས། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་མདོ་སྔགས་ཀྱི་བསྟན་པའི་གཞི་བཏན་ལེགས་པར་བཙུགས་པའོ།།

ཡུལ་འདིར་དབྱིན་ཇིའི་བཙན་དབང་མ་སླེབས་སྔོན་དུ་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་བྱེད་སྟངས་ཐལ་

ཆེར་བོད་ཀྱི་སྐུ་དྲག་དང་དཔོན་དབང་སྲིད་གཞུང་རིང་ལུགས་ལ་གཞི་བཅོལ་ཡོད་པ་ནི། དཔེར་ན་བླ་མས་གཞུང་འཛིན་བྱེད་པ་དང་། ནང་པའི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གོམས་གཤིས་བཟང་པོ་ཡོད་པ་དང་། བཀའ་དྲུང་ཡིག་ཚང་དང་བླ་མ་མགོ་རིམ་ཁག་སྲིད་གཞུང་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་ལྟ་བུ་ཡིན། ལུགས་སྲོལ་འདི་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་བར་ལམ་ལྷོང་ཡིད་བརྟན་འཕེར་བ་ཞིག་རྒྱུན་གནས་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད་པ་ལས། དབྱིན་གཞུང་གིས་ཡུལ་འདིའི་ཕྱི་ནང་ཆབ་སྲིད་གང་ཐད་ལ་ཐེ་བྱུས་བྱས་པ་ནས་བཟུང་སྔར་གྱི་རིང་ལུགས་རིམ་པས་ཉམས་གུད་དུ་སོང་ནས་དབྱིན་ཇིའི་ལམ་ལུགས་དེ་དར་ཁྱབ་ཆེ་རུ་ཕྱིན་པ་ལྟ་བུ་ཞིག་ཡིན།

མདོ་དོན་ཆོས་རྒྱལ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གྱི་བཀའ་འོག་ཏུ་ཡོད་སྐབས། དབང་ཤུགས་ལྡན་པའི་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པས་གང་འདོད་འདོད་ལྟར་མ་གཏོགས་ཡུལ་འདིའི་ཕྱི་ནང་གི་ཆབ་སྲིད་སྐོར་ཐག་གཅོད་གནང་རྒྱུའི་དབང་ཆ་མེད་པ་ལྟ་བུའི་ངང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ བར་གནས་པ་རེད། ཡིན་ནའང་རིམ་པས་དབྱིན་གཞུང་གིས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འགན་འགངས་ཆེ་བའི་རིགས་ཕལ་ཆེར་དབྱིན་ཇི་ཐད་ཀའི་འོག་བཞག་སྟེ། ནང་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་ལ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་ཐག་གཅོད་དང་འཛིན་སྐྱོང་ཆོག་པའི་དབང་ཆ་འགའ་སླར་གསོ་དང་འབྲེལ་ཞུལ་ཡོད།[30]

དེ་ལྟར་ཡུལ་འདིའི་ནང་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཕལ་ཆེར་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མཚན་ཐོག་ཏུ་སླར་གསོ་དང་བཅས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐད་ཀའི་མངའ་འོག་དང་སྟངས་འཛིན་བྱ་ཐུབ་པ་ཞིག་བྱུང་ཡོད། ཡུལ་འདི་སྡེ་ཚན་དུ་མར་བགོས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་རིམ་བྱོན་གྱི་སྐུ་དུས་ནས་རྒྱལ་ཞེན་ཅན་ནམ་བློ་གཏད་འོས་པའི་ལྷོ་རིགས་དང་མོན་རིགས་གཉིས་ཀའི་དབང་ཤུགས་ཅན་གྱི་མི་རིགས་དང་སྐུ་དྲག་རིགས་རྣམས་ལ་ས་ཁུལ་རྣམས་བོགས་མའི་ཚུལ་དུ་བཏང་ཡོད། མི་རིགས་འདི་ཚོའི་ནང་པྲ་དྷན་ (Pradhan) སྡེ་ཚན་གྱི་བལ་པོ་ཡང་ཡོད་འདུག ཁོང་རྣམས་ས་བདག་དང་

---

30 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 64.

ཁྲི་ག་དར་ (Land Lords and Thicadars) གྱི་གོ་རིམ་དུ་བཞག་ཡོད། ཁོང་ཚོའི་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ནི། ས་ཁྲལ་དང་ཁང་པའི་ཁྲལ་རྣམས་བསྡུ་སྐོང་བྱ་རྒྱུ་དང་། རང་གི་ཁྱབ་ཁོངས་སུ་ཡོད་པའི་གྲོང་གསེབ་སོ་སོའི་ནང་འཛིན་སྐྱོང་བྱ་རྒྱུའི་དབང་ཚད་ངེས་ཅན་ཞིག་གི་སྒོ་ནས་ཞི་བའི་ལས་དོན་ནམ་ཁྲིམས་འགལ་གྱི་སྐོར་ཐག་གཅོད་ཆོག་པའང་སྲུལ་ཡོད། གཞིས་ཀ་འདི་ཚོ་དུས་ངེས་ཅན་ཞིག་གི་རིང་བོགས་མར་གཏོང་བ་དང་། ས་གཞིས་དང་ཡོང་བབས་ལ་ལྟོས་ཏེ་ལོ་ལྟར་གྱི་ཁྲལ་དང་བཅས་བསྡུར་གསོ་བྱེད་དགོས་རྒྱུའི་ལུགས་སྲོལ་ཡོད་འདུག[31] ཁོང་རྣམས་ཀྱིས་ཡིག་ཚང་གི་འཛིན་སྐྱོང་བྱས་པའི་བྱ་དགའི་ཚུལ་དུ། ས་ཁང་གི་ཁྲལ་བསྡུས་པའི་ཡོང་བབས་ཡོངས་ཀྱི་བརྒྱ་ཆ་བཅུ་ཙམ་རང་ལ་ཐོབ་ཐང་ཡོད་པ་དང་དེ་མིན་མངའ་སྡེའི་གན་མཛོད་ནང་ཚུལ་བཞིན་བསྐྱེལ་དགོས། ནགས་ཚལ་གྱི་ཐོན་བསྐྱེད་ཚོང་བབས་ལས་ཕྱེད་ཙམ་གྱི་ཐོབ་ཐང་། དེ་བཞིན་ཁྲིམས་ཁང་གི་གླ་དོད་དང་ཆད་དངུལ་བསྡུས་པ་རྣམས་ལས་ཐོབ་སྐལ་འདྲ་མཉམ་ཡོད་པ་དང་། དེ་སྔེང་སོ་སོའི་སྙེར་གྱི་ས་ཁང་དང་ཡང་ན་གཞན་གྱི་མདུན་ནས་ཏོ་སྒྲུབ་བྱས་པའི་རིགས་ཡིན་ཀྱང་ས་ཁྲལ་སོགས་གང་ཡང་མེད་པར་རང་དབང་གི་སྒོ་ནས་བདག་ཉར་ཆོག་པའི་བཀའ་འཁྲོལ་ཡོད། ཡུལ་གྱི་ས་ཆ་རྣམས་ཁྲིམས་མཐུན་བདག་པོ་ཆོས་རྒྱལ་ལམ་གཞུང་ཡིན། འོན་ཀྱང་ས་བདག་རྣམས་ཀྱིས་རང་གི་ཕ་གཞིས་བརྒྱུད་འཛིན་བྱ་རྒྱུ་ནི་ཇི་སྲིད་བསྐོ་བཞག་གནང་བའི་ལས་འགན་ཚུལ་བཞིན་བསྒྲུབ་ཕྱིན་ཆད་དེ་སྲིད་དུ་བདག་ཉར་ཆོག་རྒྱུ་ཞེས་དང་། ཡང་བོགས་མ་ལེན་མཁན་གྱི་ས་བདག་སུ་ཡིན་རུང་བརྒྱུད་འཛིན་གྱི་སྲས་མེད་ཚེ། དེ་མ་ཐག་ས་བདག་གྲོངས་པའི་རྗེས་སུ་ས་ཁང་རྣམས་ཆོས་རྒྱལ་ལམ་གཞུང་ལ་ཕྱིར་ལོག་དགོས་རྒྱུ། གཞིས་ཀ་དེ་སླར་ཡང་རྒྱལ་ཞེན་ཡོད་མཁན་ནམ་བློ་གཏད་འོས་པ་གཞན་ཞིག་ལ་གོང་འཁོད་ཡོང་བབས་རིགས་འགྲིག་འཛུགས་ཐུབ་ཚེ། དེར་སྐྱོལ་རྒྱུའི་ཁྲིམས་གཞི་གཏན་འབེབས་བྱས་ཡོད། ཡིན་ནའང་གཞིན་པོ་

31 A. C. Sinha, *Politics of Sikkim*, 1975, pp. 23, 24.

དེའི་སྐེར་གྱི་ས་ཁང་རིགས་རྣམས་ཉམས་སྐྱོན་མེད་པར་ཤུལ་ལུས་ནང་མི་རྣམས་ཀྱིས་བེད་སྤྱོད་བྱ་ཆོག་པའི་སྐོར་ཡང་གསུངས་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༥ ནང་ཡུལ་འདིའི་ས་ཆ་སྡེ་ཚན་དྲུག་ཅུ་རེ་དགུ་ (69 Elakhas) ཡོད་པ་ལས། ཞེ་དྲུག་ (46) འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ལྷོ་རིགས་དང་མོན་རིགས་ཀ་ཛི་རྣམས་དང་། བལ་པོ་པྲ་དྷན་ (Pradhan) རིགས་དང་འདིར་གཏན་སྡོད་ཆོག་པའི་རྒྱ་གཏིང་གི་མི་ཞིག་བཅས་པ་རྣམས་ལ་བོགས་མའི་ཚུལ་དུ་སྤྲུལ་ཡོད། ཡུལ་གྱི་སྡེ་ཚན་བཅུ་དྲུག་ཙམ་ཞིག་ (16 Elakhas) ཆོས་རྒྱལ་སྐེར་གྱི་གཞིས་ཀ་ཡིན་པས་ཐད་ཀའི་དབང་འཛིན་དང་གཟིགས་སྐྱོང་འོག་ཡོད་པ་དང་། སྡེ་ཚན་ལྔ་ཙམ་ཞིག་ཡུལ་འདིའི་དགོན་པ་ཆེ་ཁག་གི་ཆོས་གཞིས་འོག་ཡོད། མོན་རིགས་ཚོའི་ས་ཁུལ་ཛོང་མགོ་ཞེས་པའི་གཞིས་ཀའི་ཡོང་བབས་ཐམས་ཅད་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་བཙུན་མོའི་སྐེར་གྱི་ཡོང་བབས་ཏུ་བཞག་ནའང་དེའི་འཛིན་སྐྱོང་ཕལ་ཆེར་ཆོས་རྒྱལ་སྐེར་གྱི་ས་གཞིས་རྣམས་འཛིན་སྐྱོང་གནང་བའི་ཡིག་ཚང་ནས་ཐད་ཀར་གཟིགས་ཞིབ་གནང་སྲོལ་ཡོད་འདུག མཐར་ལིང་མོ་གཞིས་ཀ་ (Lingmo Estate) ནི་དམིགས་བསལ་ཞིག་ཡིན་ཏེ།[32] དེ་སྔ་ར་ཡི་བླ་ཏྲ་དུར་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན་ནང་མི་དང་བཅས་པའི་སྐེར་དོན་དུ་གོང་དུ་ཞུས་པ་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་དང་། རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གིས་གཟེངས་བསྟོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་གནང་སྦྱིན་དུ་སྤྲུལ་བ་ཞིག་ཡིན། མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གཞིས་ཀ་འདི་ཚོའི་དངུལ་གྱི་ཡོང་བབས་ཕལ་ཆེ་བ་ཡུལ་འདིའི་བདེ་སྐྱིད་ལ་སྨན་པའི་དུས་དུས་སུ་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་མཛད་སྒོ་གལ་ཆེན་དང་ཞབས་རིམ་ལྷ་གསོལ་གནང་རྒྱུའི་ཆེད་བེད་སྤྱོད་པ་དང་ཞིག་གསོ་བྱ་རྒྱུའི་རིགས་དང་འགྲོ་གྲོན་རྩག་རྩིག་རིགས་ལ་བེད་སྤྱོད་གནང་བཞིན་ཡོད་པའི་སྲོལ་འདུག

དབུས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་བཀོད་རྫུས་སམ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐད་ཀའི་འཛིན་སྐྱོང་འོག

32 A. C. Sinha, *Politics of Sikkim*, 1975, p. 46.

ནས་ཡིད་བརྟན་འོས་པའི་དྲུང་ཆེ་ཁ་ཤས་ཀྱི་ལག་ཏུ་འགན་དབང་ཆ་ཚང་སྤྲད་ཡོད། དྲུང་ཆེ་འདི་རྣམས་ལ་ལས་ཁུངས་ཀྱི་སྤྱི་ཚན་ཁག་ཀུང་ལས་བགོས་རྒྱབ་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་སྒེར་གྱི་དྲུང་ཆེ་ (Private Secretary) མཆོག་ལ་གཞན་ལས་ཀུང་དབང་ཤུགས་ནུས་ལྡན་ཞིག་སྩལ་ཡོད་པ་དང་། སྐུ་སྒེར་གྱི་དྲུང་ཆེ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་ཐད་ཀའི་འཛིན་སྐྱོང་འོག་ཡོད་པ་དང་། རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་མཆོག་དང་། ཆོས་རྒྱལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་འབྱུང་རྒྱུའི་ཟམ་པ་ལྟ་བུ་ཡིན་པས་ལས་འགན་གལ་ཆེན་ཞིག་སྩལ་ཡོད།

འདི་ལྟར་ས་བདག་གྲལ་རིམ་པ་དང་ཁྲི་ག་རྟར་ཡོངས་ཀྱི་གཞིས་ཀ་སོ་སོའི་དོན་གནད་མཐའ་དག མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྤྱི་ཁྱབ་དྲུང་ཆེའི་ (General Secretary) ལས་འགན་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་མངའ་འོག་ཏུ་བཞག་ཡོད། ཡུལ་གྱི་ནང་ཞི་བདེའི་ཁྲིམས་སྲོལ་བགོ་འགྲེམས་ཡོང་ཕྱིར་གཞིས་ཀ་སོ་སོའི་ནང་ས་བདག་གྲལ་རིམ་པ་ཚོར་ཁྲིམས་མཐུན་དབང་ཆད་ཅེས་ཅན་སོ་སོའི་གོ་གནས་དང་མཚུངས་པར་སྤྱི་ཚན་སོ་སོའི་ནང་ལག་ལེན་བསྟར་ཆོག་རྒྱུ་དང་། དུས་དུས་སུ་ས་བདག་གྲལ་རིམ་པ་རྣམས་ཀྱིས། ས་གནས་ཁྲིམས་ཁང་དུ་གཟིགས་སྐོར་དུ་ཕེབས་པའི་སྲོལ་ཡོད། སོ་སོའི་གཞིས་ཀའི་ནང་ཁྲིམས་མཐུན་ཐག་གཅོད་བྱ་རྒྱུའི་དབང་ཆད་ཡོད་པ་དང་། ཐ་མའི་ཐག་གཅོད་ནི་མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་ཁྲིམས་ཁང་གཙོ་བོའི་ནང་ཁྲིམས་དཔོན་གཙོ་བོས་གནང་སྲོལ་ཡོད་འདུག

ཡང་སྤྱི་ཚན་སོ་སོའི་དབུ་འཛིན་དང་བཅས་པའི་སློབ་སྟོན་ཚོགས་པ་དང་མངའ་སྤྱིའི་གྲོས་ཚོགས་ཁང་ལ། གལ་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་འོས་བབས་གཟིགས་ཚེ་འདྲི་བསྡུན་བྱ་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་ཡང་ཡོད་འདུག ཡུལ་འདིའི་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཁང་གི་འཐུས་མི་རྣམས་ནི་ཡུལ་འདིའི་འབངས་མི་སེར་ཡོངས་རྫོགས་མཚོན་ཕྱིར་བསྐོ་བཞག་གནང་བ་ཞིག་ཡིན། དེའི་ནང་དུ་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པའི་འགོ་བྱེད་མཐོ་རིམ་གྲས་ནས་གཅིག་གཉིས་ཙམ་དང་། ས་བདག་གྲལ་རིམ་པ་ལས་དབང་ཤུགས་ཅན་གཉིས་གསུམ་ཙམ་དང་། དེ་བཞིན་གསང་ཆེན་པདྨ་

ཡང་རྩེ་དགོན་གྱི་སྐུ་ཆབ་བགྲེས་པ་ཞིག་བཅས་བསྐོ་བཞག་མཛད་དེ་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཁང་འདི་ཆགས་བཀོད་མཛད་ཡོད། འདི་དག་ནི་ཡུལ་མི་ཡོངས་ཀྱི་སྐུ་ཆབ་ཀྲི་ཚུལ་དུ་ "ལྷ་སྡེ་མི་སྡེ་" ཞེས་ལྷོ་རིགས་དང་མོན་རིགས། ནེ་པ་ལི། བླ་མ་དང་བཅས་པའི་སྐུ་ཆབ་ལྷན་ཁང་ཞིག་ཡིན། རྒྱལ་ཁབ་དང་འབྲེལ་བའི་གནད་དོན་གལ་ཆེན་རིགས་དང་ཇོ་དྲག་རིགས་བྱུང་ཚེ་ལྷན་ཁང་འདིས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་སློབ་སྟོན་རིགས་དགོས་ཚེ་རོགས་རམ་བྱ་དགོས་རྒྱུའི་ལས་འགན་འཁྲི་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་བརྒྱ་ཕྲག་ཉི་ཤུ་པ་འདིའི་ལོ་ངོ་སུམ་ཅུ་ལྷག་ཙམ་གྱི་དུས་སུ་ཡུལ་འདིར་ནང་པའི་དགོན་པ་ཆེ་ཁག་སུམ་ཅུ་སོ་བརྒྱད་དང་མ་ཎི་ལྷ་ཁང་ཆུང་ཆུང་རིགས་ཤིན་ཏུ་མང་པོ་ཡོད། འདི་དག་ལས་བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་དགོན་པ་དང་། དོ་ལུང་དགོན་པ་གཉིས་ཟུ་ཆེ་ཤོས་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད། གསང་ཆེན་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་ནི་ཆེ་ཤོས་ཡིན་ལ་མཚན་ཡང་གྲྭ་ཚང་པ་ཞེས་སྙན་གྲགས་ཆེ་ཤོས་དེ་ཡིན། གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་པ་ནི་ཡུལ་འདིའི་དགོན་པ་ཚང་མའི་ནང་ནས་རྙིང་ཤོས་དེ་ཡིན། དགོན་ཆེན་གྱི་ནང་ནས་གསང་ཆེན་པདྨ་ཡང་རྩེ། ར་ལངས་དགོན་པ། རུམ་སྟེགས། ཕོ་གདོང་དགོན། ཕན་བཟང་དགོན་པ་དང་བཅས་པ་འདི་རྣམས་ལ་སོ་སོའི་ཆོས་གཞིས་ཡོད་པ་དང་ས་ཞིང་གི་ཁྲལ་དང་ནགས་ཚལ་གྱི་ཡོང་བབས་རྣམས་དགོན་པ་སོ་སོའི་ནང་པའི་དུས་མཆོད་ཁག་དང་དུས་སྟོན་རིགས་བསྐྱང་བརྩི་དང་རྒྱལ་ཁབ་བདེ་ཐབས་ལ་དམིགས་ཏེ་ཞབས་རིམ་ཁག་དང་སྤྱི་རིམ་སྒྲུབ་གསོག་ཆེད་བེད་སྤྱོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ཁང་པའི་དབྱེ་ཁྲལ་རིགས་ཡུལ་མི་རྣམས་དང་སྤྱི་མཚུངས་ལྟར་འབྲས་གཞུང་ལ་བསྡུ་ལེན་བྱེད་དགོས། དགོན་པ་གཞན་རྣམས་སོ་སོའི་གནས་སྟངས་ལ་གཞིགས་ཏེ་དུས་ཆེན་མཛད་སྒོའི་འགྲོ་གྲོན་རིགས་འབྲས་གཞུང་གིས་རོགས་རམ་གྱི་ཚུལ་དུ་སྐྱལ་སྤྲོད་ཡོད། འབྲས་གཞུང་དགོན་གནས་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་དགོན་པ་ཁག་དང་མ་ཎི་ལྷ་ཁང་ཐམས་ཅད་ལ་གཟིགས་རྟོགས་བྱེད་པ་དང་བདེ་དོན་ལ་སྨན་པའི་རོགས་རམ་ཞིག་གསོ་རིགས་གནང་རྒྱུ་སོགས་འཛིན་སྐྱོང་གནང་

སྲོལ་ཡོད། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་འདིར་ཆོས་ལུགས་ཆེན་པོ་གཙོ་བོ་གཉིས་ཡོད་པ་ནི། གསང་ཆེན་སྔ་འགྱུར་རྙིང་མ་པ་དང་བཀའ་བརྒྱུད་པ་གཉིས་ཡིན་པ་ལས། སྔ་མ་རྙིང་མའི་དགོན་པ་ཐོག་མའམ་དང་པོ་ནི་གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་པ་ཡིན། དེ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་རབས་དང་པོ་དང་ལྷ་བཙུན་སྐུ་ཕྲེང་དང་པོ་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱིས་གསར་དུ་བཞེངས་པ་ཡིན་ལ་སིཀྐིམ་གཛེཊ་ཡར་ The Gazetteer of Sikkim ནང་གསང་ཆོས་དགོན་པ་བཞེངས་ལོ་དེ་ཆོས་རྒྱལ་གསུམ་པའི་སྐུ་དུས་ཡིན། དེ་སྐབས་ལྷ་བཙུན་གསུམ་པ་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོས་དགོན་པ་དེ་རྒྱ་བསྐྱེད་བཏང་བ་ཡིན་པས་དེ་ལྟར་གསུངས་པ་ཡིན་སྙམ། ཕྱི་མ་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་དགོན་པ་ཐོག་མ་ར་ལང་དགོན་པ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་བཞི་པ་འགྱུར་མེད་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་དུས་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༣༠ ལོར་བཞེངས། དེ་རྗེས་རུམ་སྟེགས་དང་ཕོ་གདོང་དགོན་པ་ཡང་བཞེངས་འདུག ༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་དྲུག་པ་ཆེན་པོས་རུམ་སྟེགས་དགོན་པ་རྙིང་པའི་ཉེ་འདབས་སུ་རུམ་སྟེགས་བཤད་སྒྲུབ་ཆོས་འཁོར་གླིང་དགོན་པ་ཞེས་བོད་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་དང་མཐུན་པའི་དགོན་པ་ཞིག་ ༡༩༦༦ ལོར་གསར་བཞེངས་མཛད་པ། དེ་ནས་བཟུང་དགོན་པ་འདི་ཉིད་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་དགོན་པ་ཚང་མའི་ནང་ནས་སྔོན་གྲགས་ཆེ་ཤོས་སུ་གྱུར།

སྤྱིར་བཏང་གི་དབང་དུ་བཤད་ན། བོད་གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་དང་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་སྐྱེས་བུ་རྣམས་ནི། སྟོན་པ་བཀའ་དྲིན་ཅན་དང་གུ་རུ་རིན་པོ་ཆེའི་རྗེས་འཇུག་པ་ཤ་སྟག་ཡིན་པ་དང་། སྙིང་རྗེ་ཕན་སེམས་ཅན་དང་ཕར་ཕྱིན་དྲུག་དང་གསང་སྔགས་ཀྱི་ཆོས་ཉམས་ལེན་བྱེད་མཁན་ཤ་སྟག་ཡིན་པས། ཡུལ་དེ་གཉིས་ཀྱི་བློ་བཙན་སྔགས་པ་སོགས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་ལ་ཁྱད་པར་གང་ཡང་མེད། མདོ་སྔགས་གཉིས་ཀ་དར་ཁྱབ་ཡོད་པར་ཁྱད་པར་མེད། བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་སུ་ཆོས་ལུགས་ཆེན་པོ་བཞི་ཀའི་ནང་སྡོམ་པ་གསུམ་གྱི་རང་བཞིན་དང་ལྡན་པའི་ལུགས་སྲོལ་དར་ཁྱབ་བྱུང་བ་ནི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་དག་ལས་ཤེས་ཐུབ། ཡུལ་འདིར་ཡང་མདོ་སྔགས་ཟུང་འབྲེལ་གྱི་བསྟན་པ་དར་ཡོད་པ་ནི་གཅིག་ཅིང་། ཚུང་ཟད་སི་

འདྲ་བ་ནི། སྤྱི་འགྱུར་རྙིང་མ་པ་དང་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་ཆོས་བརྒྱུད་གཉིས་དར་ཁྱབ་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་ལས་ཆོས་ལུགས་གཞན་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་དར་ཁྱབ་དེ་ཙམ་བྱུང་མེད་པ་ལྟ་བུ་མངོན་གསལ་ཡིན་འདུག ཆོས་རྒྱལ་དང་པོ་ཞབས་དྲུང་ཆོས་རྒྱལ་ནས་ཆོས་ཀྱི་སྐྱ་དུས་སུ་རྒྱལ་བ་ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོས་ཡུལ་འདིར་དགེ་ཚུལ་སློང་སྒོམ་གཙང་གི་སྡེ་ཞིག་བཙུགས་རྒྱུར་དམིགས་ཏེ་གསང་ཆེན་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་པ་ཕྱག་བཏབ་པ་ཡིན་ཚུལ་དང་། སི་ཏུ་རིན་པོ་ཆེའི་གསུང་འབུམ་ནང་དུའང་འབྲས་ལྗོངས་པ་བཅུ་ཕྲག་གཉིས་ཙམ་ལ་དགེ་སློང་གི་སྡོམ་པ་འབོག་ཚུལ་སྐོར་ཡང་གསལ་ཡོད་ཚུལ་མཁས་དབང་དམ་པ་པདྨ་རྒྱལ་མཚན་ལས་གོ་ཐོས་བྱུང་།

གནའ་བོའི་ལུགས་ལྟར་ན། མི་ཚང་ཞིག་གི་ནང་བུ་གཉིས་ལས་ལྷག་པ་ཡོད་ཚེ་གཅིག་གྲྭ་པར་བཙུག་དགོས་རྒྱུ་དང་དགོན་པའི་བླ་གྲྭ་བགྲེས་པ་ཞིག་གི་སློབ་ཕྲུག་གི་ཚུལ་དུ་སློབ་སྦྱོང་བྱེ་འགོ་ཚུགས་ཡོད། རིམ་པར་བླ་གྲྭ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་རང་བདག་གི་ས་ཁང་དུ་བསྡད་པ་ལས་དགོན་པའི་ནང་རྒྱུན་དུ་བཞུགས་སྲོལ་མེད་སྟབས་ག་ལེར་ཡུལ་འདིའི་བླ་གྲྭ་རྣམས་འཇིག་རྟེན་པའི་ཆ་ལུགས་སམ། སེར་ཁྱིམ་པའི་ལུགས་སྲོལ་དར་ཁྱབ་ཆེ་རུ་ཕྱིན་ཏེ་གཉེན་སྒྲིག་བྱེད་སྲོལ་དར།

བླ་མ་སྐུ་བགྲེས་རྣམས་ལ་དགོན་པའི་ས་ཁུངས་ནང་རང་བདག་གྲྭ་ཤག་བཟོས་ཡོད་སྟབས་སྐབས་འགར་དེར་བཞུགས་ནས་མཚམས་བསྙེན་སྒྲུབ་མཐར་ཕྱིན་པ་གནང་སྟེ་གྲུབ་པའི་གོ་འཕང་མཐོན་པོར་གཤེགས་པའི་རྣལ་འབྱོར་པའང་དུ་མ་བྱུང་ཡོད་འདུག གང་ལྟར་ཡུལ་འདིའི་གྲྭ་བཙུན་སྤྱགས་པ་རྣམས་ལོ་རེའི་ཚོགས་ཆེན་སྒྲུབ་མཆོད་ཁག་དང་དུས་སྟོན་མཛད་སྒོའི་རིགས་ལ་འདུ་འཛོམས་གནང་སྟེ་སོ་སོའི་གོང་མའི་ཕྱག་བཞེས་ལྟར། སྒྲུབ་ཆེན་རིགས་ཚུལ་མཐུན་ཚོགས་རྒྱུ་ནི་ཐ་ན་དུས་ད་ལྟའི་བར་མི་ཉམས་པར་གནས་ཡོད། གྲྭ་གསར་ཞིག་དགོན་པར་སྒྲིགས་བཞུགས་བྱས་པ་ནས་བཟུང་ལས་འགན་ཐམས་ཅད་ལ་གདོང་ལེན་བྱས་ཏེ་མཐར་དགོན་པའི་རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་གྱི་ལས་འགན་མ་ཐོབ་ཀྱི་བར་འབད་བརྩོན་བྱ་

དགོས་ཡོད། དཔེར་ན་ཐོག་མར་གྲྭ་གསར་དེས། ཛ་འདྲེན་པ། དེ་ནས་རིམ་བཞིན་དཀོན་གཉེར། སྤྱི་གཉེར། དབུ་ཆུང་། དབུ་མཛད། ཆོས་ཁྲིམས་པ་དང་ཐ་མ་རྡོར་སློབ་བར་མས་ནས་ཡས་རིམ་དུ་འཛེགས་དགོས། དེ་ལྟར་དབུ་མཛད་ཀྱི་གོ་རིམ་ཡན་གྱི་བླ་མ་དབུ་ཆོས་རྣམས་ཚོ་ག་ཕྱག་ལེན། གཏོར་བཟོ་དཀར་རྒྱན་མཆམས་བསྙེན་སྒྲུབ་རིགས་མཐའ་དག་ལ་ཉམས་མྱོང་དང་ཤེས་ཡོན་གདེངས་དང་ལྡན་པ་ཞིག་དགོས་ངེས་ཀྱང་ཡོད་དགོས།

སྐབས་འདིར་དྲང་བདེན་ཡིན་ཡང་ཡིད་ཆེས་དཀའ་བའི་རང་བཞིན་ཞིག་ལ་ཡུལ་འདིར་རྒྱལ་པོའི་སྲིད་གཞུང་དང་ལྡན་དུ་ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་ཀྱི་སྒྲོམ་གཞི་དང་ལྡན་མོད་དམངས་གཙོའི་ལུགས་སྲོལ་བཟང་པོ་ཡང་གནའ་བོའི་དུས་རང་ནས་དར་ཁྱབ་བྱུང་ཡོད། འབྲས་ལྗོངས་བྱང་ཁུལ་ལ་ཆེན་དང་ལ་ཆུང་ཞེས་པའི་གྲོང་གསེབ་ནང་གནའ་བོའི་གོམས་གཤིས་དང་ལུགས་སྲོལ་ཞིག་ལ་གྲོང་གསེབ་སོ་སོའི་ནང་ནས་འབྲུས་མི་གཉིས་རེ་འོས་འདེམས་བྱས་ཏེ་ཡུལ་མིའི་འགོ་བྱེད་དུ་བསྐོ་སྲོལ་ཡོད་འདུག དེར་ཡུལ་མི་ཚོས། "སྤྱི་དཔོན" ཞེས་འབོད་པར་བྱེད། ལོ་གཉིས་ཞབས་ཞུའི་རིང་ཡུལ་ཁྲིམས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱ་རྒྱུ་དང་། ཡུལ་མི་རྣམས་དང་འབྲས་གཞུང་གིས་སྐུལ་བའི་ལས་འགན་རྣམས་དྲང་བདེན་གྱི་སྒོ་ནས་ལག་ལེན་བསྟར་བཞིན་ཡོད། དེ་རྗེས་སྤྱི་དཔོན་སོ་སོས་ལས་རོགས་གཉིས་རེ་འདེམས་སྒྲུགས་བྱ་སྲོལ་ཡོད་འདུག ཁོང་ཚོར་ཡུལ་མི་ཚོས "བརྒྱ་དཔོན" ཞེས་འབོད་པར་བྱེད། ས་ཁུལ་སོ་སོར་གྲོས་ཚོགས་ལྡན་ཁང་ཞིག་ཀྱང་ཡོད་པ་རེད། ཡུལ་མི་ཚོས "འཛོམས་ས" ཞེས་བཏགས། སྤྱི་དཔོན་སྐྱིང་པའི་ལས་འགན་གྱི་ལོ་དུས་ཚང་རྗེས། ཁྱིམ་ཚང་སོ་སོའི་འགོ་བྱེད་རེ་གྲོས་ཚོགས་ལྡན་ཁང་དུ་ཚང་འཛོམས་ཀྱིས་གདན་འབེབས་བྱས་པའི་ཉིན་མོར་སྤྱི་དཔོན་གསར་པ་གསང་བའི་འོས་ཤོག་གི་སྒོ་ནས་འོས་འདེམས་བྱེད་སྲོལ་ཡོད། འོས་འདེམས་བྱས་ཟིན་པ་དང་སྤྱི་དཔོན་གསར་པ་གཉིས་ཀྱི་མཚན། འབྲས་གཞུང་ལ་མཁྱེན་རྟོགས་དང་ངོས་ལེན་རྒྱབ་སྐྱོར་ཀྱི་ཕྱིར་འབུལ་ལམ་ཞུ་སྲོལ་ཡོད་འདུག དེ་རྗེས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱི་

རྒྱབ་སྐྱོར་རོགས་རམ་ལ་བརྟེན་ནས། སྤྱི་དཔོན་གྱིས་ཡུལ་མིའི་ནང་གི་དབང་ཚད་ལྡན་པའི་བགྲེས་སོང་ཁ་ཤས་འདེམས་སྒྲུགས་བྱས་ཏེ། "རྒན་མི་" ཞེས་འབོད་དེ་ཚོགས་པ་ཞིག་བཙུགས། དེའི་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ནི་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་ཚོར་སླན་པའི་དོན་གནད་གལ་ཆེན་རིགས་ཐག་གཅོད་བྱ་རྒྱུའི་ཐད་རྒྱབ་སྐྱོར་དཔྱད་རོགས་དང་གང་དགའི་བཀའ་སློབ་གནང་རྒྱུའི་ལུགས་སྲོལ་བཟང་པོ་ཞིག་གནའ་བོ་ནས་དར་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན།

མི་གསོད་ཁྲག་སྦྱོར་རིགས་ས་ཁུལ་དེ་དག་ཏུ་ཤིན་ཏུ་དཀོན་པས་དེ་མིན་ཡུལ་མི་ནང་པན་ཚུན་འཁྲུག་རྩོད་དང་ཁྲིམས་འགལ་གྱི་ནག་ཉེས་རིགས་གྲོས་ཚོགས་ནང་གཏུགས་དགོས། ཡིན་ནའང་ "རྒན་མིས་" ཐག་གཅོད་ཟིན་པ་དེ་ཐ་མའི་ཐག་ཆོད་ཡིན་འདུག ཡུལ་དེར་ས་ཞིང་འདེབས་ལས་རྒྱུང་བའི་ས་གཤིན་པོའི་རིགས། ཡག་སྨུག་གཉིས་ཀ་ཅན་དུ་མ་ཡོད་པ་སྐྱི་པའི་ས་ཡིན། ལོ་ལྟར་ཡུལ་མི་སྣེར་སོ་སོར་རེས་མོས་རྒྱབ་སྐྱེ་ས་ཆ་འདི་རྣམས་བགོ་འགྲེམས་བྱེད་སྲོལ་ཡོད། ཡ་མཚན་དངོས་བྱུང་ཞིག་ལ་ཡུལ་མི་ཚོའི་ནང་མི་གསོད་ཁྲག་སྦྱོར་གྱི་ནག་ཉེས་མ་གཏོགས་པའི་འཁྲུག་རྩོད་རིགས་དང་ཁྲིམས་འགལ་ནག་ཉེས་རིགས་ཅི་ཡང་སྣང་ཏོག་ཁྲིམས་ཁང་ཆེན་པོར་རྩ་བ་ནས་སླེབས་མ་མྱོང་བ་མངོན་སུམ་ཡིན། འདིས་ཡུལ་མི་ཚོའི་དབར་མཐུན་སྒྲིལ་ཆེས་ཤིན་ཏུ་བརྟགས་འོས་ཤིག་ཡོད་པ་བསྟན་བཞིན་ཡོད། ལྷག་པར་ཡུལ་མིའི་གྲོས་ཚོགས་ནང་ཁྲིམས་ཐོག་གིས་ཐག་གཅོད་བྱས་པ་རྣམས་དྲང་བདེན་ཡིད་ཆེས་འོས་པ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པས་ཡུལ་མི་ཚང་མས་བརྩི་འཁུར་དྲངས་བླངས་བྱས་ཡོད། གལ་ཏེ་གྲོས་ཚོགས་ཀྱིས་གང་ཐག་བཅད་པར་ཅི་གསུངས་བཀའ་སྒྲུབ་མ་ཞུས་ཚེ། ཡུལ་མི་ཐམས་ཅད་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་སྐྱིད་སྡུག་ནས་ཕྱིར་འབུད་བྱས་ཏེ་ཡུལ་ནས་ཀྱང་སྤྱུགས་སྲོལ་ཡོད་འདུག

གནའ་བོ་དུས་བཟང་པོའི་སྐབས་སུའང་མི་གསོད་ཁྲག་སྦྱོར་གྱི་ནག་ཅན་རིགས་ལ་ཉེས་ཆད་ནི། ནག་ཅན་དེའི་རྐང་ལག་གཉིས་གཤིན་པོའི་རྐང་ལག་དང་མཉམ་དུ་བསྡམས་ནས་

རྒྱུགས་རྩ་འཛིགས་སུ་རུང་བའི་ནང་འཕེན་པར་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་འདུག འདི་ནི་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱིས་འོས་འདེམས་ཟིན་པའི་གན་མི་རྣམས་ཀྱི་དྲང་བདེན་ཐག་གཅོད་གནང་བའི་གྲུབ་འབྲས་ཞིག་ཡིན། འདི་ལྟར་སྔོན་འདས་པའི་ལོ་རྒྱུས་དངོས་བྱུང་ཞིག་ལ། མི་གསོད་ཁྲག་སྦྱོར་གྱི་ནག་ཉེས་འདི་འདྲ་ཞིག་བྱུང་བ་དང་གན་མི་ཆོས་ཐག་གཅོད་གནང་སྐྱེ། ཉེས་ཚད་དུ་ནག་ཅན་དེའི་རྐང་ལག་ར་དེའི་རྐང་ལག་དང་མཉམ་བསྡམས་ནས་རྒྱུགས་རྩ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཏུ་འདོར་བའི་རྗེས། གན་མི་ཞིག་རང་གི་ཁང་པར་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས་སྐབས་རྩ་ཆེན་པོ་དེ་ག་རང་བརྒལ་དགོས་པའི་འཕྲུལ་མཁོའི་ཟམ་པ་ཞིག་གི་སྟེང་ནས་འོག་ཙམ་དུ་ཤིང་སྡོང་གི་རྩ་བར་ནག་ཅན་དེ་ལང་ལིང་དུ་འཁོན་ནས་ལུས་ཡོད་པ། ནག་ཅན་དེ་ཤིན་ཏུ་ཉམས་སྐྱོ་པོར་གྱུར་ཡོད་ཀྱང་ད་དུང་མ་ཤི་བར་བསྡད་ཡོད་སྐབས། གན་མི་ཞིག་ཟམ་པའི་སྟེང་དུ་བསྐྱོད་བཞིན་ཡོད་པ་མཐོང་བ་དང་སྲོག་སྐྱབ་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། "གན་མི་" དེས་སེམས་ནང་བཙོས་མིན་སྙིང་རྗེ་སྐྱེས་ཡོད་རུང་། ཡུལ་གྱི་ཁྲིམས་ལུགས་བཟང་པོ་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་ཆེད་དུ་དམིགས་ཏེ། ནག་ཅན་གྱི་ཞུ་འབུལ་ལ་ཉན་འཛོག་མེད་པར་དལ་བུས་དེའི་མདུན་དུ་སོང་ནས། རང་གི་འཁར་དབྱུག་གིས་རྩ་བོའི་ནང་དུ་ད་རུང་ཕར་འབུད་རྒྱག་བཏང་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་འདིས། ཡུལ་དེའི་ནང་ཁྲིམས་ལུགས་དྲང་བདེན་ལ་བརྩི་འཛོག་དང་ཤིན་ཏུ་བཙན་པོ་ཡིན་པའི་སྲོལ་ཡོད་འདུག

ལ་ཆེན་ལ་ཚུང་ཁྲུལ་དམངས་གཙོའི་ལུགས་དང་མཐུན་པར་ས་གནས་ཆབ་སྲིད་ཡུལ་མི་སོ་སོས་འཛིན་སྐྱོང་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་པ་འདི་ནི་ལོ་མང་པོའི་སྔོན་ནས་དར་ཡོད། དེ་ལྟར་ན་སྐྱོབས་པ་སྐྱེ་འོས་པ་ཞིག་ལ། ཡུལ་འདིའི་ནང་རྒྱལ་སྲིད་ཁྲིམས་ལུགས་དང་མཉམ་དུ་ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་ལག་ལེན་བསྟར་བཞིན་ཡོད་ནའང་། ཡུལ་མི་སོ་སོས་འཛིན་སྐྱོང་བྱེད་སྲོལ་དམངས་གཙོ་དང་མཐུན་པའང་མཉམ་དུ་བསྐྱོད་བཞིན་ཡོད། ཕན་ཚུན་གཉིས་གཅིག་ཕན་གཅིག་གྲོགས་སུ་གྱུར་ཡོད། འཛོམ་ས་ནི་ད་ལྟ་ཡང་སྐྱོབས་པ་དང་བཅས་ཚོགས་བཞིན་ཡོད་

པ་རེད། དེ་སྐྱིད་འབྲས་གཞུང་གིས་སློབ་གྲྭ་གསར་པ་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱས་པ་དང་སྒྱུམ་འཁོར་འགྲུལ་བཞུད་ཐུབ་པའི་ལམ་གསར་པ་བཟོས་པ་དང་། སྤྱི་ཚོགས་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་ལམ་ལུགས་ལ་བསྒྱུར་བཅོས་མང་པོ་བཏང་ཡོད། དྲང་པོ་བཤད་ན། ས་ཁུལ་འདི་དག་ཏུ་སློག་འཛུགས་བཟང་པོ་དེ་སྔར་རྒྱུན་ལྟར་ད་དུང་གནས་ཡོད་ནའང་། ཡུལ་དང་ཡུལ་མིའི་སྤྱི་དོན་དང་མཐུན་སློལ་ལ་ཕྲན་བུ་སྣང་ཚུང་དུ་གྱུར་བ་དང་། སྔར་སོ་སོའི་ཁེ་ཕན་ལ་དམིགས་ཏེ་ས་ཁུལ་གཞན་དུ་བསྐྱོད་ནས་མི་ཚེའི་མདུན་ལམ་སྒྲུབ་བཞིན་ཡོད་པ་འདིས་སྔར་གྱི་སློག་འཛུགས་བཟང་པོ་དེ་དག་ལ་བར་ཆད་དུ་གྱུར་ནས་ཡུན་གནས་ཐུབ་དཀའ་བར་གྱུར་ཡོད།

རྒྱ་མི་གང་ཁྲན་གྱིས་བོད་ཡུལ་བཙན་བཟུང་བྱས་ཏེ་ས་མཚམས་ནས་འབྲེལ་ལམ་མ་ཆད་སྔོན། འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཆེན་དང་ལ་ཆུང་གི་མི་སེར་རྣམས་ཕལ་ཆེར་རང་ཡུལ་དུ་བསྡད་པ་ལས་གཞན་དུ་བསྐྱོད་རྒྱུའི་བསམས་གཤིས་མང་པོ་མེད་པས་ཁྲིམ་མཚོས་རྒྱལ་ཁབ་བོད་ཡུལ་ནང་དངོས་ཐོག་རིགས་བརྗེ་ལེན་གྱི་སྒོ་ནས་ཚོང་འབྲེལ་བཟང་པོ་ཡོད་འདུག དེའང་ཚོད་མཚམས་ཡོད་པ་ཞིག་ལས་རྟག་ཏུ་འགྲུལ་བཞུད་བྱ་སྲོལ་མེད། གང་ལྟར་ཡང་དེའི་གྲུབ་འབྲས་སུ། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཁུལ་གཞན་དང་ལྷག་པར་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་དང་མཉམ་དུ་འབྲེལ་ལམ་དང་འགྲུལ་བཞུད་བྱ་རྒྱུ་ཆེས་དཀའ་ངལ་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་དང་དཔལ་འབྱོར་མཐུན་རྐྱེན་ཡང་ཞན་པས་འགྲུལ་བཞུད་བྱ་སྲོལ་མེད།

ཆོས་རྒྱལ་དང་པོ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ།

ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་རིམ་བྱོན་གྱི་མཛད་རྣམ་གྱི་བྱུང་བ་བརྗོད་པ་ལ། ཐོག་མར། ཆོས་རྒྱལ་དང་པོ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་ནི། ཡབ་གུ་རུ་བསྟན་འཛིན་གྱི་སྲས་སུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ལོར་སྒང་ཏོག་ཏུ་སྐུ་འཁྲུངས། སྒང་ཏོག་ཏུ་གཏན་སྡོད་འབེབས་མཚན་བརྒྱད་ནང་ཚན་ཞིག་ལས་སྲས་མོ་ཞིག་ཐབས་སུ་བཞེས། མཐར་དགུང་གྲངས་སོ་བརྒྱད་དུ་ཕེབས་སྐབས་བོད་རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་ཆུ་རྟ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༢ ཡུག་སམ་ནོར་བུ་སྒང་དུ་རྟེན་འབྲེལ་མཚོན་ཕྱིར་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོས་གདན་དྲངས། མངའ་དབང་རིན་ཆེན་འབར་བའི་སྒོ་ནས་རྒྱལ་པོར་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གནང་བ་དང་། ཆུ་རྟའི་ལོ་འདིར་བོད་དུ་འང་སྡེ་སྲིད་བསོད་ནམས་རབ་བརྟན་སྡེ་སྲིད་དུ་བསྐོས་ནས་དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་གི་སྲིད་གཞུང་བཙུགས་པ་དང་དུས་མཉམ་ཡིན། ཡིན་ནའང་བོད་མེ་ཁྲི་ཟླ་བ་བཅུ་པའི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༩ ལོར་གཟི་བརྗིད་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པའི་སྒོ་ནས་རྟེན་འབྲེལ་ལུགས་མཐུན་གྱིས་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་གསུམ་ཞལ་འཛོམས་ཏེ་ཁོང་ལ་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐོག་མར་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་ཞུས་པ་རེད།

ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོར་མངའ་གསོལ་ཟིན་པ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་ཐུགས་འགན་ཆེན་པོ་ཡོད་སྐབས། རྒྱལ་པོའི་དགོངས་པར་ཐོག་མར་རང་གིས་དབུ་ཁྲིད་པའི་གཞུང་དེ་རྩོག་ཟིང་དང་བྲལ་བ། སྲ་བརྟན་མིག་དཔེར་འོས་པ་ཡིད་ཆེས་འཕེར་ངེས་ཤིག་འཛུགས་བསྐྲུན་གནང་རྒྱུ་དང་། ལྷོ་མོན་གྱི་མི་རིགས་དུ་མ་ཞིག་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མངའ་འོག་ཏུ་ཐད་ཀར་མེད་སྟབས་ཐབས་མཁས་ཀྱིས་དེ་དག་ཡུལ་གཅིག་དང་དབུ་ཁྲིད་གཅིག་འོག་བསྡུ་ཐབས་གནང་རྒྱུ་དང་། ལྷག་པར་རྫི་འབངས་ནང་པན་ཚུན་དམ་ཚིག་གཙང་ལ་ཡིད་བརྟན་འོས་པ་ཞིག་ཡོང་ཐབས་འབད་བརྩོན་གནང་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་གཏན་འབེབས་གནང་ཡོད།

དེ་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་འདིས་ཞི་བའི་ཐོག་ནས་དུས་ཡུན་ཐུང་དུ་ཞིག་གི་ནང་ཡུལ་མི་ཕལ་ཆེར་རང་གི་འཛིན་སྐྱོང་འོག་བསྡུ་ཐུབ་པའི་གྲུབ་འབྲས་བཟང་པོ་བྱུང་ཡོད།

གོམས་འགྲོས་གཉིས་པ་དེར། ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐམས་ཅད་དབུས་གཞུང་གཅིག་གི་འོག་ཏུ་བསྡུ་རྒྱུའི་འཛུགས་བསྐྲུན་གནང་རྒྱུ་ཡིན་པས། རྣམ་དཔྱོད་ཡངས་པོའི་སྒོ་ནས། ཡུལ་ལྗོངས་ཐམས་ཅད་འཛིན་སྐྱོང་བྱ་སླ་བའི་ཆེད་རྫོང་ (District) བཅུ་གཉིས་སུ་བགོས། རྫོང་རེའི་ནང་མོན་པའི་མི་དྲག་བཅུ་གཉིས་རྫོང་དཔོན་དུ་བསྐོ་བཞག་མཛད་རྒྱུ་དང་། དེ་བཞིན་ལྷོ་རིགས་ལས། སྟོང་འདུས་རྩ་བཞི་དང་འཇེབས་མཚན་བརྒྱད་པོའི་ནང་ནས་ཁྲིམས་མཐུན་འོས་འདེམས་བྱས་ཏེ་ལྷན་ཚོགས་དང་དེ་ལས་བཀའ་བློན་བསྐོ་བཞག་མཛད་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ཡོད་ཚུལ་གཏན་འཇེབས་དང་འབྲེལ་ཡོངས་ལ་གསལ་བསྒྲགས་མཛད་ཡོད། དེའི་ནང་ཕྱག་མཛོད་དང་མགྲོན་གཉེར་སོགས་གོ་གནས་དབང་ཤུགས་ལྡན་པ་རྣམས་ཡུལ་མི་སོ་སོའི་འཛིན་སྟངས་དང་རྣམ་དཔྱོད་སེམས་ཤུགས་ལ་རག་ལུས་པ་དང་། ལྷག་པར་རྗེ་འབངས་གཉིས་དབར་དམ་ཚིག་ལ་འགྱུར་ལྡོག་མེད་པའི་རིགས་རྣམས་ལ་དམིགས་བསལ་གྱི་གོ་གནས་སྩལ་རྒྱུ་དང་། ཐུར་སྟོན་དུ། གོང་གི་ཆ་རྐྱེན་དེ་དག་ལས་ལྡོག་སྟེ། དམ་ཉམས། སེམས་ཤུགས་ཀྱིས་དབེན་པ། སྙིང་རུས་ཆུང་བ། རྒྱལ་ཁབ་ལ་གཅེས་ཞེན་མེད་པ་སོགས་ཡོད་ཚེ་གོ་གནས་ཐོབ་དཀའ་བ་ཙམ་མ་ཟད། རིམ་པས་ངལ་རྩོལ་ལས་ཀར་འཛུག་རྒྱུ་ཡིན་ཞེས་ཁྱབ་བསྒྲགས་ནན་ཏན་མཛད། དེའི་གྲུབ་འབྲས་སུ་གོ་གནས་ཀྱི་རིམ་པ་གསར་བཟོ་མཛད་དེ། ༡ ཕྱག་མཛོད་ཆེན་མོ། (P. M.) ༢ མགྲོན་གཉེར། (Dewan) ༣ དྲུང་ཡིག (Secretary) ༤ གཉེར་ཆེན། (Grand Steward) ༥ ལྡིང་དཔོན། (Captain) ༦ བཅུ་དཔོན། (Havildar) ལ་སོགས་གོ་གནས་དབྱེ་འབྱེད་ཀྱིས་ཡོན་ཏན་ཅན་དང་། བསོད་ནམས་དབང་ཐང་ཅན་གྱི་རིགས་རྣམས་བསྐོ་བཞག་མཛད་ཚུལ་གསལ་ཡོད།

ཡིན་ནའང་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་དབང་འཛིན་བྱས་པའི་འབྲས་ལྗོངས་དེ་ནི་ད་ལྟའི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱ་ཁྱོན་ལས་ཆེ་བར་འདོད། ད་ལྟའི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཁྱོན་ཆུང་བའི་རྐྱེན་ནི། ཁྱིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་རྣམས་ཀྱིས་བཙན་རྒོལ་དང་དབང་འཛིན་དུ་མ་བྱས་པ་ལས་ཡིན་ཟེར། ཨོ་ན་གནའ་བོའི་རྒྱ་ཁྱོན་ཇི་ལྟར་ཞེ་ན། འདི་ལྟར། ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ཞིང་ས་དང་དྭགས་པོ། ཕ་ལུང་། ཡང་མག ཁང་པ་ཅན་བཅས་དང་། བལ་ཡུལ་ཏི་མར་མཆོད་རྟེན། ཏི་སུ་ཆུ་བོའི་ཉེ་འདབས་བར་དང་། བྱང་ཕྱོགས་སུ། ལྷིབ་གྲ་ལ། ཕག་རི་ཉེ་འགྲམ་བར་དང་། ལྷོ་ཕྱོགས་སུ། ཨ་རུན་ཆུ་བོ་དང་། མ་ཧཱ་ན་དི་གཙང་ཆུ་དང་། ཀྲི་ཤ་ལི་ཡ། བི་ཧཱ་ར་དང་བཏླའི་ས་མཚམས་བར་དང་། དེ་བཞིན་ཤར་ཕྱོགས་སུ། ལྷ་གོང་ལ་དང་ཐང་ལ་འབྲུག་སྒྲ་གྲོ་ཉེ་འགྲམ་བར་བཅས། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མངའ་ཁོངས་ཡིན་པར་བཤད་དོ།།[33]

ཀུ་རུའི་ལུང་བསྟན་གཞིར་བཟུང་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་དགོངས་པ་གཅིག་མཐུན་གྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ས་ཡི་ཐིག་ལེ་གནས་ཀྱི་ལྟེ་བ། བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་ཡིན་པ་ངོས་འཛིན་དང་འབྲེལ་བསྟན་འགྲོ་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་བདེ་ཐབས་སུ་མཆོད་རྟེན་ཆེན་པོ་མཐོང་བ་རང་གྲོལ་སོགས་རྟེན་གསུམ་གསར་བཞེངས་མཛད། རཏྣ་གླིང་པའི་གཏེར་ལུང་ལས། གནས་དེར་ལྷ་ཁང་མཆོད་རྟེན་སྒྲུབ་སྡེ་བཙུགས༔ བོད་ཡུལ་ལོ་བརྒྱའི་བར་དུ་བདེ་བར་འགྱུར༔ གལ་ཏེ་ནང་དུ་ཚུད་པར་མ་གྱུར་ན༔ མཛོད་ལྔའི་བརྒྱུད་ལ་ལྷ་ཁང་བརྒྱ་རྩ་བརྩིགས༔ མཐའ་དམག་བཟློག་ཅིང་ལོ་རེ་བོད་ཡུལ་བདེ༔[34] ཞེས་དང་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིའི་སྐུ་དུས་སུ་གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་པ་ནས་བཟུང་ས་འདིར་གཙུག་ལག་ཁང་མང་དུ་བཞེངས། ལུང་བསྟན་བཀའ་རྒྱ་མ་ལས། "འབྲས་མོ་གཤོངས་ཀྱི་ལུང་པ་མིས་

33 V. H. Coelho, *Sikkim and Bhutan*, Delhi 1970, p. 12.

34 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་" ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་ངོས་ ༧༥ ནང་གསལ་འདུག

གཟིགས་ནས༔ ལོ་བརྒྱད་ཅུ་ན་ལྷ་ཁང་ཁྲུང་མགོ་ཅན་གྱིས་ཐོག་དྲངས་ག་ཙུག་ལག་ཁང་མང་དུ་འགྱུར༔"[35] ཞེས་ལུང་དུ་མ་དང་། མཆོད་རྟེན་མཐོང་བ་རང་གྲོལ་གྱི་གཟུངས་བཞུགས་ཀྱི་དཀར་ཆག་གསལ་བར་བཀོད་པ་བྱུང་འབྲས་ལྟོངས་སུ་དོ་ལུང་དགོན་པར་ལྷ་བཙུན་གྱི་གསུང་འབུམ་ནང་བཞུགས་ཡོད། མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོས་ཀྱང་བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་སུ་བཀྲ་ཤིས་དགེ་ལེགས་དགོན་པ་གསར་དུ་ཕྱག་བཏབ། རབ་གནས་མཛད། དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ་བཙུགས། དགོན་པ་དེའི་མཁན་པོའང་མཛད།

དེ་རྗེས་རིམ་པར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༡ བྱམས་པ་ལྷ་ཁང་དང་གཞན་ཡང་དགོན་པའི་གཡས་གཡོན་རྣམས་སུ་མཆོད་པའི་གནས་དང་རྟེན་གསུམ་ཁྱད་པར་ཅན་དུ་མ་གསར་བཞེངས་མཛད།

དགོན་པ་འདིའི་རྟེན་གཙོར་བྱམས་པ་རྫ་ཆེན་ཞིག་ཡོད་པ་གཏེར་སྟོན་རིག་འཛིན་ཞིག་པོ་གླིང་པས་གཏེར་ནས་བཞེས་ཏེ་མཐར་ཡུལ་འདི་ཡི་བགོ་སྐལ་དུ་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་ཕུན་ཚོགས་རིག་འཛིན་གྱིས་གདན་དྲངས་ནས་བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་སུ་བཞུགས་སུ་གསོལ། མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་དབུ་བཞུགས་ཐོག་རྫ་གསུམ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་འཁོར་བ་ལས་སྒྲོལ་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཞལ་ཕྱེ་ནས་ན་ནི་དུང་ཕྱུར་བཅུ་གསུམ་ཙམ་གྱི་སྒྲུབ་ཆེན་བཙུགས་ཏེ་ཡུལ་ཕྱོགས་འདི་ཉིད་དགེ་བར་མཛད་ཡོད། བྱམས་པ་བྱིན་ཅན་འདིའི་རྒྱུ་ནི་ས་མ་ལི་ལས་དམ་ཆེན་རྡོ་རྗེ་ལེགས་པས་གྲུབ་པར་གྲགས་ཏེ། ཉ་ཕྱིས་ལ་དུང་སོ་དཀར་པོས་བརྒྱན་པ་སོགས་རིན་ཆེན་སྣ་ཚོགས་ལས་གྲུབ་པའི་ བྱམས་པ་ཞིག་ཡིན་འདུག དེ་སྔ་རིག་འཛིན་གྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་གུ་རུ་པདྨས་བསམ་ཡས་སུ། རྫ་གསུམ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་འཁོར་བ་ལས་སྒྲོལ་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཞལ་ཕྱེ་ནས་དབང་བསྐུར་སྐབས་ཡི་དམ་བཅུ་གཅིག་ཞལ་ལྷ་ཚོགས་ཐམས་ཅད་མདུན་གྱི་ནམ་མཁར་ཞལ་གཟིགས་ཏེ་ བྱམས་པ་དང་དབྱེར་མེད་དུ་གྱུར་བའི་བྱམས་པ་འདི་ཉིད་རང་ཡིན་པ་དུས་ད་ལྟའི་བར་བཞུགས་ཡོད།

35 གཏེར་སྟོན་སངས་རྒྱས་གླིང་པ་ "བླ་མ་དགོངས་འདུས་" བོད་ཆ་ཤོག་ངོས་ ༤༠༧ པར་གསལ་འདུག

བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་སུ་མངའ་བདག་ཆེན་པོས་ཕྱག་བཏབ་པ་ནས་བཟུང་ལོ་ལྟར་བོད་ཟླ་ ༧ ཚེ་འཕྲུལ་དུས་ཆེན་གྱི་ཚེས་ ༧ ནས་འགོ་བཙུགས་ཏེ། ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་འཁོར་བ་ལས་སྒྲོལ་གྱི་སྒོ་ནས་དགོན་པའི་བླ་གྲྭ་རྣམས་ཀྱིས་ཉམས་སྒྲུབ་གནང་སྲོལ་ཡོད། ཚེས་བཅུ་བཞིའི་མཚན་མོ་དགོན་པའི་ཇོར་སློབ་དང་འབྲས་གཞུང་དགོན་གནས་སྐུ་ཚབ་དབུ་བཞུགས་ཐོག་ཉམས་པའི་རྒྱ་དམ་དཀྲོལ་ནས་ཉམས་པ་མཇལ་ཁ་དང་ཐོག་མར་ཉམས་པ་ལས་སྟོང་གྲོལ་གྱི་བདུད་རྩི་ཕྲན་བུ་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་ཚོའི་ཆེད་འཇོག་སྲོལ་དང་། དེ་རྗེས་སྣོད་གཙང་ཞིག་ནང་བདུད་རྩི་སྟོང་གྲོལ་ཕྱིར་བཏོན་ཏེ་ཚེས་བཅོ་ལྔའི་ཞོག་པ་ནས་འདུས་པ་ཚོར་དབང་དང་སྟོང་གྲོལ་འགྲེམས་སྲོལ་ཡོད། སླར་ཆུ་གཙང་གིས་གཏེར་ཉམས་ནང་དགོན་པའི་ཇོར་སློབ། བླ་མ་སྐུ་བགྲེས་དང་འབྲས་གཞུང་སྐུ་ཚབ་དབུ་བཞུགས་ཀྱིས་བསྐང་བ་དང་། དམ་སྒྲུར་ཞུས་ཏེ་ནང་རྟེན་དུ་བཞུགས་སུ་གསོལ། གང་ལྟར་ལོ་ལྟར་ཉམས་སྒྲུབ་རྗེས་ཞལ་ཕྱེ་སྐབས་ཉམས་ཆུ་དྭངས་གསལ་གཙང་བའི་རང་བཞིན་དང་ལྡན་ལ། ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་དུ་དྲི་བཟང་གིས་ཁྱབ་པ་སོགས་རྟེན་འབྲེལ་བཟང་བའི་རྟགས་མཚན་ངོ་མཚར་ཆེ་བ་དང་འཕེལ་རྒྱས་སོགས་མེད་པར་བདུད་རྩི་ཉུང་སྐྱོན་རྙོག་པ་ཅན་ཡང་ཡོང་སྲིད་པས་མཚན་ལྟས་ངན་པ་སོགས་བཟང་ངན་སྣ་ཚོགས་འབྱུང་བའི་རྟགས་སུ་ངོས་འཛིན་བྱེད།

མདོར་ན་གཏེར་ཉམས་བྱིན་ཅན་འདི་ཉིད་མཇལ་བ་དང་ཉམས་ཆུ་གང་གིས་སྤྱོད་པ་རྣམས་ཀྱི་འགལ་རྐྱེན་བར་ཆད་སེལ་བ་དང་། ཚེ་བསོད་དབང་ཐང་རྒྱས་པ་སོགས་དང་། རྒྱུད་ལ་ཉམས་རྟོགས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་གོང་འཕེལ་དུ་འགྱུར་བ་སོགས་ཕན་པ་རྒྱ་ཆེན་པོ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད། མ་འོངས་སྔོན་འགོག་བྱ་རྒྱུའི་བཟང་ངན་གྱི་རྟགས་མཚན་དུ་མར་བརྟེན་བླང་དོར་གྱི་ལམ་སྟོན་ཡང་གསལ་བར་འདི་ལས་ཤེས་ཚོར་འབྱུང་བ་སོགས་ཕན་པ་ཇི་ཆེ་ཡོད་པར་གྲགས།

ཆོས་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་དང་ལྷ་བཙུན་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་ས་གཞི་བརྟག་ཞིབ་ཀྱི་དཔྱད་པ་ནན་ཏན་མཛད་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཕོ་བྲང་ལ་སྤྱི་བ་རབ་བརྟན་རྩེ་གསར་

བཞེངས་དང་། དེ་བཞིན་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་པའི་ལྷ་ཁང་ཆུང་ཆུང་ཞིག་ཀྱང་གསར་དུ་བཞེངས། གཞན་ཡང་མཆོད་པའི་གནས་རྟེན་གསུམ་བྱིན་ཆེན་དུ་མ་གསར་བཞེངས་མཛད་དེ། སྟོན་པ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་རིང་བསྲེལ་དང་གུ་རུ་པདྨའི་དངོས་ཟས་ཁྱད་འཕགས། ཞལ་ཐང་རིན་ཐང་ཅན་མང་པོ་དང་རྟེན་དུ་བཞེངས་པ་སོགས་བསྟན་པ་དར་རྒྱས་སུ་སྤེལ། ཡུལ་འདིར་རྫོགས་ཆེན་ཡང་གསང་གི་ཉམས་བཞེས་གཙོ་བོར་གྱུར་པའི་རིག་འཛིན་སྲོག་སྒྲུབ་དང་རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་སྤྲིན་གྱི་ཐོལ་གླུ་ལ་སོགས་རྫོགས་ཆེན་གྱི་ཉམས་ལེན་གཙོ་བོར་གྱུར་པའི་གསང་སྔགས་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་བསྟན་པ་ཐོག་མར་སྤེལ་བར་མཛད་དོ།།

འབྲས་ལྗོངས་སུ་དགོན་སྡེ་ཡོངས་ཀྱི་ནང་ནས་གཙོ་ཆེ་ཤོས་ནི། པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་པ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་དང་བརྩི་བསྐུར་བྱེད་བཞིན་ཡོད། དུས་ད་ལྟའི་བར་པདྨ་ཡང་རྩེའི་གྲྭ་བཙུན་སྔགས་པ་རྣམས་སྤྱི་ཚོགས་ནང་གི་གནས་མཐོ་ལ་སྣན་གྲགས་ཆེ་བས། ཚང་མས "གྲྭ་ཚང་པ" ཞེས་དམིགས་བསལ་ཆེ་མཐོང་གི་སྒོ་ནས་མཚན་འབོད་པར་བྱེད་དོ།།

ཡུལ་སྤྱི་ལ་སྨན་པའི་སྤྱི་རིམ་དང་ལོ་ལྟར་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་དུས་ཆེན་རིགས་དང་། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་ཕོ་བྲང་དུ་བསྟན་པ་ཆབ་སྲིད་ལ་སྨན་པའི་མཛད་སྒོ་ཡོད་དོ་ཅོག་པདྨ་ཡང་རྩེའི་གྲྭ་ཚང་རྫོར་སློབ་དང་བཅས་པ་རྣམས་ཀྱིས་མཛད་སྒྲོལ་ཡོད་པས་གྲྭ་ཚང་འདི་རྣམས་ནི་མེད་དུ་མི་རུང་བ་ལྟ་བུར་གྱུར་ཡོད།

བསྟན་འཛིན་གྱི་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱི་སྐུ་ཚེ་ཧྲིལ་པོ་འདིར་བཞུགས་ཏེ་གུ་རུ་བཀའ་དྲིན་ཅན་གྱི་བསྟན་པ་རིན་ཆེན་དར་ཞིང་རྒྱས་པར་སྤེལ། ཁོང་གང་དུ་འབྱོན་པའི་སར་སྐྱེ་བོའི་འདུ་ཚོགས་གྲངས་ཀྱིས་མི་ལང་བ་རང་བཞིན་གྱིས་འདུ་བ་དང་། ལྷ་བཙུན་པས་ཀྱང་ཐམས་ཅད་ལ་བྱམས་སྙིང་རྗེའི་སྒོ་ནས་ཆོས་ཀྱི་བསླབ་བྱ་དང་གདམས་ངག་ཟབ་མོས་ལྷོ་སློན་གཉིས་ཀྱི་གདུལ་བྱ་རྣམས་སྨིན་གྲོལ་གྱི་ལམ་ལ་བཀོད།

བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་དང་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་གཉིས་དབར་འབྲེལ་བ་

དམ་ཟབ་ཡོད་པའི་ཁར་ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོས་རང་གི་དགོངས་གཏེར་རིག་འཛིན་སྲོག་སྒྲུབ་ཀྱི་ཕྱག་དཔེ་པར་ཕུད་ཀྱི་ཚུལ་དུ། ༸གོང་ས་ལྔ་པ་ཆེན་པོར་ཕུལ། ལུགས་འདིའི་ཆོས་བདག་ཏུ་ངོས་ལེན་སྐྱབས་འཇུག་མི་ཆུང་བར་ཞུས། དེ་ལྟར་༸གོང་ས་ལྔ་པ་ཆེན་པོས་ཞལ་གྱིས་བཞེས། ཆོས་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་ཡང་ལུགས་འདིའི་བརྒྱུད་པར་ངོས་འཛིན་གནང་སྟེ། ༸གོང་ས་ལྔ་པ་ཆེན་པོས་སྤྲས་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོ་ནི། ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོར་ངོས་འཛིན་གྱི་བཀའ་ཤོག་ཞིག་ཀྱང་སྩལ། དེའི་ནང་དགའ་བསུའི་གཟེངས་བསྟོད་དང་ཧ་ལའི་བླ་མའི་ཕྱག་དམ་དང་དར་ཨ་ཤེ་སྤྲགས་མ། གཞན་ཡང་སློབ་དཔོན་ཆེན་པོ་པདྨའི་གཏེར་ལས་བཏོན་པའི་གུ་རུའི་དབུ་ཞྭ་ཞིག་དང་། གུ་རུའི་མགུལ་ཕུར་བྱིན་ཆེན་ཅན། གུ་རུའི་སྐུ་ཚབ་བྱེ་མ་ཨ་གྲོང་ལས་གྲུབ་པའི་ཛྷུ་འཕྲུལ་གྱི་གུ་རུའི་སྐུ་བརྟན་བཅས་ཕྱག་རྟགས་སུ་གསོལ་རས་སྩལ་[36] བའང་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་ཡོད་པ་གསལ་བ་དང་། གོང་གི་རྟེན་བྱིན་ཆེ་ཅན་འདི་རྣམས་དུས་ད་ལྟའི་བར་དོ་ལུང་དགོན་པའི་ནང་རྟེན་དུ་དངོས་སུ་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད། དེ་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་ནི་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་སུ་གནས་ཤིང་། ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཟད་ནས་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་ལས་རོགས་རམ་ལེན་བཞིན་པའོ།།

མཐར་ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོ་བོད་དུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས་ཏེ་དགུང་གྲངས་ ༤༦ ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༢ ཆུ་འབྲུག་ལོར་ཡར་ལུང་ཤེལ་བྲག་དགོན་དུ་གསང་གསུམ་གྱི་མཛད་པ་མཐར་ཕྱིན་ཏེ་ཡ་མཚན་རྨད་དུ་བྱུང་བའི་རྟགས་མཚན་བཟང་པོ་དང་བཅས་རེ་ཞིག་དགོངས་པ་ཆོས་དབྱིངས་སུ་ཐིམ་ཚུལ་བསྟན་པའོ།།

དུས་དེ་ནས་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པའི་བར་འགྱུར་ལྡོག་མེད་པའི་སྒོ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་དཀའ་ཚེགས་དང་ཟིང་འཁྲུགས་ཅི་བྱུང་རིགས་བོད་ལ་སྐྱབས་བཅོལ་བྱ་སྲོལ་

---

36 མཆོད་ཉིའི་གདུང་འཛིན་ལ་ཆུང་རིན་པོ་ཆེ། ༸རྒྱལ་བ་ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོའི་མཛད་རྣམ་རིག་འཛིན་དགོངས་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བ། སྒང་ཏོག་པར་མ་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༠ ཤོག་ལྷེབ་ ༡༠ ནང་གསལ།

དང་། ནང་སྲིད་ཀྱི་ཁྲིམས་ལུགས་སྐོར་ཞུ་བཏུགས་བྱ་རྒྱུ་དང་། དེ་བཞིན་ཕྱིའི་བཙན་འཛུལ་ནམ་བྱུང་ལ་སྲུང་སྐྱོབ་རོགས་རམ་ཆེད་བོད་ལ་རེ་བཅོལ་བྱ་སྲོལ་ཡོད་པ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་སྒེར་དོན་སྐོར་ལའང་བོད་དང་ཆེས་འབྲེལ་བ་ཟབ་པོ་ཡོད་པ་རིམ་པས་གསལ་དུ་མཁྱེན་རྟོགས་འབྱུང་ངེས།

མདོར་ན་ཡུལ་འདིར་སྤྲོ་བ་བསྐྱེད་པའི་དངོས་ཟུམ། བལ། ཚྭ། ཛ། ཞ་སྐམ། སྲབ་འཇམ་ཡངས་པའི་དར་གོས་རིགས་དང་། རྒྱན་གོས་སོགས་ཕལ་ཆེར་བོད་ནས་བྱུང་བ་དང་། ལྷག་པར་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ལམ་ལུགས་བཟང་པོའང་ཕལ་ཆེར་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་ནས་བྱུང་ཞིང་། ཡུལ་འདིའི་སྐད་ཡིག་བྲིས་གཟུགས་དང་། གཞུང་འབྲེལ་ཡིག་ཆའི་རིགས་ཐམས་ཅད་བོད་སྐད་ཐོག་བེད་སྤྱོད་བྱ་སྲོལ་ཡོད་པ་མངོན་སུམ་ཡིན། རིམ་བཞིན་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་བཙུན་མོ་ཕལ་ཆེར་བོད་ཡུལ་ནས་བསུས་ཤིང་། མ་ཟད་བོད་དུ་འང་སོ་སོའི་ས་ཞིང་རྒྱུ་ནོར་ལོངས་སྤྱོད་དང་འབྲི་གཡག་ཁྱུ་ཁྱུར་བདག་བཟུང་གནང་སྲོལ་ཡོད་པ་སོགས་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

དངོས་འབྲེལ་ལྟར་ན་ཡུལ་འདིར་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་ལུགས་སྲོལ་ཕལ་ཆེར་ལྷ་ས་གཞུང་གི་ལམ་ལུགས་ལྟར་ལག་ལེན་བསྟར་བཞིན་ཡོད་པ་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་དུ་གྱུར་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༢ ལོར་དགུང་གྲངས་ ༣༨ ཐོག་དགོངས་པ་རྫོགས་པའི་རྗེས་སུ་སྲས་བསྟན་སྲུང་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་འགན་འཁུར་བཞེས་པའོ།།

ཆོས་རྒྱལ་གཉིས་པ་བསྟན་སྲུང་རྣམ་རྒྱལ།

ཆོས་རྒྱལ་བསྟན་སྲུང་རྣམ་རྒྱལ་ནི། ཤིང་སྤྲེལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༤༤ ལོར་བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་དགོན་པའི་བྱང་ནུབ་ནས་ཀི་ལོ་མི་ཀྲར་གཉིས་ཙམ་གྱི་ཆར་ལ་གསོག་ཅེས་པའི་ས་ཆར་སྐུ་འཁྲུངས་ཤིང་། དེང་དུས་བར་ལ་གསོག་རྫོང་ཞེས་ཞིག་ཤུལ་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད། དགུང་ལོ་ཉེར་ལྔར་སོན་པའི་སྐབས་ཡབ་རྒྱལ་པོ་འདས། དེ་ནས་གསང་ཆེན་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་གྱི་རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་དང་བླ་མ་རྣམས་དབུ་བཞུགས་ཐོག་ལུགས་ཁྲི་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༧༠ ལོར་ཁྲི་འདོན་རབ་གནས་དུས་སྟོན་གཟབ་རྒྱས་དང་བཅས་ལུགས་མཐུན་གསེར་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་ཞུས་ཏེ་ལུགས་གཉིས་ཀྱི་དབུ་ཁྲིད་བཟང་པོར་གྱུར།

ཡབ་རྗེ་དམ་པ་དང་ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོ་ཟུང་འབྲེལ་གྱིས་ཡུལ་འདིར་ནང་པའི་དགོན་པ་ལ་སོགས་རྟེན་གསུམ་གྱི་མཆོད་པའི་རྟེན་བྱིན་ཅན་དུ་མ་གསར་བཞེངས་མཛད་རྒྱུ་ཁོ་ནར་དུས་འདའ་བས་པོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེ་གསར་དུ་བཞེངས་རྒྱུའི་ས་གཞི་སོགས་བརྟག་པ་མཛད་ཙམ་ལས་མ་ཟད། དེ་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་གཉིས་པ་བསྟན་སྲུང་རྣམ་རྒྱལ་འདིའི་སྐབས་སུ་ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེ་གསར་བཞེངས་དང་བཅས་ལེགས་པར་གྲུབ།

དེའི་སྐུ་དུས་སུ་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཞབས་ཀྱི་ཡང་སྲིད་འཁྲུལ་བྲལ་འབྲུག་ཡུལ་འབུམ་ཐང་ཕྱོགས་སུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༨༦ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་པ་དང་མཚན་ལའང་མི་བསྐྱོད་དགའ་བའམ། ཁྲག་འཐུང་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ་ཞུ། ཡང་སྲིད་རིན་ཆེན་འདིས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་གཟིགས་སྐོར་དུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས། ཡུལ་མི་ཐམས་ཅད་དགའ་སྤྲོའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཡོད་ཀྱང་། སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་དགོངས་པ་ཆོས་དབྱིངས་སུ་གཤེགས།

ཆོས་རྒྱལ་འདིས་རང་ཉིད་ཀྱི་སྐུ་ཚེའི་ནང་བཙུན་མོ་མི་འདྲ་བ་གསུམ་བཞེས་ཡོད་པ་ལས། བཙུན་མོ་དང་པོ་འབྲུག་ཡུལ་ནས་གོ་གནས་མཐོ་བའི་ལྷ་ལྕམ་ནམ་རྒྱལ་དབོན་མོ་ཞུ་བ་

དེར་སྲས་མོ་ཞིག་འཁྲུངས། མཚན་ལ་སྲས་མོ་པན་ལྡིང་[37] དབང་མོ་ཞུ་བ་གང་གིས་ལས་དབང་དང་བསྐོས་ཐང་གི་དབང་གིས་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་རབས་ནང་བརྗོད་པར་དཀའ་བའི་ཡ་མཚན་བཀོད་བྱུས་ངན་པ་དང་། ངན་གཡོའི་སྲིད་བྱུས་དུ་མ་བྱས་ཡོད་པ་རིམ་པས་འོག་ནས་ཤེས་ནུས།

བཙུན་མོ་གཉིས་པ་ནི། བོད་ཡུལ་གཙང་གདིང་སྐྱེས་རྫོང་གི་ཉེ་འདབས་སུ་རིགས་རྒྱུས་མཐོ་བའི་ "སྤེ་པ་ཟམ་གསར" ཞེས་པའི་སྲས་མོ་ཞིག་ཡིན། བཙུན་མོ་འདི་ལས་སྲས་ཕྱག་རྫོར་རྣམ་རྒྱལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༨ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་ཤིང་། འདི་ཉིད་རྗེས་སུ་རྒྱལ་སྲིད་རྗེས་འཛིན་པར་གྱུར།

བཙུན་མོ་གསུམ་པ་ནི། འབྲས་ལྗོངས་ནུབ་ཕྱོགས་ཨ་རུན་གཙང་པོའི་ཉེ་འགྲམ་ནས་ཙོང་རིགས་ (Limbu) དཔོན་པོ་ཞིག་གི་སྲས་མོ་[38] ཡིན་པ་དང་། དེའི་མཚན་ལ་ཡོ་ཡོ་ཧང་ཞེས་ཟེར། བཙུན་མོ་འདིར་སྲས་ཞིག་འཁྲུངས་པ་དེ་ཡི་མཚན་ལ་ཞལ་ངོ་ག་རུ་ཞུ་བ་དང་། དཔའ་ཐིང་མངའ་ཁྲུལ་ལྡིང་རང་ཞེས་པའི་ས་ཆར་བཞུགས། རྒྱལ་སྲས་འདིའི་བརྒྱུད་པ་དེར་སྲས་གཅིག་ཀྱང་འཁྲུངས་མེད་པའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་བརྒྱུད་པ་མེད་པར་བཤད། ཡིན་ནའང་སྲས་མོ་དཔལ་ལྡན་ཚེ་རིང་རྒྱལ་མོ་ཞེས་པ་ཞིག་འཁྲུངས་ཡོད་པ་དེ། གཡང་སྣང་གདན་བཞུགས་ཀྱིས་གནམ་གཙང་སྐོར་བའི་མི་རིགས་ཞིག་དང་གཉེན་སྒྲིག་བྱས་ཀྱང་སྲས་དང་སྲས་མོ་གང་ཡང་མེད་པར་སྐུ་ཚེའི་འདུ་བྱེད་སྟོང་པའོ།།

ཐོག་མར་ཙོང་རིགས་ཀྱི་བཙུན་མོ་འདི་བསུ་སྐབས་ཙོང་གི་བཙུན་མོ་འདི་དང་ལྷན་དུ། ཙོང་གི་བུ་མོ་ན་གཞོན་མཛེས་མ་བདུན་གཡོག་འཁོར་གྱི་ཚུལ་དུ་འཁྲིད་ཕེབས། བུ་མོ་ན

37 "པན་ལྡིང་དབང་མོ་" ཞེས་བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ནང་རྒྱལ་པོའི་སྲས་མོའི་མཚན་ལ་ཡུལ་མི་ཚོས་འདི་ལྟར་འབྲི་སྲོལ་ཡོད་འདུག དེ་གཞིར་བཞག་བྲིས་པ་ཡིན། ཕལ་ཆེར་སྲས་མོའི་མིང་ལ་དཔལ་ལྡན་དབང་མོ་ཞུ་བ་མིན་ནམ་སྙམ།

38 A. Campbell, *Note of the Lepchas of Sikkim*, 1840, p. 37 see notes

གཞོན་མཛེས་མ་འདི་རྣམས་རིམ་པས་བློན་ཆེན་དང་ཀ་ཛཱི་རིགས་མཐོ་བ་རྣམས་དང་མཉམ་དུ་བག་སྟོན་རྟེན་འབྲེལ་གང་ཡང་མེད་པའི་སྒོ་ནས་ཆུང་མར་ཉར་ཚགས་བྱས་པ་ཤ་སྟག་ཏུ་གྱུར།

ཨ་རུན་གཙང་པོའི་ཉེ་འདབས་ཀྱི་ཡུལ་སྡེ་དེ་ལ་ལིམ་བུའམ་ཙོང་གི་ཡུལ་སྡེ་ཞེས་བརྗོད། འདི་ནི་ཐོག་མ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མངའ་ཁོངས་སུ་ཡིན་རུང་། རྗེས་སུ་བལ་ཡུལ་ནས། པྲི་ཐྭི་ནཱ་རཱ་ཡན་ཤཱཧ་ (Prithivi Narayan Shah) དྲག་པོའི་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཏེ་ས་ཁུལ་དེ་དག་བལ་ཡུལ་འོག་བཙན་བཟུང་བྱས་པ་ནས་བཟུང་ད་ལྟའི་བར་བདག་གཟུང་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན།

དེའི་སྐབས་གཏམ་དཔྱངས་མགོ་ལེའམ། ཡུག་ཐིང་དེ་ཤེས་ཀྱི་བུ་བཀྲ་ས་ཨ་འཕོང་ཞེས་ཐེ་ཀོང་ཏིག་གི་བརྒྱུད་པ་ཡིན་པ། ལྷོ་འབྲས་ལྗོངས་འབར་འཕོང་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་བཞུགས། རྗེས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་འོག་བློན་ཆེན་གྱི་གོ་གནས་ཀྱང་འཛིན་ཡོད། སྔོན་དུ་འབར་འཕོང་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་དབུ་འཛིན་ཡིན། ཁོང་ལ་མཚན་ཆ་ཚང་འབར་འཕོང་གི་གཏམ་མི་དཔྱངས་བཀྲ་ས་ཨ་འཕོང་ཅེས་ཟེར། ཚུར་བསྡུས་ན་འབར་འཕོང་ཨ་འཕོང་ཞེས་ཟེར་བས། བརྒྱུད་འཛིན་ཚང་མར་དེ་ནས་བཟུང་ "འབར་འཕོང་བུ་ཚོ་" ཞེས་གྲགས་སོ།།

ཆོས་རྒྱལ་འདི་ནི་ཆགས་སྲིད་ཆེ་བས། མོན་རིགས་འགོ་དཔོན་ "ནམ་ཕྱུང་" ཞེས་པར་ཆུང་མ་ཤིན་ཏུ་མཛེས་མ་ཞིག་ཡོད་པར་མིག་སེར་དང་འཁྲུག་ཐབས་ཁོ་ནར་འབད་བརྩོན་བྱས། གང་ལྟར་མོན་པའི་ཡིད་འཕྲོག་མ་དེར་སེམས་ཆགས་པ་ནས་བཟུང་གསང་བའི་སྒོ་ནས་སྒྲིད་ཐབས་སྣ་ཚོགས་བྱས། མཐར་མདོ་ཕྲའི་ལུང་པར་གོ་གནས་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་གསར་བསྐོས་ལ་ཁ་གཡོགས་ཏེ། མོན་པའི་འགོ་དཔོན་ "ནམ་ཕྱུང་" ཞེས་པ་མདོ་ཕྲར་གནས་སྤོས་བཏང་། དེ་ལྟར་མོན་པའི་འགོ་དཔོན་དེ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་མེད་ཞོར་ལ། ཡིད་འཕྲོག་མ་དེ་དང་ལྷན་དུ་ཟླ་ཤས་རིང་གབ་མཐུན་གྱིས་སྦུས་ཤིག་འཁྲུངས་པ་དེའི་མཚན་ལ་ཡུག་ཐིང་ཨ་

རྟབ་ཅེས་བཏགས། རྗེས་སུ་སྲས་འདི་ཡིས་ཆོས་རྒྱལ་གསུམ་པའི་སྐུ་དུས་སུ་ཕྱག་མཛོད་ཀྱི་འགན་འཁུར་བཞེས་པའང་བྱུང་ཡོད།

མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་ཡབ་དང་འདྲ་བའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐོག་ཡར་རྒྱས་དེ་ཙམ་བྱུང་མེད། རྒྱལ་པོ་རང་ཉིད་བག་ཡངས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་དང་དེ་བཞིན་རབ་བརྟན་རྩེའི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་རྫོང་དཔོན་རྣམས་ཀྱང་དེ་ལྟར་དོ་སྣང་མེད་པའི་རྐྱེན་གྱིས། དབྱི་ཁྲལ་བསྡུ་ཕྱོགས་སོགས་དང་འབྲེལ་བའི་ཡར་རྒྱས་རིགས་གང་ཡང་བྱུང་མེད། ཡིན་ནའང་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་ཁྲིམ་མཆོས་རྒྱལ་ཁབ་སོགས་ནས་དྲག་པོའི་བཙན་འཛུལ་དང་དམག་འཁྲུགས་སོགས་གང་ཡང་བྱུང་མེད་སྟབས་ཞི་བདེའི་ངང་གནས་ཐུབ་པ་དང་། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་ཐུགས་དགོངས་ལ་མ་འོངས་པར་ཁྲིམ་མཆོས་རྒྱལ་ཁབ་རྣམས་ཀྱིས་བཙན་འཛུལ་མ་བྱུང་ངེས་མེད་ལ་དགོངས་ཏེ་ཡུལ་གྱི་སྲུང་སྐྱོབ་ཆེད་དམག་དཔུང་ཞིག་གསར་འཛུགས་མཛད་དེ་ལྷོ་མོན་ཟླུང་འབྲེལ་གྱི་དམག་སྐར་ཚུང་ཚུང་ཞིག་བཙུགས།

དེ་རྗེས་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་པདྨ་གར་དབང་མཚན་ཅན་ཞིག་ཕྱག་མཛོད་ཀྱི་གོ་གནས་སུ་བསྐོ་བཞག་མཛད། འབེབས་མཚན་བརྒྱད་ཀྱི་འགོ་དཔོན་རྣམས་ནས་འོས་འདེམས་བྱས་ཏེ་བློན་ཆེན་བརྒྱད་བསྐོ་བཞག་ཀྱང་མཛད། ཕྱག་མཛོད་པདྨ་གར་དབང་ནི་ལྷོ་རིགས་སྤེ་ཚན་"དགོན་གསར་པ" ཞེས་པའི་འགོ་དཔོན་ཞིག་ཡིན། ཕྱག་མཛོད་འདི་ནི། རྗོར་གླིང་ཁྲིམས་དཔོན་སྐུ་གཞོན་ཟུར་པ་ཀ་སྤྱུངས་གཞིས་ཀའི་དབུ་འཛིན་གཡང་སྣང་མགྲོན་གཉེར་རྣ་ཡེ་བ་རྟར་ཟླ་མ་ཨོ་རྒྱན་རྒྱ་མཚོ་མཆོག་གི་ཡབ་མེས་ཡིན་པ་དང་། མགྲོན་གཉེར་འདི་ནི་ལིང་མོ་རྣ་ཡེ་བ་རྟར་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཨ་ཞང་ཡིན།

དེ་སྐབས་བློན་ཆེན་བགྲེས་པ་ནི་བོན་པོ་ནག་སྤྱིག་གི་རྟུས་རིགས་ཡིན་པ། ལྷོ་རིགས་ཀྱི་བློན་བསོད་ནམས་དཔལ་འབྱོར་ཡིན། ཡབ་རྒྱལ་པོའི་སྐུ་དུས་ནས་བསྐོ་བཞག་མཛད་པ་ཞིག་ཡིན། བློན་བསོད་ནམས་དཔལ་འབྱོར་འདིས་ཉིན་རེའི་འཆར་འགོད་དང་། ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཕྱོགས་ལ་

བརྟག་ཞིབ་དང་ལག་ལེན་བསྟར་རྒྱུའི་ཆེད། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཡིག་ཚང་གཙོ་བོའི་ཐུགས་འགན་གཙང་བཞེས་གནང་ཡོད།

གང་ལྟར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་བསྟན་སྲུང་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་དུས་སུ་ཡུལ་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་གནས་སྟངས་སོགས་དང་། ལུགས་སྲོལ་གསར་པ་ཁྱད་པར་བ་གསར་བསྐྲུན་གནང་རྒྱུ་གང་ཡང་བྱུང་མེད་རུང་ཡུལ་གྱི་ནང་ཞི་བདེའི་རང་བཞིན་བརྟན་པས་ཡུལ་མི་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་དགའ་གུས་ཆེན་པོ་ཞུ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་བསྟན་སྲུང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༩ ལོར་དགུང་ལོ་ ༥༥ ལ་ཕེབས་པ་ན་དགོངས་པ་རྫོགས་པ་དང་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུ་ཕུག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་ཡབ་ཀྱི་རྗེས་འཛིན་དུ་གྱུར་པའོ།།

ཆོས་རྒྱལ་གསུམ་པ་ཕྲུག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ།

ཆོས་རྒྱལ་ཕྲུག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་ནི། ཡབ་རྒྱལ་པོ་ཆོས་རྒྱལ་བསྟན་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་དང་ཡུམ་བོད་ཡུལ་གཏིང་སྐྱེས་སྡེ་པ་ཟམ་གསར་པའི་སྲས་མོ་བཙུན་མོར་བསུས་པ་ལས་རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པའི་མེ་སྟག་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༧ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་ཤིང་། ལུགས་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པ་ལྕགས་འབྲུག་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༠༠ ལོར། ལུགས་གཉིས་མངའ་དབང་བསྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོར་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་མཛད་སྟོན་གཟབ་རྒྱས་ཞུས།

བསོད་ནམས་ལས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་བསྐོར་ཐང་གི་རྐྱེན་གྱིས་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་ནང་མིའི་དབར་འཁོན་རྩོད་ཤུགས་ཆེན་དང་། ཁྱིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་འབྲུག་ཡུལ་ནས་བཙན་འཛུལ་དུ་མ་བྱུང་། ཡབ་དམ་པ་གང་གི་འབྲུག་ཡུལ་གྱི་བཙུན་མོ་ལས་འཁྲུངས་པའི་སྲས་མོ་པན་ལྷི་དབང་མོ་ནི། ཆོས་རྒྱལ་ཕྲུག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་འདིའི་གཅེན་མོ་ཀུན་ཤོས་ཡིན་པས། ཡབ་རྗེ་དམ་པའི་སྲས་མོ་ཡིན་པའི་ངེར་ལེན་ལ་བརྟེན་རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་དང་། གསེར་ཁྲིའི་གོ་གནས་སོགས་གཡོ་སྒྱུའི་ཐབས་བྱུས་ངན་པས་བཙན་ཉར་བྱེད་རྒྱུ་དང་འཕྲོག་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ཁོ་ན་བཏིངས།

གཅེན་མོ་པན་ལྷིང་དབང་མོ་འདི་དང་ལྷན་དུ་གྲོས་ངན་གཤོམ་མཁན་འགའ་ཡིས་རྒྱལ་པོར་གནོད་འཚེ་བྱ་འགོ་བརྩམས། རང་གི་ཡུམ་བརྒྱུད་དེ་འབྲུག་ཡུལ་དང་འབྲེལ་གཏུགས་བྱས་པས་ན་དེ་མ་ཐག་འབྲུག་གི་སྡེ་སྲིད། སྡེ་པ་ཞི་དར་གྱིས་རོགས་རམ་བྱ་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་པ་ཙམ་མ་ཟད། དམག་སྤྱི་གྲོ་པ་ངག་དབང་འཕྲིན་ལས་དང་མགྲོན་གཉེར་ཕན་ལས་གཉིས་འོག་དམག་མི་དུ་མ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཏང་སྟེ། པན་ལྷིང་དབང་མོ་དང་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ལྐོག་གསོད་བྱ་རྒྱུའི་བྱུས་ངན་བརྩམས།

འབྲུག་པའི་དམག་མི་ཚོས་དྲག་པོའི་བཙན་འཛུལ་དང་གདུག་རྩུབ་ཆེན་པོས་པོ་བྲང་རབ་

བརྟན་རྩེ་བཙན་འཁྲོག་བྱས། དེ་སྐབས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་དཔྲ་བོར་ངོ་རྒོལ་ཐུབ་ངེས་ཀྱི་དམག་དཔུང་མེད་སྟབས་རེ་ཞིག་བྱ་ཐབས་དབེན། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་སྐུ་སྲོག་ལའང་ཉེན་ཆེ་བས་དམ་ཚིག་གཙང་བའི་བློ་མཐུན་པ་བློན་ཆེན་ཡུག་ཐིང་དེ་ཤེས་དང་བྲག་དཀར་ཕྱུག་མཛོད་ཀརྨ་དར་རྒྱས་དང་ཁོང་གི་སྲུན་ཞིག་དང་གྲྭ་ཚང་བླ་མ་ཨ་རྒྱ་སྒྲོབ་ལྷིང་བཅས་མི་བཞིའི་ཐབས་ཤེས་ལ་བརྟེན་ཕོ་བྲང་དུ་ཟིང་འཁྲུགས་ཆེ་བའི་སྐབས་དེར་གསང་བའི་ལམ་ནས་བྲོས་ཐུབ་པ་བྱུང་བར་བརྟེན། བལ་ཡུལ་ཨི་ལམ་དང་ཕ་ལུང་བརྒྱུད་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་འཁོར་དང་བཅས་པ་བོད་ཀྱི་ཕྱོགས་སུ་མ་བྲོས་ཐབས་མེད་དུ་གྱུར་བའོ།།

བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་དུ་ཕེབས་ཚོར། ཤངས་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་རབ་བྱུང་བཅུ་གཅིག་པ། ཆུ་ཁྲི། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༢ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་པ། སྐྱབས་མགོན་རྫོགས་ཆེན་ཡང་སྲིད་གསུམ་པ་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་མཆོག་དང་ཞལ་མཇལ་མཛད། གཟར་དཔལ་རི་སྤྲུལ་སྐུའི་ཞབས་ལའང་བཏུགས། གྲྭ་སའི་ནང་ཤེས་བྱ་ཡོན་ཏན་རིགས་སྦྱངས་བརྩོན་ཡང་ལེགས་པར་གནང་། ལྷ་དབང་ཆོས་ཉིད་ལྷུན་གྲུབ་མཆོག་གི་ཡང་སྲིད་མཁན་ཆེན་རོལ་བའི་རྡོ་རྗེ་མཆོག་ཀྱང་དེར་བཞུགས་ཡོད་པ་སོགས་སྔོན་བསགས་ལས་དབང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་། སྐྱེས་ཆེན་གསུམ་ཞལ་འཛོམས་ཏེ་ཕན་ཚུན་མཆེད་གྲོགས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་དགོངས་ཚུལ་རྣམས་གླེང་མོལ་མཛད། དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་རང་ཡུལ་འགྱུར་ཏེ་ལྷ་སར་ཕེབས་མཁན་ཡིན་ཙ་ན། བླ་མ་རྣམས་ལ་འབུལ་མཆོད་རིགས་གང་ཡང་ཕུལ་མ་ཐུབ། དེ་ལྟར་བླ་མ་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་ལ་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་ཕན་པ་འབྱིན་ནུས་པའི་མཐུན་རྐྱེན་མེད་རུང་། གང་ལྟར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་རིན་པོ་ཆེར། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་མ་འོངས་གནས་སྟངས་སྐོར་ལ་ལུང་བསྟན་བཀའ་སློབ་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་པ་ལྟར། བཀའ་གསལ་ཞིབ་ཕྲ་གནང་འདུག ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ན་ཕྲ་ནའང་བླ་མ་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་རིན་པོ་ཆེར་གུས་བརྩི་ཆེན་པོས་ཞབས་

ལ་བཏུགས་ཏེ་སླར་ལྷ་སའི་ཕྱོགས་སུ་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་། དེར་༧རྒྱལ་བ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་དྲུག་པ་ཚངས་དབྱངས་རྒྱ་མཚོ་དང་རྒྱལ་པོ་ལྷ་བཟང་ཟུང་གི་ཞབས་ལ་བཏུགས། སྲུང་སྐྱོབ་རོགས་རམ་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་པས་ལྷ་སར་རྩིས་ཁང་དུ་སློབ་གཉེར་སྦྱངས་པ་མཐར་སོན་མཛད། ལྷག་པར་ཤེས་རིག་དང་ཡིག་རྩིས་སོགས་ལ་དོ་སྣང་ཆེ་བསྐྱེད་མཛད། ཧྭ་ལའི་བླ་མའི་གཞུང་འཛིན་མངའ་འོག་ཏུ་རྩིས་དཔོན་གྱི་གོ་གནས་སྣན་གྲགས་ཅན་གྱི་འགན་འཁུར་བཞེས་གནང་། ༧རྒྱལ་དབང་དྲུག་པས་ཀྱང་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུ་འདི་ནི་ཐ་མལ་གྱི་སྤྱོད་ཚུལ་ལས་འདས་པར་དགོངས་ནས། བོད་གཞུང་གི་རྩིས་དཔོན་དུ་མངའ་གསོལ་ཡང་མཛད་པ་སོགས་ལྷ་སར་ལོ་མང་བཞུགས།

དེ་ལྟར་བོད་གཞུང་དང་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་རྒྱ་ནག་གི་ཨམ་བན་གྱིས་ཀྱང་གུས་བཀུར་ཆེན་པོ་གནང་གི་ཡོད་ཚུལ་དང་། ལྷག་པར་བོད་གཞུང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གོ་གནས་ཕྱོགས་མཚུངས་སྤྱི་ཚོགས་ནས་ཀྱང་བརྩི་མཐོང་ཡོང་ཕྱིར་གཞུང་ཞབས་རྩིས་དཔོན་གྱི་གོ་གནས་འབུལ་བར་ཡིད་བརྟན་འོས་པའི་གྲུབ་འབྲས་ཀྱི་ཐབས་སུ། པད་དེ་རྫོང་། སྣ་དཀར་རྩེ་རྫོང་། གཏིང་སྐྱེས་རྫོང་དང་རྒྱལ་མཁར་ནང་པ་བཅས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་གནང་སྐྱེས་སུ་སྩལ་བའི་སྐོར་ཐོད་སྒྲོལ་ཡོད[39] པ་བཞིན། རྫོང་གཞིས་ལོངས་སྤྱོད་དང་བཅས་པ་འདི་རྣམས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གསུམ་པ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་དྲུག་པའི་བར་བེད་སྤྱོད་བདག་སྤྱོད་གནང་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད།

འབྲུག་གི་བཙན་འཛུལ་བྱུང་བའི་དུས་དེར་ཆོས་རྒྱལ་གཞོན་ནུ་བོད་དུ་ཕེབས་པའི་རིང་། བཀྲ་ས་ཨ་འཕོང་གི་སྲས་ཡུག་ཐིང་ཨ་རུབ་ཞུ་བ་དེ་ཡིས་ཕོ་བྲང་གི་ལས་ཁུངས་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་འགན་འཁུར་གནང་སྐྱེ་བཞག དཀའ་སྡུག་ཇི་བྱུང་ལ་གདོང་ལེན་དབྱིས་ཕྱིན་པ་

39 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་" ཕོ་བྲང་དུ་ཡོད་པའི་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་ངོས་ ༢༠ ལ་གསལ་འདུག

མཛད་དེ་ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེར་འཛིན་སྐྱོང་དང་འབྲེལ་གཟིགས་ཞིབ་མཛད། ཡིན་ནའང་བཙན་འཛུལ་བ་ཆོས་འཛིན་གཟུང་བྱས་ཏེ་འབྲུག་ཡུལ་གྱི་བཙོན་དུ་བཅུག འབྲུག་གི་སྡེ་སྲིད་ཀྱིས་བཀའ་གནང་དོན་བཞིན་ཡུག་ཐིང་ཨ་གྲུབ་འཛོམ་ཐང་ཞེས་པའི་བཙོན་ཁང་དུ་བཞག་སྡེ་བསྐོར་བྱ་བས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་གང་དུ་ཡོད་མིན་གྱི་འདྲི་བརྩད་དུ་མ་དང་། གལ་ཏེ་ཛུན་དང་ཉེས་སྐྱོན་བྱུང་རིགས་ལ་སྲོག་ཐོག་གི་ཉེས་པ་གཏོང་རྒྱུར་ཐག་བཅད། ཡིན་ནའང་ཡུག་ཐིང་ཨ་རྟབ་ཀྱིས་བཙོན་ཁང་དུ་ཛྫ་འཁྲུལ་ཡ་མཚན་ཅན་དུ་མ་བསྟན། དཔེར་ན་རང་གི་གཟུགས་གཉིས་སུ་སྤྲུལ་པ་དང་། དམག་སྲུང་བ་ཚོས་མདའ་མདུང་འཕེན་དེ་གསོད་པར་བརྩམས། མདུང་མདའ་ཐམས་ཅད་འཛིན་གཟུང་གིས་མདུད་པ་རྒྱབ་པ་སོགས་ཡ་མཚན་དངོས་བྱུང་གང་བསྟན་འབྲུག་སྡེ་སྲིད་ཀྱིས་གོ་ཐོས་བྱུང་བ། ཡ་མཚན་སྐྱེས་ཏེ་བལྟ་ཆོད་ཕྱིར་བཀའ་རྒྱས་བཀུགས། གྲི་ཆེན་པོ་གཉིས་ཁོང་གི་སྙིང་དུ་འཕེན་རྒྱུ་དང་མདུད་པས་བཅིང་ཐུབ་པ་དགོས་རྒྱུ་དང་དེ་ལྟར་མ་བྱུང་ན་བདུད་སྤྲུལ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱ་རྒྱུ་དང་དེ་མ་ཐག་དམར་བསད་གཏོང་རྒྱུ་བྱས། ཡིན་ནའང་ཡུག་ཐིང་ཨ་རྟབ་ཀྱིས་དེ་དག་ཐམས་ཅད་ལས་སླ་པོས་བསྒྲུབས་པ་མ་ཟད། དེར་བསྡུས་ཚང་མའི་འདོད་བློ་ཁེངས་པའང་བྱུང་ཡོད། དེ་རྗེས་རྫོ་མཁྲིགས་པོ་གཅིག་ཁོང་གི་ལག་ཏུ་སྦྲད་པའང་སྐད་ཅིག་དེ་ཉིད་དུ་བཙིར་ཏེ་ཐལ་བར་བཏང་ཡོད་པ་སོགས་ཤིན་ཏུ་ཡ་མཚན་དུ་གྱུར།

དེ་ལྟར་འབྲུག་སྡེ་སྲིད་རང་ཡིད་དབང་མེད་འཕྲོག་སྟེ། ཨ་རྟབ་ཀྱི་ཐུགས་ཞི་ཕྱིར་སྟོན་ཆད་ནོར་འཁྲུལ་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་པ་རྣམས་ཕྱིར་འཐེན་གནང་བ་དང་། ལྷག་པར་ཨ་རྟབ་མཆོག་ལ་དཔའ་བོའི་གོ་གནས་ཆེན་པོར་གཟེངས་བསྟོད་དང་། དམིགས་བསལ་གུས་བརྩི་ཆེན་པོ་ཞུས་པ་སོགས་མཛད། སྡེ་སྲིད་ཀྱིས་བློན་ཚོགས་ཐམས་ཅད་ཚང་འཛོམས་སར་སྒྲ་གསང་མེད་པར་ཡུག་ཐིང་ཨ་རྟབ་མཆོག་ཁོང་གི་དམིགས་གསལ་མཆེད་གྲོགས་སུ་གསལ་བསྒྲགས་མཛད། དེ་རྗེས་ཡུག་ཐིང་ཨ་རྟབ་མཆོག་འབྲུག་ཡུལ་སྒྲ་གྲོགས་ཉེ་འགྲམ། "འཛོམ་ཐང" ཞེས་

པའི་ས་ཁྲོལ་དུ་རྒྱུན་རིང་བཞུགས། དེར་ནང་འབྲེལ་ལོག་གཡེམ་གྱིས་སྤྲས་ཤིག་འཁྲུངས། མཚན་ལ་སྐྱེས་ཡུལ་དང་མཚུངས་པར་འཇོམ་བཀྲ་ཤིས་ཞེས་བཏགས་ཤིང་། འཇོམ་བཀྲ་ཤིས་ཀྱིས་བྲག་དཀར་པོའི་ཁྱིམ་སྡེ་ནས་ཡུག་དགྲ་འཇོམ་ཞེས་པའི་སྤྲས་མོ་དང་ཙོང་རིགས་ཀྱི་བུ་མོ་གཅིག་བཅས་ཆུང་མ་གཉིས་བསྩུས་པ། འདིའི་བརྒྱུད་པ་དང་བཅས་པ་མཐར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་གནས་སྡོས་མཛད་པའོ།།

མདོར་ན་འཇོམ་བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་སྤྲས་རྒྱ་མཚོ་ཞུ་བ་དེ་ཡིས་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་ཕྱག་མཛོད་ཀྱི་གོ་གནས་འགན་འཁུར་བཞེས་པ་དང་། དེའི་སྤྲས་གར་དབང་ཞུ་བ་དེས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ལྔ་པའི་སྐུ་དུས་སུ་ཕྱག་མཛོད་ཀྱི་འགན་འཁུར་བཞེས་ཡོད། ཕྱག་མཛོད་གར་དབང་ཞུ་བ་ནི་ཆུང་མ་མང་པོ་བཞེས་མཁན་ཞིག་ཡིན་པས་ཁ་ཤས་ཙོང་རིགས་དང་མང་སྐར་གྱི་རིགས་ལས་ཡིན་པའང་ཡོད། གཙོ་བོ་བློན་པོ་བསོད་ནམས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་ལས་ལྷོ་རིགས་བུ་མོ་ཞིག་ཆུང་མར་བཞེས། དེ་ལས་འཁྲུངས་པའི་སྤྲས་རྣམས་རིམ་པས་མོན་པའི་འགོ་དཔོན་དང་། ཀ་ཛི་དང་། བློན་ཆེན་རིགས་སོགས་སྣན་གྲགས་ཅན་ཤ་སྟག་བྱུང་། དཔེར་ན་མཚན་སྙན་ཅན་གདན་ས་རང་བྱུང་ཟེལ་གནོན་དང་། ཕྱག་མཛོད་ཆོས་གྲུབ་དང་། ཨ་ཐིང་ཡོངས་གྲགས་དང་། ཕྱག་མཛོད་བློ་ལོད་ལ་སོགས་པ་རྣམས་བརྒྱུད་པ་འདི་ལས་བྱུང་བ་ཤ་སྟག་གོ།

འབྲུག་གི་བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༠༠ ནས་ ༡༧༠༤ སྟེ་ལོ་ངོ་ལྔ་[40] ལྷག་ཙམ་རིང་འབྲས་ལྗོངས་ཧྲིལ་པོ་འཛིན་བཟུང་གིས་ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེར་བསྡད་ནས་དབང་འཛིན་བྱས་པ་མ་ཟད། ཕོ་བྲང་འདི་ནང་ལེགས་བཅོས་ཀྱང་དུ་མ་བྱས་ཡོད། མ་ཟད་བྱང་འབྲས་ལྗོངས་ "སློར" ཞེས་པའི་རྫོང་གཞིའི་ཕྱོགས་སུའང་དྲག་པོའི་དཔུང་དམག་བསྐྱོད་དེ། "རྣམ་རྒྱལ་མཐོན་པོའི་རྫོང་" ཞེས་པའི་རྫོང་མཁར་ཞིག་ཀྱང་གསར་བཞེངས་བྱས་པ་མ་ཟད། སྔང་ཏོག་ཉེ་འགྲམ་སྟག་རྩེ་རི་རྩེར། "སྟག་རྩེ་རྫོང་" ཞེས་པ་ཕྱག་བཏབ་པ་འདི་རྣམས་

40 ལོ་རྒྱུས་གཞན་པ་ཚོའི་ནང་ལོ་བརྒྱད་རིང་འབྲུག་པ་ཆོས་འཛིན་བཟུང་བྱས་པའི་སྐོར་གསལ་འདུག

ཀྱི་ཞིག་ཤུལ་དུས་ད་ལྟའི་བར་དུ་ཡང་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད། སྣག་རྩེ་རྫོང་གསར་བཞེངས་སྐབས། བཙན་རྫོང་ཕལ་ཆེར་རྡོ་ལས་གྲུབ་པ་དང་རྡོ་རྣམས་ནི་ཕལ་ཆེར་མ་གི་ཆུ་བོའི་གཞུང་ནས་ཡ་གི་རི་བོའི་རྩེ་བར་ས་ཐག་རིང་ཚད་ཀི་ལོ་མི་ཀྲར་ལྔ་ཙམ་ཡོད་པའི་བར་འབྲུག་པའི་དམག་མི་རྣམས་རུ་སྒྲིགས་ཏེ་གཅིག་ལག་གཅིག་ཏུ་བརྒྱུད་དེ་འོར་འདྲེན་བྱིས་བཞེངས་བསྐྲུན་བྱས་ཤིང་། གཞན་ཡང་བཙན་རྫོང་གསུམ་པ་དཔའ་སྐྱོང་གི་རི་རྩེ་ཞིག་གི་སྟེང་བཞེངས་པར "དབང་འདུས་ཕོ་བྲང" ཞེས་འབོད་པ་དེ་ཡི་ཤུལ་ཡང་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད་པར་སྣང་།

དེའི་རིང་འབྲུག་པ་ཆོས། གསང་ཆེན་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་དང་གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་པའི་བར་ཙམ་ན། གཏེར་སྟོན་པདྨ་གླིང་པའི་རིང་ལུགས་འཛིན་པའི་དགོན་པ་ཞིག་གསར་བཞེངས་ཀྱང་བྱས་ཡོད་པ་དེའི་མཚན་ལ་པད་གླིང་དགོན་ཞེས་བཏགས་པ་རིམ་པས་ཡུལ་གྱི་སྟེང་ཆགས་པས་ད་ལྟ་པད་གླིང་ཞེས་པའི་མིང་འདི་ཐོགས་ཚུལ་ཡང་འདི་ལྟར་ཡིན་པས་པད་གླིང་དགོན་པ་དེའི་ཞིག་ཤུལ་དུས་ད་ལྟའི་བར་ཡང་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད་པ་མངོན་སུམ་ལགས།

ཆོས་རྒྱལ་འདི་སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་ལྷ་སར་ཡུན་རིང་བཞུགས་པས་བོད་དབུས་ལྷ་ལྷུམ་གློ་བོ་རྒྱལ་པོའི་སྲས་མོ། གློ་རྒྱལ་མོ་ཞུ་བ་བཙུན་མོར་བཞེས། ཕྱི་ལོ་ ༡༥༠༥ ལོར་སྲས་ཞིག་སྐུ་འཁྲུངས་པས་འདི་ཉིད་ཀྱིས་རྗེས་སུ་རྒྱལ་སྲིད་འཛིན་པའང་བྱུང་ཡོད།

དེ་ནས་རིམ་པར་བོད་གཞུང་གིས་འབྲུག་གཞུང་ལ་ཕྱག་བྲིས་སམ་བཀའ་རྒྱ་ཞིག་ནང་། བོད་འབྲུག་འབྲས་ཡུལ་གསུམ་གྱི་བར་མཐུན་ལམ་ཞི་བདེ་འཛུགས་བསྐྲུན་དགོས་ཚུལ་དང་། ཡུལ་གསུམ་པོ་ཕ་མ་བུ་ཚོ་འདྲ་བོའི་འབྲེལ་ལམ་ཐོག་གནས་དགོས་རྒྱུ་དང་། ཕན་ཚུན་གུས་བཀུར། གསོ་སྐྱོང་། སྲུང་སྐྱོབ་སོགས་དགོས་གལ་ཆེ་བའི་སྐོར་གསལ་བཤད་གནང་སྟེ་འབྲུག་འབྲས་གཉིས་དབར་བར་འདུམ་མཛད་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་ཕྱག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་རྣམས་དང་བོད་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་དང་བཅས། ལྷ་ས་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས།

བོད་གཞུང་གི་བར་འདུམ་རོགས་རམ་ལ་བརྟེན་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ས་འཛིན་དྲག་པོའི་དཔུང་དམག་ཚོར། འབྲུག་གཞུང་ནས་དོན་ལྡན་བཀའ་རྒྱ་ཕེབས་དོན་བཞིན་འབྲུག་དམག་རྣམས་རེ་ཞིག་རང་ཡུལ་དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱས་པ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་རང་ཡུལ་དུ་ཞབས་སོར་འཁོད་དེ་སྐབས་ཡང་རབ་བརྟན་རྩེ་ཕོ་བྲང་དུ་ལྷོད་པོར་བཞུགས་གདན་འཛུགས་ཐུབ་པ་བྱུང་བའོ།

དེ་རྗེས་སླར་མ་འོངས་པར་བཙན་འཛུལ་སོགས་འབྱུང་ཉེན་ལ་དོགས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས། བཀྲ་ཤིས་བྲག་ཆུ་བོའི་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་གནས་སྡོད་བྱས་པའི་འབྲུག་པ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་ཕྱིར་སློག་བཏང་། ཡིན་ནའང་བཀྲ་ཤིས་བྲག་ཆུ་བོའི་ཤར་འདབས་སུ་གཞིས་སྡོད་ཟིན་པའི་འབྲུག་པ་རྣམས་ཕྱིར་འབུད་བྱེད་ཐུབ་རྒྱུ་ལྷ་ཞོག དེ་ཡི་ཚབ་ཏུ་རིམ་པས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཆ། འདམ་བསང་དང་། ཟ་ལིང་། རྫོང་གསར་ལ་སོགས་པ་དང་། ལྷ་གོན་ལའི་ཉེ་འདབས་ཀྱི་ས་ཁུལ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་འབྲུག་པའི་མངའ་འོག་ཏུ་ཕར་ཤོར་བ་རེད།

ཞལ་ངོ་ཨ་ཅོག་ཅེས་པ། ཏམ་རྫུན། གཡོ་སྒྱུ་ཅན་ཞིག་གིས་ངན་བསླུལ་དང་ཁོག་པ་རྒྱངས་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། སླར་ཡང་འབྲུག་དམག་གི་ཀླུང་འཚུབས་ལྡང་སྐབས། ཞལ་ངོ་ཨ་ཅོག་གི་ངན་བྱུས་དང་དམ་ཚིག་མི་གཙང་བའི་སྤྱོད་འབྲས་སུ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཁུལ་རོང་ཕྲུག་ཆུ་དང་བཀྲ་ཤིས་བྲག་ཆུ་བོའི་དབར་ཡོད་པ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་འབྲུག་པའི་ལག་ཏུ་ཤོར་བའོ།།

ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་ལྡན་དུ་རྒྱུན་རིང་བཞུགས་ཏེ་བླ་མ་མཁས་པ་དུ་མའི་ཞབས་ལ་གཏུགས། ཤེས་བྱ་ཡོན་ཏན་ལ་སྦྱངས་པ་ཆེ་བས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་སྐབས། ཆོས་དང་རིག་གཞུང་ལ་དོ་སྣང་ཆེ་བསྐྱེད་ཀྱིས་གཞན་ཕན་གྱི་མཛད་པ་གང་ལེགས་བསྒྲུངས། ལྷག་པར་སྨིན་གླིང་གཏེར་བདག་འགྱུར་མེད་རྡོ་རྗེ་མཆོག་སྤྲུལ་ཡུལ་འདིར་ཕེབས་རྒྱུའི་གདན་ཞུ་མཛད་ན་ཡང་། དགུང་ན་མཐོ་བས། ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོའི་ཡང་སྲིད་སྐྱབས་མགོན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་རྒྱུའི་བརྒྱུད་བསྐུལ་མཛད་པ་

ལྟར་ཡུལ་འདིར་ཞབས་སོར་འཁོད་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་དང་པདྨ་ཡང་རྩེའི་བླ་མ་རྣམས་དང་སྒྲུབ་སྡེ་བ་ཐམས་ཅད་ཕེབས་བསུའི་ཆེད་རྫོང་རི་བར་ཕེབས་ཡོད། དེ་རྗེས་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་དུ་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་དང་བཅས་བློན་ཆེན་ཡོངས་རྫོགས་དང་སེར་སྐྱ་མི་མང་ཡོངས་ཀྱིས་སེར་བང་གཟབ་རྒྱས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཕེབས་བསུ་ལེགས་པར་ཞུས། པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་ཆ་ཚང་འགན་འཁུར་མཁན་ཆེན་རོལ་བའི་རྡོ་རྗེས་གནང་། སྔོན་དུ་ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོའི་སྐུ་དུས་སུ་བཞེངས་པའི་གདན་ས་སྙིང་པ་ནས་ཤར་ཕྱོགས་སུ་མདའ་རྒྱངས་གང་ཙམ་གྱི་ཆར། ཆོས་རྒྱལ་དང་མཁན་ཆེན་ཟུང་འབྲེལ་ཐོག་ནས་ད་ལྟའི་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་པ་འདི་གྲྭ་ཚང་ཁོ་ནའི་ཆེད་དུ་དམིགས་ཏེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༠༤-༡༧༠༨ ནང་ཚུད་གསར་བཞེངས་མཛད། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་ལྷ་བཙུན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་ལྷོ་རིགས་གྲལ་རིམ་མཐོ་བ་རིགས་རུས་གཙང་བའི་མི་ཚང་རྣམས་ནས་རང་ཁྲིམ་དུ་བུ་གསུམ་ལས་མང་བ་ཡོད་ཚེ། བུ་གཅིག་ངེས་པར་དུ་གྲྭ་ཚང་དུ་འཇུག་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱས་བཅད། པདྨ་ཡང་རྩེ་གྲྭ་ཚང་ནང་དུ་ད་ལྟ་གྲྭ་བསྡོམ་བརྒྱ་དང་བརྒྱད་ལྷག་ཙམ་ཡོད་པའང་དེ་ལྟར་ལགས།

གཞན་ཡང་ལྷ་བཙུན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་དང་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་རིགས་རུས་དང་སྡུགས་བཙུན་ཁྱད་མེད་འཛུལ་བཞུགས་ཆོག་པའི་གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་པ་སྙིང་པ་དེ་རྒྱ་བསྐྱེད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་གསར་བཞེངས་མཛད་པ་མངོན་སུམ་ཡིན་ལ། "སིཀྐིམ་གཟེཊ་ཡར" Gazetteer of Sikkim དང་སྐད་ཡིག་གཞན་ཐོག་བྲིས་ཡོད་པའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ཚོའི་ནང་ཆོས་རྒྱལ་བསྟན་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་སྐུ་དུས་སུ་བླ་མ་འཇིགས་མེད་རྒྱ་མཚོ་ཕེབས་ཏེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༧ ལོར་གསང་ཆོས་དགོན་པ་བཞེངས་ཚུལ་བཤད་པ་ནི། ལོ་ཚིགས་མི་མཐུན་མ་ཟད། ལྷག་པར་ལྷ་བཙུན་གསུམ་པ་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་མ་ཕེབས་སྔོན་དུ། ལྷ་བཙུན་བཞི་པ་འཇིགས་མེད་རྒྱ་མཚོ་ཕེབས་དགོས་དོན་མེད་སྟབས་དེ་ལྟར་མི་བདེན་སྙམ།

ཆོས་རྒྱལ་ཕྱག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་གསེར་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་མཛད་རྗེས་འབྲུག་དམག་གིས་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཏེ་ལོ་ངོ་ལྔ་འམ་བརྒྱད་ཙམ་རིང་དབང་འཛིན་བྱས། དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་གཞོན་ནུ་བོད་དུ་བཞུགས་ཡོད་པས། གསང་ཆོས་དགོན་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༨༧ ལོར་བཞེངས་པ་ཡང་མི་བདེན་སྙམ། དེར་བརྟེན་ཕལ་ཆེར་ཕྱག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་སྐུ་དུས་ལྷ་བཙུན་གསུམ་པ་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོའི་སྐུ་དུས་སུ་ལྷ་བཙུན་དང་པོའི་རྩི་ཤིང་ལས་བཟོས་པའི་ལྷ་ཁང་ངམ་གཙང་ཁང་གི་མདའ་རྒྱངས་གང་ཙམ་ན་ད་ལྟའི་པདྨ་ཡང་རྩེ་དང་གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་པ་རྒྱ་བསྐྱེད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་གསར་བཞེངས་མཛད་ཡོད་པ་ལ་ཡེ་ཚོམ་ག་ལ་མཆིས། ལྷག་པར་དགོན་པའི་གཡས་གཡོན་དང་། ཕྱི་ནང་བར་གསུམ་ཐམས་ཅད་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་དུ་མས་བརྒྱན་ཏེ་ཡུལ་འདི་བཀྲ་ཤིས་བྱིན་ཆགས་ཀྱི་རང་བཞིན་དུ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའོ།།

ཆོས་རྒྱལ་འདི་ནི་ཆོས་ལ་དད་པ་ཆེ་ཞིང་། མི་གཤིས་གཞུང་བཟང་བ། ཆོས་དང་རིག་གཞུང་ལ་མཁས་པ། ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་སོགས་ལའང་མཁས་ཉམས་ཀྱིས་ཕྱུག་པ་ཞིག་ཡོད།

དཔེར་ན། ཆོས་རྒྱལ་འདིས་ནང་པའི་ཡུལ་གཞན་གང་དུའང་དཔེ་སྲོལ་མེད་པའི་དགྲ་ལྷ་དཔང་བསྟོད་ཀྱི་གར་འཆམ་འཁྲབ་སྟོན་ཡོད་པ་ཞིག་གསར་གཏོད་མཛད། འདི་ནི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཐུན་མིན་དཔའ་བོའི་གར་འཆམ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། བཀྲ་ཤིས་བདེ་སྐྱིད་ཀྱི་དབུ་འཕང་མཐོ་བའི་རྟེན་འབྲེལ་མཚོན་ཕྱིར། ལོ་ལྟར་བོད་ཟླ་ ༧ ཚེས་ ༡༥ ཉིན་ "དཔང་ལྷ་གསོལ་" ཞེས་བསྒྲུངས་བརྩི་ཞུ་བཞིན་ཡོད། དེ་ཉིན་སྦྲས་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་སྐྱོང་གི་གཙོ་བོ་གངས་ཅན་མཛོད་ལྔ་སྟག་རྩེ་དང་ཡབ་བདུད་སོགས་ལ་གསོལ་མཆོད་དང་འབྲེལ་གར་འཆམ་འཁྲབ་སྟོན་བྱ་སྲོལ་དར་བའོ།།

དེ་བཞིན་མོན་པའི་སྐད་ལའང་དོ་སྣང་ཆེ་ཞིང་རང་བྱུན་ཚུད། རིག་པའི་རྣམ་དཔྱོད་ཡངས་པོས་མོན་པའི་སྐད་ཡིག དབྱངས་གསལ་སོགས་གསར་གཏོད་མཛད་པར་འདོད། མོན་པའི་

ཚོ་གའི་རིགས་ཀྱང་ཏ་ཙང་མང་པོ་གསར་བརྩམས་གནང་སྟེ། ཡི་གེར་གཏན་ལ་ཕབ་པ་དག་ད་ལྟ་ཡང་དུ་མ་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད།

དེ་སྐབས་བོད་དང་འབྲུག་གཉིས་དབར་ཕན་ཚུན་གོ་ནོར་ཞིག་གི་རྐྱེན་གྱིས་འཁྲུགས་ཟིང་ལངས། ཇི་ལྟར་ཞེ་ན་བོད་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་གཅིག་དཔུང་དམག་དང་བཅས་འབྲུག་ཕྱོགས་སུ་ཆེད་རྫོངས་བྱས་པ། ཕག་རི་བརྒྱུད་ཕེབས་སྐབས། དེ་སྐབས་ཕག་རིར་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཀྱང་སྐུ་བཞུགས་གནང་ཡོད། ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་ཕྱི་འབྲེལ་མཛའ་མཐུན་བཟང་པོ་ཡོད་ཕྱིར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཕེབས་བསུར་ཕེབས་དགོས་ནའང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་གཟུགས་བདེ་མིན་གྱིས་ཕེབས་མ་ཐུབ་སྟབས་སྐུ་ཚབ་གཅིག་ཆེད་དུ་མངགས་ནའང་བོད་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་དེ་དང་མཇལ་འཕྲད་བྱུང་མིན་ལ་བརྟེན། བོད་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་ནས་ཚུལ་མིན་སྣང་ཚུང་གི་རང་བཞིན་དུ་མངོན་ཏེ། དེ་སྟ་འབྲས་ལྗོངས་ལ་མདོ་ཕྲ་དང་རྫོང་ཁ་ཤས་བེད་སྤྱོད་ཆོག་པའི་གསོལ་རས་ཐོབ་པ་རྣམས་ཀྱང་ཕལ་ཆེར་འདྲི་བརྩད་མེད་པར། བོད་གཞུང་གིས་ཕྱིར་འཐེན་མཛད། བརྒྱ་ཁ་གཅིག་ཚོད་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་དེར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱིས་མི་དགའ་བའི་རྣམ་པར་དངོས་སུ་སྨྲོན་བརྗོད་དང་ངོ་རྒོལ་གྱི་ཚུལ་དུ། བོད་གཞུང་ལ་ལོ་ལྟར་ཟླ་དྲུག་གི་དཔྱ་ཁྲལ་འབུལ་བཞིན་ཡོད་པ་དེ་དག་མཚམས་འཇོག་བྱས་པར་བརྟེན་བོད་གཞུང་གིས་དཔུང་དམག་ཞིག་བཏང་ངས། ཡིན་ནའང་སྡེ་དཔོན་བསམ་གྲུབ་མཆོག་གིས་བར་བཞུགས་གནང་སྟེ། ཐབས་མཁས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཞི་བདེ་འབྱུང་ཐབས་མཛད་དོན་ལྟར། སྔར་རྒྱུན་ལྟར་དཔྱ་ཁྲལ་རིགས་འབུལ་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་དམ་བཅའ་དང་བཅས་རེ་ཞིག་ལྷིང་འཇགས་མཛད་པའོ།།

ཆོས་རྒྱལ་གོང་མའི་སྲས་མོ་པན་ལྷིང་དབང་མོ་གང་གིས་རང་ཉིད་ཀྱི་ཡབ་གཅིག་པའི་གཅུང་པོ་ཆོས་རྒྱལ་ཕྱག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ལ་མཛའ་བརྩེའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ལ་ཕྱག་རོགས་གནང་རྒྱུ་ཕར་ཞོག རྒྱལ་སྲིད་བདག་དབང་བྱ་རྒྱུའི་ལྐོག་བྱུས་ངན་པ་ཁོ་ན་བརྩམས་

པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་སྲས་མོ་འདིས་ཐབས་ལ་མི་མཁས་པའི་ལས་ལུགས་ཐབས་སྡུག་གཅིག་ལ། ཆོས་རྒྱལ་མངའ་བདག་རིན་ཆེན་མགོན་དང་ལུགས་དང་མི་མཐུན་པར་འདུལ་ཁྲིམས་ལས་ཕམ་པར་མཛད་དེ་གཉེན་སྒྲིག་བྱས། རིམ་པས་སྲས་མོ་དེས་རྗེས་སུ་རང་གི་བྱས་ཉེས་རྣམས་ལ་ནོངས་འགྱོད་དྲག་པོས་བཤགས་ཕྱིར། བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་དགོན་པའི་ཉེ་འཁྲམ་ག་རུ་ལྷ་ཁང་ཞིག་གསར་བཞེངས་མཛད་པ་ད་ལྟའང་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད། དེ་བཞིན་མངའ་བདག་ཆེན་པོས་ཀྱང་བཤགས་རྟེན་ནམ་ཀུན་ལ་ཕན་ཕྱིར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ལོར་གདན་ས་ཟེལ་གནོན་དགོན་གསར་བཞེངས་མཛད་པའོ།།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེར་སྐྱུང་གཞི་ཚབས་ཆེན་གྱིས་ཟིན་ཏེ། སྐུ་ཉམས་ཤིན་ཏུ་སྐྱོ་བའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར། ནད་གཞི་ངོས་བཟུང་དཀའ་བས་རྫོགས་ཆེན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་མཆོག་གིས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་དུ་གདན་ཞུས་མཛད་དེ་ཟླ་གསུམ་ཙམ་བཞུགས། སྐུ་ཕྱིའི་རིམ་འགྲོ་བསམ་བརྗོད་ལས་འདས་པ་མཛད། ཡུལ་ལྷ་གཞི་བདག་གི་གསོལ་མཆོད་དང་། འཆི་བསླུ། མཆོད་སྦྱིན་སོགས་རིམ་འགྲོ་མཐའ་དག་མཛད་ཀྱང་། སྐྱུང་གཞི་ཉིན་རེ་བཞིན་ཉམས་གུད་དུ་སོང་།

མཐར་སྐུ་སྒྲོག་ལ་ཉེན་ཚབས་ཆེ་བས། ལྷ་བཙུན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོས། བཀའ་བློན་རྣམས་ལ་སྔན་གསེང་གྲོས་བསྡུར་གནང་རྒྱུའི་དགོས་པ་གལ་ཆེན་གཟིགས་ཏེ། བློན་ཆེན་གལ་ཆེན་ཐམས་ཅད་ཛ་དྲག་གི་ཚོགས་འདུར་བསྐོངས། བཀའ་བསྡུར་གནང་རྗེས་མཐར་ར་ལང་དུ་སྟོན་ཀའི་ཚ་ཆུ་རྩ་ཆེན་ཡོད་སར་སྨན་བཅོས་ཀྱི་ཆེད་དུ་གདན་འདྲེན་ཞུས།

ཐམས་ཅད་ཡིད་སྐྱོའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཡོད་ཀྱང་། སྲས་མོ་པན་ལྡིང་དབང་མོ་ནི་ནམ་ལངས་པ་ལྟར་གྱུར་ཏེ། གློག་གཡོའི་ངན་བྱུས་ཀྱིས་ཨེམ་ཆི་ཞིག་ལ་གློག་བརྡན་ཟབ་མོ་སྦྱིན་ཏེ། ར་ལང་དུ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་སྒྲོག་འགོང་ཕྱིར་ཆེད་གཏོང་བྱས། ཨེམ་ཆི་དེས་ཐོག་མར་ཐབས་མཁས་ཀྱིས་སེམས་བཟང་ཡིན་ཚུལ་གྱི་རྣམ་འགྱུར་ལ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཀྱང་ཐུགས་

ཡིད་ཆེས་པ་བྱུང་འདུག གང་ལྟར་ཨེམ་ཆིས་སྟིང་རྗེ་ཡ་ང་མེད་པར་ནག་ཉེས་ལྐོག་སྐྱིའི་དབང་དུ་གྱུར་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ཕྱུག་རྩ་ཁྲག་གཏར་ཡིན་ཁྲུལ་གྱིས་ཕྱུག་གི་སྟིང་རྩ་སྟེང་གཙག་བུ་བརྒྱབ་ནས་སྐུ་ཁྲག་ཚོད་མེད་ཕྱིར་བཏོན་ཏེ་གྲོངས་ཁར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས། ཨེམ་ཆི་ལ་སྐད་ཆུང་དུས་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་མཆོག་འདིར་མ་ཕེབས་སྔོན་ལ་ཁྲིད་རང་གྲོས་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་སློབ་གནང་ཡོད་ཚུལ་འདིས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཐུགས་གཤིས་བཟང་པོ་ཡིན་པ་མངོན་ཐུབ། ཇོ་དྲག་གི་གནས་ཚུལ་ཐོས་མ་ཐག་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་བྲེལ་ཚུབས་ཆེན་པོས་སྐུ་མདུན་དུ་ཕེབས། བླ་མའི་གསུང་ཐོས་མ་ཐག་མཉེས་ཚོར་ཆེན་པོས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༡༧ ལོར་ཞི་བར་གཤེགས་སོ།།[41]

གསང་བའི་སྒོ་ནས་སྐུ་ཕུང་པོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེར་གདན་ཞུས་བྱས། དམིགས་བསལ་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་མཛད་རིམ་མཐའ་དག་ལུགས་དང་མཐུན་པར། འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་རིན་པོ་ཆེ་དབུ་བཞུགས་ཐོག་བསྡུ་ཡང་རྩེ་དགོན་གྱི་བླ་གྲྭ་རྣམས་ཀྱིས་འཕགས་པ་རྒྱལ་བ་རྒྱ་མཚོའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་སྒོ་ནས་སྐུ་ཕུང་བཞུགས་འབུལ་གནང་བ་སོགས་རྗེས་ཀྱི་རིམ་པ་རྣམས་ཟབ་རྒྱས་མཛད་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་ཕྱུག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་སྲོག་བཀྲོངས་པའི་རྗེས། རྒྱལ་པོའི་བཀའ་གསུང་དྲངས་ལེན་པ་བློན་ཆེན་རྣམས་ཀྱིས་དེ་མ་ཐག བློ་གཏད་འོས་པའི་ལྷིང་དཔོན་ཁ་ཤས་དང་མཉམ་དུ། རྣམ་རྩེར་བཞུགས་ཡོད་པའི་སྲས་མོ་པན་ལྷིང་དབང་མོར་དགྲ་ལེན་གནང་སྙིན་ཞིག་སྲིད་རྒྱུའི་འཆར་བཀོད་བྱས་ཏེ་རྣམ་རྩེར་ཆས། གསང་བའི་སྒོ་ནས་པན་ལྷིང་དབང་མོའི་གཟིམ་ཁང་གི་གྱང་ངོས་ནས་སྐས་འཛེགས་རིང་པོ་བརྒྱུད་སྐེའུ་ཁྲུང་དུ་ཤར་བསྐྱོད་བྱས། ནང་དུ་འཛུལ་མ་ཐག་སྲས་མོ་ཅི་བྱ་གཏོལ་མེད་དུ་གྱུར། ཁོང་ཆོས་ལམ་སེང་སྲས་མོའི་སྐེ་བཙིར།

41 H. H. Risley, *The Gazetteer of Sikkim* 1894, p. 13 བཙན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་ངོས་ ༢༧ ལ་གསལ་འདུག

འགོག་གནོན་གྱིས་ཁ་ནང་དར་བཟུང་བརྒྱབ་སྟེ་བསྒྲོངས།[42] སྐུ་ཕུང་མེ་མཆོད་རྣམ་རྩེ་ཁྲིམ་ནས་ཀི་ལོ་མི་ཀྲར་གཉིས་ཙམ་གྱི་རི་སྟེང་ཞིག་ཏུ་བསྲེགས་པས་དུས་ད་ལྟའི་བར་དུའང་ཡུལ་མི་ཚོས་ས་ཆ་དེ་ལ་ "པན་ལྡིང་ལ་རྫས་" སམ་བསམ་གྲུབ་རྩེ་[43] ཞེས་འབོད་སྲོལ་ཡོད་པ་མངོན་སུམ་ཡིན།

མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་རྒྱལ་ཁྲིམས་ཆོས་བཞིན་བསྐྱངས་པ་དང་། ཆོས་ཁྲིམས་བཅའ་ཡིག་རིན་པོ་ཆེ་དང་ཁྲིམས་ཡིག་ཞལ་ལྕེ་བཅུ་དྲུག་སོགས་ལུགས་གཉིས་བཀའ་དྲིན་དར་རྒྱས་སུ་མཛད།[44] འབྲས་ལྗོངས་སུ་ལྷོ་མོན་ཙོང་གསུམ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་དར་བ་འདིས་པན་ཚུན་ཐུགས་དམ་མཐུན་པོ་ཡོད་པ་མངོན་སུམ་གོ་ནུས། ཆོས་རྒྱལ་གསུམ་པ་འདིའི་སྐུ་ཚེ་ཕྱིལ་པོ་རང་གི་གཅེན་མོ་པན་ལྡིང་དབང་མོའི་ཕྲོག་བྱུས་གཡོ་ཐབས་ཁོ་ནའི་འོག་དུས་འདའ་དགོས་བྱུང་། ཡ་མཚན་དངོས་བྱུང་ཞིག་ལ་ལྷ་ལྕམ་པན་ལྡིང་དབང་མོ་རང་ཉིད་ཀྱང་སེམས་ངན་གཡོ་རྒྱུ་བྱུས་ཚད་ལམ་ལྷོང་དུ་མི་འགྱུར་བར་རྣམ་སྨིན་རང་ཐོག་ཏུ་

---

42 བཙུན་མོའི་རྒྱལ་རབས་དེའི་ནང་ཤོག་ངོས་ ༢༦ ལ་གསལ་འདུག

43 འབྲས་གཞུང་བློན་པོ་གཙོ་བོ་སྐུ་ཞབས་པ་ཝན་ཀུ་མར་ཙམ་ལིང་ (Shri Pawan Kumar Chamling, Chief Minister of Sikkim) མཆོག་གིས་བསམ་གྲུབ་རྩེ་ཞེས་པ་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སུ་གྲགས་པའི་རི་འདབས་དེར་གུ་རུ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་བརྙན་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོ་ཞིག་གསར་བཞེངས་བྱ་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས་ཤིང་། ཐོག་མའི་ས་གཞི་བྲིན་འབེབས་ཆེད། ༥དགོངས་སྐྱབས་མགོན་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༨ ཟླ་བ་ ༡༠ པར་དམིགས་བསལ་གདན་འདྲེན་ཞུས། སྐུ་འདྲ་བཞེངས་རྒྱུའི་མཐུན་རྐྱེན་འགྲོ་སོང་ཆ་ཚང་མངའ་སྡེ་གཞུང་གིས་གནང་བ་དང་། སྐུ་བརྙན་འདི་འདྲ་ཕལ་ཆེར་ཨེ་ཤེ་ཡའི་ནང་ཆེ་ཤོས་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ༥སྐྱབས་རྗེ་བཀའ་དྲིན་མཚུངས་མེད་རྡོ་གྲུབ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེས་ཐུགས་འགན་གཙང་བཞེས་ཐོག ཡ་མཚན་དངོས་བྱུང་ལྟར། བར་ཆད་གང་ཡང་མེད་པར་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༣ ལོར་བཀྲ་ཤིས་པའི་རབ་གནས་དཀར་རྫོགས་དང་བཅས་ལེགས་པར་གྲུབ་ཟིན།

44 སྤྱི་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོའི་ཁྲིམས་ཡིག་ཞལ་ལྕེ་བཅུ་དྲུག་སྐོར་དབྱིན་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བ། *The Gazetteer of Sikkim* ཤོག་ངོས་ ༥༦-༤༥ པར་གསལ་འདུག

བབས་ཏེ། མཐར་རང་སྲོག་གཞན་དབང་དུ་ཤོར་ནས་ཤི་དགོས་བྱུང་བའང་ལས་འབྲས་ཀྱི་
རྣམ་བཞག་འདི་སུས་ཀྱང་འགོག་པར་ནུས་ཏེ་མི་ནུས་སོ།།

ཆོས་རྒྱལ་བཞི་པ་འགྱུར་མེད་རྣམ་རྒྱལ།

ཆོས་རྒྱལ་འགྱུར་མེད་རྣམ་རྒྱལ་ནི། ཡབ་རྒྱལ་པོ་ཕྱག་རྡོར་རྣམ་རྒྱལ་དང་ལྷ་ས་ནས་བསུས་པའི་ཡུམ་གློ་རྒྱལ་མོའི་སྲས་མོ་གཉིས་ལས་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༠༨ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས།

ཡབ་རྒྱལ་པོ་དགུང་ལ་གཤེགས་རྗེས་ལྷ་བཙུན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་མཆོག་དང་མཁན་ཆེན་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ་རྣམ་གཉིས་དབུ་བཞུགས་འོག་འབྲས་གཞུང་བློན་ཆེན་རྣམས་དང་། དབང་ཤུགས་ལྡན་པའི་ལས་བྱེད་པ་ཚང་འཛོམས་སར་གཞུང་འབྲེལ་མཛད་སྒོ་ཐབ་རྒྱས་ཀྱི་སྒོ་ནས་རྒྱལ་སྲས་འགྱུར་མེད་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་མི་འཇིགས་སེང་གེའི་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་ཞིན་ཏུ་གཟི་བརྗིད་དང་ལྡན་པ་ཞིག་རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་མེ་བྱ་ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༡༠ ཕྱི་ལོ་ ༡༧༡༧ ལོར་ཞུས། ཡིན་ནའང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་ན་ཤིན་ཏུ་གཞོན་པས་རྗོགས་ཆེན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་མཆོག་གིས་རྒྱལ་ཚབ་ཀྱི་རྣམ་པར། རྒྱལ་པོ་སྐུ་ན་མ་སོན་བར་ལམ་སྟོན་བྱེད་པོ་གཙོ་བོ་དང་། ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཀྱི་འགན་འཁུར་ཆ་ཚང་བཞེས་པའོ།།

ཆོས་རྒྱལ་འདི་ཡང་སོན་རིགས་ཚོའི་སྐད་ཡིག་ལ་དོ་སྣང་ཆེ་བས། སོན་པའི་མཆོད་འབུལ་བྱེད་སྲོལ་སོགས་ལ་ཡིད་ཆེས་བརྟན་པོས་སོན་པ་དང་བློ་ཉེ་བར་གྱུར་ཡོད།

དེ་སྐབས་སོན་པའི་ "འབོང་ཐིང" མངོན་ཤེས་ཅན་ལྷུས་མ་རབས། ཞུར་ཤོབ་ཆེན་པོས། ཁོང་རྣམས་ནི་སྔོན་སོན་པའི་སྔགས་པ་མཐུ་རྩལ་ཅན་གྱི་དཔོན་པོ་བཀྲ་ས་ཨ་ཐིང་ཞེས་པའི་སྤྲུལ་པ་ཡིན་ཚུལ་དང་། པདྨ་ཡང་རྩེ་དང་རབ་བརྟན་རྩེ་ཕོ་བྲང་གི་རྩེ་མོ་གཉིས་གཅིག་ཏུ་སྤྲེལ་ཐུབ་པ་དང་། ཆུ་མིག་ལ་མདུད་པ་བོར་ཐུབ་པ་དང་། བར་སྣང་དབྱིངས་སུ་རྡོ་བྲག་འཇོག་ཐུབ་པ་དང་། ཆུའི་སྟེང་དུ་རི་མོ་ཁྲུད་མཚར་འབྲི་ཐུབ་པ། བྱེ་མ་འཐག་ནས་ཐག་པ་བཟོ་ཐུབ་ཚུལ་སོགས་མི་སྲིད་སྲིད་པ་བཟོ་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་དམ་བཅའ་ཡུལ་མི་ཡོངས་ལ་ཁྱབ་བསྒྲགས་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཀྱང་དེ་ལྟར་གསན་པས་བདེན་པ་བཅའ་མི་རུང་བའི་རྩལ་

ཁྱད་མཚར་འདི་གཟིགས་འདོད་དེ་རང་གི་བློན་ཆེན་རྣམས་ལ། རིག་རྩལ་གྱི་ཁྲབ་སྟོན་ཆེད། ཆོས་གྲངས་གཏན་ཕེབས་གྱིས་ཏེ། མོན་པའི་འཁོར་ཕྱིང་རྣམས་བཀུག་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱ་ཕེབས་པ་ལྟར། མི་མང་ལ་གསལ་བསྒྲགས་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་དང་མི་མང་ཞིན་ཏུ་འདུ་འཛོམས་ཆེན་པོའི་སར་མོན་པའི་འཁོར་ཕྱིང་ལྷ་བོས། དེ་སྐུ་ཞུར་ཆེན་སྒྲིགས་པའི་རྩེ་འཕྲུལ་གྱི་རིག་རྩལ་རིགས་སྟོན་དགོས་ནའང་། ལམ་ལྷོང་མ་བྱུང་བར། ཐོག་ཛྷུས། གཡོ་སྒྱུའི་རང་མཚང་རྗེན་པར་ཐོན་ཏེ་གཡས་གཡོན་ནས་བྲོས་ཤོར་སྐབས་བློན་ཆེན་རིགས་དང་བཙན་ཡང་རྩེའི་བླ་གྲྭ། གཞན་ཡང་མི་མང་ཡོངས་བཟོད་མ་ཐུབ་པར། ཟིང་ལངས་ཆེན་པོས་རྡོ་དང་དབྱུག་པས་འདེད་དེ་རྡོར་གླིང་གི་གཤམ་དུ། འབབ་དམ་ཀྲམ། ཞེས་པའི་ས་ཁྱུལ་དུ་མཐའ་ལ་སྐྱུགས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱང་ཡོད་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༧༡༨ ལོར་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་སུ་སོག་པོ་འཇུང་གར་གྱི་བཙན་འཛུལ་དྲག་པོ་བྱུང་སྐབས། སྨིན་གླིང་བསྟན་བདག་གི་གསང་ཡུམ་དང་སྲས་མོ་རྣམས་བོད་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས་དགོས་བྱུང་བ་ནི། དེ་སྔ་སྨིན་གླིང་བསྟན་པའི་མངའ་བདག་སྐུ་ཞིང་ལ་གཤེགས་ཁར། བློ་གཏད་འོས་པའི་དཔོན་གཡོག་དུ་མ་འདུ་སྐོང་མཛད་དེ། སྔ་འགྱུར་རྡོ་རྗེ་ཐེག་པའི་སྔགས་སྲུང་ནུས་ཅན། ཨེ་ཀ་ཛ་ཏིའི་གསོལ་མཆོད་དང་འབྲེལ་གཏོར་མ་རི་རབ་ལྷུན་པོ་སྤུངས་འདྲའི་ཧྲམ་གཟི་ཅན་བཤམས་ནས་སྒྲུབ་བཤགས་མཛད། མཐར་སྨིན་གླིང་བསྟན་བདག་གང་གིས་ཡོངས་ལ་བཀའ་སློབ་དང་འབྲེལ། གཏོར་མ་ཆེན་པོ་འདིར་བརྡ་མཚོན་མངོན་རྟགས་ཁྱད་འཕགས་ཅི་བྱུང་ལ་བརྟག་ཞིབ་ནན་ཏན་དགོས་རྒྱུའི་གདམས་པའང་གནང་སྟེ་གཟུགས་སྐུ་ཆོས་དབྱིངས་སུ་རེ་ཞིག་འདུ་བར་མཛད།

རྗེས་སུ་ཆེས་ཧ་ཅང་ཡ་མཚན་ཞིག་ལ། སོག་པོའི་བཙན་འཛུལ་མ་བྱུང་སྔོན་ཙམ་ལ། གཏོར་མ་ཆེན་པོ་དེར་གས་ཤོར་ཆེན་པོ་ཞིག་མངོན་སུམ་དུ་མཐོང་། བརྟག་ཞིབ་བྱས་རྗེས་སེར་གས་ཤོར་བའི་ནང་སྨིན་གླིང་བསྟན་བདག་གང་གི་ཕྱག་སྣར་མའི་ལུང་བསྟན་ཤོག་ལྷེ་

ཞིག་སྐྱེད་ཐོབ་བྱུང་། དེའི་ནང་གསང་ཡུམ་མཆོག་དང་། སྲས་མོ་ཀུན་པ་མི་འགྱུར་དཔལ་སྒྲོན་མཆོག སྲས་མོ་གཞོན་པ་རྣམས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བྲོས་ཕེབས་དགོས་རྒྱུའི་ལུང་བསྟན་གཟིགས་མ་ཐག སྲས་ཡུལ་འདིར་ཞབས་སོར་འཁོད་པའོ།།

སྨིན་གླིང་གསང་ཡུམ་མཆོག་དང་སྲས་མོ་རྣམས་གནས་སྐབས་རིང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་སྐུ་བཞུགས་མཛད། དེའི་རིང་བླ་མ་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོས། གསང་ཡུམ་གྱི་སྲས་མོ་གཞོན་པ་མི་འགྱུར་སྒྲོལ་མ་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུའི་ཆེད་བཙུན་མོར་སློང་ཐབས་ཀྱི་དགོངས་འཆར་གནང་བར། མཁན་ཆེན་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ་དབུ་བཞུགས་པནྜ་ཡང་རྗེ། གྲྭ་ཚང་དང་བློན་ཆེན་རིགས་ཚང་མས་རྒྱབ་སྐྱོར་མཛད། བློན་ཆེན་རྣམས་དང་བླ་མ་ཚོའི་ཐུགས་འདོད་ལྟར་འབོད་བསྐུལ་ཡང་ཡང་ཞུས་པར་བརྟེན། ཕྱི་ལོ་ ༡༧༢༡ ལོར་སྲས་མོ་མི་འགྱུར་སྒྲོལ་མ་ཆོས་རྒྱལ་གཞོན་ནུའི་བཙུན་མོར་བསུས་པའོ།།

གསང་ཡུམ་མཆོག་དང་སྲས་མོ་མི་འགྱུར་དཔལ་སྒྲོན་འཁོར་དང་བཅས་པ་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས་སྐབས། འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་མཆོག་དང་ཆོས་རྒྱལ་བློན་ཆེན་དང་བཅས་པ་རྫོང་རི་བར་ཕེབས་བསྐྱོལ་དུ་བཅར། བཀྲ་ཤིས་རབ་བརྟན་མིང་ཅན་ཞིག་དང་པནྜ་ཡང་རྗེ་དགོན་གྱི་གྲྭ་བཙུན་གཉིས་བཅས་སྐུ་སྲུང་ཕྱག་རོགས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་སྨིན་གྲོལ་གླིང་བར་ཞབས་ཕྱིར་མངགས།

ལོ་ཤས་རྗེས་ཡུལ་འདིའི་བསོད་ནམས་ཞན་པའི་དབང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་དང་བཙུན་མོ་རྣམ་གཉིས་དབར་སྐུ་ཚེའི་མདུན་ལམ་ལ་མཐུན་མིན་ཁྱད་པར་ཆེན་པོ་བྱུང་སྟབས། ཐུགས་མི་མཐུན་པ་སོགས་ཉམས་གད་ཇི་ཆེ་ཐོར་བས་ན་བཙུན་མོ་མི་འགྱུར་སྒྲོལ་མའང་སྨིན་གླིང་དུ་ཡུམ་དང་གཅེན་མོའི་སྐུ་མདུན་དུ་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས།

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་འབྲུག་ཡུལ་ནས་དམག་འཁྲུགས་འཐོར་བུ་མང་པོ་བྱུང་ནའང་ཐམས་ཅད་ཚར་བཅད་དེ་དེ་རྣམས་ལས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་བྱུང་། དེ་སྐབས་བདེ་སྲུང་འགན་འཛིན་ནི་ཞལ་ངོ་ཕྱུག་མཛོད་དང་གཉེར་ཆེན་སྤྲ་རྒྱལ་རྣམ་གཉིས་ཡིན།

སྐབས་དེར་ཡུལ་འདིའི་ས་མཚམས་དམའ་སར་གཏན་སྡོད་པ་མོན་པའི་འགོ་དཔོན། ཀྲི་ཤེས་འབི་སྟུར་བྱ་བ་རང་ཉིད་ལྷ་ཡི་རྣམ་སྤྲུལ་ཡིན་སྐད། སྐྲབས་འདྲེ་ལ་བཅོལ་ཏེ་མོ་དང་མིག་འཕྲུལ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་མོན་རིགས་ཉམས་ཆུང་རྣམས་རང་འོག་ཏུ་བསྡུས། ཁྲིམ་མཆེས་མང་སྙར་རྒྱལ་པོའི་རོགས་རམ་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་ལ་བརྟེན། སྒྲུ་མ་མཁན་འདིས་ཆོས་རྒྱལ་དང་གཞུང་ལ་འཐབ་ཀར་ངོ་རྒོལ་དང་ཉན་འཛོག་མ་བྱས་པས་ཁྲལ་དེ་དག་ལས་དབྱེ་ཁྲལ་འབུལ་རྒྱུ་མཚམས་འཛོག་བྱ་རྒྱུའི་ཉེན་བརྡ་བཏང་བ་སོགས་དངོས་སུ་ངོ་རྒོལ་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་རང་གི་མི་སེར་དཀྱུས་མ་ཞིག་གིས་ངོ་ལོག་བྱས་པར་མི་བཟོད་ནས། ཡུག་ཐིང་སྟེ་དཔོན་གྱི་འོག་དཔུང་དམག་གཅིག་ཆེད་དུ་མངགས། ནུབ་འབྲས་ལྗོངས་ལྷུགས་ཁྲུང་ས་ཁྲུལ་དུ་ཕན་ཚུན་དཔུང་དམག་གཉིས་ངོ་ཐུག་གིས་མོན་པའི་འགོ་དཔོན་དང་བཅས་པ་ཐམས་ཅད་ཆམ་ལ་ཕབ། ཐེང་འཁྲུགས་དེའི་སྐབས། ཡུག་ཐིང་སྟེ་དཔོན་མཆོག་ལའང་དུག་མདའ་ཕོག་པའི་རྐྱེན་གྱིས་སྐུ་སྲོག་ལ་ཉེན་ཚབས་ཆེ་ཡང་། གོང་མའི་བྱིན་མཐུ་ལས་སྲོག་སྐྱོན་མ་བྱུང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཏ་ཅང་ཐུགས་མཉེས་ཏེ། ཡུག་ཐིང་སྟེ་དཔོན་སྲི་ཁྲབ་སྟེ་དཔོན་གྱི་གོ་གནས་སུ་གཟེངས་བསྟོད་མཛད་ཡོད། དེ་སྐབས་ཕྱག་མཛོད་གར་དབང་མཆོག་བོད་དུ་ཏ་ནག་རྫོང་དཔོན་དུ་བསྐོ་བཞག་མཛད་འདུག

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་འབྲུག་དང་གོར་ཁའི་དཔུང་དམག་གི་བཙན་རྒོལ་དུ་མ་གསང་བརྡོལ་བྱུང་འདུག ཡིན་ནའང་འདི་དག་ཕལ་ཆེར་ས་མཚམས་ཁྲལ། རྒྱུ་ནོར་ལོངས་སྤྱོད་ཛག་བཅོམ་སྣོ་ཕྱུགས་དང་སེམས་ཅན་རིགས་བཙན་འཕྲོག་ཆེད་ཁོ་ནར་དམིགས་པ་ཞིག་ལགས། སྐབས་འགར་ཡུལ་མི་རྣམས་ལ་བཙན་གནོན་མནར་གཅོད་ཀྱང་བྱས་ཡོད་ཚོད་འདུག

ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་དུས་བབས་དང་བསྟུན་ཏེ་བཙན་འཛུལ་བ་དུ་མ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད་ན། སྲུང་སྐྱོབ་ཆེད་ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེ་བཙན་པོ་བཟོ་རྒྱུའི་དགོངས་པ་ཡོད་པ་ལྟར། ལིང་རིགས་ (Limbu / Subba) དང་མང་སྙར་རིགས་དུ་མ་ལས་བྱེད་པར་གསར་འཛུགས་

གནང་སྟེ། ཕོ་བྲང་རྒྱ་བསྐྱེད་ཆེན་པོ་བཏང་། བཙན་པོ་བཟོ་བ་ཅམ་མ་ཟད་རབ་བརྟན་རྩེ་ཕོ་བྲང་དང་བདེ་ཆེན་གླིང་བར་ས་འོག་ནས་གསང་བའི་བགྲོད་ལམ་ཞིག་ཀྱང་བཟོས་ཡོད། གསང་བའི་བགྲོད་ལམ་འདིའི་ཞིག་ཤུལ་དང་རྡོ་རྣམས་ད་ལྟའང་ས་གནས་དེར་མངོན་སུམ་དུ་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པས་རྒྱུ་མཚན་ཡང་དག་གོ།

ཡིན་ནའང་དེའི་སྐབས་ངལ་རྩོལ་རྒྱབ་མཁན་ཚོང་རིགས་རྣམས་ཁོ་ན་ཡིན་པ་དང་། གཞུང་ནས་ཀྱང་བསྐུལ་འདེད་ཆེན་པོ་བྱས་པའི་རྐྱེན་གྱིས། དེའི་གྲུབ་འབྲས་སུ་ཚོང་རིགས་རྣམས་ཁ་མཐུན་ཏེ། ཨ་རུན་ཆུ་བོའི་ཤར་ཕྱོགས་ཆུ་འགྲམ་གྱི་ཉེ་འདབས་སུ་ "ལིམ་བུ་ཨན" ཞེས་པའི་ས་སྟེ་ཆུང་ཆུང་ཞིག་ཡོད་པར་ཡུལ་གྱུར་དུ་སོང་། རིམ་པས་ས་ཁུལ་དེར་ཚོང་རིགས་རྣམས་གནས་སྡོད་བྱས་པས་ཚོང་རིགས་ཚོའི་ཕ་ཡུལ་ཞེས་ཡོངས་སུ་གྲགས་སོ།།

ལྷ་བཙུན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ་མཆོག་དབུས་གཙང་ཕྱོགས་སུ་ཕེབས་ཏེ་གོང་པོར་དུས་ཡུན་འགའ་སྐུ་བཞུགས་གནང་། འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་ཕེབས་གནང་སྐབས་བགྲོད་ལམ་བར་སྣང་གཞིས་རྐྱེན་པས་གངས་ཅན་མཛོད་ལྔའི་མདུན་དུ་བྲག་དཀར་ཡངས་ཐང་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་དགོངས་པ་ཞི་དབྱིངས་སུ་གཤེགས་པ་རང་རྣམ་དུ་གསལ་བས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་ཞལ་མཇལ་མ་བྱུང་བར། ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོ་དང་ཡུལ་མི་རྣམས་བློ་ཕམ་གྱི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར། གང་ལྟར་འདུས་བྱས་མི་རྟག་པའི་རང་བཞིན་ལ་སེམས་ཏེ། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དྲང་སྲོང་གི་ཆ་བྱད་དུ་རྫུས་ཏེ། བོད་གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་སུ་གནས་ཆེན་ཁག་ཏུ་གསང་བའི་སྒོ་ནས་མཆོད་མཇལ་དུ་ཕེབས། རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་གཉིས་པ་བྱང་ཆུབ་རྡོ་རྗེའི་ (1703-1732) གདན་ས་མཚུར་ཕུར་ཞབས་སོར་འཁོད་པ་ན། དེར་བླ་མ་སྐུ་འཁོར་རྣམས་ཀྱིས། ཆས་རྫུས་སྤྲུས་པ་གང་རྒྱལ་པོ་ཡིན་པར་མཁྱེན་ནས་གུས་བརྩི་ཆེན་པོས་ཕེབས་བསུ་ཟབ་རྒྱས་དང་སྣེ་ལེན་གང་ཟབ་གནང་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་རྣམས་དགྱེས་འཚོར་ཆེན་པོས། འབུལ་མཆོན་རིགས་གང་ཡང་འབུལ་ཐུབ་མེད་ནའང་། བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་གྱི་ཚུལ་དུ

ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས་རྗེས་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་བསྟན་པར་སྣན་པའི་དགོན་པ་ཞིག་གསར་བཞེངས་མཛད་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་དམ་བཅའ་མཛད།

རང་ཡུལ་དུ་ཞབས་སོར་འཁོད་རྗེས་ལྷོ་ཕྱོགས་ར་ལངས་ཞེས་པའི་ས་ཁྲུལ་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༣༠ ལོར་ཀརྨ་པའི་དགོན་པ་རབ་བརྟན་གླིང་དགོན་ཞེས་པ་ཞིག་གསར་དུ་བཞེངས། འབར་ཕུང་དང་ལིང་གདམ་ཕ་གཞིས་ཀྱི་ལོ་རའི་དཔྱ་ཁྲལ་རྣམས་དགོན་པ་འདིའི་དུས་མཆོད་རིགས་ལ་འགྲོ་གྲོན་གྱི་མ་རྩའམ་མཐུན་རྐྱེན་རོགས་རམ་གྱི་ཚུལ་དུ་ཕུལ།

དེ་ལྟར་དགོན་པ་གསར་བཞེངས་གྲུབ་རྗེས། རབ་གནས་ཀྱི་རྟེན་འབྲེལ་མཛད་སྒོ། ༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་ཆེན་པོས་མཛད་དོ་ཞེས་ཡ་མཚན་དངོས་བྱུང་གི་ལོ་རྒྱུས་བཤད་སྲོལ་ལྟར་ན། རབ་གནས་རྟེན་འབྲེལ་གྱི་སྐབས་དེར། རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་ཆེན་པོས། མཚུར་ཕུ་དགོན་ནས་རབ་གནས་ཀྱི་མཆོད་འབྲུ་འཐོར་བ་རྣམས། འབྲས་ལྗོངས་ར་ལངས་དགོན་པའི་སྟེང་དུ་བོད་ཀྱི་ནས་འབྲུ་དངོས་སུ་ཆར་བབས་བབས་ལྷུང་བ། དགོན་པའི་བླ་གྲྭ་རྣམས་དང་ཡུལ་མི་ཚོས་མངོན་སུམ་དུ་མཇལ་ཚུལ་སོགས་གནས་ཚུལ་ཁྱད་འཕགས་ཅན་འདི་ལྟར་བྱུང་བ་ལགས། དེས་མ་ཟད་ཡིད་ཆེས་ཀྱི་རྟེན་དུ་བོད་ཀྱི་ནས་འབྲུ་ཁ་ཤས་དགོན་པའི་བླ་མ་སྐུ་བགྲེས་འགར་ད་དུང་རིང་བསྲེལ་གྱི་རྟེན་དུ་ཉར་ཚགས་བྱས་པའང་ཡོད་སྐད།

དེ་ལྟར། ༧རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་ཆེན་པོའི་མཐུ་ནུས་ཁྱད་འཕགས་འདིས་རྗེས་འཇུག་པ་ཚོའི་ཡིད་དབང་མེད་འཕྲོག འདིའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་དགོན་པ་རུམ་སྟེགས་དང་ཕོ་གདོང་རྣམས་སུ་རིམ་པས་གསར་བཞེངས་མཛད་ཡོད།

དེ་སྐབས་འབྲུག་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་དབར་ས་མཚམས་ཀྱི་སྐོར་རྩོད་རྙོག་ཕྲན་བུ་བྱུང་། རྐྱེན་ནི་འབྲུག་པས་དབང་ཤུགས་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏོང་ཕྱིར་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན། ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་ས་མཚམས་ནི་སྔོན་འབྲུག་སྡེ་སྲིད་གངས་ཅན་གྱིས་བཟ་གླ་སྣང་ཞེས་པའི་བར་གཏན་འབེབས་བྱས་པར་ངོས་ལེན་དགོས་ཀྱང་མཐུན་མེད། ཡུལ་གཉིས་དབར་ཞི་བདེ་

མཐུན་སྒྲིག་འབྱུང་ཕྱིར། བོད་གཞུང་ལ་བར་སྐྱུམ་གནང་དགོས་རྒྱུའི་སྙན་གསེང་ཞུས། བོད་གཞུང་གིས་གཙང་སྡེ་དཔོན་ལྷུང་ལོ་ཅན་ཆེད་དུ་མངགས་ཏེ། མཐུན་སྒྲིག་མཛད་ནའང་གྲུབ་འབྲས་མ་བྱུང་བར་སོ་སོར་བྲེས། སླར་ཡང་ལོ་དེའི་ནང་གཙང་སྡེ་དཔོན་ལྷུང་ལོ་ཅན་ཕག་རིར་ཕེབས་ཏེ། ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་ཕག་རི་ལ་ཕེབས་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱ་སྩལ་བས། འབྲས་ལྗོངས་ནས་མགྲོན་གཉེར་བསྟན་པ་ཆོས་འཕེལ་དང་བུ་ཚོ་ཕུན་ཚོགས་ཏ་ལོ་རྣམ་གཉིས་ཕེབས། སྐུ་ཚབ་གསུམ་ཚང་འཛོམས་སར་ས་མཚམས་ཀྱི་རྩོད་རྙོག་སྙོར་བར་སྐྱུམ་མཛད་དེ་རེ་ཞིག་ལྷིང་འཇགས་མཛད། ཡིན་ནའང་གྲོས་མཐུན་སྐབས་འབྲུག་གི་སྐུ་ཚབ་དང་སྡེ་དཔོན་ལྷུང་ལོ་ཅན་རྣམ་གཉིས་ཀྱི་དགོངས་ཚུལ་གཅིག་མཐུན་དུ་གྱུར་སྐབས། ཕྲན་བུ་འགྱུར་བཅོས་བཏང་སྟེ། དཔྱད་མཚམས་"རོང་ཆུ"ཕ་འདབས་འབྲུག་ལ་རྒྱབ་སྐྱོན་དང་འབྲེལ་བཞག ཡིན་ནའང་དེ་སྤྱི་འབྲུག་ནས། ཡུལ་འདིར་བཙན་འཛུལ་ཇག་བཅོམ་དུ་མ་བྱས་པ་རྣམས་ལ་བཤགས་པ་གང་ལེགས་འབུལ་དགོས་ཚུལ་ཡང་གྲོས་མཐུན་ཆིངས་ཡིག་ནང་གསལ་བར་བཀོད་ཡོད།

རབ་བྱུང་བཅུ་གཉིས་པའི་ཆུ་གླང་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༣༣ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྟུང་གཞི་ཚབས་ཆེན་གྱིས་ཟིན། དེ་ལས་ཐར་བའི་ཐབས་ཕལ་ཆེར་བྲལ་བར་མངོན་ཏེ་བླ་ཆེན་དང་བློན་ཆེན་རྣམས་གཟིམ་ཁྲིའི་སྐུ་མདུན་དུ་བཙར་ནས། རྒྱལ་སྲས་བརྒྱུད་འཛིན་མེད་སྐབས་སུ་ཡིས་བྱེད་དགོས་ཚུལ་བཀའ་འདྲི་ནན་ཏན་ཞུས། སྟུང་གཞི་ལྟེ་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་གསུང་སྐད་དྭངས་པོའི་སྒོ་ནས་འདི་ལྟར་འབེབས་ཚན་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཚན་སྟག་ཚུང་དར་པའི་མི་བརྒྱུད་ནས་བྱུང་བ་གཉེར་དགའ་ལྡན་གྱི་སྲས་མོ། གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་པར་བཞུགས་པ་བཙུན་མ་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་དང་ལུས་འབྲེལ་བྱུང་ཚུལ་དང་། ལྷག་པར་བཙུན་མ་དེ་སྦྲུམ་མར་ལྡན་ཚུལ་སོགས་གསལ་བར་གསུངས། བཙུན་མ་དེ་གང་དུ་ཡོད་མེད་འཚོལ་དགོས་གསུངས་མ་ཐག་སྐུ་ཆེའི་འདུ་བྱེད་སྟོང་།

ཆོས་རྒྱལ་དམ་པ་དེའི་ཞལ་འཆེམས་ལྟར། བླ་ཆེན་དང་སློབ་ཆེན་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་ལྷ་ལྕམ་ (བཙུན་མ་) དེ་གང་དུ་བཞུགས་ཡོད་མིན་བརྟད་གཅོད་ནན་ཏན་ཞུས། རིགས་རུས་དང་མཐུན་པའི་ཁྱིམ་སྡེ་རྣམས་བརྟག་ཞིབ་མཛད། མཐར་ཐེན་འབྱུངས་ཐེར་བའི་རི་མགོ། ད་ལྟ་"ཨོ་ངེས་སྐྱེས་ས་" ཐེར་བའི་ས་ཆར་རྟགས་མཚན་དང་ལྡན་པའི་ལྷ་ལྕམ་ཡང་ངོ་འཕྲོད་བྱུང་། ཞིབ་དཔྱད་བློ་ཡིད་ཆོམ་པར་གནང་ནས་ལྷ་ལྕམ་ཉིད་ལ་ཆོས་རྒྱལ་ཞིང་གཤེགས་ཀྱི་བཙུན་མོའི་འདུ་ཤེས་ཀྱིས་གུས་བསྟི་ལེགས་པར་ཞུས། མཐར་སྲས་ཤིག་འཁྲུངས་པ་འདིས་རྣམ་རྒྱལ་རིགས་བརྒྱུད་ཀྱི་རྗེས་སྐྱོགས་མཛད་དེ། མཚན་ལ་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་ཞེས་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་ལྔ་པར་གྱུར།།

ཆོས་རྒྱལ་ལྷ་པ་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས།

ཆོས་རྒྱལ་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༢༢ ལོར་སྟག་ཚང་དར་པ་གཉེར་དགའ་ལྡན་གྱི་སྲས་མོ་ལས་སྐུ་འཁྲུངས། སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་ཁོང་གི་སློབ་ཆེན་བློ་གཏད་འོས་པ་ཞིག་གིས་ངོ་ཚོལ་དྲག་པོ་བཙམས་ཏེ་སྐུ་ངལ་ཚད་མེད་བཟོས་སྟབས་རྒྱལ་ཁབ་ཐམས་ལ་ཉེ་བར་བཟོས་ཡོད།

ཡིད་བརྟན་བྱ་འོས་པ་ཞིག་ལ། ཀ་ཛི་དང་ རྫོང་དཔོན་གྱི་རིགས་པའི་ཆེར་ལྷོ་པའི་མི་རིགས་ཕྱོགས་ནས་འོས་འདེམས་བྱ་སྲོལ་ཡོད་ལ་འདི་རྣམས་ནི་ཕལ་ཆེར་ཆོས་རྒྱལ་དང་པོའི་སྐུ་དུས། བོད་ཡུལ་ནས་ཡོང་བ་ཤ་སྟག་ཡིན། ཕྱག་མཛོད་ཧ་མགྲིན་ཞེས་པའང་ལྷོ་རིགས་ཀྱི་རིགས་རུས་མཐོ་བ་ཆོས་བཅུ་དར་པ་ལས་བརྒྱུད་པ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། ཕྱག་མཛོད་འདི་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འོག་བློན་ཆེན་མཐོ་གྲས་ཤིག་ཡིན། རང་གི་གཙོ་བོ་དབང་ཤུགས་ལྡན་པ་རྣམས་དང་བློན་ཆེན་གཞན་རྣམས་མགོ་བདེ་དྲན་འཁྱུལ་གྱིས་ཡིད་ཆེས་ཀྱི་མདུད་དམ་བཅིངས་ཏེ་རང་འོག་ཏུ་བསྡུས། ཇི་འབངས་དམ་ཚིག་ལ་གུས་བསྟི་མེད་པར་སྣང་མེད་ཀྱིས་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུར་ངོ་ཚོལ་སྐྱོན་བརྗོད་བྱེད་འགོ་ཚུགས། ཆོས་རྒྱལ་འགྱུར་མེད་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ལ་སྲས་མེད་ཚུལ་དང་། ཁྲིམས་མཐུན་སྲས་སུ་ངོས་འཛིན་མེད་ཚུ་པ་སོགས་ཆོས་རྒྱལ་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་དྲག་པོ་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

ཕྱག་མཛོད་ཧ་མགྲིན་གྱིས་རང་གི་གཙོ་བོ་རྣམས་དང་ཁྲེལ་མེད་བློན་ཆེན་འགའ་དང་མཉམ་འཆར་གཞི་ངན་པས་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུའི་དབང་ཆ་ཡོངས་རྫོགས་[illegible]འཕྲོག་བྱས། རང་ཉིད་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོ་བྱས་ཏེ། ཡུལ་འདི་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༣༥ ནས་ ༡༧༩༦ བར་ལོ་གསུམ་རིང་རྒྱལ་པོ་ཧ་མགྲིན་གྱི་དབང་འཛིན་འོག་བསྡད་དགོས་བྱུང་། དེའི་རིང་རྒྱལ་སྲས་མཆོག་སྐུ་ངལ་ཆེན་པོར་གདོང་ལེན་བྱ་དགོས་བྱུང་། ཕྱག་མཛོད་རྒྱ་མཚོ་[illegible]

དབང་མཆོག་དང་། གྲོ་ཞིང་ནས་ལྷོ་རིགས་ཀྱི་འཁོར་གཡོག་ཡིད་ཆེས་འོས་པ་ཁ་ཤས་དང་ལྷན་དུ་གསང་ཐབས་ཀྱིས་ཇོར་གླིང་གྲུམ་པ་རི་ཉེ་འདབས། སིན་ཅལ་མཚོ་ (Sinchal Lake) ཞེས་སྣན་གྲགས་ཅན་དེའི་ཉེ་འགྲམ་དུ་ཕེབས་བཞུགས་མཛད་དགོས་བྱུང་།

དེར་ཕྱུག་མཛོད་གར་དབང་གིས་རྒྱལ་སྲས་ལ་དགའ་མོས་ཡོད་མཁན་མི་སེར་རྣམས་བསྡུ་སློང་གིས། ཁོང་རང་གི་བཀའ་འོག་ཏུ་དམག་དཔུང་ཞིག་གསར་འཛུགས་བྱས། དམག་མི་ཚོར་ཕོགས་དང་། ཉིན་རེའི་འགྲོ་གྲོན་རིགས། དམག་གི་གོ་མཚོད་དང་མདེའུའི་རིགས། དམག་མི་ཁ་སྐོན་བྱེད་པ་སོགས་འགྲོ་སོང་ཐམས་ཅད་ཕྱུག་མཛོད་གར་དབང་རང་ཉིད་ཀྱིས་ཐབས་ཤེས་མཛད། རྒྱུན་སྲིང་ཧེ་དཀའ་སྡུག་ལ་གདོང་ལེན་ཚད་མེད་ཀྱིས་དམག་ཤུགས་གཞི་རྩ་ལྡན་པ་ཞིག་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱས། འབྲས་ལྗོངས་སུ་རྒྱལ་ས་བཙན་འཕྲོག་བྱེད་མཁན་བློ་མཐུན་པ་དང་བཅས་པ་རྣམས་ལ། སིན་ཅལ་མཚོ་ཆུང་ནས་ངོ་རྒོལ་ཤུགས་ཆེན་བྱས་ཀྱང་འདོད་དོན་ཁེངས་པ་མ་བྱུང་། སླར་ཡང་ཕྱུག་མཛོད་གར་དབང་གིས། རྒྱལ་པོ་ཧ་མགྲིན་ཁྲི་ལས་ཕབ་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་འགག་བྱས་ཀྱང་འབྲས་བུ་གང་ཡང་མ་ཐོན། མཐར་འབྲུག་སྡེ་སྲིད་ཀྱི་རོགས་རམ་ཐོབ་ཕྱིར། རྒྱལ་སྲས་དང་ཕྱུག་མཛོད་གར་དབང་རྣམ་གཉིས་འབྲུག་ཡུལ་ལ་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་།

འདི་ཕྱོགས་རྒྱལ་པོ་ཧ་མགྲིན་གྱིས། གཡོ་སྒྱུའི་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་སྒོ་ནས་མོན་པའི་འགོ་དཔོན་རྣམས་རང་གི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡིད་ཆེས་ཐུབ་པའི་འཁོར་གཡོག་ཏུ་འགྱུར་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་བཀོད་ནའང་། ལས་འགུལ་དོན་ཐོག་ཏུ་མ་སོང་བར། མོན་པའི་བློན་ཆེན་རྣམས་རྒྱལ་སྲས་མཆོག་ལ་དགའ་མོས་ཆེ་བས། རྒྱལ་པོ་ཧ་མགྲིན་ལ་ངོ་རྒོལ་བྱས། འབྲུག་ཡུལ་ནས་ཀྱང་ངོ་རྒོལ་བྱ་རྒྱུ་འགོ་ཚུགས། མདོར་ན་ཕྱི་ནང་གཉིས་འཐད་ནས་བཙན་རྒོལ་ངོ་ལོག་བྱུང་སྐབས། ཧ་མགྲིན་གྱི་གནས་སྟངས་མི་བརྟན་པ་དང་ཉེན་ཚབས་ཆེ་བས། བོད་གཞུང་ལ་རེ་བསྐུལ་དང་སྐྱབས་བཅོལ་བྱ་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་བྱས་རུང་། དེའི་སྔོན་ཚུད་ནས་ཕྱུག་མཛོད་གར་དབང་དང་

རྒྱལ་སྲས་དཔོན་གཡོག་དང་བཅས་པས་བོད་གཞུང་ལ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཛ་དྲག་གི་གནས་ཚུལ་བྱུང་བ་ཞིབ་ཕྲ་སྙན་གསེང་དང་ལྷག་པར་རྒྱལ་སྲས་དགུང་ན་ཕྲ་བས། བོད་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་ཞིག་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་འགན་འཛིན་གནང་མཁན་དུ་ངེས་གཏོང་ཡོང་བའི་སྙན་གསེང་ཞུས་ཟིན་འདུག

བོད་གཞུང་གིས་ཀྱང་། འབྲས་ལྗོངས་སུ་རང་མི་དབང་ཤུགས་ལྡན་པ་འགས་ངན་གཡོའི་སྒོ་ནས། རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་དབང་ཆ་དང་ཡུལ་ལས་ཕྱིར་འབུད་བྱས་པ་མི་ལེགས་པར་གཟིགས་ཏེ། རྒྱལ་སྲས་ལ་རོགས་རམ་གནང་རྒྱུ་དྲང་བདེན་མངོན་སུམ་ཡིན་པ་མཁྱེན། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༨ ལོར་རབ་བརྟན་ཤར་པ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་སུ་མངགས། ཁོང་ནི་བོད་གཞུང་གི་འགོ་དཔོན་ཞིག་ཏུ་མཐོ་ལ་འཛིན་སྟངས་ཅན་ཞིག་ཡིན། ཁོང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་མ་ཐག རྒྱལ་པོ་ཏ་མགྲིན་ཁྲི་ནས་ཕབས་ཏེ། ཐོག་མར་ཡུལ་གྱི་ནང་ཞི་བདེ་འབྱུང་ཐབས་འབད་བརྩོན་གནང་། ལྷག་པར་ཡུལ་གྱི་ཁྲིམས་ལུགས་སྲོལ་བཟང་རིགས་སླར་གསོ་མཛད་དེ་བདེ་འཇགས་དང་བདེ་སྐྱིད་ཀྱི་ཉི་མ་ཤར་བར་བྱས་སོ།།

དེ་སྐབས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཚྭ་ཤིན་ཏུ་དཀོན་པས་ཛ་དྲག་གི་དགོས་གལ་ཆེ་བར་གཟིགས་ཏེ། རབ་བརྟན་ཤར་པ་གང་གིས་ཡུལ་མི་འདུ་སྐོང་ཤུགས་ཆེན་ཡོང་ཕྱིར། ཡུལ་མི་ཁྱིམ་ཚང་རེར་བོད་ཚྭ་སྟོད་གང་རེ་འགྱེད་དེ་དཔྱ་ཁྲལ་བསྡུ་རྒྱུའི་བསྐུལ་མ་མཛད།[45] ཐབས་མཁས་ཀྱིས་མི་མང་དང་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་བཟོས་པ་འདིས་དཔྱ་ཁྲལ་བསྡུ་རྒྱུའི་རྒྱུད་བསྐུལ་གཞི་རྐང་

45 Colman Macauley, *Sikkim and the Tibetan Frontier*, (1885) Rep. 1973, p. 97,
ནང་བོད་ཚྭ་ནི་ལྷ་ས་ནས་ནུབ་བྱང་ཁུལ་ཚྭ་ཡི་གཏེར་ཟད་མི་ཤེས་པ་ཡོད་པ་འདིས་བོད་མི་ཡོངས་དང་ཁྱིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་འབྲུག་འབྲས་བལ་རྒྱ་གར་མཐའ་མཚམས་དང་བཅས་པར་ཕན་རླབས་ཆེ་ཚུལ་དང་། བོད་མི་ཚོས་འབྲས་དང་བྱེ་མ་ཀ་ར་སོགས་དངོས་ཟོག་རྣམས་ཚྭ་སྤྲད་ནས་ཉོ་ཚོང་བྱེད་སྲོལ་ཡོད། ཡུལ་འདིར་ཡང་རབ་བརྟན་ཤར་པས་ཡུལ་མི་ཚོར་ཚྭ་སྦྱིན་པའི་སྒོ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་དང་མི་སེར་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ཟབ་ཏུ་བཏང་ཡོད་པ་གསལ་འདུག

ཚུགས། མདོར་ན་སྔོན་པ་བཏང་བའི་སྐབས་འདིར་ཁྱིམ་སྡེ་སོ་སོའི་འགོ་དཔོན་པོན་ཆེ་འཛོམས་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། འགོ་དཔོན་སོ་སོའི་དབར་རྩོད་རྙོག་རིགས་ཡོད་ཚེ་རབ་བརྟན་ཞར་པ་གང་གིས་དཀའ་ངལ་སེལ་ཐབས་ཀྱི་རོགས་རམ་ཀྱང་དུ་མ་གནང་འདུག

དེ་ལྟར་རབ་བརྟན་ཤར་པ་མཆོག་གིས་ཡུལ་གྱི་ཁྱིམ་སྡེ་སོ་སོའི་གྲངས་འབོར་ཞིབ་བཤེར་གནང་སྟེ་ཁྱིམ་སྡེ་ཇི་ཡོད་རྣམས་ཀྱི་གྲངས་འབོར་རག་བསྡུས་ཤིག་གསར་བཅོས་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད། དེ་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཁྱིམ་སྡེ་སོ་སོ་ནས་ས་ཁང་གི་དཔྱ་ཁྲལ་བསྡུ་ལེན་གྱི་མིང་ཐོ་ཐོག་མ་དེ་འགོ་ཚུགས་དཔྱ་ཁྲལ་བསྡུ་དགོས་ཚུལ་གྱི་འཆར་འཁོད་རག་བསྡུས་ཙམ་གསར་བཟོ་བྱུས། ཡིན་ནའང་ཡུལ་གྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ཙམ་མ་གཏོགས་དར་ཁྱབ་ཆེན་པོ་བྱུང་མེད། རྒྱུ་མཚན་ནི་དེང་དུས་དང་མཐུན་པའི་བགྲོད་ལམ་བདེ་མིན་དང་། ལྷག་པར་རྒྱལ་ས་ནས་ཆེས་ས་ཐག་རིང་བའི་ས་ཁུལ་ཁག་ལ་བོད་ལྗོ་བགོ་བགྲིམས་ཀྱི་ལས་འགུལ་དེ་ཡང་ཁྱབ་སྤེལ་མ་བྱུང་སྟབས་གོང་གི་ལས་དོན་ཡང་རྒྱ་ཁྱབ་ཆེན་པོ་བྱུང་མེད་པ་མངོན་སུམ་ཡིན།

དེ་རྗེས་མང་ཤེར་ཞེས་པའི་ས་ཆར། གྲོང་གསེབ་ཀྱི་འགོ་དཔོན་རྣམས་དང་། སྐུ་སེར་དབང་ཚད་ལྡན་པའི་ལས་བྱེད་པ་སོགས་ཡུལ་མི་བསམ་ཤེས་ཤིན་ཏུ་འདུ་ཚོགས་ཆེན་པོ་ཞིག་སྐོང་ནས་ "མང་ཤེར་འདུས་མ་" ཞེས་ཚོགས་ཆེན་ཞིག་ཚོགས། དེར་དམིགས་བསལ་འདུན་གྲོས་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དབང་ཚད་དང་། ལས་འགན་གནང་ཕྱོགས་སྐོར། ཐོབ་ཐང་ཁེ་ཕན་ཅི་དགོས་སྐོར་བཀོད་པའི་རྩ་ཁྲིམས་བསྡུས་པ་ཞིག་མཐའ་བསྒོམས་སུ་གྲ་སྒྲིགས་གནང་སྟེ་དེར་འདུས་སྐུ་སེར་ལས་བྱེད་པ། མི་མང་ཡོངས་ཀྱི་ཕྱག་མཚན་ཡང་བཀོད་ཡོད། ཞིང་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་དངོས་ཟོག་འགར་ཞིང་ཁྲལ་ལམ་ཞིང་བསྐྱེད་སོགས་ཀྱང་གསར་བཅོས་མཛད། མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་སྒེར་གྱི་ཁེ་ཕན་ཏག་བརྟན་ཞིག་འབྱུང་ཕྱིར "བཟོ་ལུང་" ཞེས་པའི་དཔྱ་ཁྲལ་ཞིག་ཀྱང་བསྡུ་རྒྱུ་གཏན་འབེབས་ཐེན་པའོ།།

དེ་ནས་རིམ་པར་ལྷོ་མོན་ཚོང་གསུམ་ (Bhutia, Lepcha and Limbu) སོ་སོའི་

ཁྲིམས་སྲེའི་འགོ་བྱེད་པ་ཆོས་སྲི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ལ་གཞིགས་ཏེ། དབྱི་ཁྲལ་གྱི་རྣམ་པར་རྒྱལ་པོའི་སྲི་སྒྲོམ་ནང་དངོས་ཟོག་གི་ཚུལ་དུ་བསྡུ་རྒྱུ་བྱས། དཔེར་ན་ཞིང་པ་དཀྱུས་མའི་རིགས་ཆོས་ལོ་རེར་ཚྭ་ཟྀམ་མམ་ཟྀ་ལག་ཕྱེད་ཙམ་གྱི་འབྲས་དང་། གསོལ་མར་སྲང་རམ་ཉིས་བརྒྱ་ཙམ་འབུལ་ལམ་ཞུ་དགོས། མི་སེར་བར་མའི་རིགས་ཆོས་དེ་ལས་ཕྲན་བུ་མང་བ་ལོ་རེར་འབྲས་དོ་པོ་རེ་བསྡུ་དགོས་ཡོད། དེ་ལྟར་དངོས་ཟོག་གི་ཚུལ་བསྡུས་པའི་དབྱི་ཁྲལ་རྣམས་གྲོང་གསེབ་འགོ་དཔོན་ཆོས་འགན་བཞེས་ཐོག མི་སེར་སོ་སོས་ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེ་དང་། རྫེས་སུ་གཏམ་ལང་ཕོ་བྲང་དུ་བསྐྱེལ་དགོས་པའི་ཁྲིམས་སྲོལ་ཡོད།

ས་བདག་གྲལ་རིམ་མཐོ་བ་རྣམས་ཀྱིས་དབྱར་ཁ་དང་དགུན་ཁའི་དབྱི་ཁྲལ་ཞེས་ལོ་རེར་ཚར་གཉིས་རེ་འབུལ་དགོས། ལོ་ལྟར་གླང་གཅིག ཕག་པ་གཅིག འབྲས་དང་མར་ཨ་ཆང་ཁག་དོ་པོ་རེ་འབུལ་དགོས། ཡིན་ནའང་ཚྭ་དང་ཇ་རིགས་རྣམས་བོད་ཕག་རི་ནས་འདུ་ལེན་བྱ་དགོས་སྐབས། དེ་ལྟར་ནུས་མཁན་གྱི་སྐྱེ་བོ་རྣམས་ལོ་རེ་རེར་ཐེངས་གཉིས་རེ་བསྡུ་སྒྲུབ་ཏུ་བསྐྱོད་སྲོལ་ཡོད།

ཕྱག་མཛོད་གར་དབང་གི་སྐབས་ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་ནི། བོད་དང་འབྲུག་གཞུང་གཉིས་ཀའི་བཀའ་འཁྲུར་དྭངས་ལེན་པ་ཞིག་ཡིན་པས་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་སྐབས། བོད་གཞུང་གིས་གཟེངས་བསྟོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་རི་ནག་གི་ས་ཁུལ་དེ་ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་ལ་གནང་སྐྱེས་སུ་སྩལ་བ་དང་འབྲུག་རིན་སྤུངས་ནང་དཀའ་རྙོག་བྱུང་སྐབས་ཕྱག་མཛོད་འདིས་སྒྲིག་ལའང་ཕངས་སེམས་མེད་པར་སྐུ་ངལ་རྒྱབ་པར། འབྲུག་གཞུང་གིས་གོང་གི་མཛད་རྗེས་རྣམས་འཁོད་པའི་ལག་འཁྱེར་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཞིག་སྩལ་ཡོད། ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་དང་བོད་གཞུང་གཉིས་ལ་འབྲེལ་བ་བྱ་དགོས་བྱུང་ན། རི་ནག་ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་འབྲུག་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་མཚོན་ཏེ་ཡུལ་གཞན་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་བྱེད་སྲོལ་ཡོད།

ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་བལྟས་ན་ཡུལ་འདིར་གོར་ཁའི་དྲོལ་མཚོང་དྲག་ཆེན་སླེབས་

སྐབས་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་ཐམས་ཅད་ཕྱག་མཛོད་འདིའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བས། ཡུལ་འདིའི་དཔོན་རིགས་རྣམས་དང་ཡུལ་མི་ལས་ཉེས་བརྟུང་མ་རག་སྔོན་ནས་འབྲུག་གི་ས་མཚམས་ཀ་སྤུངས་སུ་བྲོས་འབྱོར་ཟིན། ཀ་སྤུངས་སུ་ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་དང་འཁོར་གཡོག་བཅུ་དྲུག་ཙམ་ཡོད་པ་རྣམས་ལ་འབྲུག་གཞུང་གིས་ལྷོ་སྐྱིད་སྤྲི་རམ་ (Lokhi Piram) ཞེས་པའི་ཐང་མཚམས་སུ་ཡོད་པའི་གཞིས་ཀའི་ཐོན་བསྐྱེད་ལས་འཚོ་བའི་མཐུན་རྐྱེན་རོགས་རམ་སྤྲད་ཡོད།

པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་པའི་བླ་མ་རྣམས་ཀྱིས་རྡོར་གླིང་ཉེ་འགྲམ་རི་ཐེ་ཀླུ་ཞེས་པའི་ས་ཆར་དབྱར་ཁ་བཞུགས་སའི་དགོན་པ་ཞིག་གསར་བཞེངས་བྱས། མཁན་ཐྲིན་ལས་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ་མཆོག་སྐབས་རེ་དགོན་པ་དེར་ཕེབས་བཞུགས་མཛད་སྲོལ་ཡོད།

རྡོར་གླིང་དུ་གངས་ཅན་རི་ཁྲོད་ (The Observatory Hill) ཞེས་པའི་རི་ཆུང་ཞིག་གི་སྟེང་དུ་ནག་པོ་ཆེན་པོའི་ (Mahakala) ལྷུང་དར་སྲོག་ཤིང་སོགས་འཕྱར་སྲོལ་ཡོད་ཅིང་། དེར་རྙིང་མ་པའི་ཆོས་ལུགས་ཀྱིས་བདག་གཟུང་བྱས་པའི་དབང་འདུས་རྡོར་གླིང་དགོན་པ་ཞེས་རྙིང་མའི་དགོན་པ་ཞིག་ཀྱང་ཡོད། དེ་ནི་ཆོས་བཟང་སྤྲུལ་སྐུས་བཞེངས་པ་ཞིག་ཡིན། གཏེར་སྟོན་དང་དགོན་པ་འདིའི་མིང་ས་ཆར་ཐོག་པས་རྡོ་རྗེ་གླིང་ཞེས་མིང་བཏགས་པ་ཡིན་སྐད་དང་། རྙིང་མའི་གཏེར་སྟོན་རྡོ་རྗེ་གླིང་པ་ (1346-1405) འམ། ཁོང་གི་ཚ་བརྒྱུད་གཅིག་གིས་ཁོང་གི་ཚ་བརྒྱུད་གཅིག་གིས་ཡུལ་དེར་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས། བྱིན་གྱིས་བརླབས། གཏེར་སྟོན་འདིའི་སྒྲུབ་ཕུག་ཀྱང་གངས་ཅན་རི་སྟེང་དུ་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད། དེ་ནས་གཏེར་སྟོན་འདི་འབྲས་ལྗོངས་ཕྱོགས་སུ་འང་ཕེབས། འབྲས་ལྗོངས་ལྷོ་ཕྱོགས་གྲོ་ཤིང་ཉེ་འདབས་གང་གི་གནས་ས་གདུང་བརྒྱུད་དང་བཅས་པ་ད་ལྟའང་མངོན་སུམ་མཇལ་རྒྱུ་ཡོད་པ་མ་ཟད་འབྲུག་ཡུལ་དུའང་གདུང་བརྒྱུད་འཛིན་པ་ད་ལྟའང་ཡོད་པ་དྲང་བདེན་ལགས། མདོར་ན་རྡོ་གླིང་དུ་གངས་ཅན་རི་བོར་མཧཱ་ཀ་ལ་ཐང་ཞེས་ཡུལ་མི་ཆོས་བརྗོད་སྲོལ་ཡོད་པ་ནི། མ་ཧཱ་ཀ་ལའི་

དར་ཅིག་མང་པོ་འཕྱུར་སྒྲོལ་ཡོད་པ་ལས་དེ་ལྟར་བཏགས་པ་ཡིན་སྙམ།

ཕྱག་མཛོད་གར་དབང་གིས་འབྲས་གཞུང་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་ཚབས་ཆེན་བྱས་རྐྱེན་མི་དཀྱུས་མ་ལྟར་བྱུར་དེ་ཇོར་གླིང་ཁྲིམས་ཁང་རྙིང་པའི་ཡ་སྟེང་རི་ངོས་སུ་ཁང་པ་རྙིང་པ་ཞིག་ནང་གནས་སྡོད་བྱས། རིམ་པས་ཕྱག་མཛོད་འདིས་སྔར་བྱས་ལ་འགྱོད་བཤགས་དང་གཡོ་ཟོལ་མེད་པའི་སྒོ་ནས་དབང་ཚད་ལྡན་པའི་བླ་མ་གཉིས་བརྒྱུད་ནག་ཉེས་བྱུང་བ་ལ་བཟོད་གསོལ་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་ཡང་ཡང་ཞུས་པས། མཐར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་ལོག་ཆོག་པའི་བཀའ་འཁྲོལ་བྱུང་མ་ཐག་རང་ཡུལ་དུ་ལོག་ཐུབ་པ་བྱུང་།

ཡང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཁྲིམས་མཆོས་བློ་མཐུན་པ་མན་སྨར་དཔོན་པོ་ཞིག་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན། དེའི་སྲས་ཡུལ་དེའི་དབུ་ཁྲིད་དུ་བསྐོ་བཞག་མཛད་རྒྱུའི་དགའ་སྟོན་རྟེན་འབྲེལ་ལ་རབ་བརྟན་ཤར་པ་མཆོག་གི་སྐུ་ཚབ་ཞིག་གཏོང་གནང་ཡོད་པའི་མགྲོན་བཏ་ཞིག་ཕུལ་ཡོད་པར། བློན་ཆེན་ཚོས་མོན་སྨར་གཞོན་ནུའི་རེ་བསྐུལ་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་དགའ་བསུའི་མཚམས་འདྲི་དང་འབུལ་མཆོད་རིགས་ཀྱང་དགོས་རྒྱུའི་བསམ་འཆར་ཞུས་ཀྱང་། རབ་བརྟན་ཤར་པ་མཆོག་གིས་ཡུལ་འདིའི་ལུགས་སྲོལ་མི་མཁྱེན་པ་ཡིན་ན་འདྲ་མཐའ་མཚམས་ཡུལ་ཆུང་ཆུང་ལ་བསྟུན་དགོས་རྒྱུའི་འདོད་བློ་མེད་པ་ཡིན་ན་འདྲ། གང་ལྟར་ཡང་སྣང་ཆུང་རྩིས་མེད་ཀྱིས་སྐུ་ཚབ་ཆེད་དུ་བཏང་མེད། དེ་ལྟར་རབ་བརྟན་ཤར་པ་མཆོག་གི་ཐབས་ལ་མི་མཁས་པའི་མཛད་བྱུས་འདིས་ཡུལ་གཉིས་དབར་མཐུན་ལམ་ཉམས་རྨས། མཐར་མོན་སྨར་འགོ་ཁྲིད་ཀྱིས་འབྲུག་སྡེ་སྲིད་མཆོག་ལ་མགྲོན་བཏ་ཕུལ་བ་ལྟར། འབྲུག་རྒྱལ་པོས་ལས་བྱེད་ཆེ་བ་བཞི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་མངགས་པས་འབྲུག་རྒྱལ་ལ་བསྟོད་བསྔགས་དང་གླང་ཆེན་གསེར་དངུལ་ལ་སོགས་རིན་ཐང་བྲལ་བའི་འབུལ་མཆོད་དང་བཅས་ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་དམ་ཟབ་བྱུང་བ་དང་རྟག་ཏུ་སྲུང་སྐྱོབ་དགོས་ཚུལ་རེ་བསྐུལ་ཡང་ཞུས་ཡོད། དེ་རྗེས་འབྲུག་དང་མོན་སྨར་འགོ་དཔོན་གཉིས་རུབ་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཙན་གོལ་བྱ་རྒྱུའི་འཐབ་བརྩོན་བྱས་ཀྱང་། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་འོག

ཏུ་བསྡུ་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ལམ་ལྷོང་དུ་མ་གྱུར། རྒྱུ་མཚན་ནི་དེ་སྐབས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐམས་ཅད་བོད་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་སྡེ་སྲིད་འོག་ཡོད་སྟབས། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་མཚམས་ནས་བཙན་འཛུལ་དམག་འཁྲུགས་རྒྱག་རྒྱུའི་སྟོབས་པས་མ་ལྷོགས་པའོ།།46

མཁན་ཆེན་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ་མཆོག་དང་སྡེ་སྲིད་རབ་བརྟན་ཤར་པ་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་མཁྱེན་རྟོགས་ལ། རྫོགས་ཆེན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོའི་ཡང་སྲིད་བོད་ཁང་པ་ཅན་དུ་སྐུ་འཁྲུངས་ཡོད་པ་47 དང་། ཏ་ལའི་བླ་མའི་སྐུ་མདུན་དུ་རབ་ཏུ་བྱུང་སྟེ་མཚན་ལ་ཀུན་བཟང་འཇིགས་མེད་རྒྱ་མཚོ་ཞེས་མངའ་གསོལ་གནང་བ་མཁྱེན་ཚུལ་བྱུང་འདུག སྤྲུལ་པའི་སྐུ་མཆོག་སླིན་གྲོལ་གླིང་དུ་ཡི་གེ་འབྲི་ཀློག་དང་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་མདོད་སྔོ་མཐའ་དག་ལྷག་པར་ནང་དོན་རིག་པར་སྦྱངས་པ་མཐར་སོན་ཕྱིར་འོག་མིན་ཨོ་རྒྱན་སྨིན་གྲོལ་གླིང་དགོན་པར་ལོ་གསུམ་རིང་སྐུ་བཞུགས་གནང་། དེ་རྗེས་སྟབས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་མགྲོན་འབོད་བྱུང་བ་ལྟར་ཞབས་སོར་འཁོད། ཕེབས་ལམ་དུ་བཙུན་ཐང་དགོན་པར་དུས་ཡུན་འགའ་བཞུགས་རིང་ཐོ་རངས་ཀྱི་ཆར་རྒྱལ་ཡུམ་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ་དང་མཛོད་ལྔ་གནས་སྲུང་རྣམས་ཀྱིས་དོ་ལུང་སྐྱིད་མོ་ཚལ་གྱི་གནས་སྒོ་ཕྱེ་བའི་ལུང་བསྟན་གྱི་ཉམས་སྣང་བྱུང་འདུག དེ་ནས་མེ་ལོང་ལ་དང་ལམ་འབངས་ལ་ (Melong & Lambang Passes) བརྒྱུད་གསང་བའི་གནས་སྒོ་ཕྱེ་ནས། དོ་བོ་ལུང་དུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས། བྲག་ཕུག་རྩ་ཆེན་དང་། བྲག་དབྱིབས་ཁྱད་པར་ཅན་དུ་མར་ཕེབས་བཞུགས་ཀྱིས་མ་འོངས་པར་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་དོན་དུ་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས། རབ་གནས་མཛད་དེ་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པའོ།།

---

46 Colman Macauley, *Sikkim and The Tibetan Frontier*, (1885) Rep. 1973, p. 97.

47 སྐལ་བཟང་བློ་ལྡན་གྱི་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་མདོར་བསྡུས་" སྔང་དོག་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་དུ་ཡོད་པའི་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་གྲངས་ ༡༤ རྒྱབ་ཏུ་གསལ་ཡོད། ཡང་ན་བཙུན་མོ་ཡེ་སྒྲོལ་གྱི་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་" ཕོ་བྲང་དུ་བཞུགས་པ་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་གྲངས་ ༣༨ ནང་གསལ་ཡོད།

རབ་བརྟན་ཤར་པས་ཡུལ་འདིའི་སྤྱི་སྲིད་གནང་སྐབས་ར་ཛ་དོན་གྲུབ་ཀྱི་གདན་ས་གར་མི་ཞེས་པའི་ས་ཁྲུལ་དུ་བཙན་མཁར་ཞིག་བཞེངས། དེ་བཞིན་མཁར་རྫོང་གཞན་ཞིག་ཀྱང་བཙུན་ཐང་གི་ལ་འགོར། མང་ཤེར་ཞེས་པའི་ས་ཆར་གསར་བཞེངས་དུས། ལྷག་པར་བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་དབར་ས་མཚམས་ཀྱང་སྤྱར་རྒྱུན་ལྟར། ཁྲམ་བུ་རྟ་ག ལ་ཐག་ཆོད་མཛད་ཡོད།

འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་བློན་ཆེན་ཁག་དང་སེར་སྐྱ་མི་མང་ཡོངས་ནས་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུ་མཆོག་ད་དུང་འབྲུག་ཡུལ་ནས་སྲས་ཡུལ་འདིར་ཞབས་སོར་འཁོད་ཐུབ་མེད་སྐབས། ཛ་དྲག་གི་དཀའ་ངལ་འདི་སེལ་ཐབས་སུ་བོད་གཞུང་ནས་རོགས་རམ་སྐྱབས་འཇུག་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་སྙན་གསེང་ཡང་ཡང་ཞུས་པར་བརྟེན། བོད་གཞུང་ནས་ཀྱང་འབྲུག་སྤྱི་སྲིད་མཆོག་ལ། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུ་མཆོག་ལ་ཉེས་སྐྱོན་གང་ཡང་མེད་པར་རང་ཡུལ་དུ་ཕྱིར་ལོག་གཏོང་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱ་ཞིག་བཏང་། བོད་ནས་བཀའ་རྒྱ་འབྱོར་འཕྲལ་རྒྱལ་སྲས་མཆོག་རང་ཡུལ་དུ་མ་གཏོང་མཐུ་མེད་བྱུང་། སྲས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་སྐབས་བསུ་བ་ཐབ་རྒྱས་ཞུས་ཡོད། སྤྱི་སྲིད་རབ་བརྟན་ཤར་པ་མཆོག་དང་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་གྱི་བླ་ཆེན་རྣམས་དབུ་བཞུགས་ཐོག་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུ་མཆོག འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གསེར་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་གྱི་མཛད་སྒོ་ལུགས་མཐུན་ལྟར་གཟབ་རྒྱས་ཞུས། དེ་རྗེས་བོད་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་རབ་བརྟན་ཤར་པ་མཆོག་གིས་ཡུལ་འདིའི་སྤྱི་སྲིད་ཀྱི་ལས་དོན་རྣམས་ལམ་ལྷོང་ལྡན་པའི་ངང་ནས་ཞབས་འདེགས་ཞུས་རྗེས་ལས་འགན་ཡོངས་རྫོགས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་རྩིས་འབུལ་ཞུས་ཏེ་བོད་དུ་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས། འདིས་ཡུལ་གཉིས་དབར་མཛའ་མཐུན་གྱུས་བརྩི་ལྡན་པ་ཞིག་བཟོས་ཡོད་པའི་མངོན་རྟགས་གསལ་པོ་མཐོང་ཐུབ།

རབ་བརྟན་ཤར་པ་མཆོག་བོད་དུ་ཕྱིར་ཕེབས་ཟིན་པའི་རྗེས་སླར་ཡང་བོད་གཞུང་ནས། འགོ་བྱེད་ཆེ་གྲས། གནས་ལུང་སྲིད་མཁར་བ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གཞོན་ནུ

མཆོག་ལ་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་སོགས་ཀྱི་ཕྱག་རོགས་སུ་ཆེད་དུ་མངགས་ཡོད། ཁོང་གི་སྐུ་དུས་སུ་རྒྱ་ཐང་ས་མཚམས་ཕྱོགས་སུ་གནས་སྡོད་འགོ་ཁྲིད་ཆུང་ཆུང་ནྡེ་དྷི་ཀཱ་རན། ཞེས་པས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཞལ་མཇལ་གནང་སྟེ། རང་བཞིན་གུས་བརྩི་ཆེན་པོས་ལོ་རེའི་འབུལ་མཚོན་རྣམས་ཆད་མེད་ཐུར་རྒྱུན་ལྟར་ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེར་འབུལ་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་དམ་བཅའ་ཞུས་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་ན་དར་ལ་བབས་པས་ཡུལ་འདིའི་བློན་ཆེན་དང་བླ་ཆེན་རྣམས་དགོངས་པ་གཅིག་མཐུན་གྱིས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་ས་ནས་སྨེར་པ་ཞིག་གི་སྲས་མོ་བཙུན་མོར་བསུས་ན་ལེགས་ཚུལ་མཐུན། མཐར་རབ་བརྟན་ཤར་པ་སྲས་ཀན་གྲོས་དེའི་སྲས་མོ་ཞིག་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་བཙུན་མོར་བསུས། ཡིན་ནའང་བཙུན་མོ་འདི་ཚད་རིམས་ཀྱིས་རྐྱེན་པས་སྲས་མེད་པར་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན།

སླར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་བོད་ཀྱི་སྨེར་རིགས་མཐོ་བ་སྐྱིད་སྡེ་སྦྲུག་ཞེས་པའི་སྲས་མོ་ཞིག་བཙུན་མོར་བསུས་རུང་རྒྱལ་སྲས་གཅིག་ཀྱང་མ་འཁྲུངས། ཐེངས་གསུམ་པར་སྨེར་པ་ཕྱུག་མཛོད་མི་འགྱུར་མཆོག་གི་སྲས་མོ་དང་གཉེན་སྒྲིག་མཛད་རུང་སྲས་མོ་ཞིག་ལས་མ་འཁྲུངས། སྲས་མོ་འདི་ཕྱིས་སུ་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོའི་གསང་ཡུམ་དུ་གྱུར་རུང་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན། མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་འདིས་བཙུན་མོ་གསུམ་བཞེས་རུང་རྒྱལ་སྲིད་འཛིན་མཁན་གྱི་སྲས་གཅིག་ཀྱང་འཁྲུངས་མེད་སྐབས་ཐམས་ཅད་བློ་ཕམ་གྱི་རང་བཞིན་དུ་ལུས།

མཐར་ལྷ་བླ་མ་དཀོན་མཆོག་ལ་བློ་ལིང་གིས་བཙོལ་ཏེ། ལྷ་སར་ལྷ་ལྕམ་སྔན་གྲགས་ཅན་གཉིས། སྤྱིལ་བཞི་ཧར་ཀན་བསྟན་འཛིན་གྱི་སྲས་མོ་དང་སྡེ་པ་ཟམ་གསར་སྐྱིད་སྡེ་སྦྲུག་པའི་སྲས་མོ་གཉིས་ཀྱི་དབར་བརྟག་པ་ཞུ་རྒྱུའི་ཐག་ཆོད་གནང་བས། མཆོག་གསུམ་བརྟགས་འབྲས་སུ་ཕྱི་མ་འོས་པར་བབས་པས། དེ་ལྟར་བཙུན་མོ་བཞི་པར་སྡེ་པ་ཟམ་གསར་

པ་སྐྱིད་སྡེ་ཕུག་པའི་སྲས་མོ་བཙུན་མོར་བསུས། ཡུལ་དང་ཡུལ་མིའི་བསོད་ནམས་ཀྱི་གོ་སྐལ་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༤༩ སྲས་ཤིག་སྐུ་འཁྲུངས། ཡུལ་མི་ཐམས་ཅད་ཡིད་སྤྲོའི་དཔལ་གྱིས་མྱོས་ཏེ་ཐུགས་སྲོ་གཟབ་རྒྱས་ཤིག་གོ་སྒྲིགས་ཀྱང་མཛད། རྒྱལ་སྲས་འདིའི་མཚན་ལ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་ཞུའོ།།

མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་ཀྱིས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་འཛིན་ལུགས་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་འགན་འཁུར་བཞེས་ཇེས། གྲོ་ཞིང་ས་ཁུལ་དུ་གདན་སྤོད། ཡུལ་འཐོན་པའི་རིགས་རྒྱུད་ཡིན་པ། རྣམ་རབ་བློ་ཊེ་ཡ་ཞེས་པ་དང་ཁོང་གི་ཡབ་གཉིས་ལ་གཟེངས་བསྟོད་ཀྱི་བྱ་དགའ་ཆེན་པོ་གནང་ཡོད། གཡས་གཡོན་གྱི་སྲུང་ལྐོངས་ཡིད་འོང་ལྡན་པའི་ས་ཆ་ཆེན་པོ་ཞིག་བཙན་འབྱིན་དུ་སྩལ། རྒྱུ་མཚན་ནི། དེ་སྔ་ཕུག་མཛོད་ཏ་མགྲིན་གྱིས་རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་འཕྲོག་པ། རང་ཉིད་ལ་རྒྱལ་པོ་ཏ་མགྲིན་དུ་འབོད་པར་བྱས་ཏེ། རྒྱལ་སྲས་མཆོག་བཀྲོང་རྒྱུའི་འཆར་བཀོད་བྱས་པ་ལས། སྐུ་སྲོག་སྐྱབས་མཁན་ནི་རྣམ་རབ་བློ་ཊེ་ཡ་དང་། ཁོང་གི་ཡབ་གཉིས་ཡིན་པས། ཆོས་རྒྱལ་དགྱེས་ཚོར་ཆེན་པོས། དེའི་དྲིན་ལན་འཇལ་ཕྱིར་ཕ་གཞིས་སྲུང་ལྐོངས་ལྡན་པའི་ས་གཞི་དག་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༥༡ ལ་ཕྱག་ཐམ་བཅས་གསོལ་རས་སྩལ་བ་ཞིག་ཡིན།

དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༥༢ ལོར། དེ་སྔ་རྒྱལ་པོ་ཏ་མགྲིན་སྤུན་གསུམ་གྱིས་བེད་སྤྱོད་བཞིན་པ། ནག་སལ་འབབ་རི། ཞེས་པའི་ཐང་མཚམས་ས་ཁུལ་ནས་ལོ་ལྟར་ས་ཁྲལ་ཡོང་བབས། ཚོང་ཁྲལ་རིགས། ས་གཏེར་རིགས་སྤྱོད་ཆོག་ ་དང་། ཕྱུགས་ར་འཛུག་ཆོག་པའི་ཡོང་བབས་དང་བཅས་ཚང་མ་རྫོགས་ཆེན་བླ་མ་མཆོག་དང་མཁན་ཆེན་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ་རྣམ་གཉིས་ཀྱི་ལོ་རེའི་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་མཐུན་རྐྱེན་ཆེད། ནུར་པོགས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཕུལ་བའི་བཀའ་དྲིན་བསྐྱངས་ཡོད།

དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ངོ་རྒོལ་བ་ཅོང་རིགས་སྡེ་ཚན་འགའ་ཡང་ཡོད་པས། ཐུགས་བརྩེ་བ་ཆེན་པོས་ཐབས་ལ་མཁས་པའི་སྒོ་ནས་ཅོང་རིགས་རྣམས་སོ་སོར་ཡ་བྲལ་དུ་མ

སོང་བའི་སྐད། ཅོང་རིགས་དབང་ཚད་ལྡན་པའི་ཁྲིམས་སྡེ་དང་འགོ་བྱེད་རྣམས་ལ་གཟེངས་བསྟོད་ཆེན་པོ་སྩལ། ལྷག་པར་འཛིན་སྟངས་དང་གནས་ཚད་ལ་དཔག་པའི་དར་ཆ་བཏགས་ཆོག་པ་དང་། ཟངས་ཛ་བརྡུང་ཆོག་པ་སོགས་ཀྱི་རང་དབང་ཐོབ་ཐང་སྩལ་བ་འདིས་ཕན་ཚུན་མཐུན་ལམ་དང་ཡིད་ཆེས་བརྟན་དུ་གྱུར་ཡོད།

འདས་པའི་དུས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་རྣམས་ཀྱིས་དམ་ཕྱག་དམར་པོ་གཟེངས་བསྟོད་དུ་སྩལ་བའི་ཅོང་རིགས་འགོ་བྱེད་པ་ཁ་ཤས་ཕན་ཚུན་ཕྱོགས་བསྐྱོད་བྱ་སྐབས་གོས་ཆེན་དང་གྱ་ཟི་སོགས་ཀྱི་གོས་གྱོན་ཏེ། ཛ་བརྡུང་བ་དང་དར་ཆ་བཏགས་ཆོག་པའི་གོ་གནས་དང་དབང་ཚད་ལྡན་པའི་ཅོང་རིགས་དུ་མ་བྱུང་ཡོད་པའི་རྟགས་མཚན་ཐ་ན་ད་ལྟའི་བར་དུའང་ཡིག་ཆ་དེ་རིགས་སྔོན་རྒྱུ་ཡོད་མཁན་ཅོང་རིགས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་བསྡད་ཡོད་པ་དངོས་ཡོད་ཡིན།

ལྷ་བཙུན་ཀུན་བཟང་འཇིགས་མེད་རྒྱ་མཚོ་མཆོག་གནས་དབེན་པ་སྒྲིམས་ཏེ་ཕྱག་ཆེན་བཞིའི་ཡ་གྱལ་ནུབ་བདེ་ཆེན་ཕུག་ཏུ་ཉམས་སྣང་བཟང་པོ་དུ་མ་གཟིགས། གྲུབ་པའི་གོ་འཕང་མཐོན་པོར་གཤེགས་པའི་རྟགས་སུ་གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་དང་། གསང་ཆེན་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་གཉིས་ཀྱི་དཀྱིལ་ལམ་གསང་སྔགས་ཆོས་གླིང་དགོན་དུ་འགྲོ་སའི་ལམ་བར་དུ། བྲག་རྡོག་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ལྷ་བཙུན་གྱི་བཞུགས་ཁྲི་ཡིན་ཚུལ་དང་། དེ་བཞིན་ཞབས་རྗེས་དང་ཆིབས་རྟའི་རྐང་རྗེས་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་གསལ་པོ་ཡོད་པ་དུས་ད་ལྟའི་བར་མཇལ་རྒྱུ་དང་ཚང་མའི་སྤྱན་ལམ་དུ་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པ་མངོན་སུམ་ཡིན། དེ་རྗེས་དགོངས་པ་ཆོས་དབྱིངས་སུ་ཐིམ་ཚུལ་བསྟན།

བླ་མ་དེའི་ཡང་སྲིད་པདྨ་བདེ་ཆེན་རྒྱ་མཚོ་མཆོག་གཙང་པ་རྣམ་ཞེས་པར་སྐུ་འཁྲུངས། བོད་གཙང་སེ་བྲག་སྒྲུབ་སྡེ་དགོན་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས། རྡོ་བོ་ལུང་དགོན་པའི་སློབ་དཔོན་དང་མཇལ། རྡོ་ལུང་དགོན་པའི་ལུགས་སྲོལ་དང་གནས་སྟངས་ཁ་ཤས་ཁ་སྐོང་གི་ཚུལ་དུ་གཏན་འབེབས་ཀྱང་གནང་ཡོད། དགོན་པར་གྲྭ་བཙུན་དང་ཨ་ནེ་གསར་འཛུགས་གནང་རྒྱུ་

རྣམས་ཕལ་ཆེར་རིགས་རུས་མཐོ་བ་དང་སྤྱོད་གཤིས་བཟང་བ་ཤ་སྟག་ཡིན་དགོས་རྒྱུ་དང་། ནམ་རྒྱུན་ཚོགས་ཆེན་སྐབས། གྲྭ་བཙུན་དང་ཨ་ནེ་ཡོངས་རྫོགས་གཅིག་ཏུ་འཛོམས་ནས་ཚོགས་དགོས་ནའང་སྤྲུངས་བརྩོན་བྱ་ཡུལ་ཐ་དད་དགོས་རྒྱུ། གྲྭ་བཙུན་རྣམས་མཆོག་གྲུབ་གླིང་དང་ཨ་ནེ་རྣམས་འབར་ཕུག་ཏུ་གྲྭ་བསྒྲིགས་མཛད་དགོས་རྒྱུའི་སྒྲིག་སོགས་སློབ་དཔོན་མཆོག་ལ་ཞལ་གདམས་གསལ་པོ་གནང་ཡོད།

རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིའི་སྐུ་དུས་ནས་བྱུང་བའི་རྒྱལ་བའི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་རྩ་ཆེན་རིགས་གྲངས་ལས་འདས་པ་རྣམས་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱི་བསོད་ནམས་ཀྱི་བོ་སྐལ་དུ། ཐ་ན་དུས་ད་ལྟའི་བར། བྱང་འབྲས་ལྗོངས་དོ་བོ་ལུང་དགོན་པར་ནང་རྟེན་གྱི་གཙོ་བོར་མི་ཉམས་པར་བཞུགས་ཡོད། ལྷ་བཙུན་གྱི་བཀའ་འབུམ་གཙོས་པའི་ཕྱག་དཔེ་རྙིང་པ་ བོད་བརྒྱ་ཕྲག་བརྒལ་བ་ལ་སོགས་པའི་རྟེན་འདི་རྣམས་སྔར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༦ ནས་བཟུང་གོར་དམག་གི་ཉེན་ཚབས་ལ་བརྟེན། གནས་སྤོས་བྱས་པ་ཤ་སྟག་ཡིན། ལྷ་བཙུན་གྱི་རྟེན་སྐམ་མཐོང་གྲོལ་དེ་དག་ལོ་ངོ་གསུམ་རེ་ལ་འབྲས་གཞུང་སྐུ་ཚབ་དང་བཅས་ཞལ་ཕྱེ་སྐམ་སེལ་བྱ་སྲོལ་ཡོད་འདུག ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༡ ལོར་སྐུ་ཞབས་ཧ་ཡེ་ཀྲ་དང་ཧོབ་མན་ (Mr Hoffmann) རྣམ་གཉིས་ཀུང་རྟེན་མཇལ་དུ་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་མི་སླེབས་པ་སྔོན་མ་དེ་ཡིན།[48]

ལྷག་པར་བོད་གཞུང་གིས། དོ་བོ་ལུང་དགོན་པའི་གྲྭ་པ་བརྒྱད་ལ་མཐུན་རྐྱེན་རོགས་རམ་གནང་བཞིན་ཡོད་པའི་སྒྲིག་ཡང་སློབ་དཔོན་ལ་གསལ་བཤད་གནང་། དགོན་པ་ཞིག་ཀུང་གསར་བཞེངས་གནང་རྒྱུའི་དགོངས་འཆར་ཡང་གསུངས།

དད་ལྡན་གཏོང་ཕོད་ཅན་སྦྱི་པ་ནོར་རྒྱས་མཆོག་གི་མཐུན་རྐྱེན་རོགས་རམ་ལ་བརྟེན་ནས། དོ་ལུང་དུ་དགོན་པ་ཞིག་གསར་བཞེངས་གནང་རྒྱུའི་རྨང་གཞི་བསྒྲིང་བ་དང་། དེ་

48 J. C. White, *Sikkim and Bhutan*, first published 1909, London, reprinted 1999 Delhi, pp. 66, 67 ལ་ཆུང་རིན་པོ་ཆེའི་ལྷ་བཙུན་གྱི་མཛད་རྣམ་ཤོག་ལྷེབ་ ༢༠།༡༨ ནང་ཁ་གསལ་ཡོད།

བཞིན་འབྲས་ལྗོངས་སུའང་སྲིན་བདག་ཚོ་ལ་རྒྱུད་བསྐུལ་མཛད་ཡོད། དེ་ལྟར་རིམ་པས་ལག་ཤེས་མཁས་པའི་རིགས་དང་ལས་རོགས་མང་པོ་བསྡུས་ཏེ་རྟེན་དང་བརྟེན་པར་བཅས་པ་གསར་བཞེངས་ལེགས་པར་གྲུབ་པའོ།

དུས་དེའི་མོད་ལ་ཕྱག་མཛོད་གར་དབང་དང་ཁོང་གི་སྲས་ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་དང་བློ་ལོད་རྣམས་ཤིན་ཏུ་མཚན་སྙན་ཆེན་པོ་དང་དབང་ཤུགས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་འགྲན་ངོས་པ་ལྟར་གྱུར་ནས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་དམ་ཕྱག་དམར་པོའང་རང་སྟོབས་ཀྱིས་བེད་སྤྱོད་བྱས་ཡོད། རྗེས་སུ་འདི་སྐོར་ར་ཕྲོད་ཐུབ་པའི་རྟགས་མཚན་ཞིག་ལ། གཞུང་འབྲེལ་ཡིག་རིགས་དང་ཡིག་ཆའི་རིགས་རྣམས་ཕྱོགས་བསྡུས་བྱ་སྐབས་ཁོང་རྣམས་ཀྱིས་བེད་སྤྱོད་བྱས་ཡོད་པ་ར་ཕྲོད་ངེས་གཏན་བྱུང་བའང་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ། ཤར་རི་མངའ་བདག་བླ་མ་མཆོག་ལ་གསང་བའི་བསྔགས་བརྗོད་ཀྱི་བཀའ་ཤོག་བྲིས་མ་ཞིག་སྩལ། དེའི་ནང་བཀོད་ལྟར་ན། དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་དང་པོ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་ (༡༨༤༡) སྐུ་དུས་སུ་མངའ་བདག་སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་འདིས་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་བཙན་འཛུལ་བ་སྟོབས་ཤུགས་ཅན་འགག་ཕྱིར་བསྐྲད་གནང་བའི་བསྔགས་བརྗོད་གཟེངས་བསྟོད་དུ། རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཧིན་དུ་པ་ཏི་ (Maharaja Hindupati) མཆོག་གིས། ཁང་གོ་ཧྭ་རི་ཞེས་པ་དང་རྣ་ཛ་སྒར་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་རྣམས། མངའ་བདག་པར་ཆོས་གཞིས་སུ་སྩལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་བཀོད་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་འདིས་ཡབ་མེས་ཀྱི་དུས་ནས་དར་བ་ཞིག་ཡིན་པར་སོང་གཤིས། སླར་ཡང་ས་ཁུལ་འདི་དག་གི་ཁྲལ་བབས་རྣམས་ཞབས་དྲུང་རིན་པོ་ཆེར་ཆོས་གཞིས་སུ་སྩལ་རྒྱུའི་གཏན་འབེབས་མཛད་ཡོད། མདོར་ན་གོང་འཁོད་ཡིག་ཆ་དེར་ཆོས་རྒྱལ་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་མཆོག་གི་དམ་ཕྱག་དམར་པོ་དང་། ཕྱག་མཛོད་གར་དབང་གིས་རྒྱབ་སྣོན་གྱི་ཚུལ་དུ་དམ་ཕྱག་ཡང་གསལ་ཡོད་པ་མངོན་སུམ་མོ།།

མཐར་ཆོས་རྒྱལ་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༨ ལོར་དགོངས་པ་རྫོགས་སྐབས་རྒྱལ་སྲས་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཡབ་ཀྱི་རྗེས་འཛིན་གྱི་ཚུལ་དུ་ཡུལ་འདི་ཡི་བདེ་ཐབས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཆོས་རྒྱལ་དྲུག་པར་མངའ་གསོལ་བ་ཡིན་ནོ།།

ཆོས་རྒྱལ་དྲུག་པ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ།

འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་རྒྱལ་དྲུག་པ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༦༩ ལོར་ཡབ་རྒྱལ་པོ་རྣམ་རྒྱལ་ཕུན་ཚོགས་དང་ཡུམ་བོད་ནས་བསུས་པའི་བཙུན་མོ་སྒེ་པ་ཟམ་གསར་སྐྱིད་སྡེ་ཕུག་པའི་སྲས་མོ་ལས་སྐུ་འཁྲུངས། ལུགས་མཐུན་གྱི་སྔོ་ནས་ལྕགས་ཁྱི་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༠ ལོར་རྒྱལ་སྲས་འདི་ཉིད་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་དྲུག་པར་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་ཞུས། ཕྱག་མཛོད་གར་དབང་གི་སྲས་མོ་ཞིག་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་བཙུན་མོར་བཞེས། དེ་ལས་མ་འོངས་རྒྱལ་བརྒྱུད་འཛིན་མཁན་གྱི་སྲས་ཞིག་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༤ ལོར་རྒྱལ་སྲས་སྐུ་འཁྲུངས་པ་དེ་ཡི་མཚན་ལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་ཞེས་གསོལ།

ཕྱི་ལོ་ ༡༧༦༧ ཙམ་ལ་སྡེ་སྲིད་ཞི་དར་ཞེས་པའི་མཚན་ཅན་ཞིག་འབྲུག་སྡེ་སྲིད་ཀྱི་གསེར་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་ཡང་ཞུས་ཡོད། དེ་བཞིན་ཁྲིམས་མཆོས་སྟོབས་ཤུགས་ཅན་བལ་ཡུལ་ནང་དུའང་སྲིད་དོན་གྱི་འཕོ་འགྱུར་ཆེན་པོ་འགྲོ་བཞིན་པ་ལྟར། བལ་ཡུལ་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་རྫོང་ཁག་ཆུང་ངུ་ཞིག་གི་དབུ་འཛིན། པྲི་ཐ་ཝི་ ནཱ་རཱ་ཡན་ ཤཱ་ (Prithvi Narayan Shah) ཞེས་པས་བཙན་ཤུགས་ཀྱི་སྒོ་ནས། བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་ཕྲན་ཆུང་ཆུང་རིགས་ཕལ་ཆེར་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུས་ཚོང་ (Limbu) གི་རྫོང་སྡེ་མ་གཏོགས་ཕལ་ཆེར་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་མངའ་བདག་ཏུ་གྱུར་པའི་དུས་སྐབས་དང་མཚུངས།[49]

ནུབ་ན་བལ་ཡུལ་དང་ཤར་དུ་འབྲུག་གི་རྒྱལ་པོ་འདི་དག་ནི་ཤིན་ཏུ་ཡ་ཡུད་དང་དྲག་ལས་ཁོ་ནས་རང་ཡུལ་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏོང་རྒྱུའི་བཀོད་བྱུས་ལ་བརྟེན་བཙན་ཤུགས་ཧ་ཅང་ཆེར་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པར་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་འདིར་མ་འོངས་པར་ཁྲིམས་མཆོས་གཉིས་ལས་བཙན་འཛུལ་རྒོལ་མཆོང་ནམ་ཡོང་ཆ་མེད་ཀྱི་དང་བློ་ཚབས་ཧ་ཆེར་གནས་

49 George Kotturan, 1983, Delhi, *The Himalayan Gateway*, pp. 42, 79, 80.

དགོས་པ་ནི་རང་བཞིན་གྱི་བབ་ཏུ་གྱུར་པའོ།།

དེ་སྐབས་ཡབ་རྒྱལ་པོའི་སྐུ་ཚེ་སྐབས་ཙམ། ཕྱི་ལོ་ ༡༧༧༠ ལོར་ཤར་བགྲ་ཤེས་བྲག་ཆུ་བོའི་ཉེ་འདབས་ནས་བརྒྱུད་དེ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་འབྲུག་གི་བཙན་འཛུལ་ཤུགས་ཆེན་ཞིག་བྱུང་། མང་ཕུག་དང་། འབར་ཕུག་ས་ཁུལ་བར་རྒོལ་མཆོང་བྱས་ཏེ་བཙན་ཉར་ཀྱང་བྱས་འདུག མ་ཟད་ར་ལངས་ས་ཁུལ་ཕྱོགས་སུའང་བཙན་བསྐྱོད་བྱས་ཏེ་དམག་སྣར་གསར་པ་ཞིག་གཞིས་ཆགས་པ་སོགས་ཀྱང་བྱས་ཡོད།[50]

དེར་འབྲས་ལྗོངས་སེར་སྐྱ་ཟུང་འབྲེལ་གཅིག་ཏུ་བསྒྲིལ་ནས་དམག་དཔུང་ཞིག་བསྡུས། ར་ལངས་ཁུལ་དུ་འབྲུག་གི་དཔུང་དམག་ཡོད་སར་སྒོ་གཅིག་ཙམ་ལ་གཏོགས་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནས་དམག་མིས་མཐའ་བསྐོར་ཏེ། འཐབ་འཛིང་བྱ་རྒྱུ་བྱས་ མ་ཕི་ལའི་གཤམ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་བྲག་གཡང་གཟར་པོ། ཏ་མ་བྲག ཅེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་འཛབ་རྒོལ་བྱས། འབྲས་ལྗོངས་པ་ཆོས་རིག་རྩལ་ཐབས་ཤེས་མཁས་པོས། རི་གཡང་གཟར་པོའི་ཐང་མཚམས། གྲོས་སའི་སྒོ་གཅིག་པུར། སྨྱུག་མ་མཁྲིགས་པོ་ཅན་ (དཔའ་ཡུམ་) གཙང་རྩེ་སྣོན་མང་པོ་ས་འོག་ཏུ་ཕུར་པ་གདབ་སྟེ་དགྲ་བོ་རྣམས་གྲོས་ས་མེད་པ་བཟོས། རི་སྟེང་ནས་རྡོ་དང་བྲག་སོགས་ལྤིད་ཅན་དུ་མ་ཤིང་ཐག་གིས་བསྡམས་ནས། དགྲ་བོའི་དཔུང་དམག་སྟེང་ནས་ནབ་སྒྲིལ་གཏོང་རྒྱུའི་གྲ་སྒྲིག་ཏེ་འགུག་བསྡད། འབྲུག་གི་བཙན་འཛུལ་བ་ཚོས། དགྲ་བོས་མཐའ་བསྐོར་བ་ཤེས་ཚོར་བྱུང་སྟེ་ཐམས་ཅད་ཚབས་ཚབས་ཀྱི་དང་གྲོས་རྒྱུའི་བསམ་བློ་ལས་དྲན་པ་མ་བྱུང་། དེ་སྐབས་བགྲོད་ལམ་སྟོང་པ་ཞིག་བཞག་ཡོད་པ་ལས་འབྲུག་པ་ཐམས་ཅད་དེ་ནས་གྲོས་ཤོར། དགྲ་བོའི་དཔུང་དམག་རྣམས་སྨུར་བར་གསང་བའི་ཀླིར་ཐེབས། ལྕུགས་གཟེར་ལྟ་བུའི་སྨྱུག་ཕུར་ཟུག་སྟེ་རྨས་སྐྱོན་ཚད་མེད་དང་ཅི་བྱ་གཏོལ་མེད་དུ་ལུས། འགའ་ཤས་ཐར་ཐབས་འབད་བརྩོན་བྱས་རུང་། རི་གཟར་ལས་བྲག་རྡོ་ནབ་སྒྲིལ་བཏང་

50 George Kotturan, *The Himalayan Gateway* 1983 Delhi, p. 41.

བས་ཙུར་སྒྲ་འཇིགས་རྫུང་དང་བཅས་འབྲུག་དམག་རྣམས་ཕལ་ཆེར་དམར་བསད་བཏང་། ཐབས་སྡུག་དང་ཕམ་པར་བྱས་སོ།།

ར་ལངས་སུ་འབྲུག་དམག་རྣམས་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བཏང་བ་ཙམ་མ་ཟད། བཀྲ་ཤིས་བྲག་ཚུ་བོའི་ཤར་འདབས་སུ་ཡོད་པའི་འབྲུག་དམག་རྣམས་ཀྱང་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོས་ཕྱིར་བསྐྲོད་བཏང་བ་སོགས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་དམག་དཔུང་ལ་རྒྱལ་ཁ་ཆེན་པོ་ཐོབ་ཡོད།

དེ་རྗེས་གང་སྔར་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཞི་མོལ་བྱ་འགོ་ཚུགས། རི་ནག་གི་སྣང་དུ་ཕེབས་ཚུ་ཞེས་པའི་ས་ཆར་ཞི་བའི་གྲོས་མོལ་བྱས། དེ་སྐབས་དེ་སྔ་འབྲུག་གིས་བདག་བཟུང་བྱས་པའི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཆ་རི་ནག་ལ་བརྒྱུད་རྣམས་ཕྱིར་སློག་དགོས་པའི་མོས་མཐུན་བྱུང་བའོ།

བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོ་ཕྲི་ཐ་ཤི་ ནཱ་རཱ་ཡན་ ཤའི་སྲས་སེངྷེ་ པྲ་ཏབ་ ཤ་ (Sinha Pratap Shah) ཕྱི་ལོ་ *༡༧༧༥-༡༧༧༨* ལོར་རྒྱལ་པོར་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་ཞུས། བྱུས་ངན་གྱི་འཆར་གཞི་ལྟར། གོར་ཁའི་དམག་དཔུང་ཞིག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཀྱང་། དེ་སྐབས་བོད་ནས་མདའ་དཔོན་པད་ཚལ་མཆོག་བོད་ཀྱི་དམག་དཔུང་ཞིག་དང་ལྷན་བལ་བོད་ས་མཚམས་ཕྱོགས་ཕེབས་པ་དང་དུས་མཚུངས། གོར་ཁའི་བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་བོད་དམག་གིས་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བཏང་སྟེ་ཆམ་ལ་ཕབ་པར་མཛད་འདུག

གང་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་ནི་དུས་རྟག་ཏུ་ཞི་བདེར་དགའ་མོས་ཡོད་རུང་། བལ་པོའི་བྱུས་ངན་དང་ཛ་དྲག་གི་བཙན་འཛུལ་སོགས་ཀྱི་བསྙུན་འཚེར་ལ་བརྟེན། རྒྱུན་དུ་སེལ་ཐབས་བྱེད་དགོས་པ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། དོགས་ཟོན་ཇི་ཙམ་བྱས་ཀྱང་། དུས་མིན་གོར་ཁའི་དམག་དང་བཙན་འཛུལ་ལ་ཞེ་འགྲུས་དགོས་པ་ཞིག་ཏུ་གྱུར། ཡིན་ནའང་གོར་ཁའི་བཙན་འཛུལ་བྱུང་ཚད་ལ་ཕྱག་མཛོད་གར་དབང་གི་སྲས་ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་ཀྱི་སྤོབས་པ་དང་སྙིང་སྟོབས་ལ་བརྟེན། དགྲ་བོ་རྣམས་ལ་ངོ་རྒོལ་ཚད་མེད་ཀྱིས་ཕྱིར་བསྐྲོད་གནང་ཡོད། དེ་ལྟར་ཕྱག་མཛོད་འདིས་ཐེངས་བཅུ་བདུན་ཙམ་བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་ཕམ་པར་མཛད་དེ་རྣམ་པར

རྒྱལ་བ་བྱུང་འདུག རྒྱུ་མཚན་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་མཚན་ལའང་ "བཙུ་བདུན་རྒྱལ་" (Satrajeet) ཞེས་མཚན་གྱི་གཟེངས་བསྟོད་ཀྱང་ཞུལ་ཡོད། མོན་པ་ཚོས་འདི་ལ་ཨ་ཐིང་བོད་ཅེས་ཀྱང་བཏགས་ཡོད་པ་དྲང་བདེན་ཡིན།

འབྲུག་ལྗོངས་ཀྱི་དམག་མི་དང་གོར་ཁའི་དམག་མི་དབར། ཨ་རུན་གཙང་པོའི་ཉེ་འགྲམ་དུ་ལག་འཛིངས་དྲག་པོ་འགའ་ཐུག་ཡོད། ཡིན་ནའང་འབྲུག་ལྗོངས་ཀྱི་དམག་མི་རྣམས་དབྱར་ཁའི་ཚ་ཉིན་གྱིས་བཟོད་མ་ཐུབ་པར་སྟོབས་ཞུང་ཞེས་པའི་ས་མཐོ་སར་རི་ཞིག་གནས་སྤོས་བྱས་པར་བརྟེན། འབི་ཛ་པུར་ཉེ་འདབས་དང་བཅས་པའི་ས་དམའ་སའི་རིགས་གོར་ཁ་ཚོས་འཛིན་བཟུང་བྱས་པས་མ་ཟད། སྟོབས་ཞུང་དང་དེའི་ཉེ་འགྲམ་ས་ཁུལ་ཁག་ཏུའང་ཚུར་རྒོལ་རྒྱུན་ཆད་མེད་པར་བྱས། ཡིན་ནའང་གོར་ཁའི་སྟོབས་ཤུགས་རྣམས་ལ་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། སླར་ཡང་གོར་ཁ་ཚོས་དཔུང་དམག་དེ་བས་ཆེ་ཙམ་བསྡུས་ཏེ་ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་དམག་མི་དབར་འཁྲུགས་འཛིངས་དྲག་པོ་བྱུང་སྐབས། ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་ལ་རྨས་སྐྱོན་ཆེན་པོ་བྱུང་ནའང་སྐུ་སྲོག་ལ་གནོད་སྐྱོན་བྱུང་མེད།

མཐར་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཟིང་འཁྲུགས་ལྷིངས་འཇགས་ཡོང་ཕྱིར་གྲོས་མཐུན་གནང་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་ཞིག་བྱས། དེར་བལ་པོའི་རྒྱལ་པོ་པྲ་ཏབ་ཤ་མཆོག་གི་སྐུ་ཚབ་དགའ་མོས་ཀྱི་ངང་ནས་གཏོང་གནང་མཛད། བར་འདུམ་གནང་རྒྱུར་བོད་གཞུང་ལ་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་དོན་ལྟར། བོད་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་ཡོངས་འཛིན་སྤྲུལ་སྐུ། ཉ་ལུ་མཁན་པོ། མདའ་དཔོན་པད་ཚལ། དྲུང་བྱ་ཚང་པ་བཅས་ཆེད་དུ་མངགས་ཡོད། ཞིང་ས་དང་ཞ་ལུང་བརྒྱུད་བལ་ཡུལ་དང་འབྲུག་ལྗོངས་ས་མཚམས་སུ་ངེས་ཕེབས་མཛད། འབྲུག་ལྗོངས་ངོས་ནས་འཛམ་རྒྱལ་དང་། སྟོབས་ཞོང་དབང་ཆེན་དང་པདྨ་ཡངས་རྩེའི་དགེ་སློང་ཀུན་གསལ་བཅས་ཕེབས། འབྲུག་ལྗོངས་སྐུ་ཚབ་རྣམས་ཀྱིས། དེ་སྔ་བལ་པོས་ཁྲིམས་འགལ་ཐོག་ས་ཆ་འཛིན་གཟུང་བྱས་པའི་ཡིག་ཆ་རྣམས་བསྟམས་ཏེ། ཚང་འཛོམས་སར་ཡུལ་གཉིས་དབར་གྲོས་མཐུན་ཞིབ་མོལ་གནང་

སྐབས་ཕན་ཚུན་བསམ་འཆར་དང་སྐྱོན་བརྗོད། འགྲིག་མི་འགྲིག་དུ་མའི་སྒྲོ་ནས་གྲོས་བསྡུར་ཞིབ་ནན་མཛད་ཡོད། མཐར་གོར་ཁའི་དམག་དཔུང་རྣམས་ཡུལ་འདི་ནས་ཕྱིར་ལོག་བྱ་དགོས་རྒྱུ་དང་། རྗེས་སུ་བཙན་འཛུལ་རིགས་བྱ་མི་ཆོག་པ་དང་། དེ་སྔ་བལ་ཡུལ་ནས་བྲམ་ཟེ་བཞི་བང་ཆེན་དུ་བཏང་བ་རྣམས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་དམར་བསད་བཏང་བའི་གུན་གསབ་ཏུ། བོད་གཞུང་གིས་རྒྱུད་བསྐུལ་མཛད་དེ་ཧིན་སྒོར་བཞི་སྟོང་ཐམ་པ་གུན་གསབ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ངེས་སྤྲོད་བྱ་རྒྱུ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་འདོད་དོན་ལྟར་ས་མཚམས་ཀྱི་ཚད་ཀྱང་གཏན་འབེབས་ཟིན། ས་ཟད་ཆིངས་ཡིག་འདི་དང་འགལ་བའི་ལས་འགོ་སུ་འཐད་ནས་བྱས་ཀྱང་ཉེས་ཆད་ཆེན་པོ་འགེལ་རྒྱུ་ཞེས་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་ཞིག་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༤ ལོར་བོད་གཞུང་སྐུ་ཚབ་དབུ་བཞུགས་ཐོག་བཞག་པའོ།།

གོང་གི་གྲོས་མཐུན་ཆིངས་ཡིག་ལ་རྩིས་འཇོག་མེད་པར་གོར་ཁའི་དམག་དཔུང་ཁག་གཉིས་ཀྱིས་བགྲོད་ལམ་མི་འདྲ་བ་ཁག་གཉིས་ནས་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཏེ། སྟོབས་རྫོང་དང་། ཨི་ལམ་ (Ilam) ས་ཁུལ་ཕལ་ཆེར་དབང་དུ་བསྡུས། སླར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱིས་བོད་གཞུང་ལ་བར་འདུམ་གཟིགས་ཞིབ་ཡོད་པའི་སྙན་ཞུ་ཕུལ།[51] རྒྱ་ནག་གཞུང་ལའང་དམིགས་གསལ་རེ་བསྐུལ་གྱིས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཡོད་པའི་གོར་ཁའི་དམག་མི་རྣམས་ཕྱིར་འབུད་བྱ་ཕྱིར་དམག་དཔུང་ཞིག་གཏོང་གནང་ཡོད་པའི་འབོད་བསྐུལ་བྱས། རྒྱ་མཚན་དེ་དག་ལ་བརྟེན་ནས་སླར་ཡང་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཞི་བདེའི་གྲོས་མོལ་གྱིས་མ་འོངས་པར་བཙན་འཛུལ་དང་འཁྲུགས་ཟིང་མི་ཡོང་བའི་གཏན་འབེབས་བྱས་སོ།།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༦ ལོར་སླར་ཡང་པུར་ན་ཨལླེ་མིང་ཅན་ (Purna Alley) གྱི་བཀའ་འོག་ཏུ་གོར་ཁའི་དམག་དཔུང་ཞིག་གིས་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཏེ། ནྭ་གླིང་དང་གར་མི། ལྷུགས་ཁྲང་དང་

51 V. H. Coelho, *Sikkim and Bhutan*, (1970 ed.) Delhi, pp. 14, 15 བརྩན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་ངོས་ ༣༨ བོད་གཞུང་གིས་གོར་འབྲས་གཉིས་ཀྱི་བར་མི་མཛད་ཚུལ་གསལ་འདུག

རྣམ་རྩེ་བར་སླེབས་ཡོད། ཡིན་ནའང་རྣམ་རྩེར་ཡུལ་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུགས་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་། དེར་འབྲས་ལྗོངས་ལྷོ་པའི་གཡང་ཐང་ཀ་ཛི་ཚོའི་མི་བརྒྱད་གོང་མ་ཞིག་ཡིན་པ། དམག་དཔོན་བྲག་དཀར་སྤྱི་པ་ཚང་རིག་འཛིན་གྱི་བཀའ་འོག་ཡུལ་འདིའི་དམག་མི་རྣམས་ཀྱིས་ངར་ཤུགས་ཆེན་པོས་དགྲ་བོར་འཐབ་འཛིངས་བྱས། གོར་ཁའི་དམག་མི་བརྒྱ་སྐོར་དམར་བསད་བཏང་སྟེ་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བཏང་བས་ཕྱིར་ན་ཨ་ལྷེ་བྲོས་ཤོར།

ལོ་དེའི་ནང་སླར་ཡང་སུ་འབེ་ཏར་ (Subedar) གྱིས་འགོ་ཁྲིད་དེ་གོར་ཁའི་དམག་མི་ལྔ་བརྒྱ་ཙམ་ཞིག་གིས་རན་གིཏ་གཙང་པོ་བརྒལ་ཏེ་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཏེ། བཙུན་ཐང་རྫོང་བར་སླེབས་ཡོད། སླར་ཡང་འཐབ་འཛིངས་ཤུགས་ཆེན་ཞིག་དང་། འབྲས་ལྗོངས་མོན་པའི་དཔུང་དམག་གི་འགོ་ཁྲིད་ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་དང་ཁོང་གི་སྲས་ཆོས་བགྱིད་ལམ་རྣམས་སྤྱང་སྦྱོབ་ལེགས་པར་བྱས་ཏེ་ངོ་རྒོལ་དཔྱིས་ཕྱིན་པ་བྱས། འདིར་ཡང་གོར་ཁའི་དམག་མི་རྣམས་ལ་ཕམ་ཉེས་དང་རྨས་སྐྱོན་ཆེན་པོ་དང་། དེ་སྐབས་གོར་ཁ་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་སྲོག་དང་བྲལ་བར་བྱས། བཅོ་ལྔ་ཙམ་བཙོན་བཟུང་བྱས། ལྷག་མ་རྣམས་གར་སོང་ཆ་མེད་དུ་འཐོར་ནས་བྲོས་ཤོར།

ཡུལ་འདིའི་ལྷོ་རིགས་དང་མོན་རིགས་དཔུང་དམག་གཉིས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་ཕྱག་མཛོད་སྤྱི་པ་ཚང་རིག་འཛིན་དང་། ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་གཉིས་ཀྱི་འོག་དམག་དཔུང་རྒྱ་བསྐྱེད་ཆེ་རུ་བཏང་སྟེ་དགྲ་བོར་ངོ་རྒོལ་དང་དབང་ཤུགས་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏོང་རྒྱུའི་འཆར་བཀོད་བྱས། སྤྱི་པ་ཚང་རིག་འཛིན་གྱིས་དབུ་ཁྲིད་པའི་དམག་དཔུང་གིས། གོར་ཁའི་དཔུང་དམག་རྣམས་ལ་དངོས་སུ་འཐབ་འཛིངས་བཙན་གནོན་དྲག་པོས། གོར་ཁ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་ཀླུང་འཚུབ་ཀྱིས་འདེད་པ་ལྟར་ཕྱིར་བསྐྲད་བཏང་། ཀོ་བཀྲ་རྫོང་ལ་སོགས་བཙན་རྫོང་བརྒྱད་ཙམ་དབང་དུ་བསྡུས། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༨ ལོར་ཨ་རུན་གཙང་པོའི་ཉེ་འདབས། འབོལ་ལུང་རྫོང་ཞེས་པའི་བར་དམག་འཁྲུགས་འཇིགས་སུ་རུང་བ་ཞིག་བརྒྱབས་ཤིང་། དེར་ལྷོ་པའི་དབུ་ཁྲིད་སྤྱི་པ་ཚང་རིག་འཛིན་མཆོག་གོར་ཁས་བཀྲོངས།

བར་དེར་མོན་རིགས་ཀྱི་དཔུང་དམག་རྣམས་ཕྱུག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་ཀྱིས་དབུ་ཁྲིད་དེ་དགྲ་བོའི་ས་ཆར་ཕར་བཙན་འཛུལ་བྱས། མཐར་བལ་པོའི་བཙན་མཁར། ཐྲ་བ་གི་རི། ཞེས་པའི་བར་བཙན་ཉར་བྱས་ཡོད། ཐེང་འཁྲུགས་ཏ་ཅང་ཆེ་བའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་ཕྱོགས་གཉིས་ཀར་ཕམ་ཉེས་ཛེ་ཆེ་བྱུང་མོད། མོན་པའི་དཔུང་དམག་གི་སྙིང་སྟོབས་ཞུམ་མེད་ཐོག་བཙན་རྒོལ་སུ་འཐུད་དེ། མོ་རངས། ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་བར་དབང་དུ་བསྡུས། ཡིན་ནའང་སྤྱི་པ་ཚང་རིག་འཛིན་སྐུ་ཆེ་མ་ཟིན་པའི་གནས་ཚུལ་བློ་ཕམ་ལ་བརྟེན་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་དམག་མི་རྣམས་རིམ་པས་རང་ཡུལ་དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱས་ནས་རེ་ཞིག་ཞི་བདེར་གནས་ཡོད་པར་སྣང་།

གོར་ཁ་རྣམས་ནི་དོ་ཚ་ཁྲེལ་གཞུང་མེད་པར་ཞི་བདེའི་ཆིངས་ཡིག་བཟང་པོ་རྣམས་ལ་གུས་བཀུར་བརྩི་འཇོག་བྱེད་མཁན་ཞིག་མིན་སྟབས། ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༨ ལོར་ཕྱུར་ན་ཨཱ་ལྷེ་ཡིས་འགོ་ཁྲིད་དེ་སླར་ཡང་ཚུར་འཛུལ་ཞིང་ཨི་ལམ་བརྒྱུད། ར་སླིང་། གར་མི་ལྷུགས་ཁུང་བར་སླེབས་ཡོད།[52] དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་བལ་ཡུལ་བི་ཛ་ཡ་ཕྱུར་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༨-༨༩ ལོར་དམག་སྤྱི་ཛོ་ཏར་སེནྡྲ་ཞེས་པའི་འགོ་ཁྲིད་འོག་ཙ་ཡི་བན་བྱང་བགྲོད་ལམ་བརྒྱུད། གོར་ཁའི་དམག་དཔུང་ཞིག་གིས་གསང་བའི་སྒོ་ནས་ཛག་པ་ལྟར་རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་དུ་སྐད་ཅིག་ཉིད་ལ་འཛབ་རྒོལ་བྱས་པར་བརྟེན། ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་གྱི་སྲོག་ལ་ཉེན་ཚབས་ཆེ་བས། དངངས་སྐྲག་བྲེལ་ཚུབ་ཀྱི་སྒོ་ནས་དངོས་ཟས་རིན་ཐང་ཅན་སྣེ་གཅིག་ཀྱང་མེད་པར་ལག་སྟོང་དུ་གསང་བྲོས་བྱ་དགོས་བྱུང་བས། བཙུན་མོས་གྱང་དོས་སུ་དཔྱངས་ཡོད་པའི་གདངས་ཅན་མཛོད་ལྔའི་ཞལ་འབག་ཞིག་བསྣམས་ཐུབ་པ་བྱུང་།[53] གཞན་ཕོ་བྲང་ལོངས་སྤྱོད་དང་བཅས་རྒྱབ་ཏུ་བསྐྱུར་ནས་བྲོས་དགོས་བྱུང་ཞིང་། ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་རྣམས་ཡུན་རིང་བར་རིའི་ཐེང་

52 V. H. Coelho, *Sikkim and Bhutan*, 1970, p. 15.

53 George Kotturan, *The Himalayan Gateway*, 1983, p. 42.

འབྲས་དང་བཟའ་རྟུང་བའི་རྫ་རིགས་ལ་སྐྱབས་བཙོལ་ཏེ་དཀའ་ཚེགས་དུ་མས་ཞབས་ཐང་ལ་ཕེབས་ནས་མཐར་ཉེས་སྐྱོན་གྱིས་མ་གོས་པར་འབྲས་ལྗོངས་ཤར་ཕྱོགས་ག་འབི་རིན་འཛོམ། ཞེས་པའི་ས་ཆར་བདེ་འཁྱོར་ཐུབ་པ་བྱུང་།

དེ་རྗེས་སླར་ཡང་བལ་ཡུལ་ནས་གོར་ཁའི་དམག་གསུམ་པ་ཞིག་དམག་སྤྱི། དཱ་མོ་དྷར་པན་ཌེ་ (General Damodhar Pandey) ཞེས་པ། གོ་ལག་ཆ་དང་མཚོན་ཆའི་རིགས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཡོད་མཁན་ཞིག་གིས་ཡུལ་འདིར་བཙན་འཛུལ་བྱས། གདུག་རྩུབ་དྲག་པོས་ས་མཚམས་ཁུལ་དུ་ཡོད་པའི་ཡུལ་མི་རྣམས་ལ་བཙན་གནོན་བྱས་ཏེ། བཀྲ་ཤིས་བྲག་ཆུ་བོའི་ལྷོ་དང་ནུབ་ཕྱོགས་ས་ཁུལ་ཕལ་ཆེར་བཙན་འཁྱོག་བྱས་ནས་གཞིས་ཆགས་པ་དང་། རིམ་པས་ས་ཕྱོགས་གང་སར། ལྷག་པར་རྫོང་ཁག་དང་ནང་པའི་དགོན་པ་ཁག་ཏུ་ཧག་བཙོམ་ཤུགས་ཆེས་གཏོར་བཤིགས་དང་ཆགས་ཉེས་ཆེན་པོ་བཏང་ཡོད། དེ་ལྟར་དུས་ཡུན་ཐུང་ངུ་ཞིག་ནང་གོར་ཁ་ཚོས་བཀྲ་ཤིས་བྲག་ཆུ་བོའི་ཉེ་འདབས་ས་ཁུལ་ཡོངས་རྫོགས་བདག་གཟུང་བྱས་ཏེ་གནས་བསྡོད་བྱས།

འདི་ཕྱོགས་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་འཁོར་བཅས་ཕ་གཞིས་ཕོ་བྲང་དང་བཅས་པ་ཡ་བྲལ་ཏེ་དཀའ་ཚེགས་ཆེན་པོ་མྱོང་བཞིན་པ་དང་། ཡུལ་མི་དཀྱུས་མ་རྣམས་དཀའ་སྡུག་ཇི་ལྟར་མྱོང་བཞིན་ཡོད་པ་ལྟ་ཞོག ཐ་ན་ཆོས་རྒྱལ་འཁོར་བཅས་ཀུང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་མེད་པར་ཇ་དྲག་པོས་དུས་འདའ་བཞིན་ཡོད་ལགས། གསོལ་དཔོན་ཚང་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྲས་མགྲོན་གཉེར་ཕྱུག་རྡོར་ (ཕྱིས་སུ་བློན་བཀྲིས་པོའམ། ཀ་ཛཱི་ཆུང་པོ་ཞེས་འབོད་) གྱིས་དཀའ་ངལ་ལ་གདོང་ལེན་གནང་སྟེ། རི་དང་ནགས་ཚལ་གྱི་གསེབ་ནས། ཆོས་རྫས་རིགས་བཅོད་ (Majeto Dye) བསྡུ་རུབ་ཀྱིས་རང་ཉིད་ཀྱི་རྒྱབ་ཏུ་འཁྱེར་ནས་ཕག་རི་ལ་ཕེབས། དེར་བོད་ཚྭ་དང་བརྗེ་ལེན་གྱིས་ཏེ་སླར་རྒྱབ་ཏུ་བསྣམས་ཕེབས་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གཉེར་ཚང་ནང་འཛོག་གནང་། དེ་བཞིན་ "སྔ་གར་འགོ་ལ་" ཞེས་པའི་ཐང་

མཚམས་ས་ཁྲལ་ནས་ཡུལ་འབྲས་ཡང་མགོ་སྒྲུབ་བྱས་ཏེ་རང་ཉིད་ཀྱིས་འཁྱེར་ནས་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་ཚོའི་ཉེར་མཁོའི་མཐུན་རྐྱེན་དུ་བཞག་པ་སོགས་མདོར་ན་མགྲོན་གཉེར་འདིས་རང་ཉིད་གཡོག་པོའི་ཚུལ་གྱིས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་རྣམས་ལ་གུས་བཀུར་ཆེན་པོས་གཡོ་ཟོལ་མེད་པར་ཞབས་འདེགས་ཞུས་ཡོད། ཕྱིས་སུ་དེའི་བསྡུགས་བཙོད་གཟིངས་བསྐྱོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས། སྡེ་དབང་ (Dewan) ཞེས་པའི་གོ་གནས་ཆེན་པོ་དེ་མགྲོན་གཉེར་ཕྱག་རྫོར་ལ་སྩལ་བ་ནས་བཟུང་། ཁོང་གི་སྲས་ཁང་གསར་སྡེ་དབང་ལྷུན་གྲུབ་དང་ཕོ་གདོང་བླ་མ་ཀརྨ་བསྟན་སྐྱོང་དང་དྲུང་ཡིག་དངོས་གྲུབ་རྒྱལ་མཚན་རྣམས་ལའང་དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་གུས་བཀུར་དང་གོ་གནས་ཆེན་པོར་བསྐོ་བཞག་མཛད་ཡོད།

གོར་ཁའི་དམག་དཔུང་གི་ཧག་བཙོམ་བཙན་གནོན་རིགས་མཚམས་འཛོག་བྱ་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་གཞན་མེད་སྐབས། བོད་གཞུང་ལ་རེ་བཙལ་མ་བྱས་ཐབས་མེད་དུ་གཟིགས་ནས། ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༠ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་མོ་བོད་དུ་ཐེབས། འབྲས་ལྗོངས་སུ་གོར་ཁའི་བཙན་འཛུལ་བའི་མ་རབས་དབང་ཡོད་བྱེད་ཚུལ་སྐོར་དགོངས་སྐོར་དང་འབྲེལ། ཕྱི་རྒྱལ་བཙན་འཛུལ་བ་མཐར་བསྐྲོད་གཏོང་རྒྱུའི་རོགས་རམ་ཞུས། བོད་གཞུང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་མོའི་དགོངས་ཚུལ་ལ་གུས་བཀུར་དང་ཆབས་གཅིག་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཞི་བདེ་འབྱུང་ཐབས་སུ་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་ཤུལ་མེད་དུ་བཟོ་སླད་དམག་དཔུང་ཆེན་པོ་ཞིག་གོ་སྒྲིག་གནང་སྐྱེ་རོགས་རམ་གནང་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་བྱས་འདུག

དེ་སྐབས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་དང་འཛོམ་རྒྱལ་གཉིས་ཀྱི་དབྱེ་ཁྲིད་འོག ཐམས་ཅད་རྫོག་ཙ་གཅིག་ཏུ་བསྒྲིལ་ཏེ་དཀའ་ངལ་ལ་གདོང་ལེན་བྱས། གོར་ཁའི་དམག་དཔུང་ཐམས་ཅད་ཕྱིར་འབུད་བཏང་། གཏམ་བཟང་གི་གནས་ཚུལ་འདི་ལྷ་ས་ལ་སྐུ་བཞུགས་གནང་ཡོད་པའི་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་སྙན་འབུལ་ཞུས་མ་ཐབ

ཐུགས་དགྲེས་ཆེན་པོ་མཛད་ཡོད། དེར་བོད་གཞུང་གི་དཔུང་དམག་བསྡུ་སྒྲིང་མཛད་པ་རྣམས་ཀྱང་རེ་ཞིག་མཚམས་འཇོག་གནང་།

ལོ་དེར་བོད་གཞུང་གིས་ཕག་རིའི་ཤར་རྫོང་གི་ཁྲི་དཔའ་བོ་ཞུ་བ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཏང་། ཕྱིན་ལས་འབྲུག་རྒྱལ་དང་གཟིམ་དཔོན་ཕུར་པ་གཉིས་འབྲུག་གི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་རིམ་པར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས། སྐུ་ཚབ་རྣམ་གཉིས་ལ། ཡུལ་འདིའི་སེར་མོ་དང་སྐྱ་བོའི་འབུས་མི་མང་པོ་ཚོགས་འདུར་སྒྲིང་ནས། ཡུལ་འདིར་གོར་ཁའི་བཙན་འཛུལ་བས་སྡུག་རྒུབ་གཏོང་བཞིན་པ་དེ་ནི་དཀའ་ངལ་ཆེ་ཤོས་ཡིན་པའི་སྐོར་སྙན་གསེང་དང་གསལ་བཤད་ནན་པོ་ཞུས་ཡོད།

དེ་མ་ཐག་བོད་གཞུང་དང་འབྲུག་གཞུང་གཉིས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་ཚོས་གོར་ཁའི་དམག་སྤྱི། ཛ་ཏར་སེནྡྲི་ལ་བཀའ་རྒྱ་ནན་ཏན་ཞིག་ནང་རབ་བརྟན་རྩེ་ཕོ་བྲང་སྔུར་དུ་གློད་གྲོལ་དགོས་རྒྱུ་དང་། རང་ཡུལ་བི་ཛ་ཡ་པུར། ཞེས་པར་ཕྱིར་ལོག་དགོས་རྒྱུ་བཀའ་གནང་ཡོད་པར་བརྟེན། གོར་ཁའི་དམག་སྤྱིས། ཁྲིམ་མཚོས་ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་ཚོའི་བཀའ་རྒྱ་འགྱུར་མ་ཐག ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་སྟོབས་ཤུགས་ལ་འཛིགས་ཏེ། ཡུལ་གཉིས་དང་འཁོན་འཁྲུགས་མི་ཡོང་བ་སོགས་ལ་དམིགས་ཏེ་སྔུར་དུ་རབ་བརྟན་རྩེ་ཕོ་བྲང་བཞག་སྟེ། རང་ཡུལ་ཕྱོགས་སུ་ཕྱིར་ལོག་བྱས་པ་རེད།

ཡིན་ནའང་གོར་ཁ་ཚོས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱ་རྒྱུའི་འཆར་འགོད་བྱས་པ། བོད་གཞུང་དང་མན་ཇུ་གོང་མའི་སྐབས་བོད་བཞུགས་སྐུ་ཚབ་ཨམ་བན་གྱིས་མཁྱེན་རྟོགས་བྱུང་ཡོད། ས་མཚམས་གལ་ཆེན་སར་སྲུང་སྐྱོབ་ཆེད་དམག་མི་བཏང་བ། མ་ཟད་བོད་བཞུགས་ཨམ་བན་གྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་དང་། ཡུག་གནམ་ལྷུགས་རྣམ་གཉིས་ཀྱི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་དམག་དཔུང་རྣམས་ཀྱང་བལ་ཡུལ་དང་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་ས་གནད་ཆེ་སར་གྲ་སྒྲིག་དགོས་རྒྱུའི་གནས་ཚུལ་བཏང་ཡོད། ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་འགོ་བྱེད་རྣམས་ལ་

བོད་ལ་མཉམ་རོགས་བྱེད་མཁན་ཚོར་གོ་གནས་སྤྲུལ་རྒྱུའི་སེམས་ཤུགས་སྤེལ་བ་དང་། ལམ་ལྗོང་བྱུང་ཚེ་རྒྱ་ནག་གོང་མར་སྙན་གསེང་ཞུས་ཏེ་གཟེངས་བསྟོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་གོ་གནས་ཀྱི་རྟགས་དབྱུ་ཏོག[54] དང་། རྨ་བྱའི་སྒྲོ་མདོངས་སོགས་སྤྲུལ་རྒྱུའི་དམ་བཅའ་ཡང་བཞག་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༧༩༡ ལོར་བོད་དང་གོར་ཁ་གཉིས་དབར་འཁྲུག་ཟིང་བྱུང་ནས་བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་བཀལ་ཏེ་གོར་ཁའི་དམག་དཔུང་གཞིས་ཀ་རྩེ་གཙང་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ་བར་དུ་འབྱོར།[55] འདི་ལ་རྒྱ་ནག་མན་ཇུའི་སྲིད་གཞུང་ཁོང་འཁྲུགས་ནས། གོར་ཁའི་བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་འགོག་པའི་ཆེད། རྒྱ་ཡི་དམག་དཔུང་ཆེན་པོ་ཞིག ཕྱི་ལོ་ ༡༧༩༢ ལོར་བོད་དུ་འབྱོར་ནས་གོར་དམག་རྣམས་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བཏང་། མཐར་བསྐྲད་བཏང་བ་ཙམ་མ་ཟད་བཙན་འཛུལ་བའི་རྗེས་འདེད་ཀྱིས་བལ་ཡུལ་དུའང་པར་གནོལ་ཤུགས་ཆེན་བྱུས་ཡོད། གོར་བོད་ཟིང་འཁྲུགས་ཐག་ཆོད་པ་དང་གོར་ཁ་རྣམས་ལ་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། དེ་རྗེས་ཕག་རི་རྫོང་དཔོན་ལྷིང་མཁར་བ་དང་། བཀྲ་ཤིས་ཁང་གསར་པ་རྣམ་གཉིས་བརྒྱུད་མན་ཇུ་སྲིད་གཞུང་གིས། འབྲས་ལྗོངས་དབུ་འཛིན་རྣམས་ལ་འབུལ་མཚོན་རིན་ཐང་བྲལ་བ་འབུལ་བར་ཆེད་དུ་མངགས།

གོར་ཁས་བོད་ལ་དམག་རྒྱག་སྐབས། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་དམག་དཔོན་ཆུང་ཐུབ་དང་། གཙོང་ཨ་ས་དེ་བ། ཛར་ཤ སུ་ཁི་ཡ། སོ་ནྣ་ཏང་དང་ཡོང་ཡོང་ཏང་སོགས་ཀྱིས་མཉམ་རུབ་བྱས་པར་བསྟུགས་བརྗོད་བྱུས་ཡོད། ལྷག་པར་ཙོང་གི་དཔུང་དམག་ནང་། ལིམ་བུ་དང་རིན་དར་དང་མང་སྣར་སོགས་ཡོད་པས། གོར་ཁ་དང་ལྷན་དམག་འཁྲུགས་ཤུགས་ཆེན་རྒྱབ་ཡོད་ཀྱང་། རྫས་མདེལ་སོགས་གོ་མཚོན་རིགས་ཉུང་སྐྱོན་གྱིས་ཕྱིར་འཐེན་བྱས། དེར་རྒྱ་མིའི་

54 ཏོག གོ་གནས་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་ཞྭ་མོའི་རྒྱན་ཆ་ཞིག རིམ་པ་གསུམ་པའི་ཏོག་གནས། ཞེས་བོད་རྒྱ་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན། Vol.2 ཤོག་གྲངས་ ༡༠༣༡ གསལ་འདུག

55 George Kotturan, *The Himalayan Gateway,* 1983, p. 43.

དམག་སྒྲིས། མི་མདའི་འབར་རྫས་རྒྱ་མ་སྟོང་ཚར་གཅིག་དང་། མི་མདའི་མདེའུ་ཞ་ཉེ་རྒྱ་མ་ལྔ་བརྒྱ་ཐམ་པ་སྐད་ཅིག་ཉིད་ལ་བཟུངས་ཡོད་འདུག

ཞིང་གཤེགས་སྔེ་པ་ཚང་རིག་འཛིན་གྱི་གཅེན་གཅུང་རྣམས་ཀྱིས་དབུ་འཁྲིད་པའི་ལྷོ་པའི་དམག་དཔུང་དང་། ཕྱུག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་དང་གཅེན་གཅུང་རྣམས་ཀྱིས་དབུ་འཁྲིད་པའི་མོན་རིགས་ཀྱི་དམག་དཔུང་ཚོས་མོ་རང་ (Morang) ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་བརྒྱུད་བལ་ཡུལ་ཕྱོགས་ཤར་བསྐྱོད་བྱས།

ལྷོ་པའི་དམག་དཔུང་ཚོས་སྙིང་སྟོབས་ཞུམ་མེད་ཐོག་གོར་ཁའི་དམག་དཔུང་དང་ལྷན་འཁྲུགས་ཐེང་ཆེན་པོ་རྒྱབ་སྟེ། གོར་དམག་རྣམས་ཕམ་པར་བྱས། མཐར་ཀ་ཐང་གྷཊ་ (Kathang Ghat) ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་འཁོར་སྐབས་དེར་དམག་སྐར་བཏབ་སྟེ་གནས་སྡོད་བྱས། ད་ལྟའང་ཞིག་ཤུལ་ཡོད་འདུག

ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་ཕྱུག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་ཀྱིས་དབུ་འཁྲིད་པའི་དམག་མི་རྣམས་ཀྱིས་གོར་དམག་རྣམས་ལ་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བཏང་སྟེ། གོར་ཁའི་ཅོང་གི་འགོ་ཁྲིད་གཉིས་ལག་འཛིངས་ཐོག་དམར་བསད་བཏང་། གོར་ཁའི་བཙོན་པའང་དུ་མ་འདྲེན་ཡོང་། གོར་ཁའི་གོ་མཚོན་ལག་ཆའི་རིགས་མང་པོ་བེད་སྤྱོད་རྒྱུའི་རང་བདག་ཏུ་གྱུར།

དེ་ལྟར་དུས་གཅིག་ཏུ་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་རྒྱ་མི་དང་བོད་མི་འབྲས་ལྗོངས་པ་བཅས་གསུམ་གྱི་དཔུང་དམག་ཚོས། བལ་ཡུལ་སྟེང་ཕར་རྒོལ་ཤུགས་ཆེན་བྱས་པའི་རྐྱེན་གྱིས། གོར་དམག་རྣམས་ཕལ་ཆེར་ཆགས་ཉེས་ཆེན་པོ་བཏང་། འབྲས་ལྗོངས་དང་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་ནས་གོར་དམག་མཐར་བསྐྲོད་བཏང་བ་ཙམ་མ་ཟད་ཁོ་ཚོར་རང་ཡུལ་དུའང་དཀའ་ངལ་དཔག་མེད་སྨྱོང་དགོས་བྱུང་། ཐབས་གཞན་མེད་སྐབས་ཞི་བའི་གྲོས་མོལ་ཡོང་བའི་རེ་བསྐུལ་དེ་མ་ཐག་ཞུ་དགོས་བྱུང་བའོ།།

མདོར་ན་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བལ་པོས་བཙན་འཛུལ་བྱས་པར་བརྟེན་རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་

འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཐེ་བྱུས་བྱས་པ་ཐོག་མ་དེ་འདི་ག་ནས་འགོ་ཚུགས་ཤིང་། དེ་ནས་བཟུང་གཞུང་གིས་ཡུལ་འདིའི་ཕྱི་ནང་གི་སྲིད་བྱུས་གཉིས་ཀར་དངོས་སུ་ཐེ་བྱུས་རིམ་བཞིན་བྱས་ཡོད་པ་དང་། ཐ་ན་ཡུལ་འདིའི་མ་འོངས་པའི་མདུན་ལམ་དང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཕྱུག་ལས་གནང་ཕྱོགས་སུའང་ཐེ་བྱུས་བྱ་འགོ་ཚུགས།

མདོར་ན་ཡུལ་གསུམ་དབར་ཞི་བའི་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པའི་མཇུག་བསྒོམས་སུ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་སྐྱ་ཚབ་མེད་རྟུང་། རྒྱ་ཡི་དམག་དཔོན་གྱིས་གོར་ཁ་ཚོར་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་པ་འདི་ལྟར། དེ་སྔ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཙན་འཛུལ། ཇག་བཅོམ་དང་དཀའ་སྡུག་ཚད་མེད་བྱས་པ་དང་། ལྷག་པར་ས་མཚམས་ཁྲུལ་ས་ཆ་དུ་མ་ཁྲིམས་འགལ་ཐོག་བཙན་བཟུང་བྱས་པར་སྐྱོན་བརྗོད་དང་དམའ་འབེབས་བྱས་ཡོད། ལར་དེ་ལྟར་བྱེད་མི་ཆོག་པ་དང་། སོ་སོའི་ས་མཚམས་ལས་བརྒལ་ཏེ་གཞན་གྱི་ས་ཁུལ་ཁྲིམས་མེད་ཀྱིས་བཙན་ཤར་མི་ཆོག་པ། གལ་ཏེ་བཙན་འཕྲོག་བྱས་པ་རྣམས་ཀུང་ཕྱིར་ལོག་བྱ་དགོས་ཚུལ་སོགས་ནན་ཏན་བཤད་ཡོད། ཡིན་ནའང་གོར་ཁ་ཚོས་རྒྱ་ཡི་དམག་སྤྱི་གཡོ་ཇུན་གྱིས་བསླུས་ཏེ། པད་ྨ་ཡང་རྗེ་དང་དེའི་ས་ཁུལ་དམའ་བའི་རིགས་གོར་ཁ་ཚོའི་ཡིན་ཁུལ་གྱིས་དབང་འཛིན་དང་བཙན་ཤར་བྱས་ཡོད། ཞི་བའི་ཆིངས་ཡིག་གསལ་པོ་འདི་ལྟར་བཞག་ཡོད་ཀྱང་། གོར་ཁས་གྲོས་མཐུན་ལ་བརྩི་སྲུང་གཏན་ནས་མི་བྱེད་པར། ཕྱོགས་འགལ་གྱི་རྣམ་པ་ཁོ་ན་བསྟན་ཡོད་སྟབས། རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་བོད་གཞུང་དང་རྒྱ་ནག་གཞུང་གཉིས་ལ། གོར་ཁ་ཚོས་ས་མཚམས་ཀྱི་རྩོད་རྙོག་སྙོར་སེལ་ཐབས་མ་བྱས་པར། སླར་ཡང་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཡོད་ཚུལ་སྙན་གསེང་ཞུས་ཡོད། ལྷག་པར་ཞི་བདེའི་ཆིངས་ཡིག་བཞག་སྐབས་བོད་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་དཔང་པོའམ་འགན་འཁུར་ཡོད་སྟབས་སྒྲིགས་ཐབས་ཡོང་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་ཡང་ཡང་ཞུས་ཡོད། དེར་རྒྱ་བོད་གཉིས་ཀྱིས་བསྐུལ་འདེད་དུ་མ་བྱས་པར་བརྟེན་རེ་ཞིག་ཆིངས་ཡིག་གཞིར་བཟུང་མོས་མཐུན་སྲུང་བརྩི་བྱས།

བོད་གཞུང་གིས་རྣམ་རྒྱལ་ཚེ་རིང་བརྒྱུད། འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱུག་བྲིས་ཤིག་བཏང་བའི་ནང་། བོད་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་ཀྱི་མཐུན་གྲོགས་རོགས་རམ་ལ་བརྟེན་ནས། འབྲས་ལྗོངས་ནི་ཕྱི་རྒྱལ་བཙན་འཛུལ་བའི་གདུག་རྩུབ་ངན་པ་ལས་ཐར་བ་ཙམ་མ་ཟད། གོར་ཁའི་བཙན་འཕྲོག་པ་རྣམས་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོས་མཐའ་བསྐྲོད་ཀྱང་བཏང་ཡོད། ལྷག་པར་ཡི་གེ་དེའི་ནང་། ཡུལ་འདིའི་མི་མང་ཚོའི་རྫོག་རྩ་ཆིག་བསྒྲིལ་གྱིས་བཙན་འཛུལ་བ་དག་ལ་སྙིང་སྟོབས་ཞུམ་མེད་ཐོག་གདོང་ལེན་བྱས་ཡོད་པ་དང་། ཡུལ་འདིའི་ལྷ་མཁའ་འགྲོ་ཆོས་སྐྱོང་རྣམས་ཀྱི་བྱིན་མཐུ་དང་། མཐའ་གནས་རིས་བསྐོར་བའི་ཆ་རྐྱེན་སོགས་དུ་མ་གཅིག་ཏུ་འཛོམས་པའི་འབྲས་བུར་རང་དབང་ལྡན་པར་གྱུར་ཡོད་ཚུལ་དང་། དེ་སྔ་དགོན་པ་རྟེན་དང་བརྟེན་པར་བཅས་པ་དུ་མ་གོར་ཁས་ཆགས་ཉེས་བཏང་བ་རྣམས་ཉམས་གསོ་དང་གསར་བཞེངས་མཛད་དགོས་ཀྱི། ལྷག་པར་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་རིགས་ཉམས་པ་སླར་གསོ། མི་ཉམས་གོང་འཕེལ་དང་ཟླ་རེ་ལོ་རེའི་དུས་མཆོད་རིགས་མི་ཉམས་རྒྱུན་སྐྱོང་དགོས་ཚུལ་སོགས་བཀའ་སློབ་ཟབ་མོ་ལྷུག་སྩོལ་གནང་ཡོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱང་ཡོད།[56]

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༠༨ ལོར་བོད་གམ་པ་རྫོང་ཁུལ་གྱི་མི་མང་དང་འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཆེན་པ་ཚོའི་དབར། རི་བརྒྱུད་དབྱུས་མར་སྒོ་ཕྱུགས་སེམས་ཅན་རྣམས་འཚོ་སྐྱོང་གི་ཐོབ་ཐང་ལ་རྩོད་རྙོག་ཕྲན་བུ་བྱུང་ཡོད། གམ་པ་རྫོང་གི་མི་མང་ཚོས་རྩོད་གཞི་འདི་ལྟར་བླང་སྟེ། ལ་ཆེན་པ་རྣམས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་ལྷ་ལུང་རི་བརྒྱུད་དུ་དབྱར་ཁ་སེམས་ཅན་རྣམས་འཚོ་སྐྱོང་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ན། ང་ཚོའི་སེམས་ཅན་རྣམས་ཀྱང་དགུན་ཁའི་རིང་ལ་ཆེན་གྱི་སྤང་གཤོངས་སྤང་ལ་འཚོ་སྐྱོང་བྱེད་ཆོག་པའི་གནས་ཚུལ་བླང་བ་ལ། འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཆེན་པ་ཚོས་ཁས་ལེན་བདག་སྤྲོད་བྱས་མེད་ལ་རྩོད་རྙོག་ལངས་པ་ཞིག་ཡིན། གནས་ཚུལ་འདི་བོད་གཞུང་གིས་མཁྱེན་རྟོགས་བྱུང་བས། སྔུར་བར་རྩོད་རྙོག་དེ་མཛའ་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་ཕན་ཚུན་གཉིས་ཀར་ཁེ་ཕན་སྒོ་མཚུངས་

56 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༨༠ པར་གསལ་འདུག

ལྷར་ས་འབྲུག་ལོར་ཞི་འཛགས་མཛད། དེ་ནས་བཟུང་བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་སུ་རྒྱ་དམར་གྱི་བཙན་འཛུལ་མ་སླེབས་ཀྱི་བར་ཡུལ་གཉིས་དབར་རྙོག་ཟིང་རིགས་རྩ་བ་ནས་བྱུང་མེད་པར་ཞི་འཇམ་དུ་གནས་སྡུབ་པ་བྱུང་ཡོད།

ཆོད་རོང་པའི་བརྒྱུད་པ་གྲུབ་ཐོབ་དཀར་པོ་ཞེས་མཚན་སྙན་ཆེ་བའི་བླ་མ་ཞིག་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་སྣང་ཏོག་ཉེ་འགྲམ། ལིང་གཏམས། ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་བཞུགས་ཡོད། ར་ལངས་དགོན་པར་གྲྭ་པ་དཀྱུས་མའི་སྒོ་ནས་སྒྲིག་བཞུགས་བྱས། དཀའ་སྤྱད་དུ་མས་དགོན་པའི་སྤྱི་གཉེར་དུ་བསྐོ་བཞག་མཛད་འདུག ཡིན་ནའང་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་ལ། དེ་སྐབས་འབར་ཕུང་ལིང་གཏམས་སུ་བསྡད་མཁན་སྦྱིན་བདག་ཞིག་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པས་དགེ་སྐོར་བརྟེན་བསྐུར་ཞུ་བར་སླེབས། དེ་སྐབས་བླ་མ་དཀར་པོ་འདི་སྤྱི་གཉེར་ཡིན་པ་ཐབ་ཚང་གི་འགན་ཁུར་ཡོད་སྟབས། ཕུད་ཤིང་བཤན་གཤེར་ཆེ་བའི་རྐྱེན་གྱིས་གསོལ་ཇ་གསོལ་ཚོགས་རིགས་དུས་ཐོག་ཏུ་བླ་མ་རྣམས་ལ་ཕུལ་མ་ཐུབ་པར་དུས་འགྱངས་ཆེ་བས། དགོན་པའི་བླ་མ་དབུ་ཆོས་ཚོས་བརྟག་དཔྱད་མེད་པར་ཐབས་སྡུག་གིས་བཀའ་བཀྱོན་དང་ཁ་བརྡུང་དྲག་པོ་བཏང་། བླ་མ་དཀར་པོས་དེའི་རྐྱེན་ནི་སྦྱིན་བདག་འདི་རྣམས་ཡིན་པས། ཤིན་ཏུ་ཁྲོས་ནས། དགེ་སྐོར་བསྟེན་བསྐུར་ལ་ཡོང་མཁན་སྦྱིན་བདག་རྣམས་ལ་ཐུགས་གསོ་གནང་རྒྱུ་ཕར་བཞག འཕྱ་དམོད་ཆེན་པོས་བཀྱོན་པར་མཛད་འདུག སྦྱིན་བདག་རྣམས་ཏ་ཙང་བློ་ཕམ་ཆེན་པོས་དགོན་པའི་དབུ་ཆོས་སྐུ་བགྲེས་རྣམས་ཀྱི་མདུན་དུ་སྤྱི་གཉེར་ལ་སྐྱོན་འཛུགས་ཆེན་པོ་བྱས། ལྷག་པར་སྤྱི་གཉེར་འདི་དགོན་པའི་སྒྲིག་ཁྲིམས་ནས་ཕྱིར་བཏོན་བྱ་དགོས། གལ་ཏེ་དེ་ལྟར་མ་བྱས་ན་དགོན་པ་འདིར་ད་ནས་བཟུང་མཐུན་རྐྱེན་རོགས་རམ་རིགས་གཏན་ནས་མཚམས་འཇོག་བྱ་རྒྱུའི་ཉེན་བརྡ་བཏང་བས་ན། དགོན་པའི་ལས་སྣེར་བཞུགས་མཁན་ཆོས་བདག་ཞིབ་མེད་པར་བླ་མ་དཀར་པོ་དགོན་པའི་སྒྲིག་ཁྲིམས་ལས་ཕྱིར་འབུད་བྱས།

དེ་རྗེས་བླ་མ་དཀར་པོ་རང་གི་བཞུགས་ཁང་དུ་ཕེབས་ཞོར་གཡང་སྒང་དང་ལིང་མོའི་ས་ཁུལ་གྱི་རི་སྙེད། མི་གནམ་ཞེས་པའི་ས་ཆར་བྲག་ཕུག་ཞིག་ཡོད། དེར་ལོ་མང་སྒྲོམ་སྒྲུབ་མཛད་དེ་མཐར་གྲུབ་པའི་གོ་འཕང་མངོན་པོར་གཤེགས། མི་གནམ་བྲག་ཕུག་ནས་ནམ་མཁར་འཕུར་ནས་གཡང་སྒང་དུ་ཕེབས་པ་སོགས་གྲུབ་རྟགས་དུ་མ་བསྟན་ཡོད། དེར་དད་ལྡན་བསོད་ནམས་ཅན་འགར་ཚེ་དབང་ཚེ་སྒྲུབ་སོགས་ཀྱང་གནང་ཡོད། རྗེས་སུ་གྲུབ་ཐོབ་དཀར་པོ་ནམ་མཁའི་དབྱིངས་ནས་མར་གཏམས་བརྒྱུད་ནས་སྒང་ཏོག་ཕྱོགས་སུ་འཕུར་བ། ཨ་མ་ཀུན་མོ་ཞིག་གིས་ཞིང་ལས་བྱེད་བཞིན་པའི་སྐབས་མངོན་སུམ་དུ་མཐོང་བ་དང་། སྒང་ཏོག་ཏུ་བྲག་ཆེན་པོ་ཞིག་གི་སྒང་དུ་བབས། དེར་སྒྲུབ་ཁང་ཆུང་དུ་ཞིག་ཀྱང་གསར་བཞེངས་མཛད་ཡོད། དེ་ནི་ད་ལྟའི་དབེན་ཅན་དགོན་པ་ཆགས་ས་འདི་ཡིན། དེར་སྒྲུབ་པ་ཉམས་ལེན་དང་སྒང་ཏོག་ནས་ཀི་ལོ་མི་ཀྲར་དྲུག་གི་ས་ཆ་སྟག་རྩེ་ཞེས་པར་ཕེབས་བཞུགས་མཛད་ཡོད། གྲོ་མོ་ཕྱོགས་སུའང་འགྲོ་དོན་ལ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས། མཐར་འབྲུག་ཡུལ་ལ་ཕེབས། གསང་གསུམ་གྱི་མཛད་པ་ཕྲིན་ལས་ཕྱོགས་བཅུར་ཁྱབ་པ་སོགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་མཐར་དགོངས་པ་ཆོས་དབྱིངས་སུ་གཤེགས།

གྲུབ་ཐོབ་འདི་ནམ་མཁའི་དབྱིངས་སུ་རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་འཕུར་ནུས་པའི་ཁྱད་ཆོས་འདི་དག་ཁོང་གི་ཡབ་མེས་ཀྱི་སྐུ་དུས་སུའང་ཡོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་བཤད་སྲོལ་ཡོད་འདུག[57] དཔེར་ན་གྲུབ་ཐོབ་བླ་མ་འདི་ཡི་ཡབ་མེས་ཤིག་དང་གཏེར་སྟོན་གུ་རུ་ཆོས་དབང་གི་གདུང་སྲས་གཅིག་དང་ལྡན་པདྨ་བཀོད་དང་རྩ་རིའི་ཉེ་འགྲམ་སྒྲོམ་སྒྲུབ་བྱ་ཕྱིར་སྦས་གནས་ཁྱད་པར་ཅན། ག་ལ་བ་དེར་ཕེབས་ཀྱང་། དེ་ནས་ཤར་ལྷོའི་མཚམས་ཀློ་ཁ་ཁྲ་ཞེས་པའི་མི་ཤ་ཟ་མཁན་གྱི་ཀློ་ཡུལ་ཞིག་ཏུ་སླེབས། དེའི་དགོང་མོ་རྩྭ་ཁང་ཞིག་ཏུ་ཨ་མ་ཀུན་མོ་ཞིག་གི་འགྲམ་དུ་གནས་ཚང་གཡར་ནས་བཞུགས། ཡུལ་དེའི་ལུགས་སྲོལ་ལ་བུ་ལ་མནའ་མ་བསུ་སྐབས་ཟ་

57 H. H. Risley, *The Gazetteer of Sikkim*, 1894, pp. 30, 31 འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ནང་ཤོག་ངོས་ ༨༢ ལ་གསལ།

རྒྱུ་མེད་ཚེ་ཕ་མ་གཉིས་གང་རུང་བསད་དེ་ཟ་སྲོལ་ཡོད་སྐབས། ཨ་མ་ཤན་མོ་འདི་ཡང་ཕྱི་ཉིན་རང་གི་བུའི་ཚངས་རྒྱག་སྐབས་ཤ་ཡི་ཆེད་མནའ་མ་སླེབས་མ་ཐག་གསོད་རྒྱུ་ཐག་ཆོད་པས། ཨ་མ་ཤན་མོས་གྲྭ་བ་གཉིས་ལ་བསླབ་བྱ་འདི་ལྟར་གསུངས། "ང་སང་ཉིན་གསད་རྗེས་ང་ཡི་ལག་པ་གཉིས་པོ་ཁྱེད་གཉིས་ཀྱི་ཤ་སྐལ་དུ་ཐོབ་ཐབས་ངེས་པར་མཛོད། འདིས་ཁྱེད་གཉིས་སྲོག་ལས་ཐར་བའི་ཕན་པ་འབྱུང་ངེས་" ཞེས་ཁ་ཆེམས་བཞག་ཡོད།

ཕྱི་ཉིན་ཨ་མ་བསད་པ་ན། ལག་གཉིས་གྲྭ་པ་གཉིས་ལ་ཐོབ་རྗེས་མཚན་མོ་དེར་གསང་བའི་སྒོ་ནས་འཇབ་བུས་ནགས་ཚལ་མུན་ནག་ཞིག་བརྒྱུད་བྲོས་ཕྱིན། དངངས་སྐྲག་དང་བཅས་ཤིང་སྡོང་ཆེན་པོ་ཞིག་གི་སྟེང་དུ་འཛེགས་ཏེ་ཡིབ་བསྡད། ཀློ་པ་ཆོས་ཁོང་གཉིས་མེད་པ་ཤེས་ཚོར་བྱུང་སྐབས་རྗེས་འདེད་བྱས་པས། ཤིང་སྡོང་སྟེང་ཡོད་པའང་མཐོང་། འཇིགས་དངངས་ཆེན་པོས་རང་སྲོག་བློས་བཏང་ན་ལེགས་སྙམ་སྟེ། ཤིང་སྡོང་མཐོ་པོའི་སྟེང་ནས་ཤན་མོའི་ལག་ཤ་དང་བཅས་མཆོངས། ཤིན་ཏུ་ཡ་མཚན་ཞིག་ལ་ལག་ཤའི་ནུས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་བྱ་གོད་ཕུར་བ་ལྟར་ནམ་མཁའི་དབྱིངས་སུ་ལྡིང་བས་སྲོག་ཐར། རྒྱུ་མཚན་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས་ཀ་རྠ་ཆོས་དབང་གི་གདུང་སྲས་དེའི་བརྒྱུད་པ་དང་བཅས་པ་ལ། ལག་ལྡིང་པ་ཞེས་བརྒྱུད་མིང་དུ་ཆགས། བླ་མ་གཞན་པ་དེའི་བརྒྱུད་འཛིན་པ་ལ་གོད་རིང་པ་ཞེས་འབོད་པར་བྱས། འདི་ཡི་བརྒྱུད་པ་ལས་གྲུབ་ཐོབ་དཀར་པོ་བྱུང་བར་བཤད། དེ་ལྟར་ན་ཀ་རྠ་ཆོས་དབང་དང་བླ་མ་འདི་གཉིས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་མཆེད་པར་གྲགས། དེ་བས་ན་གོད་རིང་པ་དང་ལག་ལྡིང་པའི་བརྒྱུད་པ་ཡུལ་འདིར་ད་ལྟའི་བར་ཡོད་པ་ནི་མངོན་སུམ་ཡོངས་གྲགས་ལགས།

གྲུབ་ཐོབ་དཀར་པོའི་རྗེས་སུ་མཚན་སྙན་ཆེ་བའི་གྲུབ་ཐོབ་གཞན་ཞིག་ཀྱང་བྱུང་ཡོད་པ་དེ་ཡི་མཚན་ལ་གྲུབ་ཐོབ་ཀརྨ་ཤེས་རབ་ཏུ་འབོད་པ་འདི་ཡང་། མེ་གནམ་དུ་བསྙེན་སྒྲུབ་མཐར་ཕྱིན་མཛད་དེ་ནམ་མཁར་འཕུར་ནུབ་པའང་བྱུང་ཡོད། སྐུ་ཚེ་ཕྱི་པོ་ཆོས་དང་མཐུན་

པར་མཛད། ཁོང་གི་ཡང་སྲིད་དུ་ཕོ་གདོང་བླ་མ་ཕྱུག་མཛོད་དང་། དེའི་ཡང་སྲིད་དུ་བརྒྱ་ཕྲག་ཉི་ཤུ་པའི་འགོ་ཙམ་ལ་རྡོར་གླིང་རྫོ་ཏེ་ཡ་ བྷསྟིར་ (Bhutia Busty) ཡོད་པ་རྫོ་བཙུག་དགོན་པའི་དབུ་འཛིན་མཛད་ཡོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱང་ཡོད།

མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༥༣ ལོར་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་སར་སྐུ་ཚེའི་འདུ་བྱེད་ཀྱི་འཕེན་པ་རྫོགས་པས་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་རྒྱལ་སྲས་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་སྐྱོང་དུ་གྱུར།།

ཆོས་རྒྱལ་བདུན་པ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ།

རྒྱལ་སྲས་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་དགུང་ལོ་བདུན་ལ་ཕེབས་སྐབས་ལུགས་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༩༣ ལོར་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་བདུན་པར་རྒྱལ་ས་སྔར་ཏོག་ཏུ་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་མཛད་སྒོ་གཟབ་རྒྱས་ཞུས་ཤིང་། ཁོང་གི་ཡབ་རྒྱལ་པོ་དང་ཡུམ་མཛོད་གར་དབང་གི་སྲས་མོ་ཞིག་ལས་རབ་བྱུང་བཅུ་གསུམ་པའི་ཤིང་སྤྲུལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༥ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས། ཆོས་རྒྱལ་འདི་ནི་སྦས་ཡུལ་སྦྱི་ལུང་ལས། འཇམ་དབྱངས་སྤྲུལ་མིང་སྤྲུལ་པ་གདོང་མཐའི་མཚན་ཅན་འབྱུང་ཿ ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར། སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་རིག་རྩལ་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བས། ཤེས་རབ་ཀྱི་ལྷ་མཆོག་རྗེ་བཙུན་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ཀྱིས་རྗེས་སུ་འཛིན་པ་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད། རང་གི་བློན་ཆེན་མཚན་ལྡན་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ཕྱག་རོགས་ལ་བརྟེན། དགུང་ལོ་བཅུ་གཉིས་ཙམ་ནས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་འཛིན་སྐྱོང་ཐམས་ཅད་འགན་འཁུར་གཙང་བཞེས་མཛད་ཡོད།

དུས་འདིའི་སྐབས་ཙམ་ནས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་མཛད་བྱུས་ལ་དབྱིན་ཇིས་འབྲེལ་བ་ཐོག་མ་དེ་བྱ་འགོ་བཙམས་ཤིང་།[58] ཁོང་ཚོའི་དམིགས་ཡུལ་གྱི་གཙོ་བོ་ནི། ཧི་མ་ལ་ཡའི་རི་བརྒྱུད་དུ་ཡོད་པའི་རྒྱལ་ཕྲན་ཐམས་ཅད་ཀྱང་རང་གི་དབང་འོག་ཏུ་བསྡུ་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ངན་པ་ཞིག་ཡོད་པ་དང་། དེ་དག་ལམ་ལྗོང་ཡོང་ཐབས་སུ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་གཙོ་བོར་བེད་སྤྱོད་པའི་སྒོ་ནས། བོད་གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་སུའང་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་ཐོག་ནས་དབང་བསྒྱུར་བྱེད་རྒྱུའི་འཆར་བཀོད་བྱས་ཡོད། དེ་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་ནི་དབྱིན་ཇིའི་སྲིད་བྱུས་ཐབས་མཁས་འོག་མགོ་བོ་འཁོར་ནས་ཕྱིས་སུ་འབྲལ་མི་ཐོད་པའི་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཏུ་གྱུར། ལྷག་པར་དབྱིན་ཇི་རྣམས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་སྔེར་དང་ཡང་འབྲེལ་བ་ཉེ་བས། དབྱིན་ཇིའི་ཐབས་བྱུས་ཀྱི་གནོན་ཤུགས་ཤིག་དང་། དེ་བཞིན་བོད་གཞུང་དང་རྒྱ་མིའི་དབུ་འཛིན་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་འབྲས་

58 B. S. K. Grover, *Sikkim and Bhutan*, 1974, p. 15.

ལྗོངས་ཀྱིས་དབྱིན་ཇིར་འབྲེལ་བ་བཞག་པ་དེར་མི་དགའ་བ་ཆགས་པ་སོགས། གང་ལྟར་ཕྱོགས་གཉིས་ཐད་ནས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གནོན་ཤུགས་ཇེ་ཆེ་ཇེ་ཆེར་སོང་།

ལྷ་སར་རྒྱ་མིའི་ཨམ་བན་ཞེས་པས་བོད་ཀྱི་ས་སྟེང་དུ་དབྱིན་ཇིའི་བཙན་འཛུལ་བ་ཡོང་ཉེན་ཡོད་པ་ཇེས་སུ་དཔོག་སྟེ་བོད་གཞུང་ལ་འདྲི་བསྡུན་གྱི་སྒོ་ནས། ཕག་རི་དང་རྒྱལ་རྩེར་བོད་དམག་ཡོད་པའི་ཁར་ཁ་སྣོན་བྱས་ཏེ་དཔུང་དམག་མང་པོ་གྲ་སྒྲིགས་ཏེ་བཏང་། དེ་མ་ཐག་བོད་གཞུང་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ལ་ཕྱག་བྲིས་ཤིན་ཏུ་ཁ་གསལ་པོ་ཞིག་ནང་། ས་མཚམས་སུ་དམག་དཔུང་རྒྱ་བསྐྱེད་བཏང་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་རྣམས་གསལ་བཀོད་ཐོག འབྲས་ལྗོངས་ལ་རྒྱབ་འགལ་གཏན་ནས་མིན་པ་དང་། ཐུགས་སྣང་མི་དགོས་པའི་ཐོག་དབྱིན་ཇིར་དོགས་གཟོན་དགོས་པའི་སྐོར་གསལ་བཤད་ནན་ཏན་གནང་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༠ ལོར་ཇང་ཁ་ཏར་ (Jangkhatar) ཞེས་པའི་དབུ་ཁྲིད་འོག་གོར་དམག་གིས་ནག་རི་རྫོང་ས་ཁུལ་དུ་བཙན་འཛུལ་བྱས། ཕྱག་མཛོད་ཕྱོགས་ཐུབ་དང་། འཛོམ་རྒྱས་དང་ཡུག་གནམ་ལྷུགས་ཀྱི་གཅེན་གཅུང་རྣམས་ཀྱིས་དབུ་ཁྲིད་དེ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་དམག་མིས་གོར་དམག་ལ་གདོང་ལེན་བྱས་ཀྱང་དགྲ་བོ་རྣམས་ཕྱིར་འབུད་བྱེད་མ་ཐུབ། དབྱིན་ཇིས་ཡུལ་འདི་ཁོ་རང་ཚོའི་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུ་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་ལྷོད་མེད་བྱེད་བཞིན་པའི་སྐབས་འདིར། ཆོས་རྒྱལ་ལ་གོར་ཁའི་བཙན་གནོན་གྱིས་སྡུག་པོ་གཏོང་བཞིན་ཡོད་པ་འདི་ནི་ཕྱི་གླིང་པ་རྣམས་ཀྱི་ཆེད་དུ་དགའ་ཚོར་དང་རེ་བའི་གོ་སྐབས་བཟང་པོ་རྙེད་པ་ལྟར་བྱུང་ཡོད། གོར་དམག་གིས་ས་མཚམས་ཁུལ་ནས་དྲག་གནོན་གྱིས་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བཏང་སྟེ་དཀའ་ངལ་བཟོད་ཐབས་བྲལ་བར་བརྟེན་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱིས་དབྱིན་ཇིར་སྐྱབས་འཇུག་མ་ཞུ་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར། མདོར་ན་གནས་སྟངས་ཐབས་སྡུག་འདི་འདྲ་བྱུང་བའི་སྐབས་འདིར་འདོད་བློ་མེད་བཞིན་དུ། ནག་རི་རྫོང་གོར་ཁས་བཙན་འཕྲོག་བྱས་པས་ན་ཕྱིར་ལོག་འབྱུང་ཕྱིར། དབྱིན་ཇི་ལ་རོགས་རམ་འབྲེལ་གཏུགས་བྱ་དགོས་བྱུང་།

དབྱིན་ཇི་རྣམས་ནི། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ངོས་ནས་འདི་ལྟར་ཡོང་རྒྱུའི་རེ་འདོད་སྙོམ་པ་ཆུ་འདོད་ལྟར་འགྲུགས་བསྒྲད་ཡོད་པས། སྐད་ཅིག་ཉིད་ལ་དམྱུང་རོགས་བྱ་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་དང་འབྲེལ་དམག་དཔོན། ཅར་ལིས་ (Major Charly) འགོ་ཁྲིད་པའི་འོག་དམག་དམྱུང་ཞིག་ཆེད་དུ་མངགས། ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་དམག་དམྱུང་རྣམས་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་གོར་ཁའི་བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་ལ་ཕར་ཏོལ་དྲག་པོ་བྱས་པར་བརྟེན། གོར་དམག་རྣམས་ནག་རི་རྫོང་ནས་ཕར་མ་ཐོས་ཐབས་མེད་བྱུང་བ་མ་ཟད། གོར་དམག་རྣམས་ལ་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་། དེ་ལྟར་ན་ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས། རྒྱ་གར་སྤྱི་ཁྱབ་དམག་དཔོན་མཆོག་ལ་ (Governor General of India) ཛ་དྲག་གི་འཕྲིན་ཡིག་ཞིག་ཕུལ་ཡོད་པ། དེའི་ནང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་དཀའ་ངལ་ཛ་དྲག་ཆེ་བའི་སྐབས་དབྱིན་ཇིས་མཐུན་གྲོགས་རོགས་རམ་གནང་བར་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་ཞུ་བཞིན་ཡོད་པའི་སྐོར་གསལ་ཡོད། ལྷག་པར་དེའི་ནང་། གོར་ཁས་ཁྲིམས་མཚོས་ཞི་བདེར་དགའ་བ་རྣམས་ཀྱི་སྲོ་ཕྱུགས་སེམས་ཅན་མང་པོ་འཕྲོག་བཅོམ་བྱས་པ་དང་། གཡོག་འཁོར་མང་པོ་བཙན་ཉར་བྱེད་ཚུལ་དང་། གཞན་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཐང་མཚམས་ས་ཁུལ། མེ་ཆི་དང་བཀྲ་ཤིས་བླག་ཆུ་བོའི་དབར་གྱི་ས་ཁུལ་རྣམས་ཕལ་ཆེ་བ་ཁྲིམས་མེད་ཀྱིས་བཙན་འཕྲོག་བདག་ཉར་བྱས་ཡོད་པས་ན་ས་ཁུལ་དེ་དག་ཕྱིར་སློག་ཡོང་ཕྱིར་རོགས་རམ་དང་། ས་མཚམས་ཀྱི་ས་ཚད་སྔར་མུས་གཏན་འབེབས་ཡོང་ཐབས་ཀྱི་འབོད་བསྐུལ་ཡང་བྱས་ཡོད། འཕྲིན་ཡིག་འདི་ཕལ་ཆེར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༦ ལོར་ཕུལ་ཡོད་པར་བསམ།[59]

དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༥-༡༦ ནང་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་དང་གོར་ཁའི་དབར་ཟིང་འཁྲུགས་བྱུང་ཡོད་ནའང་དབྱིན་ཇིའི་སྟོབས་ཤུགས་ལ་འགྲན་ཐབས་བྲལ་བས་ན། རིམ་པས་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་ཞིག་སེ་གོན་ལི་ (Segonli) ཞེས་པའི་ས་ཆར་བཞག དེའི་ནང་དབྱིན་

59 བཙུན་མོ་ཡེ་སློལ་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་" ཤོག་ངོས་ ༥༤ ལ་གསལ་འདུག

ཛིས་མ་འོངས་སྔོན་མཐོང་ལྟར་ཕྱུགས་སུ་འབྲས་ལྗོངས་དང་མཉམ་འབྲེལ་ལམ་མཐུན་སྒྲིལ་དགོས་ངེས་མཐོང་སྟེ། གོར་ཁ་དང་དབྱིན་ཇི་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་གཅིག་བཞག་པ་དེ་ནང་། དོན་ཚན་རྣམས་བརྒྱ་ཁ་གཅིག་ཆོད་བྱས་ཏེ། བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་དྲག་པོའི་དཔུང་དམག་གིས་བཙན་འཛུལ་རིགས་བྱེད་མི་ཆོག་པ་དང་། དབང་ཡོད་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཆ་བཙན་བཟུང་བྱེད་མི་ཆོག་པ་བཀོད་ཡོད་ལ་གལ་ཏེ་ཡུལ་གཉིས་དབར་གྲ་མ་སྒྲིག་བྱུང་ཚེ། དབྱིན་ཇི་བར་དཔང་དུ་ཁས་ལེན་དགོས་ངེས་ཞེས་བལ་ཡུལ་དང་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པའོ།།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༧ ལོར་དབྱིན་ཇིས། མ་འོངས་པར་འབྲས་ལྗོངས་དང་མཉམ་དུ་འཆར་གཞི་ཡོད་སྐོར་གཏན་འབེབས་བྱ་རྒྱུ་གལ་ཆེར་མཐོང་སྟེ། དབྱིན་ཇི་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་དམག་དཔོན། འབར་རེ། ལེ་ཊར་ (Major Barre Latter) ཞེས་པ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཆེད་དུ་མངགས་པ་བཞིན། དེ་ཡིས་བལ་ཡུལ་དང་མཉམ་ཆིངས་ཡིག་བཞག་ཡོད་ཚུལ་དང་། ལྷག་པར་བལ་པོས་བཙན་འཕྲོག་བྱས་པའི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཁུལ་རིགས་ཚུར་ལེན་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་པ་སོགས་ཀྱི་སྐོར་གསལ་བཤད་དང་འབྲེལ་འབྲས་ལྗོངས་དང་མཉམ་འབྲེལ་ལམ་བརྟན་པོ་བཟོ་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་མངགས་བྱས་ཏེ། གང་ལྟར་ཡང་ཡུལ་འདིར་རྒྱབ་སྐྱོར་རོགས་རམ་བྱེད་ཁུལ་གྱིས། ཊི་ཊ་ལི་ཡ་ (Titalia) ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་དབྱིན་ཇི་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་ཡོད།[60] འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་བླ་བདེ་ཆེན་དབང་འདུས་དང་སྤྱི་གཉེར་བསྟན་འཛིན། མ་བྱུན་བསྟན་པོ་བཅས་ཕེབས་ཡོད། ཆིངས་ཡིག་དེའི་དོན་ཚན་[61] དང་པོའི་ནང་། མེ་ཅི་ (Mechi) གཙང་པོའི་ཤར་འདབས་སུ་ཆགས་པའི་རི་བརྒྱུད་ཀྱི་ལུང་པ་རྣམས་ནས། བཀྲ་ཤིས་བྲག་ཆུ་བོའི་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་

60 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972 Delhi, pp. 3-5.

61 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972 Delhi, see Appendix 1, Treaty of Titalia-1817 p. 186.

པའི་ས་ཁུལ་བར་དེ་སྔ་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོས་བདག་བཟུང་བྱས་པ་རྣམས། ཨི་སི་ཀྲི་ ཨིན་ཊི་ཡ། ཀོམ་པ་ནི་ (East India Company) ཞེས་པར་མགོ་གནད་ཡོད་ཚུལ་གྱིས་སེ་གོན་ལི་ (Segonli Treaty) ཞེས་པའི་ཞི་བདེའི་ཆིངས་ཡིག་བཞག་སྟེ་མཚན་རྟགས་བཀོད་ཟིན་ཡོད། ས་ཆ་འདི་དག་ཁྲིམས་མཐུན་གྱི་བདག་པོ་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་འབུལ་རྒྱུ་བྱས་ནའང་། དོན་དུ་གོར་ཁའི་མདུན་ནས་ཚུར་ལེན་པའི་ས་ཁུལ་ཆ་ཚང་ཆོས་རྒྱལ་ལ་མ་ཕུལ་བར། ཡ་མེད་ཚ་པོས་དབྱིན་ཇིས་བདག་ཉར་བྱས་པར། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཐུགས་ཕམ་དང་མི་དགའ་བའི་རྣམ་པར་གྱུར་ཡོད། ཡིན་ནའང་རང་གིས་ནག་ཉེས་དང་ནོར་འཁྲུལ་བྱས་པ་རྣམས་རིམ་པས་ངོས་ལེན་དང་འབྲེལ་རྒྱ་གར་དབྱིན་ཇིའི་སྲི་ཁྲབ་སྤྱི་དཔོན་ཆེན་པོས་ (Governor General of India) འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཁ་ཤས་དཔེར་ན། མེ་ཅི་དང་མ་ཧ་ན་དི་གཙང་པོའི་དཀྱིལ་དུ་ཡོད་པའི་ས་ཁུལ་མོ་རང་ (Morang) ཞེས་པ་ཞིག་ཀྱང་ཕྱིར་སློག་བྱས་ཡོད།

དེ་སྔ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐུགས་ལ་དོགས་ཟོན་ཡོད་སྐབས་རབ་བརྟན་རྩེ་ཕོ་བྲང་དེ་འབྲས་ལྗོངས་ནུབ་ཕྱོགས་བལ་ཡུལ་གྱི་ས་མཚམས་དང་ཆེས་ཉེ་བ་དང་། གོར་དམག་གི་བཙན་འཛུལ་དང་འཕྲོག་བཅོམ་བྱ་སླ་བ་སོགས་ཀྱི་འགལ་རྐྱེན་ལ་བརྟེན། སྐུང་སྐྱོབ་ཀྱི་ངོས་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཤར་ཕྱོགས་གཏུམ་ལུངས་ (Tumlong) ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་གནས་སྤོས་གནང་སྟེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༧-༡༤ ལོར་ཕོ་བྲང་དབང་འདུད་རྩེ་གསར་བཞེངས་མཛད།[62] བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་དང་ཡང་ཉེ་བ་སོགས་དགོས་པ་དུ་མར་གཟིགས་ཏེ་བསྒྱུར་བཅོས་གནང་ཡོད།

62 H. H. Risley, *The Gazetteer of Sikkim* 1894 p. 19, འདི་ནང་གཏུམ་ལུངས་ཕོ་བྲང་བཞེངས་ལོ་ ༡༦༡༧ གསལ་འདུག ཡིན་ནའང་བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་རྒྱལ་རབས་ནང་ཤོག་ངོས་ ༧༤ ལ་བཞེངས་ལོ་ ༡༦༡༤ རབ་བྱུང་ ༡༧ ཤིང་ཡོས་ཞེས་གསལ་འདུག

ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་བོད་གཞུང་བརྒྱུད་དེ་བོད་ཀྱི་སྣེར་པ་ཞིག་གི་སྲས་མོ་ལ་མོའི་ལྷ་ལྷུམ་ཞེས་པ་གང་བཙུན་མོར་བསུས། ལྷ་བླ་མའི་བརྟག་འབྲས་དང་ཡང་མཐུན་པས། བོད་གཞུང་གིས་ཡུལ་གཉིས་དབར་མཐུན་ལམ་དམ་ཟབ་ཡོང་ཕྱིར་ རྟེན་འབྲེལ་མཛོད་སྒོའི་འགྲོ་གྲོན་རོགས་རམ་དང་སྐུ་ཚབ་ཀྱང་ངེས་བཅར་ཞུས་ཡོད། ལ་མོའི་ལྷ་ལྷུམ་ལས་སྲས་མོ་གཉིས་དང་སྲས་གཅིག་སྐུ་འཁྲུངས་པ་ལས། སྲས་མོ་རྒན་པ་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་ཞབས་གྲལ་མཐོན་པོ་ཞིག་གི་བག་མར་ཕེབས། སྲས་མོ་གཞོན་པ་བཙུན་མར་བཞུགས་ཀྱང་ཆུང་དུས་ནས་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༢ ལོར་འཁྲུངས་པའི་སྲས་དེ་བླ་བྲང་སྐུ་ཞབས་སུ་གྲགས་པ་དེ་ཡང་འཇིག་རྟེན་གྱི་བྱ་བས་མ་གོས་པར་ཞིང་ཁམས་གཞན་དུ་གཤེགས། དེ་བས་ན་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་སླར་ཡང་ལ་མོའི་རིགས་རུས་དེ་ལས་སྲས་མོ་གཞོན་པ་ཞིག་བཙུན་མོར་བསུས་པ་དེ་ལས་སྲས་གསུམ་སྐུ་འཁྲུངས་ཤིང་། རྒྱལ་སྲས་བགྲེས་ཤོས་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༩ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་པ་མ་འོངས་པར་རྒྱལ་བརྒྱུད་འཛིན་པ་ཞིག་བྱུང་ཡང་། སྲས་གཞན་གཉིས་ཆུང་དུས་ནས་འདས་པ་མ་ཟད་བཙུན་མོ་ཡང་སྲས་གསུམ་པ་དེ་འཁྲུངས་རྗེས་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པས་ཆོས་རྒྱལ་འཁོར་བཅས་ཐུགས་ཕམ་ཧྲེ་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་བའོ།།

དེའི་བར་ལ་བཙུན་མོ་གཉིས་པའི་ཞལ་ཏ་མ་ཞིག་དང་གཉའ་མཐུན་བྱུང་བས་སྲས་གཅིག་དང་སྲས་མོ་ཞིག་འཁྲུངས་པ་ལས་སྲས་མོ་པདྨ་ལགས་ཞུ་བ་དེ་རྗེས་སུ་སྒྲོ་ཁང་མགྲོན་གཉེར་རྣམ་རྒྱལ་ཞེས་པ་དང་ལྷན་གཉེན་སྒྲིག་མཛད། སྲས་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་ལམ་དཀར་པོ་ཞུ་བ་རྗེས་སུ་ཕྱག་མཛོད་ཀྱི་གོ་གནས་འཛིན་པའང་བྱུང་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་འདིས་སླར་ཡང་ལ་མོའི་ཁྱིམ་ཚང་གི་སྲས་མོ་གསུམ་པ་དེ་ཡང་བཙུན་མོར་བསུས། ཡིན་ནའང་ལོ་གཅིག་གི་རྗེས་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་སྟབས་སྲས་བརྒྱུད་མ་བྱུང་། ལ་མོའི་རིགས་རྒྱུད་ཀྱི་སྲས་མོ་འདི་རྣམས་ནི་གཙང་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་གཅུང་མོ་ཡིན་སྟབས།

ཆོས་རྒྱལ་དང་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་དབུ་འཛིན་རྣམ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་དང་ཕན་ཚུན་གུས་བརྩི་ཆེན་པོ་ཡོད་པའང་མངོན་སུམ་ལགས།

ཡིན་ནའང་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་བརྒྱུད་འཛིན་སྐོར་པ་དང་རྒྱལ་ཚབ་ཆེ་སློན་གླིང་པ་གཉིས་དབར། དེ་སྐབས་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་རང་མེད་སྐད་མཛའ་འབྲེལ་ཕྲན་བུ་ཉམས་རྒྱུད་དུ་ཤོར་བའི་རྟགས་མཚན་ལ། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་སྲི་སྲིད་རྣམ་གཉིས་མཇལ་འཕྲད་བྱུང་སྐབས་མངོན་སུམ་མཁྱེན་རྟོགས་བྱུང་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་དང་རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་རྣམ་གཉིས་སྒང་ཏོག་ནས་ལྷ་སར་མཛའ་འབྲེལ་གནས་གཟིགས་སུ་ཕེབས་སྐབས། རྒྱལ་ཚབ་ཆེ་སློན་གླིང་དང་མཇལ་འཕྲད་གནང་ཡོད། འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་ཕེབས་གནང་སྐབས་རྒྱལ་ཚབ་ཀྱིས་ཕྲན་བུ་མ་གུས་པའི་ཚུལ་གྱིས། ཆོས་རྒྱལ་ཡབ་སྲས་གཉིས་ཕེབས་བསྐྱེལ་ཆེད་མགྲོན་གཉེར་གྱི་ཕྱག་བརྒྱུད་འབུལ་དར་ཨ་ཤེ་སོགས་འབུལ་བར་མངགས་ཡོད་ཚོད། རྒྱལ་སྲས་མཆོག་གི་དགོངས་ཚུལ་ལ་དེ་ནི་ཕྲན་བུ་མ་གུས་པ་དང་བརླས་བརྙས་ཀྱི་སྤྱོད་གཤིས་ཡིན་པ་དང་། རྟེན་འབྲེལ་དང་མི་མཐུན་པར་དགོངས་ཏེ། ཞི་འཇམ་གྱི་ངང་ནས། འབུལ་དར་དེ་མགྲོན་གཉེར་བརྒྱུད་མིན་པར་རྒྱལ་ཚབ་མཆོག་གི་ཕྱག་ནས་འབུལ་དགོས་ཚུལ་ཞུས་པར། རྒྱལ་ཚབ་མཆོག་ཕྲན་བུ་མི་བདེ་བའི་ཚུལ་གྱིས་རང་ཉིད་དངོས་སུ་ཕེབས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་ལ་འབུལ་དར་ཕུལ་ཡོད། དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་རྒྱལ་ཚབ་ལ། རྒྱལ་སྲས་ལོ་ན་གཞོན་པས་སྤྱོད་གཤིས་ལ་བཟོད་གསོལ་ཡོང་བའི་བཀའ་མོལ་ཞུས། རྒྱལ་ཚབ་ཀྱིས་ཀྱང་དགའ་པོའི་ངང་ནས་ངོས་ལེན་གནང་ཡོད་ནའང་། ཞེ་ཕུགས་སུ་བརྟག་པར་འཛིན་ཏེ། ཆོས་རྒྱལ་དང་རྒྱལ་སྲས་ཚོའི་མཚན་དང་ལོ་མིང་བཀོད་དེ་ངན་སྔགས་དྲག་པོས་ཆུ་ཤུལ་གཙང་པོའི་ཉེ་འགྲམ། ཀུན་སྡེ་གླིང་གི་རྒྱབ་ཏུ་མཆོད་རྟེན་གསར་པ་ཞིག་གི་འོག་ཏུ་བསྣན་པ་རྒྱབ།[63]

---

63 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་གྱི་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱབ་རབས" ཕོ་བྲང་དུ་བཞུགས་པ་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་གྲངས་ ༨༦ ནང་གསལ་ཡོད།

གང་ལྟར་རྒྱལ་སྲས་ཤན་ཤོས་བློ་བཟང་སྐུ་ཞབས་མཆོག་ལ་འགལ་རྐྱེན་བར་ཆད་རྒྱུན་ཆད་མེད་པའི་ངང་མཐར་དུས་མིན་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པའང་རྒྱལ་ཚབ་འདིའི་མཐུ་གཏད་ངན་པའི་འབྲས་རྟགས་དུས་སུ་སྨིན་པ་ཞིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་འདུག

ཆོས་རྒྱལ་འདིས་སླར་ཡང་ཧ་ནག་ལྟིང་དཀར་བའི་ལྷ་ལྕམ་ཞིག་བཙུན་མོར་བསུས་རུང་། འདི་ལས་སྲས་གཅིག་ཀྱང་འཁྲུངས་མེད། དེ་བས་ན་ཡང་བསྐྱར་བོད་གཞུང་ལ་རེ་བསྐུལ་ཞུས་ཏེ། ལྷ་བློ་མར་གསོལ་མཆོད་དུ་མའི་སྒོ་ནས་བརྟག་པ་ཞུས། མཆོག་གསུམ་བརྟག་འབྲས་སུ་ཧ་ནག་སློན་སྐྱིད་ལྷ་ལྕམ་ལ་རྗེས་ཁྲིད་སྲས་མོ་གཉིས་སྔར་ནས་ཡོད་བཞིན་དུ་བཙུན་མོར་བསུ་དགོས་ཚུལ་བབས་པ་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཙུན་མོར་གདན་ཞུས། ལྷ་ལྕམ་འདིའི་སྲས་མོ་ཤན་པ་ལྷ་སར་གཉེན་སྒྲིག་གནང་ཟིན་ལ། སྲས་མོ་ཆུང་བ་ཚེ་རིང་བུ་འཁྲིད་ནི་འབྲས་ལྗོངས་སུ་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་ (པག་ལ་ཇེ་ཕན་) གྱི་ཆུང་མ་གཉིས་པར་གྱུར།

བཙུན་མོ་སློན་སྐྱིད་ལས་སྲས་གཅིག་ (ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༠) དང་སྲས་མོ་ཞིག་འཁྲུངས་པ་ལས། སྲས་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་ཞུ་བ་འདི་རྗེས་སུ་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པར་གྱུར། ཡིན་ནའང་སྲས་མོ་ནི་བཙུན་མར་བཞུགས་ཀྱང་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན།

དེ་སྐབས་ཕྱུག་མཛོད་གར་དབང་གི་བུ་ཆུང་བ་ཕྱུག་མཛོད་ནྡོ་ལོད་ཞུ་བ་དེ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཞང་པོ་ཡིན་སྐབས། ཧ་ཅང་བཟོད་མི་ཐུབ་པའི་ཁེངས་དྲེགས་དང་། ཆེ་འདོད་ཅན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་དང་འདྲ་མཚུངས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ལ་ཐེ་བྱུས་བྱས་ཏེ། རྒྱལ་པོའི་རྒྱ་དམ་དམར་པོ་ཡང་བགས་མེད་བེད་སྤྱོད་བྱས། ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་དཔྱ་ཁྲལ་གྱི་ཚུལ་དུ་མི་མང་རྣམས་ཀྱི་མདུན་ནས་དངུལ་དང་དངོས་ཟས་ལ་སོགས་པ་གཞན་ནོར་ཧམ་ཟས་བྱས་པ་སོགས་ཁྲིམས་འགལ་གྱི་ལས་དུ་མ་བརྩམས། མདོ་དོན་ཡང་སྙིང་ཕྱུག་མཛོད་འདིས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དབང་ཚད་ལའང་འགྲན་ཟླ་བྱས་པས་མ་ཚད། དམིགས་ཡུལ་རྒྱལ་པོའི་གསེར་ཁྲི་འཕྲོག་རྒྱུའི་བསམ་ངན་འཆར་ཡོད། དེར་བརྟེན་ཆོས་རྒྱལ་ཐུགས་ཤིན་ཏུ

འཁྲུགས། ཐ་ན་རང་གི་སྲིད་བློན་གྱིས་ཀྱང་ངོ་རྒོལ་གྱི་རྣམ་འགྱུར་འདི་འདྲ་སྟོན་བཞིན་ཡོད་པ་ནི་རང་བཞིན་སྣང་ཚུལ་དུ་འཛོག་འོས་པ་གཏན་ནས་མིན་པས། གང་སྐྱུར་དཀའ་རྙོག་འདི་ཚུང་དུས་ནས་བསམ་ཐབས་མི་གནང་མཐུ་མེད་ཀྱིས། རང་གི་བློན་ཆེན་གཞན་རྣམས་དང་བླ་མ་རྣམས་ལ་ཡིད་བརྟན་འཕེར་བའི་འབྲེལ་བ་བཟང་པོ་བཞག་གནང་། བློན་ཆེན་དང་བླ་ཆེན་རྣམས་ལ་དྲན་གསོའི་ཆེད་དུ་འདི་ལྟར་གསུངས་ཡོད། ནྡྲ་ལོད་ཀྱི་ཡབ་ཕྱུག་མཛོད་གར་དབང་དཀྱུས་མ་ནས་གོ་གནས་ཆེན་པོར་བསྐོ་བཞག་མཛད་པ་ནས་བཟུང་། ཁོང་དང་ཁོང་གི་སྲས་ཆོས་རྒྱལ་པོའི་ཡོང་བབས་རིགས་དང་དབང་ཚད་སོགས་ལ་བག་མེད་སྤྱད་དེ་རྒྱལ་པོའི་དབང་ཚད་ཉམས་ཉུད་དུ་བཏང་བ་དང་། མངའ་སྡེའི་དཔལ་འབྱོར་ཆེས་ཉམས་ཉུད་དུ་ཕྱིན་ཚུལ་སྙོར་གསལ་བཤད་ལེགས་པར་གནང་། ཕོ་བྲང་རབ་བརྟན་རྩེའི་ཕྱི་ནང་བར་གསུམ་གྱི་རྒྱུ་ནོར་ལོངས་སྤྱོད་ཕལ་ཆེར་ནྡྲ་ལོད་ཀྱི་ཁང་པར་འོར་འདྲེན་བྱས་ཏེ་ཕོ་བྲང་ཕལ་ཆེར་བྲག་ཕུག་སྟོང་པ་བཞིན་བཟོས་ཡོད། ལྷག་པར་ཕྱུག་མཛོད་གར་དབང་འདིས་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་མགོ་རིགས་དུ་མ་ཞིག་ཕྱིར་འབུད་བྱས་ཏེ། ཁོང་རང་གི་སྲས་དང་སྤུན་མཆེད་རིགས་བསྐོ་བཞག་མཛད་པ་མ་ཟད་ཇོང་དཔོན་གྱི་གོ་གནས་སུ་འཕོ་བསྒྱུར་གསར་བཅོས་ཀྱང་མཛད་ཡོད། མདོར་ན་ཕྱུག་མཛོད་འདིའི་སྲས་དང་སྤུན་མཆེད་ཆོས་ཡུལ་འདིའི་ནང་ཁྲིམས་མེད་ཀྱི་རྣམ་པས་ལུགས་སྲོལ་གསར་སྤྲུས་བྱས་ཏེ་འཛིན་སྐྱོང་བྱས། ལྷ་མོན་གཉིས་དབར་འཁོན་རྩོད་ཀྱི་གཞི་མའང་འདི་ཆོས་བཟོས་ཏེ། ཡུལ་འདིའི་ཞི་བདེ་ལ་གནོད་ཚབས་ཆེན་པོ་བཏང་དང་གཏོང་མུས་ཡིན་པ་ཚང་མས་ཤེས་འཚོར་བྱུང་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༤ ལོར་ཀ་ཛི་བློན་ཆེན་རྣམས་དང་བླ་མ་མཚན་ལྡན་ཅན་རྣམས་འདུ་འཛོམས་ཀྱིས་བདེན་དཔང་གི་ཚུལ་དུ་ཆོས་རྒྱལ་དང་ཕྱུག་མཛོད་ནྡྲ་ལོད་གཉིས་ཀྱི་དབར་བར་འདུམ་མཛད་དེ། རེ་ཞིག་ཞི་འཇགས་བྱུང་ནའང་ལོ་དེ་གའི་ནང་སླར་ཡང་འཁོན་རྩོད་བྱུང་བས་བར་འདུམ་མཛད་དེ་ཞི་བདེ་འབྱུང་ཐབས་ལ་འབད་བརྩོན་གནང་ཡོད། དེ་ལྟར་ལོ་གསུམ་བསྡུད་

མར་ཕྱུག་མཛོད་རྡོ་ལོད་ཀྱིས་དོགས་ཟོན་ཉམས་ང་སྒྲུ་ཙམ་མེད་པར། དེ་སྐྱ་གྲོས་མཐུན་བཀག་སྡོམ་བཞག་པའི་དོན་ཚན་ནང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དབང་ཚད་དང་ཐོབ་ཐང་ལ་ཏབ་ཤ་རྒྱག་རྒྱུ་དང་བག་མེད་སྤྱོད་རྩིང་རིགས་བྱ་མི་ཆོག་པ་སོགས་འཁོད་ཡོད་རུང་། དེ་དག་ལ་སྣང་མེད་རྒྱབ་འགལ་དབྱིས་ཕྱིན་པ་བྱས་པ་ལ་བརྟེན། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་ངལ་ཚད་མེད་སྨྱོང་དགོས་བྱུང་། དུས་ངན་འདི་འདྲའི་སྐབས་སྲས་བགྲེས་ཕྲོས་དེ་དང་ལ་མོའི་ལྷ་ལྕམ་གཉིས་པའང་གློ་བུར་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པ་བྱུང་བའང་ཕྱུག་མཛོད་རྡོ་ལོད་འདིའི་མཐུ་གཏད་ངན་པའི་འབྲས་བུ་ཡིན་པར་མངོན་སུམ་ཡིད་ཆེས་བྱེད་བཞིན་ཡོད།

མདོར་བསྡུ་ན་དུས་ཡུན་རིང་མོ་ཞིག་ནས་ནང་འཁྲིག་འབྱུང་ཐབས་བྱས་ཀྱང་དཀའ་བས། ཐབས་གཞན་མེད་སྟབས། ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་བཟོད་པའི་གོ་ཆ་རིང་དུ་ངར་ནས། ཕྱུག་མཛོད་རྡོ་ལོད་དང་ཁོང་གི་ནང་མི་ཚོར་བསམ་བརྗོད་ལས་འདས་པའི་ནག་ཉེས་ཞིག་འགེལ་རྒྱུ་ཐག་བཅད་ཟིན། རྒྱལ་པོ་དང་བློ་མཐུན་པ་འགའ་ཚོགས་འདུ་དང་གསང་གྲོས་ནང་སྲིད་དོན་གྱི་སྒོ་ནས་འགྲོང་རྒྱུ་ཐག་བཅད་ཟིན། དམིགས་བསལ་དེའི་ཆེད་དུ་གཤམ་འཁོད་བཀའ་གསུང་དྲངས་ལེན་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཁས་བླངས་དམ་བཅའ་ཕུལ། ༡ སྤྲོ་ཁང་མགྲོན་གཉེར་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་ཕ་ཚབ། ༢ གཟིམ་དཔོན་བྲ་ལྕུ། ༣ རྩིས་པ་བླ་མའི་ཡབ་ལྷ་ཆོས། ༤ རྫོང་སློང་གྲོལ། ༥ མ་བྱིན་བཟང་པོ། ༦ གཟིམ་དཔོན་ཚེ་བརྟན། ༧ གནམ་ཐང་ཕྱིང་དཔོན་ཕྲིན་ལས། ༨ མགྲོན་གཉེར་ཚེ་རྒྱལ་དང་། ༩ རྒོད་རོང་བཙུ་དཔོན་པ་སངས་བཅས་ཀྱིས་ཕྱུག་མཛོད་རྡོ་ལོད་ལྐོག་བསད་བྱས་པའོ།།

ལྐོག་བསད་བྱས་པའི་འབྲས་བུར། ཀོ་བཀྲ་པའི་རིགས་བརྒྱུད་པ་ཆོས་ཨི་ལམ་ (Ilam) ས་ཁུལ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་ལ་ངོ་རྒོལ་དང་གཡུལ་འགྱེད་མུ་མཐུད་ནས་བྱས། ཕྱུག་མཛོད་གར་དབང་གི་བུ་ཀུན་དགའ་མིང་ཅན་གྱིས། ཨི་ལམ་གྱི་ས་ཁུལ་དག་དེ་སྐྱ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་བརྒྱུད་དམའ་བའི་ཁུངས་སུ་ཚུད་ཐབས་བྱས་ཡོད་པར་བརྟེན། རང་ཉིད་ཀྱང་དེའི་རྫོང་

དཔོན་དུ་བསྐོ་བཞག་བྱུང་ཡོད་པ་ལྟར། དེ་ནས་བཟུང་ཁོང་གི་མི་བརྒྱུད་རྣམས་ཕལ་ཆེར་ཨི་ལམ་དུ་གཞིས་ཆགས།

ཕྱག་མཛོད་ན྄ྡོ་ལོད་ཀྱི་ཚ་བོའམ། ཀོ་བཀྲ་པ་ཀུན་དགའི་བུ་ཡུག་དགྲ་ཐུབ་དང་། ཇོ་དྲུང་དགྲ་གནོན་ ཀ་ཛི་གོ་རོག་རྣམས་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་རང་གི་ཨ་ཁུ་ལྐོག་བསད་བཏང་བའི་རྐྱེན་རྩར་འབྲས་ལྗོངས་ནས་ཨི་ལམ་ས་ཁུལ་དུ་ཡུལ་འཐོན་ཏེ་ཕྱིན། ལམ་ཞོར་དུ་གནམ་ཐང་དང་ཆི་གཏམ་ས་ཁུལ་དག་ནས་མོན་རིགས་ཁྲིམ་སྡེ་བརྒྱད་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་གཡོ་ཐབས་ཀྱིས་བསླུས་ཏེ། ཨི་ལམ་དུ་འཁྲིད། དམག་དཔུང་གོ་སྒྲིགས་བྱས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་ལ་ངོ་རྒོལ་བྱ་རྒྱུའི་འཆར་བཀོད་བྱས། དེ་རྗེས་ལོ་ཤས་རིང་ཀོ་བཀྲ་པ་ངོ་ལོག་ཚོགས་པས་ངོ་རྒོལ་ཚོད་མེད་བྱས། ཐ་ན་བལ་ཡུལ་ནས་གོར་ཁའི་མི་རིགས་དུ་མའང་གླ་ཡོགས་ཐོག་ནས་བསྡུ་གསོག་བྱས་ནས་དམག་དཔུང་སྟོབས་ཆེན་ཞིག་གྲ་སྒྲིག་བྱས་ཡོད། འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཙན་འཛུལ་དྲག་པོ་ཡང་ཡང་བྱས་ཏེ་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་ཚོར་དཀའ་སྡུག་ཚད་མེད་བཏང་ཡོད། དཀའ་ངོག་འདི་ཉིད་མཆམས་འཛོག་ཡོང་བའི་ཆེད་ཐབས་ཤེས་ཤིག་མི་མཛད་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར་ནས། རང་གི་བཀའ་བློན་ཁག་དང་སྐུ་བགྲེས་ཚོའི་བཀའ་སློབ་གཞིར་བཟུང་ཐོག སྔ་གདོང་ཀ་ཛི་བློན་ནག་པོ་དང་པདྨ་ཡང་རྩེའི་ཆེ་དཔག་བསྟན་འཛིན་དང་། མགྲོན་གཉེར་པོ་དར་སོགས་ཀྱི་འོག་དམག་དཔུང་ཞིག་བསྡུ་གསོག་མཛད་དེ་བྲེལ་ཚུབ་ཀྱི་སྒོ་ནས་ནག་རི་ཕྱོགས་སུ་ཆེད་དུ་མངགས། ངོ་ལོག་པ་ཀོ་བཀྲ་པའི་བུ་སྤུན་རྣམས་དང་མཉམ་ཞི་བདེའི་གྲོས་མོལ་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་ཕེབས་པ་ལྟར། ཁོང་རྣམས་ཀྱིས་འབད་བརྩོན་བྱས་ཀྱང་། ངོ་ལོག་པ་ཚོས་ སླུ་བྲིད་དུ་ཚོར་ནས་འཁོན་ནད་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཞི་བདེའི་གྲོས་མོལ་བྱ་རྒྱུར་ངོས་ལེན་མ་བྱས། དེའི་མཚན་མོར་དོགས་ཟོན་སྤྱ་ཙམ་མེད་པར་གཉིད་ཁུག་སྐྱེ་ལྷོད་ཡངས་སུ་བཞུགས་སྐབས། ཀོ་བཀྲ་པ་ངོ་ལོག་པ་ཚོས་དྲག་དམག་ཚུར་རྒོལ་བྱས་ཏེ་མང་པོ་དམར་བསད་བཏང་བས་ན་འདི་ཕྱོགས་ཀྱི་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་སྲོག་སྐྱོན་མེད་པར་རེ་ཞིག་བྲོས་ཐུབ་པ་བྱུང་བའོ།

དེ་རྗེས་ཀོ་བགྲ་པའི་དཔུང་ཚོགས་ཀྱིས་ངོ་རྒོལ་བྱས་ཏེ་རིན་ཆེན་སྤུངས་ས་ཁྲུལ་བར་སློབས། རྒྱལ་ཞིང་དུའང་བཙན་འཛུལ་བྱས། ད་དུང་བཙན་གནོན་འཕྲོག་བཅོམ་སུ་མཐུད་དེ། རན་གིཏ་ཚུ་བོ་བརྒལ་བ་ན། དེ་སྔོན་སྦྲ་གདོང་ཀ་ཛིའི་འོག་དམག་དཔུང་རྣམས་ནག་རི་ས་ཁུལ་དུ་ཕམ་ཉེས་བྱུང་སྟེ་ཕྱོགས་གཅིག་བྲོས་ཐར་པ་རྣམས་དང་འཕྲད། ཁོ་ཚོས་སྙིང་སྟོབས་ཆེན་པོས་འགོག་རྒོལ་ཤུགས་ཆེན་བྱས་པས། ཀོ་བགྲ་བ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་མཐར་བསྐྲད་བྱས་ཡོད། དེ་རྗེས་ཀོ་བགྲ་པ་ཚོས་ཟིང་འཁྲུགས་དུ་མ་བྱས་རུང་ལམ་ལྷོང་བྱུང་མེད། ཟིང་འཁྲུགས་འདི་འདྲ་ཞིག་གཡང་སྒང་ས་ཁུལ་དུ་ཡུལ་འདིའི་དམག་དཔུང་དང་གདོང་ཐུག་གིས། ཕྱོགས་གཉིས་ཀར་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད།

དེ་རྗེས་སླར་ཡང་ཀོ་བགྲ་པ་ཚོས། འབོ་རོན་ (Bron) དང་། ལིང་རི་ (Lingri) བརྒྱུད་བཙན་འཛུལ་བྱས། ཡུལ་མི་ཚོར་སྡུག་རྩུབ་དང་དམར་བསད་འཕྲོག་བཅོམ་སོགས་དུ་མ་བྱས། མཐར་རྫོང་དགུའི་ས་ཆ་སྒོར་ (Gor) ཞེས་པའི་བར་འབྱོར། ཁོང་ཚོའི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་འཁོར་བཅས་ཀྱི་གདན་ས་གཏམ་ལུང་ས་བྲང་བཙན་འཕྲོག་བྱ་རྒྱུ་དེ་ཡིན་རུང་། ཡུལ་འདིའི་སྲུང་སྐྱོབ་བཙན་པ་དང་དམག་དཔུང་རྣམས་ཀྱི་སྙིང་སྟོབས་ཆེ་བ་སོགས་ཀྱིས་རྐྱེན་པས་དགྲ་བོ་རྣམས་མཐའ་བསྐོར་ཏེ་བྲོས་ས་མེད་པ་བཟོ་རྒྱུའི་འཆར་བཀོད་བྱས་པ་བཞིན། དེ་མ་ཐག་ཚུར་རྒོལ་བ་རྣམས་ཕར་ཕྱིར་ལོག་བྱ་དགོས་པ་བྱུང་།

ཁོ་ཚོ་སླར་ཡང་ཡོང་ཉེན་ཆེ་བར་བརྟེན་བཟོད་དཀའ་བའི་གནས་སུ་གྱུར་ཡོད་སྐབས་བོད་གཞུང་དང་རྒྱ་ནག་ཨམ་བན་གཉིས་ལ་རོགས་རམ་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཤིང་། བལ་པོའི་གཞུང་དང་ཞི་བའི་གྲོས་མོལ་ཡོང་ཐབས་ཞུས། ཨི་ལམ་བརྒྱུད་ནས་ཀོ་བགྲ་པ་ཚོས་བཙན་འཛུལ་མི་ཡོང་བ་དང་། ཡུལ་འདིའི་ས་མཚམས་སུ་ཡོད་པའི་ཡུལ་མི་རྣམས་ལ་དཀའ་ངལ་མི་ཡོང་བའི་ཞི་མོལ་བྱས་ཀྱང་། བལ་གཞུང་གིས་ཁས་ལེན་བྱས་མེད་ལ། འདི་ཡི་རྒྱུ་མཚན་ནི། འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཙན་འཛུལ་བའི་རྒྱུན་མི་ཉམས་པར་གནས་ན། ཡུལ་དེའི་སྟོབས་

ཤུགས་ཉམས་རྒྱུད་དུ་འགྲོ་རྒྱུ་ཉག་གཅིག་ཡིན་པས། དེ་ལྟར་བྱུང་ན་བལ་ཡུལ་ལའང་གནོད་འཚེ་ཚུང་བའི་ཕན་ནྭབས་འབྱུང་ངེས་སྙམ་སྟེ། བལ་པོས་ཐེ་གཏོགས་མ་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན།

སླར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་བལ་ཡུལ་དབང་འཛིན་པར་དྭན་གསོའི་ཚུལ་དུ། ཀོ་བཀྲ་པ་འདི་རྣམས་ཨི་ལམ་ས་ཁུལ་ནས་ཕྱིར་འབུད་བྱས་ཏེ། འདི་ག་འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་ལ་ཧྲིས་སྤྲོད་གནང་དགོས་ཚུལ་འབོད་བསྐུལ་བྱས། ད་རེས་འདིར་བལ་པོས་སྟོབས་ཤུགས་ཅན་གྱི་རྒྱལ་ཁབ་བོད་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་དང་མཐུན་ལམ་དམ་ཟབ་འབྱུང་ཕྱིར་དམིགས་ཏེ། འབྲས་ལྗོངས་ལ་རོགས་རམ་བྱ་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་བྱས་ཡོད། བལ་པོའི་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་ཆེ་བ། བྷིམ་ཀེ་སར་ པཎ་ཌེ་ ཀ་ཛི་ (Bhimkesar Pande Kazi) མཆོག་སྐུ་ཚབ་ཏུ་བཏང་། ཀོ་བཀྲ་པ་སྤྱན་མཆེད་འཁོར་བཅས་འཛིན་གཟུང་བྱས་ནས་རྒྱལ་སར་འཁྲིད་ཕེབས། དེ་རྗེས་སྐུ་སྲུང་དུ་མ་དང་བཅས་ཀོ་བཀྲ་པ་རྣམས་བོད་སྲིད་གྲོང་བརྒྱུད་རྒྱ་གཞུང་དང་བོད་གཞུང་སྐུ་ཚབ་པ་རྣ་དཔོན་སྲིད་སྡུག་པ་རྣམ་གཉིས་ལ་ཧྲིས་འབུལ་ཞུས། དེ་རྗེས་ཏ་ཙང་ཡ་མཚན་ཆེ་བ་ཞིག་ལ་ངོ་ལོག་པ་ཀོ་བཀྲ་པ་རྣམས་གཏམ་ལངས་པོ་བྲང་དུ་ཆོས་རྒྱལ་ལ་ཧྲིས་སྤྲོད་གནང་སྐབས་བོད་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་སྲིད་སྡུག་རྡོ་རྗེ་དགྲ་འདུལ་གྱིས་ཕན་ཚུན་ནང་འགྲིག་ཡོང་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་ཡང་ཞུས་ཡོད།

དེར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་ཏ་ཙང་ཐག་ཆོད་པོའི་སྒོ་ནས་ཡུལ་འདིར་བཙན་འཛུལ་རིགས་མི་ཡོང་བ་དང་ཞི་བདེ་འབྱུང་ཕྱིར་ནང་འགྲིག་བྱ་རྒྱུ་ཞལ་བཞེས་གནང་ཡོད། ཀོ་བཀྲ་པའི་སྤྱན་མཆེད་དང་བཅས་པར་སྲིད་བྱུས་ག་ཡངས་བཏང་བ་དང་ཆབས་ཅིག སླར་ཨི་ལམ་ས་ཁུལ་དུ་ཕྱིར་ལོག་ཆོག་པའི་བཀའ་ཡང་འཁྲོལ། དེ་སྔ་འབྲས་ལྗོངས་ནས་མགོ་བསྐོར་གྱི་སྒོ་ནས་ཨི་ལམ་ཕྱོགས་སུ་སྐྱོ་བཤུད་བྱས་པའི་མོན་རིགས་རྣམས་སོ་སོའི་ཡུལ་དུ་ཕྱིར་སློག་དགོས་ཚུལ་བཀའ་ཤོག་ཀྱང་སྩལ་གནང་། ཕན་ཚུན་ནང་འགྲིག་བྱུང་ཚུལ་སྐོར་ཡིག་ཆར་བཀོད་དེ་གྲོས་ཆོད་བཞག་པའི་ངོ་ཤུས་ཤིག་བོད་གཞུང་ལའང་སྟན་འབུལ་བྱས་ཡོད། ཡིན་

ནའང་ཁང་གསར་དེ་ཕན་གྱི་ཡབ་དེ་ཕན་ཀད་པོས་ཐབས་ལ་མི་མཁས་པའི་སྒོ་ནས། རྒྱུ་མཚན་ཆུང་ཚག་འགར་སྐྱོན་བརྗོད་གནང་སྟེ། ཀ་བཀྲ་པ་ཚོར་དངོས་སུ་ངོ་རྒོལ་བྱས་པ་ལ་བརྟེན། ཀ་བཀྲ་པས་ནང་འཁྲིག་བྱུང་བའི་གྲོས་ཚོད་ལ་བརྩི་འཛོག་མེད་པར་ཨི་ལམ་ས་ཁྲུལ་ནས་སླར་ཡང་གོ་ལག་ཆས་བརྒྱན་ཏེ་བཙན་འཛུལ་ཤུགས་དྲག་བྱ་རྒྱུ་དང་། རང་གི་དགོས་གལ་རྣམས་མ་འགྲུབ་ཀྱི་བར་ངོ་རྒོལ་མུ་མཐུད་བྱ་རྒྱུའི་ཁྲབ་བསྒྲགས་བྱས་ཤིང་། ཕོ་ཚོའི་འདོད་པ་གཙོ་བོའི་ནང་ལྟར་ན། དེ་ཕན་ཀད་པོ་གྲོངས་པའི་རྗེས་སུ་ཀ་བཀྲ་པའི་མི་ཞིག་ལ་དེ་ཕན་གྱི་གོ་གནས་སྤྲལ་དགོས་རྒྱུ། འབྲས་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པ་ཆེ་གྲས་ནང་ནས། ཀ་བཀྲ་པ་དང་འཁོན་ནད་ཡོད་རིགས་གཞུང་ཞབས་ནས་ཕྱིར་འབུད་དགོས་རྒྱུ། ལྷག་པར་གོང་འཁོད་ཀྱི་དགོས་གལ་རྣམས་གནད་རྒྱུའི་རིགས་གང་ཡང་འཛོག་མི་དགོས་པར་ངོས་ལེན་དགོས་རྒྱུ། དེ་ལྟར་བྱུང་ན་ཀ་བཀྲ་པའི་སྤུན་མཆེད་འཁོར་བཅས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་ལོག་བྱ་རྒྱུ་དང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་རྗེ་འབངས་དམ་ཚིག་ལྡན་པའི་སྒོ་ནས་ཅི་གསུང་བཀའ་སྒྲུབ་དང་བདེན་པའི་རྒྱབ་སྐྱོར་གཡོ་ཟོལ་མེད་པར་ཞབས་འདེགས་ཞུ་འཆར་ཡོད་པའི་སྐོར་སོགས་ཀྱི་བསམ་འཆར་ཕུལ་ཡོད་འདུག

ཀ་བཀྲ་པའི་བསམ་འཆར་དེར་འབྲས་གཞུང་བློན་ཆེན་རྣམས་དང་བླ་མ་རྣམས་ཀྱིས་དངོས་སུ་གཟིགས་ཞིབ་གནང་རྗེས། ངོས་འཛིན་བྱ་ལོས་པ་མེད་པར་སྣང་སྟབས་ནང་འཁྲིག་མ་བྱུང་བར་བརྟེན། སླར་ཡང་ཡུལ་འདིའི་མི་སེར་རྣམས་ལ་བཙན་གནོན་སྡུག་རྩུབ་ཡང་ཡང་བྱས། ཡིན་ནའང་ཟིང་འཁྲུག་རྣམས་ཚར་བཅད་རིམ་བཞིན་རྗེས་འདེད་ཀྱིས་སླར་ཆུར་རྒོལ་མི་ཐུབ་པ་ཞིག་བཟོས་ཡོད། དེ་སྐབས་ཡུལ་འདིའི་དམག་དཔུང་གི་འགོ་ཁྲིད། ཁམས་སྨེ་དགེ་བླ་མ་པདྨ་དབང་རྒྱལ་གྱིས་མཛད། ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་འགོ་དཔོན་ཁ་ཤས་དང་བཅས་པས་འཐབ་འཛིང་ནས་ཤུགས་ལྡན་པ་ཞིག་བྱས། ཁམས་པ་བླ་མ་པདྨ་དབང་རྒྱལ་འདི་ནི་དེ་སྐབས་ར་ལངས་དགོན་པའི་རྡོར་སློབ་ཡིན་ནོ།།

ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་སླར་ཡང་བོད་གཞུང་ལ་རོགས་རམ་སྐྱབས་འཇུག་ཐེངས་གསུམ་པ་དེ་ཞུས། བོད་གཞུང་ནས་རྒྱ་དཔོན་ (Captain) གཉིས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་མངགས། བསང་དང་མར་གཏམས་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་ངེས་འགྱུར་ཟིན། རྒྱ་དཔོན་དེ་དག་གི་དྲག་པོའི་ཤུགས་གནོན་ལ་བརྟེན། ཀོ་བཀྲ་པའི་སྤྱན་རྣམས་གཉའ་ཐབ། ཟིལ་གྱིས་གནོན་ཏེ་ཆིངས་ཡིག་ཞིག་ནང་མཚན་རྟགས་མ་བཀོད་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར་པ་བཞིན། དེའི་ནང་། ད་ནས་བཟུང་ཡུལ་འདིར་བཙན་འཛུལ་རིགས་གཏན་ནས་བྱ་མི་ཆོག་པ་བཀོད་ཡོད་འདུག གང་ལྟར་ཡང་ཀོ་བཀྲ་པའི་མི་བརྒྱུད་འདི་དག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་དང་ཡུལ་མི་རྣམས་ལ་རྒྱུན་རིང་བར་དཀའ་ངལ་དཔག་མེད་སྤྲད་ཡོད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཡོད།

ཀྱི་ཀྲ་ལི་ཡ་ཆིངས་ཡིག་ལྟར་ན་ཡུལ་འདི་དང་བལ་ཡུལ་དབར་མ་འོངས་པར་རྩོད་རྙོག་བྱུང་ཚེ། འབྲས་ལྗོངས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱ་རྒྱུའི་དབང་ཚད་ཆ་ཚང་དབྱིན་ཇིར་སྤྲད་ཡོད་སྐབས། རོགས་རམ་བྱ་ཁུལ་ཙམ་གྱི་རྣམ་པ་འདོན་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་བཟང་པོ་འདི་འདྲ་ནམ་ཐོབ་ཡོང་ངམ་སྙམ་པ་སྙོམ་པ་ཆུ་འདོད་ལྟར་སྒྲུགས་བསྡད་ཡོད་ལ། དོན་ལ་དབྱིན་ཇིས་ཡུལ་འདི་རང་ཉིད་ཀྱི་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུ་རྒྱུའི་བསམ་ངན་ལས་མེད། གང་ལྟར་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༢༧ འགོ་ཚུགས་ཙམ་ན་ཡུལ་གཉིས་དབར་རྩོད་རྙོག་ཞིག་ལངས། དེ་ནི་མེ་ཅི་གཙང་པོའི་ཤར་འདབས་སུ་ཡོན་འབྲུ་ (Onto) ཞེས་པའི་རི་སྟེང་ཞིག་གི་སྐོར་ཡིན། དབྱིན་ཇི་དང་ཆིངས་ཡིག་བཞག་དོན་ལྟར། བར་དཔང་གི་ཆེད་དུ་རྒྱ་གར་གྱི་སྤྱི་ཁྱབ་སྤྱི་དཔོན་ལ་སྙན་གསེང་ཞུས་པས། དེ་མ་ཐག་སྤྱི་ཁྱབ་སྤྱི་དཔོན་གྱིས་དམག་དཔོན་ལོ་ཨེཀྲ་དང་། སྐུ་ཞབས་ཛེ་ ཌབ་ལེའུ་ གྲ་རན་ཀྲ་ (Captain Llyod and Mr. J.W. Grant) རྣམ་གཉིས་བརྟག་ཞིབ་དང་། ཟིང་འཁྲུགས་རྣམས་ཞི་འཇགས་ཕྱིར་གཞུང་ཚབ་ཏུ་བཏང་། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་འདོད་མོས་ལྟར་རྩོད་གཞི་ཐམས་ཅད་ཞི་འཇགས་མཛད་ཡོད་ཀྱང་། བལ་པོས་དབྱིན་གཞུང་ལ་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་འབྲས་སུ། མཐར་ལོ་ངོ་བཅུ་གཅིག་རྗེས་སུ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༨ ལོར་ས་ཁུལ་དེ་དག་སླར་ཡང་བལ་ཡུལ་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པར་བྱས་སོ།།

དམག་དཔོན་ལོ་ཨེཊྲ་དང་སྐུ་ཞབས་གྲ་རནཊྲ་རྣམ་གཉིས་དེ་སྤྱི་ལོ་ ༡༨༣༥ ལོར་ས་མཚམས་ཕྱོགས་སུ་བརྟག་ཞིབ་ལ་ཕེབས་སྐབས་ཞོར་ལ་རི་སྟེང་ཞིག་ཏུ་གྲོང་བརྡལ་ཆུང་ཆུང་། ཆགས་དབྱིབས་ཤིན་ཏུ་མཛེས་སྡུག་ལྡན་པ་ཞིག་གཟིགས་པ་དེ་ལ་ཡུལ་མི་ཚོས་རྡོ་རྗེ་གླིང་ཞེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། ས་གནས་འདིའི་ཆགས་དབྱིབས་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པར་དབྱིབས་གཉིས་ཀ་ཡིད་དབང་མེད་དུ་འཕྲོག ། རི་སྟེང་གི་ས་ཆ་འདི་འཕྲོད་བསྟེན་ལ་ཕན་པའི་ས་གནས་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་གཟིགས་པ་ཙམ་མ་ཟད། རྒྱ་ཐང་ཚ་བ་ཆེ་བའི་དཀའ་སྡུག་རྣམས་སེལ་ཐུབ་པའི་བསིལ་ལྗོངས་འདི་རུ་དབྱིན་ཇིའི་སྐུ་དྲག་རིགས་ངལ་གསོ་ཁང་ངམ། འཕྲོད་བསྟེན་ཁང་ཞིག་གསར་འཛུགས་བྱ་འོས་པའི་ས་གནས་ཁྱད་འཕགས་ཤིག་ཏུ་མཐོང་[64] པས་ན་གནས་ཚུལ་ཞིབ་ཕྲ་སྤྱི་ཁྱབ་སྤྱི་དཔོན་མཆོག་ལ་སྙན་ཕ་སེང་ཞུས་འདུག

རྒྱ་གར་སྤྱི་ཁྱབ་སྤྱི་དཔོན་མཆོག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་རེ་བསྐུལ་གྱི་འཕྲིན་ཡིག་གཅིག་ཕུལ་ཡོད་པ་དེ་ཡི་ནང་། རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་གྲོང་བརྡལ་མཛེས་པ་དེ་དབྱིན་ཇིར་མཁོ་གནད་ཆེ་བས། གུན་བསབ་ཀྱི་སྒོ་ནས་སམ། ཡང་ན་དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་འདོད་མོས་ཀྱི་ས་གནས་གཞན་ཞིག་ཚབ་བཞེས་ཏེ་བརྗེ་ལེན་གནང་དགོས་རྒྱུའི་སྐོར་གསལ་བཤད་ནན་ཏན་དང་འབྲེལ་དབྱིན་གཞུང་ལ་ཐོབ་ཐབས་འབོད་བསྐུལ་མཛད་ཡོད་འདུག

གང་ལྟར་ཡང་དབྱིན་གཞུང་གིས་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་ས་གནས་ཆུང་ཆུང་འདི་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་མདུན་ནས་འཐོབ་ཐབས་བྱས། རྒྱུ་མཚན་ནི་ས་གནས་འདི་ཆགས་དབྱིབས་ཤིན་ཏུ་ལེགས་ལ་མ་འོངས་པར་ཡུལ་འདི་ཡི་ཐོག་ནས་འབྲེལ་ལམ་ཡང་བྱ་བདེ་ལ་ས་གནད་འགག་ཅན་ཞིག་ཏུ་མཐོང་བ་དང་། ལྷག་པར་བོད་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ཕྱོགས་སུ་འོས་མེད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་བྱེད་འཆར་རིགས་ལའང་བརྟག་ཞིབ་བྱ་སླ་བ་སོགས་རྒྱུ་མཚན་དུ་མར་དམིགས་ཏེ་འཐོབ་ཐབས་བྱས་ཡོད། བཀའ་མོལ་མུ་མཐུད་དེ་ལམ་ལྷོང་འབྱུང་ཕྱིར། དབྱིན་

64 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972 Delhi, p. 7.

ཇིས་སླར་ཡང་དམག་དཔོན་གྲཱ་རན་ཊ་དང་ཀེབ་ཊེན་ཧར་སྦར་ཊ་ས་ཚད་འཇལ་མཁན་གྱི་འགོ་བྱེད་ (Grant & Captain Herbert Servey Officer) རྣམ་གཉིས་ཆེད་དུ་མངགས་ཏེ། ས་གནས་དེར་ཞིབ་དཔྱད་དང་འབྲེལ་གནས་ཚུལ་ཇི་བྱུང་སྐོར་རྒྱ་གར་སྤྱི་ཁྱབ་སྤྱི་དཔོན་མཆོག་ལ་སྙན་གསེང་ཡང་ཡང་ཞུ་གི་ཡོད་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༤-༣༥ ལོར་དབྱིན་ཇིར་གོ་སྐབས་བཟང་པོ་ཞིག་ཐོབ་ཡོད་པ་ནི། ཡུལ་འདིའི་མི་རིགས་མོན་རིགས། དེ་སྔ་ཨི་ལམ་ཕྱོགས་སུ་ཀོ་བགྲ་པའི་སྤུན་ཚོའི་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡད་ཡོད་པ་ཆོས་ཡུལ་འདིར་གོ་ལག་ཆས་བརྒྱན་ཏེ་བཙན་འཛུལ་དྲག་པོས་དུ་མར་དཀའ་སྡུག་ཚོད་མེད་གཏོང་བཞིན་པའི་སྐབས་དེར། ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་དབྱིན་ཇིའི་རོགས་རམ་དགོས་གལ་ལ་གཟིགས་ཏེ་དབྱིན་གཞུང་ལ་འབོད་བསྐུལ་ཇི་ཞུས་ལྟར། དེ་མ་ཐག་ཏུ་ལམ་སེང་རྒྱ་གར་སྤྱི་ཁྱབ་སྤྱི་དཔོན་གྱིས་ཀེབ་ཊེན་ལོ་ཨེཀྲ་མེ་ཇོར་དུ་གོ་གནས་སྤར་ཏེ་ (Major Llyod) དཀའ་ངལ་དེ་ཉིད་སེལ་ཐབས་ཆེད་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཛ་དྲག་གི་སྐོ་ནས་ཆེད་མངགས་བྱུས་པ་བཞིན་འབྲས་ལྗོངས་སུ་འབྱོར་བ་དང་ཟིང་འཁྲུགས་མཚམས་འཇོག་དང་འབྲེལ་ཞི་བདེ་སླིང་འཛུགས་སུ་བཏང་། ཀོ་བགྲ་པ་ཚོ་ས་མཚམས་བརྒྱུད་ནས་འཕྲོག་བཅོམ་དང་བཙན་འཛུལ་རྩ་བ་ནས་བྱེད་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་བཙན་པོས་ཕྱིར་བསྐྱོད་བཏང་འདུག

མེ་ཇོར་ལོ་ཡེཀྲ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཞུགས་ཡུན་རིང་སླར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་ལ་སྔར་གྱི་རེ་བསྐུལ་དེ་དག་ཞུས་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་ས་ཁུལ་དེ་སྲིད་དོན་གྱི་ཆེད་དུ་མིན་པར། དབྱིན་ཇིའི་དཔོན་པོ་རྣམས་རྒྱ་གདོང་གི་ཚད་པར་མ་བཟོད་སྐབས། ངལ་གསོ་ཁང་དམ་འཕྲོད་བསྟེན་གྱི་བསྟེན་ཁང་ཞིག་ཏུ་བེད་སྤྱོད་ཆོག་ཚུལ་སྐོར་ནན་ཏན་ཞུས་[65] རྟིང་། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་བློན་ཆེན་ཆེ་གྲས་འགས་ངོ་རྐོལ་བྱས་རྐྱེན་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་འདི་ལ་ཡང་གལ་ཆེན་བརྩི་འཇོག་གནང་བ་དང་། ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས་རྒྱ་གར་སྤྱི་ཁྱབ་སྤྱི་དཔོན་ནས་ཀུང་ཕྱི་རྒྱལ་བཙན་

65 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, Delhi-1984 pp. 23, 24.

འཛུལ་བ་རྣམས་ཚར་བཅད་པ་དང་ཡུལ་འདིར་ཞི་བདེ་འབྱུང་ཐབས་རོགས་རམ་བྱས་པ་ལ་སོགས་པར་སྣང་ཚུང་དང་རྩིས་མེད་དུ་མ་སོང་བའང་གལ་ཆེར་གཟིགས་པ་དང་། ལྷག་པར་རེ་བསྐུལ་ཕྱག་བྲིས་ཤིག་ཀྱང་ཕྱག་སོན་བྱུང་ཡོད་སྐབས། ཐག་གཅོད་གནང་དཀའ་བའི་དོན་ཚན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། གནས་སྟངས་འགག་ཉེན་ཆེན་པོར་སླེབས་ཡོད་སྐབས། ཐབས་མཁས་ཀྱི་སྒོ་ནས་རང་གི་བློན་ཆེན་རྣམས་དང་གྲོས་བསྡུར་ལེགས་པར་བྱ་དགོས་ཚུལ་ལ་ཁ་གཡར་སྟེ། རེ་ཞིག་བཟོད་སྒོམ་དང་སྒུག་ཡོང་བའི་ཕྱག་བྲིས་སྔན་པོ་ཞིག་ཕུལ་ནས་ཕྱི་བཤོལ་མཛད།

དེ་རྗེས་དབྱིན་ཇིའི་ངོས་ནས་ཐག་གཅོད་གང་མྱུར་དགོས་ཚུལ་འབོད་བསྐུལ་གྱི་ལས་འགུལ་དུ་མ་མུ་མཐུད་བརྩམས་པར་བརྟེན། མཐར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཕྱུལ་བའི་དགོངས་འཆར་ལྟར་ན། གལ་ཏེ་དབྱིན་ཇིས། སྔོབས་རྫོང་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་གྱི་བདག་པོ་ངོ་མ་འབྲས་ལྗོངས་ཡིན་སྐབས། དེ་ཚུར་ཕྱིར་སློག་དགོས་རྒྱུ་དང་། གཞན་ཡང་མོ་རང་ (Morang) ཞེས་པའི་ས་གནས་ཀྱི་འགོ་བྱེད། ར་མུ་པྲ་དྷན་ (Ramu Pradhan) ཞེས་པས་གཞུང་བབ་ཡང་ན་གཞུང་ཁྲལ་འཛལ་རྒྱུའི་ལས་དོན་ལོག་པར་སྤྱོར་བས། འདི་ཉིད་འཛིན་བཟུང་བྱས་ཏེ་འབྲས་ལྗོངས་ལ་རྩིས་སྤྲོད་བྱུང་ན། རེ་ཞིག་རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་ས་ཁུལ་དེ་དབྱིན་ཇིས་བདག་བཟུང་བྱེད་ཆོག་རྒྱུའི་ཐག་ཆོད་མཛད་ཡོད་ཀྱང་དབྱིན་ཇིས་མོས་མཐུན་བྱས་མེད་སྐབས། མེ་ཏོར་ལོ་ཨེ་ཀྲ་མཆོག་དང་། དབྱིན་གཞུང་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་མུ་མཐུད་ནས་ཆོས་རྒྱལ་ལ་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱས་ཏེ། སྨིན་ཆབ་དང་གུན་བསབ་སོགས་ཇི་དགའི་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ས་གནས་དེ་འཐོབ་ཐབས་བྱ་དགོས་ཚུལ་སྐོར་ཡིག་འབྲེལ་དུ་མ་བྱས་ཡོད།[66]

དུས་ཡུན་འགའི་རིང་ཐག་གཅོད་ཡོང་བའི་ཤུགས་གནོན་ཅི་ཆེ་སླེབས་རུང་། མཐར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་དེ་སྔ་དགོངས་འཆར་སྟོན་པ་ལྟར་ཐག་གཅོད་བྱ་དགོས་བྱུང་བའི་སྐོར་མེ་ཏོར་ལོ་ཨེ་ཀྲ་ལ་གསལ་བཤད་བྱས་རུང་། མེ་ཏོར་ལོ་ཨེ་ཀྲ་ནས་ལོག་པར་འགྲེལ་ཏེ་གུན་བསབ་

66 H. H. Risley, *The Gazetteer of Sikkim*, 1894, p. 20.

སོགས་མེད་པར། བགེགས་བར་ཆད་གང་ཡང་མེད་པར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཁས་ལེན་ཚུལ་སྐོར། རྒྱ་གར་སྤྱི་ཁྲབ་སྤེ་དཔོན་མཆོག་ལ་དེ་མ་ཐག་སྙན་གསེང་ཞུས་པར། ཁོང་གིས་དེའི་ལན་དུ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ཐབས་བྱུས་བཟང་པོ་དང་མཐུན་ལམ་སྲ་བརྟན་འབྱུང་རྒྱུའི་རྣམ་འགྱུར་ལ་ཐུགས་རྗེ་བཀའ་དྲིན་ཆེ་ཚུལ་ཞུས་འདུག

སྐྱོན་འཛུགས་སའི་གཞི་རྟེན་མེད་པ་འདི་འདྲའི་སྒོ་ནས་རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་ས་ཁྲལ་དག་དཔྱའི་བར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཁྲུངས་གཏོགས་ལས་བཅད་དེ། རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་མངའ་སྡེ་ནུབ་བཀླ་ལའི་མངའ་འོག་ཏུ་གྱུར་པའང་རྐྱེན་འདི་ཁོ་ན་ལས་བྱུང་བའོ།།

རྡོ་རྗེ་གླིང་དབྱིན་ཇིས་བདག་ཉར་བྱས་པ་ནས་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐུགས་ལ་སྔོན་དུ་གྲོས་འཆར་སྟོན་པ་རྣམས་ཕར་ངོས་ནས་སྒྲུབ་འཛུལ་ཡོང་སྙམ་པའི་ཡིད་ཆེས་གནང་བཞིན་པའི་དང་། དུས་ཡུན་འགའི་རིང་བཟོད་བསྲན་མཛད་དེ་སྒྲུགས་གནང་། རིམ་པས་དེའི་སྐོར་ལ་དྲན་གསོའི་འཕྲིན་བརྡ་ཞིག་ཀྱང་བཏང་གནང་ཡོད། ཡིན་ནའང་དེའི་ལན་དུ་དབྱིན་ཇིས་དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཐག་གཅོད་ཟིན་པ་ལྟར་གནས་དགོས་ངེས་དང་དེ་སྐབས་གུན་བསབ་སོགས་གྲོས་གཞི་གཞན་གང་ཡང་མེད་ཐོག་གཏན་འབེབས་ཟིན་པ་ལྟར་ཡིན་ཚུལ་བཤད་ཡོད། ལྷག་པར་གུན་བསབ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ལོ་རེར་དངུལ་གྱི་རོགས་རམ་བྱ་རྒྱུའི་མོས་མཐུན་ཡོད་ཚུལ་ཞུས་ཡོད།

དེར་སྐྱོན་བརྗོད་དང་ངོ་རྒོལ་གྱི་ཚུལ་དུ་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ས་ཆ་གཏོང་ལེན་གྱི་གྲོས་འཆར་ཐག་ཆོད་ཟིན་པའི་རིགས་ནི་ཕྱོགས་གཉིས་ཀར་ཁེ་ཕན་ཡོད་པ་གཞིར་བཞག་ཐོག འདི་ཕྱོགས་ཀྱི་བསམ་འཆར་འདོད་དོན་ཡོད་པའི་གྲོས་འཆར་རྣམས། དབྱིན་ཇིས་སྒྲུབ་ཐུབ་པ་བྱུང་ན་གོང་འཁོད་ལ་ངོས་ལེན་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན་ཞེས་བརྗོད་ཡོད། ཁྲིམས་ཐོག་ནས་གྲོས་མཐུན་དེ་ཕྱོགས་གཅིག་ཁོ་ནར་ལྷུང་བ་ཡིན་སྟབས། དེ་མ་ཐག་སྙིང་པོ་མེད་པའམ་རྩིས་མེད་དུ་གྱུར་དགོས། ཡིན་ནའང་དབྱིན་ཇི་རྣམས་ནི་དགྲ་བོའི་ཐབས་བྱུས་བཀག་འགོག་བྱ་རྒྱུར་ཨུ་ཚུགས་ཆེ་བས། ཐབས་བྱུས་ཁོ་ནས་མཐར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༤ ལོ་ནས་བཟུང་ལོ་ལྟར་

གུན་བསབ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་རོགས་དངུལ་ཧིན་སྒོར་ ༣༠༠༠ རེ་འབུལ་བ་ཞལ་བཞེས་གནང་ཡོད། དངུལ་འབོར་དེ་རྗེས་སུ་སླར་ཡང་སྣར་ཆ་བྱུང་སྟེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༦ ནས་བཟུང་ལོ་རེར་ཧིན་སྒོར་ ༦༠༠༠ རེ་གུན་བསབ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཞེས།[67] མདོ་དོན་ཡང་སྙིང་། དབྱིན་ཇི་རྣམས་ནི་ལས་མེད་ཙོག་པུར་བསྡོད་མཁན་ཞིག་མ་ཡིན་པས། རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་ས་གནས་དེ་ཉིན་རེ་བཞིན་ཡར་རྒྱས་ཆེས་སྨྱུར་བར་བཏང་སྟེ། ཡུད་ཙམ་གྱི་ངང་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་ཡུལ་དང་དྲག་པོའི་གཞི་བརྟན་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་བ་ལགས།

དེ་སྔ་གྲོང་གསེབ་ཆུང་ཆུང་། མི་འབོར་ཡང་ཐར་ཐོར་ཙམ་ལས་མེད་པ་དེ་ཡར་རྒྱས་ཆེ་ལ་ལྷ་ན་སྡུག་པའི་གྲོང་ཁྱེར་ཆུང་ཆུང་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར། ཁྲིམ་མཆོས་རྒྱལ་ཁབ་བལ་ཡུལ། འབྲུག་བཅས་ཀྱི་ཕྱོགས་ནས་བཙན་བྱོལ་བ་ཆེས་ཤིན་ཏུ་མང་པོ་འཛུལ་ནས་གཞིས་བསྡོད་བྱས་འདུག

ས་ཆ་རྒྱ་ཆེ་ལ་གུ་ཡངས་པས། ས་གནས་དེར་གཞིས་སུ་ཆགས་མཁན་གསར་པའི་རིགས་རྣམས་ལ་སེམས་ཤུགས་དང་རྒྱུད་བསྐུལ་དུ་མས་འགྱུལ་བཞུད་དང་ཚོང་ལས་དང་ལས་འགུལ་ཅི་རིགས་བྱ་འདོད་ཡོད་རིགས་ལ་བཀག་འགོག་གང་ཡང་མེད་པར་ཆོག་མཆན་གྱི་སྒོ་ནས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་བྱས་ཡོད།

དུས་ཡུན་ཐུང་ངུ་ཞིག་ནང་རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་ས་ཁུལ་དེ་ཡར་རྒྱས་དང་གལ་གནད་ཆེ་བའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར། རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་དྲག་པོའི་དཔུང་དམག་གི་གཞི་བརྟན་ཞིག་ཆགས་པ་འདིས་དབྱིན་ཇི་ཚོར། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ནང་སྲིད་དང་ཕྱི་འབྲེལ་གྱི་དོན་གནད་ཁག་ལ་ཐེ་བྱུས་སོགས་བྱ་སླ་བ་ཙམ་མ་ཟད། ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་དང་རྒྱ་བོད་གཉིས་དབར་མཐུན་ལམ་དང་རོགས་རམ་ལེན་བཞིན་ཡོད་པ་རྣམས་ཀྱང་རེ་ཞིག་བྱེད་དཀའ་བ་དང་འཛེམས་བག་བྱ་དགོས་རྒྱུའི་རྣམ་པར་གྱུར། མདོར་ན་རྡོར་གླིང་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་མངའ་སྡེའི་འོག་ཏུ་འཛོག་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་

---

67 George Kotturan, *The Himalayan Gateway*, 1983 p. 61. W.M. Jenkins, *The Himalayan Kingdoms; Bhutan, Sikkim and Nepal*, 1963, USA, p. 58.

ཐོབ་པ་ནས་བཟུང་ཡུལ་འདིར་ཉམས་གུད་ཀྱི་རྣམ་པ་འགོ་ཚུགས། མ་འོངས་པར་ཡུལ་འདིའི་ས་མཚམས་ས་ཁུལ་རིགས་བརླག་སྟོར་བཙན་འཕྲོག་རིགས་མི་ཡོང་ངེས་མེད་དང་། རྒྱལ་པོ་ལའང་དཀའ་ཚེགས་རིགས་མི་འབྱུང་ངེས་མེད་དུ་གྱུར་ཡོད།

ཡིད་སྨུག་སྐྱེད་བྱེད་ཀྱི་ནོར་འཁྲུལ་ཞིག་ལ་དབྱིན་ཇིས་མཛའ་མཐུན་གྱིས་བསླུས་པའམ། ཆོས་རྒྱལ་དབུ་འཁོར་བ་ཡིན་ཀྱང་རུང་། གང་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཀྱིས་གསར་བསྐྲུན་གནང་བའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། དེ་སྔ་ས་ཆ་ས་ཆར་བརྗེ་ལེན་ནས་གུན་བསབ་བྱ་རྒྱུའི་གན་རྒྱ་བཞག་པ་དེར་དབྱིན་ཇིས་བརྩི་འཛོག་བྱས་མེད་སྟབས། ཆོས་རྒྱལ་དང་དབྱིན་ཇིའི་དབར་ཞེ་འཁོན་ཆེ་རུ་ཕྱིན། གནས་ཚུལ་གཞན་པའི་ཐོག་ལའང་ཐད་ཀར་དོ་སྣང་བྱ་འོས་པ་ཞིག་ལ། དབྱིན་ཇིའི་མི་སེར་གྱི་ཁུལ་དུ་གཞིས་སྡོད་བྱས་པའི་ཇོར་གླིང་དུ་ཡུལ་གྱུར་དུ་སོང་བའི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མི་སེར་རྣམས་ལ་རྒྱལ་པོའི་ཐད་ཀར་འོག་འབྲེལ་ལམ་བྱ་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་ཀྱང་ཤོར་བ་དང་། དེ་སྔ་དབྱིན་ཇིས་བལ་ཡུལ་གྱི་ཕྱོགས་འཛིན་ཏེ་དཔྱད་ཁྲ་ཁྲབ་བསྒྲགས་བྱས་པའི་ནང་། ཨོན་ཀྲུ་རི་སྒང་ (Ontoo Hill Spur) གི་དབང་ཆའང་འཕྲོག་ལེན་བྱས་པ་དང་།[68] ལྷག་པར་དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་དང་བློན་ཆེན་རྣམས་ལ་ཐད་ཀར་འབྲེལ་ལམ་བྱེད་མཁན་དབྱིན་ཇིའི་འགོ་བྱེད། ཇོར་གླིང་གི་དབུ་འཛིན་ནས་རྒྱ་གར་སྨན་ཁང་གི་ནོག་ཏོར་ ཨེ་ཀེམ་འབེལ་ (Dr. A. Campbell) གང་གི་སྤྱོད་གཤིས་ཞེ་འགྲིས་འོས་པ་དང་། སེམས་ངན་གྱི་རྣམ་འགྱུར་ལ་བརྟེན་ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་ལ་ཆེས་ཤིན་ཏུ་ཉམས་གུད་དུ་གྱུར་པས་ན། དེ་ནས་བཟུང་ཡུལ་གཉིས་དབར་མཐུན་ལམ་ཉམས་རྒུད་ཐབ་རྡོ་འཕྱུར་དུ་སྒྲིལ་བ་ལྟར་གྱུར་པའོ།།

སླར་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༩ ལོར་ཡུལ་འདིའི་ས་ཁུལ་མང་པོ་དང་། ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ནང་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆའི་ཐོབ་ཐང་མང་པོ་ཞིག་དབྱིན་ཇིར་ཕམ་ཤོར་བྱུང་ཡོད། མདོར་བསྡུ་ན།

68 P. R. Rao, *India and Sikkim* 1972, p. 19.

དབྱིན་ཇིར་ཞེ་འཁོན་དང་བཙན་གནོལ་བྱ་རྒྱུ་ནི་རང་སྲོག་རང་གིས་བཅད་པ་ལྟར་ཡིན་ན། དབྱིན་ཇི་རྣམས་ནི་ཕྱོགས་གང་འཐད་ནས་ཉམས་སྐྱོང་དང་སྲུངས་བརྩོན་མཐར་ཕྱིན་བྱས་ཡོད་པ་དང་། དེང་དུས་དྲག་པོའི་མཚོན་ཆས་ཕྱུག་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ཡུལ་འདིའི་དམག་དཔུང་རྣམས་ནི་ཉམས་ཆུང་ཞིང་སྲུང་བརྩོན་ཞན་པ། དྲག་པོའི་མཚོན་ཆས་དབེན་པ། མཚོན་ཆ་རྙིང་པའི་རིགས་ཕྲན་བུ་ཡོད་པའང་། བོད་དང་བལ་ཡུལ་བརྒྱུད་ནས་ཐོབ་པ་ཞིག་ཡིན་ན་འགྲན་འོས་པ་མེད། གང་ལྟར་ཡང་སྟོབས་ཤུགས་ཅན་གྱི་དབྱིན་ཇིའི་དམག་དཔུང་མདུན་དུ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་དཔུང་དམག་ནི་ཆེས་ཤིན་ཏུ་ཉམས་ཆུང་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་མངོན་སུམ་ཡིན།

ཆོས་རྒྱལ་གདུང་འཛིན་རྒྱལ་སྲས་བློ་བཟང་རིག་འཛིན་ཆོས་འཕེལ་མཆོག་ལ་མོའི་ལྷ་ལྕམ་དང་པོ་ལས་སྐུ་འཁྲུངས།ཁོང་ནི་མཁན་ཆེན་རོལ་བའི་རྡོ་རྗེའི་ཡང་སྲིད་དུ་ངོས་འཛིན་ཞུས་ཤིང་། འདིས་བྱང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ལྷ་བྲང་དགོན་པ་གསར་བཞེངས་གནང་རྒྱུའི་ཐུགས་འགན་གཙང་བཞེས་གནང་ཡོད།

རྒྱལ་སྲས་གཉིས་པ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ནི་ལ་མོའི་ལྷ་ལྕམ་གཉིས་པ་ལས་སྐུ་འཁྲུངས། རྒྱལ་སྲས་འདི་དགུང་ལོ་དར་ལ་བབས་པ་ན། ལྷ་སའི་སྡེར་པ་ལུང་ནག་ཤེལ་དཀར་གྱི་སྲས་མོ་ཞིག་དང་ལྷན་གཉེན་སྒྲིག་མཛད་ཀྱང་ཆོས་ལ་བཞུགས་ཏེ་འཛིགས་རྟེན་གྱི་བྱ་བས་མ་གོས་པར་མཛད། དེར་བརྟེན་ལྷ་ལྕམ་ལྷ་སར་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས། བསམ་སྡིངས་རྡོ་རྗེ་བཙུན་མ་རྡོ་རྗེ་ཕག་མོའི་སྐུ་མདུན་ནས་དབང་ལུང་སྨོམ་པ་ཞུས་ཏེ། བཙུན་མའི་རྣམ་པར་ཆོས་ཕྱིར་དཀའ་སྤྱད་མཛད་དེ་བཞུགས་སོ།

བར་དེར་ཡུལ་འདིའི་བློན་ཆེན་རྣམས་དང་བླ་ཆེན་མཚན་ལྡན་ཅན་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཆེད་ཡབ་རྒྱལ་པོར་རོགས་རམ་མཉམ་རུབ་གནང་དགོས་ཚུལ་ནན་ཞུས་བྱས་རུང་། རྒྱལ་སྲས་གང་གིས་སྙིང་རུས་ཆེན་པོས་རང་གི་དགོངས་ཚུལ་གསལ་བཤད་མཛད་པ་ལྟར་ན། ཡབ་རྒྱལ་པོ་མཆོག་སྐུ་བཞུགས་རིང་

ལ་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐོག་ཟེ་བྲུས་མི་རིགས་ཚུལ་དང་། གལ་ཏེ་རྐྱེན་ངན་གྱིས་ཡབ་རྒྱལ་པོ་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་ནའང་། རྒྱལ་སྲིད་རྗེས་འཛིན་པ་རང་གི་གཅེན་པོ་རྒྱལ་སྲས་ཆེ་བ་བཞུགས་ཡོད་པས་ཁྲིམས་ལུགས་དང་དབང་ཆ་གང་འཐད་ནས་རྒྱལ་སྲས་ཆུན་པར་འོས་པ་ལས། ཆུང་བར་ཞུ་འབོད་བགྱིས་ནའང་ཕན་ནུས་མེད་ཚུལ་འབྲེལ་བརྗོད་གནང་། རང་ཉིད་ཆོས་ལ་དད་མོས་ཆེ་བས་ཚེ་དང་སྒྲུབ་པ་མཉམ་པའི་སྒོམ་སྒྲུབ་ཉམས་ལེན་གྱི་སླད་དུ་ཡུལ་འདིའི་བྲག་ཕུག་ཙ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་ཕེབས་འཆར་ཡོད་འདུག བཀའ་བློན་དང་བླ་མ་རྣམས་ལ་མ་འོངས་པར་རྒྱལ་སྲིད་རྗེས་འཛིན་པའི་ལས་འགན་མི་འོང་ཚུལ་གསལ་བརྗོད་གནང་ཡོད་ནའང་། བར་ཆད་ལྷ་བྲུར་ཁོང་གི་གཅེན་པོ་རྒྱལ་སྲས་སྐུ་བགྲེས་བློ་བཟང་རིག་འཛིན་ཆོས་འཕེལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་༡༨༩༣ ལོར་དུས་མིན་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པར་ཕྱི་མའི་ལྷ་ལམ་དུ་གྱུར་པའོ།།

ཕྱི་ལོ་དེར་ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་ལྡན་དུ་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་ལས་དོན་དང་སྦྲགས་གནས་གཟིགས་སུ་ཕེབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས་སྐབས་ཕག་རི་རྫོང་དུ་ཆོས་རྒྱལ་འཁོར་བཅས་དེའི་མཚན་མོ་སྐུ་བཞུགས་མཛད་དགོས་བྱུང་། དེ་སྐབས་འཆར་བཀོད་གང་ཡང་མེད་ནའང་དེའི་ཉིན་མོ་རང་འབྲུག་གི་སྤྲ་གྲོ་དཔོན་སློབ་ཏ་པ་ཡང་ཕག་རིར་ངེས་འགྱུར་བྱུང་བ་དང་། དཔོན་སློབ་ཏ་པས་ཆོས་རྒྱལ་ལ་མཚམས་འདྲི་ཞུ་རྒྱུར་མཇལ་བཅར་བྱ་རྒྱུར་ཁ་བཏགས་ཏེ། ཀུན་སློང་ངན་པའམ་གཡོ་སྒྱུས་རྣམས་སྤྲེ། རྒྱལ་པོ་འཁོར་བཅས་མི་གྲངས་ཇི་ཙམ་ཡོད་མིན་གསང་ཐབས་ཀྱིས་ཙད་གཅོད་བྱ་རྒྱུར་གཟིམ་དཔོན་དཔལ་འབྱོར་ཆེད་དུ་མངགས།

ཕྱི་ཉིན་ཆོས་བཅོ་ལྔ་ཟླ་བ་ཉ་གང་བའི་དུས་བཟང་ཞིག་ཡིན་སྐབས། ཟླ་རེའི་གསོལ་མཆོད་རྒྱས་པ་གནང་སྲོལ་ཡོད་པ་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཡུལ་འདིའི་སྤྲ་རབས་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་བཞིན། མེ་མདའི་སྒྲ་དང་རྔ་ཆེན་བརྡུང་སྟེ་ཁུར་སྒྲས་ཁྱབ་པ་ཞིག་བྱས་ཏེ་དུས་སྟོན་བསྲུང་རྩི་བྱས། སྤྲ་གྲོ་དཔོན་སློབ་ཀྱིས་རྒྱུ་མཚན་གསལ་པོ་མི་ཤེས་པར། འདི་ནི་ཆོས་རྒྱལ་འཁོར་

བཙས་ཀྱིས། དཔོན་སློབ་ཏ་པར་འཕྲུ་སློད་བྲ་རྒྱ་དང་། དཔུང་སྟོབས་དམ་ཆེད་ཡིན་པར་འཁྲུལ་ཏེ་ཞེ་འཁོན་དུ་འཛིན། གཟིམ་དཔོན་དཔལ་འབྱོར་དང་སྡེ་དཔོན་གཉིས་ཀྱིས་འགོ་ཁྲིད་དེ་དམག་དཔུང་ཞིག་ཆེད་དུ་མངགས་ཏེ་ཕག་རི་རྫོང་གཏོར་བཤིག་གཏོང་རྒྱུ་དང་ཆོས་རྒྱལ་འཁོར་བཅས་ལྐོག་གསོས་འགྲོང་རྒྱུའི་ངན་བསླབ་བྱས་ཡོད་ཀྱང་རྫོང་གི་རྒྱལ་སྒོ་ཤིན་ཏུ་བཙན་པའི་རང་བཞིན་ལ་བརྟེན། བསམ་ངན་གྱི་འཆར་གཞི་ལམ་ལྷོང་མ་བྱུང་བས་ཕན་ཚུན་ཐད་ཀར་ལག་འཛིངས་འཁྲུགས་ཟིང་ཙམ་ཡང་མ་བྱུང་བར་ཁ་སྐྱེངས།

འབྲུག་སྤྲ་གྲོ་དཔོན་སློབ་ཀྱིས། རྒྱུ་མཚན་གང་ཡང་མེད་པར་ལྐོག་གསོའི་བྱུས་ངན་གྱིས་ཆོས་རྒྱལ་ལ་ངོ་རྒོལ་བྱས་པའི་སྐོར་བོད་གཞུང་ལ་སྙན་སྒྲོན་ཞུས་པར། ཐོན་པའི་མདའ་དཔོན་མཆོག་ཆེད་དུ་ཕག་རིར་མངགས་ཏེ་འདྲི་ཞིབ་མཛད། ཡིན་ནའང་འབྲུག་གི་ཤོག་ཁག་ཆོས་ཕག་རི་ཞིབ་དཔྱད་སར་སྣང་མེད་ཀྱིས་སྐྱ་བཙར་ཞུས་མི་འདུག གང་ལྟར་ཡང་བོད་གཞུང་གི་དཔོན་པོ་ཆེ་བ་འགའ་ཞིག་དང་ལྷན་ཕག་རི་རྫོང་དཔོན་གྱིས་ཕྱག་རོགས་གནང་སྟེ། འཁོན་རྩོད་དེ་ཡུལ་གཉིས་ཀའི་མོས་མཐུན་འདོད་བློ་ཁེངས་པའི་སྒོ་ནས་ཞི་འཛུགས་མཛད་ཡོད།[69]

གྲོ་མོ་ཆུམ་བིར་གཏན་སྡོད་པ་ཡུལ་གསར་ཨ་ཕུར་ཞེས་པ་ཞིག་གིས་བོད་གཞུང་ལ་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་བ་དེ་ཡི་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་འགལ་ཟླའི་ཚུལ་དུ་བཀོད་པའི་དོན་ཚན་ཁག་ནི་གཤམ་གསལ།

༡ ཁྲིམ་སྡེ་བརྒྱ་ཙམ་གྱི་མི་སེར་རྣམས་འབྲུག་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་ཀྱི་ས་ཆའི་དབྱེ་མཚམས་སུ་ཡོད་པ་རི་ནག་ས་ཁུལ་ནང་གཞིས་ཆགས་ཡོད། མི་སེར་འདི་རྣམས་ཕག་རི་རྫོང་དཔོན་གྱི་ཐད་ཀའི་འཛིན་སྐྱོང་འོག་ཡོད་པས། ས་གནས་འདི་བོད་ཀྱི་མངའ་འོག་ཡིན། དེར་བརྟེན་གྲོ་མོ་བ་རྣམས་ཀྱང་ས་གནས་དེར་གཞིས་སྡོད་ཆོག་པའི་ཐོབ་ཐང་དགོས་ཞེས་དང་།

69 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༤༡ ལ་གསལ་འདུག

༢ འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཡིག་ཚང་གྲོ་མོར་འཛིན་སྐྱོང་བྱ་རྒྱུ་བཀག་སྡོམ་དགོས་རྒྱུ་དང་། གལ་ཏེ་སྲིད་བྱུས་དང་འབྲེལ་ཡོད་ཚེ། སྔར་རྒྱུན་ལྟར་འཛིན་སྐྱོང་བྱ་ཆོག་ནའང་། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་བློན་ཆེན་རིགས་གྲོ་མོར་ཕེབས་སྐབས། ལོ་སྔ་མ་ནས་ཐོབ་བཞིན་པའི་འགྲུལ་བཞུད་དང་། གནས་ཚང་། ཏ་ལ་རྒྱ་ཆག་ལ་སོགས་པ་གླ་མེད་རང་དབང་གིས་བེད་སྤྱོད་པའི་ཐོབ་ཐང་སྤྱི་སྲིད་གཏོང་བཞིན་ཡོད་པ་རྣམས་ངེས་པར་དུ་བཀག་སྡོམ་དགོས་རྒྱུ།

༣ མཐར། འབྲས་ལྗོངས་ནི་བོད་ཀྱི་ཐད་ཀའི་དབང་བསྒྱུར་འོག་ཡོད་ནའང་། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་བོད་གཞུང་ལ་འདྲི་བཙད་དང་སྣན་གསེང་གང་ཡང་མེད་པར་རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་ས་ཁུལ་དེ་ནུབ་ཕྱོགས་རྒྱལ་ཁབ་ཞིག་ལ་རྩིས་སྤྲད་དེ་ལོ་རེར་གུན་བསབ་ཚུལ་དུ་དངུལ་ལེན་བཞིན་ཡོད་པ་ནི་ནོར་འཁྲུལ་ཡིན་པའི་སྐོར་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་ཡོད་འདུག

ལྷ་སར་སྣན་ཞུ་དེ་འབྱོར་འཕྲལ་བོད་གཞུང་གིས་རྒྱལ་རྩེ་དང་ཕག་རི་རྫོང་དཔོན་གཉིས་བརྟག་ཞིབ་བྱ་རྒྱུར་བསྐོ་བཞག་མཛད། སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་པ་དེར་དཔྱད་ཞིབ་བྱས་རྗེས་གྲུབ་འབྲས་རྐྱེད་ཐོབ་བྱུང་ཚེ་ཐད་ཀར་སྣན་གསེང་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་ཕེབས་པ་ལྟར། ཕག་རིར་ཞབས་སོར་འཁོད་མ་ཐག འབྲས་ལྗོངས་དབུ་འཛིན་རྣམས་ཀྱིས་ཕེབས་དོན་ཅི་ཡིན་དྲིས་པར། རྫོང་དཔོན་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་དྲང་བདེན་མི་བརྗོད་པར་ལན་གོ་ཐློག་སྟེ། ཕག་རི་རྫོང་ཞིག་གསོས་ཆེད་དཔྱད་ཞིབ་བྱ་དགོས་ཚུལ་ལས་འབྲས་ལྗོངས་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་གང་ཡང་མེད་ཚུལ་ཞུས་འདུག

གང་ལྟར་བློ་གཟུ་བོར་གནས་ཏེ་འདྲི་བཙད་བྱས་མེད་པའི་ཐོག་འགན་འཛིན་པ་གཉིས་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ལ་འགལ་ཟླའི་ཚུལ་དུ་ཕྱོགས་ལྷུང་དང་འཁོན་སེམས་དང་ལྡན་པའི་སྣན་ཞུ་ཞིག་བོད་གཞུང་ལ་ཕུལ་ཡོད། དེའི་འབྲས་བུར་བོད་གཞུང་ནས་བཀའ་རྒྱ་ཞིག་ནང་། མ་འོངས་པར་འབྲས་ལྗོངས་དབུ་འཛིན་སུ་འདྲའང་རུང་རྒྱ་ཆག་དང་འགྲུལ་བཞུད་བྱས་རིགས་ལ་གླ་སྤྲོད་དགོས་རྒྱུ་དང་། དེ་ནས་བཟུང་བོད་ཀྱི་ས་ཆར་འགྲུལ་བཞུད་གནང་སྐབས་

བོད་ཀྱི་ཡུལ་མི་དཀྱུས་མ་དང་མཚུངས་པར་བསྐྱོད་དགོས་ཚུལ་བཀའ་ཤོག་སྩལ་ཡོད། དེའི་སྐོར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་མཁྱེན་ཆུབ་བྱུང་བར་བརྟེན། བོད་གཞུང་ལ་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་བའི་ནང་། གཡུལ་གསར་ཨ་ཕུར་གྱིས་སྒྲོན་བརྗོད་བྱས་པ་རྣམས་བདེན་པ་མིན་པ་དང་། སླར་ཡང་འདྲི་ཞིབ་བསྐྱར་དུ་གནང་དགོས་རྒྱུ་དང་། ཨ་ཕུར་གྱི་བརྗོད་ཚིག་རྣམས། འདྲི་ཞིབ་ཚོགས་ཆུང་གི་མདུན་དུ་ཁས་ལེན་དང་དམ་བཅའ་མི་དངོས་པོས་བྱ་དགོས་ཚུལ་ྋ་དྲག་གི་སྙན་ཞུ་ཕུལ་བར་བོད་གཞུང་གིས་ངོས་ལེན་དང་འབྲེལ། སླར་ཡང་དེའི་སྐོར་འདྲི་ཞིབ་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱ་གསལ་བསྒྲགས་བྱས། ཡུལ་གསར་ཨ་ཕུར་གྲོ་མོའི་ལུང་པ་ནས་བྲོས་བྱིན་པ་དེ་ནི་རང་སྐྱོན་ངོས་ལེན་བྱས་པའི་རྟགས་མཚན་གསལ་བར་བསྟན། དེ་ལྟར་ཨ་ཕུར་མེད་པའི་རིང་། སྔོན་དུ་འབྲས་ལྗོངས་ལ་འགལ་ཟླའི་ཚུལ་དུ་བཀའ་རྒྱ་སྩལ་བ་རྣམས་ཕྱིར་འཐེན་མཛད་དེ། སླར་ཡང་གྲོ་མོ་བ་ཚོས་ཆོས་རྒྱལ་བློན་ཆེན་རིགས་འགྱུལ་བཞུད་གནང་སྐབས། རྟར་རྩྭ་ཆག་ལ་སོགས་པ་སྔར་རྒྱུན་ལྟར་འབུལ་དགོས་རྒྱུའི་གསལ་བསྒྲགས་གནང་བོ།།[70]

བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་ཡོད་པ་རྣམས་གཏོར་བཤིག་དང་འཁོན་འཛིན་གྱི་ས་བོན་བཏབ་མཁན་རིགས་མ་འོངས་པར་དེ་ལྟར་མི་ཡོང་བའི་ཆེད་ཡུལ་གསར་ཨ་ཕུར་གྱིས་གཞན་ལ་དྲང་བདེན་མ་ཡིན་པའི་སྒྲོན་བརྗོད་བྱས་པར་བརྟེན། གཞན་ལ་སློབ་གསོ་འབྱུང་ཕྱིར་འབྲུག་ཡུལ་དུ་ཉེས་ཆད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་མཐའ་ལ་སྤྱུགས། ཡིན་ནའང་རྗེས་སུ་རིམ་པར་གྲོ་མོའི་མི་མང་ཚོས་ཡང་ཡང་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་པ་དང་། ལྷག་པར་བོད་དང་འབྲུག་གི་ཚོང་དཔོན་ཤུགས་ཆེན་མང་པོས་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་འབྲེལ། སྐྱབས་མགོན་ཏཱ་ལའི་བླ་མར་ (ཨ་ཕུར་ལ་དགོང་ཡངས་ཡོང་བ་ཞེས་) སྙན་གསེང་ཞུ་ཡིག་ཕུལ་བར་བརྟེན། སྤྱོད་གཞིས་སོགས་ལེགས་བཅོས་དགོས་རྒྱུའི་གན་རྒྱ་འཇོག་པའི་སྒོ་ནས་སླར་གྲོ་མོར་ལོག

70 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༤༢ ལ་གསལ་འདུག

ཚོག་པ་དང་གཞིས་སྡོད་ཚོག་པ་བྱུང་བའོ།།

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དཀྱུང་ལོ་མགོ་བ་དང་རྒྱལ་སྲས་ཆེ་བ་རྫོགས་ཆེན་སྤྲུལ་སྐུ་ཡང་སྐུ་ཁམས་མི་བདེ་བ་སོགས་ལ་བརྟེན་བོད་གཞུང་ནས་རྣམ་རྒྱལ་རིགས་བརྒྱུད་ཉམས་གུད་དུ་འགྲོ་ཉེན་གཟིགས་ཏེ། ལྷ་སར་ལྷ་བླ་མ་དཀོན་མཆོག་གི་བརྟག་པ་ཞུས་པ་ལྟར། ཞབས་རིམ་དང་སྐུ་རིམ་གསོལ་མཆོད་ལ་སོགས་ཡུལ་སོ་སོར་བསགས་སྒྲུབ་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་ལུང་ལ་བརྟེན། ལྷ་སར་ཞབས་རིམ་རིགས་ལེགས་གྲུབ་ཟིན་རྗེས། འབྲས་ལྗོངས་སུའང་བར་ཆད་སེལ་ཕྱིར་ཞབས་རིམ་ཚུལ་བཞིན་སྒྲུབ་དགོས་རྒྱུའི་གནས་ཚུལ་བཏང་ཡོད། འགྲོ་གྲོན་ལ་ཕན་ཐབས་འབྱུང་ཕྱིར། རྒྱ་མཚོ་ཚུ་ཐིགས་ཀྱི་འགྲེལ་མཚོན་དུ་དངུལ་སྲང་བརྒྱ་ཐམ་པ། དངུལ་ཏམ་ལྔ་བཅུ་ཐམ་པ། རྒྱ་ཡི་ཛ་དོ་པོ་དྲུག་བཅས་ཀྱང་བཟུངས་གནང་འདུག མདོར་ན་ཞབས་རིམ་གསོལ་མཆོད་རིགས་ལེགས་པར་གྲུབ་མཐམས་སུ། བཙུན་མོ་ལྷ་པ་སྒྲོན་སྐྱིད་མཆོག་ལ་སྲས་ཤིག་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༩ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་པ་དེ་ཡི་མཚན་ལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་ཞུ་བ་དེ་ཉིད་རྗེས་སུ་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པར་གྱུར།

རྒྱལ་སྲས་སྐུ་བགྲེས་རྫོགས་ཆེན་སྤྲུལ་སྐུ་དང་ལྷན་རྒྱལ་སྲས་སྐུ་གཞོན་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཀྱང་། བོད་ཡུལ་སླེན་གྲོལ་གླིང་དགོན་པར་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས། དེ་སྐབས་རྒྱལ་བ་ཀརྨ་པའི་གདན་ས་མཚུར་ཕུ་དགོན་དུའང་ཕེབས་ཤིང་། སླར་རང་ཡུལ་དུ་ཕྱིར་ཕེབས་གནང་སྐབས་ཞོར་དུ་བོད་ཀྱི་སྣེར་པ་ལྷོ་དགོན་སྐྱིད་སྡུག་གཟིམ་ཤག་ཏུ་སྐུ་བཞུགས་མཛད། དེ་སྐབས་རྒྱལ་སྲས་སྤྲུལ་པའི་སྐུས་ཡབ་རྒྱལ་པོར་སྔན་གསེང་གང་ཡང་མེད་པར། གཟིམ་ཤག་སྐྱིད་སྡུག་པའི་སྲས་མོ་ཆན་ཤོས་རང་གི་གསང་ཡུམ་དུ་བློང་བར་མཛད་འདུག གང་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་ཕོ་བྲང་དུ་ཞབས་སོར་འཁོད་རྗེས། ཡབ་རྒྱལ་པོས་མཁྱེན་རྟོགས་བྱུང་མ་ཐག་རྒྱལ་སྲས་སྤྲུལ་པའི་སྐུར། རབ་བྱུང་སྡོམ་ལྡན་གྱི་བླ་མ་ཞིག་ཡིན་སྟབས་དམ་ཚིག་ལས་འགལ་ཏེ་དེ་ལྟར་ཚུལ་མིན་ཡིད་བྱེད་ཀྱི་ཀུན་སློང་ངན་པ་དང་རྒྱལ་ཁྲིར་འཛོགས་

འདོད་ཀྱི་རྣམ་པར་བཀས་བསྐྱོན་པར་མཛད་སྐབས། ཡབ་སྲས་གཉིས་དབར་མི་མཐུན་པའི་སེལ་འཛུག་བྱུང་རྐྱེན་རྩིས་པ་ཨ་ལྡན་ནམ། རྩིས་པ་བླ་མར་འབོད་པས་ཞེས་འཚོར་བྱུང་། ཡབ་སྲས་གཉིས་ནང་འགྲིགས་ཀྱི་ཐབས་ཞེས་སྣ་ཚོགས་མཛད་པ་དང་། ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་བླ་ཆེན་དང་བློན་ཆེན་རྣམས་ཀྱིས་ཀུང་བར་སྨུམ་གནང་བ་དང་རྒྱལ་པོར་བཟོད་གསོལ་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད།

གང་ལྟར་ཡང་རྒྱལ་སྲས་སྐྱུལ་པའི་སྐུར། ད་ནས་བཟུང་སྟོམ་ལྡན་བླ་མའི་ངང་ཚུལ་དུ་བརྟན་པར་བཞུགས་དགོས་རྒྱུ་དང་། ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐོག་ཐེ་བྱུས་མི་མཛད་པར། དམ་པའི་ཆོས་སྐོར་དཀའ་སྤྱད་ཀྱིས་ཐུགས་དམ་གོང་འཕེལ་མཛད་གལ་ཆེ་བ་སོགས། མདོར་ན་འབྲས་ལྗོངས་ཕོ་བྲང་གི་གཟིམ་བཞུགས་དབར་ཕྱིས་སུ་འཁོར་རྩོད་ཀྱི་གཞི་གཏན་ནས་མི་འབྱུང་བའི་གན་རྒྱ་ཞིག་ཀུང་བཞག་ཡོད་ཅིང་། ནང་འགྲིག་མཛད་དོན་ལྟར། རྩིས་པ་བླ་མ་ལ་ནག་ཉེས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་གཏམ་ལངས་ཏེ་འདབས་ཀྱི་དབེན་གནས་ཤིག་ཏུ་སྒོམ་སྒྲུབ་ཉམས་ལེན་ཕྱིར་སྐུ་ཚེ་མཚམས་སུ་འཛུག བོད་ནས་སྐྱིད་སྡུག་གཟིམ་ཤག་གི་སྲས་མོ་ཀུན་པའང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་རིམ་པས་ཕེབས་ཡོད་ཀྱང་། ཁོང་གཉིས་དབར་གཉེན་སྒྲིག་མི་ཡོང་བའི་བཀག་སྟོམ་གནང་ཟིན་པ་ཙམ་མ་ཟད་རྒྱལ་སྲས་བླ་མའང་སྐུ་ཚེའི་འདུ་བྱེད་ལས་སྟོང་ཟིན་སྐབས་སྐྱིད་སྡུག་སྲས་མོ་གཞོན་ནུ་མ་རང་ཡུལ་དུ་ཕྱིར་ལོག་མཛད་དགོས་བྱུང་།

རྡོ་རྗེ་གླིང་དབྱིན་ཇིས་བདག་གཟུང་བྱས་པ་ནས་བཟུང་རྒྱུ་མཚན་དུ་མའི་སྒོ་ནས་དབྱིན་ཇི་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་དབར་ཞེ་འཁོན་དང་དོགས་གཞི་ཆེ་རུ་ཕྱིན་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས། རང་གི་ལུགས་མིན་གྱི་སྒོ་ནས་བྱུང་བའི་སྲས་མོ་པདྨ་ལགས་ཀྱི་བཟའ་ཟླ། སྤྲོ་ཁང་མགྲོན་གཉེར་རྣམ་རྒྱལ་ཞུ་བ་དེ་ཌི་ཝན་ (Dewan) དུ་བསྐོ་བཞག་མཛད་པ་དེར། བོད་གཞུང་གིས་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ངོས་ལེན་གནང་ཡོད་པར་བརྟེན། དབྱིན་ཇི་ཚོའི་སེམས་ནང་ཞེ་འཁོན་དེ་བས་ཀྱང་ཆེ་རུ་སོང་བ་དང་། སྤྲོ་ཁང་རྣམ་རྒྱལ་ལམ་པག་ལ་ཌི་ཝན་དུའང་འབོད་

པར་བྱེད་པ་འདི་ནི་དྲུང་ཡིག་རིག་འཛིན་དབང་གྲགས་ཀྱི་སྲས་གཉིས་པ་དེ་ཡིན་ཞིང་། ཁོང་གི་ཡབ་མེས་ཨ་ཁྲོ་ལགས་ཞུ་བ་ནི། བོད་ཀྱི་སྡིགས་བརྒྱུད་གདུང་འཛིན་ཞུག་བྱ་གླིང་པ་ཞེས་མཚན་སྙན་ཅན་ཞིག་ཡིན། ཨ་ཁྲོ་ལགས་ཁོང་རང་ནི་ཆོས་རྒྱལ་དྲུག་པ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་སྐུ་དུས་སུ་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་ནས་ཕེབས་འབྱོར་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། སྤྲོ་ཁང་རྣམ་རྒྱལ་ནི་དབྱིན་ཇིར་ངོ་རྒོལ་ཤུགས་ཆེན་བྱེད་མཁན་ཞིག་ཡིན་པ་མ་ཟད། ཡ་ང་སྙིང་རྗེ་མེད་པར་ནུས་ཤུགས་ངོམས་མཁན་ཞིག་ཡིན་པས་ན། རང་ཉིད་ཚ་བོས་ལྷོ་མོན་གཉིས་སྡེ་གཉིས་སུ་ཕྱེས་པར་གྲགས་ལ། གང་ལྟར་གོ་སྐབས་འདི་ཉིད་དབྱིན་ཇིས་རང་དོན་ཆེད་བེད་སྤྱོད་ནས་ལྷོ་པའི་བློན་ཆེན་རྣམས་ལས་མོན་པའི་བློན་ཆེན་རྣམས་ལ་ཆེས་བཀོལ་བདེ་བས། དེའི་ལམ་ནས་འབྲེལ་བ་བྱས་ཏེ་དབྱིན་སྦྱོར་དཀྲུགས་ཤིང་བྱས་ཡོད་པར་སྣང་།

དེ་སྐབས་རྫོར་གླིང་གི་དབུ་འཛིན་ཊོག་ཏར་ཀེམ་འབེལ་གྱིས་ (Dr. Campbell) འབྲས་ལྗོངས་དབུ་འཛིན་ཚོར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༨ ལོར་ཕྲིན་ཡིག་ཞིག་བཏང་བ། དེ་ཡི་ནང་། ཇེ་ ཌི་ ཧུ་དཀར་ (J. D. Hooker) ཞུ་བ་དེ་རྩི་ཤིང་རིག་གནས་ལ་ཤིན་ཏུ་མཁས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་གང་། འབྲས་ལྗོངས་སུ་འབྲེལ་ཡོད་རིག་གནས་ལ་རིག་གཅིག་ཤང་འཛིན་དཔྱད་ཞིབ་བྱ་རྒྱུའི་ཆོག་མཆན་བཀའ་འཁྲོལ་ཡོང་བ་ཞེས་སྙན་གསེང་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། རྗེ་ཕན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་དེ་ལ་བློ་བབས་མེད་ཚུལ་གྱིས་བཀག་སྡོམ་བྱས་ཏེ་བཀའ་མ་འཁྲོལ་བར་ཡུན་རིང་བཞག་སྟབས། སྐྱུག་ཡུན་རིང་བས་ཊོག་ཏར་ཀེམ་འབེལ་གྱིས་ཐད་ཀར་ཆོས་རྒྱལ་དང་མཇལ་ཏེ་མཁས་དབང་འཛོ་སེབ་ཧུ་དཀར་ལ་བཀའ་འཁྲོལ་ཞུ་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་ཐོབ་ཙམ་མིན་པར། ཡུལ་གཉིས་དབར་དྲོགས་གཞི་དང་གོ་ནོར་བྱུང་རིགས་རྣམས་ཀྱང་སེལ་ཐུབ་ཡོད་པར་སྣམ། དེ་ལྟར་རང་གི་གཞུང་ལ་ཆོག་མཆན་ཞུས་ནས། གཏམ་ལངས་ཕོ་བྲང་ཕྱོགས་བསྐྱོད་ཀྱང་བཀྲ་ཤིས་བྲག་ཏུ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་སྐོར་བྱ་བས་བཀག་འགོག་བྱས་པས་ན། དེར་རེ་བསྐུལ་གྱི་བསམ་ཚུལ་དུ་མ་བརྗེ་ལེན་བྱས་རྗེས་མཐར་ཆོས་རྒྱལ་མཇལ་བར་འགྲོ་རྒྱུའི་ཆོག་མཆན་

སྤྲད་ཡོད། ཡིན་ནའང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་ལྷན་དུ་བཀའ་མོལ་གནང་སྐབས་ཀྱང་། དབྱིན་ཇིར་སྲུང་ཟླུག་ཅན་གྱི་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་ཟེ་བྱུས་བྱུས་རྐྱེན། ཀེམ་འབེལ་མཆོག་ཡུལ་འདིར་ཕེབས་དགོས་པའི་དོན་གནད་ལ་དོན་འབྲས་སྨིན་པ་གང་ཡང་མ་བྱུང་བར་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས་དགོས་བྱུང་འདུག

ཕྱི་ལོ་དེར་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་བོད་གྲོ་མོ་ཆུམ་འབི་ཕྱོགས་སུ་ཕེབས་ཟིན་ཏེ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བཞུགས་མེད་པའི་སྐབས་ཡིན། ལྷག་པར་ཀེམ་འབེལ་རང་གི་གྲོགས་པོ་མོན་རིགས་རྩིས་པ་བླ་མ། ཇི་ཕན་གྱི་ལས་ཚབ་ཏུ་ཡོད་པ་གང་ལ་རོགས་རམ་དགོས་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་ཡང་བྱས་ཡོད་པ་དེ་ཡི་སྐབས་ཀྱང་ཡིན་པས་ན།[71] སླར་ཡང་ཊེག་ཊར་ཀེམ་འབེལ་དང་ཏུ་ཀར་གཉིས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་དང་ཐད་ཀར་བཀའ་མོལ་གནང་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་བཏིངས།

ལྷ་ས་ནས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ། འབྲས་ལྗོངས་ས་ཁྲུལ་བརྒྱུད་དེ་ཕྱི་རྒྱལ་བཙན་འཛུལ་བའི་རིགས་བོད་ནང་གཏན་ནས་གཏོང་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་རྒྱ་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེན་ཞིག་སྩལ་ཡོད་པ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གྲོ་མོར་ཕེབས་བསྐྱོད་རིགས་ཀྱང་རེ་ཞིག་མི་ཆོག་པའི་བཀག་སྡོམ་དམ་པོ་གནང་ཡོད། རྒྱུ་མཚན་ནི། དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་ས་ཁྲུལ་དེ། བོད་གཞུང་ལ་འདྲི་བརྡུད་གང་ཡང་མེད་པར་དབྱིན་ཇིར་རྩིས་སྤྲད་པའི་དབང་གིས་མི་དགའ་བའི་རྣམ་འགྱུར་གྱི་ཚུལ་དུ་ཡིན་པར་སྣང་།

དེར་བརྟེན་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ངོས་ནས་བོད་གཞུང་དང་རྒྱ་ནག་གཞུང་གཉིས་མི་དགའ་བ་དང་ཞེ་འཁོན་འབྱུང་རིགས་གཏན་ནས་བཟོ་འདོད་མེད་སྟབས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་བརྒྱུད་བོད་གཞུང་དང་འབྲེལ་ལམ་བྱ་སླ་བར་གཟིགས་ཏེ། སྔར་རྒྱུན་ལྟར་དབྱིན་

71 Sir Richard Temple, *Travels in Nepal and Sikkim*, 1887 London, reprinted 1977, Kathmandu, p. 27.

ཇིའི་སྲིད་བྱུས་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་རོགས་རམ་མཐུན་གྲོགས་རིགས་གཏན་ནས་མི་བྱ་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་ཙམ་མིན་པར། ལག་ལེན་བལྟར་རྒྱུའི་དམ་བཅའང་བཞག

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་སྣང་མེད་ཀྱི་སྒོ་ནས། ཀེམ་འབེལ་གཙོ་ལ་རི་བརྒྱུད་བགལ་ཏེ་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་དུ་ཕེབས་མི་ཆོག་པའི་རེ་བསྐུལ་གནང་ཡོད་ཀྱང་།[72] ཁོང་ཚོས་གཙོ་ལ་རི་བརྒྱུད་བགལ་ཏེ་ཕྱིན་པས། དེ་སྐབས་བོད་གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་སྡེ་ཚན་ཞིག་དང་ལྷན་དུ་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་ནས་ཕེབས་བཞིན་ཡོད་པ་དང་ངོ་ཐུག་བྱུང་བས་ཕྱི་རྒྱལ་བ་རྣམས་ཕྱིར་ལོག་བཏང་། ལྷག་པར་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་བཀའ་དབང་བཙན་པས་དབྱིན་ཇི་མི་གཉིས་པོ་རེ་ཞིག་འཛིན་བཟུང་བྱས་ཏེ། ཡུལ་འདིའི་མི་རྣམས་ཀྱིས་གཏམ་ལངས་ཕོ་བྲང་ཕྱོགས་སུ་མི་དཀྱུས་མ་ལྟར་སྐྱ་སྐྱུང་དང་བཅས་བཙན་འཁྲིད་བྱས།[73] ཧོག་ཀར་ཀེམ་འབེལ་ལ་དཀའ་སྡུག་ཚད་མེད་བཏང་ནའང་། མཁས་དབང་ཧུ་ཀར་ལ་དེ་ཙམ་སྡུག་པོ་གཏོང་རྒྱུའི་རྒྱུ་མཚན་གང་ཡང་མཐོང་མི་འདུག

མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཉིན་བཅུ་བཞིའི་རྗེས་གྲོ་མོ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་མ་ཐག་འཛིན་བཟུང་བྱས་པའི་དབྱིན་ཇི་རྣམ་གཉིས་ཁོང་གི་མདུན་དུ་འཁྲིད་པ་ན། ཁོང་ཚོ་འབྲས་ལྗོངས་ནང་བཙོན་བཟུང་བྱས་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་རང་གཞུང་ལ་གཏོང་ཆོག་པ་དང་། དབྱིན་ཇིའི་བཙོན་པ་མི་གཉིས་པོ་བདེ་བར་ཕྱིར་ལོག་དགོས་ཚེ། དེ་སྔ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མི་སེར་བྲོས་བྲོལ་དུ་སོང་ནས་ཧོར་གླིང་དུ་གཞིས་སྡོད་ཞིན་པ་རྣམས་ཕྱིར་སློག་དགོས་ཚུལ། གཞན་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་ས་ཁུལ་ (Morang) མོ་རང་ཞེས་པའི་དབྱུ་ཁྲལ་རྣམས་སླར་གསོ་དགོས་རྒྱུ་དང་། མ་འོངས་པར་ཡང་ཧོར་གླིང་དུ་བྲོས་བྲོལ་བྱུང་བའི་འབྲས་ལྗོངས་པ་རྣམས་ཕྱིར་ལེན་ཆོག་པའི་དབང་ཆ་དགོས་ཚུལ་དང་། དེ་ལྟར་བྱུང་ཚེ་དབྱིན་ཇིའི་མི་ཕྱིར་ལོག་གཏོང་རྒྱུ་ཡིན་

---

72 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972 Delhi, pp. 25, 26.

73 A. Campbell, *In the footsteps of Hookers Through Sikkim* 1907, pp. 269, 272.

ཚུལ་སོགས་གསལ་བཤད་བྱས་ཀྱང་། དེར་དབྱིན་གཞུང་གིས་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ངོས་ལེན་པར་ཞོག དབྱིན་ཇིའི་མི་རིགས་ལ་ཉེས་སྐྱོན་རིགས་བྱས་ཚེ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་དཀའ་ཚོགས་དུ་མ་གཏོང་རྒྱུའི་ཉེན་བརྡའམ།74 ཐ་ཚིག་བརྡ་ཡིག་ཞིག་བཏང་ཡོད་པར་བརྟེན་དེ་ལྟར་འགོན་ལན་དང་དགྲ་ལན་ཚབས་ཆེན་ཡོང་ཉེན་ལ་དོགས་ཏེ། དབྱིན་ཇི་གཉིས་པོ་ཟླ་བ་གཅིག་ཙམ་རིང་བཙོན་འཛུག་བྱས་རྗེས་སྐུ་སྲུང་དམག་མི་དང་བཅས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༩ ལོའི་ཟླ་ ༡༢ པའི་ནང་ལྷོད་བཀྲོལ་བཏང་སྟེ་རྡོར་གླིང་དུ་སླེབས་པ་བྱས། ཡིན་ནའང་དེའི་འབྲས་བུར། དབྱིན་ཇིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཁུལ་མོ་རང་ཞེས་པ་དང་། རྡོར་གླིང་ཉེ་འདབས་སུ་ཡོད་པའི་རི་རྒྱུད་ས་ཁུལ་རིགས་བཙན་པོ་དབང་ཡོད་ཀྱིས་བདག་གཟུང་བྱས་75 པ་མ་ཟད། དེ་སྔ་རྡོར་གླིང་གུན་བསབ་གྱི་སྤྲད་ལོ་རེར་ཧིན་སྒོར་ ༦༠༠༠ དངུལ་སྟོང་རེ་ཡོང་བབས་ཀྱང་དགོས་གཞིར་བཞག་སྟེ་བཀག་སྡོམ་བྱས།

དེ་རྗེས་དབྱིན་ཇིས་རེ་བསྐུལ་ནན་ཏན་ཞུས་པར་བརྟེན་ཕྱིས་པ་བླ་མ་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་བསྐོ་བཞག་མཛད། མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་དབང་ཤུགས་ཉམས་གུད་ཕྱིན་པ་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་དང་དབྱིན་ཇི་གཉིས་དབར་དུས་ཡུན་འགའི་རིང་འབྲེལ་ལམ་ཕྲན་བུ་ཡག་ཏུ་ཕྱིན་ཡོད་པ་ལྟར་སྣང་། དེ་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རི་བརྒྱུད་ཁུལ་གཞིས་ཀ་ལྦུ་ཙམ་ཞིག་ཕམ་ཤོར་བྱུང་བ་དང་། ས་ཆ་དམའ་སའི་ཁུངས་ཀྱི་ས་ཁྲལ་ཡོང་བབས་རྣམས་ཀྱང་གཞན་དབང་དུ་ཤོར་བ་སོགས་ལོ་རེར་ཁྲིན་བསྡོམས་སྒོར་འབུམ་ཕྱེད་ཙམ་གྱི་ཡོང་བབས་རྣམས་གཞན་ལག་ཏུ་ཤོར། གྲོང་གུད་ཆེན་པོ་བྱུང་བར་བརྟེན་བོད་གཞུང་དང་རྒྱ་ནག་གཞུང་གཉིས་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་གུན་བསབ་དང་སེམས་གསོའི་ཕྱིར་ལོ་ལྟར་འབྲུ་ཁལ་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་དང་ཇ་དང་བོད་ཚྭ་བཅས་གྲོ་མོ་ཚུམ་འབི་བརྒྱུད་དེ་འབྲས་

74 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972 Delhi, pp. 18, 29.

75 Sir Richard Temple, *Travels in Nepal and Sikkim* 1881, London, reprinted 1977 Kathmandu, p. 113

ལྗོངས་ལ་རོགས་རམ་སྐྱལ་འདུག

ཇོག་ཤར་ཀེམ་འབེལ་དུས་ཐག་ཏུ། སྤྱི་ཁང་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་དེ་སྐུ་བཙོན་བཟུང་བྱས་ཏེ་སྡུག་རྩུབ་བཏང་བ་རྣམས་དྲན་བཞིན་བཟོད་ཐབས་བྲལ་བ་ལྟར་གྱུར་ཡོད། དེའི་དགྲ་ལན་འབྲིན་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་ཤིག་སྐུགས་བསྡད་པའི་ངང་། ཉིན་གཅིག་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་མཚན་སྙན་ཆེ་རུ་བསྒྲོད་བཞིན་པའི་སྐབས་དེར། འབྲས་ལྗོངས་པས་རྫོར་གླིང་དུ་གཏན་སྡོད་བྱེན་པའི་མི་འགའ་བཙན་འཁྲིད་བྱས་ཡོད་པ་ཀེམ་འབེལ་གྱིས་ཤེས་ཚོར་བྱུང་བ། དེར་ཁ་གཡོགས་ཏེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༠ ལོར། ཇོག་ཤར་ཀེམ་འབེལ་དང་རྒྱིས་པ་ཟླ་མ་གཉིས་ཀྱིས་འགོ་འཁྲིད་དེ་འབྲས་ལྗོང་ཀྱི་ས་ཁུལ་རིན་ཆེན་སྤུངས་བར་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཡོད་ཀྱང་ཡུལ་འདིའི་དཔུང་དམག་ཆོས་ཚར་བཅད་པས་ཉེས་ཆེན་པོ་བཏང་སྟེ་ཕྱིར་ལོག་བྱེད་དགོས་བྱུང་འདུག སྟོབས་ཤུགས་ཅན་གྱི་དབྱིན་ཇིའི་དམག་མི་རྣམས་ཀྱི་མཚན་ལར་དམའ་འབེབས་བྱུང་བ་དང་ཁ་སྐྱེང་དགོས་པ་བྱུང་འདུག དེར་བརྟེན་བྱས་ཉེས་བྱུང་བ་དེར་གང་མྱུར་སྲིད་དོན་གྱི་གྲུབ་འབྲས་ཐོན་པའི་འགལ་ཟླ་ཞིག་མ་བྱས་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར་བས། དབྱིན་ཇིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༡ ལོར་ཇེ་ ཛབ་ལུ་འགོ་ལར་ (Coloned J. W. Gawler) ཞེས་པའི་འོག་དཔུང་དམག་ཤུགས་ཆེན་ཞིག་དང་ལྷན། ཨེཤ་ལེ་ ཨེ་གྲེན་ (Ashley Eden) ཞེས་དམིགས་བསལ་དོན་གཅོད་སྐུ་ཚབ་པ་ཞིག་ཀྱང་ཆེད་དུ་མངགས་ཏེ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཁུལ་ནང་བཙན་འཛུལ་བྱས་སོང་། རྟོག་ཟིང་འདི་ཡི་བྱེད་པོ་ལྟེ་བ་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་འདི་སྐོར་ཐོས་མ་ཐག་བོད་ཡུལ་དུ་བྲོས་ཐར།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༡ ཕྱི་ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༢༨ ཉིན་ཡུལ་གཉིས་དབར་དོན་ཚན་ཉེར་གསུམ་ཅན་གྱི་ཆིངས་ཡིག་ཞིག་བཞག་ཡོད།[76] དབྱིན་ཇིའི་སྐུ་ཚབ། ཨེཤ་ལེ་ ཨེ་གྲེན་མཆོག་དང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་མཛད་ཡོད། དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གྲོ་

76 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972 Delhi, pp. 42-44, V.H. Coelho, *Sikkim and Bhutan*, 1970 see Appendix III p. 105. P.P. Karan, The Himalayan Kingdoms, 1963, U.S.A. p. 59.

མོ་ཚུ་འབིར་སྐུ་བཞུགས་མཛད་ཡོད་ཅིང་། གྲོས་ཆོད་ཀྱི་དོན་ཚན་ཁག་ནི་འདི་ལྟར།

༡ དབྱིན་ཇིར་ཡུལ་འདིའི་སྲུང་སྐྱོབ་མཁན་དུ་ངོས་ལེན་བྱ་རྒྱུ།

༢ འབྲས་ལྗོངས་ནས་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་བར་བགྲོད་ལམ་བཟོ་རྒྱུའི་དབང་ཚད་དབྱིན་ཇི་ཚོར་ཡོད་དགོས་དང་། འབྲས་གཞུང་གིས་བཀག་སྡོམ་བྱ་མི་ཆོག་པ།

༣ མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་ནང་མི་དང་བཅས་ཚང་མ་བོད་ཡུལ་ཕྱོགས་སུ་སྤྱུགས་རྒྱུ་མ་ཟད། འབྲས་ལྗོངས་དང་ཚུམ་འབི་གཞུང་ཞབས་དང་སྲིད་བྱུས་ལ་ཐེ་ཐོག་རྩ་བ་ནས་བྱ་མི་ཆོག་པ།

༤ ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཡིག་ཚང་ལོ་གཅིག་ནང་ཉུང་མཐར་ཟླ་བ་དགུ་ཙམ་གྲོ་མོ་ནས་གདམ་ལངས་ཕོ་བྲང་དུ་སྤོ་བཞུད་མཛད་དགོས་རྒྱུ་ལ་སོགས་པ་ཡིན།

དེ་རྗེས་མགྲོན་ཟུར་རྣམ་རྒྱལ་བོད་གཞུང་སྐུ་མདུན་བཅར་ནས་བཙན་དབང་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ནས་རྒྱངས་འབུད་བཏང་བའི་སྙོར་དང་། ཡིག་ཚང་གི་ཟུར་ཕོགས་རིགས་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཚུལ་སྙོར་སྙན་གསེང་ཞུས། དེར་བོད་གཞུང་གིས་གུན་བསབ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བཀྲས་གླིང་རྫོང་གཞིས་གནང་སྦྱིན་དུ་སྩལ། གཟེངས་བསྟོད་མཚོན་ཕྱིར་སྣ་མན་གྱི་ཧོག་བཅས་ཀྱང་སྩལ་བ་དང་། ལྷག་པར་བོད་གཞུང་གི་རིམ་བཞིར་བསྐོ་བཞག་ཀྱང་མཛད་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༣ ལོར་སྐུ་ཚེའི་འཕེན་པ་རྫོགས་པས་ན་ལ་མོའི་ལྷ་ལྷུམ་བཙུན་མོ་གཉིས་པ་སློན་སྐྱིད་ལས་འཁྲུངས་པའི་རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་རྒྱལ་བརྒྱུད་འཛིན་ཐུབ་པ་བྱུང་བའོ།།

ཆོས་རྒྱལ་བརྒྱད་པ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ།

ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་ནི་རབ་བྱུང་བཅུ་བཞི་པ་ས་ཡོས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༨ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས་པའི་རྒྱལ་སྲས་བར་པ་དེ་ཡིན། རྒྱལ་སྲས་འདི་ནི་མདོ་ཁམས་སྡེ་དགེའི་དཔལ་སྤུངས་དགོན་གྱི་སི་ཏུ་པཎ་ཆེན་གྱི་དབོན་པོ་སྤྲུལ་སྐུ་ཀརྨ་རིན་ཆེན་ངེས་དོན་བསྟན་འཛིན་གྱི་ཡང་སྲིད་དུ་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཐེག་མཆོག་རྡོ་རྗེ་མཆོག་གིས་ངོས་འཛིན་དང་སྐུ་མདུན་ལས་རབ་ཏུ་བྱུང་། མཚན་ལ་སྐྱབས་མགོན་སྲིད་སྐྱོང་ཀརྨ་སྒྲུབ་བརྒྱུད་བསྟན་འཛིན་དར་རྒྱས་ལྷུན་གྲུབ་ངེས་དོན་དབང་པོ་ཞེས་མཚན་གསོལ་མཛད་པ་བཞིན་སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཀརྨའི་དགོན་ཁག་རྣམས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་དུ་བསྐོ་བཞག་མཛད།

རྒྱལ་སྲས་འདི་ནི་སྤྲུལ་པའི་སྐུ་ཞིག་ཡིན་རུང་། ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་འགན་འཁུར་མི་བཞེས་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར། དེ་སྔ་ཡབ་རྒྱལ་པོ་དགུང་ལོ་མཐོ་ལ། གཟུགས་གཞི་བདེ་མིན་གྱིས་གྲོ་མོར་གསོས་དལ་སྨན་བཅོས་ཆེད་ཐེབས་སྐབས། ཡུལ་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་ཐལ་ཆེར་རྒྱལ་སྲས་འདིས་བཞེས་དགོས་བྱུང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༡ ལོར་ཡབ་རྒྱལ་པོ་བཞུགས་བཞིན་ཡོད་ནའང་རྒྱལ་སྲས་འདིས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་རྣམ་པས་ཆིངས་ཡིག་ཞིག་ཀྱང་བཞག་ཡོད་པ་གོང་གསལ་ལྟར་དང་། མདོར་ན་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༣ ལོར་ཡབ་རྒྱལ་པོ་ཞིང་ལ་གཤེགས་རྗེས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་འགན་འཁུར་གཙང་བཞེས་མཛད།

རྒྱལ་སྲས་འདི་ཆུང་དུས་ནས་སྤྲུལ་སྐུར་ངོས་འཛིན་བྱུང་བ་ནས་བཟུང་གཞོན་དུས་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་སྦྱོང་བརྩོན་མཐར་ཕྱིན་པ་མཛད་ཡོད་ཀྱང་། ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གནང་ཕྱོགས་ལ་ཕྲན་བུ་སྦྱོང་པ་དམན་པའི་རྣམ་པ་ནི། རང་གི་ཕྱེད་གཅེན་པོ་ཕྱག་མཛོད་དཀར་པོས་རང་དོན་ཁོ་ནས་རྒྱལ་པོའི་དབང་ཚད་བེད་སྤྱོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པར་ཕྲན་བུ་སྣང་ཆུང་དུ་ལུས་པ་ཡིན་སྙམ། ཕྱག་མཛོད་དཀར་པོ་འདི་ནི་དེ་སྔ་ཡབ་རྒྱལ་པོས་ལ་མོའི་ལྷ་ལྕམ་གཉིས་པ་

བཙུན་མོར་བསུས་སྐབས་བོད་ནས་ལྷ་ལྡུམ་གྱི་ཞལ་ཏ་མ་ཞིག་དང་ལུས་འབྲེལ་བྱུང་བ་ལས་འཁྲུངས་པ་ཞིག་ཡིན་པས་ཁྲིམས་འགལ་གྱི་གཙེན་པོ་ཞེས་བརྗོད་པ་ལགས།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༧ ལོར་བཀྲ་ལའི་གཞུང་ཚབ་དོན་གཅོད་ (Commissioner of Bengal) ཀྱིས་རྫོར་གླིང་དུ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་ལ་གསོ་ཀ་ཇོ་ལྷ་ཚེ་རིང་བརྒྱུད། འབྲས་གཞུང་ལ་སྙན་གསེང་ཞུ་ཡིག་ཕུལ་བ་དེ་ཡི་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདིའི་ས་མཚམས་རི་ནག་དང་འདམ་ཐང་། རན་གིཏ་གཙང་པོའི་བར་ཡིན་པ་གཏན་འབེབས་ཟིན་ཚུལ་སྙོར་བརྗོད་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་འབྲེལ་སྲིད་བྱུས་རིགས་ལ་གྲོས་ཐབས་མཁས་པ་ཞིག་མིན་རུང་། རྒྱ་མཚན་མདོན་མཁྱེན་ལྟར་དབྱིན་ཇི་མཉམ་དུ་གཉེན་འདེབས་ཀྱི་གྲོགས་འབྲེལ་བཟོས་ན་མ་འོངས་པར་བལ་ཡུལ་དང་འབྲུག་ནས་བཙན་འཛུལ་རིགས་མི་འབྱུང་བའི་ཕན་ཐོགས་འབྱུང་ངེས་ལ་དགོངས་ཏེ། དབྱིན་ཇི་ཚོའི་འདོད་པ་དང་མཐུངས་པར་རེ་ཞིག་ཕན་པ་གང་ཐུབ་བྱ་རྒྱུའི་སྲིད་ཚུལ་དངོས་སུ་བསྟན། ལྷག་པར་བཀའ་དྲིན་ཆེ་ཚུལ་གྱི་རྣམ་འགྱུར་བཟང་པོ་བསྟན་པ་འདིས། དབྱིན་ཇི་རྣམས་རིམ་པས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དམ་ཚིག་གཙང་བའི་སྲིད་ཚུལ་དེ་ལ་ཡིད་དབང་མེད་དུ་ཕྲོགས། དེ་ནས་བཟུང་སླར་ཡང་ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་འགོ་ཚུགས་པ་ལྟར་གྱུར་བ་རེད།

མཛའ་མཐུན་གྱི་རྣམ་པ་གསལ་པོ་སྟོན་ཕྱིར་དབྱིན་ཇིས་དེ་སྔ་སྔོ་ཁང་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་དབྱིན་ཇིའི་མི་གཉིས་ལ་སྡུག་རྩུབ་བྱས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༠ ལོ་ནས་བཟུང་ལོ་རེའི་གུན་བསབ་ཀྱི་ཡོང་བབས་ཧིན་སྒོར་ ༦༠༠༠ ཐམ་པ་བཀག་འགོག་བྱས་པ་དེ་སླར་བསྐྱར་གསོ་བྱས་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༢ ནས་སྔར་རྒྱུན་ལྟར་སྤྲུལ་རྒྱུའི་འགོ་ཚུགས། ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་དཔལ་འབྱོར་མཐུན་རྐྱེན་རོགས་རམ་བྱ་འདོད་ཀྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༢ ནས་བཟུང་སྔར་བྱ་གནང་སྟེ་ལོ་རེར་གུན་བསབ་ཀྱི་དངུལ་སྒོར་ ༤༠༠༠ དགུ་སྟོང་ཐམ་པ་རེ་སྤྲུལ་ཡོད། སླར་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༢ ལོ་ནས་ཟླ་མ་དེ་ལས་སྤར་ཏེ་ཧིན་སྒོར་ ༡༢༠༠༠ ཆིག་ཁྲི་ཉིས་སྟོང་ཐམ་པ་རེ། ལོ་ལྟར་

ཇོར་གླིང་གི་གུན་བསབ་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཐོབ་བཞིན་ཡོད།[77] ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་དམ་ཟབ་ཏུ་གཏོང་ཕྱིར་དབྱིན་ཇིས་ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་ལ་གུས་འདུད་ཀྱི་རྣམ་པར་ (Salute of 15 Guns) ཞེས་མེ་མདའ་བཅོ་ལྔའི་གུས་བརྗི་ཞུ་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་ཡང་སྩལ་ཡོད།[78]

མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་དང་དབྱིན་གཞུང་དབར་མཐུན་ལམ་དམ་ཟབ་ཏུ་གནས་ཡོད་པའི་གོ་སྐབས་ལ་གཟིགས་ཏེ། དེ་སྐབས་སྤྲོ་ཁང་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་རྒྱང་འབུད་བཏང་བའི་སྲིད་བྱུས་དེ་ལ་གུ་ཡངས་ཡོང་བའི་རེ་བསྐུལ་དང་། གལ་ཏེ་དེ་ལྟར་བྱུང་ཚེ། མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྤྱོད་གཤིས་ལེགས་བཅོས་ཀྱི་ཆེད་དུ་གན་རྒྱ་འཛུགས་དགོས་བྱུང་ནའང་། དེའི་འགན་ཁུར་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཐོག་ཏུ་བཞེས་རྒྱུའི་སྐོར་འཁོད་ཡོད་པ་དང་། ལྷག་པར་དབྱིན་ཇི་གཉིས་ལ་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་བཀའ་ཆད་དང་སྡུག་སྦྱུབ་བཏང་བའི་སྐོར་དབྱིན་ཇི་ཚོའི་བསམ་བློ་ནང་ད་ལྟའང་གསལ་རྗེན་དུ་གནས་བཞིན་ཡོད་ནའང་། དེང་དུས་ཀྱི་འགྱུར་བ་དང་། གནས་སྟངས་འགྱུར་བ་ལ་དཔག་ན། གཏམ་འགོ་གསར་དུ་ཕྱེས་ན་མི་སྐྱོན་དགོངས་ནས་སྣན་ཞུ་ཞིག་བྲུ་སྒྲིག་སྙེ་འབུལ་རྒྱུའི་གཏན་འབེབས་བྱས།

ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༨ ལོར་དབྱིན་གཞུང་ལ་གུས་འདུད་ཆེན་པོས། དེ་སྐབས་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་ཕྱིར་འབུད་བཏང་བའི་བཀའ་ཤོག་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་ཡོང་རྒྱུ་དང་ཕྱིར་འཐེན་ཡོང་བའི་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་ཡོད། དེའི་ནང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་རང་གི་ཐུགས་དགོངས་དུ་ཇི་ཡོད་རྣམས་ཁ་གསལ་བཀོད་གནང་སྟེ། ཡུལ་འདིའི་སྒྲིག་ཁྲིམས་དང་སྲིད་བྱུས་འཛིན་སྐྱོང་ཐད་ཡར་རྒྱས་སྤྲ་བརྟན་ཡོང་ཕྱིར། བཀའ་སློབ་གནང་མཁན་གྱི་ལས་རོགས་འབྱོན་ཐང་ཅན་ཞིག་དགོས་གལ་ཆེ་བའི་སྐོར་དང་། ལྷག་པར་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐོར་གསལ་བརྗོད་དང་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་དང་

77 H. H. Risley, *The Gazetteer of Sikkim* 1894, see in the Introduction p.v. George Kotturan, *The Himalayan Gateway*, 1983 pp. 68, 69.

78 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974 Delhi, p. 43.

འབྲེལ་བ་ཉེ་ཚུལ་སོགས་གསལ་བཀོད་ཀྱིས་དགོངས་ཡངས་ཡོང་རྒྱུའི་རེ་བ་མཛད་ཀྱང་། དབྱིན་ཇིས་སེམས་ཀྱིས་མི་བཟོད་པར་ཞི་བའི་སློ་ནས་ངོས་ལེན་གནང་མེད། མགྲོན་གཉེར་རྣམ་རྒྱལ་ནི་བསོད་ནམས་དང་དབང་ཐང་ཆེ་ལ། ཤེས་འཛིན་གཉིས་ལྡན། སྲིད་བྱུས་མཁས་ལ་ཕྱི་ནང་གི་གནས་སྟངས་གང་ལའང་རྣམ་དཔྱོད་ལྷ་ལམ་ལྷར་ཡངས་པའི་གང་ཟག་ཞིག་ཡིན་པ། སར་ ཨེཊ་སྒར་ (Sir Edgar) རང་གིས་བསྔགས་བརྗོད་དང་ངོས་ལེན་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། འདི་འདྲའི་ཤེས་འཛིན་གཉིས་ལྡན་གྱི་གང་ཟག་ནི་དབྱིན་ཇིའི་ནང་མ་གཏོགས་རྒྱལ་ཁབ་ཉམས་ཆུང་ནང་ཡོད་ན། བཟོད་མ་ཐུབ་པའི་སྣང་བ་ཡོད་པས་མགྲོན་གཉེར་རྣམ་རྒྱལ་ལ་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ངོ་རྒོལ་དང་མི་དགའ་བའི་རྣམ་པ་བསྟན་པ་གོང་གསལ་ལྟར་ལགས།[79] ལྷག་པར་དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༡ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཀྱིས་མཚན་རྟགས་བཀོད་ཡོད་པའི་ཆིངས་ཡིག་དོན་ཚན་བདུན་པ་དང་རྒྱབ་འགལ་སོང་བས། ཁས་ལེན་མེད་ཚུལ་འཕྲིན་ལན་ཞིག་ཕུལ་ཡོད། ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས། མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་ནི་བོད་ལ་དགའ་ཞེན་ཡོད་མཁན་ཞིག་ཡིན་སྟབས། བོད་གཞུང་གིས་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ། ཡུལ་འདིར་དབང་ཚད་ལྡན་པའི་གོ་གནས་ཤིག་ཏུ་འཛུག་ཐབས་ཀྱིས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་རྒྱུད་བསྐུལ་མཛད་ཡོད་ཀྱང་། དབྱིན་ཇིའི་བཙན་ཤུགས་དང་ཨུ་ཚུགས་ཀྱི་རང་བཞིན་ལ་བརྟེན། བོད་གཞུང་གི་འདོད་དོན་ལྟར་འགྲུབ་ཐུབ་མེད།

གང་ལྟར་ཡང་མགྲོན་རྣམ་རྒྱལ་རྒྱང་འབུད་བཏང་བ་ནས་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐུགས་ནང་སྟོང་སིང་ངེ་བ་ཞིག་ལུས་ཡོད། གོ་གནས་སྟོང་པ་དེར་རང་གི་འགོ་བྱེད་ཆེ་གྲས་འཛིན་སྟངས་ཅན་ཞིག་བསྐོ་བཞག་མཛད་རྒྱུའི་ཐུགས་གཏན་འཁེལ་བ་ལྟར། བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་ལམ་ཡོངས་གྲགས་སུ་ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོ་ཞེས་གྲགས་པ་ཞིག་ངོས་འདེམས་གནང་ཞིང་། ཁོང་ནི་ཆོས་རྒྱལ་དང་ཡབ་གཅིག་པ་ཡིན། ལ་མོའི་ལྷ་ལྕམ་གཉིས་པའི་ཞལ་ཏ་མ་ཞིག་དང་ཡབ་རྒྱལ་པོ་གཉིས་ལས་འཁྲུངས་པ་ཞིག་ཡིན།

---

79 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984 Delhi, p. 27.

དོ་སྣང་དང་བསམ་ཞིབ་བྱ་འོས་པ་ཞིག་ལ། དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་གོང་མ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་ཞིང་ལ་གཤེགས་ཁར། བློན་ཆེན་དང་བླ་ཆེན་རྣམས་ཀྱིས། ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོའམ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་གང་དང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་བཙུན་མོ་ལྷ་པ་ཏ་ནག་སློན་སྐྱིད་རྣམ་གཉིས་གཉེན་སྒྲིག་མཛད་གལ་ཆེ་ཚུལ་ཞུ་འབུལ་བྱས་པ་དང་། ལྷག་པར་ཁོང་གཉིས་གཉེན་སྒྲིག་གི་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་བྱུང་ཆེ་ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོ་འདིས་མ་འོངས་པར་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུ་རྣམས་ལ་བཀའ་སློབ་དང་ཕྱུག་རོགས་འབྱུང་ངེས་ཚུལ་སྐོར་ཞུས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན། ཆོས་རྒྱལ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་ཞིང་ལ་མ་གཤེགས་སྔོན་བཙུན་མོ་སློན་སྐྱིད་མཆོག་དང་ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོ་རྣམ་གཉིས་གཉེན་སྡེབས་མཛད། དེའི་འབྲས་བུར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༤ ལོར་སྲས་ཤིག་འཁྲུངས་པ་དེ་ཡི་མཚན་ལ་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་ལམ་ལྷ་སྲས་སྐུ་ཞབས་སུ་གྲགས་ཤིང་། སྲས་འདི་མ་འོངས་པར་ཆོས་རྒྱལ་གོང་མའི་སྲས་ངོ་མ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་ལ་འགྲན་སེམས་ཀྱིས་རྒྱལ་ཁྲིར་འཐབ་རྩོད་གནང་མཁན་ཞིག་ཏུ་གྱུར། ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོ་འདི་བཙུན་མོ་སློན་སྐྱིད་དང་ལྷན་དུ་གཉེན་སྒྲིག་བྱས་པར་བརྟེན། རྗེས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་དང་ཡབ་གཅིག་པའང་ཡིན་ལ་ཕ་ཚབ་ཏུའང་གྱུར་བ་ཡིན།

ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོ་དང་བཙུན་མོ་སློན་སྐྱིད་རྣམ་གཉིས་གཉེན་བྱེད་པ་དེར་མི་འགའ་ཞིག་གིས་ནང་ཕན་ཚུན་གཉེན་བྱེད་པར་བསྟད་བཏགས་ཏེ་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་པ་དང་མི་དགའ་བའི་རྣམ་འགྱུར་དུ་མ་བསྟན་ཡོད། ཡིན་ནའང་བོད་དུ་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཁྲིམས་ལུགས་དང་གོམ་གཤིས་འདི་ལྟར་ཡོད་སྟབས། ཁྲིམས་འགལ་མིན་པར་ངོས་ལེན་བྱ་དགོས་པ་བྱུང་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༤ ལོར་འབྲུག་པ་དཔལ་འབྱོར་མིང་ཅན་ཞིག་དང་ཁོའི་བུ་གཉིས་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཆུང་གི་གྲོང་གསེབ་ནང་ཇག་བརྩམ་བྱས། ལ་ཆུང་མི་མང་ཚོས་རྗེས་དེད་བྱས་ཏེ་མཐར་གྲོ་མོར་སླེབས་པ་ན། དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གྲོ་མོར་ཕེབས་ཞོར་ཞིག་དང་དུས་མཚུངས་པས་ལ་ཆུང་བ་ཚོས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་དེའི་སྐོར་སྙན་གསེང་ཞུས། དེ་མ་ཐག་ཇག་

པ་རྣམས་འཛིན་བཟུང་བྱ་བར་མི་འགག་ཤས་བཏང་གནང་། ཕན་ཚུན་ལག་འཛིངས་ཤུགས་ཆེན་བྱུང་སྐབས་དཔལ་འབྱོར་གྱི་བུ་དེར་དམར་བསད་བཏང་། དཔལ་འབྱོར་འཛིན་བཟུང་བྱས་ཏེ་ གྲོ་མོར་ཁྲིད་ཡོང་སྐབས། ལམ་བར་ཨ་མོ་ཆུ་ཞེས་པའི་གཙང་ཆུ་ཞིག་བརྒལ་དགོས་པས། ཇག་པ་དཔལ་འབྱོར་ཆུ་དེར་མཆོངས་ནས་འབྲུག་ཡུལ་དུ་བྲོས་ཐར། འབྲུག་པ་དཔལ་འབྱོར་འབྲུག་ཡུལ་དུ་འབྱོར་བ་ན་སྟ་གྲོ་དཔོན་སློབ་མཆོག་ལ་རང་གི་བུ་གྲོ་མོར་དམར་བསད་བཏང་བའི་སྐོར་དང་། ལྷག་པར་ཁོ་རང་གཉིས་སྔར་རྒྱུན་ལྟར་དངོས་ཐོག་བཙེ་ལེན་གྱི་ཚོང་ཞིག་སྐྱད་ལ་ཚུར་ཁྲུལ་བསྐྱོད་སྐབས། ལ་ཚུར་པ་ཆོས་གྲོ་མོ་བར་ཉེས་དེད་ཀྱིས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་བཀའ་བཞིན་ཁོའི་བུ་དམར་བསད་བཏང་ཚུལ་སྐོར་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་པ་སོགས་སྙན་གསེང་ཞུས། དེར་སྟ་གྲོ་དཔོན་སློབ་ཀྱིས་གཞུང་འབྲེལ་དུ་རྩིས་ཏེ་དཔལ་འབྱོར་གྱི་བུ་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་བསད་པར་ངོས་འཛིན་ཏེ། མི་སྟོང་ཆེད་ཁྲག་དང་དངུལ་གང་རུང་གིས་འཇལ་དགོས་རྒྱུ་དང་། ལྷག་པར་འབྲུག་གི་མི་སེར་ལ་མི་བསད་ཁྲག་སྤྱོར་བྱེད་མཁན་གྱི་འབྲས་ལྗོངས་པ་རྣམས་ཀྱང་འབྲུག་ལ་རྩིས་སྤྲོད་དགོས་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་འབྲུག་གི་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་སླེབས། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་དོན་ཚན་གཉིས་པོར་ངོས་ལེན་གནང་མེད་པ་ཙམ་མ་ཟད། འབྲུག་གི་སྐུ་ཚབ་རྣམས་ལ་གནས་ཚུལ་ངོ་མ་གང་ཡིན་པ་གསལ་བཤད་[༤༠] བྱས། སྟ་གྲོ་དཔོན་སློབ་ཀྱི་རེ་འདོད་རྣམས་འགྲུབ་རྒྱུ་ཕར་བཞག དེ་སྔོང་ཇག་པ་དཔལ་འབྱོར་འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཕྱིར་སློག་རྩིས་སྤྲོད་དགོས་ཚུལ་དང་། ལ་ཚུར་པ་ཚོའི་མདུན་ནས་ཇག་བཅོམ་བྱས་པའི་དངོས་རིགས་ཐམས་ཅད་ཕྱིར་སྤྲོད་དགོས་ཚུལ་བཤད་ཡོད།

མཐར་གནས་ཚུལ་དེ་དག་ལ་དཔྱད་ཞིབ་བྱ་རྒྱུར་མགྲོན་ཟུར་རྣམ་རྒྱལ་དང་ཕག་རི་རྫོང་དཔོན། འབྲུག་གི་སྐུ་ཚབ་དང་བཅས་ནང་མཐུན་གྱི་གྲོས་མོལ་གནང་། ཕན་ཚུན་རྩོད་རྙོག་ཞི་འཇགས་ཕྱིར་གུན་བསབ་བྱ་དགོས་རིགས་གཏན་འབེབས་བྱས་དོན་ལྟར་ན། འབྲས་ལྗོངས་

༤༠ བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་ངོས་ ༧༨ ལ་གསལ་འདུག

ངོས་ནས་གུན་བསབ་ཆེད་སྦྲ་གྲོ་དཔོན་སློབ་ལ་སྲུང་ ༨༧༠ ཙམ་འཇལ་དགོས་རྒྱུ་དང་། འབྲུག་སྦྲ་གྲོ་དཔོན་སློབ་ངོས་ནས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་བཀའ་ཁྲིམས་བཅད་པ་རྣམས་ཁྲིམས་མཐུན་ཡིན་པར་ངོས་ལེན་དང་བསྲུང་རྩི་བྱ་དགོས་རྒྱུ། ལྷག་པར་མ་འོངས་པར་ཡུལ་འདིར་ཁྲིམས་མེད་ཀྱི་སྒོ་ནས་འབྲུག་པའི་ཇག་པ་འཛུལ་ཏེ་བཙན་འཕྲོག་བྱས་རིགས་གལ་ཏེ་དམར་བསད་གཏང་བའི་རིགས་བྱུང་ཚེ་བདག་སྐྱོད་བྱེད་མི་ཆོག་པའི་སྐོར་གྲོས་མཐུན་བཞག་པར་འབྲུག་པའི་སྐུ་ཚབ་པས་ཀྱང་མཚན་རྟགས་བཀོད་ཡོད།

མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་སྦྲ་གྲོ་དཔོན་སློབ་གཉིས་ཀས། མགྲོན་ཐྲུར་རྣམ་རྒྱལ་དང་། འབྲུག་གི་སྐུ་ཚབ་ཐར་དཔོན་བྱ་རྒོད། ཕག་རི་རྫོང་དཔོན་རྣམ་གཉིས་དང་བཅས་སྐུ་ཚབ་རྣམས་ཀྱིས་ཐུགས་འཁུར་ཆེ་བཞེས་ཀྱིས་ཐབས་མཁས་ཀྱི་སྒོ་ནས་གྲོས་མཐུན་བཞག་པ་དེར་བསྟུགས་བརྗོད་དང་དེས་ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་མཛའ་འབྲེལ་ལ་ཕན་པ་བྱུང་ཡོད་ཚུལ་བསྟུགས་བརྗོད་གནང་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༣ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་དང་། གཙུང་པོ་རྒྱལ་སྲས་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་གཅེན་མོ་སྲས་མོ་ཚེ་རིང་བུ་ཁྲིད་བཅས་རྡོར་གླིང་དུ་ནུབ་བང྄ྒལའི་སྤྱི་ཁྱབ་གཞོན་པ། སར་ འཇོར་ཇ་ཀེམ་འཕེལ་མཆོག (Sir George Camphell, The Lieutenat Governor of West Bengal) ཞལ་མཇལ་དང་གུས་འདུད་ཞུ་བར་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས། རྡོར་གླིང་དུ་ཞབས་སོར་འཁོད་སྐབས་ཡུལ་ཞིག་གི་རྒྱལ་པོར་ཕེབས་བསུ་ཇི་ལྟར་ཞུ་དགོས་ཇི་བཞིན་ཕེབས་བསུ་གཟབ་རྒྱས་ཞུས། རྡོར་གླིང་དུ་ཉིན་ཤས་རིང་སྤྱི་ཁྱབ་གཞོན་པའི་སྐུ་མགྲོན་གྱི་རྣམ་པར་སྐུ་བཞུགས་མཛད། ཡུལ་གཉིས་དབར་མཛའ་མཐུན་གྱི་སྐོར་དོན་གནད་དུ་མའི་སྐོར་བཀའ་མོལ་ཟབ་རྒྱས་གནང་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་བྱུང་ཡོད། དེ་ལྟར་བཀའ་མོལ་ཞི་བདེའི་ངང་ལེགས་པར་གྲུབ་པའི་སྒོ་ནས་རང་ཡུལ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་ཕེབས་མཛད།

ཡིན་ནའང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གློ་བུར་གྱི་སྙུང་གཞི་ཚབས་ཆེན་ཞིག་གིས་ཟིན་ཏེ། སྨན་བཅོས་རིམ་གྲོ་སྣ་ཚོགས་བྱས་རུང་བྱ་ཐབས་དབེན་པས་མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༦༧༨ ལོར་གཙང་པོ་རྒྱལ་སྲས་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་ནི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་འགན་འཁུར་བཞེས་པ་ལ་སྐུ་ན་ཤིན་ཏུ་ཕྲ་བས། རེ་ཞིག་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་དོ་དམ་པར་ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོ་ལ་གནང་སྟེ་སྐུ་ཚེའི་འདུ་བྱེད་སྟོང་པར་མཛད་དོ།།

སྟོང་བའི་ལམ་དུའང་མེད་པར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གློ་བུར་དུ་འདས་གྲོངས་ཟིན་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཕོ་བྲང་གི་ལས་བྱེད་སྐུ་བགྲེས་ཚོའི་དབར་ཐོག་ཁག་སོ་སོར་གྱེས་ཏེ་ལྷོག་གཡོ་དང་ཕན་མེད་ཀྱི་ངན་བྱུས་སྣ་ཚོགས་བརྩམས་པ་བཞིན་རང་རང་འདོད་མོས་ཀྱི་གང་ཟག་ཞིག་རྒྱལ་པོའི་ཁྲིར་བསྐོ་བཞག་མཛད་རྒྱུའི་རྩོད་གཞི་ཟིང་ལངས། དེའི་རིང་མགྲོན་ཟླར་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ས་ཐག་རིང་པོ་བོད་གྲོ་མོར་ཡོད་རུང་། ཐབས་བྱུས་ཀྱིས་བཙུན་མོ་སྨོན་སྐྱིད་དང་ལྷོ་པའི་འགོ་བྱེད་འགའ་ཤས་དང་ལྷན་དུ་འབྲེལ་ལམ་བཞག་ནས། རྒྱལ་སྲས་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་ལ་རྒྱབ་འགལ་གྱི་ཚུལ་དུ། ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོའི་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་ལམ་ལྷ་སྲས་སྐུ་ཞབས་ཞུ་བ་དེ་གསེར་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་བྱ་རྒྱུའི་བྱུས་ངན་ཡང་བརྩམས་ཡོད། གང་ལྟར་ཐུགས་སྣང་བྱ་དགོས་པ་ཞིག་ལ་ལྷ་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་ནི་ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོ་དང་བཙུན་མོ་སྨོན་སྐྱིད་རྣམ་གཉིས་ལས་འཁྲུངས་པ་ཞིག་ཡིན། ངེར་བརྟེན་ཕྱུག་མཛོད་དཀར་པོ་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་མ་ཡིན་པའི་ཆ་ནས། སྲས་འདི་ཡང་རྒྱལ་ཁྲིར་འཛེགས་རྒྱུ་ནི་ལྐུགས་པ་ཨུ་ཚུགས་བྱས་པ་ཙམ་ལས་ལུགས་དང་མི་མཐུན་པར་སྣང་བས་དོན་འབྲས་སྨིན་དཀའ་བར་བསམ།

ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས། དབྱིན་ཇི་རྣམས་ཀྱང་འབྲས་ལྗོངས་ནང་ལྷ་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྒྱལ་ཁྲིར་བསྐོ་རྒྱུའི་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་རྒྱབ་འགལ་བྱེད་མཁན་ཀ་ཛི་སྐུ་བགྲེས་རྣམས་དང་བླ་མ་ཚོའི་ནང་ཐོག་ཁག་གཉིས་སུ་གྱེས་ཏེ་གཡོ་ཐབས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བསྐོར་བའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་

སྲིད་དོན་གྱི་འགྱུར་འགྲོས་ཆེན་པོ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ་དེར་དོ་སྣང་ཆེན་པོས་བརྟག་ཞིབ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

ལྷ་སྲས་ཕྱིན་ལས་ལ་རྒྱབ་སྐྱོན་ཤོག་ཁག་གིས་དྲང་བདེན་མ་ཡིན་པའི་ངན་གཡོའི་ཁྲབ་སྟོན་ལ། གྲོ་མོར་གནས་སྡོད་མགྲོན་ཟླ་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་དབྱིན་ཇིས་ཞིས་འཚོར་བྱུང་མ་ཐག དངོས་ཤུགས་བརྒྱུད་གསུམ་གྱིས་བོད་ཀྱི་ཐབས་བྱུས་ཡོང་ཉེན་ལ་དོགས་ཏེ་ཡུལ་འདིར་སྲུང་སྐྱོབ་དང་རོགས་རམ་བྱ་རྒྱུའི་ཐེ་བྱུས་མ་བྱས་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར། མགྲོན་ཟླ་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་ངན་གཡོའི་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱས་པའི་ཤོག་ཁག་རྣམས་ལ་དངོས་སུ་རྒྱབ་འགལ་མཚོན་ཕྱིར། དབྱིན་ཇིས་རྒྱལ་སྲས་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་བྱ་རྒྱུར་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ངོས་ལེན་གཙང་མ་ཞུ་རྒྱུའི་ཐག་ཆོད་བྱས།

མདོར་ན་རྡོར་གླིང་སྤྱི་ཁྱབ་དོན་གཅོད་པ་སྐུ་ཞབས། ཇེ་ ཝེར་ ཨེཌ་སྒར་མཆོག་ (Mr. J. Ware Edgar, The Deputy Commission of Darjeeling) གིས་དུས་ཐོག་ཏུ་ཡུལ་འདིར་རོགས་རམ་དང་བར་ཞུགས་གནང་བའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། རྒྱལ་སྲས་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་ལ་ངན་གཡོའི་འཆར་གཞིས་ངོ་གྲོལ་བྱ་མཁན་ཐམས་ཅད་ཆམ་ལ་ཕབ་སྟེ། རྒྱལ་སྲས་ངོ་མ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ལུགས་མཐུན་རྗེས་འཛིན་པར་ངེས་པར་བྱས་སོ།།

ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ།

ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་རབ་བྱུང་བཅོ་ལྔ་པའི་ལྕགས་སྤྲེལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༠ ལོར་ཡབ་རྒྱལ་པོ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་དང་ཡུམ་བཙུན་མོ་རྟ་ནག་སློན་སྐྱིད་ལས་སྐུ་འཁྲུངས། ཤིང་ཕྲི་ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༡ ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༥ ལོར་བོད་གྲོ་མོར་ཡོད་པའི་དབྱར་ཁའི་ཕོ་བྲང་ཆེན་པོར་མངའ་གསོལ་རོབ་ཙམ་དང་ལོ་མཇུག་ཏུ་ཕོ་བྲང་གཏམ་ལངས་དབང་འདུས་རྩེར་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་མཛད་སྟོན་ཤིན་ཏུ་ཟབ་རྒྱས་དང་བཅས་ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པའི་ཐུགས་འགན་བཞེས། དེ་སྐབས་བོད་གཞུང་དང་རྒྱ་ནག་ནས་ཀྱང་མཚན་སྙན་ལྡན་པའི་མི་དྲག་དུ་མ་སྐུ་ཚབ་ཏུ་ཕེབས་འབྱོར་བྱུང་ཡོད།[81] སྐུ་མགྲོན་ཚང་མས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་གུས་བཀུར་དང་ཤིན་ཏུ་རིན་ཐང་ཅན་གྱི་འབུལ་ཚན་དུ་མ་འབུལ་ལམ་ཞུས་པ་དང་ཆབས་ཅིག་བཀྲ་ཤིས་སྨོན་འདུན་གྱི་མཚམས་འདྲི་ཟབ་རྒྱས་ཞུས་ཡོད།

རང་དང་ཡབ་གཅིག་པའི་གཅེན་པོ་ཞིང་གཤེགས་ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་བཙུན་མོ། བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་སྨེར་པ་སྣན་གྲགས་ཅན་དཔལ་ལྡིང་ལྷ་ལྕམ་བཙུན་མོར་བཞེས། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༦ ལོར་སྲས་མོ་རྣམ་རྒྱལ་སྒྲོལ་མ་སྐུ་འཁྲུངས། ༡༨༧༨ ལོར་སྲས་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་དང་ ༡༨༧༩ ལོར་སྲས་གཅིག་བཅས་ལྕམ་སྲིང་གསུམ་སྐུ་འཁྲུངས། སྲས་ཆུང་བ་འདི་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུར་ངོས་འཛིན་ཞུས་ཡོད། སླར་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༠ ལོར་སྲས་ཤིག་འཁྲུངས་བཞིན་པའི་སྐབས་ཡུམ་སྲས་གཉིས་ཀ་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པའི་གནས་སུ་གྱུར་ཡོད།

དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༤ ལོར་ནུབ་བང྄ལའི་སྤྱི་ཁྲབ་ལྡིང་དཔོན་གཞོན་པ། སར་ རི་ཙར་ཀྲ་ ཀྲེམ་འཔེལ མཆོག་ (Sir Richard Temple) འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་སྐབས་གཙོ་ལ་ལམ་བརྒྱུད་

81 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཕོ་བྲང་དུ་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་དྲེས་ ༤༩ ལ་ཕྱི་རྒྱལ་སྐུ་མགྲོན་ཁག་ཕེབས་པའི་སྐོར་ཞིབ་ཕྲ་གསལ་འདུག

དང་། ཛ་ལེབ་ལ་གཉིས་སུའང་གཟིགས་སྐོར་ལ་ཕེབས། གཙོ་ལ་ལམ་བརྒྱུད་ཉེ་འགྲམ་མཚོ་སྔ་ཞེས་པར། སར་ རི་ཙར་ཀྲ་མཆོག་གིས། དེ་སྐབས་གྲོ་མོར་སྐུ་བཞུགས་གནང་མཁན་ཆོས་རྒྱལ་གཟིམ་བཞུགས་ལྟན་རྒྱས་ཞལ་མཇལ་གནང་འདོད་ཡོད་པ་ལྟར། ཛ་དྲག་གིས་འབྲེལ་ལམ་ཞུས་པས་དེ་མ་ཐག་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་ལྷ་སྲས་སྐུ་ཞབས་དང་ཕྱག་མཛོད་དཀར་པོ་སོགས་ཀྱིས། སར་ རི་ཙར་ཀྲ་མཆོག་ལ་གུས་བཅི་ལྡན་པའི་སྒོ་ནས་མཇལ་འཕྲད་གནང་། ལྷག་པར་ཡུལ་གཉིས་དབར་མཛའ་མཐུན་དང་ཡུལ་གཉིས་ཀར་སྨན་པའི་དོན་གནད་དུ་མའི་སྐོར་བཀའ་མོལ་ཞིབ་མོར་གནང་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་དགོས་པ་བྱུང་ཚེ་དབྱིན་ཇི་ཚོར་རོགས་རམ་དང་མཉམ་རུབ་བྱ་འདུན་ཡོད་ཚུལ་དང་ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་མཁྲིགས་ཤིང་ (Timber) རིགས་དགོས་མཁོ་ཡོད་ཚེ་འབུལ་ལམ་ཞུ་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་ཡང་གནང་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༧ ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༡ ཉིན་རྒྱ་གར་ནང་རྒྱལ་ཁྲན་སོ་སོའི་མངའ་བདག་དང་མངའ་སྡེ་སོ་སོའི་དབུ་འཛིན་ཡོངས་རྫོགས་རྒྱལ་ས་ལྡི་ལིར་མགྲོན་འབོད་གནང་ཡོད་པ་བཞིན། དེ་འདྲའི་མགྲོན་ཤོག་ཞིག་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལའང་ཕུལ་ཡོད་ནའང་རྒྱ་གཉིང་ཚད་པ་ཆེ་བ་དང་གོམས་གཤིས་མེད་སྟབས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་ཕེབས་ཐུབ་མེད། དབྱིན་གཞུང་གིས་དགོས་པ་རྒྱུ་མཚན་དུ་མར་དམིགས་ཏེ། ནུབ་བང྄ལའི་སྤྱི་ཁྱབ་ལྷིང་དཔོན་གཞོན་པ་སྐུ་ཞབས། སར་ ཨེཤལེ་ ཨེ་ཊན་གྱི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་ (Sir Ashley Eden, Lieutenant General of Bengal) རྡོར་གླིང་དོན་གཅོད་སྐུ་ཚབ་པ། སར་ འཇོན་ ཨེཊ྄ཀར་ (Sir John Edgar, The Deputy Commissioner of Darjeeling) མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་ཕོ་བྲང་གཏམ་ལངས་སུ་ཆེད་དུ་མངགས། དེར་དུས་སྟོན་ཁྲིད་འཕགས་ཤོག་གི་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་གཟེང་བསྟོད་རྒྱ་ཆེའི་ཚུལ་དུ་རྒྱལ་དར་ཞིག རིན་ཆེན་གྱི་ཏྲགས་མ་ཞིག གསེར་གྱི་གདུ་བུ་ཞིག་དང་མཐུད་ལམ་བཟོས་པའི་ཕྲེང་བ་ཞིག་བཅས་ཡུལ་གཉིས་དབར་མཛའ་འབྲེལ་བཟང་པོ་འབྱུང་ཕྱིར་འབུལ་བཏེགས་ཞུས་ཡོད།

དུས་ཡུན་རིང་མོ་ཞིག་ནས་བལ་ཡུལ་དང་འབྲུག་ཡུལ་གཉིས་ལྷན་ཡུལ་འདིའི་ཕྱི་འབྲེལ་དོན་གནད་སྐོར་ངེས་བརྟན་ཞིག་ཙ་བ་ནས་བྱུང་མེད། རྒྱུ་མཚན་ནི་ཡུལ་དེ་དག་ལས་བཙན་གནོན་དང་འཁྲུགས་རྩོད་རིགས་ཡང་ཡང་བྱུང་བས། ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་གཉིས་ཀར་དཀའ་ངལ་དང་གྱོང་གུད་ཆེན་པོ་བཏང་ཡོད། སྐབས་སྐབས་སུ་གྲོས་མཐུན་ཆིངས་ཡིག་འགའ་ཤས་བཞག་ཡོད་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་ཕྲན་བུ་ཕན་པའི་རྣམ་པའང་བྱུང་ཡོད། གང་ལྟར་ཡང་ཡུལ་འདིའི་མི་མང་ཚོའི་བསམ་བློར་ཡིད་ཆེས་བློ་གཏད་བྱ་རྒྱུ་རིམ་གྱིས་འཛད། རྒྱུ་རྐྱེན་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས། ཡུལ་འདིའི་དབུ་འཛིན་རྣམས་ཀྱིས། སེར་སྐྱ་ཁྱད་མེད་བློན་ཆེན་ཁག་སོ་སོའི་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་ས་ཁུལ་བོག་མར་གཏོང་མཁན་ཡོངས་ཀྱིས། བལ་པོ་དང་འབྲུག་པའི་མི་སེར་རིགས་ཡུལ་འདིར་གཞིས་སྡོད་བྱ་རྒྱུ་བཀག་སྡོམ་བྱ་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་ཤོག་ཞིག་ཛ་དྲག་གིས་སྤེལ་ཡོད། བཀའ་རྒྱ་ཁ་གསལ་འདི་ལྟར་ཁྱབ་བསྒྲགས་མཛད་ཡོད་[82] ཀྱང་། རྩིས་མགྲོན་ཨ་ལྷན་བླ་མ་ནས་དངོས་སུ་ཉན་འཛོག་མེད་པ་ཙམ་མ་ཟད། གོར་ཁ བལ་རིགས་རྣམས་ལྷུགས་ཁྲངས་ས་ཁུལ་དང་རི་ཁྲི། རྣ་མན་གཙང་པོའི་ཉེ་འདབས་སུ་གཞིས་སྡོད་བྱ་རྒྱུའི་ཆོག་མཆན་སྤྲད་ཡོད་པ་རེད།

དེ་རྗེས་བཀའ་རྒྱར་ཕྱོགས་འགལ་བྱེད་པོ་གཉིས་པ་ནི། བློན་སྐྱ་བགྲེས་ལ་གསོ་ཀ་ཇི་ལྷ་བསྟན་འཛིན་ཡིན། ཁོང་གི་བལ་རིགས་རྣམས་རྣམ་རྩེ་དང་། སྐྱིད་གཏམ་ས་ཁུལ་དུ་ལས་ལ་བསྐྱལ། གསར་བཙུག་དང་གཞིས་སྡོད་བྱ་བཙུག་པ་དང་། ངོ་རྒོལ་གྱི་རྣམ་པ་སྟོན་མཁན་གསུམ་པ་ནི། ཕོ་གདོང་བླ་མ་ཀརྨ་བསྟན་སྐྱོང་དང་། ཁང་གསར་མགྲོན་ལྷུན་གྲུབ་རྣམ་གཉིས་ཡིན་པས་ཁོ་ཚོས་བག་མེད་སྤྱོད་ཚུལ་གྱི་སྒོ་ནས། བལ་རིགས་རྣམས་སྐྱིད་གཏམ་ (Chidam) དང་རོང་ཤུག་གཙང་འགྲམ་ས་ཁུལ་དུ་གཞིས་སྡོད་ཆོག་མཆན་སྤྲད་འདུག

82 བཙུན་མོའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་ངོས་ ༦༡-༦༢ ལ་གསལ་འདུག

མདོར་ན་སྲྗོད་གཤིས་འདི་དག་ཐམས་ཅད་སོ་སོའི་ཁེ་ཕན་དང་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་འབྱུང་རྒྱུ་ཁོ་ནར་དམིགས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ལྟར། ཡུལ་འཁོར་བ་འདི་ཚོ་ལས་ས་གླ། ས་ཁྲལ་བསྡུ་སྐོང་གི་ཡོང་བབས་ཁོ་ནར་དམིགས་པའམ་ཆགས་ཞེན་བྱས་ཏེ་གཞིས་སྡོད་བྱེད་བཅུག་པས་ན་དུས་ཡུན་མི་རིང་བར། བལ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་གཡོ་ཐབས་ཀྱི་སྒོ་ནས་རོང་ཕྲུག་དང་བཀྲ་ཤིས་བྲག་གཙང་པོའི་ཉེ་འདབས་སུའང་བལ་པོའི་ཁང་ཁྱིམ་གསར་བཟོ་བྱས་ཏེ་གཞིས་སྡོད་བྱས་པ་མ་ཟད། འབེན་སེང་ཚུ་ཐང་ཞེས་པར་ཡང་རིམ་པས་གཞིས་ཆགས།

འདི་ལ་རིམ་པས་ཡུལ་མི་ཆོས་འཁོན་དུ་འཛིན་ཏེ། པདྨ་ཡང་རྩེའི་གྲྭ་ཚང་གིས་དབུ་འཁྲིད་དེ་ཚོགས་པ་ཞིག་སྙེར་ལངས་བྱས་པ་དེ་ཡིས་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ལ་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་བ་དེའི་ནང་ཡབ་ཀྱི་སྐུ་དུས་སུ་དགོངས་གཞི་ཡོད་པ་ལྟར། འབྲུག་དང་བལ་ཡུལ་གྱི་མི་སེར་རིགས་ཡུལ་འདིར་གཏན་སྡོད་གཞིས་ཆགས་བྱེད་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་རྒྱ་རྣམས་དྲན་གསོའི་ཆེད་དུ་སྙན་གསེང་ཞུས་ཡོད་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་བཙན་འཛུལ་བ་འདི་དག་བཀའ་རྒྱ་གཞིར་བཟུང་ཕྱིར་འབུད་དགོས་ཚུལ་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད་ཅིང་། དེ་ལྟར་བཀའ་རྒྱ་གཞིར་བཟུང་ཐོག་བལ་པོའི་བཙན་འཛུལ་བ་གཞིས་སྡོད་བྱས་པ་རྣམས་ཕྱིར་སྐྲོད་བཏང་ཡོད་ན་ཡང་ཁང་གསར་སྤྱན་མཆེད་ཚོས་གསང་ཐབས་ཀྱིས་བལ་པོ་རྣམས་དང་འབྲེལ་ལམ་བཟོས་ཏེ། ཁོ་ཚོའི་སེམས་ཤུགས་སྐྱར་བས་ན་ཁོ་ཚོ་སླར་ཕྱིར་ལོག་ནས་ཡང་བསྐྱར་གཞིས་སྡོད་བྱས་རིགས་ཐེངས་ཁ་ཤས་བྱུང་བས་ན་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་མཁྱེན་རྟོགས་བྱུང་མ་ཐག་ཁང་གསར་སྤྱན་མཆེད་ཚོར། དེ་སྔ་ཡབ་རྒྱལ་པོའི་སྐུ་དུས་སུ་ཕྱི་རྒྱལ་འབྲུག་བལ་གྱི་མི་རིགས་ཡུལ་འདིར་གཏན་སྡོད་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་རྒྱ་བསྒྲགས་ཡོད་པར། བརྩི་འཇོག་དང་གུས་བཀུར་དགོས་ཚུལ་སྐོར་ལ་གན་རྒྱ་ཞིག་ཀྱང་འཇོག་གནང་ཡོད།

དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གྲོ་མོར་སྐུ་བཞུགས་མཛད་དུས་རྟོར་གླིང་སྐུ་ཚབ་དོན་གཙོད་པ། སར་ ཨེ་ཊ་སྣར་མཆོག་གིས་ཀ་སྤྱངས་དགེ་སློང་སྲུབ་ཐ་ཞེས་པ་ཞིག་གྲོ་མོར་ཆེད་དུ་

བཏང་བས་ཆོས་རྒྱལ་དང་ཞལ་མཇལ་མཛད་དེ། སར་ ཨེཆ་སྣར་མཆོག་གི་དགོངས་འཆར་ལ་ནེ་ཕར་རམ་བལ་པོའི་སྤེ་ཚན་ (Pradhan) འགའ་ཡོད་པ་དེ་རྣམས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རི་ནག་ས་ཁུལ་དུ་གཞིས་སྡོད་ཆོག་པའི་བཀའ་འཁྲོལ་ཡོང་བ་ཞེས་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་རང་ངོས་ནས་བཀག་འགོག་ཆེར་མེད་མོད། རང་གི་བློན་ཆེན་དང་བླ་མ་རྣམས་ཀྱིས་དེ་ལྟར་མི་ཆོག་པའི་བཀག་སྡོམ་དང་། ཕྱོགས་འགལ་ཤུགས་ཆེན་གནང་བཞིན་ཡོད་པར་ཆེ་མཐོང་མཛད་དེ། སར་ ཨེཆ་སྣར་གྱི་དགོངས་འཆར་དེ་ལ་ངོས་ལེན་གནང་མེད་པ་མ་ཟད། ད་ལྟའི་ཆར་གཞིས་སྡོད་བྱ་རྒྱུའི་རྒྱལ་སྒོ་ཕྱེ་བ་ཡིན་ན། མ་འོངས་པར་ཡུལ་གྲུར་བ་དུ་མ་ཛྭོགས་ཟིན་མེད་པར་འཛུལ་ཉེན་ཆེ་ཚུལ་སྙོར་གསལ་བཤད་གནང་ཡོད་པ་རེད།

རྡོར་གླིང་སྐུ་ཚབ་དོན་གཅོད་གཞོན་པ་དང་ལྷན་དུ་གསང་བའི་སྒོ་ནས་འབྲེལ་ལམ་ཡོད་པར་བརྟེན། ཁང་གསར་སྤུན་མཆེད་རྣམས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ནང་དབང་ཚད་ལྡན་པའི་གོ་གནས་སུ་གནས་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད་ཅིང་། ཁོང་གིས་ནེ་ཕར་གྱི་མི་ཡ་ཡུད་ཙན་རྣམས་དང་ཚོང་པ་ལཀྵི་མི་དྷ་ས་སྤུན་མཆེད་རྣམས་དང་མཉམ་དུ་ཁྲིམས་མེད་ཀྱི་ནག་ཚོང་རྒྱག་བཞིན་ཡོད་པས། བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་ཡུལ་འདིར་གཞིས་སྡོད་ཆོག་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་བྱས། དེ་དང་སྐབས་མཚུངས། རྡོར་གླིང་དུ་འབྲས་ལྗོངས་སྐུ་ཚབ་ལ་གསོ་ཀ་ཛི་ལྷ་བསྟན་འཛིན་གྱིས། ཡུལ་འདིའི་ལོ་རེའི་གུན་བསབ་ཡོང་བབས་ཇི་ཡོད་རྣམས་ཧམ་ཟོས་བྱས་པ་ཁང་གསར་སྤུན་མཆེད་ཚོས་ཤེས་ཚོར་བྱུང་མ་ཐག་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་རྒྱུད་བསྐུལ་ཀྱིས། ལ་གསོ་ཀ་ཛི་ཡིས་ལྐོག་གཡོའི་སྒོ་ནས། གཞན་ནོར་བདག་གིར་བྱས་པའི་ནག་ཉེས་ལ་བཀའ་བཅད་དང་དཔྱད་རྣམས་ཚུར་ལེན་དགོས་རྒྱུའི་སྙོར་ཞུས། དེའི་ཆེད་དུ་མཁའ་སྤྱོད་བླ་མ་མཆོག་རྣམ་རྩེར་མངགས། ལ་གསོ་ཀ་ཛི་ཡི་གུན་བསབ་ཡོང་བབས་རྣམས་ཕྱིར་འབུལ་མི་ཐུབ་པར་རྣམ་རྩེར་ཡོད་པའི་ཁོའི་རྒྱུ་ནོར་ལོངས་སྤྱོད་ས་ཁང་ས་གཞིས་དང་བཅས་པ་ཡོངས་རྫོགས་གཞུང་བཞེས་བཏང་།

དེ་སྐབས་རྡོར་གླིང་དུ་ཡོད་པའི་ཕོ་གདོང་བླ་མ་ཀརྨ་བསྟན་སྐྱོང་གིས་ནེ་པཱར་རམ་བལ་པོ་ལཀྵི་མི་དཱས་སྤུན་མཆེད་རྣམས་འཁྲིད་ནས་རྣམ་རྩེར་འབྱོར། དེར་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་བཀའ་ཤོག་ལ་རྩིས་མེད་ཀྱིས་ལ་གསོ་ཀ་ཊིས་འཛལ་མི་ཐུབ་པའི་དངུལ་རྣམས་འཛལ་ཏེ་ནེ་པཱར་སྤུན་མཆེད་རྣམས་རྣམ་རྩེ་དང་སྲིད་གཏམ་ས་ཁུལ་དུ་གཞིས་སྡོད་བྱེད་བཅུག[83] པས་ན། ནེ་པཱར་མི་རིགས་འདི་རྣམས་རིམ་པས། ལྟེ་མིག་ (Temi) དང་རོང་ཕུག་ (Rangpo) ཏུ་ཡོད་པའི་ཟངས་ཀྱི་གཏེར་ལས་ཁང་དུ་ (Copper Mines) ལས་འགོ་འཛུགས་མཁན་ཐོག་མར་གྱུར་པ་མ་ཟད། ཡུལ་འདིར་ལུགས་མཐུན་གྱི་ཟངས་ཀྱི་ཊམ་ཀ་གསར་བསྐྲུན་བྱེད་མཁན་ཐོག་མ་རྣམས་ཡིན།

ཁང་གསར་སྤུན་མཆེད་རྣམས་ཀྱི་བག་མེད་ཁྲིམས་འགལ་གྱི་སྤྱོད་གཤིས་དྲག་པོ་དེ་དག་ལ་ཡུལ་མི་རྣམས་ཁུ་ཐུག་བཟོད་ཐབ་ཀྱི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཏེ་གྭ་ཚང་བླ་མ་རྣམས་ལ་དཀའ་ངལ་སེལ་ཐབས་ཡོང་བ་དང་ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་ཁེ་ཕན་ལ་དམིགས་ཏེ་རོགས་རམ་ཡོང་བའི་སྐབས་འཇུག་ཞུས་པ་བཞིན། ཚང་མས་མཉམ་རུབ་ཀྱི་སྒྲོ་ནས། དེ་སྔ་ཡབ་རྒྱལ་པོའི་སྐུ་དུས་སུ་ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྱུར་བ་རྣམས་གཞིས་སྡོད་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་རྒྱ་དེ་སླར་གསོ་དང་། ཁང་གསར་སྤུན་རྣམས་ཀྱིས་དེ་དང་འགལ་བའི་ལས་ཀ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པའི་སྐྱོན་བརྗོད་དང་ཁྲིམས་མཐུན་ཉེས་ཆད་གཏོང་དགོས་རྒྱུ། དེ་བཞིན་ཁྲིམས་ཐོག་ནས་བཀའ་འཁྲོལ་མེད་པའི་གཞིས་སྡོད་ཟིན་པའི་ནེ་པཱར་སྤུན་ཉེ་རྣམས་ཕྱིར་འབུད་དགོས་རྒྱུ་སོགས་འཁོད་ཡོད་པའི་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་ཡོད། དེ་རྗེས་གྭ་ཚང་བླ་མ་རྣམས་ཀྱིས་རྣམ་རྩེར་ཡུལ་འདིའི་མི་མང་འདུ་སྐོང་གནང་སྟེ། མི་མང་གི་གྲོས་ཚོགས་ཆེན་པོ་ཞིག་གི་སར་ཕན་ཚུན་བསམ་འཆར་གོ་བསྡུར་འགྲེལ་བརྗོད་དུ་མའི་རྗེས། སྐུ་ཚབ་འགའ་ཤས་འོས་འདེམས་བྱས་ཏེ་སྒྲིག་འཛུགས་ཞིག་གསར་བཙུགས་བྱས། ཚོགས་མི་རྣམས་ཐོག་མར་རྡོར་གླིང་ནང་འབྲས་གཞུང་སྐུ་ཚབ་ཨུ་

83 P .K. Bhattacharya, *Aspects of Cultural History of Sikkim*, 1984, p. 35.

ཀྱིལ་ཕོ་གདོང་བླ་མའི་མདུན་དུ་ཕྱིན་ནས་དོན་ཚན་ལྔ་ཙམ་གྱི་ཞུ་ཡིག་ཞིག་ཕུལ། དེའི་ནང་ནེ་པ་ལི་དང་ནེ་ཕར་མི་རིགས་རྣམས་ཡུལ་འདིར་གཞིས་སྡོད་མི་ཆོག་པ་དང་། ཐྲེན་པ་རྣམས་ཕྱིར་འཐེན་ཆོག་པའི་འབོད་བསྐུལ་ཞིག་ཀྱང་བྱས།

ཕོ་གདོང་བླ་མ་རང་ཉིད་ནི་དང་འབྲེལ་བའི་ཉེས་ཙན་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་སྐབས་སྐུ་ཚབ་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཕུལ་བའི་སྙན་ཞུའི་དོན་ཚན་རྣམས་ལ་རང་ཉིད་ཀྱི་བློ་ནས་ཁས་ལེན་བྱས་མི་འདུག ཐབས་གཞན་མེད་སྐབས། ཚོགས་མི་ཨེམ་ཆི་ཆོས་དར་གྱིས་འགོ་ཁྲིད་པའི་འོག་ལིང་མོ་ཆེ་དཔག་ཀུན་བཟང་དང་། བཟང་མོ་ལྷ་བྲིས་བདེ་ཆེན་དང་། ཆོས་འཕེལ་ཨ་རྒྱལ་བཅས་ཀྱིས་དེ་སྐབས་རྫོར་གླིང་དུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས་ཡོད་པའི་ནུབ་བདྷལའི་སྤྱི་ཁྲབ་ལྷིང་དཔོན་གཞོན་པ། སར་ ཨེཤ་ལེ་ ཨེ་གྲྀན་མཆོག་དང་མཇལ་འཕྲད་གནང་ནས་ཞུ་ཡིག་ཞིག་ཕུལ། དེའི་ནང་ཁང་གསར་སྤྱན་མཆེད་རྣམས་ཀྱིས་བག་མེད་གཤིས་སྤྱོད་ངན་པས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དགུང་ན་གཞོན་པ་དང་། ཉམས་མྱོང་སོགས་དབེན་པའི་རྒྱུ་མཚན་བེད་སྤྱོད་ལོག་པར་གཏོང་བཞིན་ཡོད་པའི་སྐོར་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་ཡོད། དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་ཞིང་གཤེགས་ཀྱི་བཀའ་ཤོག་ལ་རྩིས་མེད་ཀྱིས་ཡུལ་འདིའི་ས་ཁྲལ་ནམ་ཐང་དང་སྐྱིད་གཏམ་སོགས་ཀྱི་ས་ཁྲལ་ཡོངས་རྫོགས་ནང་། བལ་རིགས་རྣམས་ཁྲིམས་མེད་ཀྱིས་གཏན་སྡོད་བྱ་ཆོག་པའི་ཡ་མེད་ཀྱི་སྤྱོད་གཤིས་ངན་པར་ཡུལ་མི་ཚོའི་བློར་བབས་མེད་སྐབས། སར་ ཨེ་གྲྀན་མཆོག་ལ་བར་འདུམ་གནང་དགོས་རྒྱུ་དང་། ཕྱི་རྒྱལ་བཙན་འཛུལ་བ་ཁྲིམས་འགལ་གྱི་ཐོག་ཡུལ་འདིར་གཞིས་སྡོད་བྱས་པ་འདིས་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་གཉིས་ཀའི་བདེ་དོན་ལ་གནོད་ཚབས་ཆེ་བས། ཕྱིར་འབུད་ཡོང་བ་དང་། ལྷག་པར་རྣམ་རྩེ་དང་། སྐྱིད་གཏམ་ས་བདག་ངོ་མ་ལ་གསོ་ཀ་ཇི་ཡིན་པས་ཁོང་གི་མིང་ཐོག་ཏུ་སླར་གསོ་ཡོང་ཐབས་རོགས་རམ་ཡོང་བ་སོགས་ཀྱི་འབོད་བསྐུལ་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་ཡོད་པ་རེད།

བསམ་པ་བཟང་པོའི་བློ་ནས་སྐུ་ཞབས་ཨེ་གྲྀན་མཆོག་གིས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་བཀའ་སློབ་དང་མཉམ་རོགས་སོགས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་སྐོར་དཀའ་ངལ་ཅི་ཡོད་ལ་རོགས་

རམ་གང་ཐུབ་གནང་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་གནང་ཡོད། སྐུ་ཚབ་འཐུས་མི་ཚོར་ཁོང་ཉིན་ཞས་རྗེས་དུས་ཁོམ་ཡོད་ཚུལ་དང་། དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་བློན་ཆེན་རིགས་ཀ་སྐྱུངས་སུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས་ན། དོན་གནད་དེ་ཚོའི་སྐོར་ཐག་གཅོད་བྱ་ཚོག་རྒྱུ་བཅས་བཀའ་བཟང་ཐོབ་པས་ན་སྐུ་ཚབ་ཚོགས་མི་རྣམས་ཐུགས་བློ་བདེ་པོས་དཀའ་ངལ་རྣམས་སེལ་ཐུབ་རྒྱུའི་རེ་འདོད་ཆེན་པོ་དང་བཅས་རང་ཡུལ་དུ་ཕྱག་ཕེབས་པ་རེད།

དེ་སྟེ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་གྲོ་མོ་ནས་ཕྱག་བྲིས་ཤིག་ཕུལ་ཡོད་པའི་ལན་དུ། སར་ ཨེ་གྲན་མཆོག་གིས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཚུར་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་དགོས་རྒྱུ་དང་། ད་ལྟའི་ཆར་ཕྱི་རྒྱལ་བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་ཁྲིམས་མེད་ཀྱིས་ཡུལ་འདིར་གཞིས་སྡོད་བྱེད་བཞིན་པའི་དཀའ་ངལ་སེལ་ཐབས་གནང་རྒྱུར་དོ་སྣང་གནང་གལ་ཆེ་བའི་སྐོར་ཞུས་ཡོད། ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་གནས་ཚུལ་ཇི་བྱུང་སྐོར། གྲོ་མོར་བཞུགས་ནས་གསལ་ཆ་མི་འབྱུང་བ་དང་། རང་ཡུལ་དུ་བཞུགས་ནས་བརྟག་ཞིབ་གནང་ན་ཕན་ནུབས་ཆེ་ཚུལ་སྐོར་བཀའ་སློབ་གནང་ཡོད། མཐའ་སྡོམ་དེར། སར་ ཨེ་གྲན་མཆོག་གིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༨ ཟླ་བ་ ༡༡ བདུན་གཉིས་པར་ཀ་སྐྱུངས་སུ་ཕེབས་དགོས་རྒྱུ་དང་དེ་སྐབས་ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྲུར་བ་རྣམས་ཡུལ་འདིར་གཞིས་སྡོད་ཀྱི་རྩོད་རྙོག་རིགས་ཚང་མའི་བདེ་ཐབས་སུ་ཐག་གཅོད་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་པའི་སྐོར་གསལ་བརྗོད་བྱུས་ཡོད།

སར་ ཨེ་གྲན་མཆོག་དང་སྐུ་ཚབ་དོན་གཅོད་གཞོན་པ་སྐུ་ཞབས་ཨར་ ཨེམ་ ཝ་ལར་ (The Deputy Commissioner Mr. R. M. Waller) དང་ལྷན་ཀ་སྐྱུངས་སུ་དུས་ཐོག་ཏུ་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་ཡོད་ཅིང་། འབྲས་ལྗོངས་ནས་གྲྭ་ཚང་རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་མཁའ་སྤྲོད་བླ་མ་མཆོག་དང་། ཀ་ཛི་བློན་ཆེན་རིགས་དང་། ཁང་གསར་སྤྱན་མཆེད་རྣམས་དང་ཕྱག་མཛོད་དཀར་པོ་བཅས་ཀ་སྐྱུངས་སུ་ཕེབས། དེ་རྗེས་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་གཅེན་མོ་རྗེ་བཙུན་བུ་འཁྲིད་རྣམ་གཉིས་ཀྱང་ཀ་སྐྱུངས་སུ་ཕེབས་ནས་ཚོགས་འདུ་དབུ་

འཛུགས་གནང་། སར་ ཨོ་རྒྱན་མཆོག་གི་དགོངས་འཆར་ལྟར་ན། ཡུལ་འདིའི་བདེ་དོན་གྱི་ཆེད་གོར་ཁའམ་བལ་རིགས་རྣམས་ཡུལ་འདིར་གཞིས་སྡོད་བྱ་རྒྱུར་ངོ་རྒོལ་མཐའ་གཅིག་ཏུ་མཛད། ཡིན་ནའང་། གལ་ཏེ་རྐྱེན་ཛ་དྲག་འགོག་ཏུ་མེད་པའི་རང་བཞིན་འདྲ་བྱུང་ཚེ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་དམའ་ས། ཕན་མི་ཐོགས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་གཞིས་སྡོད་བྱ་ཆོག་རྒྱུ་ལས། གཞན་དུ་གཞིས་སྡོད་མི་ཆོག གཞན་ཡང་ཡུལ་འདིའི་ས་ཁུལ་དང་གྲོང་གསེབ་སོགས་ཀྱི་འགོ་དཔོན་རིགས་ཀྱི་གོ་གནས་བལ་རིགས་ལ་སྤྲ་བ་ནས་སྤྲོད་མི་ཆོག་པ་དང་། ལྷག་པར་རྫོང་གླིང་ཁྲིམས་རྩོད་པ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་གཡང་ཐང་ཀ་ཛི་བསྐོ་བཞག་མཛད་དགོས་རྒྱུ་ཞུས་ཡོད་ནའང་། ཁོང་ཁྲིམས་དོན་ལ་འབྲེལ་བ་དེ་ཙམ་མེད་པ་དང་། སྐད་ཡིག་སོགས་གང་ཐད་ནས་ཕོ་གདོང་བླ་མ་ནང་བཞིན་མེད་སྐབས་བསྐོ་བཞག་གནང་མེད། དེ་བཞིན་རྣམ་རྩེ་དང་སྐྱིད་གཏམ་གྱི་ས་ཁུལ་རྣམས་ཀྱང་དོ་བདག་ངོ་མར་ཕྱིར་སློག་ཐུབ་པ་མཛད་ཡོད། དེ་ལྟར་ཐག་ཆོད་ཐེབ་པ་དང་ཚོགས་འདུ་གྲོལ་མཚམས་སུ་ལྷ་སྡེ་མི་སྡེའི་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་གྲོས་མཐུན་ཐེབ་པའི་སྙིང་དོན་རྣམས་ཡིག་ཐོག་ཏུ་འབྲི་སྐབས། སླར་ཡང་ཁང་གསར་སྤྱན་རྣམས་ཀྱིས་གྲོས་ཆོད་ཀྱི་ཚིག་བརྗོད་རྣམས་རང་འདོད་ལྟར་འབྲི་རྒྱུའི་ཐབས་བརྩོན་ལྷོད་མེད་བྱས་ཏེ། ཐབས་བྱུས་ལམ་ལྷོང་ལྡན་པ་བྱུང་བ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་ཕྱག་མཚན་དང་དམ་ཕྱག་དམར་པོ་བཀོད་པའི་གྲོས་ཆོད་ནང་། ས་ཆ་དམའ་ས་དང་ཕན་མེད་རིགས་རྣམས་སུ་བལ་རིགས་རྣམས་གནས་སྡོད་ཆོག་ཀྱང་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་ས་ཁུལ་རིགས་སྤྲོད་མི་ཆོག དེ་བཞིན་གྲོང་གསེབ་དབུ་འཛིན་གྱི་ལས་རིགས་ཁོང་ཚོར་ཐོབ་ཐང་མེད་པའི་སྐོར་ཐག་ཆོད་ཐེབ་པའོ།།

ཁང་གསར་སྤྱན་ཚོ་བོད་རྒྱལ་རྩར་འགྲོ་ཞོར་འབྲས་ལྗོངས་རི་ནག་ས་ཁུལ་དུ་ཕྱག་མཛོད་དཀར་པོ་དང་ཞལ་མཇལ་བྱུང་། དེ་སྐབས་རི་ནག་གི་ས་ཆ་ཕན་མེད་རིགས་སུ་བལ་རིགས་

རྣམས་གཞིས་སྡོད་ཆོག་པའི་བཀའ་ཤོག་སྩལ་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། གནས་ཚུལ་འདི་རིགས་མ་འོངས་པར་རྐྱོག་ཟིང་འབྱུང་བར་དོགས་ནས་ཡིག་ཐོག་ནས་བཀའ་ཤོག་རྩ་བ་ནས་གནང་མེད། ཁང་གསར་པ་རྒྱལ་རྩེར་འབྱོར་བ་ན། རྒྱ་ཡི་ཨམ་བན་དང་བོད་ཀྱི་ཞབས་པད་རག་ཤག་རྣམ་གཉིས་མཇལ་འཕྲད་ཞུས། དེ་སྐྱོན་ནས་བོད་ཀྱི་གཞིས་ཁག་འགག་ཤས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་བེད་སྤྱོད་ཆེད་བཀའ་དྲིན་སྩལ་བ་ལྟར། ད་དུང་རྒྱུན་འཁྱོངས་ཡོང་བའི་རེ་བསྐུལ་ཞུས། མཐར་རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་གུས་འདུད་མཚོན་ཕྱིར་བྱ་རུའི་ཏོག་དང་རྨ་བྱའི་སྒྲོ་མདོང་བཅས་ཕུལ། ཕྱག་མཛོད་དཀར་པོར་ཤེལ་གྱི་ཏོག་བཅས་གནང་སྐྱེས་སུ་སྩལ། ཡིན་ནའང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༩ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས་སྐབས་ཕྱག་མཛོད་དཀར་པོ་སྐུ་ཆེ་མ་ཟིན། ཕྱག་མཛོད་དཀར་པོ་ནི་དང་རྒྱུད་རིང་ཞིང་བརྩོན་འགྲུས་ཆེ་བ། ཡུལ་འདིའི་དབུ་འཁྲིད་བཟང་པོ་འབྱོན་ཐང་ཅན་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་ཞིང་གཤེགས་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་ཡིད་ཆེས་འོས་པའི་གང་ཟག་ཞིག་ཡིན་སྐབས། ཞིང་ལ་གཤེགས་ཁར། རྒྱལ་སྲས་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་ཕྱག་རོགས་སུ་ཕན་ངེས་ལ་གཟིགས་ཏེ་ལས་འགན་ཆ་ཚང་སྩལ། ཕྱིས་སུ་ཕྱག་མཛོད་ཀྱི་རྣམ་པས་ཆོས་རྒྱལ་གཞོན་ནུར་ཁ་ཞེ་གཉིས་མེད་ཀྱི་ཞབས་འདེགས་ཞུས། ཆོས་རྒྱལ་དང་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀའི་དཀའ་རྙོག་རིགས་སེལ་ཐབས་ཀྱི་ཕྱག་རོགས་དཔྱིས་ཕྱིན་པ་མཛད་ཡོད།

ཕྱག་མཛོད་དཀར་པོ་ཞིང་ལ་གཤེགས་རྗེས། དེ་སྔ་གྲོས་མཐུན་བཞག་པ་རྣམས་རྩིས་མེད་བྱས་ཏེ་རི་ནག་ (Rhenock) ཏུ་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་ས་ཆའི་སྟེང་བལ་པོ་ཡུལ་གྲུར་བ་རྣམས་གཏན་སྡོད་བྱ་བཅུག་པ་ཙམ་མ་ཟད། འགན་ཐམས་ཅད་ཁང་གསར་སྤུན་སོ་སོའི་སྟེང་དུ་འཁྱེར་བ་སོགས་བྱས། དེར་མི་དགའ་བའི་རྣམ་འགྱུར་བསྟན་ཏེ་བལ་རིགས་རྣམས་ཕྱིར་འབུད་བྱ་ཕྱིར་པདྨ་ཡངས་རྩེའི་བླ་མ་རྣམས་རི་ནག་ཏུ་ཕེབས། དེ་ལ་ཁང་གསར་སྤུན་རྣམས་ཀྱིས་འཁོན་དུ་འཛིན་ཏེ། ཕོ་གདོང་བླ་མ་ཀརྨ་བསྟན་སྐྱོང་གིས་རང་ཤེད་རྡོམ་ཕྱིར་ཕོ་གདོང་ཉེ་

འདབས་ཛོང་ག་དང་སྒོར། ཟམ་གདོང་། ག་འབི་བཅས་ཀྱི་ས་ཁུལ་ནས་རང་གི་ཕྱོགས་འཛིན་འགའ་འདུ་སྐོང་བྱས། དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་ནི་གྲོ་མོ་ཚུམ་འབིར་བཞུགས་ཡོད་པ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་སར་བཞུགས་མེད་པའི་གོ་སྐབས་དང་བསྟུན་ཏེ། ཕོ་གདོང་བླ་མས་གཏུམ་ལངས་ཕོ་བྲང་གི་གོ་ལག་ཆ་རྣམས་བེད་སྤྱོད་ལོག་པར་བཏང་སྟེ། འདུ་སྐོང་བྱས་པའི་མི་རྣམས་གོ་མཚོན་གྱིས་བརྒྱན་ཏེ་རི་ནག་ཏུ་ཆས། རི་ནག་ཏུ་འབྱོར་མ་ཐག་ཕོ་གདོང་བླ་མས་པདྨ་ཡང་རྩེའི་བླ་མ་རྣམས་ལ། བལ་རིགས་རྣམས་གནས་སྡོད་ཆོག་པའི་ཆོག་མཆན་སྤྲད་ཟིན་པས་དྲག་ལས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཕྱིར་འབུད་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་བཏང་ཡོད་པ་མ་ཟད་གལ་ཏེ་ནང་འཁྲིག་བྱུང་ཚེ། ཕྱི་རྒྱལ་བཙན་འཛུལ་བ་རྣམས་གཞིས་སྡོད་བྱས་པའི་ཡོང་བབས་ལས་ལོ་རེར་ཧིན་སྒོར་ ༧༠༠ རེ་འབུལ་རྒྱུའི་འཆར་འགོད་བྱས་ཀྱང་། པདྨ་ཡང་རྩེའི་གྲྭ་ཚང་གི་བླ་མ་རྣམས་ཀྱིས་ཉན་འཛོག་མ་བྱས་པར་རྙོག་ཟིང་ཇེ་ཆེར་སོང་། དེ་སྐབས་ཕོ་གདོང་བླ་མ་དང་ཁོང་གི་སྤྱན་དྲུང་ཡིག་དཔོན་གྲུབ་རྒྱལ་མཚན་དང་། ནེ་ཕར་ཚོང་པ། ཏག་ས་རི་ ཙནྡྲ་བིར་སུ་འབེ་དར་ (Taksari Chandrabir Subedar) དང་བཅས་པས་མེ་མདའ་བརྒྱབས་པས་པདྨ་ཡང་རྩེའི་གྲྭ་པ་གཉིས་བསད་ཅིང་། གཅིག་ཚབས་ཆེན་རྨས། གྲྭ་ཚང་བླ་མ་རྣམས་ལ་གོ་མཚོན་མེད་སྐབས་རྡོར་གླིང་དུ་བྲོས་ཕྱིན་ཏེ། རྡོར་གླིང་སྐུ་ཚབ་དོན་གཅོད་གཞོན་པར་སྙན་གསེང་ཞུས། དེ་མ་ཐག་རྡོར་གླིང་སྐུ་ཚབ་དོན་གཅོད་ཀྱིས། དཀའ་རྙོག་ཚུང་དུས་ནས་སེལ་ཐབས་སུ་ཛ་དྲག་གི་ཕོ་ཉ་ཞིག་ཆེད་དུ་མངགས་ཏེ་ཕོ་གདོང་བླ་མར་གོ་མཚོན་ལག་ཆའི་རིགས་གྲྭ་པ་བླ་མའི་སྟེང་བེད་སྤྱོད་རྩ་བ་ནས་གཏོང་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་རྒྱ་དང་། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གྲོ་མོ་ནས་དཀའ་རྙོག་འདི་དག་སེལ་ཐབས་སུ་གང་མྱུར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕེབས་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་གསལ་ཡང་གནང་ཡོད།

རྗེས་སུ་གཏུམ་ལངས་ཕོ་བྲང་དུ་ལྷ་སྡེ་མི་སྡེའི་འཐུས་མི་རྣམས་མཉམ་འཛོམ་ཐོག་ཚང་མས་མགྲིན་གཅིག་ཏུ་མེ་མདས་དམར་བསད་བཏང་བའི་ནག་ཉེས་བྱེད་པོ་ལྷེ་བ་ཕོ་གདོང་བླ་

མ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱས། གཞན་ཡང་རྟོག་གཞི་ཐོག་མར་སློང་མཁན་གླྭ་ཚང་བླ་མ་རྣམས་ཡིན་པར་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་ཡོད། མཐའ་སྡོམ་དེར། ཤིན་ཏུ་ཡ་མཚན་དངོས་བྱུང་ཞིག་ལ། ཐག་གཅོད་བྱེད་པོ་ནི་ཁང་གསར་མགྲོན་གཉེར་མཆོག་ཡིན་སྟབས། རང་གི་གཅེན་པོ་ཕོ་གདོང་བླ་མའི་རྒྱབ་བརྒྱུད་སྟེ། བཀྲལའི་སྤྱི་ཁྱབ་ལྷིང་དཔོན་གཞོན་པའི་སྐུ་ཚབ། ཨེ་ ཌབལྱུ་པོལ་ (A. W. Paul) མཆོག་དབུ་བཞུགས་ཐོག ཕོ་གདོང་བླ་མར་ནག་ཉེས་མེད་ཚུལ་དྲང་བདེན་མ་ཡིན་པའི་ཐག་ཆོད་བྱས་པའོ།།

དབྱིན་ཇི་ཆོས་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གང་ཟག་རྣམ་གཡེང་ཅན་ཞིག་ཡིན་ལ། རང་གི་རྒྱལ་ཁབ་དང་གཞུང་གི་དཀའ་རྙོག་ཐམས་ཅད་སེལ་ཐབས་ལ་མི་བརྩོན་པར་ལས་གཡོལ་ཅན། མི་ཚེའི་བྱ་བཞག་ཐམས་ཅད་ལས་ཐག་རིང་དུ་བྲོས་ཐེབས་མཁན་ཞིག་ཡིན་པ་སོགས་ཀྱི་མཚན་སྨད་དང་སྐྱོན་བརྗོད་སྣ་ཚོགས་བྱས་ཡོད་ལ། དེ་ནི་བརྟག་དཔྱད་དང་གཞི་རྟེན་མེད་པའི་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་པ་ཙམ་ལས། བློ་གཟུ་བོར་གནས་ཏེ་དྲང་བདེན་བརྗོད་པ་ཞིག་མིན། དངོས་གནས་དྲང་བདེན་ནི། འདི་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་འདི་ནི་སྲིད་དོན་གྱི་རྒྱལ་ཁབ་སྟོབས་ཤུགས་ཅན་གཉིས་དབར་ལྷུངས་ནས་ཇོ་དྲག་གི་རྐྱེན་ངན་འདི་ལས་ཐར་དཀའ་བའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཡོད་པ་ནི། དཔེར་ན་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བོད་དང་རྒྱ་ནག་གི་གཞུང་དང་། ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ཏུ་དབྱིན་གཞུང་སྟོབས་ཤུགས་ཅན་གྱི་རྒྱལ་ཁབ་གནས་པས་ན་ཕྱོགས་གཉིས་ཀར་བསྟུན་མཁས་པ་དགོས་ངེས་ཤིང་། བོད་དང་རྒྱ་གཞུང་ལ་འབྲེལ་བ་བྱས་ན། འདི་གར་དབྱིན་གཞུང་མི་དགའ་བ་དང་། དབྱིན་ཇིར་འབྲེལ་ལམ་བྱས་ན། རྒྱ་བོད་གཞུང་གཉིས་ཐུགས་མི་མཉེས་པ་སོགས་སྲིད་དོན་གྱི་དཀའ་རྙོག་ཅན་འདི་འདྲའི་ངང་ཡུལ་འདིར། ཞི་བདེ་འཛོག་ཐབས་ལ་འབད་བརྩོན་ཚད་མེད་གནང་མཁན་ཞིག་ཡིན་ནའང་། དབྱིན་ཇིས་ཡིད་ཆེས་མི་བྱེད་པ་དང་ཕྱང་ཟྒུག་ཁོ་ནས་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་པ་སོགས་སྐུ་ཚེའི་ནང་གནོད་ཚབས་བྱས་པ་དེ་དག་ལས་ཐར་ཐབས་མེད་པའི་དཀའ་ངལ་མྱོང་དགོས་བྱུང་བ་ནི་འཆད་འགྱུར་ལྟར་ལགས།

འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་བློན་ཆེན་རྣམས་དང་བླ་ཆེན་རྣམས་ཀྱི་འབོད་བསྐུལ་ཡང་ཡང་ཞུས་པར་བརྟེན་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གིས་བཙུན་མོ་གཉིས་པ་ཞིག་བཞེས་འཆར་ཡོད་པ་ལྟར། འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་གིས་རྒྱ་གར་བདྷ་ལའི་སྤྱི་ཁྱབ་ལྷིང་དཔོན་གཞོན་པར། བློན་ཆེན་གཉིས་དང་སྒོ་ཕྱུགས་སེམས་ཅན་འགའ་ཤས་གཏོང་གནང་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད་པ་ལས། བློན་ཆེན་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ནི་ཡགོང་ས་ཏྲ་ལའི་བླ་མ་དང་པཎ་ཆེན་རྣམ་གཉིས་ལ་འབུལ་རྒྱུའི་ཆེད་ཡིན་པར་བརྗོད་ཡོད། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེད་བཙུན་མོ་ཞིག་བསུ་དགོས་པའི་དོན་དུ་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་སར། དངོས་གྲུབ་རྒྱལ་མཚན་དང་། རི་ནག་ཀ་ཛི་རིག་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ། ཕན་བཟང་དགོན་པའི་རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་བཅས་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས། བློན་ཆེན་གཉིས་ལས་གཅིག་བོད་གྲོ་མོར་ཤི་བས། བློན་ཆེན་གཅིག་པོ་དེ་ཡགོང་ས་ཏྲ་ལའི་བླ་མར་ཕུལ་བ་དང་སེམས་ཅན་གཞན་རྣམས་ཀུན་གཟིགས་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་ལ་ཕུལ་འདུག བོད་གཞུང་ནས་ཐུགས་སྣང་ཆེན་པོས་མཆོག་གསུམ་བརྟགས་འབྲས་སུ་ལྷ་སའི་སྒེར་པ་ཆེས་མཐོ་བའི་གཟིམ་ཤག ཡབ་གཞིས་གཡུ་ཐོག་དང་ལྷ་སྡིང་གི་སྲས་མོ་གཉིས་ལས་གང་རུང་གཅིག་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་བཙུན་མོར་འོས་པར་བབས། ཡིན་ནའང་བཙུན་མོ་སློན་སྐྱིད་དང་མགྲོན་ཟུར་རྣམ་རྒྱལ་གཉིས་ཀྱི་ཐབས་བྱུས་ལ་བརྟེན་ནས་ཆོས་རྒྱལ་དང་ཡབ་གཅིག་པའི་སྤྲུན་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་གཉིས་ཟུང་འབྲེལ་དུ་བཙུན་མོ་གཅིག་བསུ་རྒྱུའི་ཆེད་ཆོས་རྒྱལ་རང་གིས་ཆོག་མཆན་ཞུས། སྲས་གཉིས་ལ་བཙུན་མོ་གཅིག་གི་ལམ་སྲོལ་དེ་ལྟར་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་ངོས་ལེན་ཡོད་པའི་སྔོར་ཡང་ཞུས་ཏེ། བཙུན་མོ་སློན་སྐྱིད་དང་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་དང་། བླ་བྲང་སྤྲུལ་སྐུ་ངག་དབང་ཉི་མ། མགྲོན་ཟུར་རྣམ་རྒྱལ། འབའ་ཉག་དང་དྲ་ལམ་ཀ་ཛི་རྣམ་གཉིས། པདྨ་ཡང་རྩེའི་ཆོས་ཁྲིམས་པ་རྟ་མགྲིན། ཕག་རི་བ་འབྱོར་རྒྱས་བཅས་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་ལྡན་དུ་ཐེབས་ཏེ། སྔར་ཡང་ལྷ་ལྷུམ་གཉིས་པོའི་མཚན་དེར་བརྟག་ཞིབ་དང་མཆོག་

གསུམ་བཏག་པ་ཞུས་འབྲས་སུ། ལྷ་སྡིང་སྲས་མོ་གཞོན་པ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མར་བཟང་ཚུལ་ཐུགས་གཏན་འཁེལ། དེ་རྗེས་མགྲོན་ཟུར་རྣམ་རྒྱལ་དང་སྐུ་ཚབ་རྣམས་ལྷ་སྡིང་གཟིམ་ཤག་ཏུ་ཕེབས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་གཉིས་ཟུང་འབྲེལ་གྱི་བཙུན་མོར་སྲས་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་དགོས་ཚུལ་ཞུས། བོད་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་ལྟར་ཐོག་མའི་འབུལ་མཚན་རྣམས་དང་སློང་ཆང་འབུལ་བཞེས་མཛད་རྗེས། གང་སྨྱུར་གཉེན་སྒྲིག་གི་དགའ་སྟོན་དེན་འབྲེལ་ཟབ་རྒྱས་ཤིག་ལྷ་སར་གོ་སྒྲིག་མཛད། ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་རྒྱལ་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཀྱིས་མཛད་དེ་རྟེན་འབྲེལ་ཟབ་རྒྱས་ཞུས།

དེ་རྗེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༣ ལོར་རྒྱལ་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་དང་ལྷ་སྡིང་སྲས་མོ་རྣམ་གཉིས་སྐུ་ཚབ་རྣམ་པ་དང་ལྷན་དུ་ལྷ་ས་ནས་ཕྱིར་ཕེབས་མཛད་དེ་གྲོ་མོར་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྒྱུར། དེ་དུས་ལྷ་སྡིང་སྲས་མོར། རྒྱལ་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྲས་སྤྲུམ་མར་ལྡན་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་ཞིག་གསང་བའི་སྒོ་ནས་ཁང་གསར་སྤྱན་མཆེད་ཚོར་བཏང་ནའང་། དེ་ཉིད་སེ་ཞར་བཟུང་ནས་བསམ་ངན་གྱིས་ཆོས་རྒྱལ་དང་བཙུན་མོ་གསར་པ་གཉིས་དབར་དཀྲུགས་ཤིང་བརྒྱབས་པར་བརྟེན། ལོ་ཤས་རིང་ཕན་ཚུན་ཐུགས་བློ་མི་བདེ་བའི་ངང་གནས། རིམ་པས་ཐུགས་བློ་མི་བདེ་བའི་ཞེ་འཁོན་རིགས་ཞི་སྟེ་སྔར་ཟུང་འབྲེལ་གཉེན་སྒྲིག་གནང་རྒྱུར་ཆོག་མཆན་སྩལ་བ་རྣམས་དྲན་ཏེ། བཙུན་མོ་གསར་པ་ལྷ་སྡིང་ལྷ་ལྕམ་དང་མི་མཐུན་པ་རྣམས་ཕྱིར་དོར་ནས་མཐུན་སྒྲིག་གཏན་པོ་ཞིག་ཆགས། དེ་ནས་བཟུང་ལྷ་ལྕམ་འདི་ཉི་ཆེས་མཐོའི་སྙེར་པའི་སྲས་མོ་ཡིན་པ་དང་ཤེས་བྱ་ཡོན་ཏན་གྱི་མཁྱེན་རྒྱ་ཆེ་བས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཕྱག་གཡས་པ་ལྟར་གྱུར་ཡོད་པ་ཙམ་མིན་པར་སྐྱིད་སྡུག་ཀུན་བྱུང་ལ་གདོང་ལེན་མཉམ་རུབ་གནང་མཁན་ཞིག་ཏུ་གྱུར།

དབྱིན་ཇིས། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་དང་རྒྱ་བོད་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ཤུགས་ཆེ་རུ་འགྲོ་བཞིན་པ་དེ་མཐོང་སྐབས། ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་

གཏུམ་ལངས་ཕོ་བྲང་རང་དུ་བཞུགས་པ་མ་གཏོགས། བོད་གྲོ་མོར་ཡུན་རིང་བཞུགས་མི་ཚོག་པའི་གསལ་བཤད་བྱས་ཡོད། བློན་ཆེན་དང་བླ་མ་ཚོའི་ཕྱག་ཏུ་ཡུལ་འདིའི་འཛིན་སྐྱོང་གི་དབང་ཆ་ཡོངས་རྫོགས་བཞག་སྟེ་རང་ཉིད་བོད་གྲོ་མོར་ཡུན་རིང་བཞུགས་ན་རང་དབང་གཞན་ལག་ཏུ་ཤོར་ཉེན་ཡོད་ཚུལ་དང་། ཡང་དབྱིན་ཇི་ཚོས། རང་ལ་ཕན་པ་ཡོད་ཚེ་གྲོ་མོར་བཞུགས་དགོས་ཚུལ་དང་། ཚོང་འབྲེལ་རིགས་ལ་སྣན་པ་ཞིག་ཡོད་ན་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་བེད་སྤྱོད་ལོག་པར་བཏང་སྟེ་བོད་དང་རྒྱ་ནག་མཉམ་དུ་ཚོང་འབྲེལ་བཟོ་རྒྱུའི་ལག་ཆ་ལྟ་བུར་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།

བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་དབར་འབྲེལ་ལམ་བཟང་པོ་ཡོད་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་དབྱིན་ཇིས་འབྲས་ལྗོངས་བརྒྱུད་བོད་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་དང་མཉམ་དུ་ཚོང་འབྲེལ་བཟོ་རྒྱུའི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོར་བཞག་སྟེ། སྐབས་འགར་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་དབྱིན་ཇིའི་སྲིད་གཞུང་འོག་ཏུ་འཇུག་ཐབས་ཀྱི་དམིགས་ཡུལ་ཀྱང་བཟུང་ཡོད་པ་དང་། ཡུལ་འདི་དང་བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་གཉིས་དབར་དུས་ཡུན་རིང་མོ་ཞིག་ནས་འབྲེལ་བ་ཆགས་ཡོད་པ་དང་། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་དང་པོ་ཕུན་ཚོགས་རྣམ་རྒྱལ་སྐུ་དུས་ནས་བཟུང་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད། ནང་པའི་རིག་གཞུང་། གོམས་གཤིས། གཉེན་སྒྲིག་བྱེད་སྟངས་ཡན་ཆད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་པ་ཙམ་མ་ཟད། དུས་དང་རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱི་རྒྱལ་བཙན་འཛུལ་ནམ་བྱུང་ལ་རོགས་རམ་འགྱུར་བཟློག་མེད་པ་གནང་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་འབྲེལ་བའི་རྨང་གཞི་སྲ་བརྟན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

ཡུལ་འདི་རྒྱ་ནག་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་ནི་རྒྱ་ནག་གི་བཙན་ཤུགས་བོད་ཀྱི་ཡུལ་ནང་བཞུགས་ཡོད་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན། རྒྱ་མིས་བོད་ཀྱི་སྟེང་སྙིང་སྟུས་ཆེན་པོས་སྣང་ས་འཛིན་དང་འབྲེལ་བ་བྱེད་དགོས་པ་ནི། གཙོ་བོ་བོད་ནང་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་དབང་ཆ་ཐམས་ཅད་རྒྱ་མིས་བདག་བཟུང་བྱ་རྒྱུ་དེ་དང་། བོད་དང་ཁྲིམ་མཚེས་རྒྱལ་ཁབ་རྣམས་ཀྱི་

ཕྱི་སྲིད་དབང་ཆ་རང་འོག་ཏུ་འཛོག་རྒྱུའི་དམིགས་ཡུལ་དེ་ཡིན། རྒྱུ་མཚན་དེ་དག་ལ་བརྟེན་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བོད་ནང་དབྱིན་ཇིའི་དབང་འཛིན་མི་འོང་བའི་འབད་བརྩོན་བྱེད་བཞིན་པའོ།།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༥ ལོའི་ནང་སྐུ་ཞབས་ཀོལ་མེན་ མ་ཀའོ་ལེ་ (Mr. Colman Macaulay) མཆོག་དང་ཨོལྜ་ཏམ་ (Mr. Oldham) རྣམ་གཉིས་ལས་དོན་གལ་ཆེན་ཞིག་སྐྱད་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཡོང་རྒྱུ་དང་དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་གཏུམ་ལུང་ས་ཕོ་བྲང་ཆེན་པོར་སྐུ་བཞུགས་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་གྱི་ཕྱག་བྲིས་ཤིག་ཕུལ་ཡོད། ཁོང་རྣམ་གཉིས་གཏུམ་ལུང་ས་ཕོ་བྲང་དུ་ཞབས་སོར་འཁོད་པ་དང་བཀའ་མོལ་ཞིབ་ཕྲ་གནང་རྗེས། སྐུ་ཞབས་མ་ཀའོ་ལེ་མཆོག་གིས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་གཏན་དུ་ཕོ་བྲང་གཏུམ་ལུང་སུ་བཞུགས་དགོས་རྒྱུ་དང་། དེ་ལྟར་གནང་ཚེ་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ལ་ཐད་ཀར་གཟིགས་སྐྱོང་གནང་ཐུབ་པ་དང་ཡུལ་གྱི་དོན་དུ་འབྲེལ་བ་དོན་ལྡན་འགྱུར་ཚུལ་ཞུས་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་གཡག་ལ་དང་གཙོ་ལ་བར་ལམ་ཆེན་བཟོ་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་དང་འདོད་པ་ཡོད་ཚུལ་ཞུས་ཡོད། ཨར་ལས་རྒྱག་མཁན་རིགས་འདི་ནས་གྲ་སྒྲིག་དགོས་རྒྱུའི་རོགས་རམ་དང་མཉམ་རུབ་གནང་རྒྱུའི་རེ་བསྐུལ་ཞུས། འགྲོ་གྲོན་རིགས་ཆ་ཚང་དབྱིན་ཇི་ཆོས་གཏོང་རྒྱུའང་གསལ་བཤད་བྱས་ཡོད། འབོད་བསྐུལ་ཞུས་དོན་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཞལ་བཞེས་གནང་བར། དབྱིན་ཇི་རྣམས་དགྱེས་འཚོར་ཆེན་པོས་ལོ་རེའི་གུན་བསབ་ཡོང་བབས་ཧིན་སྒོར་ ༡༢༠༠༠ ལས་སྤར་ཏེ་ཧིན་སྒོར་ ༡༨༠༠༠ ཆིག་ཁྲི་བརྒྱད་སྟོང་རེ་ལོ་རེར་འབུལ་རྒྱུའི་གཏན་འབེབས་བྱུས།

བར་དེར། སར་ ཨོ་རྒྱན་དབང་ཕྱུག་གི་གཙེན་པོ་སྤ་གྲོ་དཔོན་སློབ་ཀྱིས་བོད་ཕག་རིའི་གྲོང་བརྡལ་དུ་གོ་ལག་ཆ་ཐོགས་ཏེ་བཙན་འཛུལ་བྱུས་པར་བོད་གཞུང་གིས་མི་དགའ་བའི་རྣམ་འགྱུར་བསྟན་ནས་དེའི་སྐོར་བརྟག་ཞིབ་དང་འདྲི་བཙད་ཀྱི་ཆེད་དུ་གཞིས་རྩེར་ཡོད་པའི་རྒྱ་ཡི་ཨམ་བན་དང་ལྷ་ས་ནས་ཞབས་པད་རམ་པ་མཆོག་ཆེད་དུ་མངགས། རྒྱ་བོད་ཀྱི་འགོ་བྱེད་

རྣམ་གཉིས་འབྲུག་ལ་ཕེབས་ཞོར་དུ་ཕག་རི་ར་ཉིན་གཅིག་ལུས། དེ་སྐབས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མགྲོན་ཟུར་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་དང་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་མཇལ་བཅར་ཞུས་པས་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཕེབས་མེད་པ་དེར་གུས་བརྩི་མེད་པའི་རྣམ་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་སྐབས། དེ་མ་ཐག་སྲས་ཕྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ་དང་མགྲོན་ཟུར་གཉིས་ཀྱིས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ། ཕག་རི་ར་རྒྱ་བོད་གཉིས་ཀྱི་འགོ་བྱེད་པ་ལྷན་ཞི་འཛགས་གྲོས་མོལ་གྱི་ཆེད་ཕེབས་དགོས་ཚུལ་ཕོ་ཉ་ཞིག་བཏང་བ་བཞིན། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཧོར་གླིང་མངའ་སྡེའི་དོན་གཅོད་པར་གྲོ་མོར་ཕེབས་རྒྱུའི་བཀའ་འཁྲོལ་ཞུས་པར། ལས་འགན་ཞིག་དང་ལྷན་བཀའ་འཁྲོལ་ཐོབ་པ་མ་ཟད། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་གསང་བའི་སྒོ་ནས་གནས་སྟངས་ལ་བརྟག་ཞིབ་བྱ་རྒྱུ་དང་ལྷག་པར་ཐབས་མཁས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་འགོ་བྱེད་པར་རྒྱུད་བསྐུལ་གནང་སྟེ་སླར་ཡང་ཚོང་ལམ་ལ་སོགས་པའི་མཐུན་རྐྱེན་རིགས་སླར་གསོ་ཡོང་ཐབས་ཀྱི་འབད་བརྩོན་གནང་དགོས་རྒྱུ་ཞུས་ཡོད།   གྲོ་མོར་ཕེབས་འབྱོར་ཟིན་རྗེས་ཞབས་པད་རམ་པ་མཆོག་ལ། མཇལ་བཅར་བཀའ་མོལ་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན་ཞེས་ཕོ་ཉ་ཞིག་བརྒྱུད་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། རྒྱ་ཡི་ཨམ་བན་འབྲུག་ལ་ཕེབས་ཟིན་པས་ཚུར་ཕེབས་པ་ན་ངོ་མཇལ་ཐུབ་རྒྱུའི་བཀའ་གནང་ཡོད།

ཉིན་འགའ་ཤས་རྗེས་ས་དབང་རམ་པ་ནས་བཀའ་ལན་དུ།[84] འབྲས་རྒྱལ་ངོ་ཕེབས་མཛད་རྒྱ་རྒྱ་བོད་སྐུ་ཚབ་ཕག་རི་ར་ཕེབས་མཆམས་ངོ་ཕེབས་ཐུབ་ཆེ་གོང་མ་མཆོད་ཡོན་ལ་གུས་པ་མི་ལྡོད་པ་ཕྱི་རྒྱུར་མཛེས་ཤིང་། ནང་དོན་མཛད་བདེ་ཡོང་བ་ཞིག་འདུག་ཀྱང་ཕྲན་བུའི་ཕེབས་འགྲུངས་ལ་བརྟེན་རྒྱ་ཕྱོགས་ནས་སྣང་ཚུང་མཛད་འདྲའི་ཐུགས་དོགས་མ་ཟད། རྒྱ་དཔོན་ལིའུ་ཧ་ལོ་ཡེར་བོད་འབྲུག་ཞིབ་འཇུག་ལས་བྲེལ་དུས་གཏུགས་ལ་བརྟེན་ད་ལན་མཇལ་འཕྲད་མ་བདེ་ནས་རེ་ཞིག་དེ་ག་རང་དུ་དང་འཐེན་མཛད་དམ། ཡང་ན་འབྲས་ལྗོངས་ཕྱིར་ཕེབས་མཛད་པ་སོགས་དགོངས་མངགས་ལྷར་མཛད་འཐུས་དང་། བོད་འབྲུག་ལས་དོན་

84 ས་དབང་རམ་པའི་བཀའ་ལན་འདི། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ནང་། ཤོག་ངོས་ ༧༠ ལ་གསལ་འདུག

ཟིན་མཚམས་ངོ་ཕེབས་ཀྱི་མཇལ་འཕྲད་མཛད་ཚེ་གཏན་ནས་མི་འཐུས་ཞེས་ས་དབང་རམ་པ་ནས་ཕྱག་བྲིས་ཞིབ་ཆ་ཤིང་བྱ་ཟླ་དྲུག་ཚེས་ལ་གནང་འདུག་རྐྱེན་མཇལ་འཕྲད་མ་བྱུང་བར་བཞུགས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་སློག་མཛད་ཁར། དབྱིན་གཞུང་ནས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གྲོ་མོར། དུས་ཡུན་འགའི་རིང་བཞུགས་དགོས་ཚུལ་དང་སྐུ་ཞབས་མཱ་ཀའོ་ལེ་མཆོག་གང་མྱུར་ཞི་བདེའི་ལས་འགུལ་ཞིག་སྙད་ལྷ་སར་ཕེབས་རྒྱུ་ཡིན་ན། དེ་བར་བཞུགས་དགོས་ཚུལ་འཕྲིན་ཡིག་ཞིག་འབྱོར་ཡོད་པ་རེད།

སྐུ་ཞབས་མཱ་ཀའོ་ལེས་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་སུ་གཟིགས་སྐོར་གནང་སྐབས་བོད་ཀྱི་འགོ་བྱེད་རྣམས་དང་གྲོས་མོལ་དང་འདྲི་བརྩད་ཞིབ་ནན་གནང་རྗེས་བོད་གཞུང་དང་ཚོང་འབྲེལ་དང་མཐུན་རྐྱེན་རིགས་དུ་མ་སྣར་གསོ་འབྱུང་རྒྱུའི་ངེས་ཤེས་བརྟན་པོ་སྐྱེད། རང་གི་གཞུང་གི་དགོངས་དོན་ལྟར། རྒྱ་ནག་གི་རྒྱལ་ས་པེ་ཅིང་དུ་ཕེབས་ཏེ། ལྷ་སར་རྒྱ་ཡི་སྐུ་ཚབ་དང་བོད་གཞུང་གཉིས་དང་ལྷན་རྒྱ་གར་གྱི་ཚོང་པ་རྣམས་རང་དབང་གིས་བསྐྱོད་ཆོག་པ་དང་འབྲས་ལྗོངས་བརྒྱུད། བོད་ནང་ཚོང་འབྲེལ་མཐུན་རྐྱེན་རིགས་སྣར་གསོ་འབྱུང་ཕྱིར་བཀའ་མོལ་གནང་ཆོག་པའི་བཀའ་འཁྲོལ་ཡང་ཐོབ་ཡོད། ལས་དོན་རྣམས་ད་བར་ལམ་ལྷོང་ལྡན་པ་བྱུང་བ་སྐུ་ཞབས་མཱ་ཀའོ་ལེ་རང་ཉིད་ལ་རག་ལས་པས། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༦ ལོར་རྫོར་གླིང་དུ་ཁོང་གིས་དབུ་ཁྲིད་པའི་ཚོགས་པ་ཞིག་གསར་བཟོ་བྱས་ཏེ་སྐུ་སྲུང་དམག་མི་འགའ་དང་བཅས་ལྷ་སར་ཕེབས་རྒྱུ་ཐག་གཅད།[85] ཡིན་ནའང་དུས་དེའི་སྐབས་རྒྱ་ནག་དང་འབར་མ་ (Burma) གཉིས་དབར་ས་མཚམས་ཀྱི་སྐོར་ལ་བཀའ་མོལ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པས། དབྱིན་ཇིའི་དམིགས་བསལ་ཚོགས་པ་དེ་ཕྱིར་འཐེན་བྱ་དགོས་བྱུང་བ་རེད།

མདོར་ན་དབྱིན་ཇིའི་ཚོགས་པ་དེའི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི་བོད་མི་རྣམས་ཀྱི་སེམས་ནང་དོགས་གཞི་དང་མ་ཤེས་བསམ་ཚུལ་ངན་པའི་རིགས་གཙང་གསལ་བཟོ་རྒྱུ་དང་། ཡུལ་

85 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, p. 76, 77.

གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ཉམས་པ་སོར་ཆུད་བྱ་རྒྱུ་རྣམས་ཡིན་སྐད། ཡིན་ནའང་ཁོང་ཚོའི་ནང་གི་ཀུན་སློང་གཙོ་བོ་ནི། ལྷ་སར་ཡོད་པའི་ལས་བྱེད་པ་འགའ་ཤས་ཀྱིས་དབྱིན་ཇིར་སྡང་སེམས་དང་བོད་མིའི་ལས་བྱེད་པ་མང་པོའི་སེམས་ནང་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱས་ཏེ། དབྱིན་ཇིར་མི་དགའ་བའི་ངོ་རྒོལ་བྱ་རྒྱུའི་ས་བོན་འདེབས་བཞིན་ཡོད་པ་རྣམས་ཀྱི་ཐབས་བྱུས་དེ་དག་གཏོར་བཤིག་གཏོང་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ཞིག་ཡོད་པ་རེད།

དབྱིན་ཇིས་རང་གི་ཁ་ཕན་པོ་ནར་དམིགས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གྲོ་མོར་བཞུགས་རྒྱུའི་དུས་ཡུན་དམིགས་སུ་བཀར་ནས་འགྱངས་བཅུག ཀྱུ་མཚན་ནི་ས་མཚམས་ཁྲུལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པའི་སྐྱོན་འཛུགས་དང་། བོད་གཞུང་ནས་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་རིགས་བཀག་འགོག་བྱས་པ་རྣམས་སེལ་ཐབས་བྱ་རྒྱུའི་དོན་དུ་དམིགས་པ་ཞིག་ཡིན། དབྱིན་ཇིས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དབྱིན་བོད་ཡུལ་གཉིས་དབར་བར་འདུམ་བྱེད་མཁན་དུ་བེད་སྤྱོད་བྱ་འདུན་ཡོད།

གང་ལྟར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནི་ཤིན་ཏུ་ཉེན་ཚབས་ཆེ་བའི་བར་འདུམ་བྱེད་པོའི་ས་གནས་གལ་འགངས་ཆེ་ས་ཞིག་ཏུ་སླེབས་ཡོད་སྐབས། སྟོབས་ཆེན་རྒྱལ་ཁབ་དབྱིན་བོད་གཉིས་ཀར་ཕོག་ཐུག་མེད་པར་མཛའ་འབྲེལ་འབྱུང་ཐབས་ལ་བརྩོན་དགོས་ངེས། གནས་སྟངས་མགོ་རྙོག་ཅན་འདི་འདྲའི་སྐབས་སུ་དབྱིན་ཇིས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་བོད་གཞུང་དང་ལྷན་སྡུར་གྱི་དགོངས་འཆར་ལྟར། དབྱིན་ཇིའི་ཞི་བདེའི་ཚོགས་པ་ཞིག་ལྷ་སར་ཡོང་རྒྱུའི་ཚོགས་མཆན་དང་འབྲས་ཕྱོགས་བརྒྱུད་ནས་ཚོང་འབྲེལ་དང་མཐུན་རྐྱེན་རྣམས་སླར་གསོ་འབྱུང་ཐབས་སྐོར་བཀའ་མོལ་ཞུ་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་བྱས་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་རང་གི་ནུས་ཤུགས་ཇི་ཡོད་ཀྱི་སྒོ་ནས་ནང་འགྲིག་ཡོང་ཐབས་མཛད་ཡོད་ཀྱང་། བོད་གཞུང་གིས་ཚོགས་མཆན་མེད་པར་བོད་ཀྱི་ས་ཆར་འཛུལ་བསྐྱོད་མི་ཆོག་པ་དང་། ཁྲིམས་འགལ་བྱུང་ཚེ་ནུས་ཤུགས་ཇི་ཡོད་ཀྱིས་གདོང་ལེན་བྱ་རྒྱུ་དང་། ལྷག་པར་རང་གི་ས་མཚམས་བཀལ་ཏེ་གཞན་

གྱི་ས་ཆར་དྲག་གནོན་བྱས་ན་ཡུལ་གཉིས་ཀའི་མི་མང་རྣམས་ལ་ཟིང་འཁྲུགས་ཀྱིས་རྐྱེན་པའི་དཀའ་སྡུག་ཚད་མེད་འབྱུང་རྒྱུ་ཉག་གཅིག་ཡིན་ན། དེ་ལྟར་མི་ཡོང་བའི་སྔན་བཏ་འདི་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་དབྱིན་ཇི་ཚོར་སྔན་གསེང་ཞུ་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་མོལ་གནང་ཡོད་པ་རེད།

དེ་ལྟར་ཞི་བདེའི་ཚོགས་པ་ཞིག་ལྷ་ལྡན་དུ་ཡོང་རྒྱུའི་སྒྲི་ལམ་བཏང་བའི་གྲུབ་འབྲས་གང་ཡང་མ་བྱུང་བའི་སྐབས་དེར། བོད་གཞུང་གིས་དྭགས་ཟྭན་སྔོན་འགོག་གི་ཚུལ་དུ་ས་མཚམས་ལུང་འཐུར་ (Lungthur) ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་བཙན་རྫོང་ཞིག་གསར་དུ་རྒྱབ།[86] དེ་ནི་མ་འོངས་པར་དབྱིན་ཇིའི་འཆར་བཀོད་ངན་པས་ས་ཁུལ་དེ་དག་ནས་བཙན་འཛུལ་བྱས་ན་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་ཆེད་དུ་དམིགས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། བོད་གཞུང་གིས་རི་ནག་གི་སྣང་དུ་སྐྱུག་མའི་ཐིག་གིས་གཅད་པའི་ས་མཚམས་ཁྲིམས་མཐུན་བོད་ཀྱི་ཡིན་པ་གཏན་འབེབས་བྱས། ས་ཁུལ་དེ་དག་གི་སྤང་ལྗོངས་རྣམས་ནི་དེ་སྔ་ནས་གྲོ་མོ་སྨད་པའི་སྒོ་ཕྱུགས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་འཚོ་རྒྱུའི་ཆེད་བེད་སྤྱོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ལུང་འཐུར་ས་ཆ་ཆགས་སྟངས་སྐོར་དྭགས་གཞི་ཐམས་ཅད་གསལ་ཐབས་སུ། ལུང་འཐུར་གྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ནི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཆ་ནས་སེ་ལེ་བཅུ་གཉིས་སུ་འབྲེལ་ཆགས་ཡོད།[87] མཐོ་ཚད་ནི་ཕེ་ཀྲི་ ༡༢༦༡༤ ཙམ་ཡོད་པའི་བགྲོད་ལམ་མཐོ་པོ་ཞིག་ཡིན། ཇ་ལེབ་ལ་ཡི་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱོད་རྒྱུའི་ལམ་དེ་ཡང་ལུང་འཐུར་གྱི་སྣང་ནས་འགྲོ་དགོས་པ་ཡིན། དབྱིན་ཇི་རྣམས་ཀྱིས་བཙན་གནོན་ཤུགས་ཆེན་གྱི་སྒོ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར། དབྱིན་བོད་གཉིས་དབར་བར་འདུམ་མཛད་དགོས་རྒྱུ་དང་ལྷག་པར་ལུང་འཐུར་གྱི་གནས་སྟངས་སྐོར་ཞི་འཇགས་འབྱུང་ཕྱིར་འབད་བརྩོན་དགོས་རྒྱུའི་སེམས་ཤུགས་ཁྲི་གནོན་ཡང་གནོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

---

86 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཕོ་བྲང་དུ་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་གྲངས་ ༤༣-༤༨ བར་གསལ།

87 L. B .Bàsnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 54.

རིམ་པས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་འབད་བརྩོན་ལྷོད་མེད་ཀྱིས། བོད་གཞུང་ལ་ལྷུང་འཐུར་དུ་བཙན་རྫོང་བཞེངས་རྒྱུ་ཕྱིར་འཐེན་ཡོང་རྒྱུ་ཞུས་པ་དང་། ས་ཁུལ་དེར་བཙན་རྫོང་བཞེངས་རྒྱུ་ནི་ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ཉམས་རྒུད་དུ་འགྲོ་ཉེན་ཆེ་ཚུལ་སོགས་དེ་ལྟར་མི་ཡོང་བའི་འབད་བརྩོན་གནང་ཡོད་ཀྱང་། བོད་གཞུང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་བར་འདུམ་མཛད་པར་མི་འོས་པའི་རྣམ་པར། ཚིག་ཐག་ཆོད་པོའི་འཕྲིན་ཡིག་ཞིག་ཆོས་རྒྱལ་ལ་ཕུལ་བའི་ནང་། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ནི། རི་ནག་ས་ཁུལ་དེ་ཡི་ཁྲིམས་མཐུན་གྱི་བདག་པོ་ནི་བོད་ཡིན་ནའང་། ཡུལ་གཉིས་དབར་མཛའ་མཐུན་བཟང་པོ་འབྱུང་ཕྱིར། བོད་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ལ་གནང་སྐྱེས་སུ་སྩལ་བ་ལས། ས་ཁུལ་དེའི་སྨྱུག་མའི་ཐིག་ཡོད་པའི་སྣང་རྣམས་ནི། གྲོ་མོ་སྣང་པ་ཆོས་བེད་སྤྱོད་ཆེད་བཞག་ཡོད་པའི་དྲང་བདེན་གྱི་གནས་ཚུལ་འདི་ཚོའི་སྐོར་དབྱིན་གཞུང་ལ་གསལ་བཤད་དགོས་ཚུལ་བཀོད་ཡོད། བོད་གཞུང་གིས་ད་དུང་སྔོན་བརྗོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ། དབྱིན་གཞུང་དང་ཀློག་གྲོས་བྱས་ཏེ། ཛ་ལེབ་ལ་བར་བགྲོད་ལམ་ཆེན་པོ་བཟོ་འཆར་ཡོད་པ་ནི། བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་དུ་བཙན་འཛུལ་བྱ་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ཡིན་པ་མངོན་གསལ་ཡིན་ཚུལ་ཡང་ཞུས་ཡོད།

དེ་ལྟར་དབྱིན་ཇིས་ཞི་བདེའི་སྒོ་ནས་འགྲིག་ཐབས་སྣ་ཚོགས་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་བརྒྱུད་ལྷུང་འཐུར་མེད་པར་བཟོ་རྒྱུ་དང་སྐོར་བྱ་བ་རྣམས་ཕྱིར་འཐེན་དགོས་རྒྱུའི་རེ་བསྐུལ་བྱས། གལ་ཏེ་ཕྱིར་འཐེན་མ་བྱུང་ཚེ་དེ་དང་འདྲ་མཉམ་དྲག་ལས་བཙམ་རྒྱུ་དང་འཁྲུགས་ཐེང་གིས་ཡུལ་གཉིས་ཀར་ཕམ་ཉེས་ཇི་ཆེ་འབྱུང་རྒྱུ་ཉག་གཅིག་ཡིན་ཚུལ་བརྡ་བཏང་། ཡིན་ནའང་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་གིས་[88] སྔར་གྱི་འཆར་གཞི་ལ་འགྱུར་བ་མེད་ཚུལ། ལྷུང་འཐུར་ཁུལ་བཙན་རྫོང་བཞེངས་པའི་ཐག་གཅོད་ནི་རང་གི་ས་ཆའི་ནང་དབང་ཆད་རང་ལ་ལྡན་པ་ཁྲིམས་མཐུན་ཡིན་པས། དབྱིན་ཇིས་བཀག་འགོག་བྱེད་རྒྱུའི་རྒྱུ་མཚན་གང་ཡང་མེད་ཚུལ་དང་། རང་ཡུལ་རང་བསྲུངས་བྱས་པ་ལས་གཞན་ནག་ཉེས་མེད་ཚུལ། རང་གིས་བདག་བཟུང་བྱས་པའི་

88 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 54.

མངའ་སྡེ་སྲུང་སྐྱོབ་བྱ་རྒྱུ་ནི་ཁྲིམས་མཐུན་ཡང་ཡིན་ཚུལ་བཤད་ཡོད། གལ་ཏེ་དབྱིན་ཇིས་བཙོད་བསྙན་མེད་པར་དྲག་ལས་བརྩམ་ན་བོད་གཞུང་གིས་ཀྱང་དཀའ་སྡུག་ལ་གདོང་ལེན་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་པར་བཤད། བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་གིས་དུས་ཉེན་དེར་ས་མཚམས་ལུང་འཐུར་ཁུལ་སྲུང་སྐྱོབ་ཕྱིར་བཀའ་བློན་ལྷ་ཀླུ་ཚེ་བསམ་བསྒྱུར་མ་བསྐྱངས་ཐབས་མེད་དང་། དེ་དང་ལྷན་དུ་སྡེ་དཔོན་ང་ཕོད་དང་། སྡེ་དཔོན་ཟུར་ཁང་རྣམ་གཉིས་ཀྱང་དམག་མི་སྟོང་ཚར་བཅས་སྐྱུར་བར་ས་མཚམས་སུ་མངགས་ཏེ་ལུང་འཐུར་དུ་བོད་ཀྱི་བཙན་རྫོང་ཡོད་པ་དབྱིན་ཇིས་གཏོར་བཤིག་གཏོང་འཆར་ལས་སྲུང་སྐྱོབ་དགོས་གལ་ཆེ་བས་སྡེ་དཔོན་རྣམ་གཉིས་ཕེབས་པ་ལགས།

མདོར་ན་དབྱིན་བོད་གཉིས་ཀས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་རང་ཉིད་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གེགས་འཕྲང་དོག་པོར་སླེབས་པའི་སྐབས་དེར། ཡིད་བརྟན་མེད་པའི་གང་ཟག་ཞིག་ཏུ་མཐོང་ཚུང་བཏང་། དེ་ལྟར་དབྱིན་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་བསྐོར་ལྷིང་བྱ་རྒྱུ་ཙམ་ལས། ས་མཚམས་སྐོར་རྙོག་དྲ་ནི་ཇི་སྡུག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་པ་མཁྱེན་བཞིན་དུ། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས། གསལ་བསྒྲགས་ཤིག་གནང་དོན་ལྟར་ན་[89] ལུང་འཐུར་གྱི་ས་ཁུལ་རྣམས་ཐོག་མ་ནས་བོད་ཀྱིས་བདག་བཟུང་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་མཚམས་ནི་ལུང་འཐུར་འོག་རི་ནག་གི་ས་ཆ་བར་ཡིན་པ་རྣམས་ཀྱང་སྔར་བོད་གཞུང་གིས་བརྟན་འཛིན་དུ་སྤྲུལ་བ་ཞིག་ཡིན་ཞེས་གསལ་བསྒྲགས་མཛད་པ་ཙམ་མ་ཟད། དེ་སྔོན་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༦ ལོར་བོད་དང་ལྷན་དུ་བོད་ཀྱི་ས་ཆ་སྣ་གླིང་ཞེས་པར་འབྲས་ལྗོངས་སྐྱ་སེར་ཡོངས་ཀྱི་ཚབ་ཞུས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མཚན་རྟགས་བཀོད་ཡོད་པའི་ཆིངས་ཡིག་ཞིག་ཀྱང་བཞག་ཡོད་པའི་སྐོར་གསུངས།

ཆིངས་ཡིག་དེ་འདྲའི་ངོ་བཤུས་ཤིག་དྲན་གསོའི་ཕྱིར་ལྷ་སར་རྒྱ་ཡི་སྐུ་ཚབ་ལའང་ཕུལ། ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་ས་མཚམས་སུ་དབྱིན་ཇིའི་བཙན་འཛུལ་འཁྲུགས་ཟིང་རིགས་བྱུང་

---

89 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 54, 55.

ཆེ་རིགས་རམ་མཉམ་འབྲེལ་དགོས་རྒྱུའི་རེ་བསྐུལ་ཡང་ཞུས་ཡོད་ཚུལ། མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་བོད་གཞུང་དང་ཉེ་བའི་འབྲེལ་ལམ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པའི་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་པ་འདིས། དབྱིན་ཇིར་ཐོག་ཐུག་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གྲོ་མོ་ནས་གང་མྱུར་ཕྱིར་འབོད་བྱ་རྒྱུར་ཡུལ་འདིའི་བློན་ཆེན་སྐུ་བགྲེས་ཆོ་བརྒྱུད་གནས་ཚུལ་ཞིག་གྲོ་མོ་རྩམ་འབེར་བཏང་སྟེ། ཡུལ་གཉིས་དབར་ས་མཚམས་ཀྱི་རྩོད་རྙོག་སྐོར་གྲོས་མཐུན་བྱ་རྒྱུར་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་ཕེབས་དགོས་ཚུལ་ཞུས་ཡོད། གལ་ཏེ་འདི་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་རྡོར་གླིང་དུ་སྤྱི་ཁྱབ་ལྷིང་དཔོན་མཆོག་དང་མཇལ་འཕྲད་དུ་མ་ཕེབས་ཚེ། བློན་ཆེན་དང་བླ་ཆེན་རྣམས་ལ་སྙིགས་ར་ཡང་བྱས་ཚུལ་ལྟར་ན། དབྱིན་ཇིས་བཀའ་ལ་རྩིས་མེད་དུ་བཏང་བར་ངོས་ལེན་བྱ་རྒྱུ་དང་དེའི་འབྲས་བུར་ལོ་རེའི་གུན་བསབ་ཀྱི་རོགས་རམ་ཐམས་ཅད་བཀག་འགོག་བྱ་རྒྱུ་དང་། ལྷག་པར་སྲུ་ལའང་འདྲི་བརྩད་མེད་པར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་དབྱིན་ཇིའི་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུ་རྒྱུའི་ལག་ལེན་བསྟར་རྒྱུ་ཡིན་ཞེས་དྲག་ངོམས་བྱས་འདུག

ལྗོངས་འབྱར་དུ་ཡོད་པའི་བོད་པའི་དམག་སྒར་དེ་ཞི་བའི་ངང་ཕྱིར་འཐེན་ཡོང་ཐབས་སྐོར་དབྱིན་ཇིས་བོད་གཞུང་ལ་རེ་བསྐུལ་ཞུས་པ་མ་ཟད། དབྱིན་ཇི་དང་མཉམ་དུ་གོ་མཚོན་གྱི་དམག་འཁྲུག་རྒྱབ་ན་ཡག་པོ་མེད་ཚུལ་ཤེས་རྟོགས་འབྱུང་ངེས་སྨམ་སྟེ་སྒྲུག་བསྡད་བྱས་རུང་། ཁོང་ཚོའི་རེ་བ་དོན་མེད་དུ་གྱུར། བོད་མི་རྣམས་དབྱིན་ཇིའི་ཕྱོགས་ར་ལ་འཇིགས་སྣང་མེད་ཚུལ་དང་ས་མཐོ་ལ་ཆེས་གྲང་ངར་ཆེ་བའི་ནང་གནས་སྡོད་བྱ་རྒྱུའི་གོམས་གཤིས་ཡོད་སྟབས་ཨུ་ཚུགས་ཆེན་པོས་ལྗོངས་འབྱར་གྱི་དམག་སྒར་དེ་ཕྱིར་འཐེན་མ་བྱས།

མདོར་ན་དབྱིན་ཇི་ཚོས་བོད་གཞུང་དང་ལྷན་ཞི་བདེའི་གྲོས་མོལ་བྱ་རྒྱུའི་རེ་བ་དེ་སྟོང་ཟད་དུ་གྱུར་སྟབས། ལྷ་ས་ལ་དམིགས་བསལ་བཀའ་ཤོག་ཞིག་ནང་ལྗོངས་འབྱར་དུ་ཡོད་པའི་བོད་ཀྱི་དམག་དཔུང་བསྐོར་བྱ་བ་རྣམས་དུས་ཚོད་གཏན་འབེབས་ཤིག་བྱས་པའི་དུས་ཚོད་གཅིག་གི་ནང་ཚུད་ཕྱིར་འཐེན་དགོས་རྒྱུ་དང་གལ་ཏེ་ཕྱིར་འཐེན་མ་བྱུང་ཚེ་དབྱིན་ཇིས་དྲག

ཨོའི་ཤུགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཕྱིར་བསྐྱོད་གཏོང་རྒྱུ་ཡིན་ཞེས་བཙྫངས་ཡོད་ན་ཡང་། བོད་གཞུང་གིས་དབྱིན་ཇིའི་བཙ་ཤོག་ལ་སྣང་ཆུང་དུ་སོང་བ་ཙམ་མ་ཟད། ལུང་འཐུར་ས་ཁུལ་གྱི་འོག་ཛ་ལུད་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་དབྱིན་ཇིས་བཙན་འཛུལ་བྱེད་པར་དོགས་ནས་རྭ་བ་དང་པོའི་ཚུལ་དུ་ཤིང་གི་རྭ་བ་བཙན་པོ་ཞིག་གསར་དུ་བརྒྱབས་ཏེ། སྲུང་སྐྱོབ་རིགས་བཙན་དུ་གཏོང་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་བྱས་ཡོད། འདི་ལ་དབྱིན་ཇི་རྣམས་ཁོང་ཁྲོ་ཚད་མེད་ལངས་རུང་བྱ་ཐབས་གཞན་མེད་སྐབས། དབྱིན་ཇིའི་དམག་དཔོན། ག་རཧམ་ (General Graham) གྱིས་འགོ་ཁྲིད་པའི་འོག་དཔུང་དམག་ཧྲག་བསྡུས་ཉིས་སྟོང་ཙམ་ཡོད་པ་ཞིག་བོད་ཀྱི་བཙན་རྫོང་ཡོད་སར་བསྐྱོད་དེ། ཛ་ལུད་ཀྱི་རྭ་བ་རྣམས་གཏོར་བཤིག་བཏང་།[90] ཛ་ལུད་ནས་མེ་ལེ་བརྒྱད་ཙམ་གྱི་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པ་ནགས་ཐང་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་དབྱིན་ཇིའི་དཔུང་དམག་གི་དམག་སྒར་ཤུགས་ཆེན་ཞིག་གི་གཞི་བཙན་བཙུགས།

མདོར་ན་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༨ ཟླ་ ༩ ཚེས་དཀྱིལ་ཙམ་ལ་དབྱིན་བོད་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུག་ཆེ་ ·པོ་བརྒྱབས་རྐྱེན་བོད་ཀྱི་དམག་མི་དུ་མར་སྲོག་སྐྱོན་དང་རྨས་སྐྱོན་ཚད་མེད་བྱུང་སྟེ། ·པར་བྱས་ཏེ་ལུང་འཐུར་ས་ཁུལ་ནས་མཐར་བསྐྱོད་བཏང་།[91] དབྱིན་ཇིས་རྗེས་དེད་བྱས་ནས་མཐར་གྲོ་མོར་མ་སླེབས་ཀྱི་བར་དུ་གདོང་ལེན་ངོ་རྒོལ་བྱེད་མཁན་སུ་ཡང་མེད་པར་བཙན་འཛུལ་བྱས་ཡོད་ཅིང་། སྐབས་དེར་བོད་དུ་བཅའ་བཞུགས་རྒྱ་མིའི་སྐུ་ཚབ་ཨམ་བན་ཡང་ཕག་རིར་སླེབས་ཡོད་པ་ཟད། ཁོང་གིས་ཟེ་བྱུས་བྱས་ཏེ་ཞི་བའི་མཐུན་གྲོས་ཞིག་འཛོག་རྒྱུའི་བསམ་འཆར་བཏོན་པ་བཞིན། དེར་བརྟེན་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་དབར་གྲོས་མཐུན་གྱི་ཆིངས་ཡིག[92] ཞིག་བཞག་པ་དེར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ཟླ་བ་གསུམ་

---

90 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 56.

91 L. A. Waddell, *Among The Himalayas*, 1899, reprinted 1978 Kathmandu, p. 152.

92 V. H. Coelho, *Sikkim and Bhutan*, 1970, see Appendix IV (Convention between Great Britain and China relating to Sikkim and Tibet, 1890) p. 110.

པའི་ནང་ཡུལ་གཉིས་ཀྱིས་མཚན་རྟགས་བཀོད་པས་ན་རེ་ཞིག་རྐྱག་བྱེད་དེ་ཞི་འཇགས་ཐུབ་པ་བྱུང་།

ངོས་ལེན་བྱས་པའི་གྲོས་མཐུན་དེའི་ནང་། བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་དབར་གྱི་ས་མཚམས་རྣམས་སྔར་རྒྱུན་ལྟར་གཏན་འབེབས་བྱས་ཡོད་ཀྱང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ལ་འགྱུར་བ་བཏང་སྟེ། ནང་སྲིད་ལས་དོན་རྣམས་མ་གཏོགས། ཕྱི་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་དོན་གྱི་འགན་ཐམས་ཅད་དབྱིན་ཇིའི་སྲུང་སྐྱོབ་འོག་ཏུ་གནས་དགོས་ངེས་ཞེས། རྒྱ་མིས་ཡུལ་འདིའི་སྙིང་འཛིན་བཟུང་དང་བདག་དབང་བྱ་རྒྱུའི་རིགས་ཡལ་བར་འདོར་དགོས་རྒྱུ་ཞེས་བཀོད་ཡོད། དེ་རྗེས་དབྱིན་ཇིས་ནན་སྐུལ་བྱས་པར་བརྟེན་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༣ ལོའི་[93] ཚོང་འབྲེལ་ཁྲིམས་ལུགས་གཞིར་བཟུང་དོན་ཚན་གཙོ་བོ་གསུམ་ཅན། དཔེར་ན།

༡ ཚོང་འབྲེལ། (Trade)

༢ ཡིག་འགྲུལ་དང་དྲིལ་བསྒྲགས་སྐོར། (Communication and Publicity)

༣ རྩ་བཟང་སའི་སྤྱང་ལྗོངས། (Pasture Lands) རིགས་རྣམས་ཐག་ཆོད་གཏན་འབེབས་བྱས་དོན་ལྟར། དབྱིན་ཇིའི་ངོས་ནས་སྐུ་ཚབ། ཨེ་ ཌབ་ལྱུ་ སྤོལ་མཆོག (Mr. A. W. Paul) དང་རྒྱ་ནག་གོང་མའི་ཚོང་དོན་ལས་ཁང་གི་སྐུ་ཚབ། འཇེམ་སི་ཨེཙ་ ཧརཊ་ (Mr. James H. Hart) དང་། ཧོ་ ཅང་ ཇུང་ (Ho Chang Jung) བཅས་ཀྱིས་རྡོར་གླིང་དུ་ཆིངས་ཡིག་བཞག་སྟེ་མཚན་རྟགས་བཀོད་[94] པ་འདི་ནི། དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༠ ལོར་བོད་འབྲས་གཉིས་ཀྱི་དབར་གྲོས་ཆོགས་གྲོས་མཐུན་བཞག་པ་དེ་ཡི་ཡན་ལག་གི་ཚུལ་དུ་བཞག་པའོ།

---

93 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, pp. 104-5 འདི་ནང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༠ དང་ ༡༨༧༣ ལོའི་ཆིངས་ཡིག་སྐོར་འགྲེལ་བརྗོད་གསལ་འདུག

94 V. H. Coelho, *Sikkim and Bhutan*, 1970, see Appendix v, p. 112.

མདོར་ན་འདས་པའི་དུས་ལ་ཕྱི་བལྟས་ཤིག་བྱས་ན། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་གནས་སྟངས་དང་མཛད་བྱུས་རྣམས་བློ་ཕམ་གྱི་རང་བཞིན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། ཐབས་སྡུབ་ཞིག་ལ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་དུས་གཅིག་ཏུ་ཡུལ་གསུམ་གྱི་བཀའ་གསུང་དྭངས་ལེན་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་འབྲས་བུ་དོན་མེད་དུ་གྱུར་ཞིང་། ཁོང་ཚོས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐུགས་དང་འགལ་བའི་ལས་འགོ་བརྩམས་པས་ན། རིམ་བཞིན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གནས་སྟངས་ཉམས་གུད་དུ་སོང་བ་ཙམ་མ་ཟད། རང་གི་བློན་ཆེན་ཆེ་གྲས་འགས་ཀྱང་དབྱིན་ཇིར་ཕྱོགས་མཐུན་མཉམ་རོགས་བྱས། དེ་སྐྱེང་ཆོས་རྒྱལ་ལ་དགོངས་སྐོར་གང་ཡང་མེད་པར་ཡུལ་འདིར་གུན་བསབ་ཀྱི་དགོས་དདུལ་ཐོབ་བཞིན་ཡོད་པའི་མངའ་སྡེའི་ཡོང་འབབས་དེ་ཡང་རྩ་མེད་བཟོས་ཟིན། དཔལ་འབྱོར་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་ཆེས་ཉག་ཕྲར་སོང་དཀའ་སྡུག་ཚད་མེད་སྐྱོང་དགོས་བྱུང་། སྐབས་འགར་རང་ཉིད་ཀྱི་བློ་གཏད་འོས་པའི་འགོ་ཁྲིད་ཉུང་ཤས་ཙན་འགའི་འོག་ཏུ་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་འཁོར་བཅས་གནས་དགོས་བྱུང་བའང་ལས་ལ་ལྟོག་ཐབས་མེད་སྐབས། རེ་ཞིག་ཕན་ཧླབས་ཀྱི་མཛད་ཕྲིན་གང་ཡང་མེད་པར་དུས་འགའ་འདའ་དགོས་བྱུང་། དབྱིན་ཇིས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དབང་ཚད་ཆུང་དུ་བཏང་བས་ཕྱག་ལས་ཀྱི་འགན་ཆེན་པོ་གང་ཡང་མེད། མངའ་སྡེའི་ལས་དོན་གལ་ཆེན་རིགས་ལ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་འབྲེལ་བ་བྱ་མི་ཆོག་པར་བཟོས་ཡོད། དེ་སྐབས་སྒང་ཏོག་ཏུ་ཕོ་བྲང་གསར་བཞེངས་གནང་བཞིན་ཡོད་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་སྐྱ་འཁོར་བཅས་རེ་ཞིག་གནས་ཁང་ཟུར་ཞིག་ཏུ་སྤོས་ནས་བཞུགས་བཞིན་ཡོད་ན་ཡང་། ད་དུང་དབྱིན་ཇིས་ལས་ངན་གྱི་སྡུག་རྩུབ་གཉིས་པ་དེ་ཇི་འདྲ་ཞིག་གཏོང་ཡོང་ངམ་སྙམ་སྐྱེ་ཐུགས་ཚབས་དང་གནས་དགོས་དེ་འདྲའི་རིགས་ཀྱང་བྱུང་འདུག

གང་ལྟར་དབྱིན་ཇིས་ཡུལ་འདིའི་གནས་སྟངས་ཕལ་ཆེར་ཁོང་དུ་ཆུད་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་ནས། འབྲས་ལྗོངས་འདི་ཉིད་གཏན་དུ་དབྱིན་ཇིས་བདག་ཉར་བྱེད་པ་ལ། ཐོག་མར་ཡུལ་

འདིའི་དབུ་འཛིན་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐོ་ཀུན་ནས་བློ་བཙོས་བསྒྱུར་བཏང་སྟེ་དབང་དུ་འདུ་རྒྱུ་དང་ཕྱིས་སུ་དབྱིན་ཇིས་ཅི་གསུངས་དྭངས་ལེན་ཞུ་མཁན་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་རྒྱུའི་འཆར་བཀོད་བྱས་ཤིང་། དེ་ལྟར་བྱུང་ཚེ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀའི་སྲིད་དབང་ཡོངས་རྫོགས་དབྱིན་ཇི་རང་ཉིད་ཀྱི་འཆར་བཀོད་གཞི་བཟུང་ལྟར་ཡོང་རྒྱུའི་རེ་འདུན་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

དེ་སྐབས་ཨར་ལས་འཛིན་སྐྱོང་གི་དབུ་ཁྲིད་ (Executive Engineer Claude White) སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡེ་ཀྲི་ ཀལའོ་གྲེ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་སྨད་ཧྲོག་ཉེ་འདབས་རོང་ཉིད་ནས་དཔའ་སྐྱོང་ས་ཁྲུལ་བར་བགྲོད་ལམ་ཞིག་གསར་བཞེངས་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ཅིང་། ཁོང་ལ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་དམག་དཔུང་ཆུང་ངུ་ཞིག་གི་དབུ་ཁྲིད་ཀྱི་ལས་འགན་གལ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཏུ་བསྐོ་བཞག་བྱས། ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ལ་མཁོ་བའི་ཉམས་མྱོང་སོགས་ཧ་ཅང་ལེགས་པོ་ཡོད་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡེ་ཀྲ་མཆོག་ཡུལ་འདིར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༩ ལོར་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་དང་པོར་ (First Political Officer)[95] བསྐོ་བཞག་ཞུས་པ་བཞིན། ཁོང་གི་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ནི་ཡུལ་འདིར་བོད་གཞུང་གི་སྲིད་དོན་འབྲེལ་བར་བཀག་འགོག་བྱ་རྒྱུ་དང་། ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐོག་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་མཉམ་རོགས་བྱ་དགོས་རྒྱུར་དམིགས་ཏེ་བསྐོ་བཞག་མཛད་སྐབས། ཡིན་ནའང་དབྱིན་ཇིའི་དཔུང་དམག་ཉུང་ངུ་ཞིག་འཁྲིད་དེ་སྨད་ཧྲོག་ཕྱོགས་སུ་སླེབས་པས་ན་ཐུགས་ཚབས་ཆེན་པོས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་བཙུན་མོ་ནང་མི་དང་བཅས། སྨད་ཧྲོག་ནས་ཤར་ངོས་མེ་ལེ་བརྒྱུད་ཙམ་གྱི་ས་ཁུལ་ "ལ་རྒྱབ" ཅེས་པར་བྲེལ་ཚུབས་ཀྱིས་བྲོས་ཕེབས་དགོས་བྱུང་། རྩ་ཁང་ཞིག་ནང་སྐུ་བཞུགས་མཛད་དེ་

---

95 A. C. Sinha, *Politics of Sikkim*, 1975 p. 19 འདི་ནང་འདས་ལོ་ ༡༨༨༨ དབྱིན་ཇིས་ཡུལ་འདིར་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་ནམ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་ (Political Officer) དང་པོ་དེ་བསྐོ་བཞག་བྱས་འདུག ཡུལ་མི་ཚོས་ཡོངས་གྲགས་སུ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་ཞེས་འབོད་སྲོལ་ཡོད་འདུག འབྲས་ལྗོངས་བྱ་མ་རྟའི་ནང་འདི་ལྟར་བསྒྱུར་ཡོད། འདིར་ཡང་དེ་ལྟར་རང་འཇགས་བཞག་ཡོད། David Macdonald, *Touring in Sikkim and Tibet*, 1930 Kalimpong, p.13.

ཉིན་རེའི་གསར་བསྒྱུར་རིགས་སྙང་ཏོག་ནས་རང་གི་བཀའ་འཁྲུར་དྭངས་ལེན་པ་ཚོའི་མདུན་ནས་འགྱོར་བཞིན་ཡོད། གསང་བའི་སྒོ་ནས་སྲིད་དོན་གྱི་གནས་སྟངས་འགྱུར་བ་ཊི་བྱུང་སྐོར་ལ་རྒྱབ་ཏུ་སླེབས་བཞིན་པ་ལྟར། དེ་སྐབས་དབྱིན་ཇིའི་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་ནམ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གསར་པ་སྐུ་ཞབས། ཇེ་ སི་ ཝ་ཡེ་ཀྲ་ (J. C. White) མཆོག་བསྐོ་བཞག་ཀྱང་མཛད་ཅིང་། ཉིན་ཤས་རྗེས་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་གསན་ཐོས་སུ་སྙང་ཏོག་ཏུ་སྐུ་ཞབས་ཇེ་ སི་ ཝ་ཡེ་ཀྲ་མཆོག་གིས་ལ་གསོ་ཀ་ཊི་འཛིན་བཟུང་བྱས་པའི་སྐོར་གསན་མ་ཐག་ཏུ་ལམ་སེང་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་རྣམས་བྲེལ་ཚུབས་ཀྱིས་བོད་ཕྱོགས་གྲོ་མོར་ཕྲོས་ཕེབས།

ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མཛད་བྱུས་དེར། དབྱིན་ཇིས་ངོ་རྒོལ་གྱི་ཚུལ་དུ་སྐུ་ཞབས་སྤོལ་ (Paul) གྱིས་འགོ་ཁྲིད་དེ་གྲོ་མོར་ཕྱོགས་བསྐྱོད་བྱས། དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི་བོད་གཞུང་དང་ཞི་བདེའི་གྲོས་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་འབྲེལ་ལམ་སླར་གསོ་བྱ་རྒྱུ་དང་དོགས་གཞི་རྣམས་སེལ་ཏེ་སྲ་བརྟན་འབྱུང་དུ་རེ་བ་ཡིན། གྲོ་མོར་འགྱོར་བ་ཡིན་ནའང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་མཐོང་ཐོས་མ་བྱུང་། ནགས་ཐང་དུ་ཕྱིར་ལོག་མ་བྱས་གོང་བཙུན་མོ་སློན་སྐྱིད་བརྒྱུད་ལྷགས་ལན་ཞིག་བཞག ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་རང་གི་སྐུ་དོན་དང་ལྷག་པར་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་དོན་དུ་གང་སྨྱུར་ནགས་ཐང་དུ་མཇལ་འཕྲད་དགོས་ཚུལ་དང་། གཞན་ཡང་དབྱིན་ཇི་ཚོའི་སེམས་ནང་དོགས་གཞི་དང་གོ་ནོར་རིགས་གཙང་གསལ་བྱ་རྒྱུའི་དོན་དུ་ཕྱིར་ཕེབས་དགོས་ཚུལ་དང་། མཐར་དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་གཞན་དང་མི་འདྲ་བར་ལུང་འཕྲུར་བཙན་རྫོང་བརྒྱབས་ཡོད་པའི་སྐོར་ལ་བོད་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་ཤུགས་ཆེན་གྱི་གསལ་བསྒྲགས་གནང་བའི་སྐོར་ལའང་གོ་བསྒྱུར་བྱ་རྒྱུར་ངེས་པར་ནགས་ཐང་ངམ་སྙང་ཏོག་ཏུ་ཕྱིར་ཕེབས་དགོས་རྒྱུའི་ལྷགས་ལན་བཞག་ཡོད་པ་བཞིན། བཙུན་མོ་སློན་སྐྱིད་ཀྱིས་གནས་ཚུལ་རྣམས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་འཕྲལ་དུ་སྙན་གསེང་ཞུས་པར། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་ཐུགས་ཚབས་ཆེན་པོ་བྱུང་། དབྱིན་ཇིས་ཁ་ཚིག་བཞག་པ་ལྟར་སྐུ་ཞབས་སྤོལ་མཆོག་ངོ་འཕྲོད་བྱ་རྒྱུ་དང་ཁོང་ཚོའི་བསླབ་བྱའམ་བསམ་འཆར་ལ་ངོས་ལེན་

མ་བྱས་པ་ཡིན་ན། བཙན་ཤུགས་དྲག་པོ་ལག་ལེན་བསྟར་ཉེན་ལ་དོགས་ནས། མ་འོངས་པར་གྲུབ་འབྲས་ཟི་བྱུང་ལ་མ་ལྟོས་པར་གཏོང་ལེན་གནང་རྒྱུའི་ཐུགས་ཐག་བཅད་དེ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་རྒྱལ་སྲས་བགྲེས་པ་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་དང་བཅས་བྲེལ་ཚུབས་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ནགས་ཐང་ཕྱོགས་སུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས་དགོས་བྱུང་།

གྲོས་མཐུན་གནང་བའི་སྐབས་དེར་སྐུ་ཞབས་སྤྱིལ་མཆོག་གིས་དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་ནས། དབྱིན་ཇིའི་ཡིད་དབང་དུ་མི་འགྲོ་བའི་རྣམ་འགྱུར་མང་པོ་བསྟན་པས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་མི་དགའ་བ་དང་ཁོང་འཁྲུགས་པ་སོགས་བྱུང་ཡོད་པས། ནོར་འཁྲུལ་བྱས་པ་རྣམས་བཟོད་གསོལ་ཡོང་བའི་ཆེད་དུ་རྡོར་གླིང་དུ་ཕེབས་དགོས་ཚུལ་གྱི་བསླབ་བྱ་ཤུགས་ཆེན་བརྒྱབས་ཡོད་འདུག[96] ཡིན་ནའང་གནམ་གཤིས་འཁྱོད་མིན་ལ་བརྟེན་སྐབས་འཕྲལ་རྡོར་གླིང་དུ་བསྐྱོད་རྒྱུ་ཕྱིར་འགྱངས་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་གནང་། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་རྒྱ་ཡི་སྐུ་ཚབ་ཨམ་བན་ཕག་རིར་འབྱོར་བཞིན་ཡོད་ན། མཇལ་འཕྲད་ཆོག་པའི་ཆོག་མཆན་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། དབྱིན་ཇིས་ཨམ་བན་དང་ངོ་ཐུག་མི་ཆོག་པའི་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བཀག་འདོམ་བྱས་པ་ཙམ་མ་ཟད་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གང་མྱུར་རྡོར་གླིང་དུ་ཕེབས་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་ཤོག་སྩལ་བས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་རང་དབང་མེད་པར་སྐད་ཏོག་ཏུ་ཕེབས་དགོས་བྱུང་ན་ཡང་། རྒྱལ་སྲས་གནན་པ་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་དང་ལྷ་སྲས་སྐུ་ཞབས་རྣམ་གཉིས་གྲོ་མོར་ཕྱིར་ཕེབས་མཛད།

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་སྐད་ཏོག་ཏུ་ཆིབས་བསྒྱུར་ཟིན་ནའང་སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡེ་ཀྲ་ཡིས། དོན་མེད་ཞི་འགྲུས་དགོས་པའི་གྲོང་རྩུབ་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་སྟོན་བཞིན། དབྱིན་ཇིར་ངོ་རྒོལ་དང་རྒྱབ་འགལ་བྱེད་མཁན་གྱི་བློན་ཆེན་དང་བླ་ཆེན་རྣམས་གང་མྱུར་ཕྱིར་འབུད་བྱས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་འབྲེལ་བ་བཅད་དགོས་རྒྱུའི་སྐད་ཆ་འདུམ་འདུམ་འགག་ཤས་བཤད་འདུག རྒྱུ་མཚན་ནི་ཆོས་རྒྱལ་

[96] བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ཤོག་ངོས་ ༨༤ ལ་གསལ་འདུག

ཆེན་པོས་དབྱིན་ཇིའི་བཀའ་ལ་ཉན་འཇོག་མི་བྱེད་པའི་ཉེར་ལེན་ཡིན་སྐད་དང་། ལྷག་པར་ཁང་གསར་སྤྱན་མཆེད་རྣམས་དང་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་གནང་དགོས་རྒྱུ་དང་། ཁོང་རྣམས་ཀྱི་བསླབ་བྱར་བརྩི་འཇོག་དགོས་ཚུལ་ནན་སྐུལ་དྲག་པོ་བྱས། མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་བློ་གཏད་འོས་པའི་བློན་ཆེན་ཁ་ཤས་ཕྱིར་འབུད་བྱས་རྗེས། སྐུ་ཞབས་ཝ་ཡེ་ཀྲ་ (Mr. White) མཆོག་གིས་རང་གི་འདོད་མོས་ལྟར་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པ་ཞིག་འོས་འདེམས་བྱས། དེའི་ནང་ཁང་གསར་སྤྱན་མཆེད་ཚོ་དང་། ཞོལ་མགྲོན་དང་སྣང་ཧོག་ཀ་ཛི། པདྨ་ཡང་རྩེའི་ལྷ་བྲིས་པ་པདྨ་བཅས་ཚོགས་མིར་བསྐོས་པ་མ་ཟད། རང་ཉིད་ཀྱིས་ཚོགས་གཙོའི་འགན་འཁུར་བཞེས།[97] དེ་ལྟར་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པའི་ཚོགས་མི་རྣམས་ཕལ་ཆེར་ཁོང་རང་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་མཁན་ཤ་སྟག་ཡིན་སྟབས་མ་འོངས་པར་ཡུལ་འདིའི་ནང་འཆར་བཀོད་གང་བྱེད་ལ་དོན་འབྲས་སྨིན་སླ་བ་ནི་མངོན་གསལ་དང་། དཔལ་འབྱོར་མཐུན་རྐྱེན་རིགས་ལ་དམ་བསྒྲགས་ཡོང་ཕྱིར། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཡོང་བབས་དང་ཟུར་ཕོགས་རིགས་ཕལ་ཆེར་མེད་པ་བཟོས། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཉིན་རེའི་མཐུན་རྐྱེན་རིགས་ལའང་བཀག་འགོག་བྱས་ཏེ། འཁོར་གཡོག་ཉུང་ཤས་ཤིག་མ་གཏོགས་བདག་ཉར་བྱེད་མི་ཚོག་པ་དང་ཟླ་རེའི་གསོལ་ཕོགས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཧིན་སྒོར་ ༨༠༠ རེ་ལས་མེད་[98] པ་བཟོས་པ་མ་ཟད། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་ཆེས་དམའ་འབེབས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་སྣང་ཧོག་ཉེ་འགྲམ་སྐྱུག་མའི་ཁང་པ་ཞིག་ཏུ་བཞུགས་བཅུག་པ་སོགས་གདུག་རྩུབ་མང་པོ་བཏང་ཞིང་། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་འཛིན་བཟུང་དང་ཐབས་སྡུག་གི་གནས་ཚུལ་འདི་འདྲ་བཞུགས་པ་གྲོ་མོར་ལྷ་སྡིང་བཙུན་མོས་གསན་མ་ཐག སྐད་ཅིག་ཉིད་ལ་རང་གི་སྐུ་ཟླ་དཀའ་སྡུག་དེ་ལྟ་བུ་མྱོང་བཞིན་ཡོད་པར་མཉམ་རུབ་ཀྱི་ཆེད་དུ་སྣང་ཧོག་ཏུ་ཆིབས་བསྒྱུར་མཛད།

---

97 P. K. Bhattacharya, *Aspects of Cultural History of Sikkim*, 1984, p. 18. J. C. White, *Sikkim and Bhutan*, 1909, reprinted 1999 Delhi, p. 26.

98 L. B. Basnet, Sikkim: *A Short Political History*, 1974, p. 58.

དུས་ཡུན་འགའ་ཞིག་རྗེས་གནམ་གཤིས་ལེགས་པོ་ཞིག་གི་ཕྱི་དྲོ་སྔོན་བརྡ་གང་ཡང་མེད་པར། སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡེ་ཀྲ་མཆོག ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་མདུན་དུ་སླེབས་མ་ཐག ཁ་གསལ་གང་ཡང་མེད་པར་སང་ཉིན་རང་ཀ་སྤུངས་ (Kalimpong) སུ་ཐེབས་དགོས་ཚུལ་ཞུས་[99] པར། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས། སྐབས་ཐོག་གྲ་སྒྲིག་མེད་ཚུལ་དང་ལྷག་པར་གནམ་གཤིས་འཕྲོད་མིན་སོགས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་འབྱུང་ངེས་ཚུལ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། ཁོང་གིས་མ་ཉན་པར་ཆོས་རྒྱལ་བཙུན་མོ་འཁོར་གཡོག་འགའ་ཤས་དང་ལྷན་སྐུ་སྲུང་དམག་མི་ཁ་ཤས་མཉམ་ཀ་སྤུངས་སུ་མ་ཐེབས་ཀ་མེད་བྱུང་། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་ཀ་སྤུངས་སུ་བཞུགས་རིང་ཁང་གསར་སྤྱན་རྣམས་དང་ནང་འབྲིག་བྱ་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་བྱས། ཐོག་མར་འགོ་བརྩམས་སྐབས་གྲོས་མཐུན་ནང་འབྲིག་ལམ་ལྷོང་ལྡན་པ་འབྱུང་ལ་ཉེ་ནའང་། དབིན་ཅན་ཀ་ཇོའི་གཡོ་ཐབས་ལ་བརྟེན་ནས་འཆར་གཞི་འཁྲུགས། ཡིན་ནའང་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་འབད་བརྩོན་ལ་བརྟེན་ཕྱོགས་གཉིས་ཐད་ནས་འོས་མཐུན་གྱི་ནང་འབྲིགས་མཛད། མི་མཐུན་པའི་རིགས་རེ་ཞིག་སྐྱོག་བྲིང་མེད་པར་ཐག་གཅོད་མཛད།

ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནུབ་བདྲ་ལའི་དྲུང་ཆེ་གཙོ་བོ་སྐུ་ཞབས་སྦྱོལ་དང་སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡེ་ཀྲ་རྣམ་གཉིས་དང་ལྷན་ཚོགས་འདུ་འགའ་ཤས་ཚོགས། དེའི་རིང་དབྱིན་ཇིས་ཞིབ་དཔྱད་མཛད་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་ནི་བོད་དང་འབྲེལ་ལམ་ཉེ་ཚུལ་དང་རྒྱབ་བཙོལ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རྟོག་ཞིབ་བྱུང་། དེ་ལྟར་ན་དབྱིན་ཇི་ཚོས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་བོད་དང་མཉམ་དུ་འབྲེལ་ལམ་ཡོད་པ་ཐམས་ཅད་དེ་མ་ཐག་མཚམས་འཇོག་དགོས་རྒྱུ་དང་ཆུམ་འབི་ནས་རྒྱལ་སྲས་གཏན་པ་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་སྐད་གཏོང་དགོས་རྒྱུ། གལ་ཏེ་འདི་དག་མ་འགྲུབ་པ་དང་སྟང་ཆུང་དུ་གྱུར་ཚེ། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཀ་ཏར་གནས་སྡོས་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་ཚུལ། རྗེ་སྲིད་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་འདོད་དོན་ཐམས་ཅད་མ་འགྲུབ་ཀྱི་བར། དེ་སྲིད་དུ་ཀ་ཏར་གཏན་

99 A. C. Sinha, *Politics of Sikkim*, 1975, p. 20.

འཇིགས་བཞུགས་དགོས་རྒྱུའི་བཙན་དབང་བྱས་པ། མ་ཟད་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་དེ་སྔ་རྒྱ་ནག་གོང་མས་སྩལ་བའི་བསྟུགས་བརྗོད་ཀྱི་ཡི་གེ་ངོ་མ་དེ་སྟོན་དགོས་ཚུལ་དང་གུས་བསྐྱིའི་ཆེད་དུ་སྩལ་བའི་ཏོག་གནས་དང་གཞན་ཡང་ལོ་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས། བོད་གཞུང་ལ་རྟེན་ཆས་འབུལ་མཆོད་ཀྱི་རྣམ་པ་དང་གྲངས་འབོར་ཇི་ཙམ་འབུལ་བཞིན་ཡོད་པའི་སྐོར་གསལ་བཤད་དགོས་ཚུལ་སོགས་བཙན་གནོན་བྱས་པ་རེད།[100]

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་དྲང་བདེན་གྱི་སྒོ་ནས་གསལ་བཤད་གནང་བ་དེ་ཡིས་སྐུ་ཞབས་སྤྱོལ་གྱི་སེམས་ནང་གོ་དོན་དང་དོགས་བཟློན་རིགས་ཇི་ཡོད་ཐམས་ཅད་གཙང་སེལ་ཐུབ་པ་བྱུང་བས་རེ་ཞིག་འདོད་པ་ཚིམ་པ་མ་ཟད། ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་དྲང་བརྗོད་གནང་བར་སྤྱོལ་དང་ལྷ་ཡེ་ཀྲ་རྣམ་གཉིས་ཡིད་དབང་འཕྲོག་པའང་བྱུང་འདུག དེ་ནས་དབྱིན་ཇིས་འདི་ལྟར། མ་འོངས་པར་ལོ་ལྟར་བོད་གཞུང་ལ་སྔར་རྒྱུན་ལྟར་ལུགས་སྲོལ་གོམས་གཤིས་དང་མཚུངས་པའི་འབུལ་མཆོད་རིགས་འབུལ་སྲོལ་དེར་མཚམས་འཇོག་དགོས་རྒྱུ་བཤད་ཡོད་པ་རེད།

དེ་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་རང་དང་མི་མང་གི་དོན་དུ། གོང་དུ་བཤད་པ་རྣམས་ལམ་ལྷོང་ལྡན་པ་བྱུང་ཚེ། དེ་དང་མཚུངས་པར་དབྱིན་ཇིས་ཀྱང་ལག་ལེན་བསྟར་རྒྱུ་ཡིན་ཚུལ་བཤད་ཡོད་པས་ན། ཚོགས་འདུ་གྲོལ་མ་ཐག་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་རང་གི་བློ་གཏད་འོས་པའི་ལས་བྱེད་པ་འགའ་ཤས་བོད་གྲོ་མོར་བཅའ་བཞུགས་གནང་བཞིན་ཡོད་པ་རྒྱལ་སྲས་གཙོ་དྲུག་རྣམ་རྒྱལ་གདན་ཞུ་བར་ཆེད་མངགས་གནང་རྩུང་། རྒྱལ་ཡུམ་ཆེན་མོས་རྒྱལ་སྲས་མཆོག་སྒང་ཏོག་ཏུ་ཕེབས་རྒྱུའི་ལས་འགུལ་ནི་བར་ཆད་དང་ཉེན་ཁ་གཟིགས་ཏེ་ཕེབས་ཐུབ་མེད། རྒྱུ་མཚན་དེར་དབྱིན་ཇི་རྣམས་ཀྱིས་མི་དགའ་བ་ཆེན་པོ་བྱས་པ་རེད།

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་ཀ་སྤུངས་སུ་འཛིན་བཟུང་འོག་གི་བཙོན་པ་ལྟར་བཞག་ཡོད་པ་དང་། སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡེ་ཀྲི་གང་གིས་ཐད་བསྐོས་འོས་འདེམས་བྱས་པའི་བཀའ་བློན་རྣམས་དང་ལྷན་དུ་

100 བཙུན་མོ་ཡེ་སྒྲོལ་གྱི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་གྲངས་ ༨༨ ལ་གསལ་འདུག

གོ་བསྒྱུར་བྱས་ཏེ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ལག་ལེན་བསྟར་ཕྱོགས་ལ་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་བཏང་པས་ན། ཕྱོགས་གང་ཐད་ནས་དབྱིན་ཇིའི་འཛིན་སྐྱོང་གི་ལུགས་སྲོལ་ཤུགས་ཆེར་དར་བར་བྱས། སྐུ་ཞབས། ཇེ་ སི་ ཧྭ་ཡེ་ཀྲི་མཆོག་ནི་འབྲས་ལྗོངས་ཡུལ་གྱི་འགོ་བྱེད་གཙོ་བོ་དབང་ཤུགས་ཆེ་ཤོས་དེ་ཆགས་པ་རེད།

མདོར་ན་སྐུ་ཞབས། ཧྭ་ཡེ་ཀྲི་མཆོག་གིས་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་བྱུས་འཛིན་སྐྱོང་སྐོར་དང་། དེ་བཞིན་ས་ཆའི་སྐོར་འཛིན་སྐྱོང་གི་སྲིད་བྱུས་ཐད་བསྒྱུར་བཅོས་ཤུགས་ཆེན་གཏོང་འཆར་ཡོད་པ་ལྟར། ཐོག་མའི་ལས་འགུལ་ནི། ས་ཆ་བདག་ཉར་བྱེད་པོ་རྣམས་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་ལ་འགྱུར་བཅོས་དང་ས་ཆ་བགོ་འགྲེམས་བྱེད་ཕྱོགས་སྐོར་ལ་དོ་སྣང་ཆེན་པོས་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་གཏོང་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་བཀོད་པ་བཞིན་༡༨༨༩ ལོར་སྐུ་ཞབས་ཧྭ་ཡེ་ཀྲི་མཆོག་གིས་ཡུལ་འདིའི་ས་དཔྱད་བརྟག་ཞིབ་ཁང་ཞིག་གཏན་འཛུགས་གསར་བཟོ་བྱས་པ་དེ་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ལྷོ་པ་དང་མོན་པ། ནེ་པ་ལི་བཅས་ཀྱི་ས་བདག་གྲལ་རིམ་པ་ཚོ་ཡོད་པའི་ལས་བྱེད་པ་བསྐོ་བཞག་དང་ཡིག་ཚང་གསར་བཙུགས་བྱས། ས་གཞིན་པོའམ། ཐོ་ཀོ་སོ་ནམ་འདེབས་པའི་ས་ཞིང་ཐམས་ཅད་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་དང་བསྐྱར་དུ་ཆ་སྙོམས་ཡོང་བའི་ཆེད། ས་ཆ་རྣམས་དུས་ཚོད་ངེས་གཏན་ཞིག་གི་རིང་། ལོ་ལྔར་དཔྱ་ཁྲལ་གཏན་འབེབས་བྱས་ནས་བསྡུ་རྒྱུར་ས་ཞིང་རྣམས་བོགས་མར་གཏོང་ལས་བརྩམས།[101] ལུགས་སྲོལ་འདི་ལག་ལེན་བསྟར་སྐབས། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་རང་བདག་ཏུ་ཡོད་པའི་ས་ཞིང་འགའ་ཤས་དང་། ལྷག་པར་ཁང་གསར་སྤུན་མཆེད་རྣམས་དང་འཁོན་རྩོད་ཡོད་མཁན་གྱི་ཀ་ཛི་དང་ཇོང་དཔོན་ཉུང་ཤས་ཅན་རྣམས་ཀྱི་ས་ཞིང་ཡང་བཙན་འཕྲོག་བྱས་ཏེ། དབྱིན་ཇིའི་གཞུང་འཛིན་འགོ་ཁྲིད་རྣམས་ལ་དངུལ་གྱི་རོགས་རམ་སྤྲོད་ཐུབ་མཁན་ཚོར། ས་ཆ་རྣམས་བགོ་འགྲེམས་བྱས།[102] དེ་དག་ནི་བྲ་ཧྨན་རིགས་དང་།

101 A. C. Sinha, *Politics of Sikkim*, 1975, p. 21.

102 བཙུན་མོ་ཡེ་སྒྲོལ། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་ངོས་ ༨༩ ལ་གསལ།

བལ་རིགས་གཞིས་སྡོད་གསར་པ་རྣམས་དང་། ལྷོ་པ་དང་མོན་པ། རྒྱ་གཉིང་གི་མི་སེར་རྣམས་བོགས་མ་ལེན་མཁན་གྱི་གྲལ་རིམ་པར་བཞག ཁོང་ཚོར་བོགས་མར་གཏོང་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཕྱག་མཚན་ཡོད་པའི་གྲོས་མཐུན་བྱུང་བའི་ཡིག་ཆ་རེ་སྤྲད་ཡོད། སྐུ་ཞབས་ཨ་ཡེ་ཀྲི་མཆོག་གི་བསམ་པར་ནེ་པ་ལི་རྣམས་ནི་ཤེས་རིག་བཀྲ་ཞིང་གྲུང་པོ་དང་དཀའ་ངལ་ལ་གཏོང་ལེན་ཐུབ་མཁན་གྱི་མི་རིགས་ཤིག་ཏུ་མཐོང་སྟེ། ས་དམའ་བ་མཁྲིགས་པོ་ཕན་མེད། ཤིང་ནགས་སྟུག་པོ་ཡོད་པ་རྣམས། ས་ཞིང་འདེབས་ལས་འོས་པ། ས་གཤིན་པོ་འདི་ཚོས་བཟོ་ཐུབ་ངེས་སྙམ། འདི་ལྟར་ལམ་ལྗོང་ལྡན་པ་བྱུང་ཚེ་གཞུང་བབས་དཔྱ་ཁྲལ་ཡོང་བབས་རིགས་ཡར་རྒྱས་འབྱུང་ངེས་སུ་དགོངས།

ཁོང་གི་བསམ་ཚུལ་ལྟར་གྲུབ་འབྲས་ཤིན་ཏུ་ལེགས་པོ་བྱུང་བ་འདིས། ནེ་པ་ལི་རྣམས་ས་ཞིང་འདེབས་ལས་ལ་ཤིན་ཏུ་མཁས་པ་ཙམ་མ་ཟད། འབྲས་ལྗོངས་སུ་ས་ཞིང་རྣོན་པའི་ཐོག་འབྲས་ཞིང་འདེབས་ལས་བྲ་རྒྱུའང་འགོ་ཚུགས་ཁོ་ཚོས་བྱས་པས་ན་ཡུལ་ནང་གཞུང་བབས་དཔལ་འབྱོར་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་ཡར་རྒྱས་ལ་ཕན་ཐོགས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཀ་སྐྱོངས་སུ་ཕྲ་ཤས་རིང་བཟང་བཙོན་དུ་དཀའ་ངལ་མྱོང་རྗེས། སྣང་ཏོག་ཏུ་ཕེབས་རྒྱུའི་ཚོག་མཆན་ཕྱུལ་ཡོད་ཀྱང་། དམིགས་བསལ་ཆ་རྐྱེན་ཞི་ཀ་སྤྲུབ་རྒྱུར་སྣང་ཏོག་ཏུ་ཕེབས་ཆོག་པ་དང་ལྷག་པར་ཡུལ་འདིར་སྐུ་ཞབས་ཨ་ཡེ་ཀྲི་མཆོག་གིས་འཆར་འགོད་བྱས་པའི་ཕྱི་སྲིད་ནང་སྲིད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ངོས་ལེན་དགོས་རྒྱུ་དང་། རྒྱལ་སྲས་བགྲེས་པ་གཙོ་དྲུག་རྣམ་རྒྱལ་སྣང་ཏོག་ཏུ་ལམ་སེང་སྐད་གཏོང་དགོས་རྒྱུའི་སྐོར་བཤད་ཡོད་པ་རེད།

ཡིན་ནའང་སྣང་ཏོག་ཏུ་ཕེབས་རྗེས་རིམ་པས་གནས་སྟངས་ལ་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་ཐེབས་ཡོད་པ་མཚེན་རྟོགས་བྱུང་། དེ་དག་ཐམས་ཅད་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཀྱི་དབང་ཚད་དང་ལས་འགན་ཆུང་དུ་གཏོང་རྒྱུའི་བྱུས་གཞི་ཡིན་པ་དང་། ཆབ་སྲིད་ལ་འགྱུར་འགྲོས་ཇི་ཙམ་བཏང་ཡོད་པ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་དགོངས་སྐོར་ཙམ་ཡང་ཞུས་མེད། མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་

ཐུགས་དང་འགལ་བ་ཤ་སྟག་བྱས་ཏེ། དབང་ཆ་ཐམས་ཅད་སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡེ་ཀྲ་དང་ཁོང་གི་བློ་མཐུན་པ་རྣམས་ཀྱིས་འཛིན། ཆོས་རྒྱལ་འཁོར་བཅས་རྩ་ཁང་ཞིག་ཏུ་བཞུགས་དགོས་བྱུང་། ཡུལ་གྱི་ཉིན་རེའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་སྐོར་ཆོས་རྒྱལ་ལ་དགོངས་སྐོར་གང་ཡང་མེད་པའི་སློ་ནས་ཁོ་རང་གིས་འོས་འདེམས་བསྐོ་བཞག་བྱས་པའི་ལས་རོགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཐག་གཅོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད་འདུག

དུས་དེ་ཙམ་ན་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་ཏུ་ནད་ཡམས་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་བས། སྔོན་འགོག་དོགས་ཟོན་གྱི་ཆེད་དུ་ཆོས་རྒྱལ་བཙུན་མོ་འཁོར་བཅས། སྒང་ཏོག་ནས་བྱང་ངོས་ཀི་ལོ་མི་ཊར་བརྒྱད་ཙམ་ན། ནཱ་འབེ་ཞེས་པའི་ས་ཆར་སྤོ་ཤིད་གནང་འདུག

ནཱ་འབེ་ས་ཁུལ་དུ་བཞུགས་སྐབས་གྲོ་མོར་བཙུན་མོ་དང་པོའི་སྲས་ཤིག་ཤིན་ཏུ་ཚབས་ཆེན་གྱི་སྨུང་གཞིས་ཟིན་ཏེ་ཡོད་པའི་སྐོར་གནས་ཚུལ་འབྱོར་མ་ཐག ཡབ་རྒྱལ་པོ་ཉི་ཕེབས་བསྐྱོད་མི་ཚོག་པའི་དམ་དྲག་ལ་བཏེན། བཙུན་མོ་མཆོག་བྲེལ་ཚབས་ཀྱིས་རྒྱལ་སྲས་ནད་མནར་གྱི་དྲུང་དུ་གྲོ་མོར་ཕེབས།[103] ཡིན་ནའང་བཙུན་མོ་གྲོ་མོར་གློ་བུར་དུ་ཕེབས་བསྐྱོད་བྱས་པ་འདིས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཀྱང་བྲོས་ཕེབས་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ཡིན་ཚུལ་ལ་བསྙད་བཏགས་ཏེ་སྐུ་སྲུང་དམག་མི་འགའ་ཤས་ནཱ་འབེ་ས་ཁུལ་དུ་ཆེད་གཏོང་བྱས་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྒང་ཏོག་ཏུ་གདན་འདྲེན་ཞུས། ཕོ་བྲང་གི་ཡང་ཐོག་ཏུ་གསར་བཞེངས་བྱེད་བཞིན་པའི་ཁང་མིག་ཞིག་ཏུ་བཟང་བཙོན་དུ་བཙུགས་པ་མ་ཟད། ཆོས་རྒྱལ་ལ་དམའ་འབེབས་ཆེན་པོ་བྱས་པ་ནི། ཐ་ན་ཞབས་གཡོག་གཅིག་མ་གཏོགས་བཅར་མི་ཚོག་པ་དང་། ཆུ་དང་ཞལ་ལག་རིགས་ཀྱང་སྲུང་སྐྱོབ་པར། འཚོད་བསྐྱལ་དུ་མ་བྱས་རྗེས་ཐོབ་ཐུབ་ཙམ་ལས། གཞན་ལེན་ས་མེད་པར་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་སྔ་རྗེས་རིམ་པར་འདྲི་བརྩད་བྱས་ཏེ་བཙུན་མོ་བོད་ས་གྲོ་མོར་བྲོས་ཕེབས་རྒྱུའི་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱས་ཡོད་པའི་ནག་ཉེས་ཡོད་ཚུལ་བརྗོད་འདུག སྐུ་ཞབས་ལྷ་

103 L. B. Basnet, *Sikkim : A Short Political History*, 1974, p. 59.

ཡེ་ཀྲི་མཆོག་གིས་སླར་ཡང་རྒྱལ་སྲས་མཆོག་མྱུར་དུ་སྔང་ཏོག་ཏུ་སྐད་གཏོང་དགོས་རྒྱུའི་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱས། མཐར་ཉིན་བཅུ་བཞི་ཙམ་རིང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐུ་རྒྱུང་བཙོན་འཛུག་བྱས་པ་ལས་བཏོན་ཏེ། དེ་སྐབས་སྐད་ཁང་ཞིག་ཡོད་པར་སྒོ་བཞུད་བྱས་པ་རེད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༧ ལོར་ནུབ་བདྲལའི་སྤྱི་ཁྲབ་ལྷིང་དཔོན་གཞོན་པ་སྐུ་ཞབས། འབའ་ཡེ་ལེ་(Sir Steward Baily) མཆོག་གཏུམ་ལདངས་ཕོ་བྲང་དུ་གཟིགས་བསྐོར་ལ་ཕེབས་ཡོད་པའི་སྐབས་དེར། ཆོས་རྒྱལ་དང་མཇལ་འདོད་ཡོད་ཚུལ་བཤད་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གཏུམ་ལདངས་ཕོ་བྲང་དུ་སྐུ་ཞབས་སེཀྲོ་ཊ་རྀ་དང་མཇལ་འཕྲད་གནང་བའི་རིང་བཀའ་མོལ་ཕལ་ཆེར་སྐུ་ཞབས་ཕ་ཡེ་ཀྲི་མཆོག་གིས་ཁོང་ལ་བཙན་གནོན་དང་རྣམ་འགྱུར་ངན་ཚུལ་སྐོར་དང་། གཞན་ཡང་ཕར་ཚུར་ཕེབས་བསྐྱོད་མི་ཆོག་པའི་དགོས་མེད་དམ་དྲག་བྱས་པ་དང་། སྐུ་སྲེར་གྱི་ཟླ་རེའི་གསོལ་ཕོགས་ལྷ་བུའང་ཤིན་ཏུ་ཉམས་ཆུང་དུ་བཏང་བ་སོགས་སྙན་བརྗོད་གནང་ཡོད་ཀྱང་། སར་སེཀྲོ་ཊ་རྀ་མཆོག་གིས་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་དེ་དག་ལ་གཞིགས་པའི་རྒྱབ་སྐྱོར་རོགས་རམ་ཕར་ཞིག གྲོ་མོ་ཆུམ་བིར་ད་དུང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་འགྲོ་མི་ཆོག་པ་དང་། ལྷག་པར་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་དང་བོད་གཞུང་གཉིས་དབར་མཐུན་གྲོས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་མ་བཞག་བར། བོད་གཞུང་ལ་འབྲེལ་བ་བྱ་རྒྱུར་བཀག་འགོག་བྱས་པས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཐུགས་ཕམ་དང་རེ་བ་སྟོང་ཟད་དུ་གྱུར་ཏེ་སྔང་ཏོག་ཏུ་ཕྱིར་ཕེབས་མཛད། སར་སིཀྲོ་ཊ་རྀ་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་སྲེར་གྱི་དཀའ་ངལ་སོགས་སེལ་ཐབས་གང་ཡང་མེད་པའི་སྒོ་ནས་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱས།

ཕྱིས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཀྱིས་དེ་སྔ་མགོ་མཁྲིགས་པོ་གནང་བ་ནོར་འཁྲུལ་དུ་གཟིགས་ཏེ། བྲེལ་ཚུབས་ཀྱིས་གྲོ་མོ་ནས་རྒྱལ་སྲས་མཆོག་སྔང་ཏོག་ཏུ་ཕེབས་དགོས་རྒྱུའི་ལན་བཞག་གནང་། རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་དང་རིམ་པས་བཙུན་མོ་དང་བཅས་སྔང་ཏོག་ཏུ་ཕྱིར་ཕེབས་མཛད། ཡིན་ནའང་རྒྱལ་སྲས་སྐུ་བགྲེས་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་གྲོ་མོར་བཞུགས། ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་དང་བཅས་དུས་ཡུན་འགའི་རིང་བཞུགས་ཀྱང་གྲུབ་འབྲས་ལེགས་པ་གང་

ཡང་ཐོན་མེད་སྟབས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ཟླ་བ་དང་པོའི་ནང་བྲག་དཀར་བཀྲ་ཤིས་སྡིངས་སུ་བྲུམ་ཚུའི་དུས་ཆེན་ལ་ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་།[104] དེ་རྗེས་རབ་བརྟན་རྩེ་ཕོ་བྲང་ཞིག་ཤུལ་ཁྲལ་དུ་ཕེབས་ཏེ་རྩྭ་ཁང་ཞིག་ཏུ་སྐུ་བཞུགས་གནང་། ཡུན་རིང་འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ནས་བོད་སྤྱོད་ལོག་པའི་སྒོ་ནས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་ཟས་འབྲུ་སོགས་རང་གིས་དཀའ་ངལ་བརྒྱབས་སྙེ་བསྡུ་རུབ་བྱས་པ་རྣམས་ཀྱང་། ཡང་དག་མིན་ཚུལ་སྐོར་སྐྱོན་བརྗོད་ཀྱི་ཡི་གེ་ཞིག་ཡུལ་འདིར་དབྱིན་གཞུང་གི་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་རྣམས་དང་གྲོས་ཚོགས་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་མཚན་རྟགས་དང་བཅས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ཕུལ་ཡོད། དེ་ལྟར་བཟོད་ཐབས་བྲལ་བའི་རྣམ་འགྱུར་འདི་དག་ལ་བརྟེན། སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡེ་ཀྱི་དང་བློ་མཐུན་པ་རྣམས་ཀྱིས། ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་དང་བཅས་པར་སྡུག་རྩུབ་དང་བཙན་གནོན་བྱས་པའི་སྐོར་སྙན་ཞུ་ཞིག ནུབ་བཀྲ་ལའི་སྲི་ཁྲབ་མཆོག་ལ་བཏང་གནང་བ་བཞིན། སྲི་ཁྲབ་ལྷིང་དཔོན་གྱིས་ཀྱང་དེའི་སྐོར་སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡེ་ཀྲ་ལ་གསལ་བཤད་བྱས་འདུག དེ་མ་ཐག་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྐད་ཧྲག་ཏུ་གྲོས་མཐུན་ཞིག་བྱ་རྒྱུར་ཕེབས་དགོས་ཚུལ་དང་། གལ་ཏེ་ཕེབས་ཐུབ་མིན་བྱུང་ཚེ་དྲག་ལས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ལག་ལེན་བསྟར་རྒྱུ་ཡིན་ཞེས། སྐུ་ཞབས་ལྷ་ཡི་ཀྲིས་བརྡ་ལན་བཏང་ཡོད། དེ་སྐབས་ཁང་གསར་སྤྱན་མཆེད་ཚོས་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་ལ་ཕྱག་བྲིས་ཤིག་ཕུལ་འདུག་པ་དེའི་ནང་ལའང་ནུབ་བཀྲ་ལའི་སྲི་ཁྲབ་མཆོག་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་ཀྱི་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་ཡོད་པ་གཞི་རྩར་བཟུང་ནས་སྙིང་ནད་དང་། མི་དགའ་བའི་རྣམ་འགྱུར་ཚད་མེད་བསྟན་ཚུལ་སྐོར་འཁོད་ཡོད།

མདོར་ན་དབྱིན་རྗེས་དྲག་པོའི་སྒོ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་འཛིན་བཟུང་བྱས་ཏེ་གནས་ངེས་མེད་དུ་བཙོན་འཇུག་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་པར་ངེས་བརྟན་རྙེད་པས། ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཐུགས་ཕམ་ཆེན་པོས། འབྲས་ལྗོངས་ནས་བལ་ཡུལ་བརྒྱུད་དེ་བོད་ཕྱོགས་མདོ་ཕྲིའི་ས་ཁྲལ་དུ་བྲོས་ཕེབས་རྒྱུའི་གྲོས་ཐག་བཅད།

104 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཤོག་ངོས་ ༩༡ ལ་གསལ།

ཉིན་གཅིག་ཆེས་གྲང་དར་ཆེ་བའི་ཐོ་རངས་ཤིག་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་རྣམས་དང་བློ་མཐུན་པ་འགའ་ཤས་བཅས་རབ་བརྟན་རྩེ་ཕོ་བྲང་ནས་བལ་ཡུལ་ཕྱོགས་སུ་བྲོས་ཕེབས་དགོས་ཀྱིས། དཀའ་ཚོགས་དུ་མས་ལྷ་ལུང་དུ་ཞབས་སོར་འཁོད། དེར་ལྷ་ལུང་ཀ་ཛི་དང་གྲོང་གསེབ་འགོ་དཔོན་རྣམས་ཀྱིས་ཕེབས་བསུ་གཟབ་རྒྱས་ཞུས་ཤིང་། ཕེབས་ལམ་དུ་སྐུ་ངལ་ཆེན་པོ་བྱུང་རྐྱེན་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་ཕལ་ཆེར་སྐུ་ཐང་ཆད་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་སྐུ་ངལ་གསོ་ཕྱིར་ཉིན་ཤས་བཞུགས་དགོས་བྱུང་། དེའི་རིང་བལ་ཡུལ་གཞུང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་འབྲས་ལྗོངས་ནས་བྲོས་ཕེབས་ཏེ་བལ་ཡུལ་ས་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པ་ཤེས་རྟོར་བྱུང་འདུག དེ་སྐབས་བལ་ཡུལ་དང་དབྱིན་ཇི་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ཡག་པོ་ཡོད་སྐབས། དབྱིན་ཇིས་དགོངས་འཁྲིལ་མེད་པར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་བལ་ཡུལ་བརྒྱུད་བྲོས་ཕེབས་རྒྱུ་ནི། བལ་ཡུལ་གཞུང་ལ་ཉེན་ཚབས་ཆེ་བ་དང་དབྱིན་ཇིར་གོ་ནོར་སོགས་འགྲོ་ཉེན་དུ་ཆེ་བས་བལ་ཡུལ་གྱི་འགོ་བྱེད་ཆེ་བ་རྣམས་ཡོད་པའི་ཛ་དྲག་ཚོགས་འདུ་ཞིག་སྐོངས།

དེ་སྐབས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཕྱི་སྲིད་འགན་ཐམས་ཅད་དབྱིན་ཇིས་འཛིན་ཡོད་སྐབས་དབྱིན་ཇི་གཞུང་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་ཞིག་སྒྲུབ་རྒྱུ་གལ་ཆེ་ཞེས་ཚང་མས་མགྲིན་གཅིག་ཏུ་ཐག་བཅད། དེ་ནས་ན་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་བོད་ཡུལ་མདོ་ཕྲ་ཕྱོགས་སུ་ཕེབས་རྒྱུར་བར་ཆད་བཙམས། སྐུ་སྲུང་དམག་མི་འགའ་དང་བཅས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་རྣམས་བལ་ཡུལ་ས་མཚམས་བར་བསྐྱལ་ནས། དེར་དབྱིན་ཇིའི་སྐོར་བྱ་བའི་དོ་དམ་གཉེན་པ་ (Mr. Ladenla, Deputy Suprintendent of Police) སྐུ་ཞབས་ལ་ལྡན་ལགས་དང་། ར་ཡི་ བྷ་ཧ་དུར་ ཨོ་རྒྱན་རྒྱ་མཚོ་ (Rai Bahadur Ugyen Gyamtso, The Deputy Magistrate of Darjeeling) མཆོག་དང་། དེ་བཞིན་ Sub. Inspector ཞིག་དང་ Havildar ཞིག་བཅས་པ་རྣམས་ལ་རྩིས་སྤྲོད་བྱས་འདུག[105]

---

105 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 59.

དེ་རྗེས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་བཀའ་རྒྱ་གཞིར་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སླར་ཡང་བཟང་བཙོན་གྱི་རྣམ་པར་རྫོར་གླིང་ལེ་འབོང་ (Lebong) ཐང་གི་འོག་གིང་དགོན་པ་ཞེས་པར་བཞག ཤིན་ཏུ་བཙན་པོས་འཁོར་གཡོག་ཁ་ཤས་མ་གཏོགས་བཀག་སྡོམ་བྱས། རྒྱལ་སྲས་སྤྲུལ་སྐུ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ། ར་ཛ་དོན་གྲུབ་ཀྱི་མདུན་དུ་སློབ་སྦྱོང་བྱ་བཅུག ཆོས་རྒྱལ་མཉམ་དུ་བྲོས་བྲོལ་བྱེད་མཁན་ཀ་ཛི་རིགས་རྣམས་དང་གཞན་འགའ་ཤས་ཡོད་པ་རྣམས་རྫོར་གླིང་དུ་སླེབས་མ་ཐག་བཟུང་དུ་བོས་ཏེ། ཁ་རྟུང་དྲག་པོས་ཉེས་ཆད་ཚབས་ཆེན་བཏང་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྒུ་གང་དང་ཡང་འབྲེལ་བ་བྱ་མི་ཆོག་པའི་དམ་བསྒྲགས་ཆེན་པོའི་སྒོ་ནས་གསང་ཉུལ་བལྟ་རྟོགས་པའང་དམིགས་བསལ་བསྐོ་བཞག་བྱས། དབྱིན་གཞུང་གི་བཀའ་འཁྲོལ་བའི་མི་འགའ་ཤས་མ་གཏོགས་སྒུ་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་མཇལ་འཕྲད་དང་དྲི་བ་[illegible]ལན་བྱ་མི་ཆོག་པ་བཟོས། བཀའ་འཁྲོལ་ཡོད་པའི་མི་རྣམས་ནི། ར་ཛ་དོན་གྲུབ་དང་། ར་ཡི་ བྷ་ཧ་དུར་ཨོ་རྒྱན་རྒྱ་མཚོ། མ་ལིང་ཀ་ཛི་རིག་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་དང་ཤེའུ་མགྲོན་ཕུར་པ་བཅས་དམིགས་བསལ་འདེམས་སྒྲུགས་བྱས་པའི་མི་ཉུང་ཤས་རྣམས་ཡིན་པས་མཇལ་ཆོག ཉིན་རེའི་མགོ་སྐྱོད་བཟའ་བཅའི་རིགས་རྣམས་ཀྱང་ཆེས་ཉམས་སྐྱོ་བ་དང་དེའང་བརྟག་ཞིབ་ནན་ཏན་གྱིས་བཏང་བ་ལས་ཐུགས་འདོད་ལྟར་གཏན་ནས་ཕུལ་མེད། ལྷག་པར་རྒྱལ་སྲས་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་འགུག་བྱ་རྒྱུའི་ཡི་གེ་འབྲི་དགོས་རྒྱུའི་དབང་ཡོད་དྲག་པོའང་བཏང་ཡོད།

རིམ་པས་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས། དེ་སྐྱ་ངོགས་ཐོན་དང་གོ་ནོར་བྱུང་བའི་རིགས་རྣམས་ཕྲན་བུ་དག་བསལ་གནང་ཡོད། དབྱིན་རྗེས་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྤྱོད་གཤིས་བཟང་པོ་དང་ཁོང་ཚོའི་བཀར་རྩིས་འཛིན་གནང་བཞིན་ཡོད་པར། བསམ་བློ་གཏོང་ཚུལ་ལ་ཕྲན་བུ་འགྱུར་བཅོས་ཕྱིན་ཡད་པ། ཡིན་ནའང་ཆོས་རྒྱལ་ཨུ་ཚུགས་ཆེ་བས། རྒྱལ་སྲས་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་གྲོ་མོ་ནས་སྣང་ཏོག་ཏུ་ཚུར་སྐད་གཏོང་རྒྱུའི་ངོས་ལེན་གནང་མེད། དེས་ཁོང་ཚོའི་སེམས་ནང་མི་དགའ་བ་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། དེ་སྐྱ་དབྱིན་རྗེའི་བསམ་བློར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་བོད་གཞུང་དང་

འབྲེལ་བ་མེད་པ་ལྟ་བུར་མངོན་ནའང་། ད་ཆ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་རྣམ་འགྱུར་ལ་བརྟེན་ན། ད་དུང་བོད་གཞུང་དང་འབྲེལ་བ་ཆད་མེད་ཚུལ་སོགས་དོགས་གཞི་ཆེ་རུ་ཕྱིན་པས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གཞན་གྱིས་མཐོང་དཀའ་བའི་གནས་དབེན་པ་ཞིག་ཏུ་བསྐྱལ་ཏེ་བཙོན་འཇུག་བྱ་རྒྱུ་དང་། ཕྱིར་བསྐྱོད་མི་ཆོག་པ་སོགས་དམ་བསྒྲགས་བྱ་རྒྱུའི་འཆར་བཀོད་བྱས། དེ་ནས་ཚུ་འབྲུག་ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༡༦ འདས་ལོ་ ༡༩༦༣ ལོར་ཁར་ཤང་ཞེས་པའི་ས་ཆར་སྲུ་ཤུད་བྱ་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱ་བཏང་བ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་དང་ལྷན་བཙུན་མོ་མཆོག་དང་། རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་སྲས་མོ་དང་བཅས་འཁོར་གཡོག་འགའ་དང་མཉམ་དུ་ཁར་ཤང་བཙོན་ཁང་དུ་བཞུགས།[106] དེར་ལོ་གཉིས་ཙམ་རིང་སྐུ་ངལ་ཆེན་པོའི་ངང་བཞུགས་པའི་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༣ ཟླ་བ་བཅུ་པའི་ནང་སྐུ་འདྲོངས་པ་ལགས།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༨ ཟླ་བ་བཞི་པའི་ནང་རར་ཛ་ཤུ་ཧི་སོག་ཁག་གི་སྐུ་ཚབ་དོན་གཅོད་སྐུ་ཞབས་པི་ ནོ་ལྷན་ (Mr. P. Nolan) ཁར་ཤང་བཙོན་ཁང་དུ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གཟིགས་སྐོར་ལ་ཕེབས། དེར་ཆོས་རྒྱལ་དང་བཀའ་མོལ་གནང་སྐབས། སླར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་སྐུ་ཞབས་ཨེ་ཡེ་ཀྲི་མཆོག་གིས་སྡུག་རྩུབ་བཏང་བའི་སྐོར་སྙན་གསེང་སྐྱོན་བརྗོད་གནང་ཡོད་ཀྱང་། སྐུ་ཞབས་ནོ་ལྷན་མཆོག་གིས་གནས་སྟངས་ཁ་གསལ་མཁྱེན་རྟོགས་མེད་སྟབས་རོགས་རམ་གནང་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་གནང་ཐུབ་མེད། མ་ཟད་སྐུ་ཞབས་ནོ་ལྷན་མཆོག་གིས་ཚོད་དཔག་སྟེ་ནོར་འཁྲུལ་ཕལ་ཆེར་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཕྱོགས་ནས་བྱུང་ཡོད་ཚོད་དང་། ལྷག་པར་གོ་ནོར་དང་དཀའ་ཚེགས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གཞི་རྩ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཨུ་ཚུགས་ཚ་བའམ་གཟྫུ་ལུམ་

106 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, p. 123 or བཙུན་མོའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས། ཕོ་བྲང་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་ངོས་ ༡༠༠ ལ་གསལ་བ་ལྟར་ན། དབྱིན་ཇིས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་འཁོར་ཇོར་གླིང་ནས་ཁར་ཤང་བཙོན་ཁང་དུ་འཁྲིད་སྐབས། རྫོར་བྲང་ལ་ཀྲི་སིང་ལ་སོགས་ལམ་དུ་སྤྱོད་པའི་བོད་པ་དང་། ཨ་ལུང་པ། འབྲས་ལྗོངས་པ་སོགས་ཚང་མས་མིག་ནས་མིག་ཆུ་འདོན་བཞིན་བསྐངས་བཏང་བ་དང་། ཕྱག་དབང་ཞུས་པ་སོགས་གསལ་འདུག

བྱེད་པའི་ཉེར་ལེན་ཁོ་ན་དང་། གཞན་ཡང་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐད་རོགས་རམ་དང་དཀའ་ངལ་སེལ་བྱེད་ཀྱི་དོན་དུ་བསྐོ་བཞག་གནང་བའི་སྐུ་ཞབས་ཕྲ་ཡེ་ཀྱི་མཆོག་ལ་མཐུན་ལམ་དང་མཉམ་རོགས་མ་གནང་བའི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བ་ཡིན་ཚུལ་བརྗོད་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་དབྱིན་གཞུང་གཉིས་དབར་གོ་ནོར་ལོག་པ་དང་དོགས་གཞི་ཐམས་ཅད་གཙང་དག་འབྱུང་རྒྱུ་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ལ་རག་ལས་ཚུལ་སྐོར་སོགས་བཤད་ཡོད།

མདོར་ན་ཡུལ་གཉིས་དབར་དེ་སྟ་མི་མཐུན་པའི་རྐྱེན་ཧ་བྱུང་ཐམས་ཅད་ཞི་འཇགས་འབྱུང་ཕྱིར། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ངོས་ནས་དེ་སྔ་ནོར་འཁྲུལ་བྱུང་བ་རྣམས་ངོས་ལེན་དང་བཟོད་གསོལ་གྱི་ཡི་གེ་ཞིག་དབྱིན་གཞུང་ལ་འབུལ་དགོས་དང་། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྲས་བགྲེས་པ་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་ཡང་སྔང་ཧོག་ཏུ་ཕྱིར་ལོག་དགོས་ཚུལ་གྱི་སློབ་སྟོན་དང་འབྲེལ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ངོས་ནས་དབྱིན་གཞུང་གི་འདོད་དོན་རྣམས་བསྒྲུང་ཐུབ་ན། དེ་སྟ་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་རེ་བསྐུལ་ཞུས་པའི་འདོད་དོན་ཐམས་ཅད་འགྲུབ་རྒྱུར་སྐུ་ཞབས་ནོ་ལྷན་གྱིས་རོགས་རམ་གནང་རྒྱུ་ཡིན་ཞེས་ཁས་ལེན་བྱས་པ་མ་ཟད། འདི་ནི་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ལ་རག་ལས་ཚུལ་བཤད་པར་བརྟེན། སྐུ་ཞབས་ནོ་ལྷན་གྱི་བསམ་ཚུལ་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་ལ་དེ་སྔའི་ནོར་འཁྲུལ་རིགས་བྱུང་ཡོད་ཚེ་བཟོད་གསོལ་ཡོང་བའི་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་བ་དེ་ཡི་ནང་མཉམ་རོགས་མཐུན་སྒྲིལ་བྱ་རྒྱུ་སོགས་འཁོད་ཡོད་སྐབས། ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་བཟང་དུ་ཕྱིན་པས་ན། གོ་ནོར་དང་དོགས་བཟོན་རིགས་ཕལ་ཆེར་རིམ་པས་སེལ་ཞིང་མཛའ་མཐུན་གྱི་གཞི་རྩ་ཚུགས། དེ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་དང་རྒྱ་གར་གཞུང་གཉིས་དབར་ཕན་ཚུན་འབྲེལ་ལམ་བློ་ཡིད་ཆེས་པ་ཞིག་བྱུང་བ་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ལོར་ཆོས་རྒྱལ་དགོངས་པ་མ་རྫོགས་བར་དེ་སྲུར་གནས།

དེ་ལྟར་ནང་འཁྲིག་བྱུང་བའི་གོམ་བགྲོད་ཐོག་མར་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་དང་བཅས་ཁར་ཤང་

ནས་རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་ཕེབས་བསྐྱོད་ཆོག་པའི་བཀའ་འཁྲོལ་བ་མ་ཟད། གཞན་ཡང་ཕྱིར་བསྐྱོད་ཀྱི་ཡངས་དང་བཅས་རྫོར་གླིང་གི་མཐོ་རིམ་སྲི་ཚོགས་མི་སྣ་དང་མཉམ་དུ་འབྲེལ་ལམ་གནང་ཆོག་པའི་ཆོག་མཆན་ཡང་ཐོབ་པ་རེད།

དེས་ན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དྲང་བདེན་གྱི་རྣམ་འགྱུར་ལ་དབྱིན་ཇི་རྣམས་ཡིད་ཆེས་དང་འདོད་བློ་ཁེངས་པར་གྱུར་པས་ཕན་ཚུན་འབྲེལ་ལམ་དམ་ཟབ་ཏུ་གྱུར་བ་ལྟར། དབྱིན་གཞུང་གིས་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་དང་འབྲེལ་ལམ་དམ་བཅིངས་བྱ་འདུན་ཡོད་པ་དང་ལྷག་པར་བོད་ནང་འཚོང་འབྲེལ་གྱི་གཞི་བརྟན་འཛུག་རྒྱུར། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མཉམ་རོགས་དགོས་རྒྱུ་ཆེས་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེར་མཐོང་། ལྷག་པར་དེ་སྐབས་བོད་ནང་རྒྱ་མིའི་ཐེ་བྱུས་ཤུགས་ཆེན་ཡོད་པ་མ་ཟད། ཌུ་སུས་ཀྱང་དེ་སྐབས་བོད་ནང་ཐེ་བྱུས་ཆེ་རུ་གཏོང་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་[107] སོགས་ཀྱི་དགོས་པ་རྒྱུ་མཚན་དུ་མར་དམིགས་ཏེ་དབྱིན་ཇིས། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་བརྒྱུད་བོད་དང་མཉམ་དུ་འབྲེལ་བ་བཟོ་ཐབས་བྱེད་རྒྱུ་དེ་གལ་ཆེར་བརྩི་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

དབྱིན་གཞུང་གི་དམིགས་དོན་འགྲུབ་རྒྱུ་དང་ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཛ་དྲག་དགོས་མཁོའི་རིགས་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་ཡོང་རྒྱུར་དམིགས་ཏེ་ཕན་ཚུན་གཉིས་དབར་མཛའ་མཐུན་དང་ཡིད་ཆེས་བརྟན་པོ་འབྱུང་ཕྱིར་གྲོས་མཐུན་ཞིག་བཞག རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་བཞུགས་ཡུན་རིང་ནའང་། ཉེར་མཁོའི་མཐུན་རྐྱེན་རིགས་ཡར་རྒྱས་བཏང་ཡོད་ཁར། སྐབས་དེར་མཐར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས་རྒྱུའི་ཆོག་མཆན་དང་འབྲེལ་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་དབང་ཆའི་རིགས་སླར་གསོ་འབྱུང་རྒྱུ་སོགས་གྲོས་ཆོད་ཞིག་ཀྱང་བཞག་ཡོད་པའི་ཡིག་ཆ་དེའི་ནང་གསལ་ལྟར་ན། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གྲོས་ཚོགས་དེའི་ཚོགས་གཙོ་གནང་རྒྱུ་དང་མངའ་སྡེའི་དོན་གནད་གལ་ཅན་རྣམས་ལ་ཐག་གཅོད་ལག་ལེན་བསྟར་རྒྱུའི་སྐུ་དབང་ཡོད་ཐོག་ཁོང་ལ་ཕྱག་རོགས་སམ། སློབ་སྟོན་པའི་ཕྱག་མཚན་འབྲས་སྲི་བློན་ཆེན་གྱིས་ (Political

107 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, pp. 134-5.

Officer) གནང་དགོས་རྒྱུ་སོགས་བཀོད་ཡོད་པ་མ་ཟད། གྲོས་མཐུན་དེ་ཉིད་གཞི་བཟུང་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཚོག་དོན་གཉིས་ཐད་ནས་ཕྱག་ལེན་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་འགྲུབ་ཚེ། དབྱིན་གཞུང་ནས་ཁོང་གི་སྐུ་དབང་སླར་གསོ་དང་འབྲེལ་དེ་བས་ཆེ་རུ་གཏོང་རྒྱུ་ཡིན་པའི་སྐོར་ཡང་བཀོད་ཡོད་འདུག དེ་ལྟར་དུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་ལ་གཞིགས་ཏེ་ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་མཛའ་མཐུན་ལ་སྣང་པའི་མཛད་བྱུས་ཀྱི་སྒོ་ནས་དབྱིན་གཞུང་གི་བློ་གདད་འོས་པ་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་བྱས་ཡོད་པ་ལྟར་དུ་ནི་ཁོང་ལ་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་ཐད་དབང་ཚད་གང་མཚམས་ཡོད་པར་བརྟེན། རང་གི་ཡིད་ཆེས་འོས་པའི་བློན་ཆེན་དུ་མར་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ལས་འགན་ཡང་སྤྲུལ་སྟབས། ཉིན་རེའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཚགས་ཚུད་དང་རྒྱུན་ཁྲོངས་འབྱུང་ཕྱིར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་འཀའ་དྲུང་ཡིག་ཚང་ཞིག་ཀྱང་དབུ་བཙུགས་གནང་བ་རེད།

དབྱིན་གཞུང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་རྒྱལ་སྲས་བགྲེས་པ་གཙོ་དྲག་རྣམ་རྒྱལ་རྒྱམ་འབི་ནས་མར་སྐད་གཏོང་དགོས་སྐོར་ཡང་ཡང་ཞུས་ཡོད་ན་ཡང་། རྒྱལ་སྲས་ཀྱིས་ཁས་ལེན་མ་གནང་བར་བརྟེན། དབྱིན་ཇིའི་བསམ་བློར་རྒྱལ་སྲས་དེ་ནི་བོད་གཞུང་གི་ཆེད་བེད་སྤྱོད་འོས་པའི་མཚོན་ཆ་ཞིག་ཏུ་བརྩིས་ཏེ་རྒྱལ་སྲས་ཆུང་བ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གསེར་ཁྲི་རྗེས་འཛིན་པར་ངོས་འཛིན་དང་འབྲེལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༩ ལོར་ཁྲི་འདོན་དང་གསལ་བསྒྲགས་བྱས།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ལོར་དབྱིན་ཇི་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་དབར་གྲོས་མཐུན་ཆིངས་ཡིག་འཛོག་སྐབས་བོད་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་འཐུས་མི་མེད་ཚུལ་རྒྱུ་མཚན་དུ་བྲངས་ནས་བོད་མིས་གྲོས་མཐུན་དེ་ལ་མོས་མཐུན་མ་བྱས་པ་མ་ཟད། རྒྱ་ནག་གིས་དྲག་གནོན་བྱས་ཏེ་དབྱིན་གཞུང་གཉིས་དབར་བཞག་པ་ལས་བོད་གཞུང་དང་འབྲེལ་བ་མེད་སྟབས། དེར་བརྟེ་འཛོག་མེད་པར་ས་མཚམས་སྲུང་སྐྱོབ་ཆེད་བོད་གཞུང་གིས་དྲག་ལས་བརྒྱམས་དགོས་བྱུང་བ་དང་ལྷག་པར་དབྱིན་གཞུང་ལ་བོད་ནང་མ་འོངས་པར་ཚོང་འབྲེལ་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་སྦྱོད་རྒྱུར་བཀག་སྡོམ་བྱས།

མདོར་ན་ལྷ་སའི་རྣམ་འགྱུར་མི་ལེགས་པ་དེ་ཡི་རྐྱེན་གྱིས་དབྱིན་ཇིས་རྒྱ་མི་དང་མཉམ་ཟུང་འབྲེལ་ས་མཚམས་དོན་གཅོད་པ་ཞིག་བཙུགས་ཏེ། འབྲས་ལྗོངས་དང་བོད་གཉིས་ཀྱི་ས་མཚམས་རྩོད་རྙོག་ཞི་འཇགས་ཆེད་འབྲེལ་བ་བྱས་པས། དེ་ལྟར་མོས་མཐུན་བྱུང་མཚམས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༤ ལོར་ཡར་སྒྲུང་དུ་འཐུས་མི་གསུམ་ཅན་གྱི་ཚོགས་འདུ་ཞིག་ཚོགས། སྐབས་དེར་བོད་དང་རྒྱ་ནག་གི་འཐུས་མི་གཉིས་ཀ་ཞལ་འཛོམས་ཐོག སྐུ་ཞབས་ཨ་ཡེ་ཀྲ་མཆོག་ཀྱང་ས་ཚད་འཇལ་མཁན་འགའ་ཤས་དང་བཅས་ས་མཚམས་བཅད་ཐིག[108] རྒྱག་ཆེད་ས་མཚམས་སུ་ངེས་ཕེབས་གནང་། གང་ལྟར་སྐུ་ཞབས་ཨ་ཡེ་ཀྲས་ཛ་ལེབ་ལ་ཕྱོགས་ས་མཚམས་སུ་རྡོ་རིང་འཁགའ་བཙུགས་པ་དང་། དགྲ་རྫོང་ལ་སོགས་པའི་ས་ཁུལ་གཞན་དག་ཏུ་རྡོ་རིང་འཛུགས་རྒྱུའི་རིགས་དུས་བབས་དང་བསྟུན་ནས་གནང་རྒྱུར་ཕྱིར་འགྱངས་བྱས། འདི་ནི་ཨམ་བན་གྱིས་ལོ་ལྟ་ཕྱིར་འགྱངས་དགོས་ཚུལ་བཤད་པ་ལ་བརྟེན་ནས་བྱ་དགོས་བྱུང་། ཡིན་ནའང་ཕྱིས་འདས་ལོ་ ༡༩༠༣ ལོར་ལོ་ཌ་ ཀར་ཛོན་ (Lord Curzon) གྱིས་ཨམ་བན་དང་བསྟུན་དགོས་དོན་མེད། ཨམ་བན་ནི་བོད་དུ་རྒྱ་མིའི་སྐུ་ཚབ་ལས་བོད་ཀྱི་དབང་འཛིན་ལས་ཐོག་པ་མིན་ཚུལ་བཤད་པ་དང་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤག་དང་ཐད་ཀར་འབྲེལ་བ་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་ཚུལ་སྐོར་གསུངས་འདུག[109]

དེ་སྐབས་ཡུལ་འདིའི་བྱང་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པ་རྒྱལ་རྫོང་ས་ཁུལ་དུ་བོད་ཀྱིས་ས་སྲུང་ཁང་ (Check Post) ཞིག་བཀྱབས་ཏེ་ས་ཁུལ་དེ་བོད་ཀྱི་མངའ་ཁོངས་ཡིན་པར་བསྒྲུབས་ཡོད། དེ་མ་ཐག་དབྱིན་ཇིས་བོད་མིས་ས་ཁུལ་འདི་ནང་ཧམ་འཛུལ་བྱས་པར་ངོས་འཛིན་གྱིས། བོད་མི་རྣམས་ས་ཁུལ་འདི་ནས་ཕྱིར་འཐེན་དགོས་ཚུལ་དང་བཅས་སྐུ་ཞབས་ཨ་ཡེ་ཀྲ་ཡིས་

108 “ས་མཚམས་དབྱེད་ཐིག་” ཅེས་པ་འདི་ “Demarcation” གྱི་ཚབ་ཏུ་བསྒྱུར་བ་གང་ཀརྨ་སློན་ལམ་གྱི་དབྱིན་བོད་ཚིག་མཛོད་གསར་པ་དང་མཐུན་པར་བཞག་པ་ཡིན།

109 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, p. 139.

དཔུང་དམག་ཆུང་ཆུང་ཞིག་འཁྲིད་དེ་བོད་མི་རྣམས་ཕྱིར་བསྐྲད་བཏང་ནས་དེ་སྔ་ས་མཚམས་བཅད་ཐིག་བྲིད་འཕྲོས་ལྷག་པ་རྣམས་ཆ་ཚང་འཇུག་གཙང་བར་བྱས།[110] གནས་སྟངས་ཀྱི་འགྱུར་བ་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས་དབྱིན་བོད་གཉིས་དབར་འཁོན་འཛིན་ཆེན་པོ་ཞིག་ཆགས་སྟབས་ཕན་ཚུན་ནང་འཁྲུག་བྱ་དཀའ་བ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ན་ཡང་། དབྱིན་ཇིས་ས་མཚམས་རྩོད་རྙོག་རིགས་ཞི་འཇགས་འབྱུང་ཕྱིར་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་བྱས་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་ཡང་ཀླུང་བཀལ་ནས་ཚོང་འབྲེལ་རྒྱ་སྐྱེད་གཏོང་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་ལྷོད་མེད་བྱས་ཡོད་པའི་ཁར། ས་མཚམས་རྩོད་རྙོག་རྣམས་ཞི་འཇགས་ཡོང་རྒྱུ་དང་། དྲག་ལས་རིགས་སྤོང་དགོས་ཚུལ་སྐོར་དབྱིན་ཇིས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་བརྒྱུད། བོད་གཞུང་ལ་འབྲེལ་ལམ་བྱས་ཡོད་ཀྱང་དོན་འབྲས་མ་བྱུང་སྟབས་དབྱིན་གཞུང་གིས། ས་མཚམས་དོན་གཅོད་པ་མདའ་དཔོན་[111] ཡང་ཧུསེ་འབེནྜན་ (Col. Young Husband) མཆོག་དང་། འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་སྐུ་ཞབས་ཧྭ་ཡེ་ཀྲ་མཆོག་དང་། རུ་དཔོན་ཨོ་ཀོན་ནར་མཆོག་ (Captain O'Corner) དང་། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་སྲས་མཆོག་དང་། མུན་ཤི་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན་དང་བཅས་བོད་ཡུལ་གམ་པ་རྫོང་དུ་ཆེད་ཕེབས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་སྐུ་ཚབ་ལྷན་གྲོས་མོལ་གནང་ཡོད་ཀྱང་དམིགས་ཡུལ་དོན་ཐོག་ཏུ་མ་སོང་བར་ཤོག་ཁག་རྣམས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཕྱིར་ཕེབས་བྱས།

བོད་མི་ཚོ་ཕྱུ་ཚུགས་ཆ་པོ་དང་མགོ་མཁྲེགས་ལ་དོ་འཁུར་མེད་པའི་རྣམ་འགྱུར་ལ་བརྟེན་དབྱིན་ཇིས་ཐབས་ཤེས་གཞན་ཞིག་མ་བྱས་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར། དེར་བོད་གཞུང་གིས་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་ནས་འཁྲུག་རྐྱེན་མེད་པར་དྲག་ལས་ཀྱིས་ཏམ་འཛུལ་བྱས་པར་ངོ་རྒོལ་དང་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས།

---

110 Ram Rahul, *The Himalaya as a Frontier*, 1978, Delhi, p. 49.

111 Colonel = མདའ་དཔོན་དང་། Captain = རུ་དཔོན། ཞེས་ཀརྨ་སྨོན་ལམ་གྱི་དབྱིན་བོད་ཚིག་མཛོད་གསར་པ། ཧ་ས་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༠ ལོར་བཏོན་པ་ལྟར་བསྒྱུར་བ་ཡིན།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༣ ཟླ་བ་དྲུག་པའི་ནང་དབྱིན་ཇིས་ཞི་བདེའི་སྒོ་ནས་ནང་འགྲིག་བྱ་རྒྱུ་ཐབས་ཟད་ནས། ཡང་ ཏསེ་འབེན་ཉཱའི་འགོ་འཁྲིད་འོག་དྲག་པོའི་དཔུང་དམག་གཅིག་གིས་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་དུ་བཙན་འཛུལ་བྱ་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས། སྨན་ཤི་ཚོ་བཟང་ཆོས་ལྡན་སྐད་བསྒྱུར་གཙོ་བོའི་རྣམ་པར་མཉམ་དུ་འཁྲིད་དེ་དབྱིན་ཇིའི་དཔུང་སྡེ་རྣམས། ས་ཆ་མཐོན་པོའི་ཐང་ཆུང་ཞིག་གི་སྟེང་དུ་ཆགས་པའི་གཱ་ཏྲ་ལྷུགས་ཐང་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་འབྱོར། འདི་ནི་ཡར་ལུང་དང་ཕག་རི་གཉིས་དབར་ཆགས་ཡོད། ས་ཁུལ་དེར་བོད་ཀྱི་དཔུང་དམག་གི་སྔར་ཡང་བཏབ་ཡོད། དབྱིན་ཇིའི་དཔུང་ཤུགས་བཀག་སྡོམ་དང་། རང་ཡུལ་སྲུང་སྐྱོབ་ཆེད་གནས་ཡོད། སྔར་ཡང་དབྱིན་ཇི་ཆོས་བོད་དང་མཉམ་དུ་ཞི་བདེ་འབྱུང་ཐབས་དང་དྲག་དམག་མི་ཡོང་བའི་ཐབས་ཤེས་ལ་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་བརྒྱུད་འབྲེལ་བ་ཐ་མ་དེ་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། བོད་གཞུང་གིས་ཞི་བདེའི་གྲོས་མོལ་གྱི་ཆེད་དམག་དཔུང་གི་དགོས་མཁོ་མེད་ཚུལ་དང་དེ་དག་ཕྱིར་འཐེན་དགོས་རྒྱུའི་སྐོར་བཤད་ཡོད། འོན་ཀྱང་དབྱིན་ཇིས་མགོ་མཁྲེགས་པོའི་སྒོ་ནས། ས་སྟེང་དེར་གྲོས་མོལ་ངེས་པར་དགོས་རྒྱུའི་བཙན་པོ་དབང་ཡོད་བྱས་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། གནས་སྟངས་ཐབས་སྡུག་ཏུ་ཕྱིན། ཕན་ཚུན་མེ་མདའ་འཕེན་འགོ་ཚུགས། འཁྲུགས་ཟིང་ཚབས་ཆེན་བྱུང་བས་བོད་མིར་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་དང་ཤི་རྨས་དུ་མ་བྱུང་། ལྷ་སྡིང་མདའ་དཔོན་མཆོག་དང་རྣམ་སྲས་གླིང་མདའ་དཔོན་རྣམ་གཉིས་གཙོས་བོད་མིའི་འགོ་བྱེད་ཁ་ཤས་ཟིང་འཁྲུགས་ཉིན་དང་པོར་སྲོག་སྐྱོན་བྱུང་འདུག དབྱིན་ཇིའི་དམག་མིར་སྲོག་སྐྱོན་དེ་ཙམ་མང་པོ་བྱུང་མེད། རྒྱུ་མཚན་ནི་མངོན་གསལ་ལྟར། བོད་མི་རྣམས་ནི་དྲག་ལས་ལ་སྦྱངས་པ་ཆུང་བ་དང་། གོ་མཚོན་རིགས་གནའ་བོའི་བོད་མདའ་སྐྱིང་པ་རིགས་ཤ་སྟག་དང་། དབྱིན་ཇི་ནི་དེང་དུས་ཀྱི་གོ་མཚོན་རིགས་ལ་སྦྱངས་པ་ཕུལ་དུ་ཕྱིན་པ་ཞིག་ཡིན་སྟབས་འགྲན་ཡ་མེད་པའི་ཁར་མགོ་བསྐོར་བསླུ་འཁྲིད་ཀྱིས་བོད་དམག་མང་པོ་དམར་བསད་བཏང་པས་ན། དམག་རྣམས་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོའི་སྒོ་ནས་ལྷ་ས་བར་ཕྱིར་འཐེན་བྱ་དགོས་བྱུང་བའོ།།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༤ ཟླ་ ༩ ཚེས་ ༧ ཉིན་ཕོ་བྲང་པོ་ཊ་ལར་ཆིངས་ཡིག་གཅིག་ལ་མཚན་རྟགས་བཀོད་པ་དེ་ལ་ལྷ་ས་ལྷན་ཚོགས་ (The Lhasa Convention)[112] ཞེས་འབོད་པར་བྱེད། དེའི་ནང་གནད་འཇེབས་བྱས་པ་ཞིག་ལ། དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ལོར་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་དབར་བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་མཚམས་གནད་འཇེབས་བྱས་པ་གང་ཁས་ལེན་དགོས་ཚུལ་འཁོད་ཡོད། མ་ཟད་དབྱིན་ཇིའི་ཚོང་འབྲེལ་མཐུན་རྐྱེན་རིགས་དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༣ ནང་ཚོང་འབྲེལ་ "Trade Regulation of 1893" གནད་འཇེབས་ཟིན་པ་ལྟར་ངོས་ལེན་བྱས་ཡོད། མདོར་བསྡུ་ན་ཆིངས་ཡིག་དེའི་ནང་ཁྱད་ཆོས་ངེས་ཅན་ལྡན་པའི་གནས་ཚུལ་མེད་རུང་། དོན་ཚན་དགུ་པ་དེར་དམིགས་གསལ་གསལ་བཤད་བྱ་འོས་པ་ཞིག་ལ། དོན་ཚན་དེའི་ནང་བཀོད་ཁྲབ་བྱས་དོན་ལྟར་ན། དབྱིན་གཞུང་གིས་ཐད་ཀར་ངོས་ལེན་དང་བཀའ་ཁྲོལ་མེད་པར། གཞམ་འཁོད་དོན་ཚན་རྣམས་ལ་བོད་གཞུང་གིས་དོ་སྣང་དང་བསྲུང་བརྩི་དགོས་རྒྱུ།

༡ བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་ནས་ཆ་ཤས་ཙམ་ཡང་ཕྱིར་འདོར་བའམ། ཚོང་བའམ་བོགས་མར་གཏོང་བའམ། གཏའ་མར་འཛུགས་པའམ། ཡང་ན་ཕྱི་རྒྱལ་བཙན་ཤུགས་སུ་ལའང་བདག་བཟུང་བྱ་རྒྱུར་སྤྲོད་མི་ཆོག

༢ ཕྱི་རྒྱལ་སྟོབས་ཤུགས་ཅན་གྱི་རྒྱལ་ཁབ་སུས་ཀྱང་བོད་དོན་སྐོར་ཐེ་བྱུས་བྱེད་མི་ཆོག

༣ ཕྱི་རྒྱལ་ནུས་ལྡན་རྒྱལ་ཁབ་སུ་ཡིན་རུང་སྐུ་ཚབ་བོད་ཀྱི་ནང་དུ་འཇུག་མི་ཆོག

༤ ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཡང་ན་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་མི་སེར་སུ་ལའང་མེ་འཁོར་དང་བགྲོད་ལམ་ཏར་འཕྲིན་གྱི་མཐུན་རྐྱེན། ས་གཏེར་འདོན་རིགས་ལ་སོགས་པའི་ཐོབ་ཐང་རྣམས་ལ་ཕྱེད་བཅག་གམ་དམིགས་བསལ་ཁེ་དབང་གི་ཚོག་མཆན་གཏན་ནས་སྤྲོད་མི་ཆོག

༥ བོད་ཀྱི་གཞུང་འབབ་རིགས་ནས་རྒྱུ་དངོས་སམ་དངུལ་ཐོག་ནས་ཕྱི་རྒྱལ་སྟོབས་

112 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, p. 201 see Appendix VII (Convention between Great Britain and Tibet - 1904) "Lhasa Convention" ཡང་ཟེར།

ཤུགས་སམ། ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་མི་སེར་རིགས་སུ་ལའང་སྐྱལ་བ་སྦྱིན་པའམ་གཏའ་མ་འཇོག་མི་ཆོག་པ་བཅས་ཡིན།

འདིར་ཞོར་འཕྲོས་ཞིག་ལ། ལིང་མོ། ར་ཡི་ཛྙཏ་དྭར་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན་ནི་རྒྱལ་གཅེས་ལྷག་བསམ་ལྡན་པ། ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲུགས་རྐྱེན་ལངས་པ་ནས་བཟུང་སྐད་བསྒྱུར་གཙོ་བོའི་ཚུལ་དུ་ཞི་བསྒྲིགས་ཡོང་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་ལྷོད་མེད་གནང་ཡོད། ཁོང་གི་ཉིན་རེའི་ཐོ་དེབ་ཞིག་ནང་ཐོག་མར་ག་རུ་ལྷགས་ཐང་དུ་ཟིང་འབྲུགས་བྱུང་བ་ནས་མཐར་ལྷ་སར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པའི་བར་སྐབས་རུས་བསྐྱངས་ཏེ་གནས་ཚུལ་རྣམས་གསལ་བཀོད་བྱས་འདུག ཁོང་གིས་དབྱིན་ཇིའི་དཔུང་དམག་ནས། བོད་ཀྱི་དམག་སྣར་བར་ཞི་བདེའི་གྲོས་མོལ་ཡོང་ཐབས་སུ་བང་ཆེན་ལྟར་ཕན་ཚུན་བསྐྱོད་དེ་རང་སྲོག་ལ་ལྟོས་མེད་ཀྱིས་ཐུགས་འགན་བཞེས་ཡོད། ལྷ་སའི་ཆིངས་ཡིག་བཞག་ཐུབ་པའང་འདི་ཉིད་ཀྱི་འབད་བརྩོན་ལ་ལྟོས་ནས་བྱུང་བ་སོགས་བསྟུགས་བརྗོད་འོས་པའི་གྲུབ་འབྲས་ཐོན་པར། འབྲས་གཞུང་དང་དབྱིན་གཞུང་གཉིས་ཀས་ཁོང་ལ་གཟེངས་བསྟོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ། "ལིང་མོ་གཞིས་ཀ" (Lingmo Estate) ཞེས་པའི་ས་གཞིས་ཆེན་པོ་ཞིག་ཁོང་དང་ཁོང་གི་ནང་མི་ཚོས་རྒྱུན་སྲིང་ཏེ་བེད་སྤྱོད་ཆོག་པའི་ཐོབ་དབང་སྤྲད་ཡོད་པ་ད་ལྟའི་བར་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད། ལིང་མོ་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན་གྱིས་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་སྒེར་དྲུང་ཆེའི་ཐུགས་འགན་བཞེས། དེ་ནས་རིམ་པར་ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་སྤྲུལ་སྐུ། སར་ བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་བཅས་ཆོས་རྒྱལ་རིམ་པ་གསུམ་གྱི་སྐུ་སྒེར་དྲུང་ཆེ་གནང་ཡོད།

ལྷ་ས་ལྷན་ཚོགས་སུ་གྲོས་མཐུན་བཞག་ཡོད་ཀྱང་རྒྱ་ནག་གིས་ངོས་ལེན་མ་བྱུང་བར་ཐ་མའི་ཐག་ཆོད་དཀའ་བས། ཏསེ་འབེན་ཊ་སྦེ་ཚན་དང་བཅས་བོད་ནས་ཕྱིར་ལོག་བྱས་ཏེ། རྒྱ་ནག་དང་མཉམ་དུ་འགྲིག་འཛུགས་བྱ་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་བྱས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༢༧ ཉིན་དབྱིན་ཇི་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་དབར་དོན་ཚན་དྲུག་ཅན་གྱི་གྲོས་མཐུན་ཞིག་

ལ་རྒྱ་ནག་པེ་ཅིང་དུ་མཆན་རྟགས་བཀོད་པའོ།།[113]

དེ་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཁྲིམས་མཐུན་གནས་སྟངས་ནི་དབྱིན་ཇིའི་སྲུང་སྐྱོབ་འོག་གམ། དབྱིན་ཇིའི་རྗེས་འབྲང་རྒྱལ་ཁབ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་བ་ན་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་རྒྱ་ནག་དང་བོད་ཀྱིས་སྔེ་ཁྲིད་བྱེད་བཞིན་པའི་རྣམ་པ་ཕལ་ཆེར་ཟད་པའམ་མཇུག་བསྒྲིམས་བྱས་པ་ལྟ་བུར་གྱུར། འདི་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ལོར་དབྱིན་ཇི་དང་རྒྱ་ནག་བོད་བཅས་ཡུལ་གསུམ་འདུ་མཉམ་གྱི་ཐོག་ནས་སྐུ་ཚབ་རྣམས་ལྷན་འཛོམས་གནང་སྟེ། སིམ་ལར་གྲོས་མཐུན་གནང་སྐབས་ཀྱང་ཞིབ་མཆན་འགོད་པའམ་གཏན་འབེབས་བྱས། བལ་ཡུལ་དང་འབྲུག་གཉིས་ཀྱིས་དྲག་ཤུགས་ཀྱི་བཙན་གནོན་དང་ཐེ་བྱུས་བྱ་རྒྱུ་ནི། དེ་སྔ་དབྱིན་ཇིས་ཡུལ་འདིའི་ནང་སྲིད་ལ་དབང་བསྒྱུར་དང་ཐེ་བྱུས་བྱས་པ་ནས་བཟུང་འཛིགས་སྣང་གིས་མཚམས་འཛོག་བྱས་ཟིན་པའོ།།

བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མ་མཆོག་ནི་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་རིན་ཐང་བྲལ་བའི་དཔུང་རོགས་ཞིག་ཡིན་ལ། ཁོང་གི་ནུས་སྟོབས་ཐམས་ཅད་བཙུན་མོ་འདིའི་མཉམ་རོགས་ལས་བྱུང་བ་ཡིན་ཏེ། བཙུན་མོ་འདིས་རང་གི་བཟའ་ཟླའི་སྐྱིད་སྡུག་ཇི་བྱུང་ལ་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་གདོང་ལེན་གཡོ་ཟོལ་མེད་པར་གནང་བའི་ཕྱིར། བསམ་བློའི་ཆུ་ཚད་ཤིན་ཏུ་མཐོ་ལ་ཡ་རབས་ཀྱིས་ཕྱུག་པའི་ལྷ་ལྕམ་འདིས།[114] དོ་གལ་ཆེན་པོས་རྟག་ཏུ་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་སློབ་སྟོན་པ་ལྟ་བུའི་ཐུགས་འགན་བཞེས་ཡོད། ལྷ་ལྕམ་འདིའི་སྐུ་ཚེའི་མཐའ་མར་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག ཤེས་ཡོན། རིག་གཞུང་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏོང་ཕྱིར། ཀ་ཏར་ཡོད་པའི་ཨེ་ཤི་ཡའི་རིག་གཞུང་གཅེས་འཛིན་ཚོགས་པ་ (Asiatic Society) ཞེས་པར་ཕྱག་ལས་དང་རོགས་མགོན་ཚད་མེད་གནང་ཡོད་ཅིང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༠ ལོར་སྐུ་ཚེ་འདས། དེ་ནས་ལོ་ཤས་རྗེས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ། སར་ མཐུ་

113 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, p. 206, see Appendix VIII, (Convention between Great Britain and China - 1906) "Peking Convention" ཡང་ཟེར།

114 J.C. White, *Sikkim and Bhutan*, 1909, reprinted 1999 Delhi, pp. :2, 23.

སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཀུང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༤ ལོར་དགོངས་པ་གཤེགས་པས་རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་མཆོག་ཡུལ་འདིའི་ཁྲིམས་མཐུན་གྱི་རྒྱལ་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་ཞུས།།

ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་པ་སིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ།

སིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་ནི་ཡབ་རྒྱལ་པོ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་ཡུམ་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་དཔལ་ལྡིང་ལྷ་ལྕམ་གཉིས་ཀྱི་སྲས་སུ་ས་ཡོས་ལོ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༩ ལོར་སྐུ་འཁྲུངས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༤ ཟླ་བ་བཞི་པའི་ནང་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་མཛད་སྟོན་ལུགས་མཐུན་ལྷར་ཟབ་རྒྱས་ཞུས་ཡོད། སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་ཉམས་རྟོགས་ཀྱི་རྟགས་མཚན་དུ་མ་དང་བཅས། ཡབ་མེས་ཆོས་རྒྱལ་སིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་དབེན་པའི་གདན་ས་ཕོ་གདོང་དགོན་པར་ཕེབས་འདོད་སྙོར་ཡང་ཡང་གསུང་གི་ཡོད་པས། མདོར་ན་ཁོང་ནི་ཆོས་རྒྱལ་ཞིང་གཤེགས་སིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་ཡང་སིད་འཁྲུལ་བྲལ་དུ་ངོས་འཛིན་མཛད། རྟགས་མཚན་ཡང་ཆུང་དུས་ནས་ཡ་མཚན་གྱི་རྣམ་པར། ཆོས་རྒྱལ་ཞིང་གཤེགས་དེ་ཉིད་ཀྱི་མཆོད་རྫས་རིགས་གཞན་དང་མཉམ་བསྲེས་ཡོད་རུང་སྐུ་གོང་མའི་མཆོད་རྫས་རིགས་ནོར་འཁྲུལ་མེད་པར་འདེམས་སྒྲུགས་གནང་ཐུབ་པ་དང་། ལྷག་པར་ཆུང་དུའི་དུས་ནས། ཆོས་རྒྱལ་ཞིང་གཤེགས་སིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྤྱོད་གཤིས་དང་ཧ་ཅང་མཚུངས་པ་ཡོད་ཚུལ་དང་། བོད་ཀྱི་བླ་ཆེན་རྒྱལ་དབང་ཀརྨ་པ་སྐུ་ཕྲེང་བཅོ་ལྔ་པ་མཁའ་ཁྱབ་རྡོ་རྗེས་མཆོག་སྤྲུལ་རིན་པོ་ཆེ་ཞེས་མཚན་གསོལ་གྱི་སྒོ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་སིད་སྐྱོང་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་ཡང་སིད་དུ་ངོས་འཛིན་གནང་། སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་ཐུགས་ལ་ཡོད་པའི་གལ་ཆེའི་དོན་ལ་དོ་སྣང་ཆེན་པོས་སྤྲིངས་བརྩོན་དང་། རིག་པའི་གནས་གཞན་ལའང་སྦྱངས་པ་ལྷོད་མེད་ཀྱིས་མཁྱེན་པའི་བདག་པོར་གྱུར།

ཆོས་རྒྱལ་སིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་འདི་ནི་བོད་ཡིག་དང་ནང་པའི་རིག་གཞུང་ལ་མཁས་ཉམས་ལྡན་པ་ཙམ་མ་ཟད་དབྱིན་སྐད་དང་ཧིན་རྡུའི་སྐད་ཡིག་སོགས་ལ་ཡང་སྦྱངས་པ་གནང་སྟེ་འབྲི་ཀློག་ཆེགས་མེད་དུ་མཁྱེན་པ་བྱུང་ཡོད། དབྱིན་ཡུལ་དུ་ཨོཀྶ་ཕོརྜ་ Oxford ཆེས་མཐོའི་

གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་དུ་སྦྱངས་བརྩོན་གྲུབ་རྗེས།[115] འཛམ་གླིང་གི་ཡུལ་གྲུ་གང་སར་འགྲུལ་བཞུད་གནང་། དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི་རང་གི་ཤེས་ཡོན་གོང་མཐོར་གཏོང་རྒྱུ་དང་ལྷག་པར་རྒྱལ་ཁབ་མི་འདྲ་བ་དུ་མའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་། གནས་སྟངས། ལམ་ལུགས་སོགས་ལ་ཉམས་མྱོང་མཐར་ཕྱིན་པ་གསོག་ཕྱིར་དམིགས་པ་ཡིན། རྒྱ་གར་འཕགས་ཡུལ་ནང་པའི་གནས་རྩ་ཆེན་ཕལ་ཆེ་བར་གཟིགས་བསྐོར་ལ་ཕེབས། སིང་ག་ལ་དང་། འབར་མ་སོགས་ལའང་གཟིགས་བསྐོར་བསྐྱངས་ཏེ་གནས་རྩ་ཆེན་དང་དགོན་པ། མཆོད་རྟེན་རིགས་ཡོངས་རྫོགས་ལ་སྐབས་བསྟུན་མཆོད་མཇལ་གང་ལེགས་མཛད་ཡོད། རྗེས་སུ་རིམ་པར་གོ་སྒྲིགས་དང་བཅས་དབྱིན་ཡུལ་དང་། ཉི་ཧོང་། ཨ་མེ་རི་ཀ རྒྱ་ནག་དང་སོག་ཡུལ་དུ་འང་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས། རྒྱ་ནག་ཏུ་ཕེབས་སྐབས་རྒྱལ་ས་པེ་ཅིང་དང་རྒྱ་ནག་རི་བོ་རྩེ་ལྔར་གནས་གཟིགས་ལ་ཕེབས། ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཕལ་ཆེར་ནང་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་མ་གཏོགས་འཁོར་གཡོག་མེད་པར་ཕེབས། དེ་ལྟར་གནང་དགོས་པའི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི། ཡུལ་དེ་དག་གི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་མཐུན་རྐྱེན་དང་སྲིད་དོན་གྱི་གནས་སྟངས་སྐོར་གྱི་སློབ་སྦྱོང་ལ་ཉམས་མྱོང་གསོག་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་བཟང་པོ་ཐོབ་རྒྱུ་དང་། ཡུལ་ཐ་དད་པ་སོ་སོའི་ལུགས་སྲོལ་གོམས་གཤིས། སྤྱོད་ལམ་དུ་མའི་སྐོར་ཤེས་ཚོར་དང་གོམས་འདྲིས་འབྱུང་ཕྱིར་ཕྱག་ལེན་དུ་འཁེལ་བར་མཛད། རང་ཉིད་ཀྱི་འཆར་བཀོད་ལྟར་འཛམ་གླིང་ཡུལ་གྲུ་དུ་མར་འགྲུལ་བཞུད་གནང་སྟེ་ཉམས་མྱོང་གིས་ཕྱུག་པ་དང་ཤེས་ཡོན་གྱི་འཇུག་སྒོ་ཡངས་པའི་གྲུབ་འབྲས་བཟང་པོ་འདི་སྐུ་ཚེའི་མདུན་ལམ་དུ་ལག་ལེན་བསྟར་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་མཛད་ཡོད།

ཐོག་མའི་དབུ་འབྱེད་ལྷ་བུར་ཡབ་རྒྱལ་པོའི་ལས་རོགས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ནགས་ཚལ་ལས་ཁུངས། དགོན་གནས་ལས་ཁུངས། དེ་བཞིན་ཤེས་རིག་ལྷན་ཁང་གི་དབུ་འཛིན་གནང་ནས་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ལ་ཐེ་བུས་མཛད། ཤེས་རིག་གི་སྐོར་ལ་སློབ་གྲྭ་བཙུགས། དབྱིན་

115 J.C. White, *Sikkim and Bhutan*, 1909, reprinted 1999 Delhi, p. 95.

ཇི་དང་བོད་ཡིག ཧིན་དི། མོན་པའི་སྐད་བཅས་སློབ་སྟོན་བྱས་ཏེ་ཡུལ་མི་སོ་སོའི་ནུས་པ་འདོན་ཕྱིར། སེམས་ཤུགས་དང་སྤོབས་པ་སྤེལ་ཆེད་ལས་འགན་དུ་མ་མཛད་ཡོད། ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་དགོན་པ་ཉམས་གྱད་དུ་སོང་བ་རྣམས་ཞིག་གསོ་དང་གསར་བཙོས་གནང་སྟེ། དེ་དག་གི་ནང་ཆོས་མཐུན་གྱི་བསྒྲིགས་ཁྲིམས་དང་ཆོས་སྤྱོད་ཀྱི་བྱ་བའི་གནས་སྟངས་རྣམས་ལ་གསར་བཅོས་ཀྱང་མཛད་ཡོད།

ཞིང་ནགས་ཀྱི་ཐོན་ཛས་རྣམས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཕྱིར་ཁྲིམས་གཞི་གསར་བཙོས་གནང་ཡོད། ཕན་མེད་ཚུད་ཟོས་སུ་འགྲོ་ཉེན་ཆེ་བའི་རིགས་དང་སྣང་མེད་ཤིང་གཅོད་བྱེད་རྒྱུའི་རིགས་བཀག་སྡོམ་བྱས་ཏེ་མ་འོངས་ཡོང་བབས་ལ་དམིགས་ནས་ཤིང་སྡ་གསར་པ་འདེབས་ལས་བྱེད་འགོ་ཚུགས། ཁོང་གིས་ལས་ཁུངས་སོ་སོའི་འགོ་བྱེད་པ་ཚོར་མཐུན་རོགས་རྒྱབ་སྐྱོར་གནང་སྟེ། ཡར་རྒྱས་ཀྱི་འཆར་བཀོད་ཟིན་པ་རྣམས་ལག་ལེན་དུ་བསྟར་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་གནང་ཡོད། རང་གི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་ལས་ཁུངས་ཡོངས་ལ་དོ་སྣང་ཆེན་པོས་ཉིན་རེའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཚགས་ཚུད་ཡོང་རྒྱུར་འབད་པ་དུ་མ་མཛད་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༣ ལོར་དབྱིན་ཇི་གོང་མ་ཆེན་པོ་རྒྱལ་པོ་ཨེཌ་ཝརྀ་བདུན་པ་ Edward VII མཆོག་རྒྱལ་ས་ལྡི་ལིར་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གནང་སྐབས་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་རྒྱལ་སྲས་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས། རྗེས་སུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༤ ཟླ་བ་ ༡༡ ནང་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་ཞིང་དགུ་པ་དང་ལྷན་དུ་རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་གནས་གཟིགས་ལ་ཕེབས་ཡོད།[116] ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༡ ལོར་ལྡི་ལི་ཕོ་བྲང་ཆེན་པོར་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་འཇོར་ཇེ་ལྔ་པ་ George V གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གནང་སྐབས་མཛད་སྒོར་ཆོས་རྒྱལ་ཞིང་གཤེགས་དང་ལྷན་དུ་ལྡི་ལིར་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས་ཡོད། དེ་རྗེས་རྒྱ་གར

116 བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་གྱི་ "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་" ཕོ་བྲང་དུ་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་གྲངས་ ༡༢༨ ནང་གསལ་ཡོད།

དབྱིན་གཞུང་གིས་ཁོང་ལ་གཟེངས་བསྟོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ། སི་ ཨའི་ ཨི་ (C. I. Ė) གོ་གནས་དང་། དེ་སྐབས་བེངྒ་ལའི་དྭངས་བླངས་རྟ་པའི་རུ་ཁག་གི་ལྡིང་དཔོན་ (Honorary Lieutenant in the Mounted Bengal Volunteer Corps) ཞེས་པའི་གོ་གནས་སུ་ཆེ་བསྟོད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བསྐོ་བཞག་མཛད་པའོ།།

མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ཟླ་ ༨ པར་ཡབ་རྒྱལ་པོ་ཞིང་ལ་གཤེགས་རྗེས་ཡུལ་འདིའི་གསེར་ཁྲི་རྗེས་འཛིན་པར་གྱུར། ཡབ་རྒྱལ་པོའི་དབང་ཚད་ལས་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུས་འཛིན་སྐྱོང་གི་དབང་ཚད་ཤུགས་ཆེ་བའི་ཐུགས་འགན་བཞེས་ཡོད། ཡིན་ནའང་ཐབས་སྡུག་གི་རྣམ་པ་ཞིག་ལ་ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུས་ཡུལ་འདིར་འཛིན་སྐྱོང་གནང་རྒྱུའི་དུས་ཡུན་ཤིན་ཏུ་ཐུང་ཐུང་ཕལ་ཆེར་ཟླ་བ་བརྒྱད་ཙམ་གནང་རྗེས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ཟླ་བ་བཅུ་གཉིས་པར་གློ་བུར་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པ་སོགས་བློ་ཕམ་གྱི་གནས་ཚུལ་དུ་གྱུར་ཡོད། དུས་ཡུན་ཐུང་དུ་འདིའི་ནང་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་བསྒྱུར་བཅོས་ཕན་ནུས་ཅན་བཏང་ཐུབ་མེད། ཡུལ་དང་ཡུལ་མིར་ཕན་པའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་གནས་སྟངས་གསར་བསྐྲུན་ཡང་གནང་ཐུབ་མེད། ཡིན་ནའང་ཡིད་ལ་འཇགས་དགོས་རྒྱུའམ་དྲང་བདེན་ཞིག་ལ། ཡུལ་འདིའི་འཛིན་སྐྱོང་གི་དབང་ཚད་ཕལ་ཆེར་དབྱིན་ཇིའི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་སྐབས། ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཕྱག་ལས་གནང་ཕྱོགས་ལའང་ཚད་འཛིན་ངེས་ཅན་ཞིག་ལས་མེད། ད་དུང་དབྱིན་ཇིས་གང་འཁྲིད་ལྟ་བུ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། མདོར་བསྡུ་ན། ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་སྲིད་ཇུས་གལ་ཆེན་རིགས་ཕལ་ཆེར་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་མཆོག་གིས་ཐག་གཅོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ཁོང་དང་ལྷན་ཡུལ་འདིའི་ལས་བྱེད་པ་འགའ་ཡིས་ཡུལ་འདི་དང་ཡུལ་མིའི་མ་འོངས་དམིགས་ཡུལ་དང་ཕྱི་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་དོན་གནད་རྣམས་གཏན་འབེབས་བྱས་པ་ལས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་སྐུ་དབང་དེ་ཙམ་མེད་པར་མངོན།

ཆོས་རྒྱལ་གཞོན་ནུ་མཆོག་བློ་བུར་དུ་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པ་ནི་རེ་ཞིག་གསང་བའམ་དོགས་གཞིར་གྱུར། ཆོས་རྒྱལ་གང་གི་དམིགས་བསལ་སྐྱེ་ཚན་གྱི་བློན་ཆེན་འགའ་ཤས་དང་། བླ་ཆེན་དང་ཆོས་རྒྱལ་དང་ཆེས་ཉེ་བའི་བཀའ་འཁོར་དྲུངས་ལེན་པ་རྣམས་ཀྱིས་བསམ་པར་དབྱིན་ཇིའི་ངན་བྱུས་ཡིན་པར་དོགས་པ་བྱུང་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་འདི་ནི་སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་རང་ནས་ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྲུ་མཐའ་དག་ལ་འགྲུལ་བཞུད་གནང་བ་དང་ཉམས་མྱོང་ཅན། ཤེས་ཡོན་གྱིས་ཕྱུག་པ། འཛིན་སྟངས་དང་སྤྱོད་གཤིས་དབང་ཐང་ཅན་ཡིན་སྟབས། དབྱིན་ཇིའི་མངའ་འོག་ཏུ་འཛོག་དཀའ་བའི་མི་སྒྲིང་སྟོབས་ཅན་དོགས་ཟོན་བྱ་འོས་པ་ཞིག་ཏུ་མཐོང་བའང་སྲིད། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཉི་ཧོང་དང་འབར་མའི་ཡུལ་དུ་ཕེབས་ཏེ་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ལ་གནས་གཟིགས་སུ་ཕེབས། རིམ་པས་རང་གི་ཐུགས་འདོད་ལྟར་འབར་མའི་ལྷ་ལྕམ་ཞིག་བཙུན་མོར་བཞེས་རྒྱུ་ཐག་གཅོད་གནང་བ་སོགས་ཀྱི་རྒྱུ་མཚན་འདི་དག་ལ་ལྟོས་ནས་དབྱིན་ཇིའི་བསམ་བློར། ཆོས་རྒྱལ་གཞོན་ནུ་འདིའི་སྤྱོད་གཤིས་བཙན་མིན་སྙིང་སྟོབས་ཅན་ཞིག་ཡིན་པ་འདི་ནི་མ་འོངས་པར་དབྱིན་ཇིའི་མངའ་འོག་ཏུ་འཛོག་མི་ཐུབ་པའི་གཞི་རྩར་གྱུར་ཉེན་གྱི་དོགས་གཞི་བྱུང་ཡོད། གཞན་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་འདི་ཡིས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་ནང་དོན་གལ་གནད་ཅན་དུ་མ་རང་སྟོབས་ཀྱིས་ཐག་གཅོད་གནང་བཞིན་ཡོད་པར་དབྱིན་ཇི་ཚོར་དོགས་ཟོན་ཡང་བྱུང་ཡོད། གང་ལྟར་ཡང་དབྱིན་ཇིས་ཐབས་ལམ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་རང་གི་མངའ་འོག་ཏུ་འཛོག་རྒྱུའམ། ཡང་ན་ཐབས་གཞན་ཞིག་གི་སྒོ་ནས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་གལ་ཆེན་ཚང་མ་རང་གི་མངའ་དབང་དུ་བསྒྱུར་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་རྒྱུན་བསྲིངས་ཏེ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

དབྱིན་ཇིས། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དབང་ཤུགས་ཐམས་ཅད་ནུས་མེད་དུ་གཏོང་འཆར་ཡོད་པ་དངོས་སུ་ལག་ལེན་དུ་མ་བསྟར་སྔོན། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་བློ་བུར་གྱི་སྐྱུང་གཞི་ཚབས་ཆེན་ཞིག་གིས་ཟིན། དབྱིན་ཇིས་དེ་མ་ཐག་བྲེལ་ཚུབས་ཀྱིས་རྫོར་གླིང་ནས་ཨེམ་ཇི་ཞིག་ཆེད་དུ

མངགས།[117] ཆོས་རྒྱལ་ལ་དུག་ཁབ་རྒྱབ་སྟེ་སྲོག་ལས་འབྲལ་བར་བྱ་དགོས་ཚུལ་སློབ་གསོ་རྒྱབ་ཡོད་པའི་དོགས་གཞི་གཅིག་ཡིན།

གང་ལྟར་ཡང་དྲང་པོར་བཤད་ན་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་ཚོར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གློ་བུར་གྲོངས་རྐྱེན་གསང་རྒྱ་བྱས་པ་ལ་བརྟེན་རིམ་པས་སྤྱི་ཚོགས་ནང་རང་བཞིན་གྱིས་གྲོངས་པ་མ་ཡིན་པར་གློག་བྱུས་ཀྱིས་བཀྲོངས་པ་ཡིན་ཚུལ་དཀྲིག་གཏམ་འདྲ་མིན་ཁྱབ་ཡོད།[118] དཔེར་ན་བསམ་ཚུལ་གཅིག་ནི་གོང་དུ་བཤད་པ་ལྟར་དབྱིན་ཇིས་སེམས་ངན་བྱས་ཏེ་བཀྲོངས་པ་ཡིན་ཚུལ་འདོད་མཁན་ཞིག་ཡོད་ལ། འདོད་པ་གཞན་ཞིག་ལྟར་ན། རྣམ་རྟོག་དང་འབྲེལ་བར་ཡིད་ཆེས་ཡིན་ཚུལ་བཤད་ཡོད། དེའི་སྒོ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པར་འདོད། འདི་ནི་ཆོས་རྒྱལ་གཞོན་ནུ་མཆོག་བདུད་འདྲེ་ཞིག་དང་ཞལ་ཐུག་བྱུང་ཡོད་ཚུལ། བདུད་འདྲེ་འདི་རྣམ་ཀུན་སྟག་ཞིག་གི་གཟུགས་སུ་བསྒྱུར་ནས་རྒྱུ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། དེ་སྐབས་ཡིད་ཆེས་བྱེད་མཁན་མི་མང་འདི་ཚོས། སུ་ཡིན་རུང་བསོད་ནམས་ཟད་ཁར་བདུད་འདྲེ་འདི་དང་གདོང་ཐུག་བྱུང་ཚུལ་དང་། དེ་རྗེས་ཤི་རྒྱུ་ཉག་གཅིག་ལས་ཐར་བའི་ཐབས་གཞན་གཏན་ནས་མེད་ཚུལ་ཤོད་སྲོལ་ཡོད་འདུག

ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་མཆོག་སྐུ་ན་གཞོན་དུས་ནས་ཉིན་གུང་ཕྱི་ལོགས་སུ་སྐུ་འཆམ་ལ་ཕེབས་རྒྱུའི་གོམས་གཤིས་ཤིག་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་གློ་བུར་དུ་གྲོངས་པའི་ཉིན་མོར་རང་གིས་གཅེས་ཉར་གནང་བའི་ཤ་ཁྱི་ནག་སྐྱ་ཞིག་དང་མཉམ་དུ་སྐུ་འཆམ་ནས་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས་བཞིན། ཐོར་རྒྱུན་ལས་ཐྲན་བུ་རྗེས་ལུས་དང་བཅས་ཕོ་བྲང་གི་སྒང་གཞོངས་བདེ་མོའི་སྟེང་དུ་འཁོར་བ་དང་ཐྲན་བུ་སྨུན་རུབ་པའི་སྐབས་དེར་གློ་བུར་དུ་རྐྱེན་གང་ཡང་མེད་པར། མིག་གིས་མཐོང་རྒྱུ་མེད་པའི་དངོས་པོ་ཞིག་གི་སྟེང་ཞེ་སྡང་ཆེན་པོས་ཁྱི་ཟུག་བཞིན་

117 V. H. Coelho, *Sikkim and Bhutan*, 1970, p. 24.

118 George Kotturan, *The Himalayan Gateway*, 1983, p. 89.

ཕར་རྒྱུགས་པ་དང་ཡང་ཚུར་བྲོས་ཡོང་བ་ལྟ་བུ་དུ་མ་བྱེད་བཞིན་པ་གཟིགས་ཡོད། ཁྲིའི་སྲྫོང་གཤིས་ལ་འདི་འདྲ་དེ་སྔ་རྩ་བ་ནས་བྱུང་མེད་སྐབས། བློ་བུར་དུ་སེམས་ནང་འཇིགས་སྣང་ཞིག་ཡུད་ཙམ་རིང་ཤར་ཡོད་ནའང་། དེ་མ་ཐག་ཆོས་རྒྱལ་གཞོན་ནུ་ས་རང་གི་སེམས་ནང་འཇིགས་སྣང་བྱུང་བ་ལ་སྙིང་པོ་མེད་པར་གཟིགས། དེ་ལྟར་ཡང་དཀའ་ཚེགས་ཕྲན་བུའི་སྒོ་ནས་ཁྲིའི་ཁོང་ཁྲོ་ཞི་འཇམ་བཟོ་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད། དེ་རྗེས་ཕོ་བྲང་དུ་ཕེབས་པ་ན་བློ་བུར་དུ་སྨྱུང་གཞི་ཚབས་ཆེན་ཞིག་གིས་ཟིན་ཏེ་སྐུ་ཚེའི་འདུ་བ་སྟོང་པར་མཛད། བདུད་འདྲེ་འདི་འདྲར་ཡིད་ཆེས་བྱེད་མཁན་རྣམས་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་ལྟར་ན། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་དཔུང་པ་གཡོན་པའི་སྙེང་སྟག་གི་སྤེར་མོའི་རྟགས་ཀྱང་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པའི་སྐོར་ཤོད་སྲོལ་ཡོད་འདུག མདོར་ན་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་ངོ་མ་གང་ཡིན་རུང་ཆོས་རྒྱལ་འདིས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གནང་བ་ནི་དུས་ཡུན་ཐུང་ཤོས་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། གནས་སྟངས་ཐབས་སྡུག་འདི་འདྲའི་ངང་དགོངས་པ་རྫོགས་པའོ།།

འབྲས་ལྗོངས་དང་དབྱིན་ཇི་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ནི་ཕལ་ཆེར་ཟླུག་ཏུ་སྐྱེ་འོས་པའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཡོད། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༡༧ ལོར་ཀྲི་ཀྲ་ལི་ཡར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པའི་ནང་ཡུལ་འདིའི་དབུ་ཁྲིད་བླ་ན་མེད་པ་དབྱིན་ཇིར་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་འདིས་ཡུལ་འདིའི་ཆེ་མཐོང་ཆུང་དུ་བཏང་བ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༨༣༤ ལོར་རྡོ་རྗེ་གླིང་དང་དུ་ཤར་ Duar གཉིས་དབྱིན་ཇིར་འདོར་དགོས་བྱུང་། དེ་རྗེས་རང་གིཏ་ཆུ་བོའི་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པའི་ས་ཁུལ་རིགས་ཀྱང་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༤༠ ལོར་སྦྲེལ་མཐུད་བྱས། དེ་བཞིན་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༦༡ ལོར་ས་ཆ་སྦྲེལ་མཐུད་བྱས་པའི་ཆིངས་ཡིག་བཞག་ཡོད་པ་དང་། སྐུ་ཞབས་མ་ཀའུ་ལིའི་ཆེད་བསྐྱོད་(Macaulay Mission) དེ་ཡིས་བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་བར་ཉམས་གུད་བཏང་བ་དང་། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༠ ལོར་དབྱིན་ཇི་དང་རྒྱ་ནག་ལྟན་ཚོགས་ཀྱི་གྲོས་མཐུན་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་བཀའ་འཁྲོལ་མེད་པར་གྲོ་མོར་ཡོད་པའི་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དབྱར

ཁའི་སྦྲོ་སྐྱིད་ཁང་གི་ཕོ་བྲང་དེ་བཙན་འཕྲོག་བྱས། མདོར་ན་གོང་འཁོད་བཙན་ཤེད་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་འདི་དག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་པའི་བློ་ཡུལ་དུ་ཟུག་རྡུ་སྐྱེ་འོས་པའམ་འགྲོད་པ་སྐྱེ་རྒྱུའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར།

ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་དགོངས་པ་སྤུ་ངན་ལས་འདས་རྗེས་ཁོང་གི་སྐུ་མཆེད་ཆུང་བ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གསེར་ཁྲིར་མངའ་གསོལ་ཞུས།།

ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་གཅིག་པ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ།

ཆོས་རྒྱལ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ནི་ཡབ་རྒྱལ་པོ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་ཡུམ་གཙང་བཀྲས་ལྷུན་དཔལ་ལྡིང་ལྷ་ལྕམ་གཉིས་ཀྱི་སྲས་སུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༩༣ ཟླ་བ་ ༡༠ ཚེས་ ༢༦ ཉིན་རྡོར་གླིང་ཁར་ཤང་དུ་སྐུ་འཁྲུངས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༤ ཟླ་ ༡༢ པའི་ནང་རྒྱལ་སར་འཁོད། ཁོང་གི་སྔོན་འགྲོའི་སློབ་སྦྱོང་ནི་ཐོག་མར་སྒང་ཏོག་ཌྷོ་ཊེ་ཡ་འབོར་འབྲིང་སློབ་གྲྭ་ (Bhutia Boarding School) ཞེས་པར་གནང་ཡོད། སྔོན་འགྲོའི་སློབ་གྲྭ་འདི་ནི་ཁོང་གི་ཡབ་དམ་པ་ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༦ ལོར་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་མི་རིགས་ཀྱི་ཆེད་དུ་བཙུགས་པ་ཞིག་ཡིན། རྗེས་སུ་ཁོང་རྡོར་གླིང་དུ་སེན་ཏེ་པོལ་ St. Paul School ནང་སྦྱང་བརྩོན་གནང་། མཐར་རྒྱ་གར་མ་ཡོ་ Mayo College Ajmer ཞེས་པའི་མཐོ་སློབ་ཁང་དུ་སློབ་གཉེར་ལ་ཕེབས། ཡིན་ནའང་རང་གི་གཅེན་པོ་ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུ་མཆོག་ཛ་དྲག་གི་རྐྱེན་ངན་ཞིག་ལ་བརྟེན་འདས་གྲོངས་གྱུར་རྐྱེན་ཡུལ་གྱི་འགན་འཛིན་ཐམས་ཅད་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་ནུ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གིས་མི་བཞེས་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མཚན་བཞེས་གནང་སྐབས་དགུང་ལོ་བཅུ་དགུར་ཕེབས་ཡོད། དབྱིན་ཇིས་འཛིན་སྐྱོང་གི་དབང་ཚད་ཇི་ཆེར་བཏང་སྟེ་རྒྱབ་སྐྱོར་ཞུས། ཁོང་གིས་ ༡༩༡༨ ལོར་བོད་ཀྱི་ར་ག་ཤག་མདའ་དཔོན་གྱི་སྲས་མོ་ཀུན་བཟང་བདེ་ཆེན་བཙུན་མོར་བཞེས། ཁོང་གཉིས་ལ་སྲས་གསུམ་དང་སྲས་མོ་གསུམ་བཅས་སྐུ་འཁྲུངས་པ་ལས་རྒྱལ་སྲས་བར་པ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གསེར་ཁྲི་རྗེས་འཛིན་པར་གྱུར། རྒྱལ་སྲས་བགྲེས་པ་ཀུན་བཟང་དཔལ་འབྱོར་རྣམ་རྒྱལ་སྐུ་ན་གཞོན་དུས་ནས་རྐྱེན་ངན་འགས་སྐུ་ཚེ་མ་ཐེན་པས་རྒྱལ་སྲིད་སྲས་འབྲིང་བས་འཛིན་དགོས་པའང་རྒྱུ་མཚན་དེ་ལྟར་ལགས། རྒྱལ་སྲས་ཀུན་བཟང་དཔལ་འབྱོར་རྣམ་རྒྱལ་ནི། དེ་སྐབས་འཛམ་གླིང་དམག་ཆེན་གཉིས་པའི་སྐབས་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་དབང་འོག་

ཏུ་ཡོད་སྐབས། ཡུལ་འདིའི་མི་དང་རྒྱུ་དངོས་ཀྱི་ནུས་ཤུགས་ཐོག་ནས་རོགས་རམ་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་ཐུས། དེ་སྐབས་རྒྱལ་སྲས་འདི་དབྱིན་ཇིའི་གནམ་དམག་སྡེ་ཚན་ཁོངས་གནམ་གྲུ་ཁ་ལོ་པའི་འགོ་བྱེད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཞབས་ཞུ་གནང་བཞིན་ཡོད། དམག་དོན་སྦྱོང་ཞིབ་ཀྱི་ཕྱུག་ལས་གྲུབ་མཚམས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༡ ཟླ་བ་བཅུ་གཉིས་པའི་ནང་ (Ambala Airport) ཨཾ་བ་ལ་གནམ་གྲུ་བབས་ཚུགས་སུ་གནམ་གྲུ་བརྡབ་ལྷུང་ཤོར་ཏེ་འདས་གྲོངས་སུ་གྱུར།

དེ་དང་ཕྱོགས་མཚུངས་གསལ་བཤད་དགོས་ངེས་ཤིག་ལ་དེ་སྐབས་ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཡུལ་མི་ཚོར། ས་བདག་གྲལ་རིམ་པ་དང་ཁྲི་གཉེར་ཆོས་རང་གི་ཁེ་ཕན་ལ་དམིགས་ཏེ་དྲག་རྩུབ་ཀྱིས་གཅའ་གནོན་བཤུ་གཞོག་གི་སྒོ་ནས་ངལ་རྩོལ་དང་བྲན་གཡོག་བཀོལ་སྤྱོད་དུ་མ་བཏང་ཡོད། མི་མང་ལ་ངལ་རྩོལ་དང་བྲན་གཡོག་བཀོལ་སྤྱོད་བྱས་པའི་རྐྱེན་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ཙམ་ནས་མི་མང་སྒེར་ལངས་ཀྱིས་ངོ་རྒོལ་གྱི་ལས་འགུལ་བརྩམས་འདུག

འདི་ཐད་དྲང་བདེན་བརྗོད་ན། དེ་སྐབས་སྣུམ་འཁོར་བགྲོད་ཐུབ་པའི་ལམ་ཤིན་ཏུ་དཀོན་པས། མི་མང་ལ་བཀོད་སྤྱོད་བྱས་ཡོད་པ་མངོན་གསལ་དང་། དེའི་རྐྱེན་གྱིས་ངོ་རྒོལ་བྱུང་བར་མངོན། ལྷག་པར་དེ་སྐབས་འབྲས་ལྗོངས་ཡོངས་ཀྱི་ཡོང་བབས་ཡོངས་བསྡོམས་ཧིན་སྒོར་འབུམ་ལྔ་ལྷག་ཙམ་ལས་མེད། རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཤི་ལི་གུ་རི་ནས་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་བར་གཞུང་ལམ་ཆེན་མོ་ཞིག་གསར་དུ་བཙུགས་ཡོད་པའང་ལོ་འཁོར་མའི་ནམ་དུས་བཞི་ཀར་ཕན་ཐོགས་ཅན་ཞིག་མིན་པས། ཉེར་མཁོའི་དངོས་ཟོག་རིགས་སྐྱེལ་འདྲེན་འདོད་པ་ཁེངས་པ་ཡོང་རྒྱུ་དཀའ། སྣུམ་འཁོར་འགྲོ་བསྐྱོད་ཐུབ་པའི་ལམ་མེད་སྐབས་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་དང་། དེ་དང་འབྲེལ་བའི་ས་ཆ་གནད་འགག་ཆེ་བ་རྣམས་སུ་ལམ་ཚུང་དོག་པོ་བརྟན་པོ་མེད་པ་བརྒྱུད། མི་སེར་རྣམས་ཀྱི་རྒྱབ་ཏུ་འཁུར་ནས་ཉེར་མཁོའི་དངོས་ཟོག་རིགས་འོར་འདྲེན་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་འདུག འབྲས་གཞུང་གིས་མི་མང་ལ་བྲན་གཡོག་བཀོལ་སྤྱོད་ཆེན་པོ་བྱེད་དགོས་

པའི་རྒྱུ་མཚན་གཙོ་བོ་ནི། སྔར་ཏོག་ཏུ་བཞུགས་པའི་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གྱི་ཆེད་དགོས་མཁོ་ཆེ་བ་རྣམས་སྒྲུབ་དགོས་པ་དེ་ཡིན། དེར་བརྟེན་མི་མང་ལ་བདེན་གསིག་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་ཡིན། འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གྱི་ལས་དོན་ནི་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་བོད་ཡུལ་དང་འབྲུག་ཡུལ་གཉིས་ལ་འབྲེལ་བ་ཡག་པོ་འཛུགས་དགོས་རྒྱུ་ཡིན་གཤིས། ཡུལ་འདི་གཉིས་ནང་སྲིད་བྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་འགྱུལ་བཞུད་དུ་མ་བྱེད་བཞིན་ཡོད། སྲིད་བྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་གཟིགས་སྐོར་འདི་དག་སྐབས། བོད་དང་འབྲུག་གི་འགོ་བྱེད་ཚོར་འབུལ་མཆོད་གོང་ཆེན་རིགས་ལྤྱིད་ཚད་ཀྱི་ལོ་སྟོང་ཕྲག་ལྔག་བཀལ་བའི་དོ་པོ་རྣམས་[119] རྣ་ཐོས་ལ་བཀལ་ནས་མི་སེར་གྱི་རྒྱབ་ཏུ་འཁྱུར་ནས་འོར་འདྲེན་བྱེད་དགོས་ཡོད་སྐབས། བྲན་གཡོག་བཀོལ་སྤྱོད་བྱ་རྒྱུའི་ལས་འགན་འདི་འབྲས་གཞུང་ལ་འཕྲི་ཡོད། འབྲས་གཞུང་ནས་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གྱི་འདོད་དོན་རེ་བ་རྣམས་སྐོང་ཕྱིར། སྔར་ཏོག་དང་དེའི་ཉེ་འདབས་ཀྱི་ཀ་ཛི་ས་བདག་རྣམས་ཀྱི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་གཞིས་ཀ་སོ་སོ་ནས་མི་སེར་ཉམས་ཆུང་དུ་མ་བསྡུ་སྐོང་བྱས་ཏེ་དོས་འཁྱེར་བ་ཚོར་བཀོལ་སྤྱོད་བྱས། ཤ་ཚ་སྙི་འོས་པའི་དོས་འཁྱེར་ཉམས་ཆུང་རྣམས་ཀྱིས་དོ་པོ་འཁྱེར་ནས་རྣ་ཐོས་ལ་བཀལ་ཏེ་བོད་དང་འབྲུག་གི་ས་ཁུལ་དུ་འོར་འདྲེན་བྱེད་བཞིན་སོ་སོའི་ནང་མི་དང་ཉིན་བདུན་ཙམ་ཡ་བྲལ་ཏེ་འགྲོ་དགོས། འབྲས་གཞུང་གིས་གཏན་འབེབས་བྱས་པའི་བརྡ་གླ་ཤིན་ཏུ་ཆུང་བས། དེའི་རིང་འགྲོ་གྲོན་རིགས་ཀྱང་བྱ་དཀའ་བས་དོས་འཁྱེར་བ་རྣམས་དཀའ་ངལ་ཆེན་པོའི་སྒོ་ནས་དུས་འདའ་དགོས། འབྲས་གཞུང་གིས་འགྲོ་སོང་ཕལ་ཆེར་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གྱི་ཆེད་དུ་གཏོང་དགོས་ཡོད་འདུག

རྒྱུ་མཚན་དེ་བས་ན་འབྲས་གཞུང་ལ་དབྱིན་ཇིའི་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་གྱིས་བཙན་དབང་བྱས་པ་ལ་བརྟེན་རང་གི་མི་སེར་ལ་གཉའ་གནོན་བསྒྲུ་གཞོག་བྱ་རྒྱུ་ལས་འོས་མེད་པར་གྱུར་ཡོད། སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་ཕན་ཚུན་ཕྱོགས་བསྐྱོད་བྱ་སྐབས་དོས་འཁྱེར་གཡོག

119 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 14.

པོ་དགོས་ངེས་དེ་དུས་ཐོག་ཏུ་བསྟུ་སྒོང་ཐུབ་མིན་བྱུང་ཆེ་སྐད་ཏོག་ཀ་ཛི་རྣམས་ལས་སྐབས་ཐོག་ཉེས་ཆད་ཁྲལ་ཆེན་པོ་འཕྲོག་རྒྱུ་དང་འགྲིམ་འགྲུལ་འགོ་བྱེད་ཀྱི་གོ་གནས་ནས་ཕྱིར་འབུད་བྱ་རྒྱུའི་སྒྲིགས་ར་ཡང་བྱེད་བཞིན་ཡོད། དོན་གནད་འདི་འདྲ་ཞིག་དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་ཁྲིམས་སྡེའི་འགོ་བྱེད་ཆེ་བགྲེས་ཤིག་འགྲིམ་འགྲུལ་དོ་བདག་ཡིན་བཞིན་པའི་སྐབས་ཤིག་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་པ་ཕྱོགས་བསྐྱོད་བྱེད་སྐབས། དོས་འཁྱེར་གཡོག་པོ་གོ་སྒྲིག་བྱ་མ་ཐུབ་པར། སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པའི་བཙན་གནོན་འོག་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཁོང་ཕྱིར་འབུད་བྱ་དགོས་བྱུང་འདུག   དེ་ལྟར་ཀ་ཛི་རྣམས་དུས་རྒྱུན་ནས་འཇིགས་སྣང་བྱེད་དགོས་རྒྱུ་ཞིག་ཆགས་ཡོད། དེ་ལྟར་གཞིས་ཀ་སོ་སོའི་ཀ་ཛི་རྣམས་ཀྱིས་གཞུང་གི་སྐོར་བྱ་བ་རྣམས་དང་ལྷན་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་དོས་འཁྱེར་གཡོག་པོ་རྣམས་བཙན་གནོན་དྲག་པོས་བསྡུ་སྒོང་བྱ་སྲོལ་ཡོད་འདུག

རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་རྣམས་ཡུལ་སྐོར་དུ་ཡོང་མཁན་ཚོའི་དངོས་ཟོག་རྣམས་འཁྱེར་མཁན་བྲན་གཡོག་རྣམས་ལ་ "ཀུ་རུ་བ" ཞེས་ཡུལ་མི་ཚོས་འབོད་སྲོལ་འདུག འདི་རྣམས་ས་ཁུལ་སོ་སོའི་ཀ་ཛི་ཚོའི་དབང་འོག་ཏུ་ཡོད་པས་ཁུངས་སོ་སོའི་ཁྲིམས་ས་ཚང་མའི་ནང་ཡོད། གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་ཚོར་དགོས་མཁོའི་སྐབས་ཀ་ཛི་ས་བདག་ཚོས་གྲ་སྒྲིག་དགོས་ངེས་ལ། གོ་སྒྲིག་ཐུད་ཤོར་བྱུང་ཆེ་བཀའ་ཆད་དང་སྒྲིགས་ར་སོགས་འབྱུང་ཉེན་ཆེ་བས་འཇིགས་དངངས་ནང་གནས་དགོས་པའང་ཡོད་འདུག ཀ་ཛི་ས་བདག་སོ་སོས་ཀུ་རུ་བ་རྣམས་བག་མེད་བེད་སྤྱོད་ཚུལ་སྨྲོན་བརྗོད་པ་ནི། ཕལ་ཆེར་སྐད་ཏོག་ཏུ་གཞུང་དོན་ལ་ཕེབས་སྐབས་དང་། གལ་ཆེའི་མཛད་སྒོ་དུས་སྟོན་རིགས་དང་ཞབས་རིམ་སོགས་སྒྲུབ་སྐབས་བེད་སྤྱོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པར་ཡིན་འདུག ས་བདག་ཁ་ཤས་ཙམ་མ་གཏོགས་ཀ་ཛི་ཕལ་ཆེ་བ་རྣམས་ཀྱིས་དོས་འཁྱེར་བྲན་གཡོག་ཀུ་རུ་བ་རྣམས་ཞིང་ཁའི་ནང་གླ་མེད་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་ཚུལ་ཤོད་ཀྱི་ཡོད་ཀྱང་འདི་ནི་དྲང་བདེན་མ་ཡིན་ཏེ་ས་བདག་རང་དོན་དུ་ཞིང་ཆུང་

རེ་བཞག་པ་ལས། དེ་མིན་ཞིང་ཁ་ཕལ་ཆེར་གྲོང་གསེབ་པ་ཚོར་བོགས་མར་གཏོང་སྲོལ་ཡོད་པས་བླ་མེད་བཀོལ་སྤྱོད་བྱས་མེད་ཚུལ་བཤད། གང་ལྟར་ཡང་གཉའ་གནོན་བཤུ་གཞོག་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་འདི་རིམ་པས་ཡུལ་འདིའི་ས་ཁྱུལ་ཚང་མའི་ནང་སྟུམ་འཁོར་བགྲོད་ཐུབ་པའི་ལམ་ཆེན་བཟོས་ཡོད་པའི་རྗེས་སུ་ནུབ་ཕྱིན་པོ།།

དེ་སྔ་བྲན་གཡོག་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་གདུག་རྩུབ་རིགས་རྩ་བ་ནས་མེད་པའང་མ་ཡིན་ཏེ། ཀཱ་ཛི་ས་བདག་གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་རེ་གཉིས་ཙམ་གྱིས་གཞུང་གི་གོ་གནས་ཁ་ལ་འཁྱེར་ཏེ་གཉའ་གནོན་བཤུ་གཞོག་གི་སྒོ་ནས་སྐྱེར་སོ་སོའི་ཁེ་ཕན་ཁོ་ན་སྒྲུབ་མཁན་ཡང་བྱུང་ཡོད་པ་ནི་དྲང་བདེན་ཡིན།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༨ ལོར་[120] མི་མང་ཐྲིང་འཁྲུགས་ཆེན་པོ་བྱུང་བའང་སྐབས་ཏོག་གི་ཀཱ་ཛི་ས་བདག་གྲལ་རིམ་རྣམས་ལ་མི་མང་གིས་ཞེ་འཁོན་གཏིང་ཟབ་ཀྱི་སྒོ་ནས་ངོ་རྒོལ་བྱས་པའི་རྩོད་གཞི་རྙོག་དྲ་ཅན་ "Kalo Bari" དོ་པོ་ནག་པོ་ཞེས་པ་ཅན་འདིའི་སྐོར་ཡིན་ལ། དོ་པོ་ནག་པོ་འདི་ནི་སྲིད་དོན་མཁན་རྣམས་ཀྱིས་བེད་སྤྱོད་རྒྱུའི་ལག་ཆ་གཙོ་བོ་དེར་གྱུར་ཡོད།

ཡུལ་འདིའི་ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་མེད་པ་བཟོ་རྒྱུ་དང་། ལྷག་པར་གྲོང་གསེབ་པ་དང་། བྲན་གཡོག་རྣམས་ལ་བཤུ་གཞོག་དང་བཀོལ་སྤྱོད་བྱེད་མཁན་ཀཱ་ཛི་ས་བདག་པ་ཚོར་ངོ་རྒོལ་བྱེད་རྒྱུའི་ལག་ཆར་བེད་སྤྱོད་དབྱིས་ཕྱིན་པ་བྱེད་བཞིན་ཡོད། དོ་པོ་ནག་པོ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་ནི། ཆར་ཆུ་སོགས་ཀྱིས་སྐྱོན་མི་ཤོར་བའི་ཆེད་སྟུམ་སྡིགས་བྱུག་པའི་ཚྭ་ཐུབ་རྩ་རས་ནག་པོ་ཞིག་གིས་འགྲིམས་འགྲུལ་དངོས་ཟོག་རིགས་ལེགས་པར་བསྡུམས་ནས་སྐྱེལ་འདྲེན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པར་རྩོམ་པ་པོ་འགས་དོ་པོ་ནག་པོ་ཞེས་མིང་བཏགས་པ་ཞིག་ཡིན། བདལ་གླར་བཏང་བའི་དངོས་ཟོག་འདི་དག་རྒྱ་ནག་ཏུ་བསྐྱེལ་འདྲེན་དགོས་པ་ལྟར་སྐབས་ཏོག་ནས་རྡ་དྲེལ་དང་རྡོས་འཁྱེར་བྲན་གཡོག་བརྒྱུད་བོད་ཡུལ་ཡར་ལུང་གི་ཚོང་འབྲེལ་བབས་ཚུགས་

120 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, pp. 74, 75.

ཚུང་དུ་བརྒྱུད་རྒྱ་ནག་ཏུ་སྤྱུར་བར་བསྐྱལ་དགོས་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། དངོས་ཐོག་འདི་དག་སྔང་ཧྲོག་ནས་གང་མགྱོགས་ཕྱིར་གཏོང་དགོས་ཡོད་སྐབས་འབྲས་གཞུང་གིས་གྲོང་གསེབ་པའི་བྲན་གཡོག་ཚོར་བླ་རིན་སྤྲར་རྒྱུ་དང་། ས་ཁང་དང་ཡ་བྲལ་བའི་རིང་གཞལ་ཏེ་ཕམ་སྐྱོན་རིགས་བྱུང་ཚེ་གུན་བསབ་བྱ་རྒྱུ་སོགས་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་རྒྱུད་སྐྱུལ་བྱས་ཏེ་མགོ་བསྐོར་གཏོང་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

ཡོངས་གྲགས་ལྟར་ན་སྔང་ཧྲོག་གི་ས་བདག་གྲལ་རིམ་པ་རྣམས་འདོད་ཛམས་ཆེན་པོས་འགྲུལ་བཞུད་བླ་ཚད་སྤྲར་དབྱེ་བྱ་རྒྱུའི་སྒོ་ནས་རང་གི་ཁེ་ཕན་ཆེད་གྲོང་གསེབ་པ་ཚོར་མགོ་བསྐོར་བཏང་བ་སོགས། མདོར་ན་སྔང་ཧྲོག་དང་དེ་དང་ཉེ་བའི་ས་ཁུལ་སོ་སོའི་ཀ་ཛི་ས་ཁང་བོགས་མར་ལེན་མཁན་མ་ཛོང་ཀ་ཛི་དང་། གྲེན་ཛོང་ཀ་ཛི་དང་། དབེན་ཅན་ཀ་ཛི་རྣམས་ལ་དངོས་ཐོག་འདི་དག་ཕྱིར་བསྐྱེལ་རྒྱུའི་འགན་ཆ་ཚང་ཡོད་འདུག ཁ་སངས་པོ་བྱུས་ནས་བཤད་པ་ཡིན་ན། སྔར་ཡང་དོས་འཁྱེར་ཀུ་ལི་དགོས་མཁོ་ག་ཚོད་ཡོད་མིན་ཐག་གཅོད་རྒྱུ་གར་སྲིད་དོན་འགོ་ཁྲིད་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གྱིས་བྱ་སྲོལ་ཡོད་པ་དང་། ཁོང་གིས་བསྐྱལ་ངོར་འབྲས་གཞུང་གིས་དོས་འཁྱེར་བ་ག་དུས་དགོས་མིན་བཀའ་ཤོག་གཅིག་ཀ་ཛི་ས་བདག་ཚོར་གཏོང་གནང་བ་དང་། སོ་སོའི་གཞིས་ཁོངས་ནས་མི་སྒྲིགས་བྱ་དགོས་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། ཡུལ་འདིའི་ཕྱི་སྲིད་ལས་དོན་ཐམས་ཅད་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གི་འོག་ཡོད་སྐབས། དངོས་ཐོག་རྣམས་ཡུལ་འདི་ནས་འགྲིམས་འགྲུལ་ཆོག་པའང་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ཆོག་མཆན་ཡོད་དགོས་ལ་འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་གི་འབྲུར་འགན་ནི། དོས་འཁྱེར་ཀུ་ལི་གྲངས་ཚད་དགོས་མཁོ་རྣམས་འཕྲུལ་སེལ་སྔང་ཧྲོག་ཏུ་གནས་པའི་རྒྱ་མིའི་ཚོང་འབྲེལ་ལས་ཚབ་པ་ལ་རྩིས་སྤྲོད་བྱ་རྒྱུ་དེ་ཡིན་འདུག

ཧྲང་གཏམ་ངེས་པ་སྙིང་པ་ཞིག་ལ་ཀམ་ད་རི་ཞེས། Kamdari མོན་གྲོལ་ལས་རོགས་པ་ (Assistant Mandals) ཞེས་འདི་ཚོ་ལ་ཁག་དཀྲིའམ་སྐྱོན་འཛུགས་བྱ་འོས་པའི་བྱ་སྒོ

ནི་གཞུང་དམངས་གཉིས་ཀར་སླུ་ཁྲིད་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཡོང་བབས་ལས་ལྷག་ཟས་དུ་མ་བྱས་ཡོད། འདི་ནི་འཆར་བཀོད་ཟིན་པའི་དུས་དེར་དོས་འཁྱེར་གཡོག་པོ་རྣམས་བསྡུ་སྒོང་ཐུབ་མིན་བྱུང་ཚེ་འབྱུང་སྲིད་པ་ཞིག་ཡིན། དཔེར་ན་འཚོལ་སྒྲུབ་ཀྱི་ལས་དོན་འདི་གཞིས་ཀ་དེའི་ཁྲིམ་སྡེ་ཞིག་གི་སྐྱེས་པ་གང་རུང་གིས་བྱ་དགོས། དེ་ཡང་ཁྲིམ་སྡེ་རྣམས་རེས་མོས་ཀྱིས་བྱ་སྲོལ་ཡོད་འདུག

དོན་དངོས་མ་སླུ་ཁྲིད་བྱུང་ཚུལ་ནི། ཁྲིམ་ཚང་སྤྲེར་ཞིག་གི་སྐྱེས་པ་དེ་དཀའ་ཚོགས་ཅན་གྱི་འགྲུལ་བཞུད་བྱ་ཐུབ་མིན་དང་། ལས་དོན་གལ་ཆེ་ཞིག་གིས་རྐྱེན་པས་ལས་དོན་དེར་བཅར་ཐུབ་མིན་བྱུང་ཚེ། སྐྱེས་པ་དེས་སྤྲེར་གྱིས་ཀམ་ཏ་རིའི་སྐུ་མདུན་དུ་བཅར་ནས་དངུལ་ཟོག་གཉིས་ཀྱི་འབུལ་མཚོན་དང་མཉམ་དུ་དོས་འཁྱེར་བྲན་གཡོག་ལ་སྤྲོད་མི་དགོས་པའི་རིན་སྦྱར་ཆ་བྱས་པ་རྣམས་འབུལ་ཏེ་ཁྲིམ་ས་ནས་ཁོང་གི་ཚབ་ཞིག་བསྒོ་བཞག་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་བྱ་སྲོལ་ཡོད་འདུག ཡིན་ནའང་ཀམ་ཏ་རི་འདི་ཡིས་དོས་འཁྱེར་ཀ་ལི་གསར་པ་བསྒོ་བཞག་བྱ་རྒྱུ་ལྟ་ཞོག རང་གི་འགོ་ཁྲིད་གོང་མ་ཚོར་རྫུན་ཏམ་གྱིས་གཡོག་པོ་ཉུང་སྐྱོན་ཡོད་ཚུལ་ཞུས་ཏེ། རྗེས་སུ་གོ་སྒྲིག་བྱ་རྒྱུའི་མགོ་བསྐོར་བཏང་ནས་མ་རབས་ཀྱིས་བསྡུ་དངུལ་ཡོང་བབས་ཐམས་ཅད་རང་གིས་ལྷག་ཟས་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ཀམ་ཏ་རི་འདི་ཆོས་ངན་སེམས་ཀྱིས་སླུ་ཁྲིད་བྱས་པ་རྣམས་འབྲེལ་ཡོད་ས་བདག་རྣམས་ཀྱིས་མཁྱེན་བཞིན་དུ་སྙིང་རྗེས་ཕོངས་པའམ་ཡང་ན་གདུང་སེམས་མཉམ་བསྐྱེད་ཡིན་ཀྱང་རུང་། གང་ལྟར་ཡང་སྣང་ཆུང་དུ་ལུས། མདོར་ན་ཀ་ཛིས་བདག་རྣམས་ཀྱི་མངའ་འོག་ལས་བྱེད་པ་ཚོས། དོས་འཁྱེར་ཀ་ལི་རྣམས་ཀྱི་ཕོགས་ཐོབ་དང་། དེ་སྟེང་གསང་བས་རིན་སྦྱར་ནས་ངན་གཡོས་ལྷག་ཟས་བྱས་པ་འདི་དག་ཚང་མ་འགན་ས་བདག་པ་ཚོའི་སྟེང་སླེབས་ཡོད་སྟབས་ཉེན་སྲུང་བྱེད་མི་ཐུབ་པར་ལུས།

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་སར་ བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ནི་གསར་ཆེན་སྤྱི་འགྱུར་རྙིང་མ་པའི་རིང་ལུགས་འཛིན་པའམ་ཉམས་བཞེས་གནང་མཁན་ཞིག་ཡིན་པས། དུས་རྟག་ཏུ་ཐེག་ཆེན་

གྱི་དགོངས་ཚུལ་ལྟར་རང་གི་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་ཚོའི་བདེ་ཐབས་ཁོ་ནར་གཟིགས་སྐྱོང་གནང་བཞིན་དུ་མཆིས། སྐུ་ཚེ་མཐའ་མའི་ཞི་བདེའི་ངང་དུས་འདའ་བར་དགོངས་ཀྱང་། སྐབས་ཉེས་ཤིག་ལ་རྒྱལ་པོའི་ཁྲིམས་ཚང་ནང་སྐུ་ངལ་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་མ་ཟད། དེ་སྟེང་རྒྱལ་སྲས་བགྲེས་ཤོས་ཀུན་བཟང་དཔལ་འབྱོར་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་རྒྱ་གར་གྱི་ཆེད་དུ་འགལ་རྐྱེན་ཆེན་པོ་ཞིག་གིས་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པ་འདིས། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐུགས་ལ་ཐོག་ཐུག་དང་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་རེད། དེ་ནས་རིམ་བཞིན་ཐུགས་སྣང་ཆེན་པོས་སྒོམ་སྒྲུབ་ཉམས་ལེན་གནང་རྒྱུ་དང་ལྷག་པར་འཁོར་ཡུག་གི་མཛེས་ལྗོངས་གངས་རི་ལ་སོགས་པ་རི་མོའི་རིགས་འབྲི་རྒྱུའི་ཐུགས་འདོད་ལྟར་ཞི་བདེའི་ངང་དུས་འདའ་བར་མཛད་ཅིང་། སྲས་འབྲིང་བ་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་མཁྱེན་ཡོན་སྦྱངས་བརྩོན་མཐར་ཕྱིན་ནས་རང་ཡུལ་དུ་ཕྱིར་ཕེབས་ནས་རིམ་པས་ལས་འགན་རྣམས་ལ་ཉམས་མྱོང་གསོག་ཐབས་མཛད། མདོ་དོན་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་སྐུ་དབང་རྣམས་བཞེས་རྒྱུའི་སྦྱོང་བརྡར་དང་ཉམས་མྱོང་མི་ཉུང་བ་གསོག་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་མཛད་པ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ནི་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱི་དཔུང་གཉེན་ངོ་མ་དེ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་ཞུ་གི་ཡོད་པ་བཞིན། ཁོང་གིས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གནང་ཡུན་རིང་། སྲིད་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་དོན་གནད་གལ་ཆེན་རིགས་དང་། སྤྱི་ཚོགས་ལ་ཕན་པའི་འགྱུར་བཅོས་དང་གསར་བསྐྲུན་[121] རིགས་སྣ་ཚོགས་མཛད་ཡོད་པས་ཁོང་གི་སྐུ་ཚེ་ནི་ཕལ་ཆེར་ཡུལ་འདིའི་འབངས་མི་སེར་བདེ་ཐབས་ཁོ་ནའི་ངང་དུས་འདའ་བར་མཛད་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་གནས་སྟངས་ཐོག་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་གཏོང་གནང་མཛད་མཁན་གྱི་དེད་དཔོན་ཞིག་ཡིན་ལ། ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་དུས་སུ་སྲིད་དོན་གྱི་བཙན་གནོན་ཤུགས་ཆེན་བྱུང་ཡང་དཔའ་མཛངས་ལྡན་པའི་སྒོ་ནས་གདོང་ལེན་གནང་སྟེ། ཕན་ཚུན་ཚང་མའི་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་ཞིག་མཛད་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད་རེད།

121 B. S. K. Grover, *Sikkim and India.* 1974, pp. 28, 29.

དུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་ལ་ལྟོས་ཏེ་ཡུལ་འདིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ལ་བཅོས་སྒྱུར་རམ་ལེགས་བཅོས་བྱ་རྒྱུའི་དགོངས་པ་གཏིང་ཟབ་ཡོད་པ་ལྟར་ཡུལ་མི་ཚོའི་དེ་མ་ཐག་པའི་དཀའ་ངལ་རྣམས་སེལ་ཕྱིར་ལེགས་བཅོས་ལམ་ལྷོང་ལྡན་པ་ཞིག་ལག་ལེན་བསྟར་འགོ་ཚུགས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༧ ལོ་འཛུགས་ཏུ་ཛར་ལན་གི་ "Jarlangi" དང་ "ཀ་རུ་བ་" Karuwa ཞེས་དོས་འཁྱེར་བྲན་གཡོག་བཀོལ་སྤྱོད་བྱ་རྒྱུའི་ལུགས་སྲོལ་ངན་པ་དེ་རྩ་མེད་བཟོ་རྒྱུ་ཡུན་རིང་ནས་དགོངས་ཚུལ་ཡོད་པ་ལྟར། འབངས་མི་སེར་གྱི་གནས་སྟངས་ཡར་རྒྱས་སུ་དམིགས་པའི་གོམ་བགྲོད་ཐོག་མ་དེ་ནི་དེ་ཉིད་མེད་པ་བཟོ་རྒྱུ་དེ་ཡིན་ཞིང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༨ ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༢ ཉིན་དེ་སྔ་ནས་དར་ཡོད་པའི་ས་ཞིང་དེབ་བསྐྱིལ་ཚོག་པའི་དབང་ཚད་དང་ས་ཞིང་ཐོགས་མར་གཏོང་མཁན་གྱི་ཀ་ཛི་ས་བདག་རྣམས་ཀྱིས་བེད་སྤྱོད་བཞིན་ཡོད་པའི་དབང་ཚད་རྣམས་ཡོངས་རྫོགས་ཕྱིར་འཐེན་བྱ་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱ་ཞིག་རྒྱལ་ཡོངས་ཁྱབ་བསྒྲགས་མཛད་པ་དེ་ནི་བསྒྱུར་བཅོས་གཉིས་པ་དེ་ཡིན།[122]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ བར་དུ་ཆོས་རྒྱལ་འདིས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་ཕྱག་ལས་གནང་བ་རྣམས་ཕལ་ཆེར་ཕྱུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཕ་སྟག་བྱུང་ཡོད་ན་ཡང་། སྐབས་འགར་རྒྱ་གར་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་པས་འཛིན་སྐྱོང་ལ་ཐེ་བྱུས་བྱས་པ་དང་། གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་ཆེ་གྲས་ཁ་ཤས་དང་མཉམ་སྟང་མེད་དོགས་ཟློན་རིགས་གང་ཡང་མེད་པར་བག་མེད་སྤྱོད་པ་རྩིང་པོ་བྱས་པ་ཁ་ཤས་ཙམ་མ་གཏོགས། སྤྱིར་བཏང་ཆོས་རྒྱལ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་མཛད་ཕྲིན་ཕལ་ཆེ་བ་གྲུབ་འབྲས་ལྡན་པ་ཞིག་བྱུང་བར་ངོས་འཛིན་ཞུ་གི་ཡོད་པ་རེད།

ཡུལ་འདིར་སྲིད་དོན་གྱི་ལས་འགུལ་འདི་རིགས་དེ་སྔོན་དེ་ཙམ་གྲགས་སྒྲོང་མེད་ཅིང་། ཆོས་རྒྱལ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་རིམ་བཞིན་སྐུ་གཟུགས་བདེ་མིན་རྐྱེན་གྱིས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གནང་རྒྱུ་ཉུང་དུ་ཕྱིན་པས་ན། རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་གང་གི་

122 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 35 quated from "*Sikkim Coronation*" (Gangtok) pp. 11, 12.

སློབ་གཉེར་མཐར་ཕྱིན་མཚམས་རིམ་པས་ཡབ་ཀྱི་སྐུ་མདུན་ནས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཉམས་མྱོང་ཆེ་བཞེས་ཀྱིས་དབང་ཚད་ལྡན་པའི་སློ་ནས་འཛིན་སྐྱོང་གནང་མཐར་ལོ་གཅིག་རྗེས་སྐུ་དབང་ཡོངས་རྫོགས་འགན་བཞེས་གནང་།

དེ་སྐབས་རྒྱ་གར་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་དབྱིན་ཇིར་ངོ་རྒོལ་གྱི་རྣམ་པར་རྒྱ་གར་གཏོང་ "Quit India" ཞེས་པ་དང་། དབྱིན་ཇི་དང་ལྷན་མཉམ་སྦྲེལ་མི་བྱེད་པའི་ལས་འགུལ་ "Non-Cooperation Movement" ཞེས་པ་སོགས་བརྩམས་ཏེ་རྒྱ་གར་ཡོངས་ནང་ཁྲུབ་བརྡལ་ཧ་ཅང་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་དེ་ལྟར་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་སྲིད་དོན་གྱི་སློ་ནས་རང་དབང་འཐབ་རྩོད་འདི་འདྲའི་རིགས་མེད་པར་ཞི་འཇམ་དུ་གནས་བཞིན་ཡོད་མོད་སྐབས་དེར་ཏོག་ཏུ་ཤེས་ཡོན་ལྡན་པའི་བལ་རིགས་ཡར་ཐོན་ཅན་འགའ་ཞིག་གིས་གསང་བའི་སློ་ནས་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་འགྲོར་ལྡན་འགའ་ཞིག་གི་རྒྱབ་སྐྱོར་འོག་འབྲས་ལྗོངས་ས་ཁུལ་གྱི་ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་དང་། བཙན་པོ་དབང་ཡོད་ཀྱི་གཞུང་འཛིན་གྱི་སྲོལ་སྲིང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གཞུང་ལ་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ངོ་རྒོལ་གྱི་སྐྱོན་འཛུགས་བྱ་འགོ་ཚུགས། རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་མཁན་ཁ་ཤས་ཀྱི་དོ་སྣང་ལ་བརྟེན་ངོ་རྒོལ་བ་རྣམས་བློ་སྤོབས་ཆེར་བསྐྱེད་ཀྱིས་འབངས་མི་སེར་ཉམས་ཆུང་གི་བདེ་དོན་ལ་དམིགས་ཏེ་ཚོགས་པ་གསར་པ་ཞིག་བཙུགས་ཡོད་ཀྱང་། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཕོ་བྲང་ནས་སྣ་བཏོད་ཀྱི་རང་དབང་སྤྲིན་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་ནས། ངོ་ལོག་པ་རྣམས་ཀྱིས་གོ་བ་ལོག་སྒྲུབ་ཀྱིས་ད་དུང་སེམས་ཤུགས་འཕར་ཏེ་སྲིད་དོན་གྱི་ལས་འགུལ་མངོན་གསལ་དོད་དུ་བཏང་སྟེ། མདོར་ན་ཁོང་ཚོའི་འདོད་དོན་གཙོ་བོ་ནི། ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་དང་དཔོན་དབང་སྲིད་གཞུང་རིང་ལུགས་རྩ་མེད་དུ་གཏོང་རྒྱུ་དེ་ཡིན་པ་རེད།

དེ་སྐབས་རྒྱ་གར་འཕགས་པའི་ཡུལ་དུ་བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་གན་དྷི་མཆོག་གིས་འཚེ་མེད་ཞི་བའི་ལམ་སྲོལ་གྱི་སློ་ནས་དབྱིན་ཇིར་ངོ་རྒོལ་གྱི་ལམ་སྲོལ་གསར་པ་ཞིག་བཙུགས་པ་དེར་རྒྱ་གར་རྒྱལ་ཡོངས་ནང་གྲུབ་འབྲས་གཟི་བརྗིད་ལྡན་པ་ལོན་པའི་འབྲས་བུར་ཕྱི་ལོ་

༡༩༤༧ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༡༥ ཉིན་རྒྱ་གར་འདི་ཉིད་རང་དབང་རང་བཙན་གཙང་མའི་རྒྱལ་ཁབ་གཅིག་ཏུ་གྱུར་པའི་རྗེས་སུ་འབྲས་ལྗོངས་སུའང་ས་གནས་དུ་མར་ཡུལ་མི་ཚོའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་ཡག་ཏུ་གཏོང་འཆར་གྱི་སྒྲིག་འཛུགས་གསར་པ་མང་པོ་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱུས། དེ་དག་ནི་སྐུ་ཞབས་རྣན་བྷཀ་དུར། ཏི་ཁ་རིས་དབུ་འཁྲིད་པའི་འོག་པྲ་ཇ་ས་མེ་ལན་(Praja Sammelan of Temi Tarku) ཞེས་པ་དང་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པས་དབུ་འཁྲིད་པའི་ "Praja Mandal of Chakung" ཞེས་པ་གཞན་ཡང་སྒང་ཏོག་ཏུ་ "Praja Sudhar" ཞེས་པ་སོགས་ཡིན།

སྒྲིག་འཛུགས་འདི་ཚོའི་འགོ་བྱེད་རྣམས་བསམ་པ་གཅིག་མཐུན་གྱིས་ཚང་མ་མཉམ་རུབ་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཕྱིང་ཚ་གཅིག་གི་སྟེང་ནས་དེང་དུས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་ལ་གདོང་ལེན་བྱེད་འཆར་དང་། དམིགས་ཡུལ་འདིའི་སྒོ་ནས་ཡུལ་འདིར་དམངས་གཙོ་ལམ་མཐུན་གྱི་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་ཞིག་གསར་འཛུགས་བྱེད་[123] རྒྱའི་ཐག་གཅོད་ཀྱིས། འདི་ཉིད་གཏན་འབེབས་ཡོང་ཆེད་ཚང་མ་སྒང་ཏོག་ཏུ་མཉམ་འཛོམས་ཐོག་ཚོགས་འདུ་བསྐོང་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས་པ་བཞིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༧ ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༧ ཉིན་སྒང་ཏོག་ཏུ་ཚོགས་འདུའི་སྐབས་གཤམ་འཁོད་དོན་ཚན་རྣམས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་བཙན་དབང་རིང་ལུགས་ལས་ཐར་ཐབས་ཀྱི་འབད་བརྩོན་བྱས་པ་ནི།

༡ འབྲས་ལྗོངས་ནང་ས་བདག་གྲལ་རིམ་རིང་ལུགས་རྩ་མེད་དུ་གཏོང་རྒྱུ།

༢ མི་མང་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་བར་སྐབས་གཞུང་འཛིན་ (Interim Govt.) ཞིག་གསར་བསྐོ་བྱ་དགོས་རྒྱུ། མི་སེར་དམངས་གཙོའི་གཞུང་ཞིག་འཛུགས་དགོས་རྒྱུའམ། མི་མང་གི་ཆེད་དུའམ། མི་མང་གི་གཞུང་ཞིག་དགོས་རྒྱུ།

༣ འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་ནང་འཛུལ་ཞུགས་བྱ་དགོས་རྒྱུ།

123 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, pp. 34, 35 འབྲས་ལྗོངས་སུ་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་དང་པོ་(Sikkim State Congress) ཞེས་པ་བཙུགས།

ཞེས་ཐག་ཆོད་དང་འབྲེལ་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་གསར་པ་ཞིག་བཙུགས། མིང་ལ་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སི་ (Sikkim State Congress) ཞེས་བཏགས། ཆོས་རྒྱལ་མི་གཅིག་དབང་སྒྱུར་གྱི་གཞུང་ལ་མི་མང་གི་ངོ་རྒོལ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་ཁྱབ་ཆེན་པོ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད་སྐབས། གཞུང་དང་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེའི་འགོ་ཁྲིད་རྣམས་ལ་མོས་མཐུན་བྱུང་བ་ལྟར། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཡུལ་འདིའི་མི་རིགས་གསུམ་ལས་སྐུ་ཚབ་གསུམ་དྲུང་ཆེར་བསྐོ་བཞག་མཛད་ཡོད་པ་ལས། མི་གསུམ་པོ་འདི་རྣམས་འབྲས་ལྗོངས་མི་མང་ཐམས་ཅད་མཚོན་ཕྱིར་སྐུ་ཚབ་ཡིན་པས་གཞུང་སྲིད་སྡེ་ཚན་ཁག་གི་དབུ་འཛིན་དུ་བསྐོ་བཞག་བྱས་པ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་དབང་ཚད་དང་ཉེར་མཁོའི་འགན་འཁུར་ཡང་སྤྲུལ་ཡོད་པ་བཞིན། ཁོང་ཚོས་གཞུང་དམངས་གཉིས་ཀར་སྙན་པའི་དྲང་བདེན་འབྱུང་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། སྐུ་ཚབ་རྣམས་ཀྱིས་སོ་སོའི་ཚོགས་པའི་དམིགས་ཡུལ་རྣམས་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་སྒྲུབ་ཐབ་མེད་པས། ཡུལ་འདིའི་མི་མང་རྣམས་ཀྱི་བཙན་ཤུགས་སྐྱོན་བཙེར་དུ་མར་བརྟེན་ནས་ལས་འགན་དེ་དག་ལས་དགོངས་ཞུ་དགོས་ཚུལ་ངོ་རྒོལ་བྱས་པར་བརྟེན་མང་ཚོགས་ཀྱི་མང་མོས་འདོད་བློ་བཞིན་གཞུང་གི་ལས་དོན་ནས་དགོངས་པ་མ་ཞུ་ཀ་མེད་ཆགས།

ཡུལ་འདིའི་མ་འོངས་པའི་གནས་སྟངས་སྐོར་ལ་རྒྱ་གར་གཞུང་དང་ལྷན་གྲོས་མོལ་བྱུང་བ་ལྟར། སྔར་ལྟར་སོར་གནས་ཆིངས་ཡིག་[124] (Stand - Still Agreement) ཞིག་ལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༨ ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༢༧ ཉིན་ཕྱག་མཚན་བཀོད་ཡོད། "འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་" ཞེས་པ་འདི་ནི་གཞི་རྩ་ནེ་པ་ལིའི་གོམས་གཤིས་དང་མཐུན་པའི་ཚོགས་པ་ཞིག་ཡིན། རིམ་པས་མཚན་སྙན་རྒྱས་པ་དང་། རང་གི་དམིགས་ཡུལ་དགོས་མཁོ་སྒྲུབ་ཕྱིར་ཞ་འབོད་ངོ་རྒོལ་རིགས་རྒྱུན་བསྐྱངས། ཡང་རྒྱལ་ཞེན་ཅན་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་ཤེས་ལྡན་འགའ་

124 A. C. Sinha, *Politics of Sikkim*, 1974, p. 27 (Stand - Still Agreement) ཞེས་པ་འདི་བོད་སྐད་དུ། སྔར་ལྟར་སོར་གནས་ཆིངས་ཡིག་ཅེས་པར་བསྒྱུར་བ་ཡིན། བསྒྱུར་གཞན་ལའང་དཔྱད་པར་འཚལ།

དང་ནེ་པ་ལི་ཉུང་ཤས་དང་བཅས་པས་བཟོད་མ་ཐུབ་པར་ཡུལ་འདིར་སྲིད་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་དབང་ཆད་རིགས་སྒྲོ་མཉམ་ཕྱིར། བློ་འཆབས་དང་བྲལ་བའི་སྒོ་ནས། "འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་" (Sikkim National Party) ཞེས་པ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༨ ཟླ་ ༤ ནང་གསར་འཛུགས་བྱས་ཤིང་། ཚོགས་པ་འདི་ཡི་དམིགས་ཡུལ་ནི་ཡུལ་འདིའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ངོ་བོའམ་རྣམ་པ་སྲུང་སྐྱོབ་བྱ་རྒྱུ་དེ་ཡིན་ན། རང་དབང་མེད་པར་རྒྱལ་སྲས་ཀུན་བཟང་དཔལ་འབྱོར་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གིས་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ཡིད་འཁྲུག་ངེས་བྱུང་ཡོད། གཞན་ཡང་ཡུལ་འདིའི་མི་རིགས་གསུམ་གྱི་གལ་གནད་ཅན་གྱི་གང་ཟག་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་རྒྱབ་སྐྱོར་ཐོབ་ངེས་སུ་གྱུར་ཡོད། གང་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་འདི་ནང་ནེ་པ་ལིའི་འཐུས་མི་ཚད་ལྡན་ཡོད་རུང་། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སི་ཚོགས་པས་གོང་གི་ཚོགས་པ་དེ་ནི་ལྷོ་མོན་གཉིས་གཅིག་པོའི་ཚོགས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ཡ་མཚན་ཅན་ཞིག་ལ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་རང་གི་ངོས་ནས་རྩ་ཁྲིམས་གཏན་འབེབས་བྱས་པ་མེད་རུང་། རང་གི་འདོད་པའམ་རྩ་བའི་དམ་བཅའ་ལྟར་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་རྣམས་འདི་ལྟར་སྣང་སྟེ།

༡ འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ནི་སྔ་དང་ཡང་མི་མཐུན་པར་ངོ་བོ་ཐ་དད་དུ་གནས་རྒྱུ།
༢ ཡུལ་འདིའི་གནའ་བོའི་མི་རིགས་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་ཐོབ་ཐང་ལ་སྲུང་སྐྱོབ་བྱ་རྒྱུ།
༣ འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་གྱི་ཡུལ་ནང་སྟོན་སྦྲེལ་བྱེད་རྒྱུ་ལ་ངོ་རྒོལ་ཤུགས་ཅན་བྱེད་རྒྱུ། ཡིན་ནའང་ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་དམ་ཟབ་གཏོང་རྒྱུར་འདོད་མོས་ཡོད་པ།
༤ མཐར་ས་བདག་གྲལ་རིམ་པའི་ལུགས་དང་། བྲན་གཡོག་བཀོལ་སྤྱོད་པའི་ལུགས་ལ་ངོ་རྒོལ་བྱ་རྒྱུའི་རྩོལ་བ་གཏོང་མེད་ཚུལ་བཅས་ཡིན་ནོ།

བར་ལམ་ཞིག་གི་རིང་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ནས་འདི་ལ་མཛད་བྱུས་གང་ཡང་མེད་པར་སྣང་

མེད་དུ་ལུས་སྐབས། ཅང་མི་སླ་བའི་དང་ཚུལ་འདི་ལ་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་ཁོང་ཚོའི་ལས་འགུལ་ལ་གྲུབ་འབྲས་ཐོན་པར་བརྩིས་ནས། ཁོ་ཚོས་སེམས་ཤུགས་གསར་བསྐྱེད་ཀྱིས་སླར་ཡང་ངོ་རྒོལ་བྱ་རྒྱུའི་མེ་ཙ་གསར་དུ་སྤར་ཏེ། འབྲས་གཞུང་ལ་ངོ་རྒོལ་གྱི་རྣམ་པ་སུ་འཐུད་རྒྱུན་འཁྱོངས་སྐད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ཟླ་ ༢ པའི་ནང་ལོ་འཁོར་གྲོས་ཚོགས་ཆེན་མོ་ཞིག་རོང་ཕུག་ཏུ་འཚོགས་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས། རོང་ཕུག་གྲོས་ཚོགས་དེའི་སྐབས་གྲོས་མོལ་བྱ་སྐབས་ཐམས་ཅད་གོང་བུ་གཅིག་སྒྲིལ་གྱི་སྒོ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ནང་། "ས་ཁང་གླ་མེད་ལས་འགུལ་"[125] (No Rent Campaign) ཞེས་ངོ་རྒོལ་ཤུགས་ཆེན་ཞིག་བྱ་རྒྱུ་ཐག་གཅོད་དང་། ལས་འགུལ་དེའི་ནང་འཕྱུག་མེད་ཀྱི་སྒོ་ནས་མཐུན་ཕྱོགས་དང་འགལ་ཟླ་རིགས་འཆར་འཁོད་ལམ་ལྷོང་ལྡན་པ་ཞིག་བྱས་ཡོད་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་ཁོང་ཚོས་འབྲས་ལྗོངས་མི་མང་ཡོངས་ལ། འབྲས་གཞུང་ནས་དགོས་མཁོ་ཐམས་ཅད་འདོད་བློ་ཁེངས་པར་མ་སྒྲུབ་བར་དུ་ས་གནས་སོ་སོའི་འགོ་དཔོན་ (Mandals) རྣམས་ལ་ས་ཁྲལ་དང་ཁང་ཁྲལ་རིགས་བསྡུ་རྒྱུ་དངོས་ཤུགས་བརྒྱུད་གསུམ་ནས་བཀག་འགོག་བྱ་རྒྱུའི་གཏན་འབེབས་བྱས།[126]

འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་དང་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་གཉིས་དབར་ནང་འགྲིག་མཛའ་མཐུན་ཡོང་ཕྱིར་དངོས་འབྲེལ་འབད་བརྩོན་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། སླར་ཡང་ལམ་ལྷོང་དུ་མ་སོང་བར། ཕན་ཚུན་དོགས་ཟོན་དང་ཡིད་ཆེས་མེད་པའི་དང་ལྡང་ནས་རང་རྒྱལ་གཞན་པམ་གྱི་གནས་སྟངས་སུ་གྱུར་ཡོད། དེ་སྐབས་ཡུལ་འདིར་སྲིད་དོན་གྱི་འགྱུར་བ་ཛ་དྲག་ཆེན་པོ་ཞིག་ལ་སླེབས་ཡོད་ཀྱང་ཕན་ཚུན་ཞི་འཇགས་ཀྱི་ནང་འགྲིག་མ་བྱུང་། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེའི་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡ ནས་

125 "No-Rent Campaign" ཞེས་པ་འདི་ཡང་དབྱིན་གཞིའི་ཚུལ་དུ། "ས་ཁང་གླ་མེད་ལས་འགུལ་" ཞེས་བསྒྱུར་བ་ཡིན།

126 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 37.

སྣང་ཏོག་ཏུ་མི་མང་བསྡུ་འཛོམས་ཆེན་པོའི་སྒོ་ནས་ངོ་རྒོལ་དཔྱིས་ཕྱིན་པ་བྱ་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས་པ་གཞིར་བཟུང་། ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་ལས་བྱེད་རྣམས་ཀྱིས་གྲོང་གསེབ་ནས་མི་མང་རྣམས་བསྡུ་སྐོང་བྱ་རྒྱུའི་ལས་འགུལ་ཤུགས་ཆེན་བརྩམས་པ་ལ་བརྟེན་གཏན་འབེབས་ཐེན་པའི་ཉིན་མོར། མི་མང་གི་འདུ་ཚོགས་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོ་ཞིག་གི་སར་དེ་སྐབས་དབུས་གཞུང་གི་གཞུང་ཞབས་ཟུར་པ་ཡིན་པ་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་ཚོགས་གཙོ་སྐུ་ཞབས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་གིས་དཔའ་ངར་ལྡན་པའི་གསུང་བཤད་གཅིག་གནང་བ་དེ་ཡི་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་སྲིད་དབང་གཅིག་འཛིན་རིང་ལུགས་པ་ཡིན་སྐོར་ངོ་རྒོལ་མཐར་ཕྱིན་པ་བྱས་པ་མ་ཟད། སྐབས་བབས་ཀྱི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི་འབྲས་ལྗོངས་ནང་མི་སེར་རིང་ལུགས་འཛུགས་ཐབས་བྱེད་རྒྱུ་དེ་ཡིན་ལུགས་དང་། ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་ནང་དམངས་གཙོའི་ལམ་ལུགས་དང་མཐུན་པར་མང་མོས་འོས་འདེམས་ཀྱི་སྒོ་ནས་དམངས་གཙོའི་སྲིད་གཞུང་ཞིག་འཕྲལ་དུ་གསར་འཛུགས་བྱེད་དགོས་པ་སོགས་ཀྱི་སྐད་འབོད་ཤུགས་ཆེན་བྱས་པ་རེད།

དེ་རྗེས་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ནས། ཡུལ་ནང་ཁྲིམས་འགལ་གྱི་བྱ་སྤྱོད་སྡུག་རྩུབ་ཅན་ཤིན་ཏུ་ཛ་དྲག་པོར་གྱུར་ཡོད་པ་མཁྱེན་ཆུབ་ཀྱིས། ཛ་དྲག་གི་སྐབས་འདིར་ཕན་ཚུན་གཉིས་ཐད་ནས་ངོས་ལེན་བྱ་འོས་པའི་གྲོས་མོལ་བྱ་རྒྱུའི་ཐོག་ནས་ཡུལ་ནང་ཞི་བདེ་ལྷིང་འཇགས་ཡོང་རྒྱུར་འབད་བརྩོན་གནང་། སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་འདི་ཚོས་མི་མང་ཉམས་ཆུང་རིགས་ལ་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱེད་རྐྱེན། གནས་སྟངས་ཚབས་ཆེར་འགྱུར་ཉེན་ཆེ་བས་དུས་འགྱངས་སུ་མ་སོང་བར། རང་གཞན་གཉིས་ཕན་འབྱུང་ཕྱིར་བཀའ་མོལ་གྱི་སྒོ་ནས་ཐག་གཅོད་གནང་རྒྱུ་མཛད།

རྒྱ་གར་གཞུང་ནས་ཀྱང་ཡུལ་འདིའི་ནང་ཁྲིམས་ཀྱི་རྐྱག་ཐེང་ཉེན་ཚབས་ཆེ་རུ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པར་བསྣུན་གཅེར་བྱུང་བ་མངོན་གསལ་དང་གང་སྒྱུར་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཙུར་ཟིང་མགོ་ཉོག་ཅན་ཞིག་ཏུ་མ་གྱུར་སྔོན། ཆུང་དུས་ནས་མེད་པ་བཟོ་རྒྱུའི་ཐབས་

ཞེས་མ་བྱེད་མཐུ་མེད་དུ་སྣང་། ཛ་དྲག་རྐྱེན་ངན་འདི་ལ་བརྟེན་ནས། རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེའི་འཐུས་མི་ཚོས་བག་མེད་ཟིང་སློང་གི་བྱ་སྤྱོད་འདུ་ཁྲབ་སྟོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པར། སྣང་མེད་དུ་འཛོག་ཐབས་བྲལ་བར་སྣང་ངེ། འབྲས་ལྗོངས་སུ་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་ནམ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་སྐུ་ཞབས་ཨེཙ་ཌ་ཡལ་ (Mr. H. Dayal) མཆོག་གིས། འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་གཉིས་དབར་མཉམ་འབྲེལ་གྲོས་མོལ་གྱི་སྒོ་ནས་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་འདོད་བློ་ཁེངས་པར་ཡོང་རྒྱུའི་ནང་འགྲིག་ཞིག་གནང་རྒྱུའི་དུས་ལ་བབས་པར་དགོངས་ནས། མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་མཆོག་དང་། ཆོས་རྒྱལ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་རྣམ་གཉིས་ལ། གནས་སྐབས་འཕྲལ་སེལ་ལམ་བར་སྐལ་གཞུང་ (Interim Government) ཞིག་འཛུགས་བསྐྲུན་གནང་དགོས་རྒྱུའི་འཆར་བསྐུལ་ཚད་མེད་ཞུས་ཡོད། གཞུང་འཛིན་ལྷན་ཚོགས་དེའི་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་ནས་མི་གསུམ་བསྐོ་བཞག་གནང་རྒྱུ་དང་། འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ནས་ཀོང་རེ་སེ་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་ངོས་ལེན་བྱ་འོས་པའི་ཕོ་བྲང་གི་འགོ་བྱེད་ཆེ་བགྲེས་གཉིས་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཐད་ཀར་བསྐོ་བཞག་གནང་སྟེ་ལྷན་ཚོགས་འཐུས་མི་ལྔ་ཅན་ཞིག་གོ་སྒྲིག་གནང་རྒྱུའི་འཆར་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད། འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གྱིས་ཞུས་དོན་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་བཀའ་བློན་འཛུགས་བསྐྲུན་གནང་རྒྱུའི་ངོས་ལེན་གནང་ཡོད། དེ་རྗེས་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་སྲིད་དོན་གྱི་དཀའ་རྙོག་ཐམས་ཅད་ཞི་ཕྱིར་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་ཚོགས་གཙོ་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་མཆོག་ལ་གཞུང་འཛིན་དབུ་ཁྲིད་ཆེད་མགྲོན་བརྡ་བཏང་གནང་ཡོད་པ་རེད།

མདོར་ན་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་དུས་ཡུན་རིང་མོ་ཞིག་གི་རྗེས། མི་མང་གི་དགའ་མོས་ཡོད་པའི་བློན་ཆེན་ལྷན་ཁང་གི་ཐོག་མ་དེ་འགོ་ཚུགས། བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་མཆོག་བློན་པོ་གཙོ་བོ་དང་། བློན་པོ་གཞན་བཞི་ནི། འབྲས་གཞུང་ནས་བསྐོ་བཞག་མཛད་པའི་ཡབ་པ་རྡོ་རྗེ་དགྲ་འདུལ་དང་། (Yapa Dorjee Dadul, later retired as the Chief

Secretary of the Sikkim Durbar) ཤྲཱི་ཞབས་ཨར་ པི་ ཨལེ་ (Shri R. P. Alley, later retired as the Press Manager) གཉིས་དང་། ཤྲཱི་ཞབས་ཙནྡྲ་དས་རཡེ་ (Shri Chandra Das Rai) དང་དམག་དཔོན་ལྡེ་མིག་སེང་གེ་ལེབ་ཙ་ (Captain Demick Singh Lepcha) གཉིས་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་ནས་བསྐོ་བཞག་བྱུང་། བོད་རྣམས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༩ ཉིན་བཀའ་བློན་གྱི་གོ་གནས་སུ་དམ་བཅའ་འབུལ་བཞེས་གནང་།[127]

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་མོའི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་གདོང་ལེན་གནང་སྟེ། གཞུམ་འཁོད་བློན་ཆེན་རྣམས་བསྐོ་བཞག་མཛད་པ། འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་འབྲེལ་གསར་ཤོག་གསལ་བསྒྲགས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༦ ཅན་འཁོད་པར་ཁྱབ་བསྒྲགས་གནང་། ཤྲཱི་ཞབས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་བློན་པོ་གཙོ་བོ། ནང་སྲིད།
དམག་དཔོན་ལྡེ་མིག་སེང་གེ་ལེབ་ཙ། བློན་པོ། འཕྲོད་བསྟེན་དང་།
ཤྲཱི་ཞབས་ཙནྡྲ་དས་ རཡེ། བློན་པོ། ཤེས་རིག་དང་འགྲིམ་འགྲུལ།
ཡ་བ་རྡོ་རྗེ་དགྲ་འདུལ། བློན་པོ། དཔལ་འབྱོར།
ཤྲཱི་ཞབས་ ཨར་ པི་ ཨལེ་ བློན་པོ། ནགས་ཚལ་དང་ས་ཁྲལ་ལས་ཁུངས།

ཡིན་ནའང་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་གོང་བུ་དེ་སྐོར་ཡང་ཉམས་རྒུད་ཀྱི་རྣམ་པར་སོང་། བོད་རྣམས་བཀའ་བློན་དུ་བསྐོ་བཞག་མངའ་གསོལ་རྗེན་འབྲེལ་བྱས་པའི་ཉི་མ་ནས་བློན་པོ་གཙོ་བོ་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་རྣམ་གཉིས་དང་ལྷན་ཚབ་སྲིད་ཀྱི་གྲོས་མཐུན་གནང་ཕྱོགས་ཐད་མི་མཐུན་པ་ཆེན་པོ་བྱུང་འདུག དེ་བས་ན་བོད་རྣམས་ཀྱི་དབར་ལ་དངོས་འབྲེལ་གསལ་སྤྱབས་ཀྱི་རྣམ་པར་གྱུར་ནས། ཕན་ཚུན་གཉིས་དབར་གོ་ནོར་ཆེན་པོས་མཐུན་

127 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 38.

དཀའ་བའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར། དེ་སྐབས་ཡུལ་གྱི་གནས་སྟངས་ཇེ་སྡུག་ཇེ་ཞན་དུ་གྱུར་ནས་སླར་ཡང་ཟིང་འཁྲུག་ཆེན་པོ་ལངས་ཉེན་ཆ་མ་མཚིས་པ་ལྟ་བུར་གྱུར་ཡོད། དེར་བརྟེན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༦ ཉིན་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་མོ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་ནམ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་སྐུ་ཞབས་ཟླ་ཡལ་མཆོག་ལ་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་འགན་འཁུར་བཞེས་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་གནང་འདུག དེའི་ཉིན་མོ་རང་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་མཆོག་གིས་བཀའ་བློན་རྣམས་བསྡུ་སྐོང་གནང་[128] སྐུ་བཀའ་བཙན་པོས། ཡུལ་འདིའི་འཛིན་སྐྱོང་ཐམས་ཅད་དེ་རིང་ནས་བཟུང་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་འགན་བཞེས་པ་ཡིན་ཞེས་བཤད་ཡོད་འདུག དེ་ལྟར་ཡུལ་གྱི་མི་མང་ཚོས་ངོ་རྒོལ་དང་དཀའ་ངལ་ཇི་ཆེ་བརྒྱབས་སྐུ་བཀའ་བློན་གྱི་གཞུང་གསར་པའམ་དང་པོ་བསྐོ་བཞག་བྱས་པ་དེ། ཉིན་ཀི་ཤུ་རྩ་དགུ་ལས་གནས་མ་ཐུབ་པར་གོ་གནས་ནས་ལྷུངས།

དེ་རྗེས་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་ཆེ་བ་སྐུ་ཞབས་ལལ་ J. S. Lall, I. C. S. མཆོག་ལ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ངོ་སྤྲོད་རྒྱབ་གཉེར་དང་བཅས་ཡུལ་འདིའི་དྷི་ཝན་དང་པོ་དེར་ (First Dewan) རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་བསྐོ་བཞག་བྱས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༡༡ ཉིན་མོ་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་འགན་དབང་བཞེས་པ་ནས་བཟུང་། མི་མང་གི་འདོད་མོས་དང་མཐུན་པའི་དེང་དུས་དམངས་གཙོའི་རིང་ལུགས་ལྟར་འཛིན་སྐྱོང་གནང་འགོ་ཚུགས། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཡིག་ཚང་ནས་མགོ་མེད་འགོ་བྱེད་འགའ་ཤས་རང་གི་གོ་གནས་ལས་ཕབ་སྟེ། ཤེས་འཛིན་གཉིས་ལྡན་གྱི་འགོ་བྱེད། མི་མང་ལ་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱེད་ཐུབ་མཁན་རྣམས་བསྐོ་འཛུག་བྱས། ཁོང་གིས་ལྷག་པར་ཡུལ་འདི་རྫོང་ཁག་བཞིར་ཆ་བགོས་བྱས་ཏེ་དབང་འཛིན་སླ་བར་བཟོས། རྫོང་གཉིས་རེ་ཏེ་སིལ་དར་ Tehsildar རེ་རེའི་འགན་འཛིན་འོག་ཏུ་བཞག ཏེ་སིལ་དར་འདི་རྣམས་ནི་འབྲས་གཞུང་གིས་ཐད་བསྐོས་ཡིན་པ་དང་དབང་ཚད་ཆེན་པོའི་སྒོ་ནས་

128 B. S. K. Grover, *Sikkim and India* 1974, p. 39.

ལས་འགན་སྣ་ཚོགས་ལ་གཟིགས་སྐྱོང་ཐུབ་པ་དགོས་རྒྱུ་དང་། རང་གི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་རྫོང་ཁག་རྣམས་སུ་རྣམ་ཀུན་ལུགས་སྲོལ་བཟང་པོ་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱ་རྒྱུ་དེ་ཡིན།

ཡུལ་འདིའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་གནས་སྟངས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཕྱིར། དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༥-༡༩༨༦ ལོར་དབུ་བརྩུགས་ཟིན་པ་ལྟར། ཁོང་གིས་ཀུང་གཞི་བརྗོད་ལྡན་པའི་གོམས་བགྲོད་ཐོག་མ་དེར། བརྒྱ་ཕྲག་མང་པོའི་སྔོན་རོལ་ནས། ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་དང་ས་བདག་གྲལ་རིམ་ལུགས་སྲོལ་རྣམས་མེད་པར་བཟོས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༩ ཟླ་བ་ ༦ ནང་ཚུད་ས་བདག་རྣམས་ཀྱིས་ས་ཁྲལ་དང་ཁང་ཁྲལ་མི་མང་ལས་བསྡུ་མི་ཆོག་པའི་བཀའ་རྒྱ་ཤུགས་ཆེ་རུ་བཏང་། ས་བདག་གྲལ་རིམ་པས་དབང་ཡོད་བཙན་གནོན་ཁོ་ནའི་སྒོ་ནས་ཡུལ་འདིའི་འཛིན་སྐྱོང་གི་སྲིད་བྱུས་འཆར་བཀོད་བྱ་སྒོ་ཐམས་ཅད་ལ་མེད་དུ་མི་རུང་བ་ལྟ་བུ་གནའ་སྔ་མོ་ནས་དར་བཞིན་ཡོད། རྒྱུ་མཚན་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་ཆོས་ལོ་ངོ་བཅུ་འདི་ནང་ཚུད་ལ་ངོ་རྒོལ་དང་སྐྱོན་བརྗོད་དུ་མ་བྱས་ཡོད། གང་ལྟར་ཡང་ས་བདག་རྣམས་ཀྱིས་དེ་སྔ་ལོ་བཅུའི་རིང་ས་ཞིང་བོགས་མར་བཏང་བའི་དུས་ཡུན་རྫོགས་ན་སླར་བོགས་མར་གཏོང་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་ཆད་དེ། མི་མང་སྙིར་ལངས་ཀྱི་ལུགས་དར་བས། འབྲས་གཞུང་ནས་ཁྲིམས་མཐུན་བོགས་མར་གཏོང་ཆོག་པའི་རིགས་རམ་བྱས་མེད། ས་བདག་གྲལ་རིམ་པའི་ལུགས་སྲོལ་རྩ་མེད་དུ་གཏོང་རྒྱུར་གུན་བསབ་ཀྱི་དངུལ་སྤྲད་དེ་ལག་ལེན་བསྟར་སྐབས་འཁྲུགས་ཟིང་རིགས་གང་ཡང་བྱུང་མེད། མདོ་དོན་དམངས་རིགས་སྐྱོ་པོའི་རིགས་རྣམས་ས་བདག་ཚོའི་གཉའ་གནོན་བཤུ་གཞོག་གི་འོག་ལས་བཅིངས་གྲོལ་གྱི་རྣམ་པར་གྱུར་བའང་ལུགས་སྲོལ་གསར་པ་འདིར་ངོས་ལེན་བྱས་པ་ལས་བྱུང་བ་ཡིན། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་འབངས་མི་སེར་ཚང་མས་དཔལ་འབྱོར་གནས་སྟངས་ལ་ཡར་རྒྱས་གསར་པ་སྐྲུ་རེངས་དང་པོ་ཤར་བ་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ངོས་ལེན་བྱེད་བཞིན་པའི་ངང་སྤྱི་ཚོགས་དང་དཔལ་འབྱོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་གྱུར་མཛའ་འབྲེལ་གོང་བུ་གཅིག་སྒྲིལ་བྱས་པ་ལྟར་མཛོན།

འབྲས་གཞུང་ནས་ས་ཁྲལ་བསྡུ་ཕྱོགས་སྐོར་ལུགས་སྲོལ་ཆ་སྙོམས་ཞིག་དགོས་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ཡོད། ལིང་མོ་ར་ཡི་ཟླ་ཧྥ་དུར་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན་གྱི་གཞིས་ཀ་ནི། ཁོང་དང་ཁོང་གི་ནང་མི་བརྒྱུད་འཛིན་ཆོས་བེད་སྤྱོད་ཆེད་གནང་སྦྱིན་དུ་ཕུལ་ཐོབ་བྱུང་དོན་ལྟར་ཡིན་ནའང་། དེ་སྐབས་ཡུལ་ནང་ས་ཁྲལ་དང་ཁང་ཁྲལ་བསྡུ་རྒྱུའི་སྡུག་རྩུབ་ལ་ཡུལ་མི་ཚང་མས་ངོ་རྒོལ་ཤུགས་ཆེན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་སྐབས། དེ་སྐབས་ལིང་མོ་བློ་བཟང་ཆོས་ལྡན་གྱི་སྲུས་ཟུར་ཐོས་ཀ་ཛཱི་ས་བདག Jagirdar པ་སངས་རྣམ་རྒྱལ་གྱིས་རང་གི་གཞིས་ཀའི་ས་ཁང་རིགས་ཀྱི་ཁྲལ་བསྡུ་རྒྱུའི་དཀའ་ཚོགས་དང་ལྷག་པར་གཞུང་གི་འཆར་འགོད་ཟིན་པའི་གྲོས་གཞིར་ངོས་ལེན་དང་གཞིས་ཀའི་ཐོབ་ཐང་གཞུང་ལ་ཕྱིས་འབུལ་ཞུ་རྒྱུ་དང་། གུན་བསབ་ཀྱི་རིན་བབས་ཁེ་གྱོང་མེད་པར་སྤྲུལ་རྒྱུའི་ཞལ་བཞེས་གཞུང་ནས་ཐོབ་ཡོད། དེ་ལྟར་ལིང་མོ་གཞིས་ཀ་གཞུང་བཞེས་བཏང་བ་ནས་བཟུང་མི་མང་ཆོས་སྤྱོན་གྱི་ལུགས་སྲོལ་རྙིང་པ་ས་བདག་གྲལ་རིམ་པ་དང་། ཁྲི་ཁ་ཇར་རྣམས་ཀྱིས་གཉའ་གནོན་བཤུ་གཞོག་གི་རིང་ལུགས་རྣམས་རེ་ཞིག་ཇོགས་པར་བྱས་སོ།

གསར་བརྗེའི་རྣམ་པ་དེར་མི་མང་ཚོས་དགའ་མོས་བྱས་ཡོད། དེ་རྗེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ཟླ་ ༩ ནང་བེ་ཐི་ "Bethi" ཞེས་པའི་ལུགས་སྲོལ་གནའ་བོ་ནས་དར་བའི་གྲོང་གསེབ་སྐྱོ་པོའི་རིགས་རྣམས་ Landlords, Mandals and Kamdaris ཚོའི་ངལ་རྩོལ་དང་གླ་མེད་ཐོག་བཀོལ་སྤྱོད་བྱ་སྲོལ་ཡོད་པ་རྣམས་རྩ་མེད་བཏང་བ་གཞུང་འབྲེལ་བཀའ་ཁྲིག་སྤྲུལ་ཡོད། དེ་སྔ་ཁང་ཁྲལ་སྐོར་ལྟ་ཡིན་པ་ལས་སྐོར་གཉིས་སུ་མར་གཅོག་འཕྲི་བྱས་ཡོད། རིམ་པས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ཟླ་ ༡༠ པར་ཁང་ཁྲལ་སྐོར་གཉིས་པོ་དེའང་རྩ་མེད་དུ་བཟོས་ནས་ཁང་པ་རེས་སྟོང་མིན་ཙམ་དུ་སྐོར་རེ་སྤྲོད་རྒྱུའི་ལུགས་སྲོལ་གསར་པ་བཟོས།

ཧེ་སིལ་ཇར་ཚོའི་ལས་འགན་ནི་ཡུལ་ནང་ཞི་བདེ་འཛིན་ཐབས་བྱ་རྒྱུ་དང་ས་བདག་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་རྩ་མེད་བཟོས་ཟིན་རྗེས་ས་ཆའི་ཡིག་ཆ་གསར་པ་གོ་སྒྲིག

དགོས་རྒྱུ་དང་། ས་ཁྲལ་དང་དཀྱུས་མའི་ཁྲལ་རིགས་བསྡུ་རྒྱུའི་ལས་འགན་ཞིག་ཀྱང་ཡོད་སྐབས་ཀ་ཛིའམ་ས་བདག་ཟུར་པ་རྣམས་ཀྱི་ཡིག་སྙིང་ལས་ས་ཆའི་ཡིག་ཆ་ལེན་སྐབས། ས་ཆ་བོགས་མར་ལེན་མཁན་ཚོས་འགལ་ཟླ་ཤིན་ཏུ་ངར་པོའི་སྒོ་ནས་ངོ་རྒོལ་བྱས་པ་ལ་གནོད་ལེན་ཚད་མེད་བྱ་དགོས་བྱུང་འདུག གང་ལྟར་ཏེ་སེལ་ཐར་ཆོས་གཞིས་ཀ་སོ་སོའི་དགོས་མཁོའི་ཐོ་དེབ་ (Demand Register) གསར་པ་ཞིག་གོ་སྒྲིག་བྱ་སྐབས་བོགས་མར་ལེན་མཁན་ཟུར་པ་ཚོའི་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་འགས་ངོ་རྒོལ་བྱས་རྒྱང་གསར་བཟོ་བྱ་ཐུབ་པ་བྱུང་། ས་ཁྲལ་དང་དཀྱུས་མའི་ཁྲལ་རིགས་དེ་སྔ་ལོ་ངོ་ལྔའི་རིང་བསྡུ་མི་ཐུབ་པ་རྣམས་ཀྱང་དུས་ཡུན་ཐུང་ངུ་ཞིག་ནང་བསྡུ་ཐུབ་པ་བྱུང་བ་འདིས། འབྲས་གཞུང་གི་དཔལ་འབྱོར་ཉམས་རྒུད་དུ་སོང་བའང་སླར་གསོ་ཐུབ་པའི་གྲུབ་འབྲས་བཟང་པོ་བྱུང་བའང་བཤད། གྲོང་གསེབ་ཉམས་ཆུང་ཚོར་ཕན་པའི་གལ་ཆེའི་འཆར་བཀོད་རིགས། དཔེར་ན་སྨན་ཁང་ཆུང་ཆུང་རིགས་དང་། སློབ་གྲྭ། དེ་བཞིན་བགྲོད་ལམ་རིགས་འཛུགས་བསྐྲུན་ཐུབ་པ་བྱུང་འདུག དེ་ལྟར་དུས་ཡུན་ཐུང་ངུ་ཞིག་ནང་སྐུ་ཞབས་ལལ་མཆོག་གིས་ཡུལ་འདི་འཁྲུགས་ཟིང་མགོ་རྙོག་ཅན་གྱི་ཁ་ལས་སྐྱབས་ཏེ་ཞི་བདེའི་རང་བཞིན་དུ་འགྱུར་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད།

འབྲས་གཞུང་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་ཡུལ་འདིའི་མ་འོངས་གནས་སྟངས་སྐོར་གསལ་བཤད་དགོས་ཚུལ་གྲོས་འཆར་བཏོན་པ་ལྟར། སྔར་ཡོད་ཆིངས་ཡིག་རང་གར་བཞག་པ་ལས། གཞུང་གཉིས་ཀས་འདོད་མཐུན་ཡོད་པའི་མཉམ་འབྲེལ་དང་མཛའ་མཐུན་ལ་ཕན་པའི་ཕུགས་རྒྱང་རིང་པོའི་ཆིངས་ཡིག་ཞིག་འཛོག་དགོས་རྒྱུའི་བསམ་འཆར་བཏོན་པ་ལས་མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༠ ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༤ ཉིན་མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་དང་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་སྐུ་ཞབས་ཧ་རི་ཤྭར་ཌ་ཡལ་ (Mr. Harishwar Dayal) རྣམ་གཉིས་དབར་ཡུལ་འདིའི་མ་འོངས་གནས་སྟངས་ལ་གཞིགས་པའི་ཆིངས་ཡིག་ཞིག་ལ་སྣང་ཏོག་ཏུ་

མཚན་རྟགས་བཀོད་འདུག[129] ཆིངས་ཡིག་དེའི་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་གྱི་སྲུང་སྐྱོབ་འོག་གནས་རྒྱུ་དང་། དེ་ལྟར་ངོས་ལེན་ཐོག་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཡུལ་འདིའི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་དང་སྲུང་སྐྱོབ་སྐོར། དྲིལ་བསྒྲགས་དང་བཅས་པ་འགན་འཁུར་ལྟ་རྟོག་གནང་རྒྱུ་དང་། ནང་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་སྐོར་འབྲས་གཞུང་རང་གིས་རང་སྐྱོང་ཆ་ཚང་ཡོད་པའི་ཐོག་འཛིན་སྐྱོང་ཚགས་ཚུད་པོ་ཞི་བདེ་འབྱུང་ཕྱིར་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་འགན་འཁུར་གནང་[130] རྒྱུ་བཅས་དོན་ཚན་མང་པོ་གསལ་ཡོད། འདི་ནི་ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་བཟང་པོ་ཞིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན། མདོར་ན། རྒྱ་གར་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཡུལ་གཉིས་དབར་དེ་སྐབས་མཐུན་སྒྲིལ་གྱི་གཞི་བརྟན་ཡིད་ཆེས་འོས་པ་ལྟར་གྱུར་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༧ ཟླ་ ༤ ནང་ལྷན་འཛོམས་ཚོགས་འདུ་ཞིག་ཚོགས་པའི་ནང་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་འགོ་ཁྲིད་པ་སྣ་ཚོགས་གཅིག་མཐུན་གྱིས་ངོས་ལེན་གནང་དོན་ལྟར་ན། མ་འོངས་པར་ཡུལ་འདིའི་མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་ནང་འབྲུས་མི་དང་ཀྲུབ་སྐྱེགས་ཐོབ་སྐལ་རིགས། “ཤོག་ཁག་ཡང་ན་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་” ཡོད་པ་གཞིར་བཟུང་དགོས་རྒྱུ། འོས་འདེམས་བྱུང་ཆེ། ལྷོ་པ། མོན་པ། ནེ་པ་ལི་བཅས་མི་རིགས་གསུམ་ལ་ཀྲུབ་སྐྱེགས་འདྲ་མཉམ་བགོ་འགྲེམས་དགོས་རྒྱུ་དང་། དེ་སྟེང་འབྲུས་མི་ཁ་ཤས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཐད་བསྐོས་བྱ་རྒྱུར་ཚང་མས་འདོད་མཐུན་བྱུང་འདུག ཡིན་ནའང་མི་མང་གི་རེ་འདོད་ཐམས་ཅད་བསྐོང་ཕྱིར་དམངས་གཙོའི་གཞུང་ཞིག་འཛུགས་རྒྱུར་དཀའ་ངལ་དུ་མ་ཡོད་སྐབས། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་གོང་ལྟར་གང་མྱུར་ལག་ལེན་བསྟར་དགོས་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་བྱས་ཡོད།

འབྲས་གཞུང་གིས་ཀྱང་མི་མང་བདེ་དོན་ལ་དམིགས་ཏེ་སྲིད་དོན་གྱི་སྒོ་ནས་རྒྱ་གར་

---

129 V. H. Coelho, *Sikkim and Bhutan*, 1970, p. 115 (Appendix VII, Indo-Sikkim Treaty of 1950) ཆིངས་ཡིག་གི་དོན་ཚན་ཆ་ཚང་གསལ་འདུག

130 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, pp. 94, 95. Narendra Goyal, *Political History of Himalayan States*, 1966, New Delhi, p. 142.

གཞུང་དང་འབྲེལ་ལམ་མི་ཞུ་མཐུ་མེད་དུ་གཟིགས། བཀའ་མོལ་ཞིབ་ཕྲ་གནང་བའི་གྲུབ་འབྲས་སུ། སྲིད་དོན་ཐོག་ཁག་ཚོའི་གྲོས་མཐུན་གཞིར་བཟུང་ཐོག་རྩ་ཁྲིམས་ལ་བསྒྱུར་བཅོས་གནང་རྒྱུ་འགོ་ཚུགས། དེ་ལྟར་གཏན་འབེབས་ཟིན་རྗེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༢༢ ཉིན་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ངོས་ལེན་དང་ལེགས་གསོ་དང་བཅས་འབྲས་ལྗོངས་མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ "རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་བཀའ་ཁྱབ་"[131] གསལ་བསྒྲགས་མཛད། དེའི་ནང་དམིགས་སུ་བཀར་ནས་མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་དང་འགོ་བྱེད་ལྷན་ཚོགས་ཚོའི་ལས་འགན་དང་དབང་ཚད་སོགས་ཀྱི་ལམ་ལུགས་གསལ་འཁོད་བྱས་ཡོད། མདོ་དོན་སྙིང་པོ་ཡུལ་འདིའི་རྩ་ཁྲིམས་ཡིག་བཀོད་བྱས་པ་འདིས། ཡུན་རིང་ནས་ཡུལ་མི་ཚོས་དེ་ལྟར་དགོས་རྒྱུའི་ངོ་རྒོལ་སྐད་འབོད་བྱས་པའི་སྐོང་ཆ་དེ་ཡང་འདོད་དོན་ཡིད་བཞིན་དུ་སྐོངས་བར་བྱས་སོ།།

རྩ་ཁྲིམས་དེའི་ནང་།[132] མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་སུ་ཡོད་པའི་ཚོགས་གཙོ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་བསྐོ་བཞག་གནང་རྒྱུ་དང་འཐུས་མི་འོས་འདེམས་བྱས་པ་བཅུ་གཉིས་དགོས། "དྲུག་ནི་ལྷོ་མོན་གཉིས་གང་རུང་ནས་ཡིན་དགོས། ལྷག་མ་དྲུག་ནི་འབྲས་ལྗོངས་ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་ནས་ཡིན་དགོས། དེ་སྟེང་འཐུས་མི་ལྔ་འབྲས་ལྗོངས་མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཐད་བསྐོས་གནང་རྒྱུ" ཞེས་གསལ་ཡོད། མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་རྣམས་ལ་ཡུལ་ནང་ཞི་བདེ་འཛུགས་ཐབས་དང་། འབྲས་གཞུང་ཡར་རྒྱས་གཏོང་རྒྱུའི་ཁྲིམས་མཐུན་དབང་ཚད་ཡོད། ཡིན་ནའང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་བཀའ་འཁྲོལ་མེད་པར་ཟུར་འཛུག་བྱས་པའི་སྡེ་ཚན་རིགས་ལ་ཐག་གཅོད་བྱ་མི་ཆོག

ཟུང་འབྲེལ་དབང་འཛིན་ལམ་ལུགས་གསར་གཏོད་གནང་སྟེ། དམིགས་བསལ་ཟུར་

---

131 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 100 "Constitutional Proclamation" ཞེས་པ་འདི་རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་བཀའ་ཁྱབ་ཅེས་བསྒྱུར་ཡོད།

132 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, pp. 100, 101.

འཛིན་བྱས་པའི་སྤྱི་ཚན་ཁག (Reserved Subjects) དཔེར་ན་ཕྱི་འབྲེལ་ལས་ཁུངས། ནང་སྲིད། བདེ་སྲུང་། དཔལ་འབྱོར། ཁྲལ་བསྡུ་དང་འཆར་འགོད་ལས་ཁུངས་རྣམས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐད་ཀའི་དབང་འཛིན་འོག་བཞག་ཡོད། ཕྱོགས་གཉིས་ཀས་འཛིན་སྐྱོང་ཆོག་པའམ་འཕོ་འགྱུར་འོས་པའི་སྤྱི་ཚན་རིགས་ (Transfered Subjects) དཔེར་ན་ཞེས་རིག འཕྲོད་བསྟེན། སོ་ནམ་ལས་ཁུངས། ནགས་ཚལ་དང་། ཐོན་ཐྲིག་ཁྲལ་འབབ་ཁང་དང་བཅས་པ་རྣམས་འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་འོག་བཞག་ཡོད། ལྷག་པར་དེ་སྔ་རྩ་ཁྲིམས་བཀའ་ཁྲབ་ཟིན་པའི་ནང་གསུམ་འཁོད་དོན་ཚན་རྣམས་ཀྱི་སྐོར་ལ་འབྲས་ལྗོངས་འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ (Sikkim Council) ཀྱིས་གྲོས་བསྡུར་དང་འདྲི་བརྩད་བྱ་རྒྱུའི་དབང་ཆ་མེད་ཚུལ་གསལ་བཀོད་བྱས་ཡོད། དཔེར་ན།

༡ གཞུང་འཛིན་མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་ཁོང་གི་ནང་མིའི་སྐོར།

༢ ཡུལ་གྱི་ཕྱི་སྲིད་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་དང་ལྷག་པར་རྒྱ་གར་གཞུང་དང་འབྲེལ་ལམ་ཇི་ཡོད་སྐོར།

༣ ཇི་ལྟར་མཆོག་བསྐོ་བཞག་སྐོར་དང་ཁྲིམས་ཞིབ་ལྷན་ཚོགས་བསྐོ་སྒྲིག་སྐོར།

༤ ལས་དོན་ཇི་ཡིན་ཁྲིམས་ཁང་དུ་ནར་འགྱངས་སུ་ལུས་ཡོད་པའི་སྐོར་རྣམས་སོ།

འབྲས་ལྗོངས་སུ་དམངས་གཙོའི་གཞུང་གསར་དུ་བཙུགས་ནའང་མི་མང་གི་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་བྱུང་མེད་སྟབས། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་མགོ་ཁྲིག་ཅན་དང་ཕྱོགས་ལྷུང་ཅན་གྱི་གཞུང་ཡིན་ཚུལ་ལ་ངོ་རྒོལ་བྱས་འདུག ཁོང་ཚོས་ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་ཕོ་བྲང་གཞུང་གིས་མངའ་སྡེ་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་དབང་ཚད་ཐམས་ཅད་ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཀྱི་ཁ་ཕན་ཁོ་ནར་བེད་སྤྱོད་བྱེད་ཚུལ་ལ་ངོ་རྒོལ་བྱེད་བཞིན། གཞུང་དེ་མི་མང་གི་གཞུང་དང་མི་མང་གི་ཆེད་དུ་དགོས་ཚུལ་དང་། མི་མང་ལ་དབང་ཚད་ཡོད་པའི་གཞུང་ཞིག་ངེས་པར་དུ་དགོས་པའི་འབོད་བསྐུལ་སྐད་འབོད་བྱས་འདུག

དེ་རྗེས་རིམ་པར་ (Parity) "འདྲ་མཚུངས་"[133] ཞེས་པའི་ལག་ཆས་གཞུང་ལ་ངོ་རྒོལ་བྱ་རྒྱུའི་རྩོད་གཞི་ཞིག་གླེང་། དངོས་འབྲེལ་བརྗོད་ན་འདི་ནི་མི་རིགས་དབྱེ་འབྱེད་ཡོད་ཚུལ་གཞི་རྩར་བཟུང་ནས། ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་རྣམས་ཀྱིས་ཡང་ཡང་ངོ་རྒོལ་ཤུགས་ཆེན་བྱེད་རྒྱུའི་གླེང་གཞི་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། བློ་གཟུ་བོར་གནས་ནས་དྲང་བདེན་ཞིག་བརྗོད་ན། འདྲ་མཚུངས་ཅན་གྱི་རྩ་དོན་གཙོ་བོ་ནི་ཕལ་ཆེར་མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་སུ་ཀུབ་སྡེགས་ཀྱི་གྲངས་འབོར་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་ཆེད་དུ་དམིགས་ཏེ་བཞག་པ་དང་སློབ་གཉེར་གྱི་མཐུན་རྐྱེན་ལ་དམིགས་པའང་ཡིན་འདུག ཡིན་ནའང་མི་སྒྲེར་ཞིག་གཞུང་གི་ལས་ཀར་བཀོད་འཛུག་བྱེད་སྐབས། འདྲ་མཚུངས་ཅན་ཞེས་པའི་ལུགས་སྲོལ་འདི། ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་རྣམས་ཕྱིར་འབུད་དེ་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་མི་བསྐོ་བཞག་བྱས་ཡོད་ཚུལ་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་ཡོད་ཀྱང་དྲང་བདེན་རྩ་བ་ནས་མིན་པ་འདྲ། སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་པ་དེར་རིགས་པ་ཡང་དག་གང་ཡང་མེད་དེ། ཡུལ་འདིའི་ནང་མི་འབོར་ཆེ་ཤོས་ནི་ནེ་པ་ལི་ཡིན་པ་དང་། གཞུང་ལས་ས་མིག་སྟོང་པ་རྣམས་ཀྱང་འོས་གཞིའི་གྲངས་འབོར་ལ་རག་ལས་པ་ཞིག་ཡིན་འདུག འོས་གཞིའི་ནང་ནེ་པ་ལི་མང་པོ་ཡོད་པ་དང་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཉུང་ཉུང་ལས་མེད་ཀྱང་ཐོབ་ཐང་འདྲ་མཚུངས་དགོས་ཞེས་ཟེར་དོན་རྩ་བ་ནས་མིན་འདུག ནེ་པ་ལི་མི་འབོར་མང་ཤོས་ཡིན་སྟབས་གཞུང་ལས་སུ་འོས་གཞི་ཡང་མང་ཤོས་ནེ་པ་ལིའི་མི་རིགས་རང་ཡིན། དེ་སྔ་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་པ་དེ་ཇི་ཙམ་དྲང་བདེན་ཡིན་མིན། ད་ལྟ་གཞུང་གི་ཡིག་ཚང་སྡེ་ཚན་ཁག་སྣ་ཚོགས་ནང་གཞུང་ཞབས་པའི་གྲངས་འབོར་ལ་དཔྱད་ན་ཤིན་ཏུ་ཁ་གསལ་པོ་ཤེས་རྟོགས་འབྱུང་ངེས། ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་གྲངས་འབོར་ཉུང་ཉུང་ཡིན་པ་མཁྱེན་གསལ་རེད།

གང་ལྟར་ཡང་ལྷོ་པ་དང་མོན་པ་ཚོས་ཤེས་ཚོར་ཞིག་ལ། འདྲ་མཚུངས་ལུགས་སྲོལ་འདི་དུས་ཡུན་འགའ་ཙམ་ལས་བརྟན་པོ་མེད་པ་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་བས་ཁོང་ཚོས་མི་རིགས་དེ་

133 A. C. Sinha, *Politics of Sikkim*, 1975, p. 28.

དག་ཡུན་བརྟན་རྒྱུན་འཁྱོངས་གནས་ཆེད་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་གནའ་བོའི་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་འདིའི་ཐོབ་ཐང་དང་ཁེ་དབང་རྣམས་ཟུར་མཚན་གྱི་སྒོ་ནས་སྲུང་སྐྱོབ་རོགས་རམ་དགོས་རྒྱུའི་འབོད་སྐུལ་བྱས་ཡོད།

གང་ལྟར་ཡང་ཤེས་ཡོན་ཅན་དང་སྲིད་དོན་དོ་སྣང་ཅན་ནེ་པ་ལི་རྣམས་ཀྱིས་ད་ནི་འདྲ་མཚུངས་ལུགས་སྲོལ་སོར་གནས་དགོས་རྒྱུའི་འདོད་པ་ཡོད་པ་དང་གལ་ཏེ་ལུགས་སྲོལ་དེ་མེད་པར་གྱུར་ན། མི་འབོར་ཆེ་བའི་མི་རིགས་ཀྱི་ཁེ་དབང་ལ་གྱོང་གུད་ཆེན་པོ་འབྱུང་རྒྱུར་དོགས་ནས་བདག་ཉར་བྱ་རྒྱུའི་དགོས་མཁོ་མཐོང་བ་ལགས།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༧ ལོར་གཞུང་འབྲེལ་ཁྲལ་འབབ་བཀའ་རྒྱ་ཨང་དང་པོ་ཅན་དེས་ལྷོ་མོན་ (Bhutia-Lepcha) རྣམས་ཀྱི་སོ་སོའི་ས་ཆ་བདག་ཉར་བྱ་ཐུབ་ཅིང་ཡུལ་འདིའི་མི་འབོར་ཆེ་བའི་མི་རིགས་རྣམས་ཀྱིས་བཙུ་གཞོག་བཙན་འཕྲོག་སོགས་ལས་སྲུང་སྐྱོབ་ཚད་མེད་ཐོབ་ཡོད་པ་ནང་བཞིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༣ ལོར་མི་མང་གི་སྐུ་ཚབ་འདྲུས་མི་འོས་འདེམས་ཐོག་མ་དེ་གནང་སྐབས། སྲིད་དོན་སྒོག་ཁག་ཚང་མས་ཀྱང་ནང་དོན་ངོས་ལེན་བྱས་ཐོག་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཁས་བླངས་བཀའ་འཁྲོལ་དང་བཅས་ "འདྲ་མཚུངས་ལུགས་སྲོལ་" འདིས་ཀྱང་གནའ་བོའི་མི་རིགས་ཉམས་ཆུང་རྣམས་ཡུན་བརྟན་ཡོང་བའི་ཐོབ་ཐང་དང་སྲུང་སྐྱོབ་བྱས་ཡོད། འདི་ནི་ལོ་ངོ་རྫིལ་པོ་ཉི་ཤུ་བར་རྒྱུན་གནས་བྱུང་བ་དང་། དེ་རྗེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༨ ཉིན་ཕྱོགས་གསུམ་མཐུན་ཆིངས་[134] (Tripatriate Agreement) ཞིག་བཞག་པ་དང་། མཐར་འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་གིས་ Act 1974 ཞེས་པ་དེས་སྔར་གྱི་ལུགས་སྲོལ་རྩ་ཚིག་གཞིར་བཞག་གཏན་འབེབས་ཞིབ་མཚན་བཀོད་ཟིན་པའོ།།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༢ ཟླ་བཞི་པའི་ནང་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་དང་པོ་པཎྜི་ཏ་འཛ་ཝ་ཧར་ལལ་ནེཧ་རུ་ (Pandit Jawaharlal Nehru) མཆོག་དང་ཁོང་གི་སྲས་མོ་ཨིནྡྲ་གནྡྷི་ (Indra

---

134 B. S. Daś, *The Sikkim Saga*, 1983-Delhi, see Appendix 1, "The Agreement of May 8", 1973, p. 116.

Gandhi) རྣམ་གཉིས་འབྲས་ལྗོངས་སུ་གཟིགས་བསྐོར་ལ་ཕེབས་སྐབས་དེར། ཡུལ་གཉིས་དབར་མཛའ་མཐུན་གྱི་གྲོས་མོལ་དུ་མ་གནང་ཡོད་འདུག ཕོ་བྲང་གི་གཙུག་ལག་ཁང་མདུན་དུའང་མི་ཚོགས་ཆེན་པོའི་དབུས་སུ་སྲིད་བློན་མཆོག་གིས་བཀའ་སློབ་གནང་། གསུང་བཤད་དེའི་སྐབས་ཁོང་གིས་གསུངས་གསལ་ལྟར་ན། དེ་སྔ་འབྲས་ལྗོངས་གོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱ་གར་དང་སྦྲེལ་རྒྱུའི་དགོས་གལ་བརྗོད་པ་ནི་བྱབ་ཆུང་དང་དོན་མེད་ཡིན་ཚུལ་དང་། དེ་ལྟར་མ་འོངས་པར་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་ནང་སྦྲེལ་མཐུད་བྱ་རྒྱུའི་འདོད་པའང་མེད་ཚུལ་ནན་ཏན་གསུངས་ཡོད། སྐབས་ཡང་འདིའི་སྐོར་རྗེས་སུ་བསྐྱར་བློས་གནང་གསལ་ལྟར་ན། འདི་ལྟར "གལ་ཏེ་ང་ཚོས་ཡུལ་ཆུང་ཆུང་འབྲས་ལྗོངས་ལྟ་བུ་ཞིག་ང་ཚོའི་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུ་རྒྱུར་དྲག་ལས་བྱས་པ་ཡིན་ན་འབུ་སྲིན་ཆུང་ཆུང་ཞིག་མེ་མདས་བསད་པ་དང་འདྲ་པོ་ཞིག་རེད་"[135] ཅེས་ཀྱང་གསུངས་འདུག

ཡིན་ནའང་རྒྱ་གར་དམངས་གཙོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོའི་དབུ་འཛིན་སྣན་གྲགས་ཅན་པཎྜི་ཏ་འཇོ་ཝ་ཧར་ལལ་ནེཧ་རུས་དེ་སྔ་དྲོགས་འཆར་གླེང་བའམ་ལུང་བསྟན་ལྟ་བུ་དེ་དངོས་འབྲེལ་དུ་གྱུར་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ལོ་འགོ་ཙམ་གྱི་གནས་སྟངས་དང་། རིམ་པས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ནང་ཡུལ་འདིའི་གནས་སྟངས་ལ་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་ཐེབས་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་འོག་ཏུ་ཟླ་སྒྲིལ་ལམ་སྟོན་སྦྲེལ་བཏང་བའོ།།

ཡུལ་འདིའི་མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་དང་པོའི་འོས་འདེམས་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ལོའི་དཀྱིལ་ཙམ་ནས་བྱས། ལོ་དེའི་ཟླ་ ༨ ནང་མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་བཅུ་གཉིས་ལྷོ་མོན་གཉིས་ནས་འོས་འདེམས་དྲག་དང་། ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་དྲུག་ནི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་གོང་རེ་སེ་གཉིས་ལས་འོས་འདེམས་བྱུང་། དེ་སྟེང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐད་བསྐོས་ལྷ་བཙས་བསྡོམས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་བཅུ་བདུན་ཡོད། དེའི་

---

135 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984 Delhi, p. 1 (see Pt. J. Nehru, The States man, 3 June 1960).

གྲུབ་འབྲས་ལས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་དང་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེའི་འོས་འདེམས་བྱུང་བའི་འགོ་ཁྲིད་གཉིས་ (Executive Councillors) འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་འགན་འཛིན་དུ་བསྐོ་བཞག་བྱས། མདོར་ན་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་དྷི་ཝན་ (Dewan) མཆོག་མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་ཚོགས་གཙོ་ཡིན། འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་པ་ཚོར་འགན་དབང་གཤམ་གསལ་ལས་ཁུངས་སྡེ་ཚན་ཁག དཔེར་ན། ཤེས་རིག འཕྲོད་བསྟེན། སོ་ནམ་ལས་ཁུངས། ནགས་ཚལ། ཐོན་ཟོག་སྒོ་ཁྲལ་འབབ་ (Excise) སོགས་ "འཕོ་འགྱུར་འོས་པའི་སྡེ་ཚན་"[136] (Transferred Subjects) རིགས་སྡུད་ཡོད། དམིགས་བསལ་ཟུར་འཛོག་བྱས་པའི་སྡེ་ཚན། (Reserved Subjects) དཔེར་ན། ནང་སྲིད། བདེ་སྲུང་། དཔལ་འབྱོར། ས་ཞིང་ཁྲལ་འབབ་རིགས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་ཐད་ཀའི་འཛིན་སྐྱོང་འོག་བཞག་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༨ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་དྷི་ཝན་ལལ་མཆོག་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་ལས་འགན་ལས་དུས་ཚོད་ཡོལ་སྐབས། ཁོང་གི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་སླར་ཡང་ཤེས་འཛིན་གཉིས་ལྡན་གྱི་འགོ་ཁྲིད་ཞིག་བསྐོ་བཞག་མཛད། ཁོང་ནི་སྐུ་ཞབས་ཁོ་སོ་རོ་དུ་ས་ཏོམ་ཇི་ N.K. Rustomji, I. C. S མཆོག་ཡིན། དྷི་ཝན་གྱི་མཚན་གནས་བཞེས་པ་ནས་བཟུང་། ཁོང་གིས་ "ལོ་བདུན་འཆར་གཞི་"[137] ཅན་ཞིག་གོ་སྒྲིགས་ལེགས་པར་གནང་ནས་འགོ་འཛུགས་མཛད། འགྲོ་གྲོན་ཡོངས་རྫོགས་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་རོགས་རམ་བྱས། དེ་ནི་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་བདེ་ཐབས་ཀྱི་ཆེད་ཡིན་འདུག གཤམ་གསལ་དོན་གནད་ཁག་ལ་དམིགས་བསལ་དོ་སྣང་དང་ཡར་རྒྱས་གཏོང་འཆར་ཡོད་པ། དཔེར་ན། བགྲོད་ལམ་དང་ཟམ་པ་བཟོ་རྒྱུའི་རིགས། ཤེས་རིག་དང་། སྨན་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་དོན་རིགས། ཆེས་མཐོའི་སློབ་གཉེར་ཁང་དང་ཆུ་ཤུགས་གློག་ཁང་ཆུང་ཆུང་རིགས་ (Micro Hydel Projects) འཛུགས་བསྐྲུན་གནང་རྒྱུའི་ཐད་དོ་སྣང་ཆེན་པོ་མཛད། དུས་སྐབས་དེར་སྤྱི་ཚོགས་དང་

136 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, pp. 100, 101.

137 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 107.

དཔལ་འབྱོར་གྱི་གནས་སྟངས་ལ་ཡར་རྒྱས་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་དང་ལྷག་པར་འཛིན་སྐྱོང་གཞུང་ཅན་དུ་མ་ཞིག་གསར་བཅོས་མཛད། ལྷག་པར་ཡུལ་གྱི་མཐའ་མཚམས་ཐམས་ཅད་དུ་ཡུལ་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་ཁྱབ་ཕྱིར་རྫོང་ཁག་སོ་སོར་ཡིག་ཚང་གསར་འཛུགས་བྱས་ཡོད། གང་ལྟར་སྤྱི་ཐོག་ནས་བཤད་ན་ཕན་ཚུན་འགྲོ་བསྐྱོད་བདེ་བའི་ལམ་དང་སློབ་གྲྭ་དང་སྨན་ཁང་དུ་མ་གསར་བཞེངས་བྱས་པ་འདིས་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་མི་མང་ཚོར་ཕན་ཐོགས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། ཡིན་ནའང་། ལག་ལེན་བསྟར་རྒྱུང་བའི་འཛིན་སྐྱོང་སྡེ་ཚན་དང་སྤྱི་ཚོགས་གསར་བརྗེའི་རིགས་དུ་མ་བྱུང་རྐྱེན་ལ་བརྟེན་ཡུལ་མིའི་ནང་སྲིད་དོན་ལ་དོ་སྣང་ཤུགས་ཆེ་རུ་ཕྱིན་ཡོད་པ་དང་། ད་དུང་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་ཚོས་མི་མང་བདེ་ཐབས་ལ་སྨན་པའི་ས་ཁྲལ་གཅོག་འཕྲི་དགོས་རྒྱུ་དང་། ལམ་དང་ཟམ་པ། སྨན་ཁང་རིགས་ལེགས་བཅོས་དགོས་རྒྱུའི་སྐད་འབོད་དུ་མ་བྱེད་བཞིན་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༨ ཟླ་བ་གསུམ་པའི་ནང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས། ཕྲན་བུ་ལེགས་བཅོས་དང་བཅས་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་གཉིས་པ་དེ་གཞུང་རྒྱུའི་བཀའ་ཁྱབ་གསལ་བསྒྲགས་མཛད།[138] འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཁང་གི་འཐུས་མིའི་གྲངས་འབོར་ཕྲན་བུ་མང་དུ་བཏང་ཏེ་གྲངས་ཉི་ཤུ་བཟོས་ཡོད། ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་ནས་དྲུག ལྷོ་མོན་གཉིས་ལས་དྲུག ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐད་བསྐོས་དྲུག་དང་འབྲས་ལྗོངས་དགོན་སྡེ་ཡོངས་ནས་འཐུས་མི་གཅིག དེ་བཞིན་རྐུབ་སྟེགས་གཅིག་ཡོངས་ཁྱབ་ཀྱི་ཆེད་དུ་བཞག་སྟེ་གྲངས་ཉི་ཤུ་ཅན་ཞིག་ཐག་བཅད་ཡོད། དེ་ལྟར་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་གིས་དུས་དུས་སུ་ཕྱུག་ལས་ལག་ལེན་བསྟར་ཕྱོགས་ག་ཡངས་པོ་གནང་བ་ནི། ཡུལ་མི་རྣམས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐད་ལ་དོ་སྣང་དང་སྲིད་དོན་གྱི་གནས་ཚད་མཐོ་རུ་གཏོང་རྒྱུ་ཁོ་ནར་དམིགས་ཏེ་འབད་བརྩོན་གནང་བ་ཞིག་ཡིན།

138 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, pp. 108, 109.

དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ལོར་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་འགོ་ཁྲིད་ཚང་མས་ངོས་ལེན་གནང་བའི་འཆར་གཞི་ལ་འགྱུར་བ་མེད་པར་སྔོན་འགྲོའི་འོས་མི་འདེམས་སྒྲུག་བྱས་པའི་ལུགས་དེ་ག་རང་། ད་ཆ་སྲིད་དོན་མཁན་རྣམས་ཀྱིས་མི་རིགས་དབྱེ་འབྱེད་ཀྱི་མཚོན་ཆར་ངོས་འཛིན་ཏེ། ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་ཚོར་གནོད་སྐྱོན་འབྱུང་རྒྱུ་ལྟར་གོ་དོན་བཀྱལ། དེར་བརྟེན་དབྱེ་འབྱེད་ལྟར་མངོན་པའི་ལུགས་དེ་དེ་མ་ཐག་ཕྱིར་འཐེན་དགོས་རྒྱུ་ཞེས་ངོ་རྒོལ་བྱས་ཡོད། འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ནས་བརྟག་ཞིབ་ནན་ཏན་གྱིས་སྔོན་འགྲོའི་འོས་མི་འདེམས་སྒྲུག་ཀྱི་ལམ་ལུགས་ཕྱིར་འཐེན་གནང་རྒྱུའི་མོས་མཐུན་མཛད་རུང་། འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་སུ་ནེ་པ་ལི་དང་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་མི་རིགས་མཚོན་ཐུབ་པའི་སྐུ་ཚབ་ཡང་དག་དགོས་རྒྱུ་གལ་ཆེན་ཡིན་པ་དང་། དམིགས་བསལ་ཆ་རྐྱེན་ཞིག་ཚང་དགོས་པ་ལ་གྲོས་ཚོགས་སུ་འཐུས་མི་འོས་འདེམས་བྱུང་བ་ལས་རང་གི་མི་རིགས་སྡེ་ཚན་ལས་འོས་གྲངས་མང་ཤོས་ཐོབ་ངེས་ཐོག་མི་རིགས་སྡེ་ཚན་གཞན་ལས་ཀྱང་རྒྱབ་སྐྱོར་བརྒྱ་ཆ་བཅོ་ལྔ་ཐོབ་པར་ཞིག་ངེས་པ་དགོས་ཚུལ་གཏན་འབེབས་གནང་།[139]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༡༡ པའི་ནང་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་གཉིས་པ་དེ་ལུགས་སྲོལ་གསར་བཅོས་དང་འབྲེལ་གྲོས་ཚོགས་སུ་འོས་མི་གྲངས་ཉི་ཤུའི་ཀུབ་སྟེགས་ཡོད་པར་འོས་བསྡུ་བྱས། འོས་འདེམས་བྱུང་བའི་གྲུབ་འབྲས་གསལ་བཤད་མཛད་རུང་གཞུང་འཛིན་ཐུབ་པའི་འོས་གྲངས་ཚང་བའི་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་སུ་ཡང་བྱུང་མི་འདུག དེར་བརྟེན་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་རྣམས་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་ (Coalition) འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་ལས་འགན་བཞེས་ཏེ་འཕོ་འགྱུར་འོས་པའི་སྡེ་ཚན་ (Transferred Subjects) ཁག་གི་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ལས་འགན་གཙང་བཞེས་མཛད་དགོས་བྱུང་། ཡིན་ནའང་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་འཐུས་མི་ནང་ཕན་ཚུན་སྲིད་བྱུས་དང་འབྲེལ་བའི་དོན་གནད་ལ་མི་མཐུན་པ་བྱུང་རྐྱེན་

139 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 109.

འཐབ་རྩོད་ཆེན་པོ་བྱུང་བའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལོར་ལྷུགས་ཁྲུངས་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་སྤྱིན་བདག་དང་དབུ་ཁྲིད་དེ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ (Sikkim National Congress) ཞེས་པའི་ཚོགས་པ་གསར་པ་ཞིག་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱས། ཚོགས་པ་འདིའི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི། རྩ་ཁྲིམས་འཆར་འགོད་ཡིག་ཐོག་ཏུ་འབྲི་རྒྱུ། ཁྲིམས་ལུགས་ཀྱི་བཅའ་ཡིག་བཟོ་རྒྱུ་དང་། ན་ཚོད་སླེབ་པ་ཐམས་ཅད་ལ་འོས་བླུག་ཚོག་པའི་ཐོབ་ཐང་སྤྲོད་རྒྱུ་བཅས་སོ།།

ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པ་ནི་ཡུལ་འདིའི་སྡེ་དཔོན་མི་དྲག་ཁང་གསར་པའི་ཁྱིམ་ཚང་ནས་བྱུང་། རྣམ་སྡེགས་དགོན་གྱི་གྲྭ་ཚང་གི་སྒྲིགས་ཞུགས་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན། བློ་བུར་འགལ་རྐྱེན་ཞིག་ལས་དགོན་པ་ནས་ཕྱིར་ཐོན། དེ་ནས་ཚོང་འབྲེལ་བྱས་ནས་དུས་ཡུན་འགའ་གནས། མཐར་སྲིད་དོན་ནང་བཞུགས། གཉེན་སྒྲིག་གཉིས་པ་དེ་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་ལྷམ་ Elisa Maria Langford Rae-a Belgium ཞེས་པའི་མཉམ་དུ་བརྒྱབས། ལྷམ་འདི་ནི་ཁོང་གི་མི་ཚེའི་མཛའ་གྲོགས་ཙམ་མ་ཡིན་པར་མེད་དུ་མི་རུང་བའི་སློབ་སྟོན་པ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན། སྲིད་དོན་གྱི་མི་ཚེའི་ནང་སྐྱིད་སྡུག་ཇི་འདྲ་བྱུང་རུང་མཉམ་རོགས་མཛད་མཁན་ཞིག་ཏུ་གྱུར། ཀ་སྤུངས་སུ་ "ཧི་མ་ལའི་ཉམས་ཞིབ་པ་" (*The Himalayan Observer*) ཞེས་པའི་བདུན་རེའི་དབྱིན་སྐད་གསར་དེབ་ཞིག་འདོན་བཞིན་ཡོད་པ་འདིས་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེའི་མཚན་སྙན་སྤུང་སྐྱོབ་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱས་པར་བརྟེན་སྲིད་དོན་ནང་སྙན་གྲགས་ཀྱི་གཞི་རྐང་ཚུགས་ཡོད།

སླར་ཡང་སྲིད་དོན་པ་ཚོས་འབྲས་གཞུང་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་དོ་རྒོལ་བྱས་དོན་ལྟར་ན། ནེ་པ་ལི་མི་སེར་རྣམས་ལ་འབྲས་གཞུང་པོ་བྲང་ནས་དྲང་བདེན་མིན་པའི་དབྱེ་འབྱེད་བྱེད་ཚུལ་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས། ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་ས་ཆ་རྣམས་མི་རིགས་གཞན་གྱིས་ཉོ་ཚོང་མི་ཚོག་པའི་བཀག་བསྒྲིམས་བྱས་པ་དེ་དྲང་བདེན་མིན་ཚུལ་དང་། དེ་བཞིན་འདྲ་མཚུངས་ཀྱང་མེད་

ཚུལ། དཔེར་ན། ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་གྲོང་གསེབ་པ་ལས། ནེ་པ་ལི་གྲོང་གསེབ་པ་ཚོས་ས་ཁྲལ་རིགས་ཆེ་བ་བསྡུ་ཚུལ་སོགས། ངྲང་བདེན་མིན་པའི་རྣམ་པར་ངོ་རྒོལ་ཤུགས་ཆེན་བྱེད་བཞིན་ཡོད།

དེ་ལྟར་སྐད་འབོད་ཀྱི་འཐེན་ཤུགས་ལ་གཟིགས་ཏེ། མ་འོངས་སྔོན་འགོག་དང་ངོ་རྒོལ་ཆུང་དུས་ནས་མེད་པ་བཟོ་རྒྱུར། འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་གིས་ས་ཁྲལ་བསྡུ་ཕྱོགས་སྐོར་བསམ་ཞིབ་ཀྱིས། ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་གྲོང་གསེབ་པ་ཚོའི་མདུན་ནས་ལོ་རེའི་ས་ཁྲལ་རིགས་ཕྲན་བུ་སྤྲར་ཆ་གནང་སྟེ་ལོ་ངོ་གསུམ་གྱི་ནང་ཚུད། ནེ་པ་ལི་གྲོང་གསེབ་པ་ཚོའི་ས་ཁྲལ་དང་མཉམ་པ་བཟོ་ཐབས་མཛད། དེ་ལྟར་དུས་སུ་ལག་ལེན་བསྟར་བ་ལ་བརྟེན། ནེ་པ་ལི་ཆོས་སྒྲིང་ནང་བཟུང་ནས་སྐྱོན་བརྗོད་བྱ་རྒྱུའི་གཞི་རྩ་རིགས་རྩ་མེད་དུ་འགྱུར་རྒྱུ་དང་དཀའ་ངལ་སེལ་ཐུབ་པའང་འབྱུང་ངེས་དགོངས།

ད་ལྟ་གོང་དུ་བཤད་པ་ལྟར་ནེ་པ་ལི་རྣམས་ཀྱིས་ངོ་རྒོལ་བྱ་རྒྱུའི་གཞི་རྩ་གཅིག་ནི། ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་མི་རིགས་ཆོས་རང་བདག་ས་ཞིང་རྣམས་ནང་ཕན་ཚུན་བརྗེ་ལེན་དང་ཚོང་ལས་བྱ་ཚོག་ལ་མི་རིགས་གཞན་པ་ཚོར་དེ་ལྟར་མི་ཚོག་པའི་བཀག་བསྒྲིམས་ཤུགས་ཆེན་གྱི་ཁྲིམས་གཞི་ཡོད་པ་དེར་ངོ་རྒོལ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་ལ་མི་དབང་ཆེན་པོས་ཁས་ལེན་གནང་ཐབས་མེད་པར་གཟིགས་ཏེ་བཀག་སྡོམ་དམ་བསྒྲགས་གནང་བ་དེ་མེད་པར་བཟོས་ན། མ་འོངས་པར་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་མི་རིགས་ཉམས་ཆུང་སྐྱོ་པོའི་གནས་སྟངས་ལས་མེད་པའང་རིམ་པར་རྩ་གཏོར་དུ་འགྲོ་ཉེན་གཟིགས། ཕྱུགས་རྒྱངས་རིང་པོར་དམིགས་ཏེ་སྲུང་སྐྱོབ་མཛད་པ་ཞིག་ཡིན། ལྷག་པར་ལྷོ་མོན་རྣམས་ཀྱི་ས་ཆ་རྒྱ་ཁྱོན་ནི་ཆུང་ལ་ས་སྐམ་པོ། ཕལ་ཆེར་རི་མཐོ་སའི་ཐོན་བསྐྱེད་མེད་པའི་ས་གནས་རྣམས་སུ་ཡོད་སྟབས་ཉིན་རེའི་ཟས་སོང་མགོ་ཐུག་ཙམ་ཡང་དཀའ་བ་སོགས་གནས་སྟངས་འདི་དག་ལ་གནོད་འཚེ་ཡོང་ཉེན་དུ་དགོངས་ཏེ་གོང་གི་དམ་བསྒྲགས་རིགས་མ་གནང་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར།

འདིར་ཕྲན་བུ་འགྲོས་བཤད་བྱས་པ་ཡིན་ན། དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་བཀོད་འདོམས་པ་འབེལ་ Superintendent in Sikkim, Sir Charles Bell མཆོག་གིས་གཞུང་འབྲེལ་ཁྲལ་འབབ་བཀའ་རྒྱ་ཨང་དང་པོ་ཅན་གསལ་བསྒྲགས་གནང་བའི་ནང་། ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་ས་ཞིང་རྣམས་ལྷོ་མོན་མི་རིགས་ནང་ཕན་ཚུན་ཚོང་ནའང་མི་རིགས་གཞན་ལ་ཉོ་ཚོང་མི་ཆོག་པའི་དམ་བསྒྲགས་དགོས་རྒྱུ་ཞེས་བཀོད་ཡོད་འདུག

སྤྱིར་བཏང་དབྱིན་ཇིས་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་མི་རིགས་ཉམས་ཆུང་གྲངས་ཉུང་ཡིན་ཐོག་སོ་སོའི་ཕ་ཡུལ་དུའང་བརྩི་མཐོང་མེད་པ་ཐབས་སྡུག་གི་རང་བཞིན་དུ་འགྱུར་ཡོད་ནའང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༨ ལོའི་ཁྲལ་འབབ་བཀའ་རྒྱ་དང་པོ་སྤྲོལ་གཏོད་པ་འདིས་མི་རིགས་གྲངས་འབོར་ཆེ་བས་བཙན་གནོན་བཤུ་གཞོག་གིས་ས་ཞིང་འཕྲོག་བཅོམ་མི་ཐུབ་པ་སྲུང་སྐྱོབ་བྱས་པ་འདི་ནི་གྲངས་ཉུང་མི་རིགས་ལྷོ་མོན་གཉིས་ལ་དངོས་གྲུབ་ཐོབ་པ་ལྟ་བུར་ཕན་ཐོགས་བྱུང་ཡོད། བཀའ་རྒྱ་དེའི་ནང་ཀ་ཇི་རྣམས་དང་། ཁྲི་ག་དར། མོན་ཊལ་ཚོར་བཟ་ཁྲབ་བྱས་པའི་ནང་འདི་ལྟར། "འབྲས་ལྗོངས་ཕོ་བྲང་དང་དེས་དབང་ཆ་སྐལ་ཡོད་པའི་དབུ་ཁྲིད་ཆོས་དོས་སྦྱོར་བཀའ་འཁྲོལ་མེད་པར་ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱིས་རང་གི་ས་ཞིང་རྣམས་རང་གི་མི་རིགས་ལས་ལོགས་སུ་གྱུར་པ་ལ་ཉོ་ཚོང་མི་ཆོག་པ་དང་། གཏའ་མར་འཇོག་མི་ཆོག གལ་ཏེ་སུ་འཐད་ནས་བཀའ་རྒྱ་འདིར་སྣང་མེད་དུ་ཤོར་ན་ཉེས་ཆད་དྲག་པོ་གཏོང་རྒྱུ་" བཅས་དང་བཀའ་ཤོག་དེའི་ནང་ "གཏའ་མར་འཇོག་ཅེས་པའི་གོ་དོན་ནི། ཞིང་ཁའི་ཆ་ཤས་ཡོངས་རྫོགས་སམ་ཡང་ན་ཆ་ཤས་ཤིག་ "Biyaz or Mashikata System" ཐོག་གཏའ་མར་འཇོག་པ་ལ་གོ་དགོས། དེ་བཞིན་ "Sub-let" ཞེས་པའི་གོ་དོན་ནི། ཡོངས་རྫོགས་སམ་ཆ་ཤས་གང་རུང་གཅིག་ "Pakhuria System" ཐོག་བཞག་པ་ལ་ཟེར་" གོང་དུ་ Biyaz, Mashikata and Pakhuria System ཞེས་པའི་དོན་འགྲེལ་བརྗོད་གསལ་པོ་ཞིག་བྱས་ན་འདི་ལྟར་ལགས།

༡ Biyaz ཞེས་པ་ནི། རང་གི་ཞིང་ཁ་མི་གཞན་ཞིག་ལ་བུ་ལོན་གྱི་གཏའ་མར་འཇོག མི་

དེས་ཞིང་དེའི་ཐོན་བསྐྱེད་རིགས་སྐྱེད་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཐེ་སྲིད་བུན་གྱི་མ་རྩ་ཕྱིར་ལོག་མ་བྱུང་བར་བེད་སྤྱོད་ཚོགས་པ་ཞིག་ལ་ཟེར།

༢ Mashikata ཞེས་པ་ནི། བུ་ལོན་གཏོང་མཁན་ཞིག་ལ་ཞིང་ཁ་གཏའ་མར་འཇོག་པའམ་གཡར་གཏོང་བྱས། བུན་བདག་དེས་ཞིང་གི་ཐོན་བསྐྱེད་ཡོང་ཇོགས་ལོ་རེའི་བུན་བསྐྱེད་ཀྱི་ཚུལ་བསྡུ་ལེན་བྱས་པ་ལ་ཟེར།

༣ Pakhuria System ཞེས་པ་ནི། གཏའ་མར་ལེན་མཁན་ཞིང་པ་དེས་ཀྱང་། མི་གཞན་ཞིག་ལ་བོགས་གཏོང་བྱས་ཏེ་དེའི་མདུན་ནས་གླ་དངུལ་རྒྱུང་ལེན་པའམ། ས་ཞིང་འདེབས་ལས་བྱ་བཙུག་པར་རྫོགས་རམ་གང་ཐུབ་ལེན་པ་ལྟ་བུར་ཟེར།

དེ་ལྟར་ལྷོ་མོན་ཉམས་ཆུང་འདི་དག་གི་ས་ཞིང་རྣམས་གལ་ཏེ་བཙེ་ལེན་དང་གཏའ་མར། ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་ཀྱི་ལག་ཏུ་ཤོར་ན་སླར་ཚུར་ཕྱིར་ལེན་བྱ་རྒྱུ་ནི་ཕལ་ཆེར་མི་སྲིད་པ་ལྟ་བུར་མངོན། རྒྱུ་མཚན་ནི་ལྷོ་མོན་གྱི་གྲོང་གསེབ་པ་འདི་དག་ཆེས་དཔལ་འབྱོར་ཞན་པས་ཕྱིར་ཐོབ་དཀའ། དེ་ལྟར་བཀའ་རྒྱ་ཡོད་རུང་དེ་དང་འགལ་བའི་བྱ་སྤྱོད་ཚད་མེད་བྱེད་བཞིན་ཡོད་རུང་། འབྲས་གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་པ་ཚོས་མི་མཐོང་བའི་ངང་ཚུལ་གྱིས་དོ་སྣང་སྤྲོད་མེད།

རསེ་ཧོམ་ཇི་ Shri N. K. Rustomji མཆོག་ཇི་ཨན་གྱི་གོ་གནས་ལ་འཕོས་མ་ཐག ཁོང་གི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་ཡུལ་འདིའི་ཇི་ཨན་གསུམ་པ་ཤྲཱ་སད་ Shri Baleshwar Prasad I. A. S. མཆོག་བསྐོ་བཞག་མཛད་འདུག

ཡུལ་འདིར་ཕྱི་ནས་བཙན་འཛུལ་རིགས་ཐམས་ཅད་ལ་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་འགན་འཁུར་ཆ་ཚང་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་ཡོད་ནའང་། འབྲས་གཞུང་པོ་བྲང་གིས་ཡུལ་འདིའི་མི་མང་ཚོའི་ཀུན་སྤྱོད་ཀྱི་གནས་སྟངས་དང་ལྷག་པར་ཡུལ་འདིར་ཞི་བདེ་འཛུགས་བསྐྲུན་སྲ་བརྟན་ཡོང་རྒྱུར། ཡུལ་མི་སོ་སོས་ལྕོགས་ཚོད་ཀྱིས་རང་ཡུལ་སྲུང་སྐྱོབ་དགོས་རྒྱུར། རྒྱུད་བསྐུལ་བྱ་དགོས་ངེས་ཤིག་ཏུ་སྣང་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ། ཡུལ་འདིའི་སྐོར་བྱ་བའམ་སྲུང་དམག་གི་གཞི་

བརྟན་ཞིག་གསར་འཛུགས་ཆོག་པའི་ཆོག་མཆན་འབོད་བསྐུལ་ནན་ཏན་ཞུས་ཡོད། ཡིན་ནའང་ཡུལ་འདིའི་སྲུང་སྐྱོབ་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་ཡིན་སྟབས། ཐོག་མར་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་དེ་ཙམ་གྱི་དགའ་མོས་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་རང་གནང་མེད་ཀྱང་རྗེས་སུ་འབྲས་གཞུང་གི་རེ་བསྐུལ་དེར་བསམ་ཞིབ་དང་དོ་སྣང་གནང་བ་གཞིར་བཟུང་ཐོག མཐར་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཆོག་མཆན་ངོས་ལེན་གནང་བ་ལྟར་ཡུལ་འདིར་འབྲས་ལྗོངས་སྐོར་བྲུ་བ་ (Sikkim Guard) ཞེས་པའི་སྐོར་བྲུ་བའམ་སྲུང་དམག་ཞིག་རྒྱ་གར་གྱི་བདེ་སྲུང་དམག་དཔོན་ཆེ་ཁག་ཚོའི་བཀའ་བསྐོས་སྟངས་འཛིན་འོག་གསར་འཛུགས་བྱ་རྒྱུ་བྱུས།[140] དེ་ལྟར་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་དགའ་བསུ་དང་འབྲེལ། ཡུལ་འདིའི་ནང་མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་མོའི་ཐད་ཀའི་གཟིགས་སྐྱོང་འོག་འབྲས་ལྗོངས་སྐོར་བྲུ་བ་ཞེས་པའི་སྲུང་དམག་ཞིག་འཛུགས་བསྐྲུན་གནང་།[141]

འབྲས་ལྗོངས་སྐོར་བྲུ་བའི་དམག་སྲུང་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱུས་རྗེས་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་སྣེ་འཁྲིད་པའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་དམག་སྲུང་འདི་དག་དམངས་གཙོའི་ལས་འགུལ་བརྩམས་མཁན་རྣམས་ལ་བཙན་གནོན་དྲག་ཤུགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་བེད་སྤྱོད་ལོག་པ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པའི་སྐོར་སྙན་གསེང་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། དམག་སྲུང་དེའི་དམིགས་ཡུལ་དང་དབང་བསྒྱུར་བྱེད་པོ་རྣམས་རྒྱ་གར་གྱི་དམག་སྤྱི་རིགས་ཡོད་སྟབས་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་སྐྱོན་བརྗོད་དོགས་གཞི་དང་ཡིད་ཆེས་མེད་པའི་གཏམ་རྙོག་དེ་དག་གཞི་བརྟན་མེད་པར་ངོས་འཛིན་ཏེ་བདག་སྐྱོང་གནང་མེད།

---

140 See footnotes of B. S. Das, *The Sikkim Saga*, 1983, p. 36 མཆན་ལ་གཟིགས།

141 B. S. K. Grover, *Sikkim and India* 1974, pp. 117-119, (Sikkim Guard) ཐོག་མར་བཙུགས་དགོས་པའི་རྒྱུ་མཚན་རྣམས་གསལ་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༡ ཟླ་ ༥ ནང་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་གིས་ཡོངས་ཁྱབ་གསལ་བསྒྲགས་ཞིག་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མི་སེར་ཡིན་པའི་རྟགས་མཚན་གྱི་སྒྲིག་གཞི་[142] ཞིག་ (Sikkim Subject Regulation) བཀོད་ཁྱབ་མཛད་ཡོད་པ་དེར་ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་ཚོས་ཁོང་ཚོར་དབྱེ་འབྱེད་ཁ་ཙང་ཚབས་ཆེན་འབྱུང་ཚུལ་གྱིས་ངོ་རྒོལ་དང་འབྲེལ། དེ་ནི་མི་མང་ལ་བཤུ་གཞོག་དང་མགོ་སྐོར་གཏོང་རྒྱུའི་སྲིད་བྱུས་ཡིན་ཚུལ་སྐྱོན་བརྗོད་བྱུས་འདུག ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གནས་སྟངས་ལ་གཞིགས་ན། གོང་གི་སྒྲིག་ཁྲིམས་གསལ་བསྒྲགས་གནང་བ་དེར་དོན་འབྲེལ་ཚབས་ཆེན་བྱུང་མེད་ཚུལ་ལྟ་བུ་དང་། སྒྲིག་གཞི་དེའི་ནང་ཡུལ་འདིའི་མི་སེར་ཡིན་པའི་རྟགས་མཚན་ཞིག་ཐོབ་རྒྱུས་མཚོན་འགའ་ཤས་ནི་འབྲས་ལྗོངས་མི་སེར་གྱི་ལག་འཁྱེར་ (Sikkim Subject) འདི་ངེས་ཐོབ་བྱུང་ཆེ་མ་འོངས་པར་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་མི་རིགས་སམ་ཤི་ཀི་ནང་འཛུལ་སྔོན་འགོག་ཆེད་སྒྲིག་གཞི་འདི་འདྲ་དགོས་ངེས་ཅན་ཞིག་ཡིན་པར་བརྗོད་ཀྱི་ཡོད་རེད།

གནོད་འཛིག་ཅན་གྱི་ཕྱོགས་རིས་འཛིན་འཁྱེར་རིགས་དུ་མ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད་པ་མཁྱེན་གསལ་ལྟར། ནེ་པ་ལི་འགོ་བྱེད་འགས་ཡུལ་འདིར་གསར་འགྱུར་བ་ཕྱི་མི་དུ་མ་ཡོད་པ་རྣམས་ཀུང་ཡུལ་འདིའི་མི་སེར་དུ་ངོས་འཛིན་རྒྱབ་སྐྱོར་དགོས་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་བྱེད་བཞིན་དུ་མཆིས། འགོ་བྱེད་འདི་ཚོར་མ་འོངས་པར་འབྱུང་བར་ཉེ་བའི་ངོ་ཕོག་དང་རྐྱེན་ངན་རིགས་འབྱུང་ཉེན་གྱི་སེམས་འཁུར་ཙམ་ཡང་མེད་པར་མངོན། དཔེར་ན། ཡུལ་འདིར་སྔོན་ནས་གཞིས་སྡོད་ཟིན་པའི་མི་རིགས་གསུམ་པོ་ལྷོ་མོན་གཉིས་དང་ནེ་པ་ལི་བཅས་མི་རིགས་གསུམ་གྱི་ཆེད་དུ་བེད་སྤྱོད་འོས་པའི་ས་ཞིང་ཉུང་སྐྱོན་དང་། རྩོད་མེད་ཀྱི་གནས་སྟངས་ནི་ཡུལ་འདིའི་མི་འབོར་རིམ་བཞིན་འཕེལ་བསྐྱེད་ཆེ་བ་དང་། ས་ཞིང་འདེབས་ལས་འོས་པའི་ས་ཞིང་རྣམས་ནི་དུས་དང་རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་ཚད་ངེས་ཅན་ཞིག་ཏུ་ཡོད་པ་ལས་ཇེ་མང་ཇེ་ཆེར་

142 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, pp. 120-22.

འགྲོ་མི་སྲིད་པའི་ཕྱིར། རིགས་པའི་སྒོ་ནས་བརྟགས་ན་འང་། ཕྱི་རྒྱལ་ནས་ཡུལ་འཁྱུར་བའི་མི་རིགས་གསར་པ་རྣམས་ཡུལ་འདིའི་མི་སེར་གྱི་ཐོབ་ཐང་འདྲ་མཉམ་དང་གཞིས་གསར་ཚོག་རྒྱུའི་ངོས་ལེན་བྱས་པ་ཡིན་ན། ས་ཞིང་རྣམས་དུམ་བུར་བགོ་འགྲེམས་མི་བྱ་མཐུ་མེད་དང་། ཡུལ་འདིའི་མི་རིགས་ངོ་མ་ཚོར་དཀའ་ཚེགས་ཇི་ཆེ་འབྱུང་རྒྱུ་ཡིན་ན། འདི་དག་མི་འབྱུང་བའི་སླད་དུ། ཡུལ་འདིའི་མི་སེར་ཡིན་པའི་ངོས་མཚམས་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་ཚང་བ་ལ་དུས་མཚམས་རྒྱས་བཅད་ (Date-Line) ཞིག་གཏན་འབེབས་བྱ་རྒྱུ་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེར་སྣང་། དེ་ལྟར་ན་ཡུལ་འདིའི་མི་སེར་གྱི་ངོས་ཆོས་ཚང་བ་ལ་ཡུལ་འདིའི་མི་རིགས་གསུམ་པོ་གང་ཞིག དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ གི་སྔོན་ནས་གཏན་སྡོད་ཟིན་པ་ཞིག་དགོས་ངེས། འབྲས་ལྗོངས་མི་སེར་ཡིན་པའི་སྒྲིག་འཛུགས་དེ་ལྟར་གཏན་འབེབས་བྱས་པའོ།།[143]

འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༢ ལོ་འགོ་ཙམ་ནས་མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མིའི་རྒྱལ་ཡོངས་ངོས་འདེམས་གསུམ་པ་དེ་བྱ་རྒྱུའི་ཐུགས་འདོད་ཡོད་པ་དང་གཞན་ཡང་མི་མང་དང་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱི་འདོད་བློ་བསྐོང་ཕྱིར་ཡོངས་ཁྱབ་གསལ་བསྒྲགས་གནང་ཡོད་ཀྱང་དུས་ཐོག་ཏུ་ངོས་འདེམས་བྱ་རྒྱུའི་ལག་ལེན་བསྟར་ཐུབ་མེད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༢ ཟླ་ ༡༠ པའི་ནང་དེ་མ་ཐག་ཏུ་རྒྱ་གར་གྱི་ས་མཚམས་སུ་རྒྱ་མིས་ཚུར་རྒོལ་[144] བྱས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་ནས་ཡུལ་གཉིས་དབར་དམག་འཁྲུག་བྱུང་བས་བློ་འཚབ་ཆེན་པོའི་ངང་ངོས་འདེམས་བྱ་ཐུབ་མེད།

ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་སྲུང་སྐྱོབ་འོག་ཡོད་སྐབས་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་སྟུག་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་སྟུག་དང་འདྲ་མཉམ་གྱི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཡོད། རྒྱ་མི་དང་དམག་འཐབ་བྱུང་བའི་སྐབས་འདིར་ཡུལ་འདིས་ཅི་ལྟོགས་རོགས་རམ་ཞུས་ཡོད། འབྲས་ལྗོངས་ནི་བོད་དང་བོད་ཀྱི་གོམས་གཤིས་དང་ཆེས་ཤིན་ཏུ་ཉེ་ལ་ས་མཚམས་གལ་གནད་ཅན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད་པས།

143 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, p. 153.

144 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, p. 164, 165.

ཉམ་པ་གང་ཐད་ནས་རྒྱ་གར་ལ་མཐུན་རོགས་རྒྱབ་སྐྱོར་དགོས་ངེས་ཅན་ཞིག་ཡིན་སྟབས་དེ་རྗེས་མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་དམིགས་བསལ་གཞུང་འབྲེལ་བཀའ་ཤོག་ཞིག་གསལ་བསྒྲགས་གནང་དོན་ལྟར་ན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༢ ཟླ་ ༡༡ ཚེས་ ༡༨ ཉིན་ཇ་དྲག་གི་ས་ཁུལ་ "State of Emergency" ཞིག་ཏུ་གསལ་བསྒྲགས་བྱས།[145] ཡུལ་འདིའི་ས་མཚམས་ཐམས་ཅད་དུ་དམ་བསྒྲགས་ཆེན་པོས་སྲུང་སྐྱོབ་གོ་སྒྲིགས་བྱས་ཡོད། ཇ་དྲག་གི་གནས་སྟངས་དེའི་སྐབས་ཡུལ་འདིར་མཐུན་རྐྱེན་ཞན་ནའང་། ཉུས་པ་གང་ལྷོགས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་ལ་མཉམ་རོགས་བྱས་མཐར་ཇ་དྲག་གི་དུས་ཡུན་ཕྱིར་འཐེན་བྱས་རྗེས་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་ཚོར་ཞི་བདེ་དབུགས་རིང་བག་ཕེབས་སུ་གནས་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད།

སྐུ་ཞབས་པྲ་སད་མཆོག་ཡུལ་འདིའི་ཧི་ཕན་གསུམ་པའི་མཚན་གནས་ནས་འཕོ་འགྱུར་ཟིན་པའི་རྗེས། ཁོང་གི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་སྐུ་ཞབས་ཧལ་དི་པུར་ H. N. Haldipur, I. F. S. མཆོག་གིས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་ཐུགས་འགན་བཞེས། ཁོང་ནི་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་ཤེས་འཛིན་གཉིས་ལྡན་ཆེ་གྲས་ཤིག་ཡིན། གོ་གནས་ཀྱི་མཚན་ལ་འགྱུར་བཅོས་བཏང་ནས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་འགོ་བྱེད་གཙོ་བོ་ (Principal Administrative Officer)[146] ཞེས་མིང་བཏགས་དབང་ཚད་རིགས་ཧི་ཕན་གོང་མ་རྣམས་ལས་ཁྱུ་བསྡུས་སུ་བཏང་། སྐུ་ཞབས་ ཧལ་དི་པུར་མཆོག་ནི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོར་ཉམས་མྱོང་ཅན་ཞིག་ཡིན། རྒྱ་གར་གཞུང་གི་འོག་གལ་གནད་ཅན་གྱི་ལས་འགན་མང་པོ་འགན་བཞེས་མྱོང་བ་ཞིག་ཡིན་འདུག མདོ་དོན་ཡང་སྙིང་ཡུལ་འདིར་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་ཕེབས་བཞུགས་མཛད་རིང་སྤྱི་ཚོགས་དང་དཔལ་འབྱོར་མཐུན་རྐྱེན་རིགས་ལ་གསར་བཅོས་ཕན་པ་ཅན་དུ་མ་མཛད་ཡོད་པ་རྣམས་མ་འོངས་པར་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་རབས་སུ་བཀོད་འོས་པའི་ལེའུ་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་རྒྱུ་ཐག་ཆོད་པའོ།།

---

145 Ram Rahul, *The Himalaya as a Frontier*, 1978, p. 51.

146 "Principal Administrative Officer" ཞེས་པ་དེ་འདིར་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་འགོ་བྱེད་གཙོ་བོ་ཞེས་བསྒྱུར་བ་ཡིན། བསྒྱུར་གཞན་ལའང་གཟིགས་འཚལ།

མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་ སར་ བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གིས་ལོ་ངོ་ཧྲིལ་པོ་ལྔ་བཅུའི་རིང་རྒྱལ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གནང་། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༣ ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༢ ཉིན་སྟུང་གཞི་ཕྲན་བུའི་རྗེས་རྒྱ་གར་གྲོང་ཁྱེར་ཀ་ལ་ཀ་ཏ་ལྷུ་ཏེ་ལན་ནར་སིང་ཧོམ་ Wood Land Nursing Home ཞེས་པའི་ནང་འདས་ཤིང་། ཁོང་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་མཛའ་གྲོགས་ངོ་མ་བརྟན་པོ་ཞིག་ཡིན་སྐབས་རྒྱ་གར་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་ཀར་གྱོང་གུན་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་བ་ཤེས་འཚོར་བྱུང་འདུག དེ་སྔ་ཡུལ་འདི་དབྱིན་ཇིའི་སྲུང་སྐྱོབ་འོག་ཡོད་སྐབས་མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་ K. C. S. I. དང་ K. C. I. E. ཞེས་པའི་མཚན་གནས་ཀྱང་ཕུལ་ཡོད། མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་སྐུ་ཚེ་ཧྲིལ་པོ་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་ཚོའི་བདེ་ཐབས་ཁོ་ནར་དམིགས་པ་དང་། ལྷག་པར་གནའ་བོའི་ལམ་ལུགས་རྗེས་ལུས་སུ་ཤོར་བའི་རྣམ་པ་དང་ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་སམ་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་རིང་ལུགས་རྣམས་གསར་བཅོས་མཛད་དེ་དེང་དུས་དམངས་གཙོའི་ལམ་ལུགས་བཟང་པོར་བསྒྱུར་བཅོས་གནང་རྒྱུར་ཕྱག་རྗེས་ཆེན་པོ་ཡོད་པའོ།[147]

དེ་རྗེས་ཡུལ་འདིའི་གསེར་ཁྲི་རྗེས་སྙེགས་པ་ཁོང་གི་སྲས་གཉིས་པ་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༣ ཟླ་ ༡༢ པའི་ནང་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་ཞུས།།

147 V. H. Coelho, Sikkim and Bhutan, 1970, p. 33.

ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་གཉིས་པ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ།

ཆོས་རྒྱལ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ནི་ཡབ་རྒྱལ་པོ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་དང་ཡུམ་ལྷ་ལྡན་མདའ་དཔོན་ར་ག་ཤག་གི་སྲས་མོ་ཀུན་བཟང་བདེ་ཆེན་རྣམ་གཉིས་ལས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༢༣ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༢༢ ཉིན་སྐུ་འཁྲུངས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༣ ཟླ་ ༡༢ ཚེས་ ༤ ཉིན་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོར་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་མཛད་སྒོ་མདོར་བསྡུས་ཤིག་ཆོས་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་པོ་བྲང་དུ་ཞུས། དེ་རྗེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༤ ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༥ ཉིན་གཞུང་འབྲེལ་མཛད་སྒོ་དང་བཅས་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་དུས་སྟོན་[148] དངོས་གཞི་དེ་གསང་ཆེན་པདྨ་ཡང་རྩེ་དགོན་གྱི་དབུ་ཆོས་བླ་གྲྭ་རྣམས་དབུ་འཁྲིད་དེ་ཆོས་མཐུན་ཆོ་གའི་སྒོ་ནས་རྟེན་འབྲེལ་གཟབ་རྒྱས་ཞུས་ཡོད། མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་སྩལ་བའི་གསུང་བཤད་[149] དང་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་མི་སྣ་སྙན་གྲགས་ཅན་དུ་མ་དང་། དེ་དག་གི་གསུང་བཤད་[150] ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་མི་སྣ་སྙན་གྲགས་ཅན་དུ་མ་དང་། གཞུང་འབྲེལ་དང་གཞུང་འབྲེལ་མིན་པའི་འགོ་བྱེད་དུ་མ་དང་། དེ་བཞིན་ཡུལ་འདིའི་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནས་ཡུལ་མི་མཐོ་དམན་བར་གསུམ་མང་པོ་དང་། ཁྲིམ་མཚོས་རྫོར་གླིང་དང་ཀ་སྤུངས་སོགས་ནས་ཀྱང་མི་སྣ་དུ་མ་འདུ་འཛོམས་གནང་ཡོད། ལྷག་པར་མཛའ་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་སྲིད་བློན་ལལ་བྷཧ་དུར་ཤསྟྲི་ (Lall Bahadur Shastri, PM) མཆོག་གི་བློན་ཚོགས་ལས་ཕྱི་སྲིད་བློན་ཆེན་ལྕམ་སྐུ་ལཀྵི་མི་མེ་ནོན་ Shrimati Laksmi Menon མཆོག་སྐུ་ཚབ་ཏུ་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱངས་ཡོད། ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་དང་། རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་ནེཧ་རུའི་ནང་མི་གཉིས་བར་ཡུན་རིང་ནས་

148 Sikkim Coronation 1965 Calcutta, Published by the coronation Souvenir Book Committee, Gangtok, pp. 27, 29.

149 *Sikkim Coronation 1965*, Speech from the Throne of the Denjong Chogyal pp. 41, 42.

150 *Sikkim Coronation 1965* ཕྱི་རྒྱལ་མི་སྣ་ཁག་གི་གསུང་བཤད་སྐོར་ཤོག་གྲངས་ ༥༣-༥༦ ནང་གསལ་ཡོད།

དམིགས་བསལ་མཛའ་མཐུན་ཉེ་བའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན་དྲིལ་བསྒྲགས་བློན་ཆེན་ལྕམ་སྐུ་ཨིནྡྲ་གྷན་དྷི་ Mrs. Indira Gandhi ལ་དམིགས་བསལ་མགྲོན་འབོད་གནང་དོན་བཞིན་མཛད་སྒོ་དེར་ཕེབས་ཡོད།

རྒྱལ་སྲས་མཆོག་སྐུ་གཞོན་ནུའི་དུས་ནས་སྔོན་འགྲོའི་སློབ་སྦྱོང་ཀ་སྦྱངས་སུ་སན་ཏེ་འཛོ་སེབ་ St. Joseph Convent ནང་གནང་ཡོད་ཀྱང་རྒྱུན་བསྲིངས་ཏེ་གནང་ཐུབ་མེད། རྒྱུ་མཚན་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༡ ནས་ ༡༩༣༨ བར་རབ་བྱུང་གི་སྡོམ་པ་ཞུས་ཏེ་ཁང་པོ་ལྷ་བཙུན་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་མདུན་བོད་དུ་སྨིན་གྲོལ་གླིང་དགོན་དུ་སློབ་པ་བསླབ་གཉེར་བྱས། འབྲས་ལྗོངས་སྤུའང་དགོན་པ་ཁག་ཏུ་ཕེབས་བཞུགས་མཛད་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་སྤྲུལ་སྐུའི་ཡང་སྲིད་དུ་ངོས་འཛིན་གནང་བའི་རྐྱེན་གྱིས་ཤེས་ཡོན་སྦྱངས་བརྩོན་གནང་ཕྱོགས་ལ་འགྱུར་བ་གཏོང་དགོས་བྱུང་། དེ་ལྟར་ལོ་ལྔ་ཙམ་བཞུགས་རྗེས་སླར་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༨ ལོ་ནས་ཏོར་གླིང་དུ་དེང་དུས་སློབ་གྲྭ་སན་ཏེ་འཛོ་སེབ་ཞེས་པར་སློབ་སྦྱོང་འགོ་ཚུགས་ཏེ་མཐར་སིམ་ལའི་འབི་ཤོབ་ཀོ་ཊོན་སློབ་གྲྭར་ Bishop Cotton School, Simla ཤེས་ཡོན་མཐར་ཕྱིན་མཛད་འདུག སླར་ཡང་ཁོང་གི་སྐུ་ཚེའི་མདུན་ལམ་ལ་འགྱུར་འགྲོས་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་དོན་ལྟར་ན། རྒྱལ་སྲིད་རྗེས་འཛིན་པ་རྒྱལ་སྲས་ཀུན་བཟང་དཔལ་འབྱོར་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཡབ་རྒྱལ་པོའི་ཐུགས་བློ་མེད་བཞིན་དུ་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་གནམ་དམག་ R. I. A. F ཞེས་པའི་ནང་ཞུགས་ལས་གནང་ནའང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༡ ལོར་ཨམ་བྷ་ལའི་ Ambala ས་ཁུལ་དུ་དམག་ཆེན་གཉིས་པའི་སྐབས་གནམ་གྲུ་བརྡབས་སྐྱོན་གྱིས་བློ་བུར་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པའི་རྐྱེན་གྱིས་སྲས་འབྲིང་བ་རབ་བྱུང་གི་ཆ་བྱད་བཏང་ནས་རྒྱལ་སྲིད་འཛིན་རྒྱུའི་སླད་སྦྱངས་བརྩོན་གྱི་ཆེད་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༢ ལོར་རྒྱ་གར་གཞུང་ཞབས་སློབ་གྲྭ་ Indian Civil Service ནང་སྦྱོངས་བརྡར་ལ་ཌེ་ར་ཌུན་ Dehra Dun དུ་ཕེབས་དགོས་བྱུང་འདུག ཡུལ་གྱི་དབུ་འཛིན་ཞིག་ཡིན་པའི་ཆ་ནས། ལས་འགན་མཐའ་དག་ལ་བྱང་བ་དང་ཉམས་སྦྱོང་གསོག་ཕྱིར།

དམིགས་བསལ་སྒྲོང་བརྡར་མི་གནང་མཐུ་མེད་བྱུང་བའོ།

སྒྲོང་བརྡར་གྲུབ་མཚམས་སུ་རང་གི་ཡབ་རྒྱལ་པོ་སྐུ་བགྲེས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཐུགས་འགན་ཡོད་པར་མཉམ་རོགས་མཛད། སྤྱི་ཚོགས་དང་དཔལ་འབྱོར་དེ་བཞིན་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་སྐོར་དཀའ་ཚོགས་ཇི་ཡོད་ལ་གདོང་ལེན་གྱིས་ལམ་ལྷོང་ལྡན་པའི་རོགས་རམ་གནང་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༠ ཟླ་ ༨ དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ལྷ་སར་རྒྱལ་བ་སྐུ་ཕྲེང་བདུན་པའི་ཡབ་གཞིས་བསམ་གྲུབ་ཕོ་བྲང་གི་སྲས་མོ་སངས་རྒྱས་བདེ་སྐྱིད་ལྷན་གཉེན་སྒྲིགས་བྱས་པ་བཞིན། ཁོང་གཉིས་ལ་སྲས་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ། སྲས་དབང་ཕྱུག་རྣམ་རྒྱལ། སྲས་མོ་དབྱངས་ཅན་སྒྲོལ་མ་རྣམ་རྒྱལ་བཅས་སྲས་སྲོས་གསུམ་སྐུ་འཁྲུངས་ཤིང་། ལྷ་ལྕམ་འདི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༧ ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༡༧ ཉིན་འདས་གྲོངས་སུ་གྱུར། དེ་ལྟར་དུས་ཡུན་ཐུང་ཐུང་ཞིག་ནང་སྙིང་སྡུག་དང་བྲལ་བའི་ཐུགས་ཕམ་ཆེན་པོའི་ངང་ལོ་ངོ་དྲུག་ཙམ་རིང་སྐུ་རྐྱང་བཞུགས་རྗེས་འོས་བབས་ཤིག་དང་གཉེན་སྒྲིགས་གནང་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་མཛད་ཡོད་ཀྱང་། རྡོ་རྗེ་གླིང་དུ་ཕྱིན་དུ་མི་ཡར་རྟ་ཀྲལ་ Windermere Hotel ནང་ཨ་རིའི་མཛེས་མ་ཧོབ་ཀུག་ Miss Hope Cooke ཞུ་བ་དང་མཇལ་འཕྲད་བྱུང་མ་ཐག་བཀའ་མོལ་ཞིབ་ཕྲ་བྱུང་བའི་རྗེས་སུ་རྒྱལ་སྲས་མཆོག་ཐུགས་ཡིད་འཕྲོག་སྟེ་དགའ་བའི་རང་བཞིན་ཅན་དུ་གྱུར་སྐབས། ཕོ་བྲང་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་ལྷ་ལྕམ་ཀུག་མཆོག་དང་ལྷན་ལུགས་མཐུན་ལྟར་བག་སྟོན་གྱིས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༣ ཟླ་ ༣ ཚེས་ ༢༠ ཉིན་མཛད་སྟོན་དེར་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་གྲོགས་པོ་དུ་མ་དང་ལྷག་པར་ཨ་རིའི་གཟུགས་མཐོང་རླུང་ཕྲིན་གྱི་པར་པ་དང་གསར་འགོད་པ་རྣམས་སླེབས་ཡོད་སྐབས་མཚན་མོ་ཞིག་གི་ནང་འབྲས་ལྗོངས་དང་རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་སྐོར་འཛམ་གླིང་ཡོངས་ལ་གྲགས་ཤིང་། ཁོང་གཉིས་ལ་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་འགྱུར་མེད་རྣམ་རྒྱལ་དང་སྲས་མོ་ཧོབ་ལི་ཛུམ་རྣམ་རྒྱལ་སྟེ་སྲས་སྲོས་གཉིས་འཁྲུངས།

རྒྱལ་སྲས་མཆོག་ལ་༡༩༥༧ ལོར་རྒྱ་གར་དབྱིན་གཞུང་གིས་ཨོ་ འབིས་ ཨིས་ OBE

༡༩༥༨ ལོར་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་པདྨ་ ཝི་བྷུ་ཥན་ Padma Vibhusan ཞེས་པའི་གཟེངས་བསྟོད་དང་། དམག་གི་གོ་ཐོབ་ཧོ་ནོ་ར་རི་ མེ་ཇར་ འཇའ་ན་རལ་ Honorary Major General ཞེས་གོ་གནས་ཀྱང་སྩལ་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོར་ཕ་རན་སིས་ ཀོ་མོང་ཌེ་ ཌུ་ ལོག་ཌྲའེ་ ཌུ་ ལེ་ཝུ་ཨལ་ ནོ་ཨར་ "Commander De L'orde de L'éloile Noire" ཞེས་པའི་གོ་གནས་སྩལ།

རྒྱལ་སྲས་འདི་རྒྱ་གར་རྒྱལ་ཡོངས་ཀྱི་བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོའི་ཚོགས་པའི་ཚོགས་གཙོ་ (President of Maha Bodhi Society of India) དང་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་[151] (Namgyal Institute of Tibetology) གི་ཚོགས་གཙོའང་ཡིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོར་ཡབ་ཆོས་རྒྱལ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་དང་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་རྣམ་གཉིས་ལོ་ ༢༥༠༠ འཁོར་བའི་སྟོན་པ་བཀའ་དྲིན་ཅན་གྱི་དུས་སྟོན་མཛད་སྒོར་རྒྱལ་ས་ལྡི་ལིར་ཕེབས་བསྐྱོད་མཛད། དེའི་སྐབས་ནང་པའི་རྒྱལ་ཁབ་ཡོངས་ཀྱི་དབུ་ཁྲིད་མཁས་དབང་དུ་མ་དང་། ལྷག་པར་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་ནེ་རུ་དང་༸གོང་ས་ཏཱ་ལའི་བླ་མ་མཆོག་དང་ཀུན་གཟིགས་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་རྣམ་གཉིས་ཀྱང་ཆིབས་བསྒྱུར་བཀའ་དྲིན་བསྐྱངས་ཡོད། ལོ་ ༢༥༠༠ འཁོར་བའི་དུས་སྟོན་འདི་འདྲ་བ་ཞིག་ཉི་འོང་ (Japan) དུའང་གོ་

151 N. Rustomji, *Sikkim: A Himalayan Tragedy*, 1987, p. 43 འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཤེས་རིག་གོམས་གཤིས་གཅེས་འཛིན་གྱི་ཆེད་དུ་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་ཏུ་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ (Namgyal Institute of Tibetology) ཞིག་༸གོང་ས་སྐུ་ཕྲེང་བཅུ་བཞི་པ་ཆེན་པོ་དང་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་ནེ་རུ་རྣམ་གཉིས་དབུ་བཞུགས་ཐོག་ཕྱག་བཏབ། དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི་དེང་དུས་བོད་དུ་རྒྱ་མིས་བཙན་གནོན་གྱིས་ནང་པའི་རིག་གཞུང་ཕྱུག་པོའི་རིགས་རྩ་མེད་དུ་འགྲོ་ཉེན་གཟིགས་ཏེ། གཅེས་ནོར་དེ་དག་སྲུང་སྐྱོབ་མི་ཉམས་གོང་འཕེལ་ཆེད་དཔེ་མཛོད་ཁང་འདི་ཕྱག་བཏབ་པ་ཡིན། ཞེས་གསུངས་འདུག མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཕྱག་རྗེས་འདི་གཅིག་པུའང་ནང་པ་དང་། ནང་པའི་རིག་གཞུང་དག་ལ་ཆེས་ཤིན་ཏུ་བཀའ་དྲིན་ཆེ་བས། བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་ཞུ་བར་འོས་སོ།

སྒྲིག་བྱས་ཡོད་པར་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཡུལ་འདིའི་སྐུ་ཚབ་ཏུ་ཆེད་ཕེབས་བཀའ་དྲིན་མཛད་ཡོད།[152]

གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་མཛད་སྒོའི་སྐབས་དེར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཡུན་རིང་ནས་ཐུགས་འདོད་ཡོད་པ་ལྟར། Maharaja and Maharani ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་ཀྱི་ཚབ་ཏུ་ཆོས་རྒྱལ་དང་རྒྱལ་མོ་ཞེས་པའི་མཚན་འཛུག་རྒྱུར་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༥ ཟླ་ ༥ པར་ངོས་ལེན་གནང་ཡོད།[153] དངོས་འབྲེལ་བརྗོད་ན། འདི་ནི་གསར་ཐོས་ཤིག་ཙ་བ་ནས་མིན་ཏེ། དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་དང་པོའི་སྐུ་དུས་ནས་གུས་བརྩི་ཆེན་པོའི་སྒོ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་ཞེས་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་དུ་འབོད་སྲོལ་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན། མཧཱ་ར་ཛ་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་ནི་བར་ལམ་ཞིག་ནས་དབྱིན་ཇིས་རྒྱ་གར་ནང་ཚོག་འདི་བེད་སྤྱོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་སུའང་དེ་ལྟར་བཏགས་པ་ཙམ་ཡིན་ནོ།།

ཆོས་རྒྱལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་དུས་ཡུན་ཐུང་ལ་འུར་ཟིང་གི་རྣམ་པ་ཅན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། སྲིད་དོན་གྱི་འགྱུར་འགྲོས་ལ་བརྟེན་ནས་ཡུལ་འདིའི་མི་མང་གིས་སྔར་ལང་ངོ་རྒོལ་དང་། མི་སེར་དམངས་གཙོའི་ལུགས་ལྟར་གསར་བཅོས་དུ་མ་དགོས་ཚུལ་སྐད་འབོད་མང་པོ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད་པ་འདི་ནི་རྣམ་རྒྱལ་རིགས་བརྒྱུད་ཡུན་བརྟན་ལ་ཕོག་ཐུག་དང་། དེ་བཞིན་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་རབས་ནང་ཡིད་ལ་དྲན་དགོས་པའི་དུས་ཚོད་ལེགས་ཉེས་ཐབས་སྡུག་ཇི་ཡིན་ཆ་མ་ངེས་པ་ཞིག་འབྱུང་རྒྱུའི་སྔ་ལྟས་ཤིག་ཡིན་པ་གདོན་མི་ཟ།

རིམ་པས་དུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་དང་འབབས་ངོ་ལོག་ཕྱོགས་རིས་འཐེན་འཁྱེར་ལ་སོགས་པའི་གློ་བུར་གོང་གནོན་གྱི་གནས་སྟངས་དུ་མ་རྫོལ་བའི་རྒྱུ་མཚན་ལས་རྒྱ་གར་གྱི་འགོ་བྱེད་པ་ཚོའི་སེམས་ནང་དོགས་གཞི་དང་། ཞེ་འཁོན་གྱི་ས་བོན་ལྟ་བུ་དུ་མ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད་པ

152 *Sikkim Coronation*, 1965, Published by the Coronation Souvenir Book Committee, Gangtok, pp. 13, 14.

153 V. H. Coelho, *Sikkim and Bhutan*, 1970, p. 33.

འདིས་ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ལ་གནོད་སྐྱོན་ཆེན་པོ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད། གལ་ཏེ་དཔྱད་ཞིབ་བྱས་པ་ཡིན་ན། ལྷི་ལི་གསར་པས་ཀྱང་ཡུལ་འདིར་དཀའ་སྡུག་ཇི་བྱུང་ལ་རྟོགས་ཞིབ་མེད་པ་དང་བདག་སྐྱོང་མ་གནང་བའི་སྔོར་ལ་འབྲས་གཞུང་དཔོན་རིགས་ཁག་དང་། རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་ National Party དང་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་གཉིས་ཀའི་འགོ་བྱེད་རྣམས་ཀྱིས་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་ཡོད། འདིས་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ལ་ཕོག་ཐུག་དང་ཐུགས་ཕམ་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད། སྐབས་ཉེས་པ་ཞིག་ལ་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་པ་གང་གིས་ཞི་སྒྲིག་འབྱུང་ཕྱིར་དཀའ་ངལ་སེལ་ཐབས་ཙམ་ཡང་མ་བྱས་པར། ངོ་ལོག་པའི་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་ཚོར་ཁེ་ཕན་བྱུང་བར་བརྟེན། ཡུལ་གཉིས་དབར་མཐུན་སྒྲིལ་ལ་ཕོག་ཐུག་ཆེན་པོ་འབྱུང་ངེས་པའི་དབྱིན་སྒོར་དཀྱུགས་ཤིང་གི་བྱ་སྤྱོད་རྟབ་མོས་ཡུལ་གཉིས་དབར་འཁོན་འཁྲུག་ཆེ་རུ་བཏང་ཡོད།[154]

རྒྱ་མིས་བོད་བཙན་བཟུང་བྱས་པ་ནས་བཟུང་། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་དེ་མ་ཐག་འཛམ་གླིང་ནང་དོ་སྣང་བྱེད་འོས་པ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། རྒྱ་མིའི་དམག་དཔུང་དང་དམར་པོའི་ལྟ་སྤྱོད་ངན་པའི་བཙན་གནོན་རིགས་རྒྱ་བསྐྱེད་ཡོང་ཉེན་ལ་དམིགས་ཏེ་ཡུལ་འདིའི་ཞི་བདེ་མཐུན་སྒྲིལ་དང་རང་དབང་ས་མཚམས་སྲུང་སྐྱོབ་དགོས་ངེས་སུ་མཐོང་བ་འདི་རིགས་རང་བཞིན་སྣང་ཚུལ་དུ་འཇོག་ཐབས་བྲལ་བ་ཞིག་ཏུ་གྱུར། ཕྱིར་བཏང་ནས་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་ཞིག་ལ་རྒྱལ་ཁབ་ཆུང་བ་རྣམས་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་ལ་དུས་དང་རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་ཁྲིམ་མཆོས་རྒྱལ་ཁབ་ཆེ་བ་ལ་དོགས་ཟོན་དང་གནས་དགོས་ཡོད། ཡིན་ནའང་གནས་སྟངས་འདི་འདྲར་འབྲས་ལྗོངས་དང་རྒྱ་གར་གཉིས་དབར་མཛའ་མཐུན་མི་བྱ་མཐུ་མེད་ཡིན་ཏེ། རྒྱ་མིས་འབྲས་ལྗོངས་བཙན་འཛུལ་བྱ་རྒྱུའི་དམིགས་ཡུལ་ལས་སྲུང་དགོས་པའི་ཕྱིར། ཡུལ་གཉིས་དབར་མི་མཐུན་པའི་ཀུན་སློང་ཡལ་བར་དོར་ནས་མཉམ་རོགས་བྱ་

154 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary, *History of Sikkim* unpublished handwritten copy, pp. 194-195.

རྒྱུ་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ་བར་མངོན། ལྷག་པར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༧ ཟླ་ ༩ ནང་རྒྱ་གར་དང་རྒྱ་མི་གུང་ཁྲན་གཉིས་དབར་འབྲས་ལྗོངས་དང་བོད་གཉིས་ཀྱི་ས་མཚམས་རྣ་ཐོས་ལར་(Nathula) དམག་འཁྲུགས་བྱུང་[155] བའི་རྐྱེན་ལས་ཐ་ན་ད་ལྟའི་བར་དུའང་ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་ས་སྲུང་སྒོར་བྱ་བ་འཛོག་དགོས་པ་འདིའོ།།

འབྲས་ལྗོངས་རྒྱ་གར་གྱི་སྲུང་སྐྱོབ་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པ་དང་། ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ནི་དེ་སྤྱི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལོར་ཕྱོགས་གཉིས་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པར་གཞི་བཙོལ་བ་ཞིག་ཡིན།

སྲིད་དོན་གྱི་འགྱུར་འགྲོས་ཤིན་ཏུ་འགྱུར་བའི་སྐབས་འདིར། འབྲས་ལྗོངས་སུའང་སྲིད་དོན་གྱི་ཚོར་སྣང་ཆེ་རུ་ཕྱིན་པ། དེ་སྔ་རྒྱ་གར་མཉམ་ཆིངས་ཡིག་བཞག་བ་དེར་བསྐྱར་ཞིབ་བྱེད་དགོས་རྒྱུ་དང་། ལེགས་བཅོས་གཏོང་རྒྱུའི་སྐོར་ལ་ཡུལ་འདིའི་ཤེས་ཡོན་ཅན་རྣམས་དང་མི་མང་ཚོས་སྐད་འབོད་བྱས་པར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་ཐུགས་འདོད་ཀྱང་བྱུང་ཡོད། དེ་ལྟར་ཆིངས་ཡིག་དེར་ལེགས་བཅོས་བྱ་རྒྱུ་གཞུང་གི་འདོད་པ་ཡོད་ཀྱང་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་རྣམ་འགྱུར་ཇི་ལྟར་ཡོད་མིན་སྐྱུགས་བཞུགས་ངང་གནས་ཡོད།

རྒྱ་གར་གཞུང་དང་འདོད་པ་མི་མཐུན་པའི་རྐྱེན་འགའ་ལ་བརྟེན་ནས་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཞེ་འཁོན་ཆེ་རུ་ཕྱིན་པ་དང་གཞན་ཡང་གཤམ་གསལ་རྒྱུ་མཚན་ཁག་ལའང་རྒྱ་གར་གྱིས་དོ་སྣང་སྤྲོད་དགོས་པ་བྱུང་ཡོད། དཔེར་ན།

༡ དུས་དེ་ཙམ་ན་འབྲས་ལྗོངས་ "གཞོན་ནུའི་གླེང་སྟེགས་"[156] (Sikkim Youth Study Forum) ཞེས་པ་ཞིག་འགོ་ཚུགས་འདུག མི་རིགས་གསུམ་ལས་འདེམས་སྒྲུགས་གནང་བའི་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་ཤེས་ཡོན་ཅན་གཞོན་སྐྱེས་རིགས་འདིའི་ནང་ཡོད། ཁོང་ཚོའི་ལས་འགན་གཙོ་བོ་ནི་གཞུང་གི་ཡིག་ཚང་སྤྱི་ཚན་ཁག་ཚག་ཚུད་ཡོང་

155 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, pp. 168, 169.

156 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, pp. 126, 127.

ཐབས་དང་བེད་སྤྱོད་ལོག་པའི་སྒོ་ནས་གནོད་སྐྱོན་རིགས་འབྱུང་མིན་ལ་ལྟ་རྟོག་བྱ་རྒྱུ་དང་། གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པ་ཚོའི་ནང་རྒྱལ་ཁབ་ལ་འགལ་བའི་བག་མེད་ཀྱི་ངོ་ལོག་རིགས་ཡོད་མིན་དཔྱད་ཞིབ་བྱ་སྒོ་རྣམས་ཡིན། གླིང་སྡེགས་ (Forum) དེ་མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་སྐྱབས་འོག་ཏུ་ཡོད་སྐབས། ལས་འགུལ་ཤུགས་ཆེ་རུ་བཏང་ནས་ཡུལ་འདིའི་ཕྱི་སྲིད་ནང་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་ལའང་ཐེ་བྱུས་བྱས་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལོའི་ཆིངས་ཡིག་སྐོར་བསྐྱར་ཞིབ་དགོས་རྒྱུའི་བསམ་ཚུལ་རིགས་སྤྱིབས་པ་ཆེན་པོའི་སྒོ་ནས་བསྟན་ཡོད། ཁོང་ཚོས་དབང་ཡོད་དང་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་ལ་བརྟེན་ཡུལ་འདིའི་འགོ་བྱེད་ཆེ་བ་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱབ་སྐྱོར་གནང་མེད། རྒྱ་གར་གཞུང་ནས་ཀྱང་ཁོང་ཚོའི་སྤྱོད་གཤིས་དང་ལས་འགུལ་ལ་ཡིད་ཆེས་བརླག་པ་སོགས་མདོར་ན་ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་བཅོས་ཐབས་མེད་པ་ལྟ་བུར་གྱུར་རྒྱུའི་སྣང་ཚུལ་བྱུང་ཡོད།

༢ ཆིངས་ཡིག་དེ་སླར་བསྐྱར་ཞིབ་ཡོང་རྒྱུར་འཛིན་སྐྱོང་ལྡན་ཚོགས་སྐུ་ཞབས་གནས་ཕྲུག་ཚེ་རིང་། (Sikkim National Party) འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ ཀོང་རེ་སའི་སྐུ་ཞབས་ནཀུལ་པྲ་དྷན་ Nakul Pradham of Sikkim State Congress དང་། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སའི་སྐུ་ཞབས་བྷིམ་བྷཧདུར་འགུ་རུང་ Bhim Bahadur Gurung of Sikkim National Congress གསུམ་གྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༧ ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༡༥ ཉིན་གསལ་བརྗོད་བྱས་པ་ལྟར་ན། "ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལོའི་ཆིངས་ཡིག་བསྐྱར་ཞིབ་དགོས་རྒྱུའི་རྒྱུ་མཚན་གཙོ་བོ་ནི། ཆིངས་ཡིག་གི་ནང་དོན་ལྟར་མ་གནས་པར། ཡ་མཚན་གྱི་སྒོ་ནས་དོན་འཁྲུག་བཤད་དང་བསླུ་ཁྲིད། མཐའ་དམ་ཚིག་མི་གཙང་བའི་རྣམ་པར་གྱུར་ཡོད། བསྐྱར་ཞིབ་ངེས་པར་དགོས་ངེས། གལ་ཏེ་གཉིས་ཀའི་འདོད་མོས་ལྟར་བསྐྱར་ཞིབ་ལེགས་བཅོས་མ་བྱུང་ཚེ། ཡུལ་གཉིས་དབར་ཞེ་འཁོན་དང་གནོད་སྐྱོན་འབྱུང་ངེས། རྒྱ་གར་དང་ལྡན་ཡུལ་འདིས་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པར་མཚན་

རྟགས་འཁོད་ཡོད་པར་སོང་གཤིས། བསྐྱར་ཞིབ་བྱ་དགོས་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་ཆ་ཚང་ཡོད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༡༤ ཉིན་རྒྱ་གར་ལ་རང་བཙན་ཐོབ་ཡོད་པ་ལྟར། ཡུལ་འདི་ལའང་རང་ཐག་རང་གཅོད་ཀྱི་ཁེ་དབང་ཆ་ཚང་ཐོབ་ཡོད། རྟགས་མཚན་ནི་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ཙ་ཁྲིམས་ནང་དེའི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་མངའ་སྡེ་ཚོའི་མིང་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མིང་མེད་ཚུལ་དང་། ཡུལ་སོ་སོའི་ཐུན་མོང་མིན་པའི་ངོ་བོ་གཞན་ལས་ཐ་དད་དུ་གནས་རྒྱུ་དང་དེ་དག་སྲུང་སྐྱོབ་དགོས་ངེས། དེར་བརྟེན་དུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་ལ་གཞིགས་པའི་ཆིངས་ཡིག་དེར་བསྐྱར་ཞིབ་དང་ལེགས་བཅོས་དགོས་གལ་ཆེ།"[157] ཞེས་བཤད་ཡོད།

༢ ལོ་ལྟར་ཕྱི་ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༡༤ རྒྱ་གར་རང་བཙན་གྱི་ཉིན་མོར་ཡུལ་འདིའི་མི་མང་ཚོས་བསྲུང་བརྩི་དང་། ཆོས་རྒྱལ་དང་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པ་ཚོས་དུས་ཆེན་འདི་བསྲུང་བརྩི་བྱེད་སྲོལ་ཡོད་འདུག ཆོས་རྒྱལ་དང་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་རྣམ་གཉིས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་དར་བསྒྲེངས་བ་དང་། སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་པས་རྒྱ་གར་ནང་ཡར་རྒྱས་ཇི་བྱུང་སྐོར་དང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་དཔལ་འབྱོར་མཐུན་རྐྱེན་རོགས་རམ་བྱས་ཡོད་པའི་སྐོར་གསུང་བཤད་མདོར་བསྡུས་གནང་སྲོལ་ཡོད། ཡིན་ནའང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༨ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༡༤ ཉིན་དུས་ཆེན་བསྲུང་བརྩི་ཞུ་བཞིན་པའི་སྐབས། སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་ནམ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གྱི་བཞུགས་ཁང་འོག་ནས་སློབ་གཉེར་བ་ཁ་ཤས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་ལ་ངོ་རྒོལ་གྱི་སྐད་འབོད་བྱས་འདུག[158] ངོ་རྒོལ་བྱས་པ་དེས་རྒྱལ་ས་ལྡི་ལི་གསར་པར་ཐོག་ཐུག་དང་ཞེ་འཁོན་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། གང་ལྟར་ཡང་རྒྱ་གར་གྱི་འདོད་པ་དང་མཐུན་པར་ཞི་འཇགས་མཛད།

---

157 P. R. Rao, *India and Sikkim*, 1972, pp. 173, 174.

158 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 146.

༨ འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་མོ་མཆོག་གིས་རྡོར་གླིང་གི་སྐོར་རྣམ་རྒྱལ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་ (Namgyal Institute of Tibetology) དུས་དེབ་[159] ནང་འགྲེམས་སྤེལ་གནང་བ་དེའི་ནང་རྡོ་རྗེ་གླིང་གི་ས་ཁུལ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་བདུན་པ་གཙུག་ཕུད་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་དུས་སུ་དབྱིན་ཇིས་བཙན་འཕྲོག་བྱས་ཚུལ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་དེ་སྐབས་དེའི་ཚབ་ཏུ་ས་ཆ་བརྗེ་ལེན་དགོས་ཚུལ་གསུངས་ཡོད་ཀྱང་དབྱིན་ཇིས་དོ་སྣང་མ་བྱས་པར། ལོ་རེར་གྲུན་བསབ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཧིན་སྒོར་ ༣༠༠༠ རེ་ཐོག་མར་སྤྲོད་རྒྱུ་བྱས་ཏེ་ས་འཕྲོག ནུས་དེབ་དེའི་ནང་རྒྱལ་མོས་རྡོར་གླིང་གི་ས་ཆ་དེ་འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཐོབ་དབང་ཡོད་ཚུལ་བཀོད་ཡོད། ལྷག་པར་དེའི་ལྡན་ཐབས་སུ་རྒྱལ་མོས། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཁྲིམས་སྲོལ་ལྟར་ན། ཡུལ་འདིའི་ས་ཆ་ཞིག་གཞན་གྱིས་བདག་ཉར་བྱས་པ་ཡིན་ན་གནས་སྐབས་བཀོལ་སྤྱོད་ཁེ་དབང་ཙམ་ལས། འགྱུར་མེད་ས་ཆའི་བདག་པོ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་གཞུང་གི་ཡིན་སྟབས། ག་དུས་ཡིན་རུང་སླར་ཕྱིར་ལེན་བྱ་རྒྱུའི་དབང་ཆ་ཚང་མ་ཆོས་རྒྱལ་ལ་ཡོད་ཚུལ་དང་མདོར་ན་དུས་དེབ་འདིའི་ནང་གི་འབྲི་རྩོམ་དེས། རྒྱ་གར་ལ་ཐོག་ཐུག་དང་ཞི་འཁོན་ཆེན་པོ་བྱུང་སྟབས་རྒྱ་གར་གྱིས་དེ་ལ་བདག་སྤྲོད་མེད་པར་གཞི་བརྟན་མེད་པ་དང་ཁུངས་མེད་ཡིན་པའི་སྐོར་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་འདུག

༩ འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་རྒྱལ་བླུ་ཞིག་གནའ་བོ་ནས་ཡོད་པ་དེ་ལ་ཡང་ལྷི་ལི་གསར་པས་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས། འདི་ནི་རྒྱལ་ཁབ་ཞིག་གིས་རང་ཐག་རང་གཅོད་ཐུབ་པའི་དབང་ཆད་ཡོད་པའི་བང་ཆེན་ནམ་སྔ་ལྟས་ཤིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་ཏེ་ཞེ་འཁོན་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན། ལོ་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་རང་གི་སྐོར་བྱ་བའི་ (Sikkim Guard) མཛད་སྟོན་ཞིག་ནང་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གདན་ཞུ་བྱས་རུང་ངོས་ལེན་མ་བྱས་པར་ཐེབས་མེད། རྒྱ་མཚན་ནི་ཁོང་གིས་དུས་སྟོན་དེར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་

159 *Bulletin of Namgyal Institute of Tibetology*, Gangtok, 21 July 1966 vol.III No.2 pp. 46-48.

ཁབ་ཀྱི་རྒྱལ་བླ་གཏོང་རྒྱུ་ཡིན་པ་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་ཡོད།[160] དེར་བརྟེན་ ༡༩༦༤ ལོ་དེར་ ཡུལ་གཉིས་དབར་ཞེ་འཁོན་ཆེ་རུ་ཕྱིན།

༦ འབྲས་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་ཆེ་བ་གསུམ་ཙམ་གྱི་དམིགས་བསལ་ཕྱི་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་ཚོགས་པ་ཞིག་བསྐོ་བཞག་བྱས་ཡོད། འདི་ནི་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་སློབ་སྟོན་གནང་རྒྱུ་དང་རྒྱ་གར་གཞུང་དང་འབྲེལ་ལམ་བྱེད་མཁན་ཞིག་ཡིན་འདུག འདིས་ཀྱང་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་མི་བདེ་བ་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད།

༧ "སིཀྑིམ་"[161] ཞེས་པའི་ཉིན་བཅུ་བཞི་རེར་དབྱིན་ཇི་གསར་ཤོག་རེ་འདོན་བཞིན་ཡོད་པས་ཀྱང་མེ་རྩ་སྐུར་བ་ལྟར། རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ལྟ་བ་དང་མི་མཐུན་པའམ་ཡིད་བརྟན་མི་རུང་བའི་རྒྱབ་འགལ་གྱི་གནས་ཚུལ་དུ་མ་དཔར་བསྐྲུན་བྱས་ཡོད་པར་ཞེ་སྡུན་དང་ཁོང་ཁྲོའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་པ་ནི། དཔེར་ན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༧ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༦ ཉིན་གསར་ཤོག་དེའི་ནང་འགོ་བརྗོད་དུ་ "ལོ་ཉེར་གཅིག་འཁོར་བའི་རང་བཙན་གྱི་ཉིན་མོ་" (21st Independence Day) ཅེས་པའི་ནང་གསར་ཤོག་རྩོམ་པ་པོས་ "ང་ཚོས་ཡིད་ཆེས་བྱ་འོས་པ་ཞིག་ལ། རིང་མིན་ང་ཚོ་ཡང་འཛམ་གླིང་འདིར་དབྱུ་འཕང་འཐོན་པོའི་ངང་རྒྱལ་ཁབ་རང་བཙན་ལྡན་པའི་ཐོབ་ཐང་གཙང་མའི་ཐོག་རང་བཙན་ཉིན་མོ་བསྲུང་བརྩི་བྱ་རྒྱུ། རྒྱ་གར་གྱིས་མི་ལོ་ཉི་ཤུའི་རིང་རང་བཙན་ཉིན་མོ་བསྲུང་བརྩི་ཞུས་པ་ལྟར་ཡོང་རྒྱུ་ཞེས་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༠ ལོའི་ཆིངས་ཡིག་ལ་ལེགས་བཅོས་བསྒྱུར་ཞིབ་བྱས་པ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་འཛམ་གླིང་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཚོགས་པའི་ (UNO) ནང་དེབ་བསྐྱིལ་གྱི་ཐོ་བཀོད་ངེས་པར་དུ་དགོས་རྒྱུ་དང་། གལ་ཏེ་ང་ཚོའི་ཐོབ་ཐང་རིགས་འཛམ་པོའི་ངང་ནས་མ་སྤྲད་ཚེ་ཐབས་ཤེས་ཅི་དྲག་གིས་ཐོབ་རྒྱུའི་གྲ་སྒྲིག་ཡོད་" ཅེས་བཀོད་ཡོད་

---

160 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary *The History of Sikkim* p. 199 unpublished handwritten copy.

161 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 147.

པར་ལྤྱི་ལི་གསར་པས་སྐྱོན་བརྗོད་ཚད་མེད་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། འབྲས་གཞུང་གིས་དེའི་ལན་དུ་རྣམ་འགྱུར་གང་ཡང་བསྟན་མེད། ཀླན་ཀ་དེར་དངོས་ར་འཕྲོད་ཐུབ་པའི་རྒྱུ་མཚན་གང་ཡང་མེད་སྐབས་འབྲས་གཞུང་གིས་དོ་སྣང་བྱས་མེད།

མདོར་ན་འབྲས་གཞུང་ཁོ་ན་ལ་ཉེས་འཛུགས་བྱ་རྒྱུ་ནི་བློ་གཟུ་བོར་གནས་པའི་དྲང་བདེན་ཞིག་མིན། ལྤྱི་ལི་གསར་པ་ལའང་ནག་ཉེས་འདྲ་མཚུངས་ཡོད་དེ། ཡུལ་འདིའི་དཀའ་ངལ་ཇི་ཡོད། འདོད་པ་གང་ཡོད་མིན་སྐོར་ཤེས་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་དང་རྟོགས་ཞིབ་གང་ཡང་བྱས་མེད། ཡུལ་གཉིས་དབར་ཕན་ཚུན་མཛའ་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་ཡོད་ཚེ་ཕན་ཐབས་ཆེ་ནའང་དེ་ལྟར་རྟོགས་ཞིབ་མ་བྱས་པའི་ཉེར་ལེན་གྱིས་ཡུལ་འདིའི་སེམས་ནང་ཞེ་འཁོན་དང་དོགས་གཞི་སྐྱེ་རྒྱུའི་རང་བཞིན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།[162] གོང་དུ་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་པ་འདི་དག་ལ་གཞི་བརྟན་རྩ་བ་ནས་མེད་པ་ནི་མིན། གཤམ་གསལ་དངོས་ཡོད་དོན་ཚན་ཁ་ཤས་ལ་གཞི་བཅོལ་ཏེ་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་དང་འབྲས་ལྗོངས་པ་རྣམས་ཀྱི་སེམས་ནང་རྒྱ་གར་ལ་ཡིད་ཆེས་བརླག་པའམ། ཡིད་བརྟན་མི་འོས་པའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཡོད།

༡ ལོ་ལྟར་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཡུལ་འདིའི་སློབ་གཉེར་བ་དུ་མ་ཞིག་ལ་རྒྱ་གར་ནང་སྟན་གྲགས་ཅན་གྱི་མཐོ་སློབ་ཁང་སོགས་སུ་སློབ་གཉེར་ཆེད་སློབ་ཡོན་དོད་[163] སྤྲུལ་རྒྱུའི་ཞལ་བཞེས་ཡོད་ནའང་། ཐ་མའི་ཐག་གཅོད་གནང་སྐབས་ངེས་པ་མེད་པ་དང་། མཐོ་སློབ་ཁང་སོགས་སུ་བཏང་ཡོད་ནའང་འཛུལ་རྒྱུའི་དུས་ཚོད་ཡོལ་བ་དང་། མ་ཚད་པ་སོགས་རྐྱེན་ངན་དུ་མ་ལ་བརྟེན་ཕྱིར་ལོག་དགོས་པའང་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། ལྷག་པར་ཕྱི་རྒྱལ་ཡུལ་གྲུ་ཁག་ཏུ་དེང་དུས་འཕྲུལ་ཆས་དང་ཨར་ལས་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་འགར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་སློབ་གཉེར་བ་ཁ་ཤས་ཤེས་ཡོན་སྦྱངས་བརྩོན་ཆེད་སློབ་

---

162 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary *The History of Sikkim* unpublished handwritten copy, p. 200.

163 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 185.

ཡོན་དོད་སྐྱལ་རྒྱུའི་སྣན་འབུལ་བྱས་ཡོད་ཀྱང་རོགས་རམ་སོགས་དོན་འབྲས་སྨིན་པ་གཏན་ནས་བྱུང་མེད།

༢ རྡོ་རྗེ་གླིང་དང་ཀཤ་མིར་གཉིས་དང་མཚུངས་པར་འབྲས་ལྗོངས་སུའང་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་བལྟ་བསྐོར་བ་རྣམས་ཀྱི་ཆེད་རྒྱལ་སྒོ་ཕྱེ་[164] དགོས་ཚུལ་དང་། མངའ་སྡེའི་ཡོང་བབས་རིགས་ཕྲན་བུ་བཟང་དུ་གཏོང་འཆར་ཡོད་རུང་། ཡུལ་འདིར་ཕྱི་རྒྱལ་ལྟ་སྐོར་བ་ཡོང་རྒྱུའི་ཆོག་མཆན་སྤྲོད་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་ཆ་ཚང་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་ཡོད་སྟབས། གོང་གི་ས་ཁུལ་གཉིས་དང་འདྲ་བར་དབྱེ་འབྱེད་མེད་པར་འདྲ་མཉམ་དགོས་ཚུལ་དང་། ལྷག་པར་ཀཤ་མིར་ནི་སྲིད་དོན་དང་ཆགས་དབྱིབས་གང་ཐད་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ལས་ཀྱང་གནད་འགག་ཆེ་བ་ཡོད་ན། འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ནས་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་ལྟ་སྐོར་བའི་རིགས་ཡུལ་འདིར་ཡོང་འདོད་ཡོད་རིགས་ལ་ལྡི་ལི་གསར་པས་ནང་བསྐྱོད་ལག་ཁྱེར་ (Inner Line Permit) ཕྲན་བུ་གུ་ཡངས་དགོས་ཚུལ་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་། དོན་འབྲས་སྨིན་པ་གང་ཡང་མ་བྱུང་།

༣ བལ་ཡུལ་རྒྱལ་སྲས་བི་རེནྡྲ་ (Crown Prince Birendra) མཆོག་གི་འཁྲུངས་སའི་སྐབས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༠ ཟླ་ ༢ པའི་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་མགྲོན་འབོད་གནང་[165] ཡོད་པ་ལྟར་དགའ་སྟོན་དང་ནས་ངོས་ལེན་གནང་ཡོད་ཀྱང་། དེའི་རྗེས་ཙམ་དུ་བལ་ཡུལ་གཞུང་འབྲེལ་གསལ་བསྒྲགས་ཤིག་ནང་དུས་སྟོན་དེར་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཡུལ་གྱི་དབུ་འཁྲིད་མིན་པར། གཞུང་གི་དབུ་འཛིན་ཞིག་ཏུ་ངོས་ལེན་བྱ་རྒྱུ་ཡིན། ཞེས་བཤད་ཡོད་པར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ཕེབས་རྒྱུ་ཕྱིར་འཐེན་མཛད།
ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ལ་དམའ་འབེབས་ཀྱི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཡོད་ནའང་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོའི་ནང་མི་དང་མཛའ་མཐུན་གྱི་འབྲེལ་བ་རྒྱུན་འཁྱོངས་ཡོད་ཕྱིར། སྐབས་ཐོབ་འབྲས་

164 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, pp. 184-5.

165 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 187.

གཞུང་འཛིན་སྐྱོང་ལྡན་ཚོགས་ཀྱི་འགོ་ཁྲིད་དག་ཆེད་བཙོངས་གནང་། དེ་རྗེས་གསང་རྒྱ་ཕྱིར་གསལ་གྱི་རྣམ་པར་འབི་རད་ན་གར་ Biratnagar ས་ཁུལ་ནས་ནེ་པ་ལིའི་བདུན་རེའི་གསར་འགྱུར་ཞིག་ནང་འཁོད་ལྟར་ན། "འདིར་གནས་ཚུལ་འགྱུར་གསལ་ལྟར་ན་འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ། བལ་པོའི་རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་འཁྲུངས་སྐར་དུས་སྟོན་སྐབས་ཆིབས་བསྒྱུར་བསྐྱོད་མི་ཐུབ་པ་ནི། རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཕྱི་འབྲེལ་དོན་གནད་འགར་དཀའ་ངལ་འགལ་རྐྱེན་ལ་བརྟེན་ནས་ཕེབས་ཐུབ་མེད་"[166] ཅེས་བཀོད་ཡོད།

༨ ཡུལ་འདིའི་བཟོ་རིག་ལས་བསྐྲུན་པའི་དངོས་ཟོག་དང་ཐོན་བསྐྱེད་རིགས་ཕྱི་རྒྱལ་དུ་ཕྱིར་ཚོང་བྱ་རྒྱུར་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་རོགས་རམ་དང་ལྷག་པར་གྱ་གཟིངས་བབས་ཚུགས་ནས་ཕྱིར་གཏོང་བྱ་འདོད་ཡོད་ཚུལ་ཞུས་ཡོད། དེའི་ཆེད་དུ་ཕོ་བྲང་གཞུང་གིས་ཕྱིར་ཚོང་བྱས་པའི་ཡོང་བབས་རྣམས་རྒྱ་གར་གྱི་དངུལ་ཁང་ (Reserve Bank of India) ཞིག་ནང་དངུལ་རྩིས་ཐ་དད་དུ་འཛོག་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་རེ་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་།[167] རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་དེ་དག་ངོས་ལེན་བྱ་འོས་པ་མ་མཐོང་། དེའི་ཚབ་ཏུ་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཡུལ་འདིའི་ཕྱི་འབྲེལ་ཚོང་འབྲེལ་བརྗེ་ལེན་དགོས་རིགས་ལ་མཐུན་འགྱུར་རོགས་རམ་ཚང་མ་གནང་རྒྱུའི་དམ་བཅའ་བྱས་པར་ཁས་ལེན་མ་བྱེད་མཐུ་མེད་བྱུང་ཡོད། ཡིན་ནའང་མཐའ་མའི་ལག་ལེན་དངོས་སུ་བསྟར་སྐབས། དེ་སྔ་ཚོང་འབྲེལ་བརྗེ་ལེན་གྱི་ཐོབ་ཐང་ཕྲན་བུ་ཡོད་པའང་ཕལ་ཆེར་ཉུང་བར་བཏང་སྟེ་དམིགས་བསལ་རེ་ཙམ་ཙམ་ལས་བཞག་མེད་སྟབས་འགྲོད་སེམས་འཁོན་འཛིན་ཚད་མེད་སྐྱེ་བ་ལས་འོས་མེད་པར་བྱས།

༩ འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཕྱི་མཚམས་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་དུ་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མིའི་སྒེར་བདག་གཞིས་ཀ་དུ་མ་ཡོད་འདུག གཞིས་ཀ་འདི་རྣམས་ནི་བོད་གཞུང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་རིམ་བྱོན་གྱི་སྐབས་སུ་བོད་གཞུང་དང་མཛའ་མཐུན་མཉམ་འབྲེལ་དང་བོད་ལ་སྙན་པའི་སྲི་ཞུ་ཞབས་

166 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 193.

167 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 186.

འདེགས་སྒྲུབ་པའི་གཟེངས་བསྟོད་དུ་སྨྲས་པ་ཤ་སྟག་ཡིན་འདུག འདི་ཚོ་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་དུ་གནས་པའི་མདོ་ཕྲ་དང་། ཕྲེང་རིང་དང་གྲོ་མོ་ཆུམ་འབི་ས་ཁུལ་དག་ཡིན། གྲོ་མོའི་ཆུམ་འབི་ས་ཁུལ་འདི་བར་སྐབས་ཞིག་ལ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མངའ་ཁོངས་སུ་གནས་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་དགུ་པ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་དུས་བར། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་རྣམས་གྲོ་མོ་ཆུམ་འབི་ཕོ་བྲང་དུ་དབྱར་དུས་ཟླ་བ་འགའ་བཞུགས་སྲོལ་ཡོད། ལུགས་སྲོལ་འདི་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༥༠ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་དབྱིན་ཇིས་འགན་འཁུར་ལེན་པ་ནས་བཟུང་གཏན་མེད་དུ་གྱུར་པའོ།།[168]

གཞིས་ཀ་འདི་ཚོའི་ནང་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་གིས་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གནང་ཕྱོགས་ཆེས་ཤིན་ཏུ་གུ་ཡངས་པོའམ་སླང་ཆུང་དུ་གྱུར་ཡོད། ཡིན་ནའང་བོད་གཞུང་གིས་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་ཚོར་དམིགས་བསལ་ཐོབ་ཐང་དང་ཆག་ཡང་དུ་མ་བེད་སྤྱོད་ཆོག་རྒྱུ་སྨྲས་ཡོད། དཔེར་ན་མདོ་ཕྲ་དང་ཆུམ་འབི་མི་མང་ཚོས་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་ཚོར་རང་མོས་ཞབས་འདེགས་ཞུ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། ཆུམ་འབི་བ་དང་མདོ་ཕྲ་བ་རྣམས་ལ་བོད་གཞུང་གིས་ཁྲལ་བསྡུ་རྒྱུ་དང་བཀོལ་སྤྱོད་ཨར་ལས་རིགས་ལས་ཆག་ཡང་བཏང་ཡོད། ཡིན་ནའང་ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་སྐུ་འཁོར་མདོ་ཕྲ་དང་ཆུམ་འབིར་ཕེབས་ཚེ་ཞབས་ཞུའི་ལས་འགན། འགྲུལ་བཞུད། དོ་པོ་འཁུར་འདྲེན་རིགས་སོགས་ཞབས་ཞུའི་ལས་འགན་སྒྲུབ་དགོས་ངེས་ཡིན་འདུག འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་གི་སྐུ་ཚབ་གཅིག་ཕག་རིར་སྐུ་བཞུགས་གནང་སྟེ་ཆུམ་འབི་དང་མདོ་ཕྲའི་མི་མང་བདེ་ཐབས་སྐོར་ལ་གཟིགས་སྐྱོང་གནང་སྲོལ་ཡོད།

རྒྱ་མིས་བོད་བཙན་འཛུལ་བྱས་རྗེས་གཞིས་ཀ་འདི་དག་ཀྱང་མངའ་འོག་ཏུ་བསྡུས། དེ་རྗེས་འབྲས་གཞུང་གིས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་གཞིས་ཀ་འདི་དག་ཏུ་གནས་མཁན་མི་མང་ཚོ་སྔར་རྒྱུན་ལྟར་པན་ཚུན་འགྲོ་བསྐྱོད་ཆོག་པའི་སྐོར་དཀའ་ངལ་སེལ་ཐབས་དགོས་རྒྱུའི་འབོད་

168 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary, *The History of Sikkim*, p. 203.

བསྐྱལ་བྱུས་ཡོད། ཡིན་ནའང་དེའི་སྐོར་དོན་འབྲས་སྨིན་པ་བྱུང་མེད་སྐབས། འབྲས་གཞུང་གི་བསམ་བློར་ཡུལ་འདིའི་ཕྱི་འབྲེལ་སྲུང་སྐྱོབ་བྱ་རྒྱུའི་ལས་འགན་ཆ་ཚང་རྒྱ་གར་ལ་ཡོད་རུང་འདོད་བློ་ཁེངས་པའི་ཐབས་ཤེས་གང་ཡང་གནང་མེད་ཚུལ་ཚོར་སྣང་བྱུང་ཡོད།

འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ནི་འཛམ་གླིང་ནང་གི་དམངས་གཙོ་རྒྱལ་ཁབ་ཆེ་ཤོས་རྒྱ་གར་དང་ལྷན་འབྲལ་མི་ཐོད་པའི་འབྲེལ་བ་ཆགས་ཡོད། དེར་བརྟེན་རྩོད་རྙོག་ཆུང་ཆུང་རིགས་ལ་དོ་སྣང་མེད་པ་དང་སྣང་ཆུང་གི་རང་བཞིན་དུ་ལུས། ཡུལ་གཉིས་ཀྱི་མཐུན་སྒྲིལ་ཉམས་གུད་དང་འཁོན་སེམས་རིགས་ཞི་འཇགས་འབྱུང་རྒྱུར་མཛའ་མཐུན་གྱི་བཀའ་མོལ་གནང་དགོས་ནའང་། ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་པ་དང་ཕོ་བྲང་གཞུང་གཉིས་ཐད་ནས་བདེ་ཐབས་ཀྱི་འབད་བརྩོན་མ་གནང་བར། རང་འདོད་ཅན་དང་། གོ་གནས་དོན་གཉེར་བའི་འགོ་བྱེད་པ་ཚོས་རང་སྣང་གང་ཤར་གྱིས། ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་གཏོར་བཤིག་གཏོང་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་ཐོབ་འཕྲལ་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པ་ཚོའི་སེམས་ནང་ཞེ་འཁོན་གྱི་མེ་རྩ་སྤར་བ་འདིས་འབྲས་ལྗོངས་ལ་གྱོང་གུད་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད།

ཡུལ་འདིར་འགྲིམ་འགྲུལ་དང་འགྲུལ་བཞུད་བདེ་བའི་བགྲོད་ལམ་རིགས་ཡར་རྒྱས་འགྲོ་བཞིན་པ་དང་དེ་བཞིན་ལུང་ཁུག་ཁག་ཏུ་སློབ་གྲྭ་གསར་འཛུགས་གནང་བ་ལ་སོགས་པ་འདིས། མི་མང་ཚོ་སྲིད་དོན་ལ་དོ་སྣང་ཆེ་རུ་སོང་སྟེ་ཡུལ་ནང་འོས་འདེམས་གང་མྱུར་དགོས་རྒྱུ་དང་། གཞན་ཡང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གནས་སྟངས་དང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་གཞི་བརྟན་ལ་གསར་བཅོས་དགོས་ཚུལ་གྱི་སེམས་འཁུར་དང་སྐད་འབོད་བྱ་རྒྱུ་ཆེ་རུ་ཕྱིན། འབྲས་གཞུང་གིས་ཀྱང་ཆབ་སྲིད་དང་དཔལ་འབྱོར་གཉིས་ཐད་ནས་ལེགས་བཅོས་ཐོག་ཡར་རྒྱས་གཏོང་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་གནང་ཡོད་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ ལོར་སྤྱོལ་གཏོང་པའི་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་གནས་སྟངས་ལ་གཞིགས་པའི་པན་ཙ་ཡད་ Panchayat ལུགས་སྲོལ་འགོ་ཚུགས་ཡོད་ཀྱང་ལག་ལེན་དུ་འཁེལ་མེད་སྐབས་ཕྱི་

ལོ་ ༡༩༥༥ ལོར་སླར་ཡང་སྒྲིག་གཞི་འཆར་བཀོད་དང་འོས་འདེམས་བྱེད་སྟངས་གསར་པའི་ཐོག་ནས་དབུ་འཛུགས་གནང་། འཆར་བཀོད་གསར་པ་དེའི་ལུགས་ལྟར་ན། གྲོང་གསེབ་ཀྱི་འཛིན་སྐྱོང་དང་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་འཆར་གཞི་བཀོད་སྒྲོམ་བྱ་རྒྱུ་ཚང་མ་པན་ཙ་ཡཏ་འཐུས་མི་ཚོར་འགན་ཡོད་ཚུལ་གསལ་ཡོད། དེ་སྟེང་གྲོང་གསེབ་ནང་བགྲོད་ལམ་དང་ཆུའི་མཐུན་རྐྱེན། སློབ་གྲྭ་ལ་སོགས་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཕྱོགས་ལ་ཞིབ་འཇུག་གཟིགས་རྟོགས་བྱ་རྒྱུའི་ལས་འགན་ཆ་ཚང་འཐུས་མི་ཚོར་བཞག་ཡོད། པན་ཙ་ཡཏ་རྣམས་འོས་འདེམས་བྱ་ཚུལ་ནི། ནང་མི་སྤྱི་ཚན་རེ་རེས་འོས་ཤོག་རེ་བླུག་ཆོག་པའི་གཞི་བརྟན་དུ་བཟུང་བ་ལས། ཤོག་ཁག་ལག་ཁྱེར་ཐོག་འོས་འདེམས་ནི་རྩིས་མེད་དུ་འགྲོ་རྒྱུ་ཞེས་བཀོད་ཡོད་འདུག

ལྟག་པར་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱིས་འོས་འདེམས་གང་མྱུར་དགོས་རྒྱུའི་ཨུ་ཚུགས་ཆེ་བའི་རྐྱེན་གྱིས། འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ནས་ཀྱང་དེ་དག་སྣང་མེད་དུ་ལུས་ན་ཡུལ་སྤྱི་ལ་གནོད་ཚབས་ཆེ་བར་གཟིགས་ཏེ། ཉིན་འགྱངས་ཞག་འགྱངས་མ་ཡིན་པར་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་གསུམ་པ་དེ་གནང་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་གནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ཟླ་ ༣ ཚེས་ཤར་ནས་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་གསུམ་པ་དེ་དབུ་ཚུགས་གནང་། ཡུལ་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་སྐོར་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་གིས་ཐག་གཅོད་གནང་བའི་ཐབས་བྱུས་གཞིར་བཟུང་ལྟར་མི་སེར་གྱི་འགན་དབང་ཤུགས་ཆེ་རུ་ཕྱིན་པས་འཐུས་མིའི་གྲངས་འབོར་ཡང་ཇེ་མང་དུ་གྱུར། དེའི་འབྲས་བུར། ལྷོ་མོན་གཉིས་ཀྱི་འཐུས་མི་བདུན། ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་བདུན། དེ་སྟེང་གཙོང་གི་མི་རིགས་ནས་འཐུས་མི་གཅིག ཟུར་བསལ་མི་རིགས་ (Schedule Caste) ལས་གཅིག་དམིགས་བསལ་གྲྭ་པ་བླ་མར་གཅིག དེ་བཞིན་སྤྱིར་བཏང་རྐུབ་སྟེགས་གཅིག་དང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཐད་བསྐོས་དྲུག་བཅས་ཡོངས་བསྡོམས་རྐུབ་སྟེགས་སམ་འཐུས་མི་ཉེར་བཞི་ཅན་གྱི་གྲོས་ཚོགས་དགོས་ངེས། གང་ལྟར་ཡང་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་དེའི་སྐབས་སྲིད་དོན་ཤོག་ཁག་སུ་ལའང་སུམ་ཆ་གཉིས་ཀྱི་མང་མོས་རྒྱལ་ཁ་ཐོབ་པ་བྱུང་མེད་སྟབས། གཞུང་འཛིན་བྱ་རྒྱུར་

སྲིད་དོན་ཐོག་ཁག་ཐུན་མོང་མཉམ་བསྡེབ་བྱས་ཏེ་འཛིན་སྐྱོང་ལྡན་ཚོགས་ཤིག་བསྐོ་བཞག་གིས་འཛིན་སྐྱོང་བྱས་ཡོད།

ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་དབུ་ཁྲིད་རྣམས་ཀྱིས་རེ་ཞིག་དམངས་གཙོ་གསར་འཛུགས་ཀྱི་ལས་འགུལ་དང་སྐད་འབོད་ལ་ལྷོད་ཡངས་ཀྱིས་ལྷིང་འཇགས་བྱུང་བའི་སྐབས་དེར། འབྲས་ལྗོངས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་འཛམ་གླིང་གི་རྒྱལ་ཁབ་ཆུང་རིགས་སུའི་ཊེན་ (Sweden) དང་ནོར་ཝེ་ (Norway) ལྟ་བུའི་ལུགས་སྲོལ་ཁག་ལ་དཔེ་བལྟས་ནས་མི་སེར་རྣམས་ལ་ཡང་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐད་དམངས་གཙོའི་རང་དབང་ཐོབ་ཐབས་སུ་དམིགས་ནས་རྩ་ཁྲིམས་གསར་པ་ཞིག་བཟོ་ཐབས་འབད་བརྩོན་གནང་རུང་། སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་སྲིད་དོན་གནས་སྟངས་ཀྱིས་རྐྱེན་པས་ལམ་ལྷོངས་མ་བྱུང་།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༩ མགོ་ཙམ་ན་སྐུ་ཞབས་ཨར་ ཨེན་ ཧལ་དི་པུར་ (R. N. Haldipur) མཆོག་ཡུལ་འདིའི་འཛིན་སྐྱོང་དབུ་འཛིན་གཙོ་བོའི་ (Chief Administrative Officer) ལས་འགན་འཁུར་ཐེན་ཀྱིས། ལས་ཚབ་པ་བསྐོ་བཞག་གནང་རྒྱུ་ཐག་བྱ་དུས་འགྱངས་སུ་སོང་སྐབས་དེར། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཐུགས་འདོད་ཡོད་པའི་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་ཟུར་པ་ཞིག་མཁོ་ཚུལ་ཞུས་ཡོད་པ་ལྟར། མཐར་སྐུ་ཞབས་ཨ་ཨི་ ཨེས་ ཅོབ་ར་ (I. S. Chopra) མཆོག་འདེམས་སྒྲུགས་གནང་སྟེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༩ ཟླ་ ༦ པའི་ནང་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་བློན་གྱི་གོ་གནས་སུ་བསྐོ་བཞག་མཛད་ལ། ཁོང་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་ཤེས་འབྱོར་གཉིས་ལྡན་གྱི་སྲིད་དོན་མཁས་པ་སྔན་གྲགས་ཅན་ཟུར་པ་ཞིག་ཡིན།

འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་འགོ་བྱེད་ནང་ཕན་ཚུན་གོ་གནས་ལ་མ་འཆམ་པར་གཉིས་སུ་གྱེས་སྐབས། ཟུར་གྱུར་ཐོག་ཁག་དེས་ཚོགས་གཙོ་སྐུ་ཞབས་ལལ་བྷ་ཧ་དུར་བྷ་ས་ནེ་ཊ་ (Lall Bahadur Basnet) དང་དྲུང་ཆེ་སྐུ་ཞབས་ཀེ་ སི་ པར་དན་གྱི་ (Mr. K. C. Pradhan) འོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༩ ཕྱི་ཟླ་ ༡༢ པའི་ནང་སིག་ཀིམ་ཇ་ན་ཏ་པ་ཀྱི་

(Sikkim Janata Party) ཞེས་པའི་ཚོགས་པ་གསར་པ་ཞིག་བཙུགས།

འབྲས་གཞུང་གིས་ ༡༩༧༠ ཟླ་ ༨ པར་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་བཞི་པ་གནང་རྒྱུའི་གཏན་འབེབས་ཟིན་པའི་རྒྱལ་ཡོངས་གསལ་བསྒྲགས་མཛད་མ་ཐག་སྲིད་དོན་གྱི་ལས་ཤུགས་ཆེ་རུ་ཕྱིན་ཏེ། སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་ཁག་གིས་ཞིན་ཏུ་བྲེལ་ཚུབས་དང་ས་ཁུལ་ཡོངས་རྫོགས་བསྐོར་ཞིབ་བྱེད་བཞིན། སྐབས་དེར་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་ནས་སྔར་ཡོད་འོས་འདེམས་ཚོགས་ཆུང་ (Election Committee) འདིས་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་ཐེངས་གཉིས་རིང་དོན་འབྲས་སྨིན་པའི་ལས་འགན་གྲུབ་མཚམས་ངོས་ལེན་ཕྱིར་འཐེན་གནང་སྟེ། དེ་ཡི་ཚབ་ཏུ་ Study Forum Group ལས་འགོ་བྱེད་ཤུགས་ཆེན་གཉིས་འོས་འདེམས་ཚོགས་པའི་དབུ་འཛིན་དུ་བསྐོ་བཞག་མཛད། ཁོང་གཉིས་ནི་ཕྱི་འབྲེལ་ཚོགས་ཆུང་ (External Affairs Committee) གི་འཐུས་མི་ཡང་ཡིན་འདུག

མདོར་ན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༠ ཟླ་བ་བཞི་པའི་ཚེས་དགུ་ནས་བཅུ་བཞིའི་བར་འབྲས་ལྗོངས་པ་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱིས་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་བཞི་པའི་འོས་ཤོག་འཕེན་པས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༠ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༠ ཉིན་མོ་འོས་ཤོག་གི་གྲུབ་འབྲས་གསལ་བསྒྲགས་བྱུས་དོན་ལྟར་ན། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་གཅིག་པུར་འོས་གྲངས་མང་ཤོས་ཐོབ་ཡོད། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་དང་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་གཉིས་གྲངས་འབོར་ཨང་གཉིས་པ་དང་གསུམ་པར་སླེབས་ཤིང་། ཡིན་ནའང་ཧ་ཅང་ཡ་མཚན་ཞིག་ལ་སིག་ཀིམ་ཛ་ན་ཏ་པ་ཀྲི་ལ་འོས་ཤོག་གཅིག་ཀྱང་ཐོབ་མི་འདུག

དེ་རྗེས་འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་གོ་གནས་ཐོབ་རེ་ཆེན་པོའི་ངང་ནས་སྲིད་དོན་མཁན་རྣམས་ནང་ཕན་ཚུན་མ་འཆམ་པ་འདྲིས། ཆོས་རྒྱལ་ལ་རྐྱེན་ངན་གྲོགས་ཤར་ལྟ་བུ་བྱུང་ཡོད། འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་བསྐོ་བཞག་བྱ་རྒྱུ་སླ་བ་དང་རང་གི་སྲིད་བྱུས་རྒྱ་སྐྱེད་གཏོང་རྒྱུའི་དུས་སྐབས་བཟང་པོ་ཐོབ་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་ཡོད། དེ་ལྟར་ན་སྲིད་དོན་

གློག་ཁག་སོ་སོ་ནས་ཕྱོགས་འགལ་དང་རྒྱུ་མཚན་མེད་པའི་སྐྱོན་བརྗོད་རིགས་མི་ཡོང་བའི་ཆེད་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་གསུམ་ཀ་ལས་ཞེས་འབྲེན་གཉིས་ལྡན་གྱི་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་བསྐོ་བཞག་བྱ་རྒྱུ་གལ་ཆེར་གཟིགས་ཏེ། འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་གྲངས་འབོར་མང་དུ་བཏང་ནས་དྲུག་ཅན་བཟོས། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་ནས་གསུམ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་ནས་གཉིས་དང་། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ནས་གཅིག་བཅས་བསྡོམས་དྲུག་བསྐོ་བཞག་མཛད།

དེ་ལྟར་འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་འགོ་བྱེད་དྲུག་གསར་བསྐོས་གནང་བ་རྣམས་སྲིད་དོན་གློག་ཁག་སྣན་གྲགས་ཆེ་བ་གསུམ་ལས་ཡིན། ཛ་ན་ཏ་ཚོགས་པ་ནི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ལས་གྱེས་རྡུང་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་སྐབས་ཐབས་སྡུག་གིས་ཕམ་པ་དང་ལྷག་པར་འགོ་བྱེད་ནང་ཕན་ཚུན་ལྟ་བ་མི་མཐུན་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༠ ཟླ་ ༩ ནང་སླར་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་གཅིག་གྱུར་ཚོགས་པ་ Sikkim United Front ཞེས་པའི་ཚོགས་པ་གསར་པ་ཞིག་གསར་དུ་སྐྲུན་པའོ།།

ཡ་མཚན་ཞིག་ལ་ཀེ་ སི་ པར་དྷན་ Shri K. C. Pradhan ནི་ཛ་ན་ཏ་ཚོགས་པའི་དྲུང་ཆེ་ལས་ཕྱིར་འཐོན་ནས་འབྲས་ལྗོངས་གཅིག་གྱུར་ཚོགས་པར་དམ་ཚིག་འོས་མཐུན་བྱས། གང་ལྟར་སྣན་གྲགས་གལ་གནད་ཅན་གྱི་འགོ་བྱེད་དུ་གྱུར། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༠ ནས་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་དེ་བསྐྱར་བཅོས་དགོས་རྒྱུ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ངོ་བོ་ནི་གཞན་ལས་ཐ་དད་ཡིན་པ་དང་ཡུལ་གཞན་དང་འདྲ་མཉམ་དགོས་རྒྱུ་སོགས་རྒྱ་གར་དང་རྒྱབ་འགལ་ངོ་རྒོལ་རིགས་དུ་མ་ཁྲབ་བསྒྲགས་བྱེད་བཞིན་པར་ལྷི་ལི་གསར་པར་མི་དགའ་བ་དུ་མ་བྱུང་ཡོད།[169]

SUF ཚོགས་པས་དྲག་ཟློན་གང་ཡང་མེད་པར་རྒྱ་གར་ལ་ངོ་རྒོལ་གྱི་རྣམ་པ་རྒྱུད་སྐུལ་བྱས་པ་དེས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་དཀའ་ངལ་ཆེན་པོ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད། ལས་འགུལ་

169 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary *The History of Sikkim*, p. 208.

འདི་དག་ཚུང་དུས་ནས་མེད་པར་བཟོ་བའི་ཕྱིར། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་མི་དགའ་བའི་རྣམ་པ་སྐྱེར་སོ་སོར་བསྟན་ཏེ་ཡུལ་འདིའི་བདེ་ཐབས་ལ་དམིགས་ནས་ལས་འགུལ་དེ་དག་མཚམས་འཇོག་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་བཏང་ཡོད། རྒྱ་གར་གཞུང་ཡང་བཟོད་མི་ཐུབ་པར་(SUF) ཚོགས་པས་རྒྱ་གར་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་དང་རྣམ་འགྱུར་དྲག་པོ་བསྟན་པའི་སྐོར། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་འདྲི་བརྩད་བྱ་རྒྱུར་དམིགས་ཏེ། རྒྱ་གར་གྱི་ཕྱི་འབྲེལ་དྲུང་ཆེ་ཀོལ་ Shri T. N. Kaul མཆོག་སྐད་ཧོག་ཏུ་བྲེལ་ཚུབ་ཀྱིས་ཕེབས། ཕོ་བྲང་ནང་མར་ཛ་དྲག་ཚོགས་འདུ་ཞིག་ཚོགས། གྲོས་མོལ་གཙོ་བོ་དེའི་སྐོར་གླེང་སློང་བྱུང་དོན་ལྟར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཐབས་མཁས་ཀྱི་སྒོ་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་ཁོང་ཁྲོ་དང་ཞི་འཁོན་བྱུང་རིགས་རྣམས་ཞི་འཇགས་མཇད་དེ་མཛའ་མཐུན་གྱིས་ཕན་ཚུན་གཉིས་ཀ་མོས་མཐུན་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་ཞིག་བྱུང་ཡོད། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཕྱི་འབྲེལ་དྲུང་ཆེ་མཆོག་ལ་མ་འོངས་པར་དེ་ལྟར་མི་ཡོང་བ་དང་ཡུལ་གཉིས་དབར་མཛའ་མཐུན་དུ་གནས་རྒྱུར་མཉམ་འབྲེལ་རོགས་རམ་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་པའི་སྐོར་ཞུས་ཡོད།

རིམ་པས་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱིས་འོས་འདེམས་བྱས་པའི་འཛིན་སྐྱོང་ལྟན་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་རྣམས་ལ་ཆབ་སྲིད་དང་དངུལ་རྩིས་འགྲོ་གྲོན་གཏོང་ཕྱོགས་ལ་དབང་ཤུགས་ཆེ་རུ་གཏོང་དགོས་རྒྱུའི་སྐད་འབོད་ཆེན་པོ་བྱས། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་ཡི་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་ནི་ཆོས་རྒྱལ་ཕྱོགས་མཐུན་པ་ཡིན་པ་དང་། སྔར་ཡོད་ལུགས་སྲོལ་རྒྱུན་འཁྱོངས་སུ་གནས་ཐབས་ལ་འབད་བརྩོན་གནང་མཁན་ཡིན་རུང་དུ་ཆ་གོང་གི་དོན་ཚན་དེའི་ཐོག་བློ་བུར་དུ་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་གཞན་པ་ཚོར་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱས། དེས་མ་ཟད་དབང་ཚད་དེ་དང་ཕྱོགས་འདྲའི་གཞུང་གི་ཡིག་ཚང་ལེ་ལག་ཚོའི་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་ལའང་དབང་ཚད་ཆེ་བ་དགོས་རྒྱུའི་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱས་ཡོད། མདོར་ན་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་ཕལ་ཆེར་བློ་མཐུན་གཅིག་སྒྲིལ་གྱི་སྒོ་ནས་ཡུལ་འདིར་དམངས་གཙོའི་རིང་ལུགས་དང་མི་མང་གི་དགོས་མཁོ་

རྣམས་གང་མྱུར་སྒྲུབ་རྒྱུའི་ཆེད་བཅོས་བསྒྱུར་དགོས་ཚུལ་སྐད་འབོད་ཆེན་པོ་བྱས་ཡོད། ཁོང་ཚོའི་བསམ་ཚུལ་ལ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ནི་ཕལ་ཆེར་ཆོས་རྒྱལ་དང་བློ་མཐུན་པ་འགའ་འམ་དམིགས་བསལ་རྣམས་སྟོན་ཚོགས་པ་འགས་དབང་འཛིན་བྱས་པ་འདིས། རྟག་ཏུ་ཡུལ་གྱི་དོན་དུ་སེམས་ཤུགས་ཀྱིས་ཞུག་ལས་གནང་མཁན། ཆོས་རྒྱལ་དང་ཡང་དམ་ཚིག་གཙང་བ་རྣམས་ཀྱི་རྒྱུད་དཀྲུགས་པ་དང་བློ་ཕམ་ཆེན་པོ་བཟོས་ཡོད་ཚུལ་སྐོར་ཆོས་རྒྱལ་གཞུང་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་ཚད་མེད་བྱས་ཡོད།

དེ་སྐབས་ཡུལ་འདིའི་ནང་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་སྐོར་ལའང་གནས་ཚུལ་ཐབས་སྐྱོ་པོ་ཆགས་ཡོད། ཀ་སྤྱངས་ནས་བདུན་རེའི་དབྱིན་ཇིའི་གསར་ཤོག་ཧི་མ་ལའི་ཉམས་ཞིབ་པ་ཞེས་པ་ཞིག་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་བཏོན་པ་དེའི་ནང་བཀོད་དོན་ལྟར་ན། "འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་གིས་དྲང་བདེན་མ་ཡིན་པའི་ངན་ལྟད་སློག་ཟའི་རིགས་དང་དགའ་ཉེ་དང་ཉེ་སྐོར་ཕྱོགས་ལྷུང་གི་ཐོག་ནས་བག་མེད་སྤྱོད་ཚུལ་ལག་ལེན་བསྟར་བཞིན་ཡོད་ཚུལ་སྐྱོན་བརྗོད་ཤུགས་ཆེན་བྱས་འདུག ཡུལ་གྱི་གནས་སྟངས་ད་དུང་ཉམས་གྱད་དུ་སོང་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ Study Forum ཞེས་པ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་གཅིག་གྱུར་ཚོགས་པ་གཉིས་ཕྱོགས་བསྡུས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་དོགས་བཟོན་གང་ཡང་མེད་པར་སྐྱོན་བརྗོད་ངོ་རྒོལ་བྱས་ཏེ་དཀྲུགས་ཤིང་བརྒྱབས་པ་ལ་བརྟེན། ཡུལ་གཉིས་དབར་དེ་སྔ་ནས་འབྲེལ་བ་ཉག་ཕྲར་གྱུར་ཡོད་པའི་སྙིང་ལྟག་པར་ཐབས་སྡུག་དང་ཡིད་ཆེས་མེད་པའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར།"170 ཅེས་དང་།

ཕྱིར་ལོ་ ༡༩༧༢ ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༢༦ ཉིན་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་སྔན་གྲགས་ཅན་གྱི་དུས་དེབ་ཨང་གཉིས་པའི་ (Bulletin No. 2)[171] ནང་འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་གིས་འཛིན་སྐྱོང་ཐམས་ཅད་ལོག་པ་ཁོ་ནའི་ལམ་དུ་བསྐྱོད་བཞིན་ཡོད་པ་དང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་ཕྱི་རྒྱལ་ལ་གཟིགས་སྐོར་ཐེབས་པར་ཁ་གཡོག་སྟེ་གཞུང་དངུལ་ཚོད་མེད་བེད་སྤྱོད་ལོག

170 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary, *History of Sikkim*, p. 210.

171 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, pp. 169, 171.

པ་གཏོང་བཞིན་ཡོད་པའི་སྐོར་སྐྱོན་བརྗོད་ཤུགས་ཆེན་བྱས་ཡོད། དེར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་འགོ་བྱེད་རྣམས་ལ་ཕོག་ཐུག་དང་ཞེ་འཁོན་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན་ནས། སྐྱོན་བརྗོད་དེ་དག་ལ་གཞི་བརྟན་མེད་པ་དང་། ལུགས་མཐུན་མིན་ཚུལ་ལན་འདེབས་བྱས་ཡོད། མདོར་ན་འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་ཚོགས་པ་གཉིས་ཀྱི་འཐུས་མི་རྣམས་གཅིག་མཐུན་ཐོག་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་རང་ཉིད་ཆོས་རྒྱལ་གཞུང་གི་འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་འགོ་བྱེད་ཞིག་ཡིན་བཞིན་དུ། འབྲས་གཞུང་ལེ་ལག་དང་བཅས་པར་སྐྱོན་འཛུགས་བྱེད་རྒྱུ་ནི། རྒྱུ་མཚན་མེད་པའི་འབྱུང་སྒྲོགས་ཙམ་ལས་དགོས་པ་མེད་ཚུལ་ངོ་རྒོལ་བྱས་འདུག

ལྷག་པར་འགོ་བྱེད་ཚོས་ཉེས་འཛུགས་འདི་རིགས་ངེས་པར་དུ་གྲོས་ཚོགས་ཁང་དུ་གྲོས་བསྡུར་བྱ་དགོས་ངེས་སུ་མཐོང་། དོན་གནད་འདིའི་སྐོར་མངའ་སྤྱི་གྲོས་ཚོགས་སུ་བགྲོ་གླེང་ཞིབ་ཕྲ་གནང་རྗེས། གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་ཡོངས་ཀྱིས་མགྲིན་གཅིག་ཏུ། གསར་ཤོག་དེའི་ནང་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་པ་རྣམས་རང་བཞིན་གྱི་དྲང་བདེན་མ་ཡིན་པ་དང་གཞི་རྩ་མེད་པའི་ཚ་མེད་ཀྱི་གཏམ་ཡིན་པར་རྩིས་མེད་དུ་བཏང་བ་སོགས་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ནི་སྐྱོན་འཛུགས་བྱེད་པོ་ལྟེ་བ་ཡིན་པ་དང་། གསར་ཤོག་འདིའི་རྒྱབ་རྟེན་ཡང་གཙོ་བོ་ཡིན་པས་མ་ཟད། རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་ཚོགས་གཙོ་ཡང་ཡིན་སྟབས། གསར་ཤོག་དེའི་ནང་སྐྱོན་བརྗོད་ཇི་བྱས་ཚང་མ་ཁོང་གི་ཚིག་མཆན་དང་ཕྱུག་མཚན་མེད་པར་དཔར་བསྐྲུན་ཡོང་མི་སྲིད་པས་དེ་བས་ན་ཕྱིར་བཅོས་དགོས་ཚུལ་གསལ་བཤད་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

གྲོས་མཐུན་མཐའ་སྡོམ་མི་གནང་གོང་། འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་ཡོངས་ཀྱིས། ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པར་རྒྱབ་འགལ་གྱིས་ཡིད་ཆེས་མེད་པའི་གྲོས་གཞིའི་སྒོ་ནས་སྐྱོན་བརྗོད་དང་ངོ་རྒོལ་བྱས་འདུག རང་ཉིད་ཀྱི་ཚོགས་འཐུས་རྣམས་ཀྱང་རྒྱབ་འགལ་དུ་ཕྱིན། དེ་ལྟར་བྱ་ཐབས་གཞན་མེད་སྟབས་འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་གོ་གནས་ལས་ཕྱིར་འབུད་བྱས་ཏེ་ཕེབས་དགོས་བྱུང་བའོ།།

དེ་དང་འབྲེལ་བའི་ཁྲིམས་མཐུན་སྐྱོན་བརྗོད་ཞིག་ཀྱི་ འབི་ གུ་རུང་ (Shri D. B. Gurung) ལའང་འགོ་ཚུགས་གནང་། ཁོང་གི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ ཚོགས་པའི་དྲིལ་བསྒྲགས་དྲུང་ཆེ་ཡིན་སྐབས་ཁོང་གི་ཕྱག་མཚན་འོག་གསར་ཤོག་དེ་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས་ཡོད། དབྱིན་སྒྱུར་དཀྱུགས་ཤིང་བྱས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཁོང་དང་ལྷན་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ལའང་དེ་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་ནས་འབྲས་གཞུང་ནས་ཁོང་གཉིས་ལ་ནག་ཉེས་ཅན་ཡིན་པའི་རྐྱེན་གྱིས་འགུགས་ཤོག་འཛིན་བཟུང་བྱ་རྒྱུའི་བཀའ་བཏང་ཡོད། ཡིན་ནའང་ཁོང་གཉིས་དེའི་སྔོན་ནས་བྲོས་བྱོལ་གྱིས་ནུབ་བངྒ་ལའི་ས་ཁུལ་ཀ་སྤུངས་སུ་སྲིད་དོན་སྐྱབས་བཅོལ་བར་བྲོས་བྱོལ་ཕྱིན་པའོ།།

ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པ་བཟའ་མི་གཉིས་གནས་སྐབས་ཞིག་རིང་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱལ་ས་ལོན་ཌོན་ལ་ཕྱིར་བསྐྱོད་ཀྱིས་གུ་རུང་ཀ་སྤུངས་རང་དུ་བསྡད་ཡོད་པའི་སྐབས་དེར་འབྲས་ལྗོངས་སྐོར་བྱ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱི་ འབི་ གུ་རུང་འཛིན་བཟུང་བྱ་རྒྱུའི་དུས་སྐབས་བཟང་པོ་ཡིན་པར་ཤེས་ཚོར་བྱུང་སྐབས། ཀ་ཛི་དང་ཀ་ཛི་ནི་རྣམ་གཉིས་མེད་པའི་སྐབས་འཛིན་གཟུང་བྱ་སླ་བར་བསམ་ནས། ཁོང་ཚོས་འབད་བརྩོན་ཆེན་པོས་སྒྱུལ་ཞིབ་བྱས་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། གུ་རུང་རང་ཉིད་སྔང་ཧོག་ཏུ་སླེབས་ཏེ་འབྲས་ལྗོངས་ཁྲིམས་ཁང་འོག་མར་མགོ་སྐྱུར་བྱས་འདུག ཁོང་ལ་ནག་ཉེས་མེད་ཚུལ་སྐོར་གསལ་བཤད་ཀྱིས། གསར་ཤོག་དེ་ནི་ཀ་ཛི་ནི་དང་སྐུ་ཞབས་ཨེན་ འབི་ ཁ་ཊི་ཨ་ར་ (Nar Bahadur Khatiawara) རྣམ་གཉིས་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་ཡིན་པ་དང་ཁོང་ལ་བཙན་གནོན་ཐོག་མཚན་རྟགས་འགོད་རྒྱུ་ཙམ་ལས་འགན་གཞན་མེད་པའི་སྐོར་བཤད།[172]

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་རོགས་རམ་གྱི་ཚུལ་དུ་རྒྱ་གར་གཞུང་ནས་འགོ་བྱེད་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ལ་སློབ་སྟོན་དང་གཟིགས་ཞིབ་ཆེད། ད་བར་ལྷ་རྗེས་རིམ་པར་བཏང་

172 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 168.

ཡོད་པ་སོགས་བཀའ་དྲིན་ཆེན་པོ་བྱུང་འདུག ད་ཆ་འདིར་སྐུ་ཞབས་ཅོབ་ར་ I. S. Chopra མཆོག་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་བློན་ཐོག་མ་དང་ཐ་མ་དེ་ཡིན། གང་གིས་ལས་འགན་གྱི་དུས་ཚོད་ཡོལ་བ་དང་ཡུལ་འདི་ནས་ཕྱིར་ཐེབས་གནང་རྒྱུའི་སྐབས་དེ་ནས་བཟུང་། རྒྱ་གར་གཞུང་གི་སྐུ་ཚབ་བསྐོ་བཞག་གནང་རྒྱུའི་མཐའ་ཡང་རེ་ཞིག་གཟི་བརྗིད་ལྡན་པའི་སྒོ་ནས་མཚམས་འཇོག་བྱས། ཡིན་ནའང་ཕྱོགས་འགའ་ཤས་ནས། རྣམ་འགྱུར་འདི་ནི་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་ཕྱོགས་གཅིག་གི་ཡིན་པ་དང་། དེས་ཡུལ་གཉིས་འདྲ་མཉམ་གྱི་མཛའ་མཐུན་བཟང་པོ་དེ་དག་ཀྱང་མེད་པ་འགྲོ་རྒྱུ་ཡིན་པའི་སྔོན་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་འདུག རྒྱ་གར་གྱི་འགོ་བྱེད་ཆེན་པོའི་རིགས་རམ་མཚམས་འཇོག་བྱ་རྒྱུ་འདི་ནི། ཡུལ་འདིའི་མི་ཞིག་གིས་འཛིན་སྐྱོང་གནང་འཆར་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན། དེར་བརྟེན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༤ ནས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་རང་ཉིད་ཀྱིས་ཡུལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཐད་ཀར་གནང་རྒྱུའི་འགན་འཁུར་བཞེས། གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པ་རྣམས་མི་སེར་དང་འབྲེལ་བ་བདེ་བའི་ཕྱིར། ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཀྱི་ཡིག་ཚང་པོ་བྲང་ནས། ཡུལ་གྱི་ཡིག་ཚང་ཆེན་མོར་གནས་སྤོ་གནང་འདུག

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༥ ཉིན་འབྲས་གཞུང་གིས་དམིགས་བསལ་གཞུང་འབྲེལ་གསར་ཤོག་ཐོག་གསལ་བསྒྲགས་ཞིག་ནང་།[173] ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༡ ཉིན་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་ལྷ་པ་དེ་གནང་རྒྱུའི་གསལ་བསྒྲགས་མཛད་ཡོད། དེ་རྗེས་གསར་ཤོག་པ་ཚོར་གཞུང་འབྲེལ་བཀའ་མོལ་གནང་སྐབས། ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་པ་སུ་ཡིན་རུང་རྒྱལ་ཞེན་དང་སྤྱི་སེམས་མེད་མཁན། ཕྱོགས་རིས་འཛིན་འཁྱེར་དང་དབྱེན་སྦྱོར་དཀྲུགས་ཤིང་རྒྱག་མཁན་རིགས་ལ་དོགས་ཟོན་དགོས་གལ་ཆེ་ཚུལ་འབོད་བསྐུལ་བྱས་ཡོད། འབྲས་གཞུང་གིས་བསམ་ཤེས་ཅན་ནམ་གྱ་ཡངས་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཐབ་ཐང་འདྲ་མཉམ་སྐྱེལ་ཡོད་པ་འདིར་སྣང་ཚུང་དུ་མ་སོང་བར། གོ་བ་ལོག་པ་བཀྲལ་ཏེ་སྟོབས་མེད་ཀྱི་རང་བཞིན་དུ་ནས་

173 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 175.

ཡང་བསམ་པར་མི་བྱ། ཡུལ་དང་ཡུལ་མིའི་ཞི་བདེ་དང་བདེ་སྐྱིད་ལ་གནོད་ཚབ། ལྷག་པར་སྤྱི་ཚོགས་ནང་དབྱེན་སྦྱོར་དཀྲུགས་ཤིང་དང་རྒྱལ་ཁབ་ལ་ངོ་རྒོལ་གྱི་རྣམ་པར་ཐེ་ཚོམ་མེད་པར་ཉེས་ཆད་ཤུགས་ཆེན་གཏོང་རྒྱུའི་བཀའ་བཙན་པོས་ཉེན་བརྡ་ཡང་བཏང་ཡོད།

ཡ་མཚན་དངོས་བྱུང་ལྟ་བུ་ཞིག་ལ། ཡུལ་འདིའི་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་ (Political Officer) སྐུ་ཞབས་ཀེ་ ཨེས་ བཛ་པ་ཡེ་ (K. S. Bajpai) མཆོག་གིས་བར་འདུམ་གནང་ནས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པ་རྣམ་གཉིས་དབར་ནང་འགྲིག་བྱས་ཡོད། ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་དང་ཁ་ཊི་ཝ་ར་རྣམ་གཉིས་ལ་གཞུང་གིས་དཀྲུགས་ཤིང་བྱས་པའི་ཁྲིམས་མཐུན་ནག་ཅན་དུ་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་པའི་ནག་ཉེས་དེ་ཕྱིར་འཐེན་གནང་ཡོད།[174] ལྷག་པར་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་སུ་འཛུལ་བཞུགས་བྱ་རྒྱུའི་ཆེད་ཁོང་གཉིས་ཀྱི་དེབ་བསྐྱལ་གྱི་དོན་དུ་ཆོས་གྲངས་སོགས་ཀྱང་དུས་སྲིད་བྱས་ཡོད། མདོར་ན་དེ་སྔ་བྱུང་མ་སྨྱོང་བའི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་གོམས་བགྲོད་ཁྱད་པར་བ་ཞིག་ཆོས་རྒྱལ་གཞུང་གིས་མཛད་ཡོད་པ་འདི་ནི་ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པ་འབྲས་ལྗོངས་ཛ་ན་ཏ་ཀོང་རེ་སེ་ Sikkim Janata Congress དང་སིག་ཀིམ་ཛ་ན་ཏ་པ་རྟི་གཉིས་ཀྱིས་འབྲས་གཞུང་དང་རྒྱ་གར་གཞུང་གཉིས་ཀར་ངོ་རྒོལ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་དང༌། དེར་འགྲན་ཐབ་མཁན་ཀ་ཛི་ཁང་གསར་པ་དང་ཁོང་གི་ཚོགས་པ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ ལས་མེད་སྐབས་དེ་ལྟར་ལག་ལེན་བསྟར་བ་ཞིག་ཡིན།

ཕྱོགས་རིས་འཐེན་འཁྱེར་གྱི་གནས་སྟངས་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ཡུལ་གཉིས་དབར་མཐུན་སྲིལ་ཉམས་རྒུད་དུ་ཇི་ཆེར་སོང་འདུག གང་ལྟར་ཡང་གཏན་འབེབས་བྱས་དོན་ལྟར་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་ལྟ་བ་དེ་ཡང་དུས་ཐོག་ཏུ་ལྷུགས་རྒྱུའི་གྲ་སྒྲིག་དང་གནས་ཡོད། སྲིད་དོན་ཚོགས་ཁག་གཙོ་བོ་གསུམ་པོའི་འགོ་བྱེད་རྣམས་ཀྱང་རང་གི་ཚོགས་ཁག་ལ་འོས་ཤོག་ཐོབ་ཕྱིར་མི་མང་ལ་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱ་ཕྱིར་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་དུ་བསྐྱོད་འགོ་ཚུགས། གང་ལྟར་ཡང་ཡུལ་

174 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 177.

མི་ཚོའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཆུ་ཚད་ཇེ་མཐོ་ཇེ་མཐོར་འགྲོ་བཞིན་པ་ལྟར། རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་ལྷ་པ་འདིའི་སྐབས་འོས་ཤོག་ བླུགས་མཁན་གྱི་གྲངས་འབོར་སྔར་ལས་ཀྱང་ཆེ་བ་བྱུང་ཡོད། རྙོག་ཟིང་རིགས་གང་ཡང་མེད་པའི་སློ་ནས་འོས་འདེམས་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་བྱུང་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༢༩ ཉིན་སྔང་ཏོག་ཏུ་ཞ་ཡེ་ཀྲ་དྲན་རྟེན་ཚོམ་ཁང་ White Memorial Hall ཞེས་པར་འོས་ཤོག་གྲངས་བཤེར་བྱ་རྒྱུ་འགོ་ཚུགས། ཡིན་ནའང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པའི་ནེ་པ་ལི་འོས་མི་གཉིས་ཀྱི་གསང་བའི་འོས་སྣམ་དང་འབྲེལ་བའི་ར་བང་ལའི་ས་ཁུལ་དུ་གློ་བུར་གྱི་རྙོག་གཞི་ཞིག་བྱུང་བའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། ཡུལ་འདིའི་ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་སམ་བཀོལ་སྤྱོད་རིང་ལུགས་ཀྱི་གཞུང་ལ་མི་མང་གིས་ངོ་རྒོལ་སྙེར་ལངས་བྱུང་བ་རེད། འདིས་རྐྱེན་བྱས་ཏེ་མཐར་རྒྱ་གར་གྱི་ཡུལ་ནང་ཟླ་སྒྲིལ་གཏོང་དགོས་ཡང་བྱུང་བ་དང་། མདོར་དོན་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་དང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་གཉིས་སོ་སོའི་མི་མཐུན་པའི་རིགས་ཡལ་བར་དོར་ཏེ་ལུགས་མཐུན་བསམ་ཚུལ་གཅིག་ཏུ་སྒྲིལ་ཏེ། མཉམ་རུབ་ཀྱིས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་གཞུང་འཛིན་ལ་ངོ་རྒོལ་དཔྱིས་ཕྱིན་པ་བྱ་རྒྱུ་འགོ་ཚུགས་པའོ།

འོས་ཤོག་གྲངས་བཤེར་ཁང་དེའི་ནང་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་ཚོ་བསྡད་ཡོད་ཀྱང་ཕྱི་ལོགས་སུ་ན་གཞོན་དྲག་སྤྱོད་པའི་འདུ་འཛོམས་ཀྱིས་སྐད་ཅོར་ཚད་མེད་རྒྱག་བཞིན་དུ་མཆིས། ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པའི་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་ལ་འོས་ཤོག་གྲངས་བཤེར་ཁང་ནས་ཕྱིར་འཐེན་དགོས་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་དྲག་པོ་བྱས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་གྲངས་བཤེར་བྱེད་བཞིན་པའི་སྐབས་དེར། ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པའི་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱིས་ངོ་རྒོལ་གྱི་ཚུལ་དུ་ཕྱིར་ཐོན་པ་དང་། གཞུང་ལ་མི་རིགས་དབྱེ་འབྱེད་ཀྱི་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་ཏེ་མི་མང་དང་ལྷན་ངོ་རྒོལ་སྙེར་ལངས་བྱས།

འདིས་དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༩ ཟླ་ ༤ ནང་སྐུ་ཞབས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་མཆོག་གི་བཀའ་བློན་གཞུང་འཛིན་ཉིན་ཉེར་དགུའི་བར་ཡུན་ཙམ་ལས་མི་གནས་པར་ལྷུང་ནས་བཟུང་། སྲིད་དོན་

ཚོགས་པ་ཁག་ལས་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་དང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་རྣམས་རྒྱུན་འཁྱོངས་སུ་གནས་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད། ཡིན་ནའང་སོ་སོའི་སྲིད་བྱུས་དང་། ལྟ་བ་མི་མཐུན་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་ནས་ཕྲོག་ཁག་ཐམས་ཅད་མཉམ་རུབ་བསམ་པ་གཅིག་མཐུན་དུ་བྱུང་མེད་པ་མངོན་སུམ་ཡིན་ལགས། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་དང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་གཉིས་ཀའི་འཐུས་མི་རྣམས་ཕལ་ཆེར་ནེ་པ་ལི་མི་རིགས་ཡིན་སྟབས་ཕན་ཚུན་འཐབ་རྩོད་དང་བསམ་ཚུལ་མི་མཐུན་པ་དུ་མ་བྱུང་ཡོད་འདུག གང་ལྟར་ཡང་གཞུང་སྲིད་པོ་བྲང་གི་འཛིན་སྐྱོང་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་གྱི་ཚུལ་དུ། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་དང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་གཉིས་དང་ལྷན་མཛའ་འབྲེལ་དམ་ཟབ་བྱས་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་གཅིག་པོ་ཟུར་དུ་ལྷག་པ་ལྟ་བུར་གྱུར། གང་ལྟར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་གཞུང་གིས་ལོ་བཅུ་ཕྲག་གཉིས་རིང་སྔར་ཡོད་གནས་སྟངས་རྣམས་ཞི་འཛུགས་འབྱུང་བའི་དོན་དང་། འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སེ་དང་། རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་གཉིས་ཀྱི་ངོས་ནས་རྣོག་གཞི་མི་འབྱུང་བའི་ཐབས་ཤེས་འབད་བརྩོན་ལམ་ལྷོངས་ལྡན་པ་མཛད་ཡོད།

རིམ་པས་ར་བང་ལའི་འོས་འདེམས་བྱ་ཚུལ་ལ་སྐྱོན་འཛུགས་ཀྱིས་སྲིད་དོན་འགོ་ཁྲིད་པ་ཚོ་མཉམ་འབྲེལ་ཐོག་ར་བང་ལའི་འཐུས་མི་བསྐྱར་འདེམས་བྱ་དགོས་རྒྱུ་དང་། དེ་སྐབས་ཀྱི་གོ་སྒྲིག་ལས་བྱེད་པ་དེར་ཉེས་ཆད་གཏོང་དགོས་རྒྱུའི་ཟིན་ཐོའམ་བཟེད་ཐོ་ཞིག་ཆོས་རྒྱལ་གཞུང་ལ་སྙན་འབུལ་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་དེ་མ་ཐག་འོས་འདེམས་ཚོགས་ཆུང་གི་ལས་བྱེད་པ་རྣམས་ཛ་དྲག་གི་བསྡུ་སྐོང་མཛད་དེ། རྣོག་ཟིང་ལྷིང་འཛུགས་ཆེད་བཀའ་མོལ་འདི་བརྩད་ཞིབ་ནན་མཛད། ཡིན་ནའང་འོས་འདེམས་ཚོགས་ཆུང་གིས་དེ་སྔ་ཐག་ཆོད་ཟིན་པ་ལྟར། ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པས་ངོ་རྒོལ་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་པ་དེར་གཞི་བརྟན་མེད་པ་དང་།

རྒྱུ་མཚན་དངོས་ར་འཕྲོད་ཐུབ་པའི་གཏན་ཚིགས་མེད་སྟབས། ར་བང་ལར་འོས་ཤོག་བསྐྱར་སློགས་བྱ་རྒྱུ་ཆོ་མེད་དང་ལྷག་པར་བསྐྱར་བཙོས་བྱ་རྒྱུ་ཡོད་ཚེ་ཁྲིམས་ཁང་བརྒྱུད་ཞིབ་འཇུག་བྱ་དགོས་ཚུལ་བཤད་ཡོད། གང་ལྟར་ཡང་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་ཚོར་ཕོག་ཐུག་ཆེན་པོ་བྱུང་བའི་རྐྱེན་ངན་ཞིག་ཏུ་གྱུར། གྲུབ་འབྲས་གསལ་བསྒྲགས་བྱས་མ་ཐག་འགྱུར་འགྲོས་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་། འོས་འདེམས་ཀྱི་གྲུབ་འབྲས་གཞིར་བཟུང་ལྟར་ན། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པར་གྲངས་འབོར་ཆེ་ཤོས་ཀྱི་སྒོ་ནས་འཐུས་མི་བཅུ་གཅིག་གིས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་བྱུང་ཡོད། དེ་རྗེས་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེར་ལྡུ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་ཇ་ན་ཏ་ཀོང་རེ་སེ་འཐུས་མི་གཉིས་བཅས་རྒྱལ་ཐོབ་བྱུང་ཡོད། དེ་སྔང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐད་བསྐོས་མི་དྲུག་བཅས་བསྡོམས་གྲོས་ཚོགས་སུ་འཐུས་མི་ཉི་ཤུ་རྩ་བཞི་ཡོད། ཆེས་མཐོའི་འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་གསར་པའི་དམ་བཅའ་འབུལ་བཞེས་གནང་ནའང་། འཆར་བཀོད་དེར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་དང་ཇ་ན་ཏ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་གཉིས་ཀྱིས་དབྱེ་འབྱེད་འཐེན་འཁྱེར་གྱི་གཞི་རྩར་ངོས་འཛིན་ཏེ་འཁོན་འཛིན་ཆེན་པོ་བྱས་ཡོད།

མདོར་ན་དེ་སྐབས་འོས་འདེམས་ཚོགས་ཆུང་གིས་དྲང་བདེན་མིན་པ་ལྟ་བུའི་གཡོ་བྱུས་དང་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་པར་བསྐྱར་བཙོས་ངོས་ལེན་མ་གནང་བའི་ཉེར་ལེན་གྱིས། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་དང་ཇ་ན་ཏ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་གཉིས་མཉམ་རུབ་ཀྱིས་ཟུང་འབྲེལ་ཚོགས་པ་ (Joint Action Committee) ཞེས་པ་གསར་འཛུགས་[175] བྱས་ཏེ། དབུ་འཛིན་དུ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པ་བསྐོ་བཞག་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་གཞུང་དང་བཀའ་མོལ་བྱུང་ཚེ་གཙམ་འགོད་དོན་ཚན་བཞི་པོ་ངེས་པར་དུ་ངོས་ལེན་དགོས་གལ་བརྗོད་དེ་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་བཞི་པོ་ནི།

༡ མི་སེར་དམངས་གཙོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁེ་གཙང་ཞིག་དགོས་རྒྱུ།

175 L. B. Basnet, *Sikkim: A Short Political History*, 1974, p. 181.

༢ རྩ་ཁྲིམས་གཏན་འབེབས་དགོས་རྒྱུ།

༣ མི་རེ་འོས་རེའི་ལུགས་དགོས་རྒྱུ།

༤ འདྲ་མཚུངས་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་ (Parity System) རྩ་མེད་གཏོང་དགོས་རྒྱུ་བཅས།

མདོར་ན་དུས་ངེས་ཅན་ཞིག་ནང་ཚུད་དུ་དེ་ལྟར་སྒྲུབ་མི་ཐུབ་ཚེ། མི་མང་ཡོངས་རྫོགས་ལས་ལ་བསྐུལ་ཏེ་ཧམ་སྟོན་ཁྲིམས་སྣར་གྱི་ཐོག་ངོ་རྒོལ་བྱ་རྒྱུ་དང་ལྷག་པར་གསལ་བསྒྲགས་ཟིན་པའི་དུས་ཚེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༣ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༤ ཉིན་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་དགུང་ལོ་ལྔ་བཅུའི་འཁྲུངས་སྐར་དུས་ཆེན་ཉིན་མོ་འགལ་རྐྱེན་བར་ཆད་བཙམ་རྒྱུའི་ཉེན་བརྡ་ཡང་བཏང་ཡོད།

ཕྱོགས་གཞན་ཞིག་ནས། སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་འདི་ཚོས་འབྲས་གཞུང་ཕོ་བྲང་གི་ལས་བྱེད་པ་སྐུ་བགྲེས་ཚོ་དང་ལྷན་ངོ་ཐུག་གིས་གྲོས་འཆར་འདོན་སྐབས་ཀྱང་། གལ་ཏེ་ཆོས་རྒྱལ་གཞུང་གིས་ཁོང་ཚོའི་དགོས་གལ་ལྟར། དཔེར་ན། མི་རེ་འོས་ཤོག་རེའི་ལུགས་སྲོལ་ངོས་ལེན་གནང་སྟེ་མ་འོངས་ཉེ་བའི་ཆར་འོས་འདེམས་གནང་རྒྱུའི་ཞལ་བཞེས་ཐོབ་ཚེ། ངོ་རྒོལ་གྱི་ལས་འགུལ་དེ་རེ་ཞིག་ཕྱིར་འཐེན་བྱ་རྒྱུའང་བཤད་ཡོད་འདུག ཡིན་ནའང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་ཁོང་གི་བློ་གཏད་འོས་པའི་ལས་བྱེད་ཆེ་གྲས་རྣམས་ཀྱིས་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་མཛད་ཡོད་རུང་གཞི་བརྟན་བསྟུགས་འོས་རིགས་གྲུབ་འབྲས་ཐོན་མེད་སྟབས་མཐུན་སྒྲིལ་ལ་གས་ཆག་ཤོར་བ་དང་། ནང་འཁྲུག་བྱ་རྒྱུ་ཏ་ཅང་དཀའ་བར་མཐོན། ནང་འཁྲུག་འབྱུང་མིན་ལ་མི་ལྟོས་པར། ཡུལ་འདིར་ན་གཞོན་ཚོགས་པ་ (Youth Congress) ཁག་གཅིག་ཁྲིམས་མེད་ཞེ་འཁོན་ཆེན་པོས་མི་རིགས་འཛིན་འཁྱེར་དང་འབྲེལ་ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པའི་དབང་ཤུགས་དྲག་གནོན་ཆེ་རུ་གཏོང་ཕྱིར། གྲོང་གསེབ་ཁག་ཏུ་དཔུང་སྡེ་དཔུང་སྡེར་བྲེས་ཏེ་འཛུལ་བཞུགས་བྱས། གང་ཐུབ་ཅི་ནུས་ཀྱིས་གྲོང་གསེབ་པ་ཚོར་འཇིགས་སྐུལ་བྱས་པ་དང་། ལྷག་པར་ཚལ་ཞིང་ཡོངས་རྫོགས་མེར་བསྲེག་འགྲོ་ཉེན་སོགས་འཇིགས་སྐུལ་ཀྱང་བྱས། ནང་མི་སོ་སོའི་མི་ཤིན་པ་རྣམས་སྒང་ཏོག་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱོད་དགོས་ཚུལ་བཙན་གནོན་བྱས། ཁང་

ཁྲིམས་སྲུང་སྐྱོབ་ཚེད་ཕྲུག་གུ་ཆུང་ཆུང་རྣམས་བཞག ཤན་པ་ཕལ་ཆེར་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་ཏུ་མི་འགྲོ་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར། རིམ་པར་ས་གནས་སོ་སོའི་སྐོར་སྲུང་བའི་ལས་ཁུངས་རྣམས་ཀྱང་དབང་ཡོད་ཀྱིས་འཕྲོག་སྟེ་འབྲས་ལྗོངས་ས་ཁྲལ་ཡོངས་རྫོགས་སུ་ཁྲིམས་ལུང་མེད་པའི་གནས་སྟངས་ཐབས་སྡུག་ཞིག་ཏུ་གྱུར་བའོ།།[176]

མདོར་ན་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མི་མང་ཉམས་ཆུང་ལ་འདམས་ཀ་གཞན་མེད་སྟབས་དཀའ་སྡུག་ཇི་ཆེའི་སྒོ་ནས་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་ཏུ་རིམ་པས་འདུ་འཛོམས་བྱུས་འདུག

མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༤ ཉིན་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དགུང་གྲངས་ལྔ་བཅུ་འཁོར་བའི་འཁྲུངས་སྐར་དུས་ཆེན་གྱི་དགའ་སྟོན་གྱི་སྔ་དྲོ་སྒང་ཏོག་ཏུ་སྤུར་རྒྱུན་དང་མི་འདྲ་བར་མི་འབོར་ཇེ་ཆེ་ཇེ་ཆེར་འཕེལ་བཞིན་ཡོད་སྟབས་རྙོག་ཟིང་མི་ཡོང་ངེས་མེད་ལ་བརྟེན། མ་འོངས་སྔོན་འགོག་ཆེད། སྐོར་སྲུང་བ་རྣམས་ཀྱིས་སྒང་ཏོག་ཁྲིམ་སའི་གཞམ་དུ་བཀོད་ལམ་གཡས་གཡོན་ར་བས་བསྐོར་ཡོད་ཀྱང་། ཉིན་དགུང་ཡོལ་ཙམ་ནས་མི་མང་གི་འདུ་འཛོམས་བཟོད་ཀྱིས་མི་ལང་བ་ཡོད་རྐྱེན། སློ་བུར་དུ་ར་བ་གཏོར་བཤིགས་ཀྱིས་དྲག་ལས་འགོ་ཚུགས་པས་སྐོར་སྲུང་བ་ཆོས་ངོ་ལོག་པའི་དཀྱིལ་དུ་མིག་ཆུ་འདོན་པའི་འབར་མདེལ་ (Teargas) འཕེན་པ་མ་ཟད། མེ་མདའ་རེ་ཟུང་ཡང་འཕེན་དགོས་བྱུང་འདུག རྒྱུ་མཚན་ནི་མི་མང་གི་དཀྱིལ་ནས་རྡོ་དང་ཤེལ་དམ་རིགས་གང་སར་འཕེན་བཞིན་ཡོད་སྟབས། པན་ཚུན་ཟིང་འཁྲུགས་ཚབས་ཆེན་གྱི་ངང་ངོ་ལོག་པ་ཞིག་མེད་མདས་རྨས་སྐྱོན་བྱུང་བ་སོགས་གནས་སྟངས་ཛ་དྲག་གི་ངང་ཉིན་དགུང་ཙམ་ནས་གནམ་གཤིས་ཀྱང་གདུག་རྩུབ་ཆེན་པོས་ཆར་ཆེན་བབས། དེ་སྐབས་གསེར་ཁྲི་རྗེས་སྟེགས་པ་རྒྱལ་སྲས་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་ཀྱང་ "བསང་ཁོ་ལ་" ཞེས་བསང་རྒྱུགས་ཆུའི་ཕྱོགས་སུ་སྐུ་སྲུང་བ་དང་ལྷན་ཕེབས་བསྐྱོད་གནང་སྐབས། ནྡ་ནི་བུལ་ཉེ་འགྲམ་གདུག་རྩུབ་ཅན་གྱི་ན་གཞོན་

176 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary *The History of Sikkim*, p. 218, 219.

འགས་རྒྱལ་སྲས་མཆོག་གི་ཞབས་ལམ་བཀག་ཏེ་སྐུ་གཟུགས་ནས་འབར་ཟིན་གྱིས་སྟུམ་འཁོར་གྱི་ཕྱིར་དོར་རྒྱུའི་སྤྱོད་ངན་གྱི་བྱ་སྤྱོད་ལ་བརྟེན། རྒྱལ་སྲས་ཀྱི་སྐུ་སྲུང་ནས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱས་ཀྱང་ཐབས་ཟད་སྟབས་མེ་མདའི་མདེའུ་གཉིས་ཙམ་གྱིས་ན་གཞོན་བུ་གཅིག་དང་བུ་མོ་གཉིས་ལ་རྨས་སྐྱོན་བྱུང་། ཁོང་གཉིས་སློག་གི་ཉེན་ཁ་ལས་ཐར་ཙམ་བྱུང་བའོ།

དེའི་ཕྱི་ཉིན་ནས་བཟུང་སྒང་ཏོག་དང་ཉེ་འགྲམ་གྱི་ས་ཁུལ་ཕལ་ཆེར་གད་སྙིགས་ཀྱིས་ཁེངས་པ་དང་། ཁྲིམས་མེད་ཀྱི་སློ་ནས་ངོ་རྒོལ་སྒྲེར་ལངས་པའི་འདུ་འཛོམས་ལང་ལོང་དང་། ཆོས་རྒྱལ་དང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་བློ་གཏད་འོས་པའི་མི་རིགས་རྣམས་ཀྱི་ཁང་ཁྱིམ་མེར་བསྲེགས་གཏོང་རྒྱུ། འཕྲོག་བཅོམ། དམར་གསོད་གཏོང་རྒྱུའི་ངན་སེམས་འཆང་བའི་རྒྱུ་མཚན་ལ་བརྟེན་ནས་སྒང་ཏོག་དང་ཉེ་ཁུལ་དུ་གནས་པའི་ཡུལ་མི་ཉམས་ཆུང་རྣམས་འཇིགས་དངངས་ཀྱི་ནང་གནས་དགོས་བྱུང་འདུག གང་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པའི་འགོ་ཁྲིད་པ་རྣམས་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་ལྟར་ན། དཀའ་རྙོག་འདིའི་རྐྱེན་རྩ་ནི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་དང་ཇ་ན་ཏ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་གཉིས་ལ་ཐུག་ཡོད་ཚུལ་དང་། དེ་སྐབས་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་པ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་མཆོག་གིས་ཁོང་ཚོར་གཡོ་བྱུས་ཀྱི་བརྒྱུད་དེ་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱས་པའི་གྲུབ་འབྲས་ཡིན་ཚུལ་བཤད་ཡོད། གཞུང་གི་སྐོར་སྲུང་བ་རྣམས་དང་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པའི་འགོ་ཁྲིད་པ་རྣམས་དེ་བཞིན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་རྒྱབ་སྐྱོར་ན་གཞོན་ཚོགས་འཐུས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱང་ངོ་ལོག་གི་འདུ་འཛོམས་ཆེས་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ་དང་དྲག་ལས་ལ་བརྟེན་ནས་ཕམ་ཉེས་བྱུང་བ་དང་། ཕན་ཚུན་འཐབ་འཛིངས་སྐབས་སློག་སྐྱོན་ཀྱང་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་ནང་བྱུང་འདུག[177]

དེ་སྐབས་ཡུལ་འདི་རྙོག་ཟིང་ལས་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་ཆེད་དབུས་རིགས་ཚོགས་སྐོར་བྱ་བ་CRP དུ་མ་ཡོད་ཀྱང་རང་གི་ལས་འགན་ལས་ཕྱིར་འཐེན་བྱས་ཏེ་ཟུར་གཡོལ་བྱས་པ་ཙམ་

177 Dorjee Dadul, Ex Chief Secretary *The History of Sikkim*, p. 220.

ལས། ན་གཞོན་གདུག་རྩུབ་ཅན་སྡེ་ཚན་ཁག་གིས་བག་མེད་སྤྱོད་རྩིང་གི་རང་བཞིན་བསྟན་པ་ལ། སྐྱང་སྐྱོབ་མ་བྱས་པར་བལྟད་མོ་བལྟ་བཞིན་དུ་བསྡད་པར་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པས་སྐྱོན་བརྗོད་ཀྱང་བྱས་འདུག ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པའི་ཚོགས་གཙོ་ཟུར་པ་སྐུ་ཞབས་གནས་ཕྱུག་ལྷ་མ་དང་། ཚོགས་གཞོན་ཧར་ཁ་ བྷཧ་དུར་ ཚེ་ཏྲི་ (Harka Bahadur Chetri) རྣམ་གཉིས་ཕྱུགས་དེད་ཀྱི་རྣམ་པར་རང་གི་ཁྱིམ་ནས་བཙན་གནོན་གྱིས་ཕྱིར་བཏོན། འཕྱ་དམོད་ཆེན་པོས་གོས་ལོག་ཐམས་ཅད་བཤུས། དུ་དྲེག་ནག་པོ་དང་ས་ངན་དྲི་ངན་གྱི་འདམ་ཉོག་རིགས་ངོ་གདོང་ལ་བྱུག ལག་གཉིས་ཐག་པ་མཁྲིགས་པོས་བསྡམས་བཀྱིག་བྱས་ཏེ། རྒྱབ་མདུན་ནས་ཐག་པ་རིང་པོས་ཁྱི་འཁྲིད་པ་ལྟར། རྒྱལ་སའི་ཁྲོམ་དཀྱིལ་ནས་མི་མང་ཡོངས་རྫོགས་ཀྱི་མཐོང་གསལ་དུ། རྟ་སྒྲིག་ཇམ་སྟོན་ཆེན་པོས་དོས་འཁྱེར་གཡོག་པོ་ཚོས་པར་འཛིན་ཚུར་འཛིན་གྱི་སྒོ་ནས་འཁྲིད་དེ་ཉེས་པ་ཆབས་ཆེན་བཏང་།

སྐབས་འགར་ཁོང་གཉིས་ཀྱི་སྐེར་བྱིས་པ་གདུག་རྩུབ་ཅན་ཁ་ཤས་ཀྱི་ལམ་བར་གྱི་དངོས་རྫས་མི་གཙང་བའི་ཕྱེད་བའང་བཏགས་ཏེ། མི་མང་གི་དཀྱིལ་དུ་དམའ་འབེབས་ཆེན་པོ་བྱས་ཡོད་འདུག[178]

དེ་དང་འབྲེལ་བ་གང་རུང་གཉིས་སྐོར་བཤད་ན། འབྲས་ལྗོངས་ལྷོ་ཕྱོགས་ཡང་ན་གྱོ་ཞིང་ (Keuzing) ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པའི་འགོ་བྱེད་དབང་ཤུགས་ལྡན་པ་སྐུ་ཞབས་ཀུན་བཟང་རྡོ་རྗེའི་ཁང་ཁྱིམ་ན་གཞོན་རྫབ་ཅན་འགས་མེར་བསྲེགས་བཏང་། ཀུན་བཟང་རང་ཉིད་སྒང་ཏོག་ཏུ་ཡོད་ནའང་ཁོང་གི་སྐུ་ཆླ་གསང་ཐབས་ཀྱིས་ཤིང་ནགས་སུ་བྲོས་ཐབ་ཙམ་གྱིས་སྲོག་སྐྱོན་མ་བྱུང་། དངོས་ཟོག་རིགས་ལྷ་ཞིག རང་སྲོག་ལའང་ཉེན་ཆེ་བའི་མནར་གཅོད་ཀྱི་འཇིགས་དངངས་ཆེ་བའི་གནས་སྟངས་འདི་འདྲ་ཚང་མས་མཐོང་ཆོས་སུ་བྱུང་། དེ་འདྲ་སླར་ཡང་འབར་ཉག་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་ཆོས་རྒྱལ་

178 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 305.

གྱི་སློབ་སྡོན་པ་ཟུར་པ་སྐུ་ཞབས་ Rai Bahadur T. D. Densapa[179] མཆོག་གི་གཟིམ་ཤག་ཀྱང་མེར་བསྲེགས་བཏང་། ཡིན་ནའང་ར་ཡི་བྷཏདུར་མཆོག་ཉིན་ཤས་སྔོན་ནས་སྣང་ཏོག་ཏུ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་འབྲུངས་སྐར་དུས་ཆེན་ཆེད་ཕེབས་ཟིན་སྟབས་སྲོག་སྐྱོན་བྱུང་མེད། འོན་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་བློ་ཕམ་གྱི་རང་བཞིན་ལ། ཁོང་གི་བཞུགས་ཁང་དེའི་ནང་ཤིན་ཏུ་རྩ་ཆེན་གྱི་ཐང་སྐུའི་རིགས་དང་། སྣང་བརྙན་བྲིན་ཆེན་རིགས། ལྷག་པར་ཧ་ཅང་དཀོན་པའི་བོད་ཀྱི་ཕྱག་དཔེ་ཐོབ་རྒྱུ་དཀའ་བའི་ཡིག་རིགས་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ཡང་གཉིད་ལམ་ལྟར་མེར་བསྲེགས་ཏེ་རྩ་མེད་ཐལ་བར་བརླག་པ་སོགས། བོད་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ནང་པའི་རིག་གཞུང་ལ་ཕམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་འདུག[180]

ཚོགས་པ་གཉིས་ཟུང་འབྲེལ་བྱས་པའི་ན་གཞོན་ངན་སྤྱོད་ཅན་རྣམས་ཀྱིས་མི་གསོད་ཁྲག་སྤྱོར་བྱ་རྒྱ་མཚམས་འཛུགས་མ་བྱས་པར་བསང་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་དུ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པའི་ཚོགས་གཙོ་ལས་ཚབ་པ་སྐུ་ཞབས་ཕུར་པ་མེ་ལ་ (Phurpa Mela) མཆོག་རང་གི་བཟའ་ཟླ་དང་བུའི་མདུན་རང་དུ་མི་མདངས་དམར་བསད་བཏང་།[181]

---

179 Rai Bahadur T. D. Densapa ཨ་ཐིང་གདན་ས་པ་མཆོག་ནི་ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ཕྲེང་གཉིས་ཀྱི་སློབ་སྟོན་པའི་རྩལ་ཕྱག་རོགས་གནང་འདུག ཁོང་ནི་ནང་པའི་རིག་གཞུང་དག་ལ་མཁྱེན་རྒྱ་ཆེ་ཞིང་། དོ་སྣང་ཆེན་པོས་རང་གི་གཟིམ་ཤག་ཏུ་རིག་གཞུང་གཅེས་ནོར་དམ་པ་རྣམས་གཅེས་འཛིན་སྲུང་སྐྱོབ་ཆེད་དཔེ་མཛོད་ཁང་ཞིག་བཙུགས། སྐུ་ངལ་ཆེན་པོས་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་དུ་མ་བཞུགས་སུ་གསོལ། ནང་པ་སྤྱི་དང་ལྷག་པར་བོད་ཀྱི་ནང་པའི་རིག་གཞུང་ལ་ཆེས་ཤིན་ཏུ་བཀའ་དྲིན་ཆེ་བ་མངོན་སུམ་ཡིན། B. S. Das མཆོག་གིས་ཨ་ཐིང་མཆོག་ནི་གཟི་བརྗིད་དབང་ཐང་ཆེ་ལ། ཤེས་འཛིན་གཉིས་ལྡན། རྒྱལ་གཅེས་ལྷག་བསམ་གྱིས་ཕྱུག་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ལ་བསྟགས་བརྗོད་དུ་མ་བྱས་ཡོད་འདུག B. S. Das, *Sikkim Saga* ཞེས་པའི་ནང་གསལ་འདུག

180 B. S. Das, *The Sikkim Saga*, 1983, p. 102.

181 S. K. Datta-Ray *Smash and Grab*, 1984, p. 184.

འདི་ནི་ཤིང་གཏམས་ (Singtam) ཁྲོམ་ས་ནས་རྩུང་འབྲེལ་ཚོགས་པ་ (Joint Action Committee) དེའི་འགོ་བྱེད་པ་འགས་གཡོ་བྱུས་ངན་པའི་ལྐོག་བཤམས་བྱས་པ་ལས་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན། གང་ལགས་ཞེ་ན་སྒེར་དོན་གྱི་ཞེ་འདོན་ཡོད་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ལག་ལེན་བསྟར་བ་ཞིག་ལགས། ཞིང་གཉེགས་ཁོང་ལ་ཚ་ལུ་མའི་ཚོང་འབྲེལ་ཤུགས་ཆེན་ཡོད་པ་དང་། གཡས་གཡོན་ས་ཁུལ་ཁག་ཏུ་མཚན་སྙན་ཆེན་པོ་ཡོད་པའི་འབྲོན་སྟངས་ཆེ་བའི་མི་ཞིག་ཡིན་འདུག དེ་ལྟར་ཉིན་དགུང་རང་འགོ་བྱེད་དུ་མ་འཛིན་པཟུང་བྱས་ཏེ་འཛིབ་འཁོར་ནང་དྲག་པོས་བཙན་འཁྲིད་ཀྱིས་གར་སོང་ཆ་མེད་དུ་གྱུར་བའི་རྣམ་པ་ཡང་ཡང་བྱུང་བཞིན་ཡོད་སྐབས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་གནས་སྟངས་རྟོག་ཞིབ་ཅན་བསལ་ཐབས་སུ་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་བརྒྱུད་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་ཤེས་འབྱོན་ལྡན་པ་ཞིག་གིས་རོགས་མགོན་ཞུས་པ་ལྟར་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཀྲུང་ཕྱི་སྲིད་ལྷན་ཁང་གི་དྲུང་ཆེ་སྐུ་ཞབས་ཨབ་ཏར་ སིང་ Avatar Singh མཆོག་སྒང་ཏོག་ཏུ་ཆེད་དུ་མངགས། དེ་མ་ཐག་ཁོང་གིས་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སི་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཇ་ན་ཏ་ཀོང་རེ་སི་གཉིས་ཀྱི་འགོ་བྱེད་རྣམས་འདུ་སྐོང་མཛད་དེ། ཆོས་རྒྱལ་གཞུང་དང་ནང་འཁྲིག་ཡོང་རྒྱུར་འཕད་བརྩོན་བྱས་རུང་དོན་འབྲས་སྨིན་པ་བྱུང་མེད།

ཡིན་ནའང་། དེ་དང་མཉམ་དུ་རྒྱ་གར་གྱི་དམག་མིས། དེ་སྔ་ངོ་ལོག་ཚོགས་པས་བཙན་གནོན་བྱེད་པའི་ས་ཁུལ། རྒྱལ་ཞིང་། རྣམ་རྩེ། རོང་ཕུག ཤིང་གཏམས། མེ་ལ་ལི་་ལ་སོགས་པའི་སྐོར་བྱ་བའི་བབས་ཚུགས་ Police station ས་གནས་རྣམས་འཛིན་བཟུང་བདག་སྐྱོང་བྱས། སྒང་ཏོག་ཏུ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་སྐོར་སྲུང་བ་རྣམས་ཀྱི་མཚོན་ཆ་རིགས་བཙན་འཐོག་དང་གཡས་གཡོན་ཐམས་ཅད་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་དམག་མིས་ཨ་ཐའ་བསྐོར་ནས་སོ་སོའི་སྡོད་ཁང་དུ་བཙོན་འཛུག་ལྟར་བཞག[182]

---

182 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 130.

དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ལོར་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་ཁག་གིས་ཡུལ་འདིར་དམངས་གཙོ་གསར་བཅོས་དགོས་རྒྱུའི་ངོ་རྒོལ་ཚད་མེད་བྱུང་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་དང་རྒྱ་གར་གཞུང་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་དམ་ཟབ་ཡོད་སྟབས་ཁོང་ཚོའི་འདོད་མོས་ལྟར་ལག་ལེན་འཁེལ་མེད། ཡིན་ནའང་སྐབས་འདིར་མི་མང་སྤྱིར་ལངས་ཀྱི་ངོ་རྒོལ་ཚད་ལས་འགལ་བ་འབྱུང་བཞིན་ཡོད་སྟབས། དཀའ་ངྙོག་འདི་དག་སེལ་ཕྱིར་སླར་ཡང་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་རོགས་མགོན་མ་ཞུ་མཐུ་མེད་དུ་གྱུར། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༨ ཉིན་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཡོངས་རྫོགས་རྒྱ་གར་གྱི་འགོ་བྱེད་ཆེ་བ་ཞིག་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ལས་ཚབ་ཏུ་བསྐོ་བཞག་གནང་སྟེ་འཛིན་སྐྱོང་གནང་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་པའི་བཀའ་ཤོག་ཞིག་ཕུལ་ཡོད་ཀྱང་། ད་རེས་སྐབས་འདིར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་ལྟར་མ་ཕྱིན་པར་རིམ་པས་ཡུལ་འདི་ཐ་དད་ཡིན་པའི་ངོ་བོ་སྒྲིབ་ནས། རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་ཁོངས་སུ་འཛུལ་རྒྱུའི་སྔ་རེངས་དང་པོ་དེ་འཆར་བའོ།།[183]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ཅམ་ལ་རྣམ་རྒྱལ་བརྒྱུད་འཛིན་རྣམས་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་ནེ་རུ་མཆོག་དང་ནང་མི་རྣམས་ཀྱི་ལྷན་འབྲེལ་ལམ་དམ་ཟབ་ཡོད་ཀྱང་། ཨིནྡྲ་གྷན་དྷི་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་དུ་གྱུར་བའི་སྐབས་དེར་ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ཉམས་གུད་དུ་སོང་བའི་རྐྱེན་གྱིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ལོ་ཙམ་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་ཁོངས་ནང་འཛུག་རྒྱུའི་འབྲེལ་ཐག་ཉེ་རུ་ཕྱིན་པའོ།།

སླར་ཡང་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་ཚོས་རྒྱ་གར་སྲིད་བློན་མཆོག་ལ་ཡུལ་འདིའི་གནས་སྟངས་ལ་གཞིགས་ཏེ་བར་འདུམ་དགོས་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དགོངས་པ་དང་མི་མཐུན་པར་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་གང་གིས་ཡུལ་འདིའི་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་དབང་ཚད་ཕལ་ཆེར་འགན་འཁུར་བླངས་འདུག རྒྱ་གར་

183 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary *The History of Sikkim*, p. 224.

གཞུང་གིས་སྐུ་ཞབས་དས་ B. S. Das མཆོག་ཡུལ་འདིའི་འཛིན་སྐྱོང་བྱེད་པོ་གཙོ་བོར་བསྐོ་བཞག་བྱས་རུང་ད་ལྟ་འདིར་ཕེབས་ཐུབ་མེད། གང་ལྟར་ཡང་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་གཞན་ཡང་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་ཚོས་ཡུལ་འདིར་དྲག་ལས་གནོད་འཚེ་རིགས་མི་འབྱུང་ཕྱིར་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཁོང་ཚོའི་འདོད་བློ་སྐོང་རྒྱུའི་ངོས་ལེན་བྱས་ཡོད།

རྙོག་ཟིང་ཅན་གྱི་རྒྱལ་ས་འདིར་རིམ་པས་ཞི་བདེའི་རྣམ་པ་འབྱུང་བཞིན་པའི་སྐབས་དེར། སྲིད་དོན་གྱི་འགོ་བྱེད་རྣམས་དང་ལྷན་ཞི་མོལ་བྱ་འགོ་ཚུགས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དང་རྒྱ་གར་ཕྱི་སྲིད་དྲུང་ཆེ་སྐུ་ཞབས་ཀེ་ཝལ་ སིང་ Kewal Singh ལྷན་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་ཡོངས་ཀྱི་ངོས་ལེན་འོས་པའི་གྲོས་མཐུན་ཞིག་འཛུགས་ཐབས་མཛད་ཡོད། གང་ལྟར་ཡང་བཀའ་མོལ་དུ་མ་གནང་རྗེས་མཐར་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་དང་འབྲེལ་ལམ་ཉེ་བ་དང་། ལྷག་པར་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱི་རེ་འདོད་ལྟར་མི་སེར་དམངས་གཙོའི་ལུགས་མཐུན་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་ཞིག་གསར་བཙོས་བྱ་རྒྱུའི་གྲོས་མཐུན་ཞིག་བཞག ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་ཐོག་ཁག་ཚང་མས་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ངོས་ལེན་གྱི་སྒོ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༨ ཉིན་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་ཕོ་བྲང་གི་ནང་དུ་མཛད་སྒོ་མདོར་བསྡུས་ཤིག་སྐབས། ཆོས་རྒྱལ་དབུ་བཞུགས་ཐོག རྒྱ་གར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་དྲུང་ཆེ་སྐུ་ཞབས་ཀེ་ཝལ་ སིང་མཆོག་དང་། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སི། འབྲས་ལྗོངས་ཇ་ན་ཏ་ཀོང་རེ་སི་རྣམས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་རྣམས་ཚང་འཛོམས་སར་གསུམ་འདུས་གྲོས་མཐུན་ (Tripartite Agreement 8th May) བཞག་པ་དེར་ཕྱག་མཚན་བཀོད་པའོ།།[184]

གྲོས་མཐུན་དེའི་ནང་འཁོད་ལྟར་ན། དམངས་གཙོའི་གཞུང་འཛིན་འཛུགས་བསྐྲུན་གནང་བའི་ཐོག གཞི་རྩའི་ཐོབ་ཐང་རྣམས་དང་། ཞི་བདེའི་སྒྲིག་ཁྲིམས། རང་དབང་ལྡན་པའི་ཁྲིམས་ཞིབ་ལྷན་ཚོགས། དེ་བཞིན་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཁང་སོགས་ནུས་ཤུགས་ཆེ་རུ་གཏོང་

184 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, pp. 131, 134.

རྒྱུ་དང་མི་མང་སྤྱི་འཐུས་རྣམས་ལ་དབང་ཚད་ཆེ་བ་དགོས་རྒྱུ་སོགས་གསལ་བཀོད་བྱས་ཡོད། དེ་བཞིན་ན་ཆོད་གསོན་པའི་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱི་ཆེད་ "མི་རེ་འོས་རེའི་" (One Man One Vote) "མི་རིགས་སྤྱི་ཚན་གང་འདྲ་ཞིག་ཡིན་རུང་གཞན་གྱི་ཐོག་དབང་བསྒྱུར་བྱ་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་མེད་པ་དང་། ལྷག་པར་ཡུལ་འདིའི་གནའ་བོའི་མི་རིགས་ལྷོ་མོན་གཉིས་དང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ནེ་པ་ལི། གཙང་དང་ཟླུར་བསལ་མི་རིགས་ (Scheduled Caste) སྤྱི་ཚན་རྣམས་ཡོངས་རྫོགས་ལ་སྲུང་སྐྱོབ་དགོས་རྒྱུ་"[185] ཞེས་བཀོད་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནི་ཡུལ་འདིའི་དབུ་འཛིན་དང་དབང་ཚད་ཀྱང་ངེས་ཅན་ཞིག་མ་གཏོགས། ཡུལ་འདིའི་ཉིན་རེའི་འཛིན་སྐྱོང་གི་འགན་ཆ་ཚང་། ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་པ་གཙོ་བོས་གནང་རྒྱུ་ཞེས་དང་། དེ་བཞིན་ཆིངས་ཡིག་དེའི་ནང་། གྲོས་ཚོགས་སུ་ཆོས་རྒྱལ་དང་ཁོང་གི་ནང་མི་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་འདྲི་བརྩད་དང་གླེང་སློང་བྱ་མི་ཆོག་པ་དང་། ཡུལ་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་དོན་ལྟར། རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ལས་འགན་དང་འབྲེལ་བར་འདྲི་བརྩད་མི་ཆོག དཔེར་ན། འཛིན་སྐྱོང་ལྡན་ཚོགས་དང་ཁྲིམས་ཞིབ་ལྷན་ཁང་གི་འཐུས་མི་རྣམས་བསྐོ་བཞག་བྱ་རྒྱུའི་རིགས་ལ་འདྲི་བརྩད་མི་ཆོག་པ་སོགས་བཀོད་ཡོད་འདུག མདོར་ན། ལྡི་ལི་གསར་པར་ཡུལ་འདིར་དམངས་གཙོ་རིང་ལུགས་གསར་བཙོས་བྱ་རྒྱུའི་ལས་འགན་ཆ་ཚང་ཡོད་པ་དང་ལྡན་ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་ལས་འགན་ཡང་ཆ་ཚང་ཡོད་པ་[186] ལྟར་མངོན།

སླར་ཡང་འབྲས་ལྗོངས་ནང་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་ཁག་སོ་སོས་མི་གཅིག་འོས་ཤོག་གཅིག་ བླུག་ཆོག་པའི་གཞི་རྩའི་ཐོབ་ཐང་ཐོག་འབྱུང་འགྱུར་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་ཆེད་སོ་སོའི་ སྐོག་བྱུས་གོ་སྒྲིག་ལྷོད་མེད་བྱེད་བཞིན་པའི་ངང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སེ་དང་ འབྲས་ལྗོངས་ཛ་ན་ཏ་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པ་གཉིས་ཀྱིས་རང་གི་གནས་སྟངས་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏོང་

185 B .S. K. Grover *Sikkim and India*, pp. 132, 133.

186 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, pp. 60, 61.

ཕྱིར། ངོ་བོ་གཅིག་གི་ཐོག་མཉམ་རུབ་བྱ་རྒྱུ་ཐག་བཅད་དེ། ཚོགས་པ་གསར་པ། འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སི་ (Sikkim Congress) ཞེས་པ་གསར་གཏོད་བྱས་ཏེ། ལུགས་སྲོལ་རྙིང་པ་རྣམས་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་ཀྱིས་སྲིད་དོན་དང་སྤྱི་ཚོགས་དཔལ་འབྱོར་གྱི་གནས་སྟངས་ལ་འགྱུར་བ་ཆེན་པོ་གཏོང་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་རྣམས་ཀྱང་གསལ་བསྒྲགས་བྱས་པའོ།།[187]

འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་དང་ཚོགས་པ་གསར་པ་ཞིག་རང་བཙན་ཚོགས་པ་ Independent Party ཞེས་པ་གཉིས་ཀྱང་གློ་བུར་དུ་གྲོས་མཐུན་བྱས་ཏེ་ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པ་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སི་དང་ལྷན་འབྱུང་འགྱུར་འོས་འདེམས་སྐབས་འཐབ་འཛིངས་བྱ་རྒྱུའི་གོ་སྒྲིག་བྱེད་བཞིན་པའོ།།

རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་ཐེངས་དྲུག་པ་འདི་ཧ་ཅང་གནད་འགག་ཆེན་པོ་ཞིག་ཏུ་བརྩིས་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་རིང་ལུགས་ལ་ངོ་རྒོལ་དང་མི་སེར་དམངས་གཙོའི་རིང་ལུགས་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱ་རྒྱུར་མི་མང་གི་རེ་འདུན་གྲུབ་མ་གྲུབ་ས་མཚམས་ཞིག་ཏུ་སླེབས་ཡོད། ལྷག་པར་གྲོས་ཚོགས་སུ་འཐུས་མི་གྲངས་འབོར་སུམ་ཅུ་སོ་གཉིས་འོས་འདེམས་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་པའང་། མི་གཅིག་འོས་ཤོག་གཅིག་གི་གཞི་རྩའི་ཐོབ་ཐང་ཐོག་ཡིན་པ་མ་ཟད། སྔོན་དང་མི་འདྲ་བ་ནི་དེ་སྔ་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་སྐབས། འབྲས་ལྗོངས་ཕོ་བྲང་གིས་འོས་འདེམས་ཚོགས་ཆུང་བསྐོ་བཞག་གནང་སྲོལ་ལས། ད་རེས་འདིར་འོས་འདེམས་ཚོགས་ཆུང་གི་ཚབ་ཏུ། རྒྱ་གར་གྱི་འོས་འདེམས་དོན་གཅོད་པའི་གཟིགས་རྟོགས་འོག་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་དྲུག་པ་དེ་བྱས་པའོ།།

དེ་ལྟར་འོས་འདེམས་ཀྱི་གྲུབ་འབྲས་གསལ་བསྒྲགས་བྱས་དོན་ལྟར། འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སི་ཚོགས་པར། གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་སྐབ་སྟེགས་གསུམ་ཅུ་སོ་གཉིས་ཡོད་པ་ལས། སུམ་ཅུ་ཐམ་པའི་འོས་བསྡུའི་རྒྱལ་ཁ་ཆེན་པོ་ཐོབ་ཡོད། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པར་སྐབ་

187 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 201.

སྡེགས་གཅིག་ལས་ཐོབ་མེད། རང་བཙན་ཚོགས་པ་ལ་གཅིག་ཀྱང་ཐོབ་མེད། མདོར་ན་ལྷག་མ་རྐུབ་སྡེགས་གཅིག་པུ་དེ་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེས་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱས་པའི་སྡེར་པ་ཞིག་ལ་ཐོབ་ཐེས། འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་ནང་འཛུལ་བཞུགས་བྱས་པའོ།།

གང་ལྟར་ཡང་རྒྱལ་ཁ་ཐོབ་པའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པའི་འཐུས་མི་གཅིག་པོ་དེར། འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་ཕྱོགས་གང་ཐད་ནས་བཙན་གནོན་གྱིས་ཏེ་རང་ཕྱོགས་སུ་འཐེན་རྒྱུའི་འབད་པརྩོན་བྱས། ཁོང་གཅིག་པོ་ཕྱོགས་གཅིག་དང་གཞན་འཐུས་མི་སོ་གཅིག་པོ་ཐམས་ཅད་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་ཡོད་སྐབས། ཁེར་རྐྱང་སྒུལ་ཀྱང་འབྲེལ་ལམ་བྱ་མི་བདེ་བ། བཟོད་དཀའི་ངང་བྱ་ཐབས་གཞན་མེད་སྐབས། འདོད་པ་མེད་བཞིན་དུ་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པར་འཛུལ་བསྐྱོད་བྱ་དགོས་བྱུང་། དེ་ལྟར་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་སོ་གཉིས་པོ་ཡོངས་རྫོགས་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེའི་དབང་འཛིན་དུ་ཡོད་ལ། ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པར་འཐུས་མི་གཅིག་ཀྱང་མེད་པའོ།།

དེའི་འབྲས་བུར། ཀ་ཟི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་རྩོད་མེད་ཀྱི་དབུ་འཛིན་ཞིག་ཏུ་གྱུར། རྒྱལ་ཁ་ཐོབ་པར་དགའ་སྤྲོའི་ཉམས་བཟང་གཏང་བའི་སྐབས་དེར། ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་དང་ རང་བཙན་ཚོགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་འོས་འདེམས་དྲང་བདེན་མ་བྱུང་བའི་སྐོར་དང་། གཞུང་འཛིན་གྱིས་འོས་འཐེན་ས་ཁང་དུ་མ་རབས་འཆལ་སྤྱོད་ཁོ་ནའི་སྒོ་ནས་མི་མང་ཚོར་བཙན་ཤེད་ཀྱིས་འོས་འཐེན་བཅུག་པ་དང་། དབུས་རིགས་ཚོགས་སྐོར་བྱ་བ་ཆོས་མི་མང་ཚོར་དབང་ཡོད་བཙན་ཞེད་བྱས་ཏེ་ཀོང་རེ་སེའི་འོས་མི་རྣམས་ལ་འོས་ལྒུག་དགོས་ཚུལ་བཙན་གནོན་དང་། དེ་ལྟར་མ་བྱས་ཚེ་འོས་འཐེན་པའི་གུར་ནས་ཕྱིར་ཐོན་སྐབས་ཉེས་བརྡུང་ཚད་མེད་བཏང་ཡོད་པའི་སྐོར་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་ཡོད། དེར་མ་ཟད་ཀ་ཟི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་གཙོས་པའི་འཐུས་མི་རྣམས་འོས་འདེམས་བྱུང་བའང་བཙན་གནོན་དང་དྲག་ལས་ཁོ་ནས་ཐོབ་པ་ལས་

དྲང་བདེན་མིན་ཚུལ། དཔེར་ན། ཁོང་ཆོས་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱས་པའི་འཆལ་སྤྱོད་ངན་པའི་གཞོན་ནུའི་དྲག་ལས་དང་ས་ཞིང་རྒྱ་ནོར་རིགས་འཕྲོག་བཅོམ་མེར་བསྲེགས་གཏོང་རྒྱུའི་བྱ་སྤྱོད་ངན་པ་དུ་མ་བརྩམས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ལས་འོས་ཐོབ་པ་ལས་དྲང་བདེན་མ་ཡིན་པའི་སྐྱོན་བརྗོད་མང་པོ་བྱས་ཡོད།[188]

ཡིན་ནའང་དེ་རྗེས་ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་དང་། རང་བཙན་ཚོགས་པའི་དབུ་ཁྲིད་རྣམས་རིམ་པས་ཉམས་གུད་དུ་སོང་། ཁོང་ཚོར་གྲོང་གུན་ཟིན་པའི་གཞི་རྩ་རྣམས་སླར་གསོ་མི་ཐུབ་པའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར། རྒྱུ་མཚན་ནི་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པས་ (SC) ངོ་རྒོལ་བྱེད་མཁན་སུ་ཡིན་ལ་བཙན་གནོན་དང་བརྙས་བཅོས་བྱ་རྒྱུའི་དབང་ཡོད་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན། མདོར་ན་སྲིད་དོན་ཚོགས་པ་གཉིས་པོ་འདི་སྐམ་ཡལ་དུ་སོང་རྗེས། འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་འཛིན་སྐྱོང་བྱེད་པོ་གཙོ་བོ་ལྟ་བུར་གྱུར་ཡོད་ཀྱང་། སྔར་མེད་གསར་བྱུང་གི་ཟིང་འཁྲུགས་ལངས་བཞིན་པ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེའི་ན་གཞོན་སྡུག་རྩུབ་ཅན་རྣམས་ཀྱིས་དྲག་བཅོམ་རིགས་དང་། སྙེར་དང་སྡེ་ཚན་ཁག་སོ་སོར་སྔར་གྱི་ཞེ་འཁོན་དང་སྙིང་ནད་ཡོད་རིགས་ལ་བཙན་ཤེད་ཀྱིས་འཕྲོག་བཅོམ་བྱས་པ་དང་བཅས་དཀའ་ངལ་དུ་མ་འབྱིན་ཡོད་པའོ།།

མདོར་བསྡུ་ན་གོང་དུ་མི་མང་ཇབ་བསིག་གཏོང་རྒྱུའི་དྲག་ལས་ཇི་འདྲ་བྱུང་བའི་སྐབས་གཡོ་བྱུས་བྱེད་པོ་ལྟེ་བ་ནི་ཟླུང་འབྲེལ་ཚོགས་པ་དང་སྐུ་ཞབས་ཨེན་ འབི་ ཁཊི་ཝ་ར་དང་ཀ་ལུ་ར་ཡི་ལ་སོགས་པ་ཡིན་འདུག[189] ཐལ་ཆེ་བའི་ལས་ངན་བསགས་ཚད་པོ་ཕལ་ཆེར་ཁོང་གིས་རྒྱུད་བསྐུལ་བའི་ན་གཞོན་སྡུག་རྩུབ་ཅན་གྱི་དཔུང་དམག་ལས་བྱུང་འདུག ཁོང་ནི་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེའི་བུ་ཚབ་ཡིན། ཀ་ཛི་ནིས་རང་གི་བུ་དངོས་ལྟར་གསོ་སྐྱོང་གིས་ཡོན་ཏན་བསླབ། ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེའི་བཟའ་ཟླ་ཀ་ཛི་ནི་དང་འབྲོན་སྣང་མཆུངས་པ་ལྟ་བུ་གྱུར་ཡོད་ཀྱང་

188 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 304.

189 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 180.

ཁོང་ཁྲོ་སློང་མཁན་གྱི་དྲག་སྤྱོད་པ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་སྐབས་ཁོང་ནི་སྨྲ་བརྗོད་མཁས་ཤིང་གོ་སྒྲིག་བྱེད་པོ་མཁས་པ་ཞིག་ཡིན་འདུག་པས་དུས་ཡུན་ཐུང་དུའི་ནང་མི་མང་ཧ་ཅང་མང་པོ་བསྡུ་སྐོང་བྱ་རྒྱུའི་འགྲོན་སྣང་ཡོད་སྐད། ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པ་ནི་ཚོགས་པའི་ནང་རྩོད་མེད་ཀྱི་དབུ་འཛིན་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། ཁོང་གི་རྒྱབ་ཏུ་ནུས་ཤུགས་ཤིག་ཡོད་པ་ནི་ཁོང་གི་བུ་ཚབ་འདི་ཡིན་པས། དཀའ་ངལ་ཇི་ཡོད་ལ་ཁོང་གིས་གདོང་ལེན་བྱས་ཏེ་ཀ་ཛི་ལ་རོགས་རམ་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱས་ཡོད།[190]

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ལོར་གསར་བརྗེའི་གྱེན་ལངས་སྐབས་ཤིང་གདམས་ཁྲིམ་དཀྱིལ་བསྐོན་འཛུགས་འོས་པའི་ཚོང་པ་གྲགས་ཅན་ཞིག་ཡོད་པ་ནི་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པར་ངོ་བསྐོད་བྱེད་པོའམ་སྤྲེལ་ལད་ཀྱིས་རང་དོན་སྒྲུབ་མཁན་ཞིག་ཡིན། ཤིང་གདམས་ཚོང་ཁྲིམ་ནང་ཀ་ཛི་དང་ཁོང་གི་མཚན་གནས་བེད་སྤྱད་དེ་ས་གནས་ན་གཞོན་འཚལ་སྤྱོད་པ་འགའ་དང་ལྷན་ཕྱིག་སྤྱོད་བྱེད་པོ་ལྟེ་བ་དེ་ཡིན། ཤིང་གདམས་སྐོར་བྱ་བའི་བབས་ཚུགས་ (Singtam Police Station) ལ་སོགས་འབྲས་ལྗོངས་ལྷོ་ནུབ་ཏུ་ཡོད་པའི་སྐོར་བྱ་བའི་ཁང་ཚུང་རྣམས་མེར་བསྲེགས་ཏེ་རྩ་མེད་དུ་བཏང་། ཤིང་གདམས་སུ་ཡོད་པའི་བཙག་བ་ཏི་དགོན་པ་དེ་ཡང་མི་སེར་བཙོན་ཁང་ (Janta Jail) ཞེས་པར་མིང་བསྒྱུར་ནས་ཆོས་རྒྱལ་མཐུན་ཕྱོགས་ཀྱི་འགོ་བྱེད་པ་དང་བླ་མ་མི་མང་དུ་མ་ཞིག་འཛིན་བཟུང་བྱས།[191] ལྷག་པར་སྒང་ཏོག་ནས་ཀུང་བཙན་འཁྲིད་ཀྱིས་ཕོ་མོའི་མཚན་མ་འགེབས་ཐུབ་ཙམ་མ་གཏོགས་གོས་ལོག་ཐམས་ཅད་ཕྱིར་བཤུས་ཏེ་བཙོན་དུ་བཙུག་སྡེ་སྡུག་པོ་བཏང་། སྒང་ཏོག་ཏུ་མི་མང་སྒེར་ལངས་ཀྱི་དོན་དུ་བཙན་འཁྲིད་བྱས་པའི་མི་མང་ཚོར་ཐ་མ་དང་ཤིང་གདམས་ནས་སྒང་ཏོག་བར་ཕན་ཚུན་འགྲུལ་བཞུད་ཆེད་འགྲོ་གྲོན་གཏོང་རྒྱུའི་འགན་

190 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary *The History of Sikkim*, p. 230.

191 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 184.

ལེན་པ་ཙམ་ལས་ཞིང་གཏམས་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱི་ཤ་ཟས་པ་ཙམ་མ་ཟད་རུས་པ་ལའང་སོ་རྒྱབ་པར་བརྩམས་ཏེ། ཁོང་ཚོས་ཚོང་པ་རྣམས་ཀྱི་མདུན་ནས་བཙན་གནོན་གྱིས་ཟས་འབྲུ། འབྲས་དང་དངུལ་ཀྲུང་སོགས་བསྡུ་ལེན་བྱས་ཏེ་ཚང་མ་ཏ་ལོག་དགོས་པ་བཟོས་ཡོད། ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་ཡུལ་འདིའི་དབང་འཛིན་ཚོགས་པའི་གོ་གནས་འཛིན་རུང་། ཞིང་གཏམས་སུ་གནས་སྡངས་རྒྱུན་གནས་སུ་བསྡད། གཞུང་གིས་དེ་དག་ཁྲིམས་འགལ་ཡིན་པ་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་རུང་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་སྣང་མེད་དུ་བཞག་པའོ།།

འོས་འདེམས་བྱུང་བའི་འཕྲུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སིའི་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འགོ་ཁྲིད་དུ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་མང་མོས་ཀྱིས་བསྐོ་བཞག་བྱས་རུང་། གནའ་བོའི་ལུགས་བཟང་ལྟར་འཕྲུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཚོས་རྒྱལ་ལ་ཡིད་ཆེས་དང་དམ་ཚིག་གཙང་བའི་ཕྱིར་དམ་བཅའ་འབུལ་བཞེས་གནང་རྒྱུར་ཁས་ལེན་མ་བྱས་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། ཚོས་རྒྱལ་དང་འཕྲུས་མི་རྣམས་ཀྱི་དབར་འཁོན་འཁྲུགས་ཐོག་མ་དེ་འགོ་ཚུགས། ཡིན་ནའང་རྗེས་སུ་འཛིན་སྐྱོང་བྱེད་པོ་གཙོ་བོ་སྐུ་ཞབས་འབི་ ཨེས་ རྟས་མཚོག་གི་ཐབས་ཤེས་ལ་བརྟེན་འཕྲུས་མི་ཚོར་འདོད་པ་མེད་བཞིན་དུ་ངོས་ལེན་བྱ་དགོས་བྱུང་། དེ་ལྟར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༥ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༠ ཉིན་མོ་འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་གསར་པའི་དབུ་འབྱེད་རྟེན་འབྲེལ་མཛད་སྒོ་དེར་ཚོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ "ཡུལ་འདི་ནི་ད་ལྟའི་ཆར་དུས་ཚོད་འགགས་ཆེ་ས། དཀའ་རྙོག་ཙན་ཞིག་ནང་ལྷུང་ཡོད་སྐབས། འཕྲུས་མི་གསར་པ་ཡོངས་ཀྱིས་རང་དོན་ཡལ་བར་དོར་ནས་ཡུལ་དང་ཡུལ་མིའི་བདེ་ཐབས་སྐོར་ཡར་རྒྱས་གཏོང་རྒྱུར་ལྷག་བསམ་རྣམ་དག་གི་སྒོ་ནས་ལས་འགན་གྱི་འཁུར་བཞེས་རྒྱུའི་རེ་འདུན་ཞུ་བཞིན་ཡོད།"[192] ཅེས་བཀའ་སློབ་གནང་ཡོད། ཚོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་རྒྱ་གར་གཞུང་དང་མི་མང་ཚོའི་མཐུན་འགྱུར་རོགས་རམ་ལ་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་དང་བསྔགས་བརྗོད་ཀྱང་མཛད་ཡོད།

---

192 B. S. Das, *The Sikkim Saga*, 1983, pp. 44, 45.

མདོར་ན་ཞི་བདེར་དགའ་བའི་རྒྱལ་ཕྲན་ཆུང་ཆུང་འདིའི་ནང་ངན་པའི་ལྟུང་འཚུབ་ཀྱིས་གཏོར་བཤིག་དང་ཉམས་ཉེས་བྱུང་ནའང་རེ་ཞིག་ཞི་བདེའི་རྣམ་པར་གྱུར་བ་དང་མ་འོངས་པར་བདེ་སྐྱིད་འབྱུང་རྒྱུ་རེ་བ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་ཡུལ་འདིའི་མི་མང་ཆོས་ཆོས་རྒྱལ་ལམ་དཔོན་དབང་སྲིད་གཞུང་མེད་པ་བཟོ་རྒྱུའི་ངོ་རྒོལ་སྐེར་ལངས་སུ་འཐུད་བྱས་པའི་གྲུབ་འབྲས་སུ་ཡུན་རིང་རེ་སྔགས་བྱས་པའི་མི་སེར་དམངས་གཙོའི་སྲིད་གཞུང་གསར་པ་བསྐོ་བཞག་བྱ་རྒྱུ་ཉེ་བར་སླེབས་ཡོད། ཡུལ་དང་མི་མང་བདེ་ཐབས་ཀྱི་དོན་འབྲས་སྨིན་པ་འབྱུང་རྒྱུ་ནི། ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱི་ཤེས་འབྱོན་གཉིས་ལ་རག་ལས་ཡོད། ཡུལ་ལྗོངས་འདིའི་བྱང་ཕྱོགས་དང་ལྷོ་ཕྱོགས་གཉིས་སུ་ཡོད་པའི་སྟོབས་ཆེན་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་ཀྱི་རྒྱབ་འགལ་དུ་མ་སོང་བ་དང་། དེ་དག་ཏུ་སེམ་མཐུལ་ལམ་ཐེམ་མ་སོང་བའི་ཐབས་མཁས་ཀྱི་ཁ་ལོ་བསྒྱུར་ཐུབ་པ་ཞིག་བྱུང་ན་ཡུལ་འདིའི་དམིགས་ཡུལ་བཟང་པོ་ཡུན་རིང་ནས་བཟུང་བ་རྣམས་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་ཞིག་འབྱུང་ངེས་སོ།།

ལྷག་པར་དུ་འང་བྱང་ཕྱོགས་ནས་ཁྲིམ་མཚོས་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོ་རྒྱ་ནག་གིས་དྲག་པོའི་བཙན་གནོན་གྱི་སྒོ་ནས་སྟོབས་ཤུགས་རྒྱ་བསྐྱེད་གཏོང་བཞིན། བོད་གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་སུ་མི་རིགས་རྩ་གཏོར་གྱི་བྱུས་ངན་ལ་འཛམ་གླིང་ཡོངས་ཀྱིས་སྨྲོན་བརྗོད་ཚད་མེད་བྱས་ཡོད། བོད་ཡུལ་བཙན་བཟུང་བྱས་པ་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་མཚམས་ཀྱི་བར་ཐུག་ཡོད། དེ་ལྟར་ན་རྒྱ་གར་གྱི་སྲུང་དམག་ཡོད་རུང་དུས་དང་རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་འཇིགས་དངངས་ཀྱི་ནང་གནས་དགོས་བྱུང་ཡོད། ཡུལ་འདི་ནི་གནའ་བོའི་དུས་ནས་བོད་ཁ་བ་གངས་ལྗོངས་དང་དངོས་ཤུགས་བརྒྱུད་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས་འབྲེལ་ལམ་དམ་ཟབ་ཡོད་པ་དང་ལྷག་པར་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་གོམས་གཤིས། སྲི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་སྟངས་སོགས་གང་ཐད་ནས་འབྲེལ་ལམ་ཉེ་ཚུལ་སྐོར་ནི་གོང་གི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་ལས་ཤེས་རྟོགས་འབྱུང་ངེས།

རྒྱ་ནག་དམར་ཤོག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ནི་ལག་པའི་མཐེབ་མོ་ལྟ་བུ་ཞིག་རྒྱ་ནག་གི་འོག

ཡིན་ཚུལ་ཚོ་མེད་ཀྱི་གསལ་བསྒྲགས་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། རྒྱ་ནག་གིས་ སྐྱིགས་ར་སྒྲུལ་བ་འདིས་འབྲས་ལྗོངས་ལ་གནོད་རྒྱུ་ཕར་ཞོག ཡུལ་འདི་དང་རྒྱ་གར་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་དམ་ཟབ་ཏུ་གྱུར་བ་དང་། རྒྱ་ནག་གི་ངན་གཡོའི་ཐབས་བྱུས་ལས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱ་རྒྱུར་རྒྱ་གར་གྱི་ནུས་ཤུགས་ལ་ཡིད་ཆེས་བརྟན་དུ་ཕྱིན་ཡོད། བོད་ནས་སྐྱབས་བཅོལ་བ་དུ་མ་འགྱོར་བཞིན་ཡོད་པ་དང་གནས་སྟངས་ཤིན་ཏུ་ཉམས་དག་པོ་འདི་དག་མངོན་སུམ་དུ་མཐོང་སྗོང་བྱུང་བ་འདིས་ཉེན་བརྡའི་ཕོ་ཉ་ལྟ་བུར་གྱུར་ཏེ། རྒྱ་མིའི་བསླུ་ཁྲིད་ངན་པའི་འོག་ཏུ་མ་ཤོར་བ་དང་རྒྱ་མིའི་ངན་གཡོའི་དབང་དུ་མ་ཚུད་པའི་ངེས་ཤེས་གསར་པ་ཞིག་སྐྱེད་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད།

ལེགས་ཉེས་གང་ཡིན་ཆ་མ་མཆིས་ཀྱང་ཡུལ་འདིས་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པའི་ཁྲིམ་མཆོས་རྒྱལ་ཁབ་དམངས་གཙོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཆེ་ཤོས་རྒྱ་གར་ལ་རིན་ཆེན་པོ་འཇལ་དགོས་བྱུང་ནའང་ཡུལ་འདིའི་ལུགས་སྲོལ་གོམས་གཤིས་ཐ་དད་ཀྱི་ངོ་བོར་སྲུང་སྐྱོབ་བྱེད་པོའང་རྒྱ་གར་ཡིན་པ་དང་། ཡུལ་འདིའི་བདེ་སྲུང་། དྲིལ་བསྒྲགས། ཕྱི་སྲིད་གསུམ་རྒྱ་གར་གྱིས་འགན་འཁུར་བྱེད་བཞིན་པའོ།།

དེ་ལྟར་དཀའ་ཚོགས་དུ་མས་ཡུལ་འདིའི་དཔོན་དབང་སྲིད་གཞུང་ལས་རང་དབང་ཐོབ་ཐབས་སུ་ལོ་ངོ་བཅུ་ཕྲག་གཉིས་ཙམ་རིང་མི་མང་སྣེར་ལངས་ཀྱིས་ངོ་རྒོལ་བྱས་ཏེ་ཐོབ་པ་ནི། སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་ངོས་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་ལག་ཏུ་བརྟན་ཆ་ཆེ་བ་ཡོད་ཚུལ་དང་། ཡུལ་འདིའི་མི་མང་ཚོའི་རེ་འདུན་ཡང་དམངས་གཙོ་རིང་ལུགས་གསར་འཛུགས་བྱ་རྒྱུ་སོགས་རྒྱ་གར་གྱིས་བྱ་ཐབ་རྒྱུའི་རེ་བ་ཡོད་འདུག

ཡུལ་འདིའི་ནང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་འགྱུར་འགྲོས་ཇི་ཆེར་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་ནའང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༣ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༨ ཉིན་བཞག་པའི་ཆིངས་ཡིག་ནང་གྲོས་ཚོགས་དང་འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཁང་གི་དབང་ཚད་སྐོར་གསལ་ཆ་མེད་དོན་ལྟར། གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་གྲོས་ཆོད་བཞག་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་རྩ་ཁྲིམས་ལ་མཁས་པའི་ཟིན་བྲིས་མཁན་ཞིག་གང་མྱུར་

གཏོང་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད། དམངས་གཙོའི་རིང་ལུགས་ལྟར་མཐུན་པའི་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་དབང་དང་འཛིན་སྐྱོང་ལྡན་ཁང་གི་དབུ་འཛིན། དེ་བཞིན་བཀའ་བློན་དང་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱི་དབང་ཚད་སྐོར་གསལ་འཁོད་ཡོད་པའི་རྩ་ཁྲིམས་ཤིག་དགོས་མཚོ་བརྗོད་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཀྱང་དེ་དང་མཚུངས་པའི་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་དོན་ལྟར། རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་ཁྲིམས་དོན་དྲུང་ཆེ་ཟུར་པ་སྐུ་ཞབས། སི་ ཨར་ ར་ཛ་གོ་པལླན་ (Mr. C. R. Raj Gopalan) མཆོག་ཆེད་དུ་མངགས་[193] ཡོད། ཁོང་སྐབས་དེར་དུ་འབྱོར་སྐབས་ཀ་ཛི་ལྷེན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་དབུ་བཞུགས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཕེབས་བསུ་ཞུས་ཡོད། རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཇི་ལྟར་དགོས་རྒྱུའི་སྐོར་བཀའ་མོལ་ཞིབ་ཕྲ་བྱུང་འདུག འབད་བརྩོན་དུ་མའི་སྒོ་ནས་དབང་ཚད་གལ་གནད་ཆེ་བ་རྣམས་མི་མང་གི་ལག་ཏུ་དགོས་རྒྱུ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་ཙམ་ལས་དབང་ཚད་ཀྱི་གནས་བབས་ཉམས་ཆུང་དུ་གཏོང་དགོས་རྒྱུའི་སྐོར་ཞུས་ཡོད། སྙིང་དོན་བསྡུས་ན་རྩ་ཁྲིམས་ཡང་དག་པ་ཞིག་གསར་གཏོད་བྱ་སྐབས་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ལ་ཕོག་ཐུག་མེད་པ་དང་འབྲུགས་འཛིངས་རིགས་མི་འབྱུང་བའི་སྲིད་འཐུས་མི་ཅན་གྱི་དམངས་གཙོའི་ལམ་སྲོལ་ཡང་དག་པ་ཞིག རྒྱལ་པོའི་རིང་ལུགས་དང་ལྡན་ནང་འགྲིག་ཐུབ་པ་ཞིག་དགོས་ངེས། སྐུ་ཞབས་ར་ཛ་གོ་པལླན་སྐབས་དེར་ཏོག་ཏུ་དུས་ཡུན་འགའ་བཞུགས་སྐབས་རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཟིན་བྲིས་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་ལྷན་བཀའ་མོལ་ཞིབ་ཕྲ་བྱུང་ཡོད།

མདོར་ན་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་འབྲས་གཞུང་གི་རྩ་ཁྲིམས་ཤིག Government of Sikkim Act 1974 ཞེས་པའི་མིང་ཐོག་ནས་གང་མྱུར་གཏན་འབེབས་བྱ་རྒྱུའི་ལག་ལེན་བསྟར་བཞིན་ཡོད། ཡིན་ནའང་འདི་ནི་སྤྱང་བུ་མདུང་ཅན་གྱི་ཚང་རྡོལ་བ་དང་འདྲ་བར་སྣང་

193 B. S. K. Grover, *Sikkim and India*, 1974, p. 208.

ཏོག་དང་དེའི་གཡས་གཡོན་དུ་གནས་པའི་ཡུལ་མི་ཞེས་ཡོན་ཅན་རྣམས་སྐད་ཅིག་ཉིད་ལ་ཝུར་ཁྲིང་གིས་རྩ་ཁྲིམས་དེར་སྐྱོན་བརྗོད་དང་འབྲེལ་འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ནས་ཐག་གཅོད་ངོས་ལེན་མི་འབྱུང་བའི་ཆེད་ངོ་རྒོལ་བྱས་འདུག གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་སོ་གཉིས་པོ་རྣམས་དང་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེའི་རྒྱབ་སྐྱོར་བ་རྣམས་མ་གཏོགས་སྣང་ཏོག་གི་མི་མང་རྣམས་དང་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པ་ཚང་མ། དེ་བཞིན་ན་གཞོན་སློབ་ཕྲུག་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ངོ་རྒོལ་ཚད་མེད་བྱས་ཏེ། དེ་སྔ་འོས་འདེམས་བྱས་པའི་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་དབུས་གྲོས་ཚོགས་འཐུས་མི་ཡོངས་ལ་ཞུ་འབོད་ཀྱི་ངང་ནས་འཆར་ཤོག་ (Bill) དེར་ལེགས་ཉེས་དགག་སྒྲུབ་ཀྱི་རྣམ་བཞག་ཇི་ཡོད་ལ་རྟོག་ཞིབ་ནན་ཏན་གྱིས་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱི་འདོད་དོན་ནི་དམངས་གཙོའི་རིང་ལུགས་ཡང་དག་པ་ཞིག་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱ་རྒྱུ་ལས། སྐྱབས་ཚབ་ཚོ་འཚབ་འཚུབ་ཀྱིས་རང་ཡུལ་གཞན་དང་སྦྲེལ་རྒྱུ་ནི་ཁོ་ཚོའི་དམིགས་ཡུལ་མིན་ཚུལ་བརྗོད་ཡོད།

མི་མཐུན་པའི་གཞི་རྩ་ནི། རྩ་ཁྲིམས་འཆར་ཤོག་དེའི་ཨང་ ༣༠ ལེའུ་ཚན་ ༤ (ག་) ནང་ཡིན་འདུག དེའི་ནང་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་མི་ཚོའི་ངོ་ཚབ་རྒྱ་གར་གྱི་ཆབ་སྲིད་སྒྲིག་འཛུགས་ནང་མཉམ་སྤྱོད་ཚོག་པའི་སྐོར་གསལ་ཡོད། དེ་ནི་འབྲས་ལྗོངས་འདི་རྒྱ་གར་ནང་སྦྲེལ་རྒྱུའི་བརྡ་ཡིན་པ་གསལ་པོ་རེད་ཅེས་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས། དེ་རྗེས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་འགའ་ཤས་ཀྱིས་རྩ་ཁྲིམས་འཆར་ཤོག་དེའི་སྐོར་བགྲོ་གླེང་བྱ་རྒྱུའི་གླེང་སློང་བྱས་ཡོད་ཀྱང་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་ཚོགས་གཙོ་སྐུ་ཞབས། འབི་ ཨེས་ དས་ (CEO) མཆོག་གིས་གྲོས་ཚོགས་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱི་བསམ་ཚུལ་ལ་བརྩི་མཐོང་མ་བཞག་པར་རྩ་ཁྲིམས་འཆར་ཤོག་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༥ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༢༠ སྔ་དྲོ་ཆུ་ཚོད་ ༡༠ པའི་ཐོག་ཐག་གཅོད་ངོས་ལེན་དགོས་རྒྱུའི་དབྱིན་འདུམ་ཐག་གཅོད་བྱས་པའོ།།[194]

---

194 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary, *The History of Sikkim*, p. 235.

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༨ ཟླ་ ༦ ཚེས་ ༢༠ སྤྱི་དྲོ་རྩ་ཁྲིམས་འཆར་ཤོག་དེ་གྲོས་ཚོགས་སུ་ཐག་གཅོད་གནང་གཏན་འཁེལ་བ་ལྟར། དེ་ཉིན་ཆེས་ཤིན་ཏུ་སྤྱི་དྲོ་ནས་ཡིང་ཆེས་བྱ་མི་ཐུབ་པའི་མི་མང་འདུ་འཛོམས་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོས་སྒྲེར་ལངས་[195] བྱུང་འདུག འབྲས་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པ་རྣམས་དང་སློབ་ཕྲུག སྒང་ཏོག་མི་མང་ཡོངས་རྫོགས་ཕལ་ཆེར་ཁྲི་ཚོ་ལྷག་ཕྱོགས་བཞི་ཡི་ལམ་ཐམས་ཅད་ནས་གྲོས་ཚོགས་ཁང་དུ་བསྐྱོད་བཞིན་ལམ་ཚང་མ་གདོང་བཀག་བྱས་འདུག མི་འབོར་ཧེ་ཆེ་ཧེ་ཆེར་གྱུར་ཏེ་གྲོས་ཚོགས་སུ་འགྲོ་མི་བཅུག་པར་ལམ་བཀག་སྒྲེར་ལངས་ཀྱི་དབུས་སུ་དབུས་རོགས་ཚོགས་སྐོར་སྐྱུང་བས་དབྱུག་བརྡུང་ཚོད་མེད་བྱས་རྡུང་། རྩིས་མེད་ཀྱིས་ཟླུར་ཡོལ་ཙམ་ཡང་མ་བྱས་པར་ལམ་གནད་ཁག་བཀག་སྡོམ་བྱས་འདུག ཉིན་དགུང་ཡོལ་ཙམ་ལ་དབུས་རོགས་ཚོགས་སྐོར་སྐྱུང་བས་མི་མང་གཏོར་བཤིག་གཏོང་ཕྱིར། ཐབས་གཞན་མེད་སྐབས་མིག་ཆུ་འདོན་པའི་འབར་མདེལ་ཡང་མི་མང་དཀྱིལ་དུ་འཕེན་འདུག མདུན་དུ་ངོ་རྒོལ་སྒྲེར་ལངས་བྱེད་པོ་ས་གནས་སུ་བུ་མོའི་སློབ་གྲྭའི་སློབ་ཕྲུག་ཚོས་གདོང་ལེན་དང་། ངོ་རྒོལ་སྒྲེར་ལངས་པ་རྣམས་ཀྱི་སེམས་སྟོབས་ལ་བརྟེན་ནས་དེ་ཉིན་རྩ་ཁྲིམས་འཆར་ཤོག་དེ་གཏན་འབེབས་ཐག་གཅོད་བྱེད་མ་ཐུབ་པར་ཉིན་གཅིག་ཕྱིར་འགྱངས་བྱ་དགོས་བྱུང་བོ།།

དེ་སྐབས། ངོ་རྒོལ་སྒྲེར་ལངས་པ་རྣམས་ཀྱི་རྩ་དོན་དུ། གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་ཨར་སི་ པོ་ཌཡལ་ (Ram Chandra Poudyal) གྱིས་བློ་བུར་དུ་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཁང་གི་མདུན་དུ་དུས་ཚོད་ངེས་མེད་ཅན་གྱི་ཟས་བཅད་ངོ་རྒོལ་བྱས་འདུག རྒྱུ་མཚན་ནི། ཡུལ་འདིའི་རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཟིན་བྲིས་འོས་འདེམས་བྱས་པའི་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་བྱ་དགོས་རྒྱུ་དང་། དེའང་རྒྱ་གར་གཞུང་གི་རྩ་ཁྲིམས་སློབ་སྟོན་པའི་མཁས་དབང་ཞིག་དགོས་རྒྱུ་བཤད་ཡོད། ཁོང་གི་རེ་འདུན་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་མངའ་འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་དཔལ་འབྱོར་དང་ནང་སྲིད་དང་

---

195 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, pp. 219, 220.

འཆར་འགོད་ལས་ཁུངས་གསུམ་ཡང་མི་མང་གིས་འོས་འདེམས་བྱས་པའི་འཐུས་མིའི་འགན་འཁུར་དུ་དགོས་གལ་བཤད་ཡོད། དེས་མ་ཟད་ཁོང་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ནི་ཡུལ་གྱི་ངོ་བོ་ཐ་དད་པ་ཞིག་ཡིན་སྟབས་སྲིད་བློན་ (PM) དང་བཀའ་བློན་དགོས་ངེས་ལས། བློན་པོ་གཙོ་བོ་ (CM) དགོས་པ་མེད་ཚུལ་བཤད་ཡོད། དེ་རྗེས་ཨེན་ ཀ་ སུ་འབེ་ཏི་དང་། ཀརྨ་པད་གྲགས། ཡུ་ ཀ་ ཨུབ་རེ་ཏི་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་ཁོང་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་དང་ཟས་བཅད་ངོ་རྒོལ་གྱི་ལམ་དུ་ཞུགས། ཡིན་ནའང་ཁོང་ཚོར་རྒྱབ་སྐྱོར་གནང་མཁན་སྐུ་བགྲེས་རྣམས་ཀྱིས་ཕྱིར་འཐེན་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་བྱས་དོན་ལྟར། ངོ་གསོ་སྒྲུང་ཕྱིར་འདོད་པ་མེད་བཞིན་དུ་ཕྱིར་འཐེན་བྱ་དགོས་བྱུང་ཡོད།

དེ་ལྟར་འབྲས་གཞུང་གི་དྲུང་ཆེ་གཙོ་བོས་འགོ་ཁྲིད་དེ་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་འབྲས་ལྗོངས་གོང་རེ་སེ་དབུ་འཛིན་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་དང་། བློན་ཆེན་འཐུས་མི་རྣམས་ལ་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་དོན་ལྟར་ཡུལ་འདིའི་ངོ་བོ་ཐ་དད་པའི་རྣམ་པར་གནོད་འཚེ་དང་ཡོག་ཐུག་རྩ་བ་ནས་མེད་པ་ཞིག་དགོས་ངེས་ཅན་དང་ལྷག་པར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ རྒྱ་གར་འབྲས་ལྗོངས་གཉིས་དབར་གྱི་གྲོས་གཞི་ (Indo-Sikkimese Treaty of 1950) ནང་འཁོད་ལྟར་དགོས་མཁོ་ཞུས་ཡོད།

མདོར་ན་རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་འཆར་ཤོག་འདིས་རྐྱེན་བྱས་ཏེ་མ་འོངས་པར་ཡུལ་འདིའི་རྩ་དོན་ལ་གནོད་སྐྱོན་མི་འབྱུང་བའི་སླད་བློན་པོ་གཙོ་བོ་དང་གྲོས་ཚོགས་འཐུས་མི་ལྷན་འགྲིགས་ཐབས་འབད་བརྩོན་བྱས་རུང་ལམ་ལྷོང་མི་བྱུང་བར། ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་དང་ཁོང་གི་བཀའ་བློན་རྣམས་ཀྱིས་འཆར་ཤོག་དེ་ངོས་ལེན་ཐག་གཅོད་བྱ་རྒྱུའི་འབད་བརྩོན་མཐའ་འཁྱོལ་བྱ་རྒྱུའི་དམ་བཅའ་བྱས་འདུག

སླར་ཡང་སྔར་གྱི་ལས་འགུལ་མུ་འཐུད་དེ་ངོ་རྒོལ་སྣེར་ལངས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཟིང་འཁྲུགས་ལང་ལོང་དུ་འཕྱུར་བཞིན་གྲོས་ཚོགས་ཁང་གི་ཕྱོགས་བཞིའི་ལམ་རྣམས་བཀག

མི་མང་གི་འདུ་འཛོམས་ཧ་ལས་དགོས་པ་ཡོད་སྐབས་དབུས་རིགས་ཚོགས་སྐོར་སྒྲུང་བ་རྣམས་ལ་བགྲོད་ལམ་འབྱེད་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱ་བཏང་དོན་བཞིན། འབད་བརྩོན་བྱས་རུང་ཡུ་ཐུག་ཐབས་ཟད་ཀྱིས་དབྱུག་པས་གདུག་རྩུབ་དྲག་པོས་བརྡུང་འདེད་ཇི་ལྟར་བྱས་རུང་མི་འབོར་ཆེ་བའི་རྐྱེན་གྱིས་ལམ་ལྷོང་མ་བྱུང་བར། འཐུས་མི་རྣམས་གྲོས་ཚོགས་ཁང་དུ་འགྲོ་མི་བཅུག་པར་ལམ་བཀག་འགོག་བྱས།

ངོ་རྒོལ་སློར་ལངས་པའི་ནང་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་པ་དང་བུ་མོ་སློབ་གཉེར་བ་དུ་མ་ལ་རྨས་སྐྱོན་བྱུང་། དབུས་རིགས་ཚོགས་སྐོར་བྱ་བས་སྙིང་རྗེ་ཡང་མེད་པའི་སློ་ནས་བརྡུང་རྐྱེན་ཉེ་འགྲམ་སྨན་ཁང་ནང་རྨས་སྐྱོན་བྱུང་བའི་མི་མང་གིས་གང་། ཕྱི་དྲོ་ཙམ་སྨུན་རུབ་པ་དང་སློར་ལངས་ཀྱི་མི་མང་རྣམས་རིམ་པས་སོ་སོའི་ཁྱིམ་དུ་ཕྱིར་ལོག་བྱས། རིམ་བཞིན་མཚན་མོ་ཆུ་ཚོད་ ༨:༣༠ ཐོག་ཚོགས་འཐུས་རྣམས་པེ་ཊོལ་པོམ་ཚོགས་པའི་ཡིག་ཚང་ནས་གནོད་འགྱོད་ཀྱི་རྣམ་པ་དལ་བུས་འཇབ་ནས་དབུས་རིགས་ཚོགས་སྐོར་བྱ་བ་འགོ་དཔོན་དང་དམག་མིས་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་སློ་ནས་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཁང་དུ་ཕྱིན། དེར་དུས་ཡུན་ཆུ་ཚོད་ཕྱེད་ཀ་ཙམ་གྱི་ནང་འདུས་ལྷོངས་ཀྱི་བསོད་བདེའི་གོ་སྐབས་དེ་འགྱུར་མེད་ཀྱི་རྣམ་པར་རྒྱས་བཏབ་སྟེ། མཚན་མོ་གྲོས་ཚོགས་སུ་རྩ་ཁྲིམས་འཆར་བཀོད་བྱས་པའི་འཆར་ཤོག་དེ་ཐག་གཅོད་ངོས་ལེན་བྱས་ཟིན་པའོ།།[196]

ཕྱི་ཉིན་ནམ་ལངས་པ་དང་ངོ་རྒོལ་སློར་ལངས་པ་རྣམས་ཀྱིས་དངངས་སྐྲག་སྐྱེ་འོས་པའི་གནས་ཚུལ་ཐབས་སྡུག་ཞིག་གོ་ཐོས་བྱུང་། བློ་ཕམ་ཆེན་པོ་བྱས། ཐག་ཆོད་ཟིན་པ་སླར་བསྐྱར་སྒྲུགས་བྱ་ཐབས་བྲལ་བས་ཐ་མའི་ངོ་རྒོལ་གྱི་རྣམ་པར། ཇམ་སྟོན་ཁྲིམ་སྐོར་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱས། མི་སེར་དམངས་གཙོའི་ལམ་ལུགས་ཐྲུང་ལ་བསྐྱར་ནས་བཙན་པོ་དབང་ཡོད་དང་གཡོ་བྱུས་ཀྱི་སློ་ནས་ཐག་གཅོད་བྱས་པ་ཡིན་ཚུལ་སྐྱོན་བརྗོད་ཚད་མེད་བྱས་ཡོད་འདུག

196 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 220.

ཆོས་རྒྱལ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཐུགས་འཚབ་ཆེན་པོས་ལྡི་ལི་གསར་པར་བྲེལ་འཚུབ་ཀྱིས་ཕེབས། རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན། འགོ་བྱེད་དུ་མ་དང་ལྷན་མཇལ་འཕྲད་དང་སྐབས་དོན་གྱི་གནས་སྟངས་སྐོར་ལ་གསལ་བརྗོད་གཙང་དག་དགོས་རྒྱུ་ཞུས། དེ་བཞིན་ཁྲིམས་ཀྱི་སློབ་སྟོན་པ་རྣམས་དང་ལྷན་ཡུལ་འདིའི་རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་དེའི་སྐོར་བརྡག་ཞིབ་ལེགས་དཔྱད་གནང་སྟེ། ཚུལ་མིན་གནས་ཚུལ་རིགས་གཅིག་ཏུ་བསྡུས་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་ཁྲིམས་དོན་མཁས་དབང་ཅན་འགས་ཟིན་པོ་ཞིག་བཀོད་དེ་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་སྙན་གསེང་ཞུས། ཡིན་ནའང་ལྡི་ལི་གསར་པས་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་རྣམ་འགྱུར་དེར་དོ་སྣང་གི་མངོན་རྟགས་ཙམ་ཡང་མ་བསྟན་ཁར། འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱིས་ཐག་ཆོད་ཟིན་པའི་རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་དང་འབྲས་ལྗོངས་མི་མང་དང་ལྷན་གྲོས་མཐུན་ཞི་འཛུགས་དགོས་རྒྱུ་ཞེས་གསལ་བཤད་བྱས་ཡོད། དེར་བརྟེན་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གི་འདོད་དོན་མ་གྲུབ་པར་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་ཏུ་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས་དགོས་བྱུང་བའོ།།

དེ་ནས་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཁང་གི་འགོ་བྱེད་ཀ་ཛི་ལྷེནྡུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པ་གཉིས་དབར་རྩོད་རྙོག་ཛེ་ཆེར་སོང་། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་དེར་ཚིག་མཚན་མ་གནང་སྔོན་གྲོས་ཚོགས་སུ་འཐུས་མི་ཡོངས་དབུས་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་སྤྱིའི་བདེ་ཐབས་སུ་དམིགས་ཏེ་དོན་ཚན་གསུམ་ཞིག་བཞག་ཡོད། དོན་ཚན་གསུམ་པོ་ནི།

༡ ཡུལ་འདིར་མི་སེར་དམངས་གཙོའི་སྲིད་གཞུང་གཙང་མ་ཞིག་འཛུགས་བསྐྲུན་ཡོང་བ་ལ་མི་མང་ཡོངས་ཀྱིས་རང་ཡུལ་འཛིན་སྐྱོང་ལ་ཞུར་བ་གྲུ་འདེགས་དགོས་གལ་ཆེ་བ་དང་།

༢ རྒྱ་གར་གཞུང་དང་འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་གཉིས་ཀྱི་སོ་སོའི་ཁྲིམས་མཐུན་གྱི་ཐོབ་ཐང་དང་ལས་འགན་རིགས་ལ་གུས་བརྩི་ཞུ་དགོས་རྒྱུ།

༢ དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༠ ལོར་འབྲས་ལྗོངས་དང་རྒྱ་གར་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་དོན་ལྟར་ཡུལ་འདིའི་ངོ་བོ་ཐ་དད་དང་རང་སྲིད་རང་སྐྱོང་གནས་དགོས་ཚུལ་ལ་ཡིད་ཆེས་རྒྱུན་འཁྱོངས་དགོས་རྒྱུ་བཅས་གསལ་བཤད་གནང་། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་གསུངས་པ་དེར་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པས་ཉན་འཛུག་མ་བྱས་པར། དམིགས་བསལ་གྲོས་ཚོགས་ཞིག་འཚོག་སྐེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ལོར་འབྲས་གཞུང་རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་དེའི་སྐོར་གསུང་བཤད་གནང་རྒྱུའི་སྐོར་ཞུས་ཡོད།

གང་ལྟར་ཡང་བློན་པོ་གཙོ་བོ་དང་བློན་ཆེན་ཚོས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་གྲོས་ཚོགས་སུ་གསལ་བཤད་གནང་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་བཀག་འགོག་བྱེད་བཞིན་ཡོད། རྒྱུ་མཚན་ནི། ཁོང་ཚོའི་དོགས་པར། དེ་སྔ་ཐག་ཆོད་ཟིན་པའི་རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཟིན་བྲིས་ནང་ཚུལ་མིན་རིགས་དང་ཡུལ་དང་ཡུལ་མི་ཚོར་མ་འོངས་པར་དོ་ཕོགས་ཡོང་མིན་བརྟག་ཞིབ་དགོས་རྒྱུའི་བློ་ཁ་བསྒྱུར་དོགས་དང་། དེ་བཞིན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༠ ལོར་ཡུལ་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་བཞག་པར་ཕོག་ཐུག་མི་འབྱུང་བའི་ཕྱིར། གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མིའི་བློ་བསྒྱུར་ཉེན་ལ་འཇིགས་ཏེ་བཀག་སྡོམ་བྱས་པ་ཡིན་འདུག སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་ཀེ་ ཨེས་ བཛྲ་པ་ཡི་དང་ལྡན་དུ་བཀའ་མོལ་རྒྱུན་རིང་གནང་རྗེས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས། རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་དེའི་སྐོར་བློན་པོ་གཙོ་བོ་དང་བློན་ཆེན་རྣམས་གཅིག་པུ་མ་ཡིན་པར་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་ཡོངས་ཀྱིས་ཤེས་རྟོགས་འབྱུང་རྒྱུ་ནི་གཞི་རྩའི་དགོས་གལ་ཡིན་པ་དང་། དེ་ལྟར་བྱུང་ན་གཞན་ཟེར་རྗེས་བཟློས་དང་བཙན་ཤུགས་དབང་ཤོར་བ་མ་ཡིན་པར་དྲང་བདེན་འབྱུང་རྒྱུ་ཡིན་པའི་སྐོར་བདེན་ར་སྤྲོད་ཐུབ་པ་བྱུང་ཡོད། དེར་བརྟེན་ཀེ་ ཨེས་ བཛྲ་པ་ཡིས་མཉམ་རོགས་གནང་སྟེ། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་དངོས་སུ་མ་ཕེབས་ཀྱང་ཁོང་གི་དགོངས་ཚུལ་རྣམས་གྲོས་ཚོགས་པ་ཡོངས་ཀྱིས་ཉན་འཛུག་དགོས་རྒྱུའི་གསལ་བཤད་བྱས་ཡོད། མཐར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་དགོངས་འཆར་གསུང་བཤད་དེ་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་དམིགས་བསལ་ལྷན་ཚོགས་དེའི་ཚོགས་གཙོ། འབི་ ཨེས་ དྷས་ (B. S.

Das) མཆོག་གིས་སྒྲིགས་བྱུང་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་།[197] རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་སྔ་མ་གཞིར་བཟུང་ལྷར་ངོས་ལེན་བྱས་པ་ལས། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དགོངས་འཆར་ལ་བརྩིས་མེད་དང་འབྲེལ་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༨༩ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༦ ཉིན་གཏན་འབེབས་ཟིན།[198] སླར་ཡང་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་ཚོར་གཞི་རྩའི་ཐོབ་ཐང་དང་བྲལ་ཏེ་བསམ་འཆར་འདོན་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་ཙམ་ཡང་ཐོབ་མེད།

གལ་འགངས་ཆེ་བའི་དུས་སྐབས་དེར་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པས་མགོ་བདེ་དྲན་འཕྲུལ་གྱིས་ཆོས་རྒྱལ་རང་འོག་ཏུ་འདུ་ཐབས་བྱས། ཕྱོགས་གཅིག་ནས་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་པས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་ཁོང་ཚོའི་འདོད་མོས་ལྟར་བྱ་དགོས་རྒྱུའི་སྣེ་ཁྲིད་ངའི་སྲིད་ཆབ་འོག་སེམས་ཅན་ལ་མཐུན་ཚོགས་དགོས་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་སྣ་ཚོགས་བྱེད་བཞིན་དུ་མཆིས། མདོར་ན་ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནས་འཛམ་རྒྱབ་གཉིས་ཐད་ནས་བཙན་ཤུགས་བཟོད་མི་ཐུབ་པ་ལ་བརྟེན། མཐར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཕོ་བྲང་ནང་མཛད་སྒོ་བསྒྲུས་པ་ཞིག་དང་ལྷན་བཀའ་ཁྲབ་དེར་ཕྱག་མཚན་གནང་། མཛད་སྒོ་ཆུང་ཆུང་དེ་སྐབས། རྒྱ་གར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་དྲུང་ཆེ་སྐུ་ཞབས་ཀེ་ཤལ་སིང་། སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་སྐུ་ཞབས། ཀེ་ ཨེས་ བཛྲ་པ་ཡི། འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་སྐུ་ཞབས་འབི་ ཨེས་ དྲས། འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་འོས་འདེམས་བྱུང་བ་ཡོངས་རྫོགས་དང་གཞུང་གི་འགོ་བྱེད་མཐོ་གྲས་ཚང་མ་ཡོད་འདུག

དུས་སྐབས་དེའི་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས "ཡུལ་འདི་ང་ཚོའི་ཡིན། འདི་ཚོ་ཐམས་ཅད་ང་ཚོའི་མི་མང་ཡིན་པས། ཡུལ་གྱི་བདེ་དོན་ཡར་རྒྱས་གཏོང་ཕྱོགས་ལ་ང་ཚོ་ཚང་མ་མཉམ་

197 B. S. Das, *The Sikkim Saga*, 1983, pp. 145, 156 Appendix 6 འདི་ནང་རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་དོན་ཚན་ཆ་ཚང་གསལ་འདུག

198 B. S. Das, *The Sikkim Saga*, 1983, pp. 139, 144.

རྩབ་དགོས་རྒྱུ་དང་། ཕན་ཚུན་དབར་གོ་ནོར་རིགས་ཅི་བྱུང་བ་ཐམས་ཅད་རིང་དུ་དོར་དགོས་” ཞེས་གསུངས་ཡོད་པ། དེའི་ལན་གྱི་ཚུལ་དུ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས། “ང་ཚོས་དེ་སྔ་གང་བྱུང་བ་ཐམས་ཅད་ཡལ་བར་དོར་ཏེ་བཟོད་སྒོམ་དགོས་རྒྱུ་དང་། འཁོན་འཛིན་རིགས་གཏན་ནས་སྤོང་དགོས་” ཞེས་གསལ་བཤད་ཀྱང་བྱས་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༩ ལོར་འབྲས་གཞུང་གི་རྩ་ཁྲིམས་ནང་གཞན་ཡང་དབང་ཚད་ཀྱི་བང་རིམ་གསུམ་ཅན་ཞིག་གསལ་བཀོད་བྱས་ཡོད། དེའི་ནང་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་པོའི་དབང་ཚད་ཆུང་དུ་བཏང་སྟེ། མཚན་གནས་ཙམ་གྱི་འགོ་ཁྲིད་དུ་བཞག འགན་འཛིན་ལྷན་ཁང་གི་དབུ་ཁྲིད་ཀྱིས་འཛིན་སྐྱོང་དང་བློན་པོ་གཙོ་བོ་དང་བློན་པོ་རྣམས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འགན་ལེན་དང་བཅས་བཞག་ཡོད། འབྲས་གཞུང་གི་འཛིན་སྐྱོང་བྱ་སྤྱོད་ཐམས་ཅད་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མཚན་གནས་ཐོག་བེད་སྤྱོད་དགོས་རྒྱུ། ཁྲིམས་ཡིག་དེའི་ནང་ཆོས་རྒྱལ་དང་ཁོང་གི་ནང་མི་རྣམས་ཀྱི་སྐོར་ལ་གྲོས་ཚོགས་སུ་གྲོས་བསྡུར་དང་འདྲི་བརྩད་མི་ཆོག་པའི་སྐོར་གསལ་ཡོད། དམིགས་བསལ་ཐོབ་ཐང་དང་མཚན་གནས་ཁག་ལ་སྲུང་སྐྱོབ་བྱས་ཡོད་འདུག

དེ་སྔ་རྒྱ་གར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་དྲུང་ཆེ་ཀེ་ཤལ་སིང་གི་ལྷི་ལིར་མགྲོན་འབོད་གནང་དོན་ལྟར། རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་ཡོངས་ལྡི་ལིར་མགྲོན་འབོད་བྱས། བློན་པོ་གཙོ་བོར་འདེམས་ཐོན་བྱུང་བ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ལྡི་ལི་ནས་ཕྱིར་ལོག་ཟིན་མ་ཐག་བཀའ་ཤག་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱ་རྒྱུར་ཐྲེལ་ཐེང་དང་གནས་ཡོད།

སྐབས་ཏོག་ཏུ་རང་གིས་ཚོགས་པའི་ལས་རོགས་དབུ་ཁྲིད་བགྲེས་སོང་རྣམས་དང་ལྷན་བགྲོ་གླེང་དང་གྲོས་མོལ་ཞིབ་ཕྲའི་རྗེས། རང་ཉིད་རྩོད་མེད་ཀྱི་དབུ་ཁྲིད་དུ་ངོས་ལེན་དང་བསྐོ་བཞག་བྱུང་འཕྲལ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༩ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༢༢ ཉིན་མོ་སྔ་དྲོའི་ཆར་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཡུལ་འདིའི་བློན་པོ་གཙོ་བོའི་གོ་གནས་སུ་དམ་བཅའ་འབུལ་བཞེས་གནང་ཡོད། རྩ་ཁྲིམས་དེའི་དགོངས་དོན་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་ཡུལ་འདིའི་མཚན་གནས་ཙམ་གྱི་དབུ་

ཁྲིད་དུ་གྱུར། ཕོ་བྲང་དུ་ཀ་ཐོག་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་དང་བློན་ཆེན་རྣམས་ལ་དམ་བཅའ་འབུལ་བཞེས་ཀྱི་མཛད་སྒོ་མདོར་བསྡུས་ཤིག་གོ་སྒྲིག་བྱས་ཡོད། བློན་པོ་གཙོ་བོ་ལས་གཞན་བློན་ཆེན་ལྔ་ནི། སྐུ་ཞབས་ཀ་ སི་ པྲ་དྷན་དང་། སྐུ་ཞབས་རིག་འཛིན་སྟོང་ལྡན་ལེབ་ཙ་དང་། སྐུ་ཞབས་འབི་ པི་ ཌ་ཧལ་དང་སྐུ་ཞབས་ཉི་མ་ཚེ་རིང་ལེབ་ཙ་དང་། སྐུ་ཞབས་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རིང་བཅས་དམ་བཅའ་འབུལ་བཞེས་བྱས། དེ་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདིར་དམངས་གཙོའི་གཞུང་འཛིན་གཉིས་པ་དེ་བསྐོ་བཞག་བྱས། དང་པོ་ནི་དེ་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ལོར་སྐུ་ཞབས་བཀྲ་ཤིས་ཚེ་རིང་གིས་དབུ་ཁྲིད་པའི་ཉིན་ཉེར་དགུ་ཙན་གྱི་སྲིད་གཞུང་དེ་ཡིན། དེ་ལྟར་ལོ་ངོ་སུམ་བརྒྱ་ལྷག་ཙམ་གྱི་རྒྱལ་པོའི་རིང་ལུགས་སུ་གནས་པའི་རྣམ་རྒྱལ་བརྒྱུད་པ་ལས་དམངས་གཙོའི་གཞུང་འཛིན་དུ་འཕོ་བསྒྱུར་བྱུང་བའོ།།

ཀ་ཐོག་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་དང་བཀའ་བློན་རྣམས་ཀྱིས་བློ་འཆབ་འཆུབ་ཀྱི་སྒོ་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་འབོད་བསྐུལ་བྱས་པར། འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པའི་སྤྱི་ཁྱབ་དྲུང་ཆེ། ཨེས་ ཀེ་ ར་ཡི་ཡི་རྒྱབ་སྐྱོར་ལ་བརྟེན། ཡུལ་གཉིས་དབར་མཛའ་མཐུན་ཟབ་ཏུ་གཏོང་རྒྱུ་དང་ལྷག་པར་རྒྱ་གར་དབུས་གྲོས་ཚོགས་སུ་ཡུལ་འདིའི་སྐུ་ཚབ་གང་མྱུར་བསྐོ་བཞག་དགོས་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་བྱས་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་རྒྱལ་གཅེས་ལྡན་པའི་མི་མང་ཚོས་ཀྱང་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་དང་དབུ་ཁྲིད་རྣམས་ལ་ཏར་ཕྱིན་ཐོག་གསལ་བཤད་བྱས་དོན་ལྟར་ན་རྒྱ་གར་དབུས་གྲོས་ཚོགས་གོང་འོག་གཉིས་སུ་ཡུལ་འདིའི་སྐུ་ཚབ་བསྐོ་བཞག་དགོས་རྒྱུའི་གནས་ཚུལ་འདི་ནི། དེ་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༤༠ ལོའི་ཆིངས་ཡིག་དང་འགལ་བ་དང་ཡུལ་གཉིས་དབར་འབྲེལ་ལམ་ལའང་གནོད་སྐྱོན་འབྱུང་ཉེན་སྐོར་གླེང་མོལ་གནང་ཡོད། རྒྱལ་གཅེས་ལྡན་པའི་མི་མང་ཚོས་གཞུང་འཛིན་ཀོང་རེ་སེ་ཚོགས་པར་ངོ་ལོག་དྲག་པོས་ཡུལ་འདིའི་ངོ་བོ་ཐ་དད་ཡོད་པའང་གཙང་ཕྱིས་རྒྱག་རྒྱུའི་བསམ་ངན་འཆར་བཀོད་བྱས་ཡོད་ཚུལ་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་ཡོད།

ལྷག་པར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༨ ལོའི་འབྲས་གཞུང་གི་རྩ་ཁྲིམས་གཞིར་བཟུང་ལྟར་ནའང་། འཛིན་སྐྱོང་ལྷན་ཁང་གི་དབུ་ཁྲིད་བརྒྱུད་ཆོས་རྒྱལ་ལ་སྙན་གསེང་དང་ཚོག་མཆན་དགོས་གལ་གསལ་ཡོད་པ་དང་ཡང་འགལ་བ་བྱུང་ཡོད་ཚུལ་བཤད་ཡོད་འདུག

མཐར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཐ་མའི་རེ་དོན་ལྟར། རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་འཛིན་ལ་ཧར་ཕྱིན་ཞིག་བརྒྱུད་སྙན་ཞུ་ཞིག་ཕུལ་བའི་ནང་རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་དེ། རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་སྐུ་མདུན་དུ་དཀའ་རྙོག་རིགས་གཙང་གསལ་མ་བྱུང་བར་སྲིད་འཛིན་མཆོག་གིས་བར་འདུམ་གྱིས་ཐག་གཅོད་ཚོག་མཆན་མི་ཡོང་བའི་སྐོར་ཞུས་[199] ཡོད། ལྷག་པར་སྙན་ཞུ་དེའི་ནང་། རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་འདིས་ཡུལ་གཉིས་ལ་འགལ་རྐྱེན་ཡོང་ཉེན་ཆེ་བས། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་མི་ཡོངས་ཀྱིས་རང་དབང་གི་སློ་ནས། མང་མོས་ཕྱོགས་ལྷུང་བྲལ་བའི་རྒྱབ་སྐྱོར་ཞིག་དགོས་རྒྱུ་དང་། ཐོག་ཁག་ཚང་མར་ཡིད་བརྟན་འོས་པ་ཞིག་མ་བྱུང་བར་ཚོག་མཆན་མི་ཡོང་བའི་འབོད་བསྐུལ་གནང་ཡོད།

ཇ་དྲག་གི་གནས་ཚུལ་དང་ལྷག་པར་འབྲས་ལྗོངས་མི་མང་ཚོའི་བསམ་ཚུལ་མང་པོ་འགྱུར་ཡང་ཡ་མེད་ཀྱིས་རྩ་ཁྲིམས་སྒྲིག་གཞི་ཨང་ ༣༦ ཅན་དེ་ཉིད་གྲོས་ཚོགས་འོག་མས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༨ ཟླ་ ༩ ཚེས་ ༨ ཉིན་དང་། གྲོས་ཚོགས་གོང་མས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༨ ཟླ་ ༩ ཚེས་ ༧ ཉིན་ཕྱོགས་འགལ་ཚོགས་པ་ཀོང་རེ་སེ་ (ཨོ་) Cong.O དང་། སི་ པི་ ཨའ་ཨི་ (ཨེམ་) CPI(M) གཉིས་ཀྱིས་ངོ་རྒོལ་བྱས་རུང་ཐག་ཆོད་ངོས་ལེན་བྱས་ཡོད།[200] དེ་བས་ན། འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་སྟངས་ "རྒྱ་གར་གྱི་སྲུང་སྐྱོབ་" འོག་ཞེས་པ་དེ་ཉིད་དེ་ནས་མེད་པར་བཟོས། དེའི་ཚབ་ཏུ་རྒྱ་གར་རྒྱལ་ཡོངས་ "མཉམ་སྦྲེལ་མངའ་སྡེ་" ཞེས་པའི་གནས་སྟངས་སུ་བསྒྱུར་བའོ། དེར་རྒྱ་ནག་གིས་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་ཡོད།

---

199 S K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 250.

200 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 250.

གནས་ཚུལ་དེ་སྐད་ཏོག་ཏུ་ཐོས་མ་ཐག སློབ་པོ་གཙོ་བོ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་དང་སློན་ཚོགས་ཀྱི་ངོས་ནས། འཚབ་ཚུབ་ཀྱིས་རྒྱ་གཞུང་ལ་བསྡུགས་པ་དང་དགའ་བསུ། ལྷག་པར་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་དང་ལྷན་འབྲེལ་ལམ་ཉེ་རུ་གཏོང་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་ཡང་ཡང་ཞུས་པར་ངོས་ལེན་གནང་བར་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུས་ཡོད།

འབྲས་ལྗོངས་ནི་རྒྱ་གར་ལས་ཡུལ་ངོ་བོ་ཐ་དད་དུ་གནས་པའི་རྟགས་མཚན་དུ་ཕྱི་ལོ་༡༩༤༠ ལོར་སྤྱར་རྒྱུན་སོར་གནས་འབྱུང་བའི་ཚིངས་ཡིག་ཞིག་བཞག་ཡོད། ཆོས་རྒྱལ་མཐུན་ཕྱོགས་པ་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ་དང་རྒྱལ་གཅེས་ལྡན་པ་ཚོས་ཚིངས་ཡིག་འདིས་ཡུལ་འདི་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་འོག་མིན་པའི་ར་འཕྲོད་གསལ་པོ་ཡིན་ཚུལ་བཤད་ཡོད།

དེ་ནས་བཟུང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པའི་བཀའ་ཤག་གི་ཕྱོགས་ལྷུང་ཅན་གྱི་མཛད་བྱུས་དེ་སྤྱི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༨ ཟླ་ཁྲིམས་ཐག་ཆོད་དང་འགལ་བ་ཤ་སྟག་ཡིན་ཚུལ་སྐྱོན་བརྗོད་དང་འབྲེལ། ཡུལ་མི་སྔན་གྲགས་ཅན་དང་སྲིད་དོན་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱིས་གལ་ཏེ་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པར་ངོ་རྒོལ་གྱི་རིགས་བྱས་ཚེ་འཛིན་བཟུང་དང་བཙོན་འཇུག་བྱས་པ་དང་། གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱང་རང་གི་ས་ཁུལ་གྱི་མི་སེར་རྣམས་དང་འབྲེལ་གཏུགས་བྱ་རྒྱུ་བཀག་འགོག་བྱས་པར་བརྟེན་མི་སེར་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས་འདུག

གཞན་ཡང་འབྲས་གཞུང་གི་ཟླ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་ཀྱི་སྡེ་ཚན་ ༢༩ ཅན་ལྟར་ན་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་ངོས་ལེན་ཚོག་མཆན་མེད་པར་གྲོས་ཚོགས་སུ་ཐག་གཅོད་བྱ་མི་ཚོག་པའི་སྐོར་གསལ་ཡོད་ཀྱང་། ད་བར་གྲོས་ཚོགས་རྐྱང་པས་ཐག་ཆོད་བྱས་པ་ལས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་མདུན་དུ་ཚོག་མཆན་ཞུ་ཆེད་སླེབས་མེད་པ་དེ་ནི་ཟླ་ཁྲིམས་དང་འགལ་བ་ཡིན་ཚུལ་གསུངས་པའི་ལན་དུ་སློབ་པོ་གཙོ་བོ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་འབྲས་ལྗོངས་འདི་ཆོས་རྒྱལ་རང་སྒེར་གྱི་དངོས་པོ་མིན་པས། ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་ནི་ཡུལ་འདིའི་མིང་རྐྱང་གི་དབུ་ཁྲིད་ཡིན་པ་ཙམ་ལས། ཡུལ་འདིའི་སྐོར་ ཐག་གཅོད་བྱ་རྒྱུའི་དབང་ཆ་མེད་ཚུལ་ཡང་བཤད་ཡོད། དོན་

གནད་དེའི་སྐོར་བསྐྱར་བཟློས་ཀྱི་སྒོ་ནས་བློན་པོ་གཙོ་བོས། རྒྱ་གར་སྲིད་བློན་ཨིནྡྲ་གནྡྷི་མཆོག་ལ་དམིགས་བསལ་ཡི་གེ་གལ་ཆེན་ཞིག་བཏང་བ་དེའི་ནང་། འབྲས་གཞུང་གིས་ཡུལ་འདིར་དམངས་གཙོ་འཛུགས་བསྐྲུན་དང་རྒྱ་གར་དང་ལྷན་མཛའ་མཐུན་འབྱུང་ཐབས་འབད་བརྩོན་ཇི་ལྟར་བྱས་ཀྱང་། ཆོས་རྒྱལ་དང་ཁོང་གི་ཞབས་ཞུ་བ་ཡིད་བརྟན་འོས་པ་འགས་གདོར་བཞིགས་དཀྲུགས་རྐྱེན་རིགས་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་ལ་བཀག་རྒྱ་དགོས་ཚུལ་ནན་ཏན་འབོད་བསྐུལ་ཞུ་བ་དང་ཆབས་ཅིག་ཡུལ་འདིའི་མི་མང་ཚོའི་རེ་འདོད་བསྐོང་བའི་གོམས་འགྲོས་དེར་དགའ་བསུའི་མཚམས་འདྲི་ཡང་ཞུས་འདུག

ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དགོངས་དོན་ལྟར་ཕྱི་ཟླ་ ༤ པའི་བདུན་གཉིས་པ་ཙམ་ལ་ལྡི་ལི་གསར་པར་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་དང་ཕྱི་སྲིད་བློན་ཆེན་སུ་རན་སིང་། དེ་བཞིན་ཕྱི་སྲིད་ལྷན་ཁང་དང་འབྲེལ་བའི་དབུ་ཁྲིད་རྣམས་དང་ལྷན་མཇལ་འཕྲད་བཀའ་མོལ་གནང་བའི་གྲུབ་འབྲས་འདོད་བློ་ཁེངས་པ་མ་བྱུང་བར་ཐུགས་ཕམ་གྱི་དང་། སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་རྙིང་པ་ཀེ་ཨེས་ བཛྲ་པ་ཡི་འཕོ་བསྒྱུར་བྱུང་སྟེ་ཁོང་གི་ཚབ་ཏུ་གསར་པ་སྐུ་ཞབས་གུ་རུ་བ་ཙན་སིང་ (Gurbachan Singh) དང་ལྷན་ཕྱིར་ལོག་ཕེབས།

ལྡི་ལི་གསར་པར་རྒྱ་གར་གྱི་འགོ་བྱེད་རྣམས་ཀྱིས། དེ་སྔ་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ལ་སྐྱོན་འཛུགས་གནང་བ་ཕལ་ཆེར་གཞི་བརྟན་མེད་པ་ཁུངས་མེད་ཡིན་ཚུལ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དགོངས་ཚུལ་ལ་རྒྱབ་འགལ་བྱས་པས་མ་ཚད། རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་འགོ་བྱེད་ཞིག་ཡིན་སྟབས། བློན་ཆེན་གྱི་བཀའ་སློབ་ལ་བརྩི་འཛོག་བྱ་དགོས་ཚུལ་དང་། བློན་པོ་རྣམས་དང་འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་སུ་ཐག་གཅོད་ཟིན་པའི་རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་ལ་ངོས་ལེན་དགོས་རྒྱུ་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས། འོས་འདེམས་བྱས་པའི་སྐུ་ཚབ་རྣམས་ལ་ངོ་རྒོལ་སུ་འཐུད་ནས་གནང་བ་ལས། ངོས་ལེན་དང་ཚིག་མཆན་གནང་མེད།

དེ་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་ཕྱག་ལས་གང་བསྐྱངས་པར། ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ཁང་གསར་

པའི་སེམས་ནང་ཞེ་འཁོན་ཤུགས་ཆེར་སོང་སྟེ། ཟླ་ ༡༡ ནང་ལྷོ་ལིར་རྒྱ་གར་གཞུང་དང་ལྷན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་མ་འོངས་པའི་གནས་སྟངས་ཇི་ལྟར་དགོས་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་ཡོང་ཕྱིར་ལྷོ་ལིར་བསྐྱོད་དགོས་བྱུང་། དེར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་ཐད་ཀར་སྐྱོན་འཛུགས་ཀྱིས་ཁྲིམས་མེད་ཀྱི་ལས་འགུལ་བརྩམས་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། ལྷག་པར་དམངས་གཙོའི་ལམ་ལུགས་ལ་རྒྱབ་འགལ་གྱི་ཕྱག་ལས་རིགས་ལ་ཡུལ་འདིའི་མི་མང་ཆོས་བཟོད་ཐབས་བྲལ་བ་ཡིན་ཚུལ་བཤད་ཡོད། ད་དུང་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་གནད་དོན་དེ་འཛམ་གླིང་ཡོངས་ཀྱི་སྐྱོད་ཡུལ་དུ་འགྱུར་རྒྱུའི་ཐབས་ཤེས་འབད་བརྩོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ཚུལ་སྐྱོན་བརྗོད་བྱས། དེའང་རང་ཉིད་ཡུལ་འདིའི་རྩ་ཁྲིམས་འགོ་བྱེད་ཡིན་པའི་ལས་འགན་ལ་སྣང་ཆུང་བཏང་བ་ཡིན་པའི་སྐོར་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་པའོ།།

ལྷོ་ལི་ནས་ཕྱིར་ལོག་མ་ཐག་བཀའ་ཤག་དང་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འགོ་བྱེད་མཐོ་རིམ་རྣམས་ཀྱི་དཔུང་རོགས་རྒྱབ་སྐྱོར་གྱིས་རྣམ་རྒྱལ་རྒྱལ་བརྒྱུད་རིང་ལུགས་ཕྱིར་འབུད་བྱ་རྒྱུའི་སེམས་ཐག་འགྱུར་ལྡོག་མེད་པར་བཅད་དེ་འཆར་བཀོད་བྱས། འདི་ནི་དེ་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༧༨ ཡི་རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་ནང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོར་གོ་གནས་ཐོབ་ཐང་ཡོད་པ་རྣམས་ཀྱང་མེད་པར་བཟོ་རྒྱུའི་སྔོན་བརྡ་ཡིན་པ་མངོན་གསལ་བྱུང་བ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་དང་ཀ་ཛི་བློན་ཚོགས་དང་བཅས་པ་རྣམས་ཀྱི་དབར་འཁོན་འཁྲུགས་ཇེ་ཆེ་ཇེ་ཆེར་གྱུར། ལྷག་པར་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་བལ་ཡུལ་ལ་ཕེབས་པའི་གནས་ཚུལ་འདིས་གནས་སྟངས་ཇེ་སྡུག་ཏུ་གྱུར།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༣ ཚེས་ཤར་ལ་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོ་འབི་རེནྡྲ་ (King Birendra) གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་མཛད་སྒོར་དམིགས་གསལ་གྲོགས་པོ་ཡིན་པའི་ཆ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་མགྲོན་འབོད་གནང་ཡོད་པ་བཞིན། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་དགྱེས་ཚོར་དང་བཅས་ངོས་ལེན་གནང་[201] སྟེ། འབྲས་ལྗོངས་གཞུང་ལའང་སྙན་གསེང་གནང་ཡོད། ཡིན་ནའང་

201 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 269.

ཡུལ་གྱི་ནང་གནས་སྟངས་རྟོག་ཞིབ་ཅན་ཡོད་པའི་སྐབས་འདིར་འབྲུགས་འཛིངས་མ་འོངས་སྔོན་འགོག་གི་སླད་བལ་ཡུལ་ལ་ཕེབས་རྒྱུའི་ཚོག་མཆན་ཕྱིར་འཐེན་བྱས། ཡུལ་གཉིས་དབར་མཐུན་ལམ་གང་ཐབ་ཡོད་རུང་། ཉེ་འཆར་ཟླ་དྲུག་སྔོན་ནས་རྒྱལ་ས་ཀ་ཋ་མན་ཌུར་རྒྱ་གར་གཞུང་ཚབ་ཁང་གི་མདུན་དུ་ནེ་པ་ལི་སློབ་ཕྲུག་ལྔ་བརྒྱ་ཙམ་གྱིས་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱ་གར་མངའ་འོག་བསྡུ་བར་ངོ་རྒོལ་སྐད་འབོད་ཚད་མེད་བྱས་ཡོད་པ་སོགས་ཀྱིས་ཡུལ་གཉིས་དབར་གོ་ནོར་དང་གསལ་བསྒྲགས་བདེན་མིན་དུ་མའི་སྒོ་ནས་མཛའ་མཐུན་རྒྱང་རིང་དུ་ཕྱིན་ཡོད་པར་བསྣད་བཏགས་ཏེ་ངོས་ལེན་བྱས་མེད། ད་རེས་བལ་ཡུལ་ལ་མ་ཕེབས་ན་ལེགས་རྒྱུའི་སྙོར་ཞུས་ཡོད་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་མ་གསན་པར་ཕྱི་ཟླ་ ༢ བདུན་ཐ་མར་བལ་ཡུལ་ལ་ཕེབས་འདུག

སྔོན་དུ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཐུགས་འདོད་ལྟར། ཡུལ་འདིའི་མི་རིགས་གཉིས་ཀྱི་ནང་ནས་འགོ་བྱེད་མཐོ་གྲས་གཉིས་ཁོང་དང་ལྷན་དུ་བལ་ཡུལ་ལ་ཕེབས་རྒྱུའི་སྙོར་གཞུང་ལ་དགོངས་ཆར་ཞུས་ཡོད་པ་དང་འབྲེལ། ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་སྲེར་གྱི་དྲུང་ཆེ་ཡབ་འཛིགས་བྲལ་གདན་ས་པ་དང་འབྲས་གཞུང་རྩིས་ཞིབ་སྤྱི་ཁྱབ་པ་སྐུ་ཞབས་ཨེམ་ ཨེམ་ ར་ས་ཡི་ལི་ (M. M. Rasailey, The Auditor General) རྣམ་གཉིས་ཡིན་པས་ཁོང་གཉིས་ཀྱང་མཉམ་བཅར་ཞུ་ཚོག་པའི་སྙོར་ཞུས་པའི་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དགོངས་དོན་དེའི་ལན་དུ། འབྲས་གཞུང་གིས་ཡབ་འཛིགས་བྲལ་ཕེབས་ཚོག་ནའང་། ར་ས་ཡི་ལི་ཕེབས་མི་ཚོག་པའི་བཀའ་འགོག་གིས་ཁོང་གི་ཚབ་ཏུ་གཞན་ཞིག་འདམ་ག་གནང་དགོས་རྒྱུ་ཞུས་ཡོད་ན་ཡང་། འབྲས་གཞུང་གིས་བཀག་སྡོམ་བྱས་ཀྱང་སྐུ་ཞབས་ཨེམ་ ཨེམ་ ར་ས་ཡི་ལི་མཆོག་རང་མོས་ཀྱིས་ཆོས་རྒྱལ་ལྷན་འགྲོ་རྒྱུའི་ཐག་ཆོད་གནང་འདུག བློ་མཐུན་པ་འགའ་ཡིས་ཁོང་ལ་ཆོས་རྒྱལ་ལྷན་མ་ཕེབས་རྒྱུའི་རྒྱུད་བསྐུལ་བྱས་ཡོད་ཀྱང་མ་གསན་པར་མཐར། ཆོས་རྒྱལ་ལྷན་སྐུ་འཁོར་གསུམ་བལ་ཡུལ་ལ་ཕེབས་པའི་ཉེར་ལེན་ལ་བརྟེན། ར་ས་ཡི་ལི་མཆོག་བཀའ་བློན་གྱི་

བཀའ་ལ་བརྩི་འཇོག་མ་བྱས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་གཞུང་གི་ལས་ཀ་ནས་ཕྱིར་འབུད་བྱས།

མདོར་ན་ཆོས་རྒྱལ་ཕྱོགས་མཐུན་པ་དང་བཅས་པའི་ཐོག་ཁག་ཏུ་མའི་དབྱད་ཞིབ་ལྟར་ན། ཆོས་རྒྱལ་གང་གི་ཨུ་ཚུགས་ལ་བརྟེན། མ་འོངས་པར་ཕོག་ཐུག་གི་གྲུབ་འབྲས་ཐེ་ཡོང་ལ་གཟིགས་ཞིབ་ཙམ་ཡང་མེད་པར། བལ་ཡུལ་ལ་ཕེབས་བསྐྱུར་གནང་བ་དེས། རང་གི་དབང་ཆད་དམངས་གཙོ་གཞུང་གིས་བཙན་འཕྲོག་བྱས་པ་ལ་སོགས་ནོར་འཁྲུལ་བྱུང་བར་མངོན། ཞེན་ཏུ་སྨུར་བའི་སྒོ་ནས་རང་ཉིད་ཀྱི་མཚན་དང་སྒོ་གནས་ལ་གནོད་སྐྱོན་བྱུང་བས་མ་ཟད། འབྲས་ལྗོངས་འདིར་ལོ་ངོ་སུམ་བརྒྱ་སུམ་ཅུ་ཙམ་གྱི་རྣམ་རྒྱལ་རིགས་བརྒྱུད་ཀྱིས་འཛིན་སྐྱོང་གནང་བའི་ཡུལ་ལྗོངས་ཆུང་ངུ་ལའང་གོད་ཆག་ཆེན་པོ་བྱུང་བའི་ཡིད་ཆེས་བྱེད་མཁན་ཡང་ཡོད་འདུག

བལ་ཡུལ་རྒྱལ་ས་ཀཋ་མན་ཊུར་རྒྱལ་ཁབ་མང་པོའི་སྣན་གྲགས་ཅན་གྱི་དབུ་ཁྲིད་ཏུ་མ་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་དུས་སྟོན་དེར་ཕེབས་ཡོད།[202] རྒྱ་གར་གཞུང་དང་མཛའ་འབྲེལ་མེད་པའི་ཡུལ་ཨ་རིའི་སེ་ནི་ཀྲར་ ཙནླ་སི་ པར་སི་མཆོག་དང་། Lord Mountbatten མཆོག རྒྱ་ནག་གི་ཚོགས་གཙོ་གཞོན་པ་ ཙན་ ཤི་ ལེའུ་དང་། དེ་བཞིན་པ་ཀིསྟན་གྱི་དོན་གཅོད་སྐུ་ཚབ་པ་རྣམས་དང་བཀའ་མོལ་ལྷུག་རྩོལ་བྱུང་ཡོད་ཚུལ་སྐོར་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་དོ་རྗེ་བཀའ་ཤག་དང་བཅས་པས་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས། ཡིན་ནའང་ཕྱི་རྒྱལ་གྱི་དབུ་ཁྲིད་དེ་ཚོས་དམིགས་བསལ་བསྟོད་བསྔགས་འོས་པ་དང་། རྒྱབ་སྐྱོར་རིགས་བྱས་མེད་ཚུལ་དང་། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་དེའི་སྐོར་འཛམ་གླིང་རྒྱལ་སྤྱི་ནང་སྙན་གསེང་དགོས་རྒྱུའི་སྙིང་རྗེ་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་དགོས་རྒྱུའི་བཟླ་ལན་ཙམ་བཏང་ཡོད་ཚོད་འདུག

ཕར་ཞོར་ཕེབས་ལམ་ཤིང་གདམས་ཟམ་པ་བགྲལ་མ་ཐག་རང་ཉིད་ཀྱི་ཆིབས་ཀྲོ་ལ་འཕུར་བསྐྱོད་ཅན་གྱི་དངོས་ཛས་ཤིག་གཡུགས་ཏེ་ཤེལ་སྒྲོ་བཅགས་པ་སོགས་སྐུ་སྲོག་

202 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 271.

བསྐྱོད་རྒྱུའི་ངན་བྱུས་བརྩམས་རྫུང་ལྡན་བཅར་སྐྱ་སྐྱོང་བ་རྣམས་ཀྱིས་ངན་སྤྱོད་མཁན་རྣམས་ཐག་ཉེར་ཡོད་པའི་སློར་བྱ་བ་རྣམས་ཀྱིས་འཛིན་ཐབས་ཙམ་ཡང་བྱས་མ་སོང་ཞེས་ཀ་ཐ་མན་ཊར་འགྲེལ་བརྗོད་གཅིག་གནང་བའི་སར་ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་གིས་སྐྱོན་འཛུགས་མཛད།

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་བལ་ཡུལ་ལ་ཕེབས་པ་དང་། ཕྱི་རྒྱལ་དབྱ་ཁྲིད་ད་མ་དང་བཀའ་མོལ་གནང་རྒྱུ། དེ་བཞིན་ཁོང་གི་སྐྱ་སྲོག་ལ་ཉེན་ཁ་བྱུང་ཚུལ་སོགས་གསལ་བརྗོད[203] ད་མ་བྱས་པའི་རྐྱེན་གྱིས། འདི་ག་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་དང་བློན་ཚོགས་རྣམས་རྒྱུད་འཁྲུགས་ཏེ། རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་དབྱུ་འཛིན་ལས་ཕྱིར་འབུད་བྱ་རྒྱུའི་བྱུས་ངན་བཞམས་པ་དང་། དེ་བཞིན་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེའི་དྲུང་ཆེ། ཨེས་ ཀེ་ ར་ཡི་དང་། གཞོན་ནུའི་དྲུང་ཆེ། ཨར་ སི་ པྲ་ཌལ་གཉིས་ཀྱིས་ཀྱང་། བལ་ཡུལ་ནས་ཕྱིར་འབེབས་མཛད་སྐབས་ཡུལ་འདིའི་ས་ཁྲལ་ཡོངས་རྫོགས། ལྷག་པར་རྒྱལ་ས་སྒང་ཏོག་ཏུ་ངོ་རྒོལ་དྲག་པོའི་སློ་ནས་ཡུལ་འདིའི་གོ་གནས་ལས་ཕྱིར་འབུད་བྱ་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས་ཡོད་པ་སོགས་ཉེན་བརྡ་དཔག་མེད་བཏང་ཡོད།

ཆོས་རྒྱལ་མཆོག་བལ་ཡུལ་ནས་ཕྱིར་ཕེབས་གནང་བའི་ཉིན་མོར་དྲག་པོའི་ངོ་རྒོལ་གྱི་གྲ་སྒྲིགས་སུ་ལམ་འགོག་རྒྱུའི་ཆེད་དོ་ལོག་པ་ད་མས་རོང་ཕུག་དང་། ཤིང་གཏམས། ར་ནི་པུལ། སྒང་ཏོག་བཅས་སུ་གོལ་མཆོང་བྱ་རྒྱུའི་གྲ་སྒྲིག་ཨང་གསར་བྱས་ཏེ་བཞག ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་རོང་ཕུག་ཟམ་པའི་དཀྱིལ་ཙམ་ཕེབས་མ་ཐག་གོལ་མཆོང་དྲག་པོས་ལག་འཛིང་ཤོར། བྱུས་ངན་དེའི་འགོ་ཁྲིད་གཙོ་བོ་འབྲས་ལྗོངས་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཐུས་མི་ཨར་ སི་ པྲ་ཌལ་ཡིན་སྐབས་ཐེང་འཁྲུགས་དེའི་སྐབས་རང་གི་ལག་གཡོན་གྱི་མཛུབ་མོ། རང་གིས་རྐྱེན་བྱས་ཏེ་བཅད་གཏུབས་ཤོར་འདུག་ཀྱང་།[204] པྲ་ཌལ་གྱིས་ཆོས་རྒྱལ་ལྡན་དུ་སྐྱ་སྐྱོང་བ

203 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 272, 273.

204 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary *The History of Sikkim*, p. 252.

(Sikkim Guard) ཞིག་གིས་ཁུ་ཀྲི་ (Khukri) གོར་སྟན་གྱིས་མཚུབ་མོར་རྨས་སྐྱོན་བཏང་བ་དང་། ལྷག་པར་སྒྲིག་ལ་ཉེན་ཚབས་ཀྱིས་བྲིས་བྲོལ་བྱས་ཚུལ་སོགས་ཉམ་བཤད་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་ཀྱང་། དེ་ལ་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྐུ་སྲུང་བ་ཚོས་ངོས་ལེན་མ་བྱས་པར་ངོ་ལོག་པ་དེ་ཉིད་དྲག་སྤྱོད་མཁན་དེ་ཚོའི་དཀྱིལ་ནས་ཐར་ཐབས་བྱེད་སྐབས། གློ་བུར་རྐྱེན་ངན་ཞིག་གིས་རང་གི་འཛིབ་འཁོར་གྱི་སྒོ་རྒྱག་དུས་ཨར་ སི་ པོ་ཊལ་རང་གི་མཛུབ་མོར་རྨས་སྐྱོན་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་ལས་གོང་གི་སྐྱོན་འཛུགས་ལྟར་བདེན་པ་མིན་པའི་སྐོར་གསལ་བཤད་བྱས་འདུག

ཡུལ་གྱི་ནང་སྲིད་དོན་གྱི་འགྱུར་འགྲོས་ཆེན་པོ་འགྲོ་བཞིན་པའི་སྐབས་དེར་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པ་དང་ཆོས་རྒྱལ་གཉིས་དབར་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་ལྟ་བ་མི་མཐུན་པའི་འགལ་ཟླ་ཇེ་ཆེར་འབྱུང་བཞིན་ཡོད་པའི་སྐབས་དེར། ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེའི་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པས་ཡུལ་འདིའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་ཤིན་ཏུ་གལ་གནད་ཆེ་བའི་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྒྲིག་འཛུགས་དེ་རྩ་མེད་དུ་གཏོང་འཆར་ཡོད་པ་ལྟར། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༥ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༠ ཉིན་འབྲས་གཞུང་གྲོས་ཚོགས་སུ་ཛ་དྲག་གི་ཚོགས་འདུ་ཞིག་འདུ་སྐོང་གིས། གྲོས་ཆོད་བཞག་པའི་ནང་ "ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྒྲིག་འཛུགས་འདི་རྩ་མེད་བཟོ་བ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་འདི་རྒྱ་གར་གྱི་འོས་ཤོག་འཐེན་ཚོག་སའི་ཆ་ཤས་ཤིག་ཏུ་འགྱུར་རྒྱུ" ཞེས་གཏན་འབེབས་བྱས། ཁོང་ཚོའི་གྲོས་ཆོད་དེར་མི་མང་གིས་ངོས་ལེན་དང་རྒྱབ་སྐྱོར་ཐོབ་ཕྱིར་ "དམིགས་བསལ་མང་མོས་ཐག་གཅོད" (Special Referendum) བྱ་རྒྱུ་ཞེས་པའི་ཐབས་བྱུས་ཤིག་ཀྱང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༥ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༤ ཉིན་འགོ་བཙམ་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས།[205]

ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་ལོ་རྒྱུས་ཅན་གྱི་གྲོས་ཆོད་འདིར་བསྟུགས་བརྗོད་དང་འབྲེལ་ཡུལ་མི་ཚོས་རྒྱུན་རིང་ནས་དམངས་གཙོའི་རིང་ལུགས་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱ་འདུན་དང་ཆོས་རྒྱལ་

205 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary, *The History of Sikkim*, p. 253.

རིང་ལུགས་རྩ་གཏོར་གཏོང་འཆར་ཡོད་ རུང་། ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ངན་གཡོའི་ཐབས་བྱུས་ལ་བརྟེན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༣ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༨ ཀྱི་ཚིངས་ཡིག་དེ་ནུས་མེད་དུ་བཏང་བ་དང་དེ་རྗེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༥ ཡི་འབྲས་ལྗོངས་རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཟིན་བྲིས་ལ་ཡང་དེ་ལྟར་འབད་བརྩོན་བྱེད་ཚུལ་གནང་བ་སོགས། གང་ལྟར་ཆོས་རྒྱལ་ལ་སྐྱོན་བརྗོད་དུ་མ་བྱས། ཁོང་ཚོའི་གྲོས་ཚོད་དེའི་འདུ་བཤུས་ཤིག་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་ཕུལ་ཏེ་ཁྲིམས་ཐོག་ནས་གྲོས་ཐག་གཅད་དེ་དོན་འབྲས་སྨིན་པ་དགོས་ཚུལ་འབོད་བསྐུལ་ཞུས་ཡོད་པ་རེད།

འབྲས་གཞུང་ནས་གོ་སྒྲིག་བྱས་པའི་དམིགས་བསལ་མང་མོས་ཐག་གཅོད་བྱ་རྒྱུ་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༡༥ ཉིན་ནས་དབུ་འཛུགས་རྒྱུ་ཡིན་པ་དེ་ནི་རེ་ཞིག་རྫོང་གཞིའི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཡོད། གང་ཞེ་ན་ཡུལ་འདིའི་མ་འོངས་གཏན་གྱི་བསྒྲོས་ཐང་ཐག་གཅོད་བྱ་རྒྱུར་ཉིན་གསུམ་ལས་སྤྲད་མེད་པ་ནི་ཡ་མཚན་ཅན་གྱི་རང་བཞིན་དུ་གྱུར་ཡོད། འབྲས་གཞུང་གིས་ཆེས་འཚབ་ཚུབ་ཀྱིས་དུས་ཡུན་ཉིན་གསུམ་གྱི་ནང་མང་མོས་ཐག་གཅོད་གྲུབ་རྒྱུའི་གོ་སྒྲིག་གིས། འབྲས་གཞུང་ལས་བྱེད་པ་ཡོངས་ལ་བཀའ་རྒྱ་ནན་ཏན་གྱིས་རང་ཁྲུངས་ས་ཁུལ་སོ་སོར་དགོས་མཁོ་ཇི་ཡོད་རྣམས་སྒྲུབ་དགོས་རྒྱུའི་གསལ་བསྒྲགས་དང་འབྲེལ། འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་སུ་འོས་ཤོག་འཕེན་ཁང་རྣམས་སུ་སིཀྲིམ་པུ་ལི་སི་དང་། སི་ ཨར་ པི་ རྣམས་ཆེད་མངགས་བྱས།

ས་ཁུལ་གང་སར་སི་ ཨར་ པི་ བཞག་པའི་སྐབས་ཀྱིས་འོས་འདེམས་ཀྱི་ཉིན་མོར་འུར་ཟིང་གི་འཁྲུགས་ཆའི་རིགས་གང་ཡང་བྱུང་མེད་ཅིང་། འོས་འདེམས་བྱས་རྗེས་གཞུང་འབྲེལ་གསལ་བསྒྲགས་ཤིག་ནང་། མང་མོས་ཐག་གཅོད་སྐབས་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་མཁན་གྲངས་འབོར་བརྒྱ་ཆ་དགུ་བཅུ་གོ་བདུན་བྱུང་ཡོད་[206] ཚུལ་བཤད་ཡོད་ན་ཡང་། ཆོས་རྒྱལ་ཕྱོགས་གཏོགས་པ་རྣམས་དང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པའི་དབུ་འཛིན་རྣམས་ཀྱིས། "འབྲས་གཞུང་

206 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 310.

གིས་མི་མང་རྣམས་ལོག་ལམ་དུ་འཁྲིད་སོང་" ཞེས་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་ཡོད་པ་ཡིན་ལ། མང་མོས་ཐག་གཅོད་ཟེར་བ་འདི་ནི་ཆོས་རྒྱལ་རིང་ལུགས་དང་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་འགོ་ཁྲིད་པའི་མི་མང་དམངས་གཙོ་རིང་ལུགས་གཉིས་ལས་གང་ལ་འདམ་ག་བྱ་དགོས་རྒྱུ་ཡིན་ཚུལ་མི་མང་ལ་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་ཡོད་ན་ཡང་། དོན་ལ་ཉིན་གསུམ་ནང་མང་མོས་འོས་འདེམས་བྱ་རྒྱུ་འདི་ནི་རྒྱ་གར་དང་མཉམ་དུ་ཟླ་བསྒྲིལ་བྱ་རྒྱུ་ཡིན་མིན་སྐོར་ཡིན་ཞིང་། དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༥ ཡི་རྒྱལ་ཡོངས་འོས་འདེམས་དང་འདྲ་བར་སྔར་ཡང་ལས་ཀ་བྱེད་ཚུལ་བསྐྱར་བཟློས་བྱས་ཡོད། ད་རེས་འོས་ཤོག་འཕེན་སྒམ་དཀར་པོ་ཞིག་དང་། དམར་པོ་ཞིག་བཟོས་ཏེ། སྒམ་དམར་པོ་དེའི་ནང་ཀ་ཛིས་སྣེ་ཁྲིད་པའི་དམངས་གཙོའི་གཞུང་ལུགས་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད་མཁན་ཚོས་འཕེན་རྒྱུ་དང་། དཀར་པོ་དེའི་ནང་ཆོས་རྒྱལ་ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་ཡོད་མཁན་ཚོས་འཕེན་དགོས་རྒྱུ་བཟོས་ཡོད། ཡིན་ནའང་མི་མང་ཚོས་དོན་དག་སྙིང་པོ་གང་ཡིན་ཤེས་ཚོར་མེད་པ་དང་། དོན་ལ་དམར་པོའི་ནང་འོས་འཕེན་རྒྱུ་ནི། ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་དང་མཉམ་དུ་ཟླ་བསྒྲིལ་བྱ་རྒྱུ་ལས་གཞན་མེད་ཚུལ་ཆོས་རྒྱལ་ཕྱོགས་གཏོགས་པ་རྣམས་དང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པས། ཡུལ་མི་འགའ་ཞིག་གིས་དོན་གནད་འདིའི་སྐོར་ཤེས་ཚོར་བྱུང་ནའང་། སྒམ་དཀར་པོའི་ནང་འཕེན་མི་བཅུག་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་དབུས་གཞུང་གིས་བཏང་པའི་སི་ ཨར་ པི་ རྣམས་ཀྱིས་དབང་ཡོད་ཀྱི་སྒོ་ནས་འོས་ཤོག་རྣམས་འོས་སྒམ་དམར་པོའི་ནང་དུ་འཕེན་དུ་བཅུག་པ་ཙམ་མིན་པར། འདི་ཉིད་འདེམས་བསྐོ་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་དབུ་བཞུགས་འོག་འོས་འདེམས་བྱས་པ་ཞིག་མིན་སྟབས།[207] ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༥ ལོའི་འབྲས་ལྗོངས་ཚ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་ཀྱི་འབྲུ་དོན་དང་ཡང་འགལ་བ་ཞིག་ཡིན་ཚུལ་སོགས་ཀྱི་སྐྱོན་འཛུགས་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

དེ་རྗེས་བློན་པོ་གཙོ་བོ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་གལ་ཆེན་པོས་རེ་འབོད་ཇི་བྱས་ལྟར། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཕྱི་ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༢༢ ཉིན་གྲོས་ཚོགས་འོག་མ་ལོག་ས་བྷའི་ནང་

207 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 308, 9.

འབྲས་ལྗོངས་འདི་ཉིད་རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་སྡེ་ ༢༢ པར་འཇུག་རྒྱུའི་སྐོར་གྱི་གྲོས་གཞི་རྒྱ་གར་རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་སྒྲིག་གཞི་དོན་ཚན་ ༣༨ པ་དེ་བཏོན།

རྒྱ་གར་གྱི་ཕྱི་སྲིད་བློན་ཆེན་ཝ་ཡི་ འབི་ ཅ་ཝན་ (Y. B. Chavan) གྱིས་རྩ་ཁྲིམས་ཟིན་བྲིས་དེར་ངོས་ལེན་དང་ཁས་ལེན་འབྱུང་ཕྱིར་གྲོས་ཚོགས་སུ་གསལ་བཤད་བྱེ་སྐབས། འབྲས་ལྗོངས་ནི་དེ་སྔ་རྒྱ་གར་གྱི་འོག་རྒྱལ་ཁབ་མངའ་སྡེ་ཞིག་ཡིན་པའི་སྒོ་ནས་འབྲེལ་བ་ཡོད་ཚུལ་དང་། དེང་སྐབས་སྲིད་དོན་གྱི་འགྱུར་འགྲོས་ལ་བརྟེན་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་བློན་ཆེན་ཡོངས་རྫོགས་ལྷི་ལི་གསར་པར་དངོས་ཕེབས་ཀྱིས་དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༡༠ ཉིན་གྲོས་ཆོད་བཞག་པ་ལ་འབྲས་ལྗོངས་མི་མང་ཡོངས་ཀྱི་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱུང་བའི་སྐོར་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་སྙན་གསེང་ཞུས་པ་དང་སྦྱར་དུ་དེ་སྐོར་འདོད་བློ་ཁེངས་པའི་ཐག་གཅོད་དགོས་རྒྱུའི་སྐོར་གསལ་བརྗོད་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་རྩ་ཁྲིམས་ཀྱི་དབུ་འཛིན་དུ་རང་གནས་སུ་འཇོག་རྒྱུའི་ཐབས་བརྩོན་བྱས་རུང་། ཁོང་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཕོག་ཐུག་གི་ཕྱག་ལས་དུ་མ་གནང་རྐྱེན་གྱིས། ཡུལ་མི་ཚོས་ངོ་རྒོལ་ཚད་མེད་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཆོས་རྒྱལ་རིང་ལུགས་རྩ་མེད་དུ་གཏོང་རྒྱུའི་ངོ་རྒོལ་སླར་ལངས་བྱས་ཡོད་ཚུལ་དང་། ལྷག་པར་ཡུལ་འདིར་རྒྱ་གར་མངའ་འོག་དམངས་གཙོའི་ཐོབ་ཐང་ཡོད་པའི་གཞུང་ཞིག་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱ་འདུན་ཡོད་པའི་སྐོར་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་འདུག མཐའ་སྡོམ་དུ་ཁོང་གིས། གལ་ཏེ་ཟིན་བྲིས་དེ་ཁྲིམས་མཐུན་བྱུང་ཚེ། འབྲས་ལྗོངས་འདི་ཡང་ལུགས་མཐུན་གྱི་རྒྱ་གར་མངའ་སྡེ་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་རྒྱུ། གྲོས་ཚོགས་དང་དེ་བཞིན་ལུགས་མཐུན་མངའ་སྡེའི་སྲིད་སྐྱོང་ཡོད་པ། ལུགས་མཐུན་བཀའ་བློན་དང་ཁྲིམས་བཟོ་གོང་མ་བཅས་ཡོད་པ་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་ངེས་ཚུལ་བཤད་ཡོད།[208]

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོའི་མ་འོངས་པའི་གནས་སྟངས་སྐོར་ལ་སྐུ་ཞབས་ཅ་ཝན་གྱིས་གསུངས་གསལ་ལྟར་ན། ཆོས་རྒྱལ་ནང་མི་དང་བཅས་པའི་བདེ་ཐབས་སུ་རྒྱ་གར་གྱི་མི་སེར་

208 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary, *The History of Sikkim*. p. 255.

ཡོངས་དང་འདྲ་མཉམ་བྱ་རྒྱུ་ལས། ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་ཞེས་པའི་སྒོ་ནས་འབྲེལ་ལམ་བྱ་དགོས་དོན་མེད་ཚུལ་བཤད། གྲོས་ཚོགས་འོག་མར་གྲོས་བསྡུར་དུ་མ་བྱས་རྗེས། མཐར་འོས་ཤོག་གི་སྒོ་ནས་ཐག་གཅོད་ཐེན། དེ་སྐབས་ཛ་ཁྲིམས་ཐེན་ཁྲིས་དེར། སི་ པི་ ཨ་ཡི་ (ཨེམ་) ཚོགས་པས་ངོ་རྒོལ་མཐའ་གཅིག་ཏུ་བྱས་ཏེ་ངོས་ལེན་མ་བྱས་པ་ལས་གཞན་འཐུས་མི་ཡོངས་ཀྱིས་རྒྱབ་སྐྱོར་ངོས་ལེན་བྱས་པའོ།།

རྒྱ་གར་གྲོས་ཚོགས་འོག་མ་ལོཀ་ས་བྷའི་ནང་ཛ་ཁྲིམས་ཐེན་ཁྲིས་དེ་ལ་ཐག་གཅོད་ངོས་ལེན་བྱས་ཐེན་མ་ཐག འབྲས་ལྗོངས་སུ་དགའ་སྐྱུག་སྤྲེལ་མའི་ཚོར་སྣང་ཞིག་བྱུང་འདུག ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་འོག་ཏུ་འཛུལ་བ་དེར། ཡུལ་འདིའི་བཀའ་བློན་རྣམས་དང་གཞུང་འཛིན་ཚོགས་པའི་འཐུས་མི་རྣམས་ཀྱིས་དགའ་བའི་རྣམ་འགྱུར་དུ་མ་བསྟན་ཡོད་པ་ནི། བློན་པོ་གཙོ་བོ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་དགའ་འཚོར་གྱི་སྒོ་ནས་ཡུལ་འདིའི་མི་མང་ཚོས་རྒྱུན་རིང་འཐབ་རྩོད་བྱས་ཏེ། ས་བདག་གྲལ་རིམ་པའམ་ཞིང་བྲན་རིང་ལུགས་ཀྱི་བཙན་གནོན་དང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་ལས་ཐར་ཐུབ་པ་འདི་ནི་མི་མང་གི་རྒྱལ་ཁ་ཡིན་ཚུལ[209] འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སེའི་སྤྱི་ཁྱབ་དྲུང་ཆེ། ཨེས་ ཀེ་ ར་ ཡིས་ཀྱང་འདོད་བློ་ཁེངས་པའི་གསལ་བཤད་བྱས་པ་ནི། ང་ཚོས་དུས་ཡུན་རིང་མོ་ཞིག་ནས་དཀའ་སྡུག་ལ་གདོང་ལེན་བྱས་ཏེ། ཆོས་རྒྱལ་ལ་ངོ་རྒོལ་འཐབ་འཛིངས་བྱས། ང་ཚོར་རྒྱལ་ཁ་ཐོབ་ཡོད། ད་ནི་ང་ཚོ་འཛམ་གླིང་དམངས་གཙོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཆེ་ཤོས་དེའི་ཆ་ཤས་ཡིན་པ་དགའ་སྤྲོབས་ཡོད། ད་ནི་ང་ཚོ་ཡང་རྒྱ་གར་གྱི་སྤྱན་མཆེད་རྣམས་དང་ལྷན་དཔལ་འབྱོར་གྱི་ཡར་རྒྱས་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱོད་ཆོག་རྒྱུ་ཡིན།[210] ཞེས་གསལ་བཤད་བྱས་འདུག

འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་མི་མང་སྐྱེ་ཚན་འགའ་ཞིག་གིས་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་ནང་ཟླ་སྒྲིལ་བཏང་བར་ངོ་རྒོལ་བྱས། ཆོས་རྒྱལ་དང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་མི་རྣམས་ཀྱིས། རྒྱ་གར་གཞུང་

209 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary, "*The History of Sikkim*", p. 256.

210 Dorjee Dadul, Ex-Chief Secretary, "*The History of Sikkim*", p. 257.

ལ་ཡུལ་འདི་ཟླ་སྒྲིལ་གཏོང་རྒྱུ་ནི་ཁྲིམས་མཐུན་མིན་པ་དང་དྲང་བདེན་མིན་པས་ངོས་ལེན་མེད་ཚུལ་བསྐྱར་བཟློས་བྱས། དེ་སྐབས་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་དེའི་སྐོར་རྒྱ་གར་གཞུང་དང་འབྲེལ་ལམ་གནང་ཡོད་པའི་ལན་དུ། སྲིད་བློན་ཨིནྡྲ་ག་ན་ཌིས། རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་བྱ་ཐབས་གཞན་གང་ཡང་མེད་ཚུལ་དང་། དེ་ནི་འབྲས་ལྗོངས་མི་མང་ཡོངས་ཀྱི་འདོད་པ་ལྟར་ཡིན་པ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༡༠ ཉིན་སོར་གྲོས་ཚོགས་བཞག་ཡོད་པ་དང་ཕྱིས་སུ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༡༨ ཉིན་མོ་མི་མང་ཡོངས་ཀྱི་མང་མོས་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན་ནས་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱ་གར་ནང་ཟླ་སྒྲིལ་གཏོང་རྒྱུ་ལས་བྱེད་ཐབས་གཞན་མེད་ཚུལ་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་འདུག

ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་དང་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པའི་འགོ་བྱེད་པ་རྣམས། གཞན་ཡང་ཡུལ་མི་དུ་མ་ཞིག་གིས་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་འོག་ཏུ་འགྲོ་རྒྱུར་རྒྱབ་འགལ་བྱེད་བཞིན་དུ། རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་དྲང་བདེན་ཡོང་བའི་སྙན་འབུལ་ཞུས་པའི་ལན་བཟང་པོ་སྨྲུག་པའི་སྒོ་ནས། བློན་པོ་གཙོ་བོ་ཀ་ཛི་ལྷུན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་བློན་ཚོགས་དང་བཅས་པ་རྣམས་ལ་རེ་འབོད་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཡུལ་དང་ཡུལ་མིའི་བདེ་ཐབས་ཁ་ཕན་ལ་དམིགས་ཏེ་བརྟག་ཞིབ་ནན་ཏན་བྱ་དགོས་རྒྱུའི་དྲན་བསྐུལ་མཛད་པ་མ་ཟད། ལྷག་པར་རེ་བསྐུལ་དེའི་ནང་། ཆོས་རྒྱལ་གྱིས་གལ་ཏེ་ཡུལ་དང་ཡུལ་མིའི་ཁེ་ཕན་ལ་བསམ་ཏེ་རང་ཡུལ་གཞན་འོག་ཏུ་འཛུད་རྒྱུ་ལས་སྲུང་སྐྱོབ་བྱས་པ་ཡིན་ན། ཆོས་རྒྱལ་རང་ཉིད་ཀྱི་གསེར་ཁྲིའམ། རྒྱལ་སྲིད་སྲོང་རྒྱུའི་གྲ་སྒྲིག་ཨང་གསར་ཡོད་ཚུལ་ཡང་གསུངས་འདུག

ཁོང་ཚོའི་རེ་འབོད་སྟང་མེད་དུ་བཏང་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ནི་རྒྱ་གར་དབུས་གཞུང་གི་ཆ་ཤས་ཤིག་ཏུ་རྩ་ཁྲིམས་སྒྲིག་གཞི་དང་མཐུན་པར་གྲོས་ཚོགས་གོང་མ་རཛཱ་ས་བྷ་ནས་ཐག་གཅོད་བྱས། དེ་སྐབས་ཡང་ སི་ པི་ ཨ་ཡི་ (ཨེམ་) གྱིས་ངོ་རྒོལ་བྱས་འདུག[211] སྐུ་ཞབས་ཅ་ཝན་གྱིས་གྲོས་ཚོགས་སུ་གསལ་བཤད་གཅིག་གནང་སྐབས། སྐབས་

211 S. K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 318.

ཡང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོས་ཡིད་བབ་མེད་པའི་རྣམ་འགྱུར་དྲག་པོ་དུ་མ་གནང་ཡོད་ཚུལ་དང་། ལྷག་པར་སྲིད་དོན་མཁན་གྱི་འགོ་བྱེད་རྣམས་གསོད་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་ཡང་མཛད་ཡོད་ཚུལ་བཤད་ཡོད། རྒྱུ་མཚན་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས་བློན་པོ་གཙོ་བོ་ཀ་ཛི་ལྷེན་གྲུབ་རྡོ་རྗེས་ཡུལ་འདིར་དམངས་གཙོའི་གཞུང་འཛུགས་བསྐྲུན་ཡོང་བ་ལ་ཆོས་རྒྱལ་རིང་ལུགས་རྩ་མེད་དུ་བཟོ་དགོས་རྒྱུའི་འབོད་བསྐུལ་ཡང་ཞུས་ཡོད་ཚུལ་དང་། དེར་བརྟེན་འབྲས་གཞུང་གྲོས་ཚོགས་ལྷན་ཁང་གིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༡༠ ཉིན་གྲོས་ཆོད་བཞག་ཡོད་པ་ལྟར་གང་མྱུར་མི་མང་གི་འདོད་དོན་ལྟར་ལག་ལེན་བསྟར་དགོས་རྒྱུའི་གསལ་བཤད་བྱས་འདུག

ཡུལ་འདིའི་རྩ་ཁྲིམས་འཆར་གཞི་དེ་རྒྱ་གར་གྲོས་ཚོགས་གོང་མ་ར་ཛྱ་ས་བྷས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༢༦ ཉིན་མོར་ཚོག་མཆན་མོས་མཐུན་གནང་མ་ཐག རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་ཨིནྡྲ་གནྡ་ཧི་ཡིས། འབྲས་ལྗོངས་མི་མང་དང་གཞུང་ལ་གྲོས་ཚོགས་གོང་འོག་གཉིས་ཀས་ངོས་ལེན་ཐག་གཅོད་གནང་ཟིན་པའི་ལོ་རྒྱུས་སུ་གྲགས་པ་འདིས། འབྲས་ལྗོངས་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་སྡེ་ཚད་ལྡན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་པར་ཧྲིལ་སུ་ཡི་རངས་དང་བསྔགས་བརྗོད་ཀྱི་མཚམས་འདྲི་ཡང་བཏང་ཡོད། རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་བློན་གྱིས་ཀ་ཛི་ལྷེན་གྲུབ་རྡོ་རྗེ་ལའང་ཡིག་འབྲེལ་གྱི་སྒོ་ནས་དེ་སྔ་གྲོས་ཚོགས་གོང་འོག་གཉིས་ཀ་ནས་ཚོག་མཆན་མོས་མཐུན་བྱུང་བའི་སྐོར་བཀའ་མོལ་གནང་། གྲོས་ཚོགས་གོང་མར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༢༦ ཉིན་ཐག་གཅོད་གྲུབ་པ་དེ་ཉིན་ནས་བཟུང་ཁྲིམས་མཐུན་ངོས་ལེན་ཡོད་ཚུལ་བཤད་ཡོད། "དེའང་མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་གསལ་བསྒྲགས་བཀོད་ཁྱབ་བྱེད་ལུགས་ཐམས་ཅད་གྲུབ་རྗེས་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་འཛིན་གྱིས་ཚོག་མཆན་གནང་རྗེས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༨ ཚེས་ ༢༦ ཉིན་ནས་བཟུང་ཁྲིམས་མཐུན་ངོས་འཛིན་ཡོང་རྒྱུ་"[212] ཞེས་ཀྱང་གསུངས། དེ་ལྟར་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་རྒྱ་གར་རྒྱལ་ཡོངས་དང་ལྷན་གཅིག་བསྡུས་པ་ལ་བརྟེན། ལོ་ངོ་ཧྲིལ་པོ་ ༨༦ ཙམ་གྱི་

212 S.K. Datta-Ray, *Smash and Grab*, 1984, p. 319.

སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་ནམ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་ཞེས་པའི་སྒྲིག་གཞི་དེ་ཉིད་ཀྱང་མཚམས་འཇོག་བྱས་པའོ།།

རྒྱ་གར་གྱི་རྩ་ཁྲིམས་དགོངས་དོན་ལྟར། གྲོས་ཚོགས་ཀྱི་འཆར་གཞི་དེ་གཏན་འབེབ་ཚོག་མཆན་འབྱུང་ཕྱིར་མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་ཡོངས་ནང་གཏོང་དགོས་རྒྱུར་སོང་། ཉུང་མཐར་མངའ་སྡེ་ཡོངས་ནས་ཕྱེད་ཀས་མོས་མཐུན་རྒྱབ་སྐྱོར་དགོས་ངེས། དེ་རྗེས་རྒྱ་གར་སྲིད་འཛིན་གྱིས་ཚོག་མཆན་གནང་སྲོལ་ཡོད། མངའ་སྡེའི་གྲོས་ཚོགས་རྣམས་སུ་དམིགས་བསལ་ཆེད་འགུགས་བྱས་ཏེ་གཏན་འབེབས་ཟིན་རྗེས། མཐར་རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་འཛིན་ཕཀྲུདྡིན། ཨ་ལི། ཨྷ་མད་ (Fakhruddin Ali Ahmed) མཆོག་གིས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༤ ཉིན་ཕྱག་མཚན་བཀོད། དེ་དང་ལྷན་སྲིད་འཛིན་མཆོག་གིས་ད་ལྟ་ཡུལ་འདིའི་འཛིན་སྐྱོང་དབུ་འཛིན་ (Chief Executive) སྐུ་ཞབས་འབི་ འབི་ལཱལ་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་སྐྱོང་དང་པོར་ (The First Governor) བསྐོ་བཞག་ཀྱང་གནང་བའོ།།

ལྡི་ལི་ཁྲིམས་ཁང་གོང་མའི་ (Delhi High Court) ཁྲིམས་དཔོན་བགྲེས་པ་སྐུ་ཞབས་ ར་ཛེནྡྲ། སྣ་ཚུར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཁྲིམས་དཔོན་གཙོ་བོའི་ལས་ཚབ་ཏུ་བསྐོ་བཞག་ཀྱང་བྱས། ཁོང་སྣང་ཧོག་ཏུ་དུས་ཐོག་ཏུ་ཕེབས་ནས་སྐུ་ཞབས། འབི་ འབི་ ལཱལ་མཆོག་འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེའི་སྲིད་སྐྱོང་དང་པོར་གསང་བའི་དམ་བཅའ་འབུལ་བཞེས་གོ་སྒྲིག་བྱས། དེ་རྗེས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༦ ཉིན་རཛ་བྷ་ཝན་ལྦུམ་རའི་ནང་སྲིད་སྐྱོང་མཆོག་གིས་མཛད་སྒོ་གཟི་བརྗིད་ལྡན་པ་ཞིག་གི་སྐབས་སུ་བློན་ཚོགས་རྣམས་ཀྱི་གསང་བའི་དམ་བཅའང་འབུལ་བཞེས་གནང་བ་སོགས་ཤིན་ཏུ་སྤུར་པོའི་སྒོ་ནས་འགྱུར་འགྲོས་ཆེན་པོ་ཞིག་ཕྱིན་ཡོད།

མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༤ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༦ ཉིན་འབྲས་ལྗོངས་ཞེས་རང་སྲིད་རང་དབང་ཅན་གྱི་རྒྱལ་ཕྲན་གྱི་རྣམ་པ་དེ་དོར་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་སྡེ་ཉེར་གཉིས་པའི་ཚུལ་དུ་ཡོངས་སུ་

འཛུལ་པས་ན། དགུང་གྲངས་ ༤༩ རུ་ཐེབས་པའི་ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་གཉིས་པ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ནི། མི་ལོ་ ༣༣༠ ལྷག་ཙམ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ལྡན་པའི་རྣམ་རྒྱལ་རྒྱལ་རྒྱུད་འཛིན་མཁན་གྱི་ཆོས་རྒྱལ་མཐའ་མ་དེར་གྱུར་པས། འདི་ནས་བཟུང་འབྲས་ལྗོངས་ནང་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་རིང་ལུགས་མེད་པ་བཟོས་པ་ཡོངས་གྲགས་ཡིན། རྒྱལ་མོ་ཧོབ་ཀུག ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༥ ལོར་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་དང་སྲས་མོ་ཧོབ་ལི་ཛུམ་ལྷན་དུ་ཁྲིད་དེ་ཨ་རི་ནེའུ་ཡོག་ཏུ་ཕྱིར་ལོག་བྱས། ད་ལྟ་དེར་བཞུགས་ཡོད། ཡིན་ནའང་རྒྱལ་སྲས་དཔལ་ལྡན་མཆོག་སྔང་ཧོག་ཏུ་རི་ནག་ཡབ་པ་ཚེ་བརྟན་བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་སྲས་མོ་ཚུང་ཤོས་བསྐལ་བཟང་བདེ་སྐྱིད་དང་གཉེན་སྒྲིག་བྱས། སྲས་མོ་གཉིས་སྐུ་འཁྲུངས། དེང་སང་ཨ་རི་ནེའུ་ཡོག་ཏུ་བཞུགས་ཀྱི་ཡོད། སྲས་མོ་ཧོབ་ལི་ཛུམ་ནི་ལི་འབིང་ཨ་འཐིང་གི་སྲས་གསུམ་པ་དབང་རྒྱལ་དང་ལྷན་འཁྲུངས་ས་སྨིན་པ་གནང་ནས་སྲས་གཅིག་འཁྲུངས། ད་ལྟ་སྔང་ཧོག་ཏུ་བཞུགས་མུས་ཡིན།

འོན་ཀྱང་ཆོས་རྒྱལ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་གི་བཙུན་མོ་དང་པོ་ཡབ་གཞིས་བསམ་ཕོའི་སྲས་མོ་སངས་རྒྱས་བདེ་སྐྱིད་ལ་སྲས་གཉིས་དང་སྲས་མོ་གཅིག་འཁྲུངས་པ་ལས། རྒྱལ་སྲས་བགྲེས་པ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༨ ལོར་གློ་བུར་བར་ཆད་ཀྱིས་སྐུ་ཚེ་མ་ཟིན་པ་དང་། སྲས་མོ་དབྱངས་ཅན་སྒྲོལ་མ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༩ ལོར་དབྱིན་ཇི་ཞིག་དང་ལྷན་འཁྲུངས་ས་སྨིན་ནས་སྲས་བསྟན་འཛིན་དང་། སྲས་མོ་པདྨ་ལགས་རྣམ་གཉིས་སྐུ་འཁྲུངས། ད་ལྟ་ཨ་རི་ནེའུ་ཡོག་ཏུ་བཞུགས་ཡོད།

ད་ལྟ་འཚོ་ཞིང་བཞུགས་པ་རྒྱལ་སྲས་གཞོན་པ་དབང་ཕྱུག་རྣམ་རྒྱལ་ནི་དམ་པའི་ཆོས་ལ་དག་སྣང་མོས་གུས་ཆེ་བས། སྤྲུལ་སྐུ་འགྱུར་སྙིང་མའི་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་ཀློང་ཆེན་ཛོ་བྲག་ཐལ་སངས་རྒྱས་རྡོ་རྗེའི་ཞབས་ལ་གཏུགས་ཤིང་། སྲས་ཡུལ་འདིའི་གཙེས་ནོར་དམ་པ་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་རྩལ་གྱི་གཏེར་ཆོས་ལ་སོགས་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིའི་བརྒྱུད་སྲོལ་མི་ཉམས་གོང་འཕེལ་གྱི་དོན་དུ་སྔང་ཧོག་སྟག་རྩེ་ཕོ་བྲང་གི་ཉེ་འགྲམ་དུ་སྒྲུབ་གྲྭ་ཁག

འགལ་ཤས་དང་། སྤྱི་འགྱུར་སྙིང་མའི་བཤད་གྲྭ་ཆེན་པོ་གཅིག་བཙས་བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་སྡེ་གསར་དུ་ཕྱུག་བཏབ་པ་སོགས་༧རྒྱལ་བསྟན་རིན་པོ་ཆེར་སྨན་པའི་མཛད་པ་བསྔགས་འོས་སུ་བསྐྱང་བཞིན་པའོ།།

མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་དཔལ་ལྡན་དོན་གྲུབ་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༡ ཟླ་ ༦ ཙམ་ནས་སྙུན་གཞི་ཟིན་ཏེ། ཟླ་ ༩ པའི་ནང་ནེའུ་ཡོག་ཏུ་སྨན་བཅོས་ཆེད་ཕེབས་ཀྱང་སྙུན་གཞི་ཇེ་སྡུག་ཏུ་སོང་། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༢ ཟླ་ ༡ པོའི་ནང་སྙུན་ཚབས་ཆེ་བས་རེ་ཞིག་དགོངས་པ་ཆོས་དབྱིངས་སུ་གཤེགས། སྐུ་ཕུང་སྒང་ཏོག་པོ་བྲང་དུ་འབྱོར་ནས་ཉིན་བཅུ་དགུའི་རིང་པོ་བྲང་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་བཞུགས་རྗེས་མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༢ ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༡༩ ཉིན་སྒང་ཏོག་པོ་བྲང་ནས་ཀི་ལོ་མི་ཊར་ ༡༠ ཙམ་གྱི་བྱང་ཤར། "ལུག་ཤ་མ་" ཞེས་པའི་རི་སྟེང་ཞིག་ཏུ་ལུགས་མཐུན་གྱི་སྒོ་ནས་ཞུགས་འབུལ་མཛད། དེའི་དགོང་མོ་ (ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༢ ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༡༩) ཆུ་ཚོད་ ༢ ཐོག་སྒང་ཏོག་པོ་བྲང་དུ་ཡུལ་མི་ཆོས་ལུགས་མཐུན་གསེར་ཁྲི་མངའ་གསོལ་གྱི་མཛད་སྒོའི་སྐབས་ད་ལྟ་འཚོ་ཞིང་བཞུགས་པའི་རྒྱལ་སྲས་དབང་ཕྱུག་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་ལ་ཡུལ་འདིའི་ཆོས་རྒྱལ་བཅུ་གསུམ་པར་ངོས་འཛིན་གྱི་མངའ་དར་ཕུལ་བའོ།།[213]

ཡུལ་འདིའི་ནང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་འགྱུར་ལྡོག་ཆེན་པོ་བྱུང་བའི་སྐབས་དེར་དབྱིན་ཇིས་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༨༨ ལོར་དབུ་བཙུགས་པའི་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་ནམ་འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན་ཞེས་པའི་ (Political Officer) ཡིག་ཚང་དེ་ཡང་མཇུག་བསྡུས་པས་ན། སྐུ་ཞབས་ ཇེ་ སི་ ཝ་ཡེ་ཊ་ (J. C. White) དང་སྐུ་ཞབས་གུ་རུ་བ་ཅན་སིང་ (Gurbachan Singh) རྣམ་གཉིས་ནི་རིམ་བཞིན་ཡུལ་འདིའི་སྲིད་དོན་དབུ་འཛིན་པ་དང་པོ་དེ་དང་ཐ་མ་དེ་ཡིན་པ་བཞིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༧༥ ཕྱི་ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༡༦ གི་དུས་ཚེས་འདི་ནི་ཆོས་རྒྱལ་རིང་ལུགས་འཛིན་པའི་འབྲས་ལྗོངས་གནའ་བོའི་རྒྱལ་ཕྲན་གྱི་རྣམ་པ་དེ་དོར་ནས་རྒྱ་གར་དམངས་གཙོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་

---

213 S.K. Datta Ray, *Smash and Grab*, Prologue ངོ་སྤྲོད་སྐབས་གསལ་ཡོད།

པོའི་མངའ་ཁོངས་སུ་འཛུལ་ཏེ་རྒྱ་གར་གྱི་མངའ་སྡེ་ ༢༢ པའི་ཚུལ་དུ་དེང་དུས་དམངས་གཙོའི་འཛུགས་བསྐྲུན་གྱི་ཕྱོགས་སུ་མདུན་བསྐྱོད་ཀྱི་གོམ་པ་དང་པོ་དེ་སྤྲོས་པའི་ལོ་ཚིགས་དེ་ཡིན་པས། འདི་ནས་བཟུང་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོའི་ལྗོངས་འདིར་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ལེའུ་གསར་པ་ཞིག་དབུ་བརྩེས་པ་བཅས། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོའི་ལྗོངས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཕྱོགས་ལྷུངས་སྤངས་པའི་རལ་གྲི་འདི་རེ་ཞིག་འདི་ཙམ་དུ་མཇུག་བསྡུས་པ་དགེ་ལེགས་སུ་གྱུར་ཅིག། །།

མཇུག་གི་དོན་ལ།

དེ་ལྟར་གུ་རུ་བཀའ་དྲིན་ཅན་གྱིས་དངོས་སུ་ཞབས་ཀྱི་པདྨོས་འཛིན་པ་ཇ་གཡབ་དཔལ་གྱི་འབྲས་མོ་ལྗོངས་འདིའི་ཆགས་རབས། རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སུ་གྲགས་པའི་ཆོས་རྒྱལ་རིམ་བྱོན་རྣམས་ཀྱི་སྐུ་དུས་སུ་གནས་སྟངས་འཕེལ་འགྱིབ་ཀྱི་བྱུང་བ་ཁག་རྒྱས་པ་ཞིག་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཐོག་ཡུན་རིང་ནས་འབྲི་འདུན་ཡོད་ནའང་། རང་ལ་ཉམས་སྟོང་བཟང་པོས་དབེན་ཅིང་། བོད་སྐད་ཐོག་ཐུར་སོང་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཁུངས་ལྡན་གྱི་དཔེ་རིགས་ཞིན་ཏུ་རྐྱེད་དཀའ་བ་ལྟར་སྣང་བ། དཔེར་ན་བསྐལ་བཟང་བློ་ལྡན་གྱི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་མདོར་བསྡུས་ཞིག་དང་བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས་རྒྱས་པ་འདི་གཉིས་ལ་གཞི་བཅོལ་ཏེ་འབྲི་ཁྲུལ་བྱས་པའང་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་བདུན་གྱི་འགོ་ནས་བརྒྱ་ཕྲག་བཅུ་དགུ་བར་གྱི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་འདི་དག་ལས་ཐོབ་ངེས་ནའང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ནས་ ༡༩༥༧ བར་གྱི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་དག་དབྱིན་སྐད་སོགས་སྐད་ཡིག་གཞན་མའི་ནང་དུ་མ་ཡོད་རུང་། བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཐོག་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བསྡེབས་པ་ཤིན་ཏུ་དཀོན་པར་བརྟེན། ལོ་མང་སྔོན་ནས་བཀའ་དྲིན་མཚུངས་མེད་གཏིང་སྐྱེས་དགོན་བྱང་རིན་པོ་ཆེ་དང་གང་གི་ཕྱག་མཛོད་ཞིང་གཤེགས་དམ་པ་མཐའ་གྲོལ་རྡོ་རྗེས་འདི་འདྲ་བོད་སྐད་ཐོག་འབྲི་ཐུབ་ན་ཕན་ནུས་ཆེ་ཚུལ་དང་། ལྷག་པར་དགོན་བྱང་རིན་པོ་ཆེ་སྲས་ཡུལ་འདིར་ཤར་ཕྱོགས་སྲས་ཕྱག་ཉེ་འདབས་སུ་ "བསང་མོ་" ཞེས་པའི་ས་ཁྲལ་དུ་སྐུ་འཁྲུངས་པ་སོགས་དགོས་པ་རྒྱུ་མཚན་དུ་མར་དམིགས་ཏེ་འབྲི་དགོས་རྒྱུའི་བཀའ་སློབ་དང་སེམས་ཤུགས་ཡང་ཡང་བསྐུལ་བར་བརྟེན་ནས་དབྱིན་སྐད་དུ་ཡོད་པའི་དེབ་དང་ཡིག་ཆ་དུ་མར་དཔྱད་ཞིབ་བྱས་ཏེ་བརྩམ་འགོ་ཚུགས་ནའང་། ཕྱི་ནང་གཡེང་བའི་རྐྱེན་དུ་མས་བརྩམ་འཕྲོར་ལུས་ཞིང་སྣང་མེད་དུ་ལྷག

སྲིར་བཏང་བྱས་ན། རང་ཉིད་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༨ ལོར་ལྷ་ རྣ་ན་སི་ཆེས་མཐོའི་བོད་ཀྱི་གཙུག་ལག་

སློབ་གཉེར་ཁང་ནས་སློབ་ཐོན་ཟིན་རྗེས། འདི་ག་འབྲས་གཞུང་ཤེས་རིག་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོ་ཞིག་ནང་བོད་དགེའི་ལས་འཁྱུར་ཞུས། ལྷག་པར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༨༥ ལོར་འབྲས་གཞུང་སྔ་འགྱུར་བཤད་གྲྭ་ཐུབ་བསྟན་མདོ་སྔགས་ཆོས་གླིང་དུ། མདོ་སྔགས་རིག་པའི་གཞུང་ལུགས་ཁག་གི་སློབ་དཔོན་དུ་བསྐོ་བཞག་བྱུང་བ་ནས་བཟུང་ད་བར་རང་ལ་ཤེས་བྱ་ཡོན་ཏན་མེད་རུང་དོན་གཉེར་ཅན་དུ་མར། མདོ་སྔགས་གཞུང་ལུགས་ཁག་གི་ཆོས་འབྲིད་བྱ་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་བཟང་པོ་ཐོབ་པ་ནི་བསོད་ནམས་ཀྱི་སྐལ་བར་ལྡན་སྙམ་རྒྱུ་མཚན་ནི། སྔ་འགྱུར་བཤད་གྲྭ་ཐུབ་བསྟན་མདོ་སྔགས་ཆོས་གླིང་འདི་ནི་དེ་སྔ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ ཙམ་ནས། ༧མི་དབང་ཆོས་རྒྱལ་ཆེན་པོ་བཀྲ་ཤིས་རྣམ་རྒྱལ་མཆོག་དང་། གང་གི་དབུ་བླ་གྲུབ་པའི་རྣལ་འབྱོར་བ་འཁྲུལ་ཞིག་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག སྐྱབས་རྗེ་བཀའ་དྲིན་མཚུངས་མེད་རྡོ་གྲུབ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་བཅས་ཀྱིས་༧རྒྱལ་བསྟན་རིན་པོ་ཆེ་སྤྱི་དང་། བྱེ་བྲག་སྔ་འགྱུར་བསྟན་པ་ཡོངས་ལ་སྨན་པའི་ཐུགས་བསྐྱེད་བཟང་པོའི་གྲུབ་འབྲས་ལ་བརྟེན་ནས་ཕྱག་བཏབ་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། འདིའི་ནང་ཆེས་སྙན་གྲགས་ཅན་གྱི་བསྟན་འཛིན་གྱི་སྐྱེས་བུ་དམ་པ་མཁན་པོ་རིན་ཆེན། མཁན་པོ་བླ་ཟེར། མཁན་པོ་ཐུབ་བསྟན་བརྩོན་འགྲུས་དང་བཅས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ལེགས་པར་རྒྱུན་བསྐྱངས་པའི་འབྲས་བུར། ཡུལ་འདིའི་ནང་སྤྱི་ཚོགས་འཕོ་འགྱུར་དང་། དུས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་ཇི་ལྟར་དུ་གྱུར་ཡོད་ནའང་། ནང་བསྟན་ཉམས་ལ་ཁད་ཤེད་ཏུ་ཉག་ཕྲར་གྱུར་པའི་སྐབས་སུའང་། ནང་པའི་རིག་གཞུང་དག་ལ་འཆད་ཉན་གྱི་གོམས་གཤིས་མི་ཉམས་ལ། བཤད་སྒྲུབ་ཀྱི་བསྟན་པ་འདི་ལྟ་བུ་ཞིག་གནས་ཐུབ་པ་ནི་གོང་གི་བསྟན་འཛིན་གྱི་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་འདི་དག་གི་ཐུགས་རྗེ་བཀའ་དྲིན་ཉག་གཅིག་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བ་ཡིན་པ་ནི་གདོན་མི་ཟ་བ་ཞིག་ཡིན་པས་བཀའ་དྲིན་བརྗེད་ཐབས་ག་ལ་མཆིས།

རང་ཉིད་ཀྱང་ངེས་པ་དོན་གྱི་པཎྜི་ཏ་མཁན་ཆེན་བླ་བའི་འོད་ཟེར་དང་མཁན་ཆེན་ཐུབ་བསྟན་བརྩོན་འགྲུས། མཁན་ཆེན་དཔལ་ལྡན་ཤེས་རབ་རྣམས་ཀྱི་ཞབས་ལ་གཏུགས་ཏེ་མདོ་སྔགས་གཞུང་ལུགས་རིག་གནས་དག་ལ་སྦྱངས་པ་ཕྲན་བུ་བྱ་རྒྱུའི་གོ་སྐབས་ཐོབ་མྱོང་ཡོད་

པ་སོགས་མདོར་ན་དེ་དག་གི་བཀའ་དྲིན་རྗེས་དྲན་གྱི་ཚུལ་དང་། ལྷག་པར་རང་ཉིད་གང་དུ་སྐྱེས་པའི་ཡུལ་བསིལ་ལྡན་གངས་རིས་བསྐོར་བའི་ལྷ་སྐལ་འཕགས་མཆོག་ཕྱག་ན་པདྨའི་བཀའ་དྲིན་ཉག་གཅིག་ལ་བརྟེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དག་དང་ཡུན་རིང་ནས་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་པ་དང་། གཞན་ཡང་ཡུལ་འདི་དང་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱི་གོམས་གཤིས་བཟང་པོ་དག་དང་ཡུན་རིང་གཤིབས་པའི་རྒྱུ་མཚན་དུ་མར་དམིགས་ཏེ། དོན་གཉེར་ཅན་འགའ་ལའང་ཕན་པར་རེ་ནས། སླར་ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ཙམ་ནས་སྤྱར་བརྩམས་ཟིན་པ་རྣམས་ལ་དག་ཟེར་དང་། སྔ་མའི་འཕྲོས་རྣམས་རྩམ་རྒྱུའི་དོ་སྣང་དང་བརྩོན་པ་བྱས། རིགས་དང་མི་རིགས་ཙང་ཟད་དཔྱད་པ་བྱས་ཏེ་བྲིས་པ་རྣམས། རེ་ཞིག་ཆགས་སྡང་ཕྱོགས་ལྷུང་གི་དབང་དུ་མ་ཤོར་བར་བློ་གཟུ་བོར་གནས་ཏེ་བརྩམས་ཁྲུལ་བྱས། གལ་ཏེ་ཕྱོགས་འགར་འདོད་བློ་མི་ཁེངས་པ་དང་དོན་དུ་མི་གཉེར་ཞིང་ཕན་པར་མི་འགྱུར་ནའང་རང་ཉིད་ལྷག་བསམ་དཀར་བའི་རྒྱུ་མཚན་དུ་བྱས་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༡ ལོར་དགོན་བྱང་མཁན་པོ་ཆོས་དབང་གིས་རབ་བྱུང་བཅུ་བདུན་པའི་ལྕགས་སྦྲུལ་ལོ་བོད་རྒྱལ་ལོ་ ༢༡༢༨ བོད་ཟླ་ ༡༡ ཚེས་ཤར་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ལོ་གསར་གྱི་བསྐྱང་བརྗི་ཞུ་བའི་སྐབས་གཟའ་སྐར་གྱི་འཕྲོད་སྦྱོར་དགེ་ཤིང་ཤིས་པར་སྤྲོ་འགྱུར་བཤད་གྲྭའི་ནང་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་སྐབས། སྤྲོ་དགོང་ཐུན་མཚམས་རྣམས་སུ་བྲིས་པ་ད་ཆ་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ་འདིས། ཇི་སྐད་དུ། ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོས།

པདྨའི་གནས་ཆེན་འདི་ཉིད་འཛིན་པའི་སེམས།།
སྐད་ཅིག་ཙམ་གྱིས་བསམ་སྦྱོར་གང་ཡིན་པ།།
སྤྲུལ་པའི་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞིས་བདེན་ཚིག་གྲུབ།།
ཅི་དགར་ཚིམ་པའི་མཆོག་ཐུན་དངོས་གྲུབ་སྩོལ།།

གསུངས་པ་ལྟར། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཆེན་འདི་ཉིད་སྐད་ཅིག་ཡིད་ལ་དྲན་པས་ཀྱང་། ཕན་ཡོན་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་ཡོད་ཚུལ། གུ་རུ་པདྨ་དང་སྤྲུལ་པའི་རྣལ་

འཁོར་མཆེད་བཞིས་ཡང་ཡང་བསྐུལ་བ་མཛད་ཡོད་ན། དེ་ལྟར་ཡུལ་འདི་དང་འདི་ཡི་རིག་གཞུང་། མི་རིགས་དག་གི་འདས་པའི་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་ཕྱོགས་འདེབས་སུ་བཀོད་པ་འདིས། འཇིགས་རྟེན་འདིར་ཕན་བདེ་མ་ལུས་འབྱུང་བའི་གཞི་མ་༧རྒྱལ་བའི་ལུང་རྟོགས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་ཆེན་མི་ཉམས་གོང་འཕེལ་ཐོག་ཡུལ་གྲུ་ཀུན་ཏུ་དར་རྒྱས་སུ་འབྱུང་བ་དང་། ཡང་སྐོས་སུ་སྨྲས་ཡུལ་འདི་དང་བོད་ཆོས་ལྡན་གྱི་ཞིང་ཁམས་སུ་དགེ་བའི་སྲོལ་བཟང་འཛིན་པའི་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་རྣམས་ཀྱིས་བཀའ་གཏེར་ལུང་ནས་ཟིན་པའི་བསྟན་པ་འཛིན་པའི་ལུགས་སྲོལ་གོམས་གཞིས་བཟང་པོ་ཇི་ལྟར་སྲོལ་གཏོད་པ་རྣམས་མི་ནུབ་སྲིད་མཐའི་བར་དུ་གནས་པ་དང་། ༧རྒྱལ་དབང་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་སྒྲུབ་བརྒྱུད་སྲིད་མཐའི་བར་དུ་འཕེལ་ཞིང་བཀྲ་ཤིས་པར་གྱུར་ཅིག་གོ། །

འདིར་སྨྲས་པ།

༡ ལྷ་དང་མི་ཡི་གསེར་འཁོར་བཟང་པོའི་ཁྲིམས།
སྤྱི་རབས་ལྷ་ཡི་རྣལ་འབྱོར་མཆེད་བཞི་སོགས།
འབྲས་ལྗོངས་བསྟན་འཛིན་སྐྱེས་བུས་གང་བཙས་པ།
སྤྱི་དང་ཡུལ་གྲུ་ཀུན་ཏུ་བཙན་པར་ཤོག

༢ རྒྱ་བོད་དབུས་གཙང་ལྷོ་མོན་སོ་སྐྱེ་ཀུན།།
ཐམས་ཅད་བློ་བསམ་སྦྱོར་བ་སེམས་གཙང་མས།།
གཅིག་སེམས་གཅིག་ལ་རབ་ཆགས་ཕན་བདེ་ཡི།།
མཛའ་བ་གསར་པའི་འོད་དཀར་འཆར་བར་ཤོག།

༣ ཇ་ཡབ་གླིང་མཆོག་དཔལ་གྱི་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི།།
བསྟན་དང་བསྟན་འཛིན་སྐྱེས་བུ་ཐམས་ཅད་ཀུང་།།
འགྱུར་བ་མེད་པར་རྟག་བརྟན་རྡོ་རྗེའི་ཁྲིར།།
ས་དང་ལྷུན་པོའི་བར་དུ་འཚོ་བར་ཤོག།

ཅེས་ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱི་གསུང་བྱིན་ཅན་འདི་དག་ཟབ་ཆོས་རིག་འཛིན་སྲོག་སྒྲུབ་ལས། བསྟན་པ་རྒྱས་བྱེད་ཀྱི་སྨོན་ལམ་ལས་ཕྱུང་བའོ། དགེའོ། དགེའོ། དགེའོ།།

ཁྲུངས་གང་ལས་བཙོལ་བའི་དཔེ་ཐོ།

༡ གཏེར་སྟོན་སངས་རྒྱས་གླིང་པ། བླ་མ་དགོངས་འདུས་ལས། འབྲས་ལྗོངས་ལམ་ཡིག་སྐོར།

༢ གཏེར་སྟོན་རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན། རྡོ་རྗེ་ཉི་མའི་གནས་ཡིག་གསང་བའི་དཀར་ཆག་བཞུགས་སོ།

༣ གཏེར་སྟོན་པདྨ་གླིང་པ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་གཤོངས་དང་མཁན་པ་ལུང་གི་གནས་ཡིག་བཞུགས་སོ།

༤ ལྷ་བཙུན་འཇིགས་མེད་དཔའ་བོ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་ཕན་ཡོན་དང་བཅས་པ་ངོ་མཚར་གཏེར་མཛོད་ཅེས་བྱ་བ།

༥ འབྲས་ལྗོངས་གནས་གསོལ།

༦ རིག་འཛིན་འཇིགས་མེད་གླིང་པའི་བཀའ་འབུམ།

༧ ༧རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྲེང་ལྔ་པ་ཆེན་པོའི་གསུང་འབུམ་ལས། གངས་ཅན་ཡུལ་གྱི་ས་ལ་སྤྱོད་པའི་མཐོ་རིས་ཀྱི་རྒྱལ་བློན་གཙོ་བོར་བརྗོད་པའི་དེབ་ཐེར། རྫོགས་ལྡན་གཞོན་ནུའི་དགའ་སྟོན་དཔྱིད་ཀྱི་རྒྱལ་མོའི་གླུ་དབྱངས་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།

༨ བདུད་འཇོམས་འཇིགས་བྲལ་ཡེ་ཤེས་རྡོ་རྗེ། རྙིང་མའི་ཆོས་འབྱུང་ལྷ་དབང་གཡུལ་རྒྱལ་དང་། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་སྔོན་མེད་དྭངས་ཤེལ་འཕྲུལ་གྱི་མེ་ལོང་།

༩ ཤར་པ་སངས་རྒྱས་བསྟན་འཛིན་ (༡༩༧༠ Nepal) འཇིག་རྟེན་ཆགས་ཚད་མདོ་ཙམ་བརྗོད་པའི་སྒོ་ནས་ "ཤར་པ" ཕ་མེས་ཀྱི་བྱུང་རབས་གསལ་དག་ཁྲུངས་ལྡན་རིམ་པར་བཀོད་པའོ་དང་། ཤར་པའི་ཆོས་འབྱུང་སྔོན་མེད་ཚངས་པའི་དབྱུ་གུ་ཞེས་བྱ་བ།

༡༠ མར་ཡུལ་ལ་དྭགས་ཀྱི་སྔོན་རབས་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། (བཀྲ་ཤིས་རབ་རྒྱས་ ༡༩༨༤)

༡༡ སངས་རྒྱས་རྡོ་རྗེ། ༡༩༨༤ དཔལ་རིའི་ཞིང་བཀོད་པདྨ་ཕན་བདེ་ཆོས་གླིང་གསར་བཞེངས་ཀྱི་གཏམ་སྤུ་ཏིག་གསར་པའི་འཕྲི་ཤིང་ཞེས་བྱ་བ་ལས། འབྲུག་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་འཆད་སྐབས།

༡༢ བསྐལ་བཟང་བློ་ལྡན། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་དང་རྒྱལ་རབས་མདོར་བསྡུས།

༡༣ རིག་འཛིན་རྒོད་ཀྱི་ལྡེམ་ཕྲུ་ཅན་གྱི་གཏེར་མ། སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་ཡིག་དཀར་ཆག་གསལ་བའི་མེ་ལོང་བདུད་རྩིའི་འོད་འཕྲོ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།

༡༤ སྦས་ཡུལ་ཆེན་པོར་རྫོགས་པ་ཆེན་པོ་རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོའི་ཐེག་མཐའ་བར་གསུམ་རིག་འཛིན་མཆོག་སྒྲུབ་ཀྱི་དཀར་ཆག་མདོར་བསྡུས་བཞུགས་སོ།

༡༥ བོད་རྒྱ་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ།

༡༦ ཆོས་རྒྱལ་མཐུ་སྟོབས་རྣམ་རྒྱལ་དང་བཙུན་མོ་ཡེ་ཤེས་སྒྲོལ་མའི་འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་རབས།

༡༧ ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་རྩལ་གྱི་སྐུ་གསུམ་མཐོང་བ་རང་གྲོལ་གྱི་དཀར་ཆག་མདོར་བསྡུས་དོན་གསལ་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ།

༡༨ བཀའ་ཐང་སྡེ་ལྔ།

༡༩ ལྷ་བཙུན་ནམ་མཁའ་འཇིགས་མེད་ཀྱི་ཟབ་ཆོས་རིག་འཛིན་སྲོག་སྒྲུབ་རྩ་པོད།

༢༠ སོག་ཟློག་པ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་གྱི་སངས་རྒྱས་གཉིས་པ་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་རྣམ་ཐར་ཡིད་ཀྱི་མུན་སེལ་ཞེས་བྱ་བ།

༢༡ མཆོད་ཉི་གདུང་འཛིན་ལ་ཆུང་རིན་པོ་ཆེས། ལྷ་བཙུན་ཆེན་པོའི་མཛད་རྣམ་རིག་འཛིན་དགོངས་རྒྱན་ཞེས་བྱ་བ།

BIBLIOGRAPHY:

English Sources

Campbell, A.: *Note on the Lepchas of Sikkim*- 1840

Campbell, A.: *In the footsteps of Hooker through Sikkim and Nepal.*

Their Highness the Maharaja Sir Thutob Namgyal, K. C. I. E., and Maharani Yeshay Dolma, *History of Sikkim*, 1908, Translated into English by Kazi Dousamdup.

Coelho, V. H.: *Sikkim and Bhutan*-1970

Datta-Ray, S. K.: *Smash and Grab*: Annexation of Sikkim-1984

Das, B. S.: *The Sikkim Saga*-1983

Edgar, J. White: *Report on a visit to Sikkim and the Tibetan Frontier*-1873

Goyal, Narender: *Political History of Himalayan States-Repro. 1966*

Grover, B. S. K.: *Sikkim and Bhutan*: Storm and Consolidation-1974

Jenkins, W. M.: *The Himalayan Kingdoms: Bhutan, Sikkim and Nepal-1963*

Karan, P. P.: *The Himalayan Kingdoms: Bhutan, Sikkim and Nepal.*

King, Sir George: *The Orchids of Sikkim Himalayan-1979*

Kotturam, George: *The Himalayan Gateway*: History & Culture of Sikkim-1983

Macaulay, Colman: *Report of mission to Sikkim and the Tibetan Frontier*-1884 Repro. 1977

Macdonald, David: *Touring in Sikkim and Tibet-1930*

Rao, P. R.: *India and Sikkim-1972*

Rao, P. R.: Sikkim: *The story of its Integration with India-1978*

Rustomji, Nari: *Sikkim: A Himalayan Tragedy-1987*

Rustomji, Nari: *Enchanted Frontiers-1971*

Rishley, H. H.: *The Gazetter of Sikkim-1894*

Sinha, A. C.: *Politics of Sikkim*: A Sociological Study.

Gyalmo, Hope Cooke: *Tibetology Bulletin* N.I.T. Vol. III No. 2 (1966)

Temple, Sir Richard: *Travels in Nepal and Sikkim*-1977

Waddell, L. A.: *Among the Himalayas-1978*

White, J. C.: *Sikkim and Bhutan-1971*

Basnet, L. B.: *Sikkim: A Short Political History, 1974*

Rahul, Ram: *The Himalayan as a Frontier-1978*

Bhattacharya, P. K.: *Aspect of Cultural History of Sikkim-1984*

Palace, Gangtok: *Sikkim Coronation*, Gangtok

Dorjee Dadul: *The History of Sikkim* unpublished Handwritten Copy.

Tamsang, K. P. *The unknown and untold reality about the Lepchas* 1983 Kalimpong.

འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་བདེན་དོན་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་།

LIST OF ACRONYMS:

Acronym	English	Tibetan
PO	Political Officer	འབྲས་སྤྱི་བློན་ཆེན།
SSC	Sikkim State Congress	འབྲས་ལྗོངས་མངའ་སྡེ་ཀོང་རེ་སི།
SNP	Sikkim National Party	འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཚོགས་པ།
SNC	Sikkim National Congress	འབྲས་ལྗོངས་རྒྱལ་ཡོངས་ཀོང་རེ་སི།
SJP	Sikkim Janata Party	སིག་ཀིམ་ཛ་ན་ཏ་པ་ཀྲི
SC	Sikkim Congress	འབྲས་ལྗོངས་ཀོང་རེ་སི།
JAC	Joint Action Committee	ཟླུང་འབྲེལ་ཚོགས་པ།
SUF	Sikkim United Front	འབྲས་ལྗོངས་འཐབ་ཕྱོགས་གཅིག་གྱུར་ཚོགས་པ།
PAO	Principal Administrative Officer	ཆབ་སྲིད་འཛིན་སྐྱོང་གི་འགོ་བྱེད་གཙོ་བོ།
CRP	Central Relief Police	དབུས་རོགས་ཚོགས་སྐོར་བྱ་བ།